

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Propietat i democràcia als Estats Units. Les arrels filosòfiques i institucionals dels sistemes polítics occidentals

Constantí Gómez Marzo

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

Programa de Doctorat en Sociologia

PROPIETAT I DEMOCRÀCIA ALS ESTATS UNITS.
LES ARRELS FILOSÒFIQUES I INSTITUCIONALS DELS SISTEMES
POLÍTIQS OCCIDENTALS

Tesi doctoral

Constantí Gómez Marzo

Director: Jordi Mundó Blanch

Universitat de Barcelona

2015

ÍNDIX

Plantejament.....	p. 3
Metodologia: Una reivindicació de l'anàlisi materialista i institucional	p. 5
I - L'herència de la història democràtica del món antic.....	p. 19
II - La revolució política anglesa en el procés de dissolució i superació del feudalisme.....	p. 67
III - Les colònies americanes i la revolució per la independència: capitalisme, poder polític i propietat.....	p. 115
IV - El problema amb la democràcia als Estats Units.....	p. 190
V - La democràcia domada pel capitalisme.....	p. 294
VI - La gran transformació en contra de la democràcia popular.....	p. 398
VII – A mode de conclusió. Propietat i democràcia: el signe de la modernitat capitalista.....	p. 439
Bibliografia.....	p. 445

Plantejament

Aquesta tesi va arrencar de la reflexió de J.M. Blum sobre el fet que als Estats Units d'Amèrica va produir-se una de les inversions més curioses de la història del pensament polític: "l'home va passar a ser l'home econòmic, la democràcia es va identificar amb el capitalisme, la llibertat, amb la propietat i el seu ús, la igualtat amb l'oportunitat de lucrar-se, i el progrés, amb la transformació econòmica i l'acumulació de capital" (Dahl, 2002: 67).

La cita posava de manifest l'existència d'una qüestió per a la qual no hi havia una explicació automàtica al coneixement acadèmic; més aviat, aquesta forma part d'un tabú que porta a enfosquir la natura de la democràcia i de les institucions de propietat que s'hi relacionen.

Va ser una unitat a les societats occidentals la que, des de l'antiguitat, va donar lloc a la idea i la pràctica de la democràcia. Alhora, al context occidental també sorgeixen les bases del capitalisme, en bona part com a desenvolupament de les particulars institucions de propietat. Així, democràcia i propietat esdevenen els dos àmbits de la unitat d'occident, en una cohabitació conflictiva que determinaria el caràcter de la seva dialèctica de conflicte i de canvi social.

A través d'un recorregut per la història dels nòduls conceptuals de propietat i democràcia, la tesi es proposa aportar una perspectiva renovada sobre la seva interacció, per arribar al debat sobre les limitacions que es presenten per a l'acció democràtica a la modernitat. Cal aportar una revisió de la història en una perspectiva indexada per tal de destacar el paper dialèctic de les aspiracions de la democràcia al context occidental, particularment anglosaxó; aspiracions que van prendre lloc tradicionalment a les institucions de propietat. D'altra banda, amb el desenvolupament i extensió del capitalisme es va produir una naturalització de les institucions de propietat exloent i així es va eliminar aquest espai institucional per a la recreació del projecte democràtic. La revisió històrica ha de servir per a destacar que les elits occidentals sempre van haver d'esforçar-se a evitar la democràcia popular i que aquesta batalla es va donar recurrentment a partir de les institucions de propietat.

L'enfocament general de la tesi pretén defugir la greu confusió acadèmica segons la qual només existeixen mercats capitalistes que són un mer reflex de les teories polítiques i econòmiques liberals (i neoliberals). Ben al contrari, per a nosaltres el capitalisme serà analitzat com un fenomen històric real complex i divers, i es pressuposarà que no tots els mercats històricament reals són una mera expressió capitalista (com tan bé ens ha ajudat a entendre Polanyi). Per això la tesi requerirà un esforç de representació de cada context, de les forces socials, polítiques i econòmiques que hi operaren i de les institucions que hi cristal·litzaren, sempre posant el focus en les de propietat i democràcia.

Per als objectius apuntats, cal efectuar una relectura de la història antiga d'occident i de l'Europa medieval. Després, el cas particular dels EE.UU. informa sobre un model de societat moderna especialment blindat respecte el govern de les masses pobres, assimilant-se la democràcia a una forma de "llibertat propietària". Així, al model de la modernitat estadounidenca es cristal·litza la tensió característica entre els trets de la democràcia popular original i el mode de producció capitalista.

Aquesta anàlisi de la història de l'entrada a la modernitat representa un primer esforç analític prou ambiciós. D'altra banda, per a acabar de connectar la recerca amb els problemes contemporanis de la modernitat occidental caldria una segona anàlisi centrada

en els canvis i el paper internacional dels EE.UU. als dos últims terços del segle XX. Però aquesta hauria estat una tasca massa complexa per ser abordada en una única recerca i que, per això, caldrà posposar.

En qualsevol cas, l'anàlisi de la base històrica de la formació de la modernitat occidental, del capitalisme i la democràcia formal, representa un primer pas necessari per a comprendre la complexitat del caràcter conflictiu instal·lat a les institucions i els sistemes polítics d'aquesta modernitat.

METODOLOGIA: UNA REIVINDICACIÓ DE L'ANÀLISI MATERIALISTA I INSTITUCIONAL

El que es pretén recrear amb aquesta tesi és una renovada explicació dels canvis socials revolucionaris que arrenquen amb la revolució de les colònies angleses d'Amèrica del Nord. Es tracta d'una de les tres revolucions que es consideren fundadores del món modern. Però van ser fonamentalment les revolucions anglesa i nord-americana on varen succeir els canvis estructurals fonamentals per tal que el “món modern” occidental s'associés de manera estreta amb el capitalisme. La revolució francesa aportaria, en certa visió de conjunt i sense pretendre establir comparacions grolleres, una atenció en el contrapès de drets abstractes dels individus, que també varen acabar fusionats al contingut constitutiu de la nova època, però que aquí no ens resultaran tan interessants, sense que això signifiqui restar cap mena de transcendència històrica a aquest fet.

La recerca del veritable nucli relacional que va anar donant peu al sorgiment del capitalisme associat a la modernitat exigeix un determinat posicionament metodològic. Cal remuntar-se fins els contextos històrics cabdals per a establir el “cànon de la modernitat” (en la seva particular interrelació de les esferes productiva i política). En gran mesura, els fenòmens més rellevants en la cristallització d'aquest cànon passen per la tradició societària que connecta Anglaterra amb els Estats Units d'Amèrica.

A Anglaterra va posar-se en marxa de manera original el capitalisme, entès com un nou model d'organització de la producció i de les relacions socials en general. Allà va arribar a generar's-hi una innovadora disposició del poder social, fonamentada en la reclamació de l'autoritat exclusiva del control sobre les propietats. Una “capitalització” i acumulació dels recursos a l'àmbit propi van servir per a què el capital (una nova forma d'autoritat, exercida a través del control sobre el procés productiu) comencés estendre's cap a l'àmbit internacional a través del “cinturó de transmissió” en què va resultar l'etapa de domini imperial britànic.

Els EE.UU. haurien de tenir un paper privilegiat en l'observació del context anglès, en part com a membres de la mateixa tradició cultural i en part com una porció del context internacional competitiu, tot i les afinitats. El mecanisme d'aplicació de la capitalització que havien dut a terme els anglesos resultaria problemàtic al context colonial. Però, finalment, els EE.UU. van arribar a posar en marxa un procés orientat a uns objectius vagament semblants als de l'experiència anglesa. Seria el capital sorgit d'aquest territori americà el que arribaria a exercir una influència, passada l'època de domini britànic, sobre la resta del món circumdant. D'aquesta posició de domini va derivar, també, una promoció (a torns difosa, d'altres més directa) de l'aplicació de les particulars solucions històriques que s'havien trobat als EE.UU. Així, entre altres moltes coses, la democràcia va anar quedat restringida per les definicions i les pràctiques sorgides d'aquesta experiència.

Avui dia sembla prou evident l'emmirallament respecte als EE.UU. al que han estat abocant-se moltes societats, entre elles les europees, fins fer retrocedir el model autòcton d'Estat del Benestar que havia predominat durant la segona meitat del segle XX. Avui dia, el paper ordenador de l'Estat – o la família mateixa – es veu desprestigiàt, en especial en funcions de gestió social dels recursos, davant del rol regimentatiu del mercat. La privatització i l'ocupació de l'espai públic per part d'entitats corporatives en són la conseqüència directa i això té també un impacte ineludible respecte al funcionament final dels vincles polítics, els vincles civils i la democràcia en conjunt. D'aquesta manera, la

democràcia queda restringida a una lògica de funcionament regimentada pels drets de propietat. Els quals són concebuts com una possessió exclusiva i exclouent dels seus titulars, restringint d'una forma encara més severa el terreny de joc de la democràcia.

Aportar una revisió crítica d'aquest llarg fenomen exigeix anar a buscar els problemes històrics que van donar forma al cànon de pensament i creació d'institucions que avui s'hereta a tots els àmbits nacionals moderns. Avui, el cànon representa un fenomen mundial, ja que es troba incrustat al model de relacions i institucions socials modernes i segueix condicionant el ventall de possibles solucions que podrien sortir al pas dels reptes als que s'enfronten aquestes societats, desautoritzant tota aquella solució que caigui fora del seu dogma.

La “desnaturalització” del capitalisme

El paper conceptual del conflicte.

Contràriament a la convenció que les presenta com a revolucions modèliques (en contrast amb la denostada i inflamable revolució francesa), convé assenyalar que l'anglesa i la nord-americana van encarnar un enorme component de disputa sobre un pòsit d'idees i també de pràctiques socials. Ambdues van desenvolupar-se enmig de la incertesa i de la contingència, així com de càlculs a curt i mig termini que no podien estar plenament informats de totes les variables en joc. Càlculs que no podien comptar amb una integració conscient de les seves accions en plans de llarga durada o, a l'àmbit estructural, amb conseqüències totalment planificables.

De fet, també és anar en contra d'un dels mites fundadors dels propis estatunidencs, o d'una imatge que ha subsistit per a ser reflatada amb seu acadèmica a la corrent interpretativa històrica dels “neo-whigs”,¹ el simple fet de proposar una visió lleugerament alternativa a la versió ortodoxa de la fundació. A la idea segons la qual en aquell moment fundador va existir una confluència de voluntats il·lustrades que es va produir enmig d'un “consens patriòtic” a l'hora de configurar el nou compacte polític: un pacte pel progrés i per uns objectius compartits essencials. Aquesta perspectiva aboca a posar-se sobre els rails d'un determinat “final de la història” a occident o en una perspectiva que, com a mínim, suposa alguna dosi de naturalització acrítica dels factors explicatius presents.²

Davant d'això cal afirmar que el paper que juga la contingència a la majoria de processos de canvi és essencial i estratègic en la interpretació dels fets històrics. Contemplant la seva presència en el joc analític, es pot considerar que els elements causals importants en forma de relacions, institucions, idees dominants i idees contrahegemòniques, etc., en un bon nombre de casos apareixen d'una forma no coordinada i que la direcció de les seves mutacions moltes vegades no es troba predefinida. No és el mateix que dir que els processos que acaben estructurant els canvis són inconscients o predominantment estocàstics, perquè resulta evident que l'acció de grups (més si són petits i fortament cohesionats) va imprimint al decurs de la història una tendència intencional específica i dirigida vagament cap a la consecució d'unes finalitats compartides i coherents. Però el

---

¹ Terme que s'extreu de Beckert (2002), per definir el grup d'historiadors que postulen un “esperit republicà” com a base de la singularitat política – i social, en general – dels EE.UU., assumint que són una sèrie d'idees-força, un caràcter o fins un fons racial, les que determinen la unitat d'aquesta substància social única, passant per sobre dels principals conflictes al voltant de la producció.

² El més freqüent, a més, és que aquestes conclusions proveniguin d'autors educats als EE.UU., com en el cas més prototípic de Francis Fukuyama a la seva obra *El fin de la historia y el último hombre* (1992).

paper de la contingència ens recorda que en moltes circumstàncies aquests grups poden no estar prou cohesionats o no ser prou observadors de l'entorn per estar capficats en els rèdits privats. Pot ocórrer també que no siguin capaços d'articular una concepció prou complexa dels efectes de les seves accions.

Tot plegat obliga a considerar els processos de canvi social com a fenòmens capaços de funcionar a dues velocitats: una de canvis sedimentats lentament i una en què les tensions prèvies es fan insuportables i els canvis s'acceleren.³ Entre un i altre, pren una gran rellevància l'estudi de les dinàmiques de conflicte, que es donen en la competència entre grups portadors de definicions enfrontades sobre el que resulta ser la societat desitjable.

A les colònies que acabarien formant els Estats Units, existiria la pretensió que durant la revolució s'havia format un impuls racional i il·lustrat cap a un consens fonamental, cap a la generació d'un espai polític veritablement innovador, on s'hauria neutralitzat precisament el conflicte entre les classes socials. Si més no, aquesta pretensió es pot veure fortament matisada només observant les dosis de conflicte present tant a la revolució com al segle i mig d'història posterior del país. En realitat, la forma que va prendre la societat no sorgia espontàniament de la voluntat conscient de la majoria de pobladors, sinó de la d'uns pocs. I cal comptar que el projecte polític d'aquests pocs va acabar consolidant-se gràcies a diversos cops de sort, de diverses contingències imponderables, que també van acabar permetent presentar el nou edifici polític com exactament allò que no va ser: una solució inspirada per tots i compartida en general.

La forma de capitalisme modern, el capitalisme de les grans corporacions, es recolza directament en aquelles circumstàncies històriques que van animar els canvis a Anglaterra i els EE.UU. I, en el cas dels EE.UU., les circumstàncies històriques van resultar úniques i particularment incomparables amb qualsevol altre context de la mateixa branca civilitzadora occidental.

La conceptualització del canvi social.

Al voltant de la concepció dels mecanismes subjacents als grans canvis macroestructurals convé exposar algunes consideracions. La pròpia forma del fenomen revolucionari aboca a posar una gran atenció a la instància analítica de les estructures socials: aquelles parts abstractes de la societat que resulten més perdurables, és a dir, que tendeixen a reproduir-se en una (certa) coherència amb elles mateixes. D'aquesta manera les estructures socials representen la part estàtica de la societat, encara que aquesta estàtica estigui sotmesa a una constant tensió cap a la evolució, més gran o més insignificant. És la part de la que es poden extreure mostres (indicadors empírics), per a després buscar-ne l'evolució en la successió de cadascun dels "fotogrames" mostrals. En aquest sentit, cal considerar les aportacions de teoritzadors i analistes d'aquestes forces del canvi, com Theda Skocpol, que fa èmfasi en la preeminència causal dels grans factors perdurables, resistents al canvi i macroestructurals (Skocpol, 1986).

Si més no, l'estudi del canvi aboca a una consideració de la dinàmica social, la qual porta a la noció de "doble estructura": les estructures constreixen alhora que habiliten l'acció social. Encara quan es tracti d'una acció social transgressora, necessàriament tendirà a recolzar-se d'una o altra manera en l'estructura de la que pretén distanciar-se.

---

³ Es pot concebre que en aquestes situacions en què les tensions socials passen de la latència a un estat manifest es produeixen els anomenats "canvis espasmòdics" associats amb les revolucions. Aquesta noció, com en general la perspectiva d'estudi intern de la pròpia sociologia del canvi social, l'extraiem de l'obra de Salvador Aguilar (2001a, 2001b, 2009).

A l'hora de fer una recerca al voltant de les arrels històriques de la modernitat, la perspectiva estructural ha de tenir una presència necessària, precisament perquè es basa en un seguiment d'aquells elements que tendeixen a deixar un esquelet perdurable a pesar de trobar-se sotmesos, en ocasions, a processos de canvi espasmòdic violent. Justament, és la perspectiva històrica profunda sumada a la doble consideració estructural el que permet posar en una línia de continuïtat evolutiva els casos dels Estats Units, el feudalisme europeu i l'imperi romà. Aquests casos s'examinaran al cos d'aquest treball, buscant en la seva filogènesi aquells elements que successivament els varen anar distingint de tota la resta del món.

En la consideració d'aquest arbre genealògic, resulta pertinent fer una observació de l'obra de Barrington Moore i la noció d'evolucions "multilineals" (Moore, 1966). Aquesta es refereix a la idea que els canvis, recolzant-se en un marge de possibilitats definides, o sancionades per la prèvia estructura, poden prendre diferents solucions evolutives a partir del seu context inicial. D'acord amb aquesta perspectiva històrica, es poden concebre les societats europees com un arbre invers en el que es van formant ramificacions que parteixen des d'un mateix tronc, però que prenen vies diferents, les quals de vegades les obliguen a formar girs substancials respecte el context de referència primigeni.

Si més no, és també en el matís sobre la incertesa i la contingència que es pot entendre millor que les branques no sempre segueixin creixent naturalment rectes o uniformes.⁴ O que potser ni tan sols sigui la seva natura fer-ho així, sinó que el seu desenvolupament normal ja inclogui l'aparició d'espasmes, de girs sobtats i insospitats. En aquest punt resulten molt útils les diverses aportacions de Charles Tilly, en la seva teorització de la incidència del conflicte social i polític en el normal funcionament de les societats. Tilly sosté que en processos de reproducció estructural de llarga durada, els quals poden comportar la conformació de situacions excepcionals, també intervé de forma rellevant l'agència individual, en el sentit que hi juga un paper fonamental la comprensió de la realitat per part dels individus.

Tilly afirma que la tradició interpretativa predominant en l'explicació de la modernitat, i en particular del capitalisme, és encara massa autoreferencial (Tilly, 1991). Això hauria portat a l'elaboració d'un conjunt d'anàlisis que se centrarien en el caràcter lineal de la història. Aquest "sentit" de la història eclipsa la idea més realista que proposa que el canvi macroestructural sovint està constituït per una addició no concertada de processos independents entre sí. Feta aquesta apreciació al voltant de les forces macrocausals que animen el canvi a les societats humanes, s'ha d'apuntar que la forma d'aquests grups humans no sempre canvia o evoluciona "a cegues", a base de factors externs o incògnits. Sinó que entre aquestes forces no observades en tota la seva transcendència o profunditat també s'hi troben marcs interpretatius esquemàtics, idees-guia, intencions en precària perspectiva, els quals momentàniament o de manera recurrent poden aprofitar-se dels girs de les grans forces estructurals per a afirmar un projecte polític determinat, constituint-se també en motor de la història. En realitat, en la perspectiva sociològica sovint es troba que ni l'un passa sense l'altre ni viceversa.

Així, una perspectiva analítica fructífera ha de passar per observar els canvis a través de forces estructurals, combinades amb els marcs interpretatius i la conducta de grups socials tractant de reproduir la seva existència com a grup. Això ens situa en aquesta noció de la tradició des de la que s'evoluciona en continuïtat o amb espasmes creatius en oposició a algun dels seus aspectes.

---

⁴ Per abusar de la metàfora només un punt més, el terme adequat en aquest context podria ser: "en consonància vertebral".

L'estratègia que es farà servir per a abordar les qüestions que es van apuntant ha de combinar les consideracions de la causalitat de les estructures socials amb l'agència humana intencional i el conflicte. És a dir, s'ha de prestar una especial atenció als canals pels quals discorre la disposició del poder social i el seu qüestionament. Això és el que posa de relleu l'arsenal conceptual de la tradició marxista, en la seva atenció cap a les relacions socials i el seu canvi.

La presència de la tendència cultural a la naturalització del capitalisme

La reflexió sobre la metodologia d'anàlisi dels grans canvis socials a occident ha de tenir present que en les interpretacions acadèmiques i en molts aspectes més amplis de la nostra cultura existeix una forma de naturalització de les lleis del mercat i del capitalisme. Per tant, posar en qüestió els seus supòsits demana una atenció especial.

A la fase actual de desenvolupament del capitalisme a les societats occidentals tant el mercat (com a àmbit de distribució) i el propi sistema econòmic, polític i social en general han estat teoritzats com a realitats que tendeixen cap a una optimització. Així, els mercats s'han entès com a esquemes ordenadors de les relacions socials, fins al punt que s'ha anat restringint la capacitat de concebre alternatives conceptuals, polítiques, econòmiques i culturals a l'actual estat de coses. Així es produeix una certa incapacitat, tant del món acadèmic com del conjunt de la població, d'imaginar vides futures sense una bona part dels elements que resulten constitutius de l'hegemonia actual.

Més encara, amb seu moderna s'ha realitzat un impuls reinterpretador de la història – motivat en ocasions per l'honest convenciment de l'arribada al “final de la història” –, en què aquesta ha estat presentada com una successió d'episodis encaminats causalment cap a la consecució del capitalisme. Com si amb el decurs de la història es produís una progressiva eliminació dels impediments que mantenien neutralitzats l'impuls competitiu i l'actitud, o la vocació de conducta, cap a la maximització de la producció i dels beneficis. Aquests trets serien presentats com caràcters transhumans i transhistòrics. I la història seria en realitat la història de l'arribada a l'estadi eclosionat del capitalisme. Així, el llarg trànsit que acabà condensant-se en els segles XVII i XVIII i XIX va desfermar un tipus de racionalitat universal que començaria a explotar una marcada posició utilitarista, assimilada artificialment al conjunt del moviment de la Il·lustració i associada, alhora, a una idea de determinisme tecnològic.

En canvi, des de la tradició socialista es tendeix a identificar en el capitalisme un moviment de reconfiguració únic al món i totalment transcendental de cara a la mediatització de la història futura. Una realitat en què s'arribà a la “mercantilització” de la força de treball i en què aquesta es tornà abstracta en un cert grau. Amb això va aparèixer una compulsió cap a l'obtenció de beneficis que, a través de la principal activitat d'intercanvi dels béns mercantilitzats, regulava totes les relacions socials a la seva pròpia manera, generant una agut trencament amb totes les formes d'organització social conegudes anteriorment. Mirar de respondre la pregunta sobre quina és la ruptura més significativa que es produeix a la història de la humanitat, localitzada a occident, exigeix ubicar l'estudi de la història particular on ara hi ha posicionades una sèrie d'assumpcions teleològiques.

Ellen Wood afirma que partir de la posició de l'estudi històric, de les particularitats dels diferents processos contextualitzats, és equivalent a anar en contra de la naturalització de les diverses fases de les evolucions societàries occidentals. La naturalització ofusca la comprensió del passat i, a més, limita correlativament la capacitat d'organitzar

expectatives alternatives i fins d'assumir esperances per a un futur diferent (Wood, 2002: 8).

L'explicació teleològica del capitalisme a la història

La teleologia va ser emprada pel corrent que es va conèixer com “economia clàssica”, en arribar a l'assumpció que el capitalisme s'explicava per l'existència prèvia del capitalisme; per la compulsió a actuar d'acord amb les exigències d'aquest, el qual es trobaria present a la pròpia natura constitutiva dels humans. El mercat seria així l'apèndix perfecte a aquest tret de la natura humana, l'abstracció que resta entre les consciències individuals i que canalitza els impulsos egoïstes cap a una coordinació funcional (no es posarà el “perfecte” en boca dels clàssics). Això va animar l'última de les “grans narratives” sobre el decurs dels esdeveniments civilitzadors humans. Els clàssics haurien descobert unes lleis abstractes sobre el funcionament de l'economia, independents de qualsevol context, la conseqüència evident de les quals seria la necessària diferenciació de les esferes regimentatives que afectessin a la producció i les que afectessin a tota la resta. Per aquesta via interpretativa començà un buidat de l'eventual contingut social i polític del capitalisme (Wood, 1995: 19). Aquest es faria així asèptic, abstracte, independent i transhistòric.

El model interpretatiu de la “societat comercial” engloba tots aquells autors acadèmics que participen de la tesi que el capitalisme sorgeix quan s'han eliminat prou obstacles. L'indicador principal d'aquest model és la progressió del comerç. L'increment de la divisió del treball, de la tecnologia i el creixement de les ciutats són els factors que s'impliquen en la causació d'un increment volumètric quantitatiu de les activitats comercials, del volum de trànsit de mercaderies, etc. El feudalisme normalment es concep com un momentani hiat d'aquesta progressió. Però, en qualsevol cas, l'acumulació primitiva sorgida d'aquest creixement comercial, ja present al món antic, hauria portat a la formació d'una nova massa crítica de capital que hauria ocasionat el salt qualitatiu cap a una extensió a la totalitat de la societat dels patrons organitzatius derivats del comerç (Wood, 2002: 15). Més enllà de la versió “clàssica” i més primigènia de la comercialització, existeixen sofisticacions del seu judici fonamental, que aporten noves variables a tenir en compte, però que tampoc escapen al supòsit que només existeix un únic camí històric a resseguir.

Entre aquestes evolucions de les tendències o tradicions acadèmiques destaca l'aportació de Karl Polanyi (1989). En la seva obra fonamental, *La gran transformació*, publicada per primera vegada el 1944, Polanyi destacava la presència històrica dominant de formes d'organització econòmica diferents i fins oposades al patró competitiu característic del capitalisme. D'aquesta manera, en el seu exercici de contextualització històrica, Polanyi posava de relleu la presència d'unes pràctiques socials marcadament dissociades de qualsevol esquema interpretatiu inclinat cap al comercialisme, en què les relacions econòmiques es trobaven incrustades en altres relacions no econòmiques, donant lloc a esquemes de reciprocitat i redistribució com a guies de l'organització productiva i social general (Wood, 2002: 21). Entre aquestes formes dominants, els principis ordenadors dels mercats es trobaven subordinats i la competició en molts casos es trobaria conscientment restringida per tal de no dificultar l'aplicació funcional dels principis de la reciprocitat o la redistribució.

D'aquí que el pas al domini ordenador del mercat i al capitalisme mereixi aquest apel·latiu de “gran transformació”, atesa la gran transgressió que van significar respecte als esquemes de les formes econòmiques precedents. En una economia de mercat (en una societat de mercat) les relacions socials es troben incrustades en les relacions econòmiques, de manera que donar la volta a l'esquema ordenador de les relacions socials

tradicional no seria pas una tasca petita.⁵ El mateix Polanyi afirmà que el trànsit d'incertesa i de misèria va amenaçar molt seriosament amb aniquilar el propi context social, si no hagués sigut per la mediació de suport, en ocasions de control, que va aportar l'estructura de l'Estat nacional (Wood, 2002: 23).

En general, es percep que les diferents instàncies del determinisme analític són quelcom difícil d'esquivar en la majoria de plantejaments, precisament per causa de la forma que han anat prenent els principals corrents interpretatius. El mateix terme de les “transicions fallides” tan emprat, implica una atribució d'intenció en què es suposa que l'horitzó que es persegueix en tot context social en procés de complexització és sempre el capitalisme. Des de posicions “anti-eurocentristes” moltes vegades es participa del determinisme, donant sortida a l'asseveració segons la qual els països occidentals dificulten el normal desenvolupament econòmic dels països emergents a través d'una divisió del treball internacional que no els deixa desplegar normalment el propi capitalisme.

L'aportació dels debats marxistes: l'atenció a les relacions feudals.

Els debats de la tradició marxista sobre la transició al capitalisme també han servit per a desvetllar algunes dificultats interpretatives importants. Les explicacions marxistes consideren el capital no com una “cosa”, sinó com una relació social específica. De manera que el que importa en l'explicació és la natura d'un procés d'acumulació originària que es combina essencialment amb l'entrada en un nou esquema ordenador de les relacions socials derivades de la propietat (Wood, 2002: 36). Però encara i aquest punt de partida tan transgressor, els autors marxistes van seguir presos durant molt de temps del supòsit d'atribució d'intencionalitat en l'explicació de les fases històriques prèvies al capitalisme, de les que sorgiria aquesta forma successiva.⁶

El cert és que l'experiència demostra que resulta difícil desvincular-se de la tradició relacionada amb la teoria de la immanència del capitalisme, de la suposició que hi ha quelcom prefigurat en la condició humana que la fa tendir cap al capitalisme. Tot i així, la concepció marxista ja hauria aportat d'entrada un pas interpretatiu important quan, en la recerca de les causes del capitalisme, va començar a posar atenció a factors històrics específics presents al camp i a les relacions agràries feudals. D'aquesta forma es varen separar del tradicional indicador que es focalitzava en els desenvolupaments urbans i essencialment comercials.

Les aportacions de Robert Brenner van contribuir a resituar l'atenció de l'anàlisi en una dinàmica interna al feudalisme occidental, en què classes socials específiques van començar a posar en marxa la roda dels imperatius del mercat sense voler-ho explícitament, sinó tan sols a partir de l'acció encaminada a reproduir-se a sí mateixes tal com eren (Wood, 2002: 52). El que va portar als pagesos anglesos enriquits a actuar d'una manera significativament diferent i a tractar de reproduir-se per vies que acabarien resultant innovadores, comparades amb les de la seva contrapartida en altres contextos

---

⁵ D'altra banda, Wood proposa que tampoc Polanyi va ser capaç d'escapar-se del determinisme tecnològic en l'explicació d'aquest gran trànsit, en considerar que era l'escala de la producció el que portava a la consecució del capitalisme i no pas el procés de capitalització de recursos socials tradicionals, la mercantilització, entre d'altres, de la força de treball (Wood, 2002: 26). Així, en la seva representació, el progrés es produiria d'una forma espontània, essencialment no explicada en detall. Tot i això, l'obra de Polanyi segueix resultant-nos enormement informativa a l'hora de comprendre la forma del món modern.

⁶ I l'exemple que aporta Wood (1995) són els diversos debats al sí d'aquests grups d'acadèmics que directament o indirecta implicaven aquesta tradició interpretativa, com el que van sostenir Maurice Dobb i Paul Sweezy. O bé la posició sostinguda per Robert Brenner en contra dels esquemes interpretatius de Sweezy o d'Immanuel Wallerstein.

nacionals, és exactament allò que importa més fonamentalment per a l'atribució de la causalitat del sorgiment del capitalisme. Alhora, és el que permet entendre que en contextos vagament similars, com els d'Anglaterra i França, les derives estructurals d'un portessin cap a la intensificació de la innovació productiva i de les relacions socials (*l'improvement*), i a l'altre es tendís a afirmar la defensa de l'esquema de relacions existents i es caigués en l'estancament productiu. Aquest nucli explicatiu i metodològic és el que permet encarar el procés d'expropiació del camp a Anglaterra com un efecte col·lateral i no pas com una conducta en algun grau pressuposada (Wood, 2002: 59).

Un pas important seria la constitució d'un "mercat nacional integrat" a Anglaterra, en què els pagesos expropiats, sense les seves vies tradicionalment apreses per a aconseguir el material reproductiu bàsic de manera autònoma, es trobaven sotmesos al mercat per a obtenir el menjar més fonamental. Aquest significava el trànsit a una societat en què es reforçaven mútuament les forces capitalitzadores que feien tendir a la mercantilització dels elements de reproducció i de la força de treball. Així, la mutació de les relacions agràries es podria començar a veure com el ressort essencial a l'hora d'activar canvis més amplis; i de posar el camp en relació causal amb els canvis a la ciutat, amb la proletarització de la força de treball i el naixement de l'era industrial. Alhora, el mercat nacional integrat anglès era el que, en la seva dinàmica autoreproductora i extensiva, exerciria el rol de cinturó de transmissió dels imperatius del mercat capitalista cap a altres nacions, més enllà de les pròpies fronteres (Wood, 2002: 64).

E. P. Thompson destacà que els imperatius del mercat havien de ser imposats als productors com a pas previ a la seva proletarització, invertint el procés d'atribució causal convencional i assenyalant com a origen del capitalisme les arrels del particular feudalisme occidental anglès i el seu ús relacional de la propietat. En la seva perspectiva el capitalisme es fonamenta en la capacitat transgressora d'extracció d'una plusvàlua de les formes de treball tradicionals. Gràcies a la mediació de suport de l'Estat, la proletarització i el sistema de factories apareixerien com a resultat del pas previ. Així, el sistema industrial apareixeria com una forma madurada del desenvolupament capitalista, no com el seu origen (Thompson, 1989; Wood, 2002: 68).

L'herència de Marx i de la perspectiva del materialisme històric recorda la inexcusable cara política de l'economia. L'arsenal conceptual marxista permet apreciar el punt de partida essencial del capitalisme: la separació del productor dels mitjans de producció. Aquest fenomen succeiria enmig de la transgressió i l'experimentació per la força, posant de relleu que, també pel capitalisme, el secret constitutiu és un de polític i no pas la mera compulsió estreta d'una pretesa racionalitat economicista asèptica i abstracta (Wood, 1995: 21). És des d'aquesta visió on prenen un major relleu les dimensions de les relacions socials, dels patrons dinàmics d'estructuració contextuals i de la disposició general del poder social. És també la perspectiva des d'on es pot descobrir que l'economia política ortodoxa fa passar per universals unes determinades i particulars relacions de propietat i uns lligams de dominació que, per definició, mai poden ser "naturals" fins al punt del determinisme.

L'adopció d'aquesta perspectiva marxista no evita caure en dificultats en la consideració analítica en què s'emboira el rol conceptual de la dominació social. Així, encara subsisteixen les assumpcions dependents del moment generatiu del capitalisme, de què la dialèctica social superadora s'ha d'assolir per patrons econòmics de comportament (Wood, 1995: 29). O bé que l'Estat representa una agència autònoma i no implicada en els diversos moments afirmatius o evolutius del sistema capitalista. O bé que el poder privat és l'únic ordenador de la producció, engegant-se a l'aportació de l'esfera pública, que es

consideraria no implicada o sense responsabilitat en aquest sentit. En aquests posicionaments encara es pot patir una incapacitat a l'hora d'explicar en profunditat el sorgiment de l'autoritat de la propietat privada, com a principi ordenador específic del context occidental, amb el que es tendiria a naturalitzar-la.

És insistint en la perspectiva històrica, en l'observació de l'evolució sotmesa a una llarga reiteració dels problemes indexats, on cal buscar el fet diferencial que explica que el capitalisme sorgís a l'Europa occidental i no a cap altre lloc del món. Això permet anar a buscar en les institucions que es consoliden en els períodes de domini romà i feudal – aquest últim no pas com un hiat de la història – com a condicions de gran profunditat per a l'afavoriment, circumstancial i indexat, de la posada en marxa del capitalisme.

Una recepta metodològica contra la naturalització del capitalisme

La història en el lloc de la teleologia

Per contrarestar la tendència a la naturalització del capitalisme primer cal fer parar atenció a favor de l'estudi de l'evolució de les grans estructures socials com a determinadores més àmplies de les pautes de conducta. També cal fer una afirmació de la idea que els canvis macroestructurals innovadors també es recolzen en el seu passat de referència. Així es defineix la important noció de “tradicions estructurals”. Aquesta és la perspectiva d'estudi que millor permet observar el fenomen de la generació del capitalisme, en el seu contacte interactiu amb l'esfera de la política. Sota aquest paraigua es poden definir amb més detall una sèrie de trets de l'enfocament adoptat en el conjunt d'aquesta tesi.

El primer seria el de la contraposició de la història al determinisme tecnològic. Visions com la de John Roemer,⁷ que contempla la història com un procés d'acumulació tecnològica, i el capitalisme com la prova més tangible d'aquesta assumpció, poden resultar problemàtiques (Wood, 1995: 111). En canvi, el marxisme històric de Robert Brenner⁸ és una opció més fèrtil quant a l'observació de les diverses fonts de causació interrelacionades. Brenner proposa que les societats no avancen només a base d'adaptacions a nous estadis d'aprofitament de la tecnologia, sinó que en mutar són empeses per les pròpies contradiccions sistèmiques, les quals afecten prèviament al ventall de maneres en què es pot aprofitar la tecnologia. S'ha dit que al capitalisme les contradiccions específiques són les que s'estableixen entre forces de producció i relacions de producció i que això genera la paradoxa recurrent d'un mode de producció que revoluciona constantment les forces productives (Wood, 1995: 140). D'aquesta manera s'hauria establert una nova dinàmica social (la “gran transformació”) en el moment en què les contradiccions del feudalisme anglès van posar en marxa unes contradiccions dinàmiques diferents i singulars. L'estudi de la història és el que permet una ponderació del pes del determinisme estructural (o de factors com la pròpia tecnologia) i la contingència i el pes de l'agència humana.

La història permet ubicar els problemes concrets entre els moviments de les grans estructures i aconseguir una barreja explicativa sempre canviant d'ambdues dimensions. En Thompson, la noció de la lluita de classes pot operar com una força històrica de canvi encara que la consciència de classe no es trobi plenament desenvolupada; cosa que, ben mirat, segurament es podria trobar que és el més freqüent (Wood, 1995: 69). Patrons culturals, sense massa mutacions d'un estadi a un altre, prenen nous significats en el

---

⁷ El punt de vista de John Roemer es pot trobar a la seva obra *Free to Lose* (1988).

⁸ La postura de Robert Brenner es pot trobar a *Bourgeois Revolution and Transition to Capitalism* (1989).

trànsit i habiliten nous comportaments i noves perspectives relacionals. En el seu estudi sobre la classe treballadora anglesa, Thompson va formar-se la idea que l'estructura, la part analíticament representativa de l'estàtica, ni tan sols es podria prendre per un lloc fix en termes analítics, sinó que s'havia d'ubicar en una relació modèlica, en un procés de canvi estructurat, en què es deixarien observar les tendències conformatives que pesarien sobre cada classe social.

Dues tradicions interpretatives

Segons Wood, a l'inrevés del que s'acostuma a difondre, fou Max Weber i no Karl Marx qui va oferir l'explicació més unilineal, teleològica i eurocèntrica al voltant del sorgiment del capitalisme (Wood, 1995: 150).

Segons les idees implícites a l'anàlisi de Weber en certa fase de la seva vida, els trets incipients d'una societat comercial ja es trobarien presents als inicis de la història, o de la civilització, o de la natura constitutiva dels humans. Weber va proposar que les relacions de propietat prenen forma a base de pràctiques primitives d'intercanvi i que així l'economia s'hauria anat desenvolupant per un vector de maduració d'aquestes activitats.

D'aquesta manera, a les edats finals del feudalisme s'hauria produït un creixement de les activitats del comerç i això, combinat amb l'ètica protestant del treball, hauria produït l'eclosió final del capitalisme. Però aquesta és una visió que no explica, precisament, l'especificitat del sorgiment del capitalisme a Anglaterra, deixant davant del dubte si els mateixos factors proposats haurien de redundar en resultats anàlegs en cas de ser aplicats a qualsevol altre context. També en aquest cas la confusió podria partir de l'efecte d'una tradició cultural capficada en l'esquema interpretatiu de la "santedat" de la propietat privada, que arribà a fer considerar que eren els capitalistes els elements claus de la producció – els que produeixen en sí mateixos –, enlloc dels propis productors directes.

Així, en certes obres de Weber es pot trobar un exponent de la tradició que eclipsa el valor del treball productiu directe i que considera que el comerç és l'essència del conjunt de l'activitat productiva. Una noció que s'avançà amb l'oposició de la "propietat productiva" envers la "propietat rendista" tradicional. La concepció de Weber incideix en la valoració del treball a través de criteris de rendiment mercantil. Considerant aquesta disposició com a constitutiva de la condició humana, Weber pot donar volada a l'explicació que el capitalisme sempre s'hauria trobat instal·lat a les disposicions intencionals dels grups humans. Karl Polanyi ja va apuntar que això constituïa una fal·làcia, per basar-se en una generalització acrítica d'una forma social específica (Wood, 1995: 169). El punt clau de l'anàlisi de Weber a *L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme* (1998) sempre es troba en com diferents factors ofereixen una resistència o una acceleració de la racionalitat economicista. Així, les interpretacions weberianes serien incapaces d'escapar-se de la conclusió segons la qual l'única alternativa a la "gàbia de ferro" de la modernitat, era un retorn a l'irracionalisme i al model d'un líder carismàtic i paternal (Wood, 1995: 176).⁹

Marx, enlloc de la teleologia, apuntà que el sorgiment del capitalisme s'havia de buscar en les relacions agràries del feudalisme, en com els productors directes i el mercat prenen

---

⁹ Aquestes afirmacions i les conseqüències que se'n extreuen es basen en la consideració de l'impacte de l'obra de Weber *L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme* (1998) en la cultura acadèmica. Així, també ha quedat destacada l'obra de la primera part de la seva vida i ocultada la de la segona. Sobretot ha quedat menyspreada una obra com *Economia i societat* (1964), que podria portar a interposar matisos importants a la perspectiva que s'ha estat descrivint, com apunta Wolfgang Mommsen a la seva obra *The political and social theory of Max Weber* (1989).

contacte en noves formes, empesos pels *tenant farmers* que acabarien posant en marxa els engranatges de la proletarització de gran part de la força laboral. Llavors, hi va haver quelcom específic al feudalisme occidental anglès que va fer que fos allà, i no pas a Itàlia o la República Holandesa, on les transformacions produïdes per les pròpies inèrcies organitzatives van poder encaixar amb els imperatius del mercat (Wood, 1995: 167). Aquesta és la posició històrica que, seguint a Wood, permet trencar una aliança explicativa nefasta entre el triomfalisme capitalista i el derrotisme dels socialistes.¹⁰ I és així com es pot seguir reivindicant el programa de la Il·lustració en una versió encara emancipadora (Wood, 1995: 177).

La propietat i la democràcia als Estats Units d'Amèrica

L'atenció en la institució de la propietat a contextos estratègics

Estirant del fil de la problemàtica interpretativa sobre la formació del capitalisme, es pot trobar que allò que cal explicar principalment és el tipus de solució històrica que va aportar la seva formació, en aquelles circumstàncies i contextos que li van servir de plataforma en les diferents fases de desenvolupament. Aquestes problemàtiques amb efectes dialèctics, així com les solucions creatives a què aboquen, tenen una dimensió descriptiva i externa (d'un context d'una realitat ontològica independent de la l'agència humana). Però també en tenen una altra relacionada amb la pròpia interpretació humana, amb les maneres en què els éssers humans són capaços d'apropiar-se de la natura, de coordinar-se en l'exercici i d'observar la situació com a desitjable o bé com a criticable en algun grau.

Això porta a examinar el context feudal europeu occidental per a identificar-hi uns trets institucionals i relacionals únics al món. Partir de l'examen del cas del sorgiment del capitalisme a les relacions feudals del context anglès porta a posar una gran atenció en les institucions de propietat, en especial pel que fa al seu caràcter d'exclusivitat i a l'autoritat social que en resulta. D'aquesta manera, allò que condueix a l'explicació de les dinàmiques socials transgressores tindrà molt a veure amb el procés de major radicalització de la concepció exclusivista privada de la propietat.

Als Estats Units – o a les predecessores colònies –, en canvi, no es va donar el cas original i fundador d'aquestes innovacions, de manera que, com a cas sempre condicionat a la influència dels anglesos, pot oferir certes dificultats interpretatives. Per exemple, es pot donar la tendència a veure-hi un cas d'adopció del capitalisme essencialment no conflictiu, per comparació amb el que succeiria en territori anglès.¹¹ D'altra banda, el cas dels EE.UU. té una importància intrínseca per a la comprensió de la forma que ha pres el món modern i globalitzat, ja sigui per accions directes, com el tipus d'influència que ha exercit sobre bona part del planeta durant la segona meitat del segle XX, o ja sigui per aquesta mateixa idealització cultural del seu trànsit històric i els seus efectes coincidentment propagandístics. A més, el cas dels EE.UU., per molt que no inventessin ells mateixos el capitalisme, parteix d'un procés propi de fundació i d'una experimentació més o menys autònoma amb les relacions socials. Una experimentació que resulta especialment

---

¹⁰ Una confluència de factors que caracteritza l'estat de coses de l'actualitat, en què es neutralitza la capacitat de resposta als més diversos reptes socials per causa de la hipostatització, precisament, de les constants del capitalisme tal com se l'ha conegut fins al moment.

¹¹ En certa manera, és la posició es troba reflectida al canònic estudi de Tocqueville (2009), la perspectiva del qual sembla totalment barrada a la identificació del significatiu conflicte polític, com si aquest fos quelcom superflu i desautoritzat, i sense ser capaç de concebre que algú pogués arribar a plantejar-se la transcendència del mercat ordenador.

important a l'hora d'interaccionar amb les formes polítiques concomitants i, per això, a l'hora de donar forma al cànon de la modernitat que s'ha anat exportant a la resta del món.

El paper de la indexació històrica del cas dels EE.UU.

Així, els gèrmens de les societats colonials angleses d'Amèrica del Nord van haver d'afrontar el problema bàsic d'aconseguir de manera recurrent els materials bàsics per a garantir la supervivència de les comunitats i el d'organitzar-se per a coordinar les accions de cada individu en aquest procés. Aquesta sempre comportaria una determinada ordenació social dels individus en alguna relació amb el procés productiu, que també definiria la manera en què es redistribuiria el producte. D'una manera integrada, s'hauria d'organitzar un discurs i una perspectiva de vida que fes explícit el sentit de la formació de la societat, el qual serviria per a deduir, en suma, el repartiment del producte i per a definir les diferents classes socials. D'aquestes opcions sorgiria l'estructura relacional bàsica de la societat.

Des de la forma interna de l'estructura relacional també es defineixen unes contradiccions estructurals, que resulten en l'expressió d'un tipus de conflicte social característic entre els diversos grups. En aquesta instància analítica de les estructures que ordenen el conflicte recurrent hi participaria el concepte de la "lluita de classes", entès com quelcom inherent a les societats organitzades en grups diferenciats. La lluita de classes és la dinàmica inherent que, de forma potencial o manifesta, ofereix un impuls contextualitzat cap al canvi social, cap a una innovació adaptativa a la natura, en els marges plantejats per la pugna entre els diferents interessos de classe. El canvi social generalment es dona de manera lenta, contínua i acumulativa. Però certes circumstàncies també poden portar a l'aplicació d'una tensió "insuportable" sobre els encaixos contradictoris de la societat, generant un canvi espasmòdic. Per un camí o per un altre, la forma interna de la societat la condueix cap a la generació de noves realitats o encaixos estructurals.

Aquestes són les "solucions històriques" que parteixen de la problematització d'alguna de les instàncies del procés que s'ha descrit: sobre les possibilitats externes, les capacitats humanes i la intermediació de les preferències grupals. Són les guies explicatives que ajuden a comprendre el canvi com un procés sempre acumulatiu que, en funció de dinàmiques semi-autònomes, porta a una determinada ramificació de la genealogia societària, a una nova solució estructurada que s'ofereix davant d'unes circumstàncies immediates i que està condicionada a les possibilitats de partida. Per això és pel que cal buscar un arsenal conceptual sensible al postulat metodològic de la "indexació històrica".

D'acord amb aquesta perspectiva, conceptes com el de la lluita de classes han de ser analitzats necessàriament des d'una visió dinàmica, la qual obliga alhora a cercar els elements estructurals (perdurables i, fins a cert punt, estàtics) cristallitzats a les institucions. I resultarà especialment rellevant analitzar la forma en què aquestes són resistents al canvi.

Als EE.UU. els nòduls conflictius inextricables per a definir la lluita de classes i la forma de la societat van ser la propietat i la democràcia.

Les arrels des de l'època clàssica i el feudalisme fins el cas d'Anglaterra

El repte analític que es planteja en aquest treball és el de donar una visió multicomprendiva de l'ambient històric del que va sorgir una innovadora relació entre les esferes de la producció i la política. Un llarg període en el que es consolidà el "cànon de la modernitat" en què predominen les formes socials on la producció capitalista condiona

la forma de la gestió política i, de manera destacada, la democràcia. Dit altrament, cap al predomini de les “poliarquies”, en què el capitalisme s’equipara a la democràcia mateixa. Davant d’això cal formular la pregunta sobre què és allò que habilita a què s’acabés triant el camí històric que resulta en el món actual, de totes les possibilitats per explorar.

En aquest sentit, el cas d’Anglaterra aporta l’experiència fundadora de la generació del capitalisme i tota una època de domini imperial de grans regions del planeta. Als Estats Units es produí una reedició parcial de l’experiència anglesa, tot i que va haver d’adaptar-se a una nova base social i de recursos disponibles. Aquest procés va induir una presentació idealitzada del sistema social i polític modern recreat, en la que fou cabdal la vinculació entre capitalisme i democràcia.

Per això, caldrà definir en detall l’ambient històric profund, com a xarxa de relacions de filiació històrica entre els models institucionals, que donà forma contextual a l’important període de canvis que es van succeir entre els segles XVIII i XIX, els quals van caracteritzar les societats colonials d’Amèrica del Nord com històricament singulars. Així, tindrà sentit fixar-se en els casos de la Grècia i la Roma clàssiques, encara que només sigui pel fet que aquests horitzons remots es trobaven molt presents a les representacions intel·lectuals dels “pares fundadors” dels EE.UU. Però també per l’ineludible impacte que van tenir sobre la successiva etapa del feudalisme europeu occidental. La genealogia acaba connectant amb el cas del feudalisme anglès i les seves condicions per a conformar un impuls al comercialisme. En tot aquest camí, el trets socials més destacables, i més particulars comparats amb la resta del món, serien els de la centralitat de la propietat en la derivació de l’autoritat social, convivint amb la noció de l’existència d’una igualtat natural intrínseca a tots els individus.

A Anglaterra, les particulars relacions productives feudals anirien sedimentant unes tendències de conducta, una experimentació amb les pràctiques socioeconòmiques, que acabarien donant forma al “giny històric” del capitalisme. Una cop estabilitzades les dinàmiques de canvi, el capitalisme aportà una nova solució estructural estable concentrada en una determinada organització productiva i ordenadora dels rols socials, a la que s’afegia una separació dels àmbits de coerció econòmica i política. Això permeté el trencament amb el feudalisme i significà la consolidació del nou estadi social: un nou encaix funcional entre mode de producció i superestructura político-legal. Des de les relacions agràries, aquest va ser el procés que va anar habilitant a una ulterior radicalització del poder social derivat de l’estatus de propietari, el qual alhora va servir per a desplegar les capacitats productives de la societat capitalitzada.

El repte històric interposat pel cas dels EE.UU.

A Amèrica, per altra banda, la particular expressió de les tensions dialèctiques, sumada al tipus de dilemes productius heretats de l’estructura social i cultural anglesa, van portar a una fusió també única entre el tipus de llibertat deduïda de l’autoritat propietària i en absència de l’esquelet d’una jerarquia feudal consolidada com l’europea, d’una insistència en la noció d’igualtat natural intrínseca, que es podia imputar a tot un univers social de petits propietaris autònoms. D’aquesta manera, la institució de la “llibertat propietària” va establir-se a la mateixa base fundacional d’aquella societat, fins al punt de no ser qüestionada de manera sistemàtica. Essent la màxima expressió de les virtuts socials afirmades a partir de la revolució, la noció de la igualtat natural, en expressar-se també a través de la concepció d’una propietat de mínims per a la majoria de la població, va anar encavalcant-se d’una manera un tant confusa amb la desigualtat “natural” que derivava del grau qualitatiu d’acumulació propietària. D’alguna manera la noció de la llibertat

propietària – igualitària i anti-igualitària alhora – es tornaria autoreferent, donant peu a la llibertat política i a la llibertat econòmica. Però un aspecte fonamental d'aquesta configuració seria el de la desvinculació entre la llibertat política i la llibertat econòmica, assumint que aquestes no podrien entrar en conflicte mutu en cap situació social.

Tot això fa que s'identifiqui en les institucions de propietat el nòdul indispensable pel que passen els canvis cap a la definició de la modernitat occidental. Això ajudarà a comprendre la trajectòria històrica que portà al sorgiment d'un dels fenòmens institucionals més prominents: les grans corporacions capitalistes. A través d'elles, del que representa la irrupció d'un agent propietari d'una natura única, tant per les seves motivacions com pel volum de capital que poden arribar a acumular, s'arribà a una interacció innovadora amb l'àmbit de la llibertat individual, el qual condicionà enormement l'expressió dels drets democràtics. Així, la solució històrica del capitalisme desenvolupat als EE.UU. es presentà en indissociable relació amb la generació d'aquests grans agents propietaris i les seves conseqüències negatives per a la democràcia.

Des d'aquesta perspectiva, el cas dels EE.UU. ha de resultar informatiu d'una aportació cabdal al "cànon de la modernitat". A través de l'expressió conflictiva de les seves tensions estructurals – entre forces productives, relacions de producció i superestructura – caldrà reconstruir les alternatives de canvi que s'obririen als futurs revolucionaris, en funció de les conjuntures, de les estructures d'oportunitat i dels propis recursos de contenda. Alhora, el supòsit analític de la indexació històrica és el que ha d'ajudar a comprendre aquest trànsit, en el que les relacions de producció prenen una forma radicalment innovadora, que les portà a "revolucionar constantment les forces productives" i a constituir el modern sistema capitalista.

La reinterpretació que es proposa hauria d'ajudar a comprendre els marges en què es va constituir la forma canònica de l'estadi de la modernitat. I particularment hauria d'aportar una nova perspectiva sobre les funcionalitats històriques dels aspectes legals, polítics i ideològics que hi ha darrera de les institucions de gestió democràtica sorgides de la cohabitació amb les institucions propietàries característiques d'occident. En suma, aquests esforços han de permetre resseguir els processos causals fonamentals que van portar a l'adopció de capitalisme i democràcia com a elements interrelacionats, que s'habiliten i es restringeixen mútuament.

I - L'HERÈNCIA DE LA HISTÒRIA DEMOCRÀTICA DEL MÓN ANTIC

Síntesi del capítol

Aquest capítol ha de servir per a presentar l'enorme originalitat que representa el cas de la democràcia radical generada al context de l'Atenes clàssica. Alhora, cal destacar la manera en què amb aquest context s'encetà un corrent característic de pensament i de discurs, com també en el pla de la creació institucional. Aquest caràcter arrelaria en especial al sector occidental d'Europa, per la via de l'expansió cultural grega i sobretot per les conquestes i les implantacions institucionals romanes, en la seva formulació particular de la propietat. Una examinació inicial d'aquests casos accessoris ha de resultar plenament il·lustrativa a l'hora d'anar a buscar les arrels profundes de les solucions organitzatives que van representar els models coneguts de la modernitat occidental.

Per tant, al capítol caldrà realitzar un seguiment de grans trets sobre els reptes i les innovacions institucionals generades a l'Atenes i la Roma clàssiques. La producció teòrica d'aquestes èpoques també es pren com un indicador dels principals reptes organitzatius als que es va haver de fer front i per això resultarà molt útil una certa revisió d'aquesta.

A l'Atenes clàssica s'arribà a generar una obertura de possibilitats organitzatives per a la recreació de la democràcia. Unes possibilitats que van generar unes idees i institucions veritablement úniques. A la Roma clàssica, per la confluència amb el gran poder social dels propietaris, la democràcia es va plantejar en una versió formalista, buidada de la substància atenenca. Després, el model institucional romà es va estendre en part a les edats feudals i així l'autoritat dels propietaris va seguir desenvolupant-se.

Els dos casos han de permetre descriure el caràcter particular del feudalisme a occident; els seus elements de continuïtat, altres de ruptura per oposició i la seva relació amb la creació històrica que representa el sorgiment del capitalisme occidental. La història del context occidental va tenir una relació inexcusable amb la contradicció instal·lada al pensament polític i la forma de les institucions, el caràcter dels quals es definia per l'oposició conflictiva entre la propietat i la democràcia.

Des del context clàssic, hi ha una especificitat al caràcter institucional de l'Europa occidental que també va tenir un impacte decisiu a l'àmbit dels desenvolupaments institucionals anglosaxons. Així, una hipòtesi que recorre el present capítol estableix que hi ha una tensió constitutiva que arrenca al context clàssic: en la oposició entre l'aspiració original a un *demos* autogovernant-se i el cànon de les elits que imposa una estructuració jeràrquica i una autoritat diferencial pel criteri de la propietat. Aquesta tensió seguia present en la mirada als clàssics dels pensadors i teòrics del segle XVII i XVIII, els quals buscaven reafirmar els drets de propietat per sobre de les prerrogatives d'una democràcia radical.

Índex del capítol

1.1 - El model polític establert a l'Atenes clàssica (p. 21)

1.1.1 - La singularitat grega

La presència de la política a l'Atenes clàssica · La lluita de classes: nòdul de la dialèctica relacional

1.1.2 - Els canvis institucionals que porten cap a la *demokratia*

La comunitat cívica, un marc polític de capacitats úniques · La producció al món antic i el paper de l'esclavatge · Reformes institucionals de les classes burgeses · Reformes institucionals que obren pas al govern proletari

1.1.3 - Definició de la substantivitat democràtica atenenca

*Els productors reconeguts al sí de la comunitat política · República de sentit comú · República de consciència i alliberadora · El sostre històric de la *demokratia* · La *demokratia* i els límits imposats per l'estructura de propietats existent*

1.2 - El vector de l'autoritat propietària romana (p. 35)

1.2.1 - La càrrega contra la democràcia des del propi àmbit grec

La desvirtuació de l'àmbit públic postdemocràtic · La destrucció de l'autonomia governativa i de la política d'Atenes

1.2.2 - La relativa singularitat romana

*Diferències entre els models atenenc i romà · La forma política de Roma i el seu patró d'estructuració del conflicte · Dinàmiques diferenciades: la ciutadania extensiva de Roma i el *populus subjugat* · El sostre populista de la república romana · El marc de relacions de patronatge*

1.2.3 - La propietat i el llegat institucional romà

*La propietat privada com a nòdul central del conflicte dialèctic a Roma · Els principals desenvolupaments institucionals al voltant de la propietat a Roma · La forma de l'Estat romà en contacte amb el poder dels propietaris · Una societat definida per la propietat i les relacions de patronatge: el *dominium* i l'*imperium**

1.2.4 - La caiguda de l'imperi i les restes d'una sobirania fragmentada

Els límits de la capacitat d'explotació romana · La caiguda del model de civilització de l'imperi · La dislocació del poder imperial i del ciutadà romà

1.3 - Els models polítics de l'antiguitat (p. 50)

1.3.1 - La gènesi del pensament antidemocràtic

*El valor de l'anàlisi de la història social de la teoria política · La crítica platònica a la *doxa* · El moviment aristocràtic contra el model atenenc · La teleologia antidemocràtica*

1.3.2 - La distància respecte el pensament democràtic

El paper legitimador de la involució política dels estoics · L'efecte antirepublicà de l'acomodació al poder de les idees ciceronianes

1.3.3 - L'aportació antidemocràtica del cristianisme catòlic

El cristianisme com a ulterior suport del gir privatista i la devaluació política · El cristianisme com a part de l'instrumental de dominació imperial

1.3.4 - Del "cànon" del pensament occidental

El biaix de la producció teòrica a favor d'una forma particular de poder · El cànon contra la tangent històrica democràtica

1.3.5 - De Roma, el feudalisme i el particular sorgiment del capitalisme a Anglaterra

L'impacte de l'èmfasi romà en la propietat al feudalisme europeu occidental · El caràcter del privatisme propietari del feudalisme europeu occidental i el cas anglès · Les condicions necessàries de la modernitat europea

1.4 - Conclusions (p. 66)

1.1 - El model polític establert a l'Atenes clàssica

1.1.1 - La singularitat grega

La presència de la política a l'Atenes clàssica

El context específic on s'ubica l'Atenes clàssica en la seva etapa de govern democràtic es certament singular.¹² Cal remarcar, també, que aquell experiment de govern democràtic que s'hi va recrear encara no ha estat igualat en allò que es pot anomenar “substantivitat democràtica”, quant a cobertura de la condició ciutadana i quant a poders atorgats a aquests per a donar forma a l'entorn social.¹³

Prèviament a la constitució de la democràcia, a l'etapa de la societat homèrica, la formació social més habitual era la del poblat.¹⁴ El més comú era trobar diferenciats, més que cap altra cosa, la casta dels governants de la dels qui es dedicaven a la producció en general. El poder dels primers s'hauria generat a través d'alguna posició de força o de factor de coerció i s'assentaria sobre el que es coneix com una forma de “propietat políticament constituïda” (Wood, 1995: 188). Així, es donava lloc a una forma de propietat que es fusionava amb el poder polític i que tendia a reproduir-se en funció d'aquest poder.

D'alguna manera – que tampoc està clara del tot per als més experts – la situació a Atenes va anar variant poc a poc, però fins al punt d'acumular canvis significatius. A Atenes es va constituir una unitat política diferent: la *polis*. En la forma d'Estat feble que era característica a la regió, la classe governant tradicional va anar veient qüestionada la seva autoritat, fins al punt en què es va subvertir l'ordre establert i una classe de propietaris avantatjats va guanyar la preeminència. El tipus de vincle que definia l'ordenament polític va passar a ser inclusiu i va caracteritzar-se per una relació entre ciutadans iguals.¹⁵ Desigualtats en el camp econòmic de segur que n'hi va seguir havent, però des de l'esfera de la política es va imposar una igualtat que resultaria cabdal.¹⁶ Així, en aquest escenari es va establir una nova dinàmica en les relacions de classe, sota el nou marc polític, i es va anar decantant l'equilibri de poder cap a la classe proletària, més nombrosa.

De manera important, en aquest context d'intercanvis polítics, on van ampliar-se les vies per a la participació dels ciutadans de ple dret, l'elucubració en clau política va passar a intervenir en moltes de les activitats de la vida social. Això generaria un estat de gran politització de la ciutadania, més acostumada que a cap altre lloc a discutir tot allò que afectava la vida social.

Serveix per a il·lustrar el caràcter d'aquest escenari de gran debat sobre els esdeveniments de la vida pública l'ús que en feien grecs i romans del terme que avui es traduiria per

---

¹² Rosenberg demarca un període de 140 anys, del 460 al 320 a.n.e, en què la *polis* atenenca es va regir per un govern hegemònic dels proletaris, i de manera sostinguda, excepte interrupcions d'un caràcter “brevíssim” (Rosenberg, 2006: 101).

¹³ El terme de la “substantivitat democràtica” es pren de Castoriadis. L'autor defineix la política com “l'activitat explícita i lúcida relativa a la instauració de les institucions desitjables”, i la democràcia com “com el règim d'autoinstitució explícita i lúcida, en la mesura en què això sigui possible, de les institucions socials que depenen d'una activitat col·lectiva i explícita” (Castoriadis, 1996).

¹⁴ La societat homèrica s'identifica així per ser la ubicació dels poemes homèrics. *Grosso modo* la identificarem amb tota l'època prèvia a les reformes institucionals que varen portar al canvi democràtic a Atenes; més o menys del segle VII a.n.e. i enera en la història. També podem identificar aquesta època pretèrita – en la mateixa modalitat pragmàtica, que no deixarà de resultar barroera per a l'historiador – com a “micènica” i la posterior com a “postmicènica”.

¹⁵ Establint un tipus de comunitat política, o societat de civils – *koinonia politiké*, és el terme aristotèlic –, que servia de marc de referència a les diferents relacions entre els individus de ple dret a la societat.

¹⁶ Una *isonomia* que parlava d'una igualtat davant la llei en el tractament d'assumptes públics i privats (Wood, 2011: 56).

“llibertat”. Els grecs composarien el terme *eleutheria*, que parla d’una autonomia personal i d’un alliberament essencial respecte els dictats d’una autoritat aliena. Mentre que el terme romà *libertas* tindria unes connotacions més elitistes, relacionades amb la llibertat privada de les classes altes romanes.¹⁷ *Eleutheria*, llavors, es relacionava amb un escenari polític característic, amb una comunitat en què el conjunt dels productors eren ciutadans iguals i en què es demarcava una dinàmica d’erosió de les pautes de dependència i de dominació.¹⁸ A mida que l’esfera de la política es podia veure per part de tothom com una via útil per a defensar-se de tractaments injustos, es generava la pauta de creixent politització social i això és el que resultà en una “condició decisiva per al sorgiment de la teoria política” al context d’occident (Wood, 2011: 49).

Aquestes circumstàncies van ser les que van apartar progressivament l’Atenes clàssica del patró d’organitzacions polítiques tradicionals, generalment basades en el poder hegemònic d’una aristocràcia. A Atenes el patró de conflicte tradicional, entre governants i productors, es va anar traslladant al que s’englobava dins la mateixa comunitat ciutadana. Aquesta formava una arena en què no es reconeixien diferències d’estatus polític i així aflorava la tensió entre els “propietaris” i els “productors”. Això va resultar determinant per al tipus d’experimentació institucional que allà es va dur a terme, així com per al caràcter de la producció teòrica paral·lela que se’n generaria.

Més raons s’han de tenir en compte a l’hora de justificar aquesta caracterització tan particular de l’escenari polític atenenc. Com ara el fet que abans de l’època de les reformes decisives per a la democràcia, ja existís a les societats gregues una certa pràctica assembleària, més restringida, però generadora d’un cert debat.¹⁹ El més rellevant és que al món grec antic – en especial a Atenes – es va generar una atenció única en les pautes i els processos de la mediació humana, alhora que una cura especial en la forma de gestió entre la massa ciutadana i l’elit prominent (Wood, 2011: 66).

La lluita de classes: nòdul de la dialèctica relacional

El geni dels filòsofs i els intel·lectuals grecs a l’àmbit polític es posa de manifest a l’actualitat en molt diverses qüestions. I això tot i l’enorme distància històrica que ens separa. Tot i trobar-se en un context incomparablement distint al nostre, els autors de la Grècia clàssica varen plantejar dilemes i arguments a favor de les diferents tendències polítiques que encara avui no han perdut vigència.

Parlant de les diferències fonamentals, el primer que cal destacar és que a les edats precapitalistes el món civil (de les relacions econòmiques amb espai per a la reciprocitat

---

¹⁷ Wood fa notar que no existia cap tipus d’equivalència, en un terme semblant, en el vocabulari al context asiàtic, dominat per formes de govern monàrquic amb edificis estatals molt més grans, on l’autoritat divinitzada del monarca estaria per sobre de tota qüestió (Wood, 2011: 47).

¹⁸ De manera important, en citar els productors es parla de tots aquells qui no eren part de l’aristocràcia tradicional, dedicada únicament a la funció del govern. S’inclouen, així, els propietaris, de grans extensions de terres, i també els no propietaris, els treballadors lliures. Entre aquests darrers, cal destacar també que no només es componen del grup més assimilable al proletariat urbà, sinó que també integren els camperols fora de la ciutat, disseminats pel camp (*agroï*) que quedava en la zona d’influència de la *polis* (la *chora*). De fet, la inclusió d’aquests camperols dins la categoria ciutadana a Atenes generaria el producte més singular dels seus avenços democràtics: el camperol-ciudadà (Wood, 1995: 188).

¹⁹ Son diversos els factors que s’han de tenir en compte per a establir l’existència d’aquesta unitat, tot i que no és aquest el lloc per a embarcar-se en la tasca d’una revisió amb vocació exhaustiva. Com les particularitats geogràfiques de la península hel·lènica, les seves terres més aviat seques i àrides, o el relatiu aïllament entre sí dels nuclis polítics. De Ste. Croix adverteix sobre els enormes costos del transport logístic terrestre a l’època antiga, anotant-lo com un factor d’ordre econòmic a tenir molt en compte (De Ste. Croix, 1983: 11). En general, són moltes les particularitats que van portar a què a la Grècia “postmicènica” es formessin edificis estatals significativament més primis i més febles que en molts altres racons del món (Wood, 2011: 47-51).

jurídica dels integrants) es presentava integrat al món de la política formal. Al món antic, les funcions directives en matèria política i econòmica es presentaven entremesclades i això era el que generava una “propietat políticament constituïda”. D’aquesta manera, qualsevol expansió del món civil a l’antiguitat, més enllà de l’hegemonia tancada de les elits, representaria atorgar algun poder o representació en termes polítics als agents que no eren part de les aristocràcies però sí que eren ciutadans de ple dret: els *sui iuris*. Mentre que als que els era impedida la participació eren tots aquells que requereien a la categoria del món subcivil: els *alieni iuris*.

En canvi, a la modernitat capitalista es diria que la capacitat de control i l’apropiació econòmiques no es deriven de cap via política, que la plusvàlua s’extreu només per vies purament econòmiques. Així, la pressió incoativa i extraeconòmica esdevindria innecessària, donada la ineludible acceptació del marc de comportament econòmic que representa una precondició normativa d’accés als mercats. Marx ja advertí que també l’economia mateixa tenia una cara política i que el secret de l’economia política de la burgesia capitalista era que feia passar per universals els seus supòsits. Ja que el punt de partida del capitalisme és la dissociació entre productor i mitjans de producció, Wood argumenta que “el secret del capitalisme n’és un de polític” (Wood, 1995: 21).

Però la pretesa diferenciació entre l’esfera de l’economia i de la política, portada fins a l’extrem de concebre-les sense cap contacte entre sí i totalment autonomitzades l’una de l’altra, només serveix per a dificultar una visió clara i metòdica de la variable de la dominació social. Alhora, això també porta a fer menys concebible una lluita política en l’arena de la producció econòmica. Al món antic de cap manera existia aquesta pretensió. L’autoritat de la jerarquia social derivava d’una situació de dependència dels més pobres respecte les classes aristocràtiques. I el factor de la coerció, la força física i explícita, o la coerció política, era un poder més present a ulls de tothom. Però això no ha d’impedir veure, com fa G.E.M. De Ste. Croix, que subjacent a aquesta situació de “castes” o “ordres” socials privilegiats també hi havia present una lluita de classes, en el sentit de la definició d’arrel marxista, d’una pugna oberta o soterrada dels interessos dels més rics contra els més pobres (De Ste. Croix, 1983).

La metodologia d’anàlisi marxista segueix explotant la màxima segons la qual les societats humanes s’organitzen d’alguna de les formes que els permet una disposició material externa donada. Els aplecs humans erigeixen les seves institucions i estructures en base a la manera en què són concretament capaços d’apropiar-se de la natura i de repartir-se el producte entre sí (De Ste. Croix, 1983: 35-36).

A totes o a la gran majoria de les societats conegudes de l’antiguitat, una casta de governants havia d’organitzar-se una forma de producció que els servís, primer, per a fer sobreviure la comunitat i, segon, per a generar un excedent productiu, el qual s’apropiaven en base a la seva situació jurídicament favorable. En conjunt, això servia per a alliberar-los de les tasques més directament productives i per a sustentar la seva situació de privilegi directiu. El problema bàsic per als governants era com apropiar-se de suficient excedent com per reproduir la seva condició de privilegi en un ordenament social determinat (De Ste. Croix, 1983: 37). En tot cas, es pot parlar de classes socials quan un dels grups socials es troba en una situació de control de les condicions de producció i pot establir una diferència amb la resta en termes relacionals. Per tant, la lluita de classes fa referència a una relació per definició tensa entre grups amb interessos diferents, tant si es dóna una

situació de fluïda explotació com si es dona una resistència efectiva en contra (De Ste. Croix, 1983: 44).²⁰

La presència d'una relació d'extracció de la plusvàlua no implica automàticament l'existència d'un esquema de dominació. Si més no, una metodologia analítica marxista es fixarà de manera necessària en la modalitat d'una relació tan fonamental a les societats com la que hi ha sempre entre la política i l'economia. Així s'ajuda a destacar la natura d'aquests esquemes de dominació en un sentit holista i això és precisament el que segueix fent encara avui la ideologia marxista un entramat conceptual tan perillós per a alguns (De Ste. Croix, 1983: 45).

La via que sembla més fructífera per a la comparació entre escenaris socials és la d'observar les relacions socials bàsiques a cada etapa històrica, com a manera de copsar la direcció de l'explotació econòmica, les formes dels entramats legals i polítics, el conflicte social característic o la disposició d'elements que definia un determinat desplegament de relacions classes socials. Això, en definitiva, és el que fa falta per a copsar el veritable joc polític de cada un dels escenaris històrics, el que va definir les seves opcions polítiques i el significat de la seva producció teòrica.

Amb tot, cal constatar que en el cas del món antic també es va donar un conflicte constant i perdurable entre rics i pobres.²¹

1.1.2 - Els canvis institucionals que porten cap a la *demokratia*

La comunitat cívica, un marc polític de capacitats úniques

El caràcter d'unicitat de la política atenenca radicava al fet que allà s'hi va acabar constituint una comunitat cívica on la relació bàsica que determinava el joc polític era entre ciutadans iguals. A la comunitat política atenenca es faria més palès que mai que l'acord polític bàsic arrelava de forma molt més evident en una interdependència entre els diversos grups socials. I no, com s'hauria donat en qualsevol altre lloc, en una mitificació de les capacitats de liderat d'una sola casta.

Partint d'una igualtat política substantiva, la dinàmica que va instaurar-se a Atenes fou la d'un increment relatiu del poder social tant dels propietaris com dels proletaris. Però aquest també fou un escenari que es va haver d'anar consolidant gradualment, a través d'unes mutacions a l'edifici institucional tradicional.

Arthur Rosenberg, amb la seva obra clàssica, *Democràcia y lucha de clases en la antigüedad* (2006), aporta una revisió panoràmica d'aquestes reformes institucionals que es van haver d'anar desgranant del conflicte polític i que acabarien servint per a conferir als estrats pobres de la població una cota de poder social i polític encara sense paral·lel a la història.

El període arcaic de la història del món grec, el període homèric, estava caracteritzat pel govern de les nissagues guerreres, establertes a cada un dels seus àmbits territorials. Això determinava una distinció fonamental entre les funcions directives – entre les que quedava

---

²⁰ Cal recordar que la resignació a la dominació és també una actitud de resposta a la lluita de classes subjacent.

²¹ La situació era reconeguda per Plató, seguint de De Ste. Croix, que afirma que ell coneixia molt bé que hi havia una divisió bàsica entre dos grups hostils (*polemia*) l'un respecte l'altre: el dels pobres i el dels rics (com s'esmenta a *La República*, IV. 422e-3a). Els dos estats ideals que Plató recreava a *La República* i a *Les Lleis* haurien estat dissenyats, entre altres finalitats, “per superar aquesta desunió fonamental” (De Ste. Croix, 1983: 412). Seguint a Wood, Aristòtil també era capaç de veure aquesta oposició. Wood afirma que l'estagirita reconeixia dos formes recurrents de *stasis* (el conflicte polític recurrent a la societat), una en la tensió entre aristòcrates i propietaris rics i una altre entre tots aquests i els pobres (Wood, 2011: 122). A més, Aristòtil també reconeixia de manera explícita que els termes d'aquest conflicte polític derivaven de la particular constitució política d'Atenes, de la seva forma institucional i el seu rerafons més ampli.

inclosa la important funció de la protecció física del poblat – i les productives, per a assegurar la reproducció del compacte. L'autor adverteix que en aquest període el poder efectiu de les assemblees – que reunien governants, ancians i homes lliures – era “una mera caricatura” comparat amb el criteri que es faria servir avui dia (Rosenberg, 2006: 59). Allà, el poder efectiu requeria en els nobles, que insistirien a presentar-se com a “senyors naturals”.

Si més no, el fet que al context grec clàssic cap d'aquestes estirps pogués organitzar-se en una monarquia forta, “à la asiàtica”, imposaria un sostre d'acumulació del poder i un equilibri de poder oligàrquic entre les diferents famílies aristocràtiques. Després, a Atenes aquestes famílies van decidir que el poder dels prínceps dirigents era massa dimensionat i es va passar a una organització política republicana, en què el president (l'*archontos*) va seguir sent de forma recurrent un membre de les classes avantatjades.

En paral·lel, als voltants dels inicis del segle VIII a.n.e., es va anar desenvolupant també un grup de membres acomodats residents a la ciutat, que es pot identificar com a “burgèsia”. Més endavant, aquests burgesos van fer valer el seu estatus en ascens a través de fer-se assimilar per les classes aristocràtiques i d'aquesta manera es va arribar a definir una oposició entre, per una banda, l'aristocràcia tradicional latifundista juntament als més avantatjats d'entre els estrats urbans i, de l'altra banda, els camperols juntament a les classes mitjanes urbanes (Rosenberg, 2006: 61).

La producció al món antic i el paper de l'esclavatge

Al món antic, els mitjans principals de producció eren l'explotació de la terra i l'ús del “treball incoat” o “treball no lliure”. Segons De Ste. Croix, la propietat i el poder d'exacció del producte del treball d'altri són els dos factors principals que van donar forma a l'estructura de classes del món antic (De Ste. Croix, 1983). Les classes dirigents s'alliberaven del treball directe per la via d'arrendar les seves terres, una opció que els deixaria un benefici no gaire alt, o bé contractant treballadors assalariats, que serien poc qualificats i, així, també poc aprofitables comparativament. O podien recórrer a l'ús d'esclaus, que sí que reportaven una taxa alta de beneficis. En conseqüència, l'esclavatge es constituïa en una forma de treball que presentava una gran extensió al món antic (De Ste. Croix, 1983: 112-113). És important anotar que l'opció per una “economia d'esclavatge” no es devia donar en la forma d'un càlcul purament econòmic. La del esclavatge fou una d'aquelles institucions que es trobava fortament arrelada en una pràctica recurrent i es justificava pel propi pes de la tradició.²²

Confluint la institució de l'esclavatge amb unes elits sense l'opció de constituir-se en un Estat “à la asiàtica”, aquestes elits van haver de fer-se més inclusives.²³ Així es va precipitar també la construcció d'un món civil on el que va anar important cada cop més era la mera categoria de ser un membre mascle de la comunitat i lliure quant a relacions socials. Això seria el que representaria una falca al tancament relatiu habitual de les aristocràcies i el que obriria la porta a la consideració que si un mercader ric no aristòcrata podia participar de la política doncs també un proletari podria fer-ho. Per oposició, les

---

²² A més de les fallides comunicatives entre grups humans, que portarien a l'expressió de valors fortament racistes en tot aquell context.

²³ Rosenberg caracteritza com més inclusiva l'aristocràcia grega per un efecte de comparació amb l'elitisme, el tancament, de la romana (Rosenberg, 2006: 60).

dones, esclaus i estrangers requeien a la categoria del món subcivíl, d'aquells a qui no es considerava capaços de participar i influir a la política.²⁴

Cal notar que el predomini de l'esclavatge, com a categoria amb més pes explicatiu del treball no lliure, no exclou la presència al món grec antic d'altres formes de dependència política, com les que derivaven de treballar les terres d'altri, d'incórrer en deutes, o d'haver de vendre la pròpia força de treball per a sobreviure (De Ste. Croix, 1983: 112-113). Però aquestes categories foren reconegudes políticament en un estatus lliure. Per tant es podia protestar contra els efectes perversos des de la condició de ciutadania i existia, així, una via de millora relativa de les seves condicions. Els esclaus, per oposició, no tenien una via així. Totes aquests circumstàncies són les que van fer que al món antic grec – a tota aquesta etapa antiga de la història, en realitat – la relació bàsica d'explotació, d'allà on s'extreia més part de la plusvàlua en termes estructurals, fos la que lligava un amo als seus esclaus.²⁵

Segons De Ste. Croix, bona part dels avenços civilitzatoris de tan diverses índoles que avui es reconeixen als grecs de l'antiguitat s'han d'entendre com un resultat de l'explotació constant d'aquests esclaus, de l'apropiació del producte generat per ells. Això seria encara més cert a Atenes per causa de la dialèctica d'oposició, entre la condició de reconeixement polític dels lliures i el no reconeixement dels “no-lliures”; pel propi estatus incomparablement alt que allà van assolir els lliures pobres (De Ste. Croix, 1983: 140).

Amb aquests ingredients, la dinàmica de classes va continuar afavorint la condició relativa de les classes propietàries, la nova “aristocràcia de diners i no de sang”, la qual no va trigar a fer sentir el seu creixent poder polític (Rosenberg, 2006: 60).

Reformes institucionals de les classes burgeses²⁶

Soló, qui inicià el seu govern el 594 a.n.e. amb un cèlebre procés de reformes constitucionals, fou recordat temps endavant com un gran legislador. I potser hagi estat d'aquesta manera per haver aconseguit perllongar la situació de compromís social a la *polis* atenenca, mitjançant el reconeixement a les institucions polítiques del nou equilibri de forces socials existents en el seu moment: amb una facció d'aristòcrates tradicionals molt desenvolupada – molt solidària internament – i una facció burgesa de creixent rellevància. L'escenari també es caracteritzava per una creixent recurrència de les insurreccions camperoles i, per tant, per una major necessitat de parar alguna atenció a aquest grup. Ja abans de l'etapa de govern de Soló, en les lleis promulgades per Dracó a les últimes dècades del segle VII, s'imposava la primera delimitació en clau legislativa del dret consuetudinari de l'aristocràcia, restringint així l'àmbit d'arbitrarietat derivada de les normes internament administrades per aquest grup. Això s'ha de prendre per un reflex del

---

²⁴ Wood anomena aquesta relació entre el treball lliure i l'esclavatge com una dialèctica, afirmant que “no era tant que l'existència de l'esclavatge definís amb molta precisió la llibertat del ciutadà, sinó que, al contrari, la llibertat del ciutadà, a la teoria i a la pràctica, definia el lligam dels esclaus” (Wood, 1995: 185). Si més no, d'això tampoc s'ha d'extreure una simplificació com que “la democràcia s'assentés en la fundació material de l'esclavatge” (Wood, 1995: 186).

²⁵ De Ste. Croix afirma la tesi segons la qual l'esclavatge era la forma arquetípica de la que s'extreia la plusvàlua que suportava les classes dirigents. Que no seria el mateix que dir que el conjunt de la producció es dugués a terme per aquesta via. Si més no l'esclavatge fou un element dominant en definir l'estructura de classes, com per a la psicologia i la cultura d'unes societats que integraven tal institució com quelcom molt habitual i recurrent a la tradició (De Ste. Croix, 1983: 173).

²⁶ En aquest context parlem dels “burgesos” com aquells potentats radicats al context urbà de la *polis* i no de burgesos en un sentit modern del terme i de les seves activitats característiques, el que representaria tot un anacronisme.

signe del conflicte polític d'aquesta etapa i també de la creixent bel·ligerància política de les faccions alternatives a l'ordenament dels *eupàtrides* (els ben nascuts).

De manera que, en les condicions donades – que contenien la incapacitat dels sistemes polítics grecs per a organitzar una força coercitiva “à la asiàtica” – l'opció per les concessions i per la recerca d'una reedició d'un compromís social podia ser contemplada com a més favorable o factible que la via de la intensificació de la repressió i la coerció. Aquesta era la perspectiva de la gent conservadora favorable a mantenir l'estructura de privilegis de l'aristocràcia. El mèrit de Soló fou el d'aconseguir la reedició del compromís social a través de mesures de reforma veritablement progressistes, que van tenir l'efecte de fer més fàcil la participació política dels estrats més pobres de la població.

Soló va reorganitzar l'esquema institucional, que anys enrere havia girat entorn de l'areòpag, confinant aquesta càmera aristocràtica a una funció de supervisió, mentre que s'anava atorgant més pes a les assemblees representatives del conjunt de la ciutadania.²⁷ Alhora, es va dur a terme una sèrie de reformes directament encaminades a pal·liar la situació insubmissa dels camperols, les quals van representar allò més progressista del llegat de Soló, allò que va acabar per conferir capacitats més substantives als pobres. En concret, les reformes es van dirigir cap a l'eliminació de certes pautes de dependència dels camperols respecte dels aristòcrates, com ara l'abolició de l'esclavatge per deute i l'abolició de l'estatus dels qui rendien part del seu treball als propietaris de les terres. De fet, amb això el que estava fent Soló era eliminar vàries “vies d'apropiació extraeconòmica” dels poderosos (Wood, 2011: 52). Però Soló no va trastocar amb les seves reformes l'estructura de poder existent, segurament perquè no tractaria de fer-ho. I tampoc es pot dir que proveís de drets de participació política actius als pobres, encara que sí que els va donar una certa cobertura institucional respecte l'arbitrarietat dels poderosos (Rosenberg, 2006: 61).

Durant aquesta fase la *polis* atenenca encara es trobava de ple en una etapa de govern tutelar, que seguiria vigent a la etapa dels *tyrannos*, encara que aquests fossin favorables a les reformes (Rosenberg, 2006: 66). Però el que resulta més important és que en la successió dels segles VII i VI a.n.e. es varen anar afegint ingredients – o eliminant obstacles – per a una major participació ciutadana, la qual cosa volia dir més debat polític i menor pes de la tradició normativa aristocràtica. L'Estat va anar esdevenint cada cop més un mitjà per a protegir els productors de l'explotació i de la injustícia, va despullar els aristòcrates de la seva aurèola mística d'autoritat i així es va anar teixint una nova divisòria política entre un bloc dels burgesos oposat al dels camperols i proletaris.

Una de les reformes clau per a la consecució de la democràcia va ser la divisió de la *polis* en diferents “circumscripcions demogràfiques”, que exigien un principi de representació territorial.²⁸ Això obligaria a reformular les normes tradicionals del joc polític. Com que els més pobres no es trobaven plenament organitzats i com que, de tota manera, no tenien temps lliure més enllà del que dedicaven a la subsistència, havien de reclutar els seus representants i líders d'entre les classes que sí que en tenien. Així, s'establí un període en què aristòcrates reciclats a una o altra causa exercien la representació per una de les dues posicions del clivatge bàsic del conflicte: el manteniment o no de l'esperit de les reformes de Soló. Els *tyrannos*, per exemple, van portar al límit l'estabilitat del funcionament de les institucions per tal d'assegurar la pervivència de les reformes.

---

²⁷ L'areòpag era l'antic consell reial, que havia derivat en una espècie d'assemblea senatorial dels nobles.

²⁸ El de les *demes*, era el terme del que deriva *demos* i que acabaria condensant el concepte de la locació última del poder polític en una *demokratia*.

Una de les figures característiques d'aquest període va ser Pisístrat, que va exercir el càrrec màxim del govern el 561, del 559 al 556 i del 546 al 527 a.n.e. Pisístrat era un convençut partidari de les reformes de Soló – amb qui tenia un parentiu – i amb accions governatives com la seva els tirans van arribar a representar, en una metàfora que recull De Ste. Croix, com un “ariet per a derrocar la fortificació [institucional política] de l'oligarquia, per a ser descartat un cop acomplert l'objectiu” (De Ste. Croix, 1983: 281).²⁹ De fet, en aquella època l'apel·latiu de *tyrannos* no hauria tingut el significat pejoratiu d'ara. Aquest el van afegir més tard aquells qui es varen esgarrifar principalment amb els horrors de la deriva democràtica que vindria després. Si més no, Pisístrat, que era un membre de les elits, no devia de ser un demòcrata convençut, ja que va saber identificar les necessitats urgents de la ciutadania pobre per a guanyar-se-la i perpetuar-se ell mateix al poder (Rosenberg, 2006: 68). Però fos com fos això va significar una millora tangible per als pobres.

És important anotar, que també sota el govern de Pisístrat es va formar la potent esquadra marítima atenenca, per a protegir la indispensable importació de gra a la gran ciutat, flota que va començar a exercir així un cert rol de domini imperial. L'esquadra assegurava els beneficis comercials de la burgesia i durant un temps jugaria un paper cabdal per al sosteniment de la democràcia. Però al final, sense més innovacions productives, acabaria representant una càrrega monetària important per a les finances de la *polis* (De Ste. Croix, 1983: 293).

En sortir de la etapa del govern dels *tyrannos*, l'acumulació de poders dels quals es va acabar veient com perillosa, encara es trobaria vigent un estadi d'hegemonia política burgesa a Atenes.

Reformes institucionals que obriren pas al govern proletari

La següent onada de reformes que veuria la *polis* atenenca es situà al segle V a.n.e. Amb el govern de Clístenes (508/7 a.n.e.) es van posar en marxa reformes que serien el “veritable fonament de la democràcia” (Wood, 2011: 54).

Al 510 a.n.e. el conflicte polític s'havia acarnissat força. Alhora, el *demos* pobre era cada cop més un actor polític a tenir en compte. Clístenes també va emprar aquesta força en favor del seu protagonisme polític, però en fer-ho va deslligar-la d'alguns constrenyiments més. Les reformes que va posar en marxa tenien per objectiu brindar un marc institucional nou al conjunt del sistema polític, que seria el que prevaldria durant la posterior història democràtica. Clístenes va promulgar una nova divisió dels *demes* (o circumscripcions demogràfiques) per a erosionar l'autoritat tradicional derivada del parentiu. Amb això i el principi d'elecció per sorteig es va trencar el patró d'accés privilegiat dels aristòcrates als càrrecs.³⁰ D'altra banda, es seguia exigint un mínim de propietats i de temps d'oci per a ser escollit per a càrrecs públic, però l'estructura es va obrir una mica a les incorporacions de ciutadans externs a l'aristocràcia (De Ste. Croix, 1983: 289).

Clístenes també va reincidir en la tendència d'atorgar més poders a les assemblees populars, en detriment del reminiscent areòpag (Wood, 2011: 55-56). En compendi, les seves reformes van servir per a conferir una nova independència deliberativa a la

---

²⁹ Encara que la metàfora resulti aclaridora, el procés real no va estar guiat de cap manera per una cosa semblant a una organització proletària plenament conscient dels seus actes.

³⁰ A l'obra de Rosenberg s'afirma que a l'època de Clístenes no es considerava que s'hagués de posseir cap especialització tècnica en un coneixement polític (*episteme*) per a governar, sinó un sentit comú desenvolupat i connatural als adults funcionals, assimilat a la paraula *doxa* (Rosenberg, 2006: 69). Aquests comentaris estan inclosos a l'edició que es fa servir de l'obra com a part dels comentaris inclosos pel traductor.

ciutadania i es pot tenir molt clar que amb ell el poder dels pobres va avançar alguns passos. De fet, tal vegada fou ell mateix el primer que va fer servir el terme *isonomia* per a referir-se a aquesta idea que avui es recull més o menys en l'expressió "igualtat davant la llei".³¹

Durant aquesta etapa també s'anirien conformant els fonaments d'un autèntic partit proletari al voltant de l'agrupació de mariners que mantenien en funcionament l'esquadra, a la que en certa manera es pot veure fent les funcions catalitzadores de la solidaritat interna de la nau industrial a la teoria revolucionària marxista. I aquesta seria una formació social que aniria tenint un paper polític cada cop més preponderant. L'esquadra atenenca, artífex de les victòries contra l'imperi persa a Marathon i Salamina, seria l'avantguarda d'una nova etapa de confiança en l'esperit de la democràcia (Wood, 2011: 57).

Amb Ephialtes, el mandat del qual s'ubicà a la dècada de 460 a.n.e., s'arribà a un altre moment cabdal per al progrés democràtic. No ha quedat una constància molt acurada del contingut de les seves reformes, però sí que ha sobreviscut la informació de la promulgació de la introducció gradual d'un salari (*mysthon*) per als qui exercien càrrecs públics, el qual va tenir el poderós efecte d'eliminar el criteri d'haver de disposar de temps d'oci per a dedicar-lo efectivament a la política (De Ste. Croix, 1983: 289). Més àmpliament, el *mysthon* va tenir l'efecte d'eliminar l'última barrera institucional per a l'accés dels pobres al poder polític, ja que així un ciutadà pobre podia exercir un càrrec públic i tenia un sou que compensava el producte de les seves activitats reproductives habituals (Rosenberg, 2006: 83).

A partir d'aquesta reforma, pel mecanisme de sorteig dels càrrecs i per un simple efecte estadístic favorable a les majories, els pobres van gaudir d'una via oberta per a incorporar membres de la seva classe social al govern i així van donar un pas decisiu cap a la seva pròpia hegemonia política. Amb ella s'obrí l'autèntica etapa de govern democràtic a l'Atenes clàssica, que, tret dels interludis provocats pels intents de contrarevolució conservadora, va resistir fins a finals del segle IV a.n.e.

Rosenberg arriba al punt de proposar un paral·lelisme entre la nova constitució democràtica de 461 a.n.e. i la comuna parisina de 1871: en l'ús que totes dues van fer de circumscripcions petites que afavorissin la proximitat democràtica, en la paga d'un *mysthon* i en la presència d'un òrgan central amb funcions tant legislatives com executives (Rosenberg, 2006: 88). Totes dues buscarien també assegurar l'autogovern dels més pobres. El model grec hauria estat, en general, el de subministrar altes cotes de feina pública ben pagada i assumir així l'existència de serveis gratuïts universals per al conjunt de la ciutadania (Rosenberg, 2006: 89).

L'estadi d'autogovern dels més pobres és el que els grecs van arribar a assumir com la màxima realització de la democràcia. Més enllà, la mateixa noció va arribar a integrar una autoconsciència democràtica, de dignitat dels estrats més pobres de la societat, que tampoc s'hauria repetit de forma massa sostinguda en tota la resta de la història de la que ha quedat constància.

Per altra banda, durant l'hegemonia proletària van anar apareixent intents de cop d'Estat de signe conservador que van tractar de restaurar els privilegis aristocràtics dels més poderosos. En tots ells, la profusió de sang i la crueltat amb finalitats terroristes van ser presents, cosa que segons Rosenberg contrasta de manera acusada tant amb la història d'acumulació d'èxits progressius per al proletariat, com amb les restitucions de

---

³¹ El canvi fou tan contrastat que el vocabulari grec va recollir la diferència entre *thesmos*, que parlaria del tipus de llei imposada des de dalt de la piràmide social i que té un "regust distintivament religiós"; mentre que *nomos* parla d'una llei fonamentada en un acord vinculant entre parts iguals (Wood, 2011: 57).

l'ordenament democràtic posterior als intents de cop subversiu. Això demostraria que la burgesia havia perdut la capacitat de governar amb equanimitat i d'assegurar una pau social que, donat el nivell d'autoconsciència i desenvolupament polític de la classe proletària, ja només podia dispensar el propi govern democràtic (Rosenberg, 2006: 104). Però amb el temps la reacció conservadora acabaria imposant-se i transfigurant el llegat de la democràcia.

1.1.3 - Definició de la substantivitat democràtica atenenca

Els productors reconeguts al sí de la comunitat política

Parlant d'allò que defineix el caràcter especial de la democràcia atenenca, cal destacar la relació veritablement única que es va establir entre el camp i la ciutat. A la *polis* atenenca es va aconseguir trencar amb el patró recurrent que establia una relació d'explotació cap a la part del camp en l'àrea d'influència de les ciutats (*chora*) en benefici dels pobladors urbans (De Ste. Croix, 1983: 13). En qualsevol altre context s'hauria trobat aquesta relació asimètrica legitimada per alguna instància legal de propietat políticament constituïda, que sustentés l'ociositat i l'accés a uns determinats serveis per part de les classes urbanes altes i accessòriament les baixes. Simplement per proximitat a l'elit i a la seu del poder polític, el poble urbà gaudia de major atenció i immediatesa a l'agenda política i això reforçaria el menyspreu cap a la figura dels llunyans i dispersos camperols. L'exemple clar el representa Roma, on les classes altes sí que havien de parar alguna atenció a les demandes de la plebs urbana, però no tanta als camperols.

Però a l'Atenes clàssica la situació va ser singularment diferent. Gràcies a les reformes dels *demes*, a la disposició que organitzava una representació poblacional molt acurada i al gran poder social, de fer-se sentir, del què van arribar a gaudir les classes pobres es va aconseguir integrar als camperols de la *chora* en els mecanismes de representació del sistema polític.³² De manera que ells, igual que algú que visqués a la ciutat, a dos passos de l'assemblea, podia fer sentir la seva veu a l'àmbit polític, igual que defensar una causa pròpia per la via legal. I això es va traduir en una relació estructural característica entre "apropiadors" i "productors", en què l'apropiació per vies de coerció directa per part de terratinents apoderats, o de l'Estat mateix, quedava descartada (Wood, 1995: 181).

La dada sens dubte destaca un primer criteri d'extensió dels drets polítics a l'Atenes clàssica, ajuntant *polis* i *chora* en una mateixa comunitat política amb drets reconeguts i igualment distribuïts. Això s'exemplifica en aquesta figura única del camperol-ciudadà; un assoliment que restaria no igualat a la història.

República de sentit comú

Al context polític descrit, els estrats pobres de la ciutadania van anar guanyant un pes polític que els va acabar situant en posició de poder debatre i decidir sobre tots aquells assumptes que sorgissin a l'agenda de la vida pública.³³ Això recalca el grau de normalització que va assolir aquesta situació a l'imaginari dels grecs. Així podria sustentarse la preeminència del judici que per a gestionar la complexitat dels assumptes de govern feia falta un coneixement adquirit de manera pràctica, en el decurs de la normal formació

---

³² Cal recordar en especial les reformes de Soló, específicament encaminades a inhabilitar les relacions de dependència dels camperols respecte els terratinents, que tantes vegades haurien derivat en una rebaixa de l'estatus dels primers.

³³ A l'espai de trobada entre les iniciatives públiques i les privades, l'*agora*.

d'un ciutadà dins les institucions de la vida pública de la *polis* atenenca.³⁴ Això era la *doxa*, un sentit comú; un sentit de prudència i de valoració de la deliberació que es suposava connatural a tot ciutadà que hagués adquirit les capacitats, les costums i el sentit moral de la vida a la *polis* (Rosenberg, 2006: 69).

Per oposició, pensadors com Plató o Aristòtil dirien que per a accedir a l'excel·lència de les "arts de govern" feia falta un entrenament teòric específic, tècnic, que a més definiria una divisòria social entre els aptes per a governar i els que no. Si més no, quan Plató afirmava que calia cedir el govern a una casta de filòsofs, es trobà que estava proposant que manessin aquells que vivien aïllats de la pràctica política concreta – de l'accés a la *doxa* política – i s'adonà que això representava una contradicció.³⁵ La idea segons la qual no feia falta una especialització tècnica per a participar plenament del govern va continuar sent dominant a la cultura política grega i va seguir representant un maldecap per a gent com Plató. Aristòtil, en una època posterior, ja no tindria tantes dificultats conceptuals per a defensar una posició contrària a la *doxa*.

Salta a la vista que darrere la idea de la *doxa* hi havia tot un rerafons d'altres assumpcions que formaren part de la cultura social i política grega i que destaquen precisament per les dificultats que resultarien de tractar de defensar-les en un context modernitzat. La idea de la *doxa* com a qualitat política bàsica suposava que qualsevol ciutadà format en unes condicions de deliberació adequades pot fer un ús satisfactori de les seves capacitats racionals a l'hora de debatre i decidir sobre qualsevol assumpte d'àmbit públic. De manera més important, també existia la suposició que aquesta capacitat es pot dur a terme de manera individual i autònoma, sense dependre intel·lectualment d'algú altre. Això imposava l'asseveració que l'estrat més baix de la població, el *demos* més pobre, és capaç d'autogovernar-se. Que és capaç de fer-ho a més, amb prudència i plena racionalitat, en tenim l'exemple a l'etapa del govern proletari de l'Atenes clàssica (Rosenberg, 2006).

Ja abans de la plena realització de l'hegemonia proletària s'anava consolidant aquesta apreciació segons la qual, en les condicions de la comunitat cívica, qualsevol podia arribar a formar-se una saviesa funcional dels mecanismes de gestió política. Per aquesta via anava quallant una distinció conceptual fonamental entre els sistemes polítics. La diferència bàsica era que una *demokratia* havia d'integrar en alguna manera un component d'autogovern dels més pobres; la resta era un govern tutelar i una oligarquia (Rosenberg, 2006: 92).

República de consciència i alliberadora

Potser sigui una de les realitzacions que resulten més il·lustratives per a aquesta anàlisi, el fet que a la comunitat cívica de la *polis* – partint d'aquella igualtat formal que s'imposava des de la política – tothom tingués dret a interposar una queixa contra les injustícies que patia.³⁶ Això, traslladat a una pràctica sostinguda, a una recurrència estructurada, va tenir

³⁴ Es pressuposava, llavors, un aparell institucional i cultural de rerafons en què s'havia assumit una "democratització de l'escriptura" o, de manera més abastant, en què s'havien fomentat unes capacitats de discurs i de raonament que eren les que habiliten al tipus de joc polític de la Grècia clàssica (Wood, 2011: 33).

³⁵ El judici apareix citat a les notes del traductor del text de Rosenberg (Rosenberg, 2006: 92). La figura de Plató resulta interessant per raó del seu impacte en el futur i ja que la seva forma part de les poques obres salvades d'aquella època, no tant per la sofisticació dels seus arguments.

³⁶ *Parrhesia* era el terme que haurien fet servir els grecs per a referir-se al que avui es designaria com la llibertat de discurs. Però anava més enllà el concepte d'*isegoria*, que parlava d'una igualtat a l'hora de fer valer la pròpia veu, autònoma i sense lligams, a les institucions polítiques. Era la combinació dels dos conceptes el que assegurava la *isonomia*. Amb aquests matisos es pot veure fins a quin punt el terme anava més enllà de la igualtat davant la llei, on conflueix la moderna *isonomia* formalista. Només cal imaginar la diferència entre el poder de fer-se sentir a l'agenda política d'un ciutadà ric i un altre de pobre avui dia. De fet, des de l'experiència

el resultat d'acabar fent impossible d'ocultar la ficció cultural que legitimava i servia per a reproduir el govern de les diverses formes d'aristocràcia (Rosenberg, 2006: 93). En altres paraules, el sistema institucional de la *polis* va fer impossible ocultar l'esquema de dominació subjacent i va portar el vector principal del conflicte polític fins a la relació desemascarada entre els rics i els pobres. Despullat de la mistificació de les pautes d'apropiació per vies polítiques, el conflicte bàsic que va seguir existint al context de la *polis* fou el dels propietaris en oposició als pobres. I aquesta va ser una gran troballa intel·lectual, tant per a la teoria com per a la pràctica política del govern proletari atenenc. A més de l'específica autoconsciència de classe proletària, la cultura política atenenca va acabar desenvolupant, en paraules de Rosenberg: “una autoconsciència individual [...] A la societat atenenca van desaparèixer les diferències de classe. L'obrer tractava amb els aristòcrates i els banquers d'igual a igual. La consciència de la pròpia força dels atenencs pobres, sens dubte, anava associada al sentit de la pròpia dignitat i el domini sobre un mateix” (Rosenberg, 2006: 93).

“Domini sobre un mateix” cal que s'entengui no tant en el sentit d'autocontrol privat dels estoics, com en un de més ampli que parla de la plena realització d'unes capacitats individuals. Això enllaça amb el terme esmentat abans de la llibertat com a *eleutheria*. La més ambiciosa expressió del govern democràtic, de l'autogovern dels pobres, va ser l'objectiu de proveir la ciutadania del grau màxim d'aquesta llibertat, entesa com a independència de judici i de l'arbitri d'altres a l'hora de conduir-se en els assumptes públic i privats. Aristòtil definí l'*aneleutheros* com aquell que treballa pel benefici d'un altre, identificant en aquesta categoria una relació de dependència econòmica (De Ste. Croix, 1983: 117). L'Estat de la *polis* va aconseguir generar una consciència de la manera que en aquesta pauta de relacions marcada per la dependència econòmica – entre d'altres – hi havia una estructura de dependència política, que tenia una traducció en una retallada de la llibertat d'acció política d'uns sectors de la ciutadania. Així, treballar per a erosionar al màxim aquesta estructura de dependència, que feia menys lliures unes parts de la comunitat cívica, fou el tret principal de la maximització de la llibertat com a *eleutheria*. També va ser en aquest sentit que a Atenes el reconeixement d'una igualtat formal a l'esfera de la política va representar un primer pas per a anar fent més iguals als ciutadans d'una manera substantiva en tota la resta de dimensions de la vida social.

El sistema atenenc s'ha de comprendre en la vessant d'aquesta disposició institucional de cobertura dels drets dels pobres. Però també en la correspondència d'això amb tota una cultura política i disposicions psicològiques més àmplies, que també ajudaven a reproduir l'autonomia de la comunitat ciutadana i la feien exercir l'*euthyna*, la vigilància de la rectitud dels processos de govern institucional. La comunitat política atenenca encarnava una relació de mútua imbricació de la part del govern formal i del informal, que va poder posar en marxa una dinàmica legal d'erosió dels privilegis socials, qualsevol que fos la forma en què aquests es donessin. I això hauria estat irrealitzable en una comunitat on la base del component ciutadà no tingués en un valor tan alt l'*enkratés*: el domini sobre un mateix que permet designar els propis objectius vitals i projectar-los a la comunitat, sense condicionants arbitraris.

---

grega començaria a operar una negativització que faria que els termes característics associats a la substantivitat democràtica atenenca anessin prenent un caire pejoratiu i ridiculitzat. A això haurien contribuït, per exemple, les comèdies d'Aristòfanes, en què es ridiculitzava amb rancúnia la democràcia, descrivint-la com presa d'un torrent inútil de discurs i debat dels vulgars, on la *parrhesia* s'equiparava a la xerrameca pejorativament atribuïda a les dones (Domènech, 2002: 38).

A Atenes, la forma d'acord polític que va regir el govern de la *polis* va acabar per basar-se en aquestes línies mestres, de progressiu avantatjament polític dels que gaudien de les menors condicions, per tal que cada cop més parts de la ciutadania poguessin gaudir de la llibertat com *eleutheria*. A l'etapa d'hegemonia proletària “l'ordre i la legalitat varen imperar constantment [...] El propi atenenc pobre estava orgullós de poder declarar que no existia sobre la terra cap poder que a ell el sotmetés, amb l'excepció del de la llei” (Rosenberg, 2006: 103).

Van ser els poders més formidables mai conferits a un ciutadà pobre en tota la història que coneixem. I, en sí, com a experiment social l'Atenes clàssica va representar una oposició conceptual a la hipostatització de l'ordre social que s'encarna a la tradició. Aquest audaç experiment, la seva llavor i els intents de reeditar-ne algun aspecte, es poden anomenar com a part de la “tangent històrica democràtica”.

El sostre històric de la demokratia

Arribats a aquest punt resultarà útil també observar les flaqueses que van afectar a l'experiència de govern democràtic de l'Atenes clàssica. Un primer pas fructífer en aquesta tasca és plantejar-se la pregunta que afecta al grau d'intensitat a la que es va fer arribar les institucions democràtiques.

Sembla força clar que el que es va constituir a Atenes fou un edifici institucional singular, de caràcter burgès-propietari, que poc a poc va anar donant peu a una hegemonia política proletària. L'equilibri de forces socials en què es sustentava aquesta hegemonia es basava en un model productiu dependent de l'exacció del producte del treball dels esclaus, així com d'una posició imperial marítima per a assegurar la importació de cereals i un avantatge comercial.³⁷ Així es pot percebre que la prudència del govern proletari també es basava en no trastocar fins a un determinat punt l'estructura de classes establerta: en què els propietaris de terres seguien gaudint dels seus profits, els comerciants treien els seus beneficis de la posició d'avantatge imperial i els pobres gaudien d'una *eleutheria* sense precedents.³⁸ Els antics aristòcrates sí que devien mantenir intacta la seva rancúnia. Però tret d'aquests últims, desposseïts de la seva antiga prominència, la resta gaudia d'una sèrie de beneficis comparatius derivats de la forma de la producció econòmica i de la gestió política.

En aquestes condicions cal veure-hi el màxim acompliment, alhora que també una espècie de sostre de vidre (d'una cosa així com les condicions no superables del món clàssic), del procés de lluita de classes sota les condicions productives donades.³⁹

La d'Atenes fou una experiència societària que va portar fins a uns màxims la realització d'uns ideals també molt singulars i molt sofisticats. Però el seu no va ser un projecte encaminat a superar l'estructura de l'Estat d'arrel burgesa-propietària, sinó que més aviat va consistir en un intent recurrent de millora relativa dels més desfavorits. No pas, així,

---

³⁷ De manera que l'arbitrarietat de la no democràcia i de l'àmbit de normes corresponent a la llei militar del més fort es derivava cap a l'exterior, en un sentit de ruptura i dominació de les comunitats foranies.

³⁸ Recorda Domènech també l'excepció constituïda pel cas de les dones, que tampoc rebrien més que tangencialment els beneficis alliberadors del context de la *polis* (Domènech, 2002: 39). Més enllà, es planteja l'interessant perquisició de si la posició atenenca de limitar els drets de les dones – en contrast amb altres *polis* més benignes com Corint – hauria confluït amb aquelles característiques que dificultaven l'acumulació de propietat i establien un ambient social practicable per a les reformes democràtiques, amb el que, en certa manera, aquesta limitació s'hauria constituït en una base de llançament de la democràcia i potser en un dels límits estructurals de la seva progressió en les condicions donades.

³⁹ En aquest cas la dinàmica d'explotació hauria estat subvertida en una dinàmica de resistència sistemàtica respecte l'explotació, però això no hauria impedit que seguis existint una estructura de dominació subjacent, que es va mitigar, però que no es podia eradicar.

una socialització dels mitjans de producció, sinó una feina de correcció constant de les desviacions democràtiques derivades de la desigual distribució en aquest camp.

En especial, resulta interessant la funció que segons Rosenberg es reservava als integrants de la classe capitalista, “com una vaca lletera que la comunitat munyia amb cura i fins al final [...] preocupant-se també de proveir-la d’un bon farratge” (Rosenberg, 2006: 99). Per tant, els proletaris s’haurien vist davant la necessitat d’haver de tolerar les guerres de rapinya que afavorien la concentració de capitals dels empresaris, ja que eren els seus mateixos beneficis els que servien per a sustentar el model social i polític.⁴⁰ De manera que aquesta seria una de les categories que quedava fora del criteri intern de no intromissió arbitrària, de llibertat com *eleutheria*, en el tractament dispensat per via de l’explotació imperial de les poblacions estrangeres.

Però internament també hi havia categories desposseïdes de l'*eleutheria* característica als ciutadans, ja que si el projecte dels proletaris atenencs no era el del socialisme, tampoc es pot dir que hagués estat el de l’alliberament dels esclaus. Ja s’ha vist la relació conflictiva entre l’estatus social del treballador lliure i l’esclau. El treball incoat era un dels factors productius sense el qual no s’hagués pogut recrear el model polític atenenc, es ben cert (De Ste. Croix, 1983). Però això no és el mateix que dir que els esclaus van permetre alliberar tots els grecs de la necessitat de treballar per a subsistir, de manera que no es pot dir que “el conjunt de la democràcia se sustentava en l’esclavatge” (Wood, 2011: 60). Però, com sigui, aquest seria un altre dels sostres que no va ser capaç de superar la democràcia clàssica.

La democràcia i els límits imposats per l’estructura de propietats existent

Ara bé, la reflexió sobre aquesta restricció de la condició de ciutadania en persones que eren legalment propietat d’un altre, porta a considerar de prop el conjunt d’aquesta institució de la propietat.

Des que el conflicte polític a la *polis* va anar girant entorn la tensió entre rics i pobres, el programa polític dels segons va centrar-se en dues demandes: cancel·lació del deute i redistribució de terres (De Ste. Croix, 1983: 298). Aquests formaven un programa polític i una posició de conflicte que van significar el terror de les classes propietàries en endavant. El primer dels requisits es va acomplir durant les reformes de Soló, que van declarar il·legal l’esclavatge per deute. Altres formes de dependència també serien escomeses durant les etapes posteriors a ell. Però el projecte d’una redistribució massiva de la propietat mai es va tractar de realitzar en tota la seva radicalitat.

Wood recorda que l’evolució de la democràcia va donar més preponderància a l’explotació dels esclaus, que eren part de les propietats dels ciutadans. I també de manera característica va restringir l’àmbit de llibertat de les dones, ja que aquestes no estaven qualificades per a tenir possessions (Wood, 2011: 59). Això serveix per a constatar que hi havia una vessant de l’estructura de propietat privada que habilitava a les realitzacions democràtiques, però també una altra que formava uns límits estructurals. Amb una proporció important de petits propietaris en el sí de la comunitat política, aquesta

---

⁴⁰ Aquest dilema, la presència del qual es manifestaria es diversos moments de la història, parla d’un sostre material en les condicions d’aprofitament de la natura, però també de l’absència d’experiències efectives en què el *demos* hagués pogut assajar els procediments d’una democràcia solidària i multicultural, com per a arribar a consolidar ulteriorment un model. L’única experiència en aquest camí va ser la de l’Atenes clàssica, que com hem vist va ser atacada des de molts fronts. I, encara i així, un cop superat el trànsit fundador en què la democràcia aparegué per circumstàncies inesperades o fins a base d’alguns errors de càlcul de les oligarquies, la fràgil i odiada democràcia hauria d’haver disposat de dècades senceres per a assajar els seus repertoris. Aquests exigents requisits han brillat per la seva absència a la història de les civilitzacions complexes.

estructura va significar una pressió en favor de no superar el sostre d'un determinat grau de redistribucions. Un exemple en seria la pressió per la conservació de les propietats familiars hereditàries.

L'estructura de propietat que es derivava del model productiu clàssic mantenia un nucli irreductible de dominació, d'*aneleutheria*, cap als esclaus i les dones. Així, es descobreix que la democràcia atenenca encara es sustentava en un esquema de dominació respecte una part de la població que queia fora de la categoria de la ciutadania, el qual es recolzava en un esquema de propietat privada.

En qualsevol cas, l'experiència de la democràcia atenenca va representar una espurna d'audàcia civilista i d'obertura a la participació política – cal reiterar, encara no igualada en moltes de les seves realitzacions – que va esfereir fins el més profund les classes governants i propietàries. De manera que en endavant aquestes es van esforçar d'allò més per buidar el terme de la seva anterior substantivitat o per trobar vies a la reedició d'una alternativa de dominis aristocràtics.

1.2 - El vector de l'autoritat propietària romana

1.2.1 - La càrrega contra la democràcia des del propi àmbit grec

La desvirtuació de l'àmbit públic postdemocràtic

L'eclosió del poder de Roma va venir precedit cronològicament per la caiguda de la democràcia radical atenenca: la destrucció del que havia sustentat aquella experiència política i social així com l'erosió, més gradual, del model de teoria política que havia representat.

En paral·lel a la successió dels cops d'Estat burgesos, que a partir del segle IV a.n.e. van anar carregant sobre l'ordenament polític de la *polis*, es varen posar en marxa esforços diversos per buidar el concepte del seu significat més substantiu. D'altra banda, les perquisicions polítiques obertes a Atenes van fer que els aspirants a dirigents s'haguessin de presentar a sí mateixos com a demòcrates; tal és el grau d'acceptació que hauria assolit la fórmula.

Però, alhora, en la pràctica transmutadora es va anar conferint al terme altres atribucions, com les que arribaven a definir la democràcia com el sistema en què tot tipus d'homes indignes i malvats guanyaven poders per als seus vils objectius.⁴¹ Aquella democràcia efectiva per als *sui iuris* sempre havia significat un anatema per a les classes altes, de manera que a l'etapa dels escriptors bizantins el terme ja es faria servir com a sinònim de “torba violenta”, “tumult” o “insurrecció” (De Ste. Croix, 1983: 326). El canvi ideològic que es va haver de gestar per a arribar a aquesta situació tampoc fou superflu.

La tasca de deconstrucció democràtica a Atenes va començar amb els intents de destruir el govern dels proletaris i substituir-lo per un de comandat per algú afí a les classes propietàries. Alhora, la tasca va comportar un projecte cultural de redefinició dels conceptes bàsics de la democràcia, per a promocionar uns de més innocus al domini dels prominents. I va integrar també una sèrie d'escomeses per a eliminar les institucions concretes que donaven cobertura al rol polític alliberat dels proletaris. Aquest seria el cas de les *dikasteria*, els tribunals encarregats de jutjar legalment els assumptes dels pobres, que

---

⁴¹ De. Ste. Croix pren els termes d'un “odiós” Isòcrates, al que designa com un mer propagandista (De Ste. Croix, 1983: 301).

s'havien erigit en un dels instruments universals per a defensar-se de les arbitrarietats dels rics (De Ste. Croix, 1983: 306).

De nou al descobert, els pobres van anar experimentant, juntament amb la dissolució progressiva del context democràtic, una recruada de les seves condicions de vida, en especial aquells que vivien al camp. Amb l'edifici i la moral democràtica extingides, en cas de posar-se malament les coses els camperols podrien o bé dedicar-se al bandolerisme o bé buscar la protecció d'un terratinent poderós, però ja no fer sentir la seva causa al sí d'una comunitat cívica (De Ste. Croix, 1983: 317). Aquesta comunitat parlaria d'un univers que, tot i els paral·lelismes, ja no significaria el mateix a Roma.

La destrucció de l'autonomia governativa i de la política d'Atenes

La puixança de l'Estat macedoni, de forma monàrquica, va coincidir amb els darrers compassos de la campanya burgesa en contra de la democràcia.⁴² Alhora, les demandes dels més desafavorits al camp per una redistribució de les terres van donar peu a una sèrie de revoltes camperoles a la península hel·lènica als segles IV i III a.n.e., cosa que significaria un nou repte per a les elits. De manera creixent, el model d'unitat nacional hel·lènica dels macedonis – en el context també, d'un renovat vigor de l'amenaça persa – va anar guanyant adeptes. Fins al punt d'aglutinar una aliança de ciutats-Estat que van aixafar les revoltes camperoles i també la resistència en l'autonomia de la *polis* atenenca. Atenes va ser ocupada i se li va propugnar una nova constitució de caràcter oligàrquic.

Al període de domini macedoni i al posterior a la partició de l'imperi d'Alexandre, ja no sorgirien les preguntes filosòfiques sobre les virtuts i les penúries de les fórmules de govern popular, ja que aquest era un escenari que havia perdut sobtadament la vigència. Per contra, en aquest període varen sorgir les primeres teories del govern reial que hi ha a occident (Wood, 2011). La democràcia grega va caure per una combinació de limitacions econòmiques, que la van portar a una situació precària des del primer moment, i per una situació de desavantatge en comparació als macedonis. Però també van intervenir les intrigues conspiratives dels burgesos, a més d'un projecte de descrèdit cultural plenament conscient i dirigit a aquesta finalitat expressa.

L'expansió de l'àmbit imperial romà ja es va trobar amb l'imperi d'Alexandre fragmentat i ràpidament va passar a ocupar gairebé tota l'extensió de l'antic àmbit d'influència de la cultura grega. En el lloc on abans havien existit les institucions de govern gregues, els romans van fer permear el seu propi esquema d'explotació econòmica i de dominació política. Potser no va ser en tots els casos que els romans varen escombrar les institucions de certa arrel democràtica, però sí que seria cert que només van deixar, en el millor dels casos, l'esquelet (o els ossos xuclats) del que abans representava una cobertura efectiva contra l'acció de poders arbitraris.

L'admiració que professaren els romans per la cultura del món grec serviria en certa manera per a proveir d'un grau de continuïtat als debats d'ordre polític i al rerafons de significants democràtics. Però, en qualsevol cas, segur que aquests ja no serien tan profunds, filosòfics, ni “polítics” en un sentit tan intrínsec. Els romans feien gala d'un esperit radicalment pragmàtic i van imprimir aquest caràcter al fons de les discussions filosòfiques i polítiques, com al conjunt de assumptes aplicats que els resultaven pertinents.

---

⁴² Macedònia es caracteritzava per un poderós desenvolupament econòmic i per la preponderància militar de la seva *hopla* i cavalleria (Rosenberg, 2006: 127).

1.2.2 - La relativa singularitat romana

Arribats a aquestes alçades cal precisar – com s’anuncia en l’ambigüitat del títol d’aquest punt – que la singularitat romana no és del mateix caràcter que la de l’Atenes clàssica. L’experiència d’obertura política dels grecs va tenir unes conseqüències profundes, exemplificades en el poder assolit pels ciutadans pobres, que van portar a la constitució d’uns escenaris polítics veritablement únics a la història. I després es van extingir sobtadament.

En passar a l’escenari romà es troben una sèrie de solucions de continuïtat respecte a la idea del govern democràtic. Però s’apreciarà que entre l’aparença d’aquesta continuïtat també s’hi troben punts de ruptura importants, que defineixen la relació entre Roma i Atenes més com la d’una separació irrevocable.

Els romans acabarien deixant un llegat conceptual diferent, fonamentalment orientat a discutir la natura social i política de la propietat. I també una experiència de govern, l’objectiu del qual ja no era la maximització de l’*eleutheria* – un concepte amb una vessant indispensablement col·lectiva – sinó una maximització de les oportunitats a l’hora de gestionar el patrimoni privat individual.⁴³ Llavors, Roma representa l’ascens i l’experimentació en el poder de les classes propietàries i també un pas en la sofisticació del seu arsenal de teories polítiques. I això és el que farà que els *founders* s’hi fixessin d’una manera especial.

Diferències entre els models atenenc i romà

Roma es va constituir en una forma política semblant a la *polis*: com una ciutat-Estat autònoma amb una àrea d’influència als camps circumdants i en un model de vincle polític similar al de la comunitat cívica. Però amb uns atributs per aquesta categoria dels ciutadans molt més difòs, més “formalista” enlloc de substantiu, i que entre els pobres encara s’aniria diluint de manera més acusada en anar prenent distància amb la seu de les institucions polítiques, en anar situant-se a una distància física de la *urbs* (Wood, 2011: 152). A més, el cos de la ciutadania estava penetrat també per una distinció d’estatus, que conferia privilegis legals als aristòcrates i definia bastant acuradament els estrats de la piràmide social.

Roma va significar, en una qualitat que la distingia essencialment d’Atenes, una potència agrària. Això ho recorda Rosenberg, que afirma que a Atenes era la ciutat la que posseïa una hegemonia econòmica i política, mentre que a Roma era el camp. Mentre a Atenes “els dipositaris de la democràcia eren els no propietaris”, a Roma ho varen ser “els petits propietaris” (Rosenberg, 2006: 140). Això i d’altres característiques va imposar que en el segon dels casos, la propietat concreta de la terra s’anés constituint com el criteri bàsic a l’hora de proveir el poder polític.

Rosenberg també destaca que a l’època primerenca de la república romana la divisió de les faccions polítiques reflectia un desplegament de problemes socials profunds. El partit dels populars representava l’opció política dels petits propietaris i dels estrats pobres urbans; i potser d’una part dels treballadors lliures del camp, que votarien en funció de quin fos el signe del seu patró. Per altra banda, el partit dels conservadors englobava els terratinents, els banquers, mercaders i d’altres potentats. A Roma va ser la classe dels petits propietaris la que va organitzar una revolució per a expulsar de la recurrència del govern a una classe

---

⁴³ Mentre a l’Atenes radical el sistema polític acabaria comportant la implicació d’una posició conscient sobre la forma de l’espai públic, a Roma l’àgora es trobaria causada per altres forces preeminents i per tant no seria recreada en l’obertura i profunditat conceptual política que a Atenes.

noble hereditària⁴⁴, en certa forma anàloga a l'etapa històrica homèrica a Grècia. Així es va establir un principi de govern assembleari popular, des del qual aquest grup polític seguiria insistint en el reconeixement d'uns drets polítics per als més pobres (que no es va arribar a realitzar mai en la mateixa profunditat que a Atenes) i en assegurar les condicions per a un repartiment de la terra que fes al petit propietari més autònom en la provisió material.⁴⁵ Però aquest ideal també tindria un abast relativament limitat a la realitat. El poble romà també tenia una tradició més guerrera que Atenes i així una de les vies que es van trobar per a assegurar la provisió de terres fou la de les conquestes territorials.

Però des d'aquest punt històric, en què encara es podrien trobar analogies amb el decurs que va seguir la pròpia Atenes, Roma no donaria el següent pas cap al reconeixement dels drets i a la igualació de l'estatus dels no propietaris, donat també que aquests no van mostrar mai el mateix activisme polític que es va generar dins la cultura grega, o no es van trobar amb l'oportunitat.⁴⁶

La fase de les primeres conquestes militars de Roma més enllà de la península Itàlica va oferir una suculentíssima via d'ampliació del patrimoni de les classes altes i això va anar fent créixer les aspiracions polítiques de nous grups socials, dels capitalistes i militars, que aviat van posar les seves miras al control de l'Estat. Serien ells els qui passarien a mediatitzar els interessos del partit "popular", enfront dels interessos derivats de l'aristocràcia tradicional dels "optimats" (Rosenberg, 2006: 145).

La forma política de Roma i el seu patró d'estructuració del conflicte

Un dels elements destacats que es trobaven presents a Roma des de les primeres etapes de la seva història va ser que en ella s'hi va constituir una aristocràcia més poderosa que a Atenes. La romana era una elit dirigent més tancada i exclusiva que tendria a conduir-se sempre com una oligarquia. Potser aquesta fos una conseqüència de poder extreure un major rendiment de la terra que a l'àrida península hel·lènica, de l'ús en ella dels esclaus – també nombrosíssims a l'economia romana – i d'haver afavorit una major concentració de la propietat per l'acció conjunta amb les capacitats apropiadores de l'Estat. Però la dada més clara és que a Roma els que van anar-se constituint com a grans terratinents van gaudir sempre d'un major poder i d'una major capacitat de resistir-se a les ingerències.⁴⁷ I el que és característic és que aquestes classes potentades romanes van tenir sempre una opció clara per un model d'Estat prim, que no conduís a la constitució d'una gran burocràcia i d'una casta de polítics professional i que els deixes autogestionar-se.⁴⁸

---

⁴⁴ Sobre el 287 a.n.e., demarca Rosenberg.

⁴⁵ Rosenberg també recalca que tot i que el poder popular ras tenia menys presència que a Atenes, el govern organitzat pels petits propietaris tindria la virtut de conferir una protecció als "no tan rics" i per extensió als directament pobres, fins a cert punt, en el sistema de contrapesos institucionals. En ell, una acció política determinada podia ser anul·lada pel càrrec opositor si aquesta vulnerava, en una forma no tolerable, els interessos del grup o la persona d'algun dels seus membres.

⁴⁶ Cal recordar, amb De Ste. Croix, que era la mateixa forma presa per la maquinària política de Roma la que també feia molt complicat per a les classes pobres assolir una relativa unitat per a defensar les seves causes en un front comú. I que la oligarquia potentada, atrinxerada en el seu estatus distintiu, sí que el formà sempre (De Ste. Croix, 1983: 355).

⁴⁷ Servirà per a il·lustrar aquesta idea del major poder social relatiu de l'aristocràcia romana la dada, que ens brinda Wood, de què al context de l'Atenes clàssica la disparitat de riquesa entre els elements més rics i més pobres de la societat es trobaria al voltant del 100 a 1, mentre que a Roma podria arribar a ser de 20.000 a 1 (Wood, 2011: 153).

⁴⁸ És important notar que a Roma s'haurien donat les condicions per a reafirmar un model més asiàtic, en el caràcter més agrari i en el major poder relatiu de les classes dirigents. És a dir, que els romans van tenir l'opció de l'Estat gruixut a la seva disposició i no la van considerar, com a mínim, fins l'eclosió de l'època imperial.

Així doncs, el que sustentava el poder de les diferents classes oligàrquiques, un poder que a més trobava la cobertura legal d'un estatus social determinat, era l'acumulació de propietats privades, de la terra en especial. La prominència als càrrecs públics i a les oficines militars eren les vies privilegiades per a fer la propietat més gran. Això feia també més gran el poder polític i reproduïa el propi llinatge en la situació d'avantatge. L'Estat, d'aquesta manera, estava dissenyat per a cribar l'accés a la classe senatorial i, decididament també, per a ratificar el poder dels poderosos, en una via tant pràctica com simbòlica.

Però aquesta forma d'Estat imposava alhora una competència interna entre les famílies aristocràtiques, la qual tindria un potencial per a tornar-se molt acarnissada i per a passar sense massa miraments per sobre de la condició de mística col·legialitat civilista que embolcallava els senadors (Wood, 2011: 152). Això suposaria que s'establís una relació ambigua entre els membres de l'ordre senatorial i el poble ras, ja que aquests últims no tenien una manera gaire efectiva d'imposar els seus requeriments a l'agenda pública i depenien – aquí també en un sentit que parla dels requeriments formals del propi sistema polític – de trobar-se emparats per una o altra facció oligàrquica, d'entre les que hi hagués en competència.⁴⁹

En qualsevol cas, la forma política de la república romana establí dos vectors de tensió característics: un entre aristocràcies rivals i un altre entre aristocràcia i camperols o bé amb els proletaris pobres. Aquesta, amb pocs canvis, seria la forma que va prendre el conflicte social i polític a partir de llavors. A Atenes es va constituir un edifici institucional burgès, per la via de reconèixer drets al conjunt de la ciutadania, que si més no també va obrir una via per al domini polític proletari. Però a Roma l'Estat va trobar-se sempre sota el control d'una oligarquia que, permetent-se reconèixer alguns drets als estrats pobres de la població, va saber retenir per a sí uns privilegis distintius. I seguir dient-se “democràcia”, un temps com a mínim.

*Dinàmiques diferenciades: la ciutadania extensiva de Roma i el *populus subjugat**

Però donat que a Roma també existia una dependència dels aristòcrates respecte dels camperols i proletaris urbans, de cara a les funcions productives i militars que s'imposaven per la seva pròpia reproducció, l'acord de la comunitat política s'hauria de fonamentar igualment en alguna concessió cap als desfavorits. Això es va donar en la forma d'una ciutadania extensiva, progressivament ampliada fins a tots els homes lliures dels Estats federats que anaven caient sota la influència de Roma.⁵⁰ Però aquesta concessió, donat l'entramat legal i institucional penetrat d'altres vectors de dominació, mai va fer córrer el perill de sobredimensionar el poder dels pobres fins a punts de tensió. Salta a la vista que en aquestes condicions l'acció política dels pobres sempre hauria de trobar-se mediatitzada i actuar com un pobre reflex del joc polític oficial dels senadors, cosa que demarca un rol polític molt diferent per al *populus* romà respecte el *demos* atenenc. L'autogovern dels romans es referiria sempre a l'autogovern de les classes senatorials i dels potentats que aspirarien a ser-ho. I la *libertas* romana seria, més concretament, *libertas senatus*, llibertat respecte el poder constrictiu del Senat.⁵¹ Així, la propietat del bon govern

⁴⁹ De Ste. Croix relaciona el sorgiment de reformadors del caire dels Saturní, Sulpici Rufus, Catilina, Clodi i els Grac amb una font permanent de ressentiment cap a les classes senatorials, que dotava a aquests líders d'una cort de seguidors que sempre restava disposada (De Ste. Croix, 1983: 353).

⁵⁰ La ciutadania extensiva s'oposava a la forma que s'emprava a Atenes, que era restringida de cara als no arrelats a la *polis* i servia així com a mecanisme de control del volum del cos polític de la comunitat.

⁵¹ De Ste. Croix, per a explicar els detalls d'aquesta invocació de la llibertat, afirma que la *libertas senatus* és una fórmula vaga i estrictament negativa que parla de la llibertat respecte un tirà o una facció. O que és: “la *libertas* invocada usualment en defensa de l'ordre existent i la provisió de poder i riquesa a les classes dirigents.

seria la d'actuar sense escanyar innecessàriament els potentats, quant a la seva capacitat d'acció a la gestió del patrimoni privat. Així, es fa evident que en aquesta modalitat un membre qualsevol de la plebs romana o dels camperols no propietaris trobaria que el de la *libertas* era un terme molt retòric, però en el buit a la realitat efectiva, a falta d'un patrimoni físic que gestionar. Per altra banda, la llibertat com *eleutheria*, seria quelcom inimaginable en un sistema polític com el romà, sota una xarxa d'institucions com la del patronatge.

Aquest accent en la llibertat respecte a un poder burocràtic que estrenà més decididament Roma va ser des de llavors una atribució important del caràcter conjunt del pensament polític d'occident. A l'àmbit romà, sense un reconeixement substantiu dels drets polítics dels pobres i amb els potentats dotats d'una imaginativa i creixent capacitat de privilegi, l'explotació cap als estrats baixos de la jerarquia social arribaria a nivells que també haurien resultat inimaginables a Grècia. L'associació de poder (inapel·lable) entre l'Estat i la propietat privada, conduiria a què l'administració romana es dediqués com cap a la història a "plomar de manera entusiasta i incondicional als seus súbdits".⁵² Comptant amb la perllongació d'aquesta situació fins l'època d'August, es trobaria que la classe dirigent romana havia acumulat llavors "fortunes privades de dimensions colossals a través de l'explotació i la corrupció [...] de la usura, del comerç amb la propietat, els contractes amb el govern i un llarg etcètera, i fins i tot, de manera més espectacular, del saqueig sistemàtic d'aquell imperi en expansió" (Wood, 2011: 154).

Els grecs rics varen trobar una mesura de control del poder polític en unes condicions materials més austeres. Però també en el fet que el poble va representar un enemic comú per a tots els potentats: així es va solidificar la seva solidaritat interna. Però a la república romana el poble es trobava inhabilitat d'exercir cap rol polític significatiu, de manera que l'aristocràcia no va tenir aquest factor de solidaritat, es va acarnissar la seva pugna competitiva i al final el poder polític d'una d'aquestes faccions va endur-se per davant l'estructura republicana de gestió del poder que s'havia mantingut tradicionalment. De manera que la capacitat característica de les classes oligàrquiques romanes per a fer el que volguessin de manera pràcticament irrefrenada va acabar suposant la pròpia perdició de la seva fórmula d'acord polític (Wood, 2011: 154-155).⁵³ Aquí també, la manera en què va discórrer el conflicte social i polític va derivar característicament de la forma que havien pres les mateixes institucions polítiques i relacions socials.

El sostre populista de la república romana

Serveix per a reflectir el caràcter del conflicte polític romà el que va ser la figura institucional de defensa dels interessos dels pobres a l'etapa de la República tardana: els tribuns.

Els pobres havien de comptar amb el patrocini d'un membre prominent de la societat per a fer valer les seves causes. El programa polític de certes faccions de les elits integrava les demandes per un enfortiment de les assemblees populars i dels propis tribuns; un enfortiment de les lleis o ja la seva mera codificació, qualsevol cosa que deixés menys espai a l'arbitrarietat del dret consuetudinari de l'aristocràcia. També s'integraven les recurrents demandes per un alleugeriment dels deutes i la redistribució de la terra i,

---

La *libertas*, de l'aristòcrata romà significava un govern de classe i la perpetuació del seu privilegi" (De Ste. Croix, 1983: 368).

⁵² Els termes són d'Ernst Badian a *Roman Imperialism in the Late Republic* (1968), que apareix citat a Wood (Wood, 2011: 154).

⁵³ O, en la consideració dialèctica, a la maduració de les pròpies característiques constitutives que portaren a la consecució del principat i després de l'imperi.

finalment, per un relaxament de les normes d'enrolament obligatori als serveis militars (De Ste. Croix, 1983: 352). Però aquestes causes sempre van haver de comptar amb l'aquiescència d'un potentat, que seria al cap i a la fi l'encarregat de defensar-les a les institucions. Resultaria molt difícil que, entre elles, aquest representant no hi posés els seus propis objectius personals o grupals.⁵⁴

Fou el cas dels programes de reforma proposats pels germans Grac, que demanant una reforma agrària que apaivagués el descontent dels camperols desfavorits van arribar a l'extrem d'intentar vulnerar allò més sagrat per a les classes dirigents, el seu patrimoni. Amb això, van aconseguir posar-se en contra el gruix de la classe senatorial més conservadora, amb el qual tots dos, Tiberi i Caius, moririen violentament a mans dels contrareformadors (Wood, 2011: 153).⁵⁵ També fou el cas de Catilina uns anys després, al 63 a.n.e., qui va posar en marxa un procés revolucionari que tenia per principal objectiu alleujar el deute dels petits propietaris de terres. Aquest programa, en cas d'haver triomfat, afirma Rosenberg, hauria suposat una mutació radical de l'Estat romà, conferint capacitats polítiques efectives als estrats més pobres. Però, "Catilina va claudicar als interessos solidaris dels capitalistes i conservadors", com els Grac o els Cinna d'abans que ell havien estat agents de la banca, o els César i Antoni ho van ser després de la casta militar (Rosenberg, 2006: 145).

Així, la via de les reformes agràries i l'alleujament del deute dels camperols pobres, que es podia veure com una via de reequilibrar la repartició material del producte de tota l'explotació que generava Roma, sempre va estar abocada a entrar en un esquema de rivalitats oligàrquiques i a una sospita constant d'estar tractant d'assegurar un benefici comparatiu en aquesta pugna d'alta volada.⁵⁶ L'avantguarda de la causa dels pobres estava sempre reservada als hàbils a les institucions, en una dimensió econòmico-formativa, però també en una dimensió imbricada de privilegi per estatus.⁵⁷

Un exemple del tancament social d'aquests ordres que imposaven la principal dualització de l'estatus dels romans lliures l'encarna el fet que alguns esclaus alliberats es trobessin amb majors oportunitats que cap home lliure per a situar-se en una posició d'avantatge competitiu, o ja d'incipient privilegi. Alguns esclaus eren el millor tipus de treballador qualificat que es podia trobar per a exercir certes funcions de supervisió productiva, posats també que, pel tipus de lligam, els amos se'n fiaven més que no pas dels lliures pobres. D'aquesta manera els esclaus educats es trobaven en un contacte més pròxim a l'exercici del poder i si tenien sort i se'ls alliberava podien trobar-se al final de la seva vida en condició d'haver acumulat un patrimoni gens menyspreable (De Ste. Croix, 1983: 145). Naturalment, l'etiquetament cultural derivat de la seva condició els perseguiria un bon temps, però encara i així el seu representava un camí al privilegi generalment vedat als pobres.

---

⁵⁴ Designant-se com a *dêmotikoi*, un terme que no tenia connotacions democràtiques, com *dêmokratikoi*. Per a aclarir-ho una mica, la seva fórmula superlativa, *dêmotikôtatos*, és el que Aristòtil va dir que era Pisistrat (De Ste. Croix, 1983: 352).

⁵⁵ Per a una interessant reflexió sobre el conflicte polític a la república romana, vegi's: Rosenberg (1926).

⁵⁶ Comptant, a més, que les classes altes romanes van demostrar reiteradament una falta de capacitat de generar-se la més mínima simpatia de cara a la sort dels més pobres d'entre el seu propi àmbit ètnic, ja no parlem dels de fora (De Ste. Croix, 1983: 358). I aquesta manca de simpatia va tornar-se en algun punt també una falta de prudència.

⁵⁷ Ciceró posà en boca de Catilina que "els pobres no haurien de confiar, a l'hora de buscar representants dels seus interessos, en cap altre home que no fos de la seva mateixa condició econòmica", en una frase que resulta reveladora del tipus de paternalisme del joc polític romà i de la pròpia transgressió de Catilina (De Ste. Croix, 1983: 352). Ciceró, sabent que Catilina també era un potentat, tractaria d'acusar-lo de duplicitat.

El marc de relacions de patronatge

El que s'ha esmentat fins ara porta a considerar que la forma en què es gestionava el conflicte polític a Roma era substancialment diferent a la que es va donar a Grècia. Això era així d'entrada per la presència d'aquest esquema d'estatus privilegiat que els més poderosos van insistir a mantenir. Enmig d'ell, d'una pugna que De Ste. Croix anomena el "conflicte dels ordres", es va anar desgranant una lluita de classes marcada per la incapacitat dels pobres d'actuar per sí mateixos i pel creixent poder d'extracció del plusproducte dels propietaris. La de Roma va representar així, a partir de l'etapa de la República tardana, una història de la sofisticació dels mecanismes d'extracció de la plusvàlua, a través del qual s'implicava un tipus d'autoritat ordenadora. Va ser la història de la decadència dels camperols independents i de la concentració cada cop més gran de la propietat privada (Wood, 2011: 153).

La institució que hi havia subjacent a aquest ordenament i que servia per a reafirmar les relacions de dominació era la del patronatge. Aquesta era una institució realment característica, derivada del poder atorgat als propietaris a la societat romana i de la competitivitat social que aquest imposava. El patronatge determinava que les relacions socials s'establien en un model de relació asimètrica, en què la figura jurídicament més forta prestava una protecció, fins física, a la més feble (Wood, 2011: 160-161). Així, la institució representava el reflex del fet que gairebé qualsevol acció duta a terme a l'espai públic romà fos susceptible de procurar-se la protecció de part d'alguna família potentada. En síntesi, el patronatge representava la institucionalització d'un esquema piramidal de filiacions a partir del criteri de la propietat. Aquest anava paral·lel al poder social acumulat i a la capacitat d'incidència a l'espai públic. I, naturalment, la institució era determinant a l'hora de definir les faccions representades al sistema polític.⁵⁸

1.2.3 - La propietat i el llegat institucional romà

La propietat privada com a nòdul central del conflicte dialèctic a Roma

Ja advertia Marx que "la història secreta de la república romana era la història de la propietat de la terra", percebent la manera en què aquesta determinava el volum del poder (De Ste. Croix, 1983: 125). Era aquest el punt clau de l'economia romana i també de la política.

Però pensant en el perfil d'alguns protagonistes del conflicte de l'etapa tardana de la república, com els Catilina, César o Antoni, es podria concebre que l'economia comercial, bancària o de conquesta, devien arribar a tenir un pes més o menys semblant a la terra com a factors productius, i no era pas així en opinió de De Ste. Croix. L'exemple d'aquells escaladors socials pot portar a distorsionar la imatge de la societat romana, ja que els capitals acumulats per vies comercials o militars, que sí que podien fer ascendir considerablement l'estatus d'una família, normalment es reinvertien en terres quan la intenció del *pater* potentat ja no era la de destacar incipientment, sinó la de consolidar la seva posició (De Ste. Croix, 1983: 125).

A l'etapa final de la república, l'oposició entre optimats i populars va seguir orbitant al voltant de la proposta d'un programa de reformes que afavorien la plebs i a una certa reconfiguració de la repartició dels beneficis socials. El programa integraria així alguna intenció de reformar l'estructura de propietat i per això va ser ferotgement resistit per les

---

⁵⁸ Domènech esmenta com a prova d'això que, a l'època del trànsit cabdal de la república, "el gruix dels senadors eren clients de Cras" i segurament això explicaria molt acuradament que a ell se'l fes cònsol (Domènech, 2002).

classes de l'oligarquia tradicional. La degeneració d'aquesta situació va ser el que va portar a la guerra civil.

Entre el llarg desenvolupament d'aquest conflicte, en especial a mida que la conquesta es consolidava com a via per a proveir els soldats d'un cert repartiment de les terres conquerides, aquests van anar adquirint un lligam especial amb els seus respectius comandants (en els auspicis de la pràctica clientelar romana).⁵⁹ Això, en el context de la guerra civil, va conduir a la perpetració de saqueigs continus cap a les propietats dels rivals que queien en desgràcia (De Ste. Croix, 1983: 358). Així queda descrita la dimensió dels beneficis d'alta volada que les classes potentades mantenien en paral·lel a la mediatització de la vessant popular del conflicte polític. És el que permet veure els beneficis de gran escala que els líders militars aconseguien cooptant la filiació clientelar dels subordinats, fins a l'hora de formar exèrcits. I també dóna una idea del tipus de rapacitat que devia de generar el recurs de la terra, sent tan preuat per a proveir de l'èxit, el poder i l'estatus, en una societat tan fanàticament obsessionada per aquestes coses.⁶⁰

El triomf i l'establiment al poder d'August va significar per als grans propietaris una agradable perspectiva de recuperació de l'estabilitat i de restabliment dels drets de propietat. Mentre que per a les classes pobres August seguia sent encara l'últim dels grans patrons populars, que havien d'assegurar un fre a les pràctiques explotadores de l'oligarquia, una forma de restringir l'acusada capacitat de rapacitat (*pleonexia*) del senat (De Ste. Croix, 1983: 362). Així, amb la bona perspectiva que significava instituir un comandant suprem al govern republicà, com a via de defensa contra el ressentiment dels pobres, es va anar produint una consolidació del poder del *princeps* i aviat els canvis no van tenir marxa enrere (De Ste. Croix, 1983: 371).

Així, el govern d'August va acabar significant més aviat una monarquia absoluta disfressada de *Commonwealth* d'Estats federats, mentre tractava de mantenir-se encara l'aurèola de dignitat i mesura republicana. Quan, de fet, s'estaven obrint les portes a la consolidació d'un poder reial (*basileia*), el tret definitori del qual era el mandat per una voluntat sense restriccions; molt lluny, per tant, de la idea d'un govern sotmès a vigilància i als controls institucionals (*hypeuthynos*).

Amb l'autoritat d'August i el sistema imperial de govern es van anar posant les bases d'un nou esquema de dominació que es podria permetre intensificar les formes d'explotació dels seus súbdits.⁶¹ Així, des de la vessant política, el resultat del conflicte dels ordres va suposar la substitució d'una oligarquia de natura patrícia per una de natura patrici-plebea, però que en realitat es diferenciava molt poc en el seu comportament respecte les precedents (De Ste. Croix, 1983: 337). És a dir, que seguiria comportant-se com una oligarquia.

---

⁵⁹ I, com segueix explicant De Ste. Croix, també pel fet que la concessió de terres s'hagués de fer a contracor de la gelosa classe propietària, el qual portava a una comprensible malfiança dels soldats cap a un grup llunyà i conspirador de senadors – que podia acabar jugant-te-la – i a ser més encandilables per les promeses personals d'un comandant (De Ste. Croix, 1983: 358).

⁶⁰ Ens demostra que així era Wood, mitjançant la revisió de la seva producció de formes culturals (Wood, 2011). La societat romana devia de representar un enorme camp d'experimentació amb les formes de propietat, lligant-les a l'autoritat social, i representaria un interessantíssim objecte d'estudi per al que, per altra banda, aquí no hi ha espai.

⁶¹ De Ste. Croix esmenta, per a sustentar aquest judici, els següents trets: una reducció del nombre de treballadors lliures, donat que cada cop més d'ells passaren a integrar les files de la condició subjecta a la terra del colonat, nous sistemes de taxació i una onada major d'enrolaments a l'exèrcit (De Ste. Croix, 1983: 373).

Les fórmules d'autoritat més informals, com les que vehiculaven l'estructura de patronatge,⁶² adquiririen una renovada presència i capacitat de persuasió en trobar-se amb la progressiva desaparició del marc polític i cultural republicà (De Ste. Croix, 1983: 364). Després de la desaparició de l'imperi, amb la caiguda dels alts lligams entre els grans súbdits, es provocaria que la cúpula del sistema de relacions quedés escapçada. Però el que sí que va sobreviure va ser el mateix patró de filiacions en la seva part inferior: amb els pobres lligats a uns nòduls d'autoritat que s'anomenaria “senyorial”.

Els principals desenvolupaments institucionals al voltant de la propietat a Roma

Deia De Ste. Croix que els romans van demostrar un geni superior als seus precedents grecs en dues facetes, una de pràctica i una d'intel·lectual. La pràctica hauria consistit en una major capacitat per a exercir un govern profitós per a les seves pròpies classes prominents, cosa que van exercir allà on els van portar els seus exèrcits. Això, en una variabilitat de fórmules que revela, més que res, aquest esperit essencialment pragmàtic en l'exercici del govern que els permetia – amb aliances amb classes prominents, amb concessions federatives, o amb la més dura de les mans – establir un control polític del territori i extreure els seus beneficis econòmics (De Ste. Croix, 1983: 327).⁶³

L'altra virtuositat dels romans, la d'ordre intel·lectual, parla de l'establiment de tota una tipificació de lleis sobre l'àmbit privat dedicat a regular les relacions entre els ciutadans romans (De Ste. Croix, 1983: 329). Aquest *ius civile* – que codificaria pròpiament Justinià a l'època imperial – composava tot un corpus regulador molt detallat i amb una gran vocació de precisar en totes les situacions possibles. Estava pensat fonamentalment per a normativitzar la conducta civil en allò que els romans més els importava: la propietat privada i la seva gestió.

Ja s'ha esmentat com d'important havia estat el factor de la terra, donat el rol cabdal que jugava en el model socioeconòmic romà. Es pot comprovar, des l'economia i les institucions polítiques, que aquesta rellevància es condensà també en l'atenció que s'hi prestà i que es va traduir en una producció cultural molt atenta amb ella. Serveix per a il·lustrar la fixació romana en aquest àmbit de la propietat privada el contrast amb la regulació de l'àmbit públic de les relacions amb l'administració, que per comparació resultaria “subdesenvolupat” (Wood, 2011: 163). Aquesta atenció particularitzada de Roma sobre l'esfera privada acabaria exercint una influència cabdal a la resta de la història de l'Europa occidental.

En síntesi, la propietat privada va acabar adquirint un caràcter sagrat per als romans. D'aquesta manera quedaria incrustada en totes les seves preocupacions, definint així un altre dels particularismes que varen configurar la unitat històrica de la seva civilització i també del rerafons del context occidental. Wood arriba al punt de designar la propietat com allò més sorprenent i que resulta més important per a la comprensió de la seva vida política i cultural; que, així, “l'escala monumental del seu projecte d'usurpació de terres,

---

⁶² Afirma De Ste. Croix, i convé seguir-lo en l'èmfasi, que la institució del patronatge a Roma tenia unes arrels molt profundes (que derivarien també de la forma imperant de dret consuetudinari promogut per les formes aristocràtiques primigènies) i que d'ella, al seu torn, també se'n derivarien conseqüències importants, durant tota l'etapa republicana i en endavant (De Ste. Croix, 1983: 342). Cal pensar, alhora, que amb l'extinció de l'hegemonia política i cultural romana aquesta particular institució seguiria deixant la seva empremta a l'àmbit territorial que havia format part d'aquest domini, a l'occident europeu en especial.

⁶³ La història de les expansions territorials romanes és plena d'experimentacions amb el grau de repressió política que feia falta per a mantenir el control social i polític que resultava útil als seus interessos. El pragmatisme s'evidencia en aquesta multiplicitat de fórmules de govern, amb què es va haver d'experimentar en trobar-se amb molt diferents ètnies a sotmetre, amb molt distintes predisposicions a considerar-se vassalles de Roma.

tant en la concentració de la propietat oligàrquica dins de Roma com en l'expansió imperial, no va tenir precedents ni igual al món de l'Antiguitat" (Wood, 2011: 155).

La forma de l'Estat romà en contacte amb el poder dels propietaris

Comparant la forma de l'Estat a Roma (primer el republicà i després l'imperial) amb d'altres grans edificis monàrquics de l'antiguitat, destaca que en aquests segons acostumava a ser el prestigi del càrrec públic el que conferia una aurèola d'estatus – a més del càrrec burocràtic “físic”, per dir-ne així – i per a fer que al final tot redundés en majors possibilitats d'acumular un bon patrimoni. Als models asiàtics el factor clau en l'apropiació de l'excedent era la posició dins el poder estatal. Però a Roma la funció s'invertia. La principal condició per a l'extracció d'excedents era la propietat de la terra mateixa. Això va fer que es desenvolupés una pressió per adquirir-ne més, fins al punt d'arribar a desposseir els petits propietaris (Wood, 2011: 156).⁶⁴ D'aquesta manera, era la propietat la que redundava en una finalitat en sí mateixa. Posseir-la donava accés a l'Estat i aquest servia per a fer el patrimoni més voluminós, d'una manera sense gaires més restriccions.

En entrar a l'etapa post-republicana es trobaria, en certa manera sorprenent, un imperi “infragovernat” si es compara amb el de les monarquies o amb el que es desenvoluparia a Xina (Wood, 2011: 157).⁶⁵ Fins per les classes dirigents romanes resultava més important la gestió del propi patrimoni com per a arribar situar la dimensió del govern públic en un pla subsidiari. O sigui que en entrar en contacte aquesta avidesa de propietats i un Estat feble, es va trobar que l'objectiu de la consecució del poder social resultava en una experiència molt diferent a Roma. Aquesta contrastava amb la modalitat asiàtica, tan faraònica, on la dignitat la conferia la posició de liderat en sí i el trobar's-hi pròxim. A Roma era la propietat la que reforçava el poder i la posició a l'Estat servia de reforç de la propietat.

Així, l'autoritat de l'emperador també seria prou singular, conferit d'un creixent misticisme divinitzat i situat al capdamunt de tot de la piràmide de patronatge social. Tots aquests elements serien els que fan que Wood defineixi la història de l'ascens de l'imperi com la d'una “associació sense precedents entre Estat i propietat” (Wood, 2011: 157).

A aquestes alçades és quan es pot entendre en profunditat la rellevància d'aquella institució del patronatge. Els romans vivien en un marc de relacions en què s'imposava una forma d'igualtat jurídica assegurada per la condició de la ciutadania. Però, amb tot, no s'excloïa de la vida una desigualtat natural en la prominència social, que es reflectia en els diferents estatus socials. De manera que les relacions entre ciutadans lliures es donaven en un marc en què es suposava l'existència d'aquest àmbit essencial de desigualtat. La relació de patronatge derivava d'ella.

---

⁶⁴ Com ja s'avançava en la frase de Marx, la història de la Roma republicana és la història de la propietat de la terra. I això imposà també, seguint a De Ste. Croix, que la història de l'imperi fos cada cop més la història del declivi del camperol lliure i, també, dels petits propietaris independents. Si hi havia una cobertura en la ciutadania contra la dependència jurídica, l'extracció d'excedents hauria de recaure en la vessant de les vulnerabilitats econòmiques, el qual deixa davant del principal esquema de derivació del sistema de dominació desplegat pels romans, presentant un sistema legal pretesament neutre, derivant una cota important de la dominació a l'esfera de la conducta econòmica i així a l'àmbit de la seva jerarquització en base al patrimoni.

⁶⁵ Del qual l'autora diu que podria arribar a fer servir un volum com de vint cops més càrrecs públics, amb el que s'il·lustra aquest model d'Estat més gruixut (Wood, 2011: 157.)

Una societat definida per la propietat i les relacions de patronatge: el dominium i l'imperium

El patronatge es basava en l'assistència prestada de la part forta a la feble – entre individus, com també en l'àmbit de les relacions interestatals – i establia una exigència cap a la clientela en termes de “deferència, suport polític i diversos gèneres de serveis” (Wood, 2011: 161). Seria aquest tipus de relació tan comuna un dels factors que ajudaria a donar forma a les concepcions romanes de la dependència social i política. És a dir, excloent de les seves mires la dimensió de la dependència econòmica o política que hagués quedat tan destacada a Atenes. Això imposaria que les relacions fora de l'àmbit estrictament patró-client es donessin també a l'àmbit privat, amb el que s'aniria reservant un paper molt diferent a l'àmbit públic. A Roma, així, una de les principals característiques que varen donar forma a l'àmbit públic va ser el contacte amb una esfera privada especialment grossa i desenvolupada.

Pels romans existia una desigualtat inherent a la vida social i que es traslladava a la forma de participació de la vida política; era l'àmbit privat de la propietat on es determinava una posició a la jerarquia social, que després es traslladava a l'esfera pública d'una “ciutadania jeràrquica” (Wood, 2011: 162). D'aquesta manera, era l'esfera privada l'àmbit pel que discorria la desigualtat natural de la societat. Desigualtat que també donava una forma específica a l'ordenament social i al polític. Això va ser en bona mesura el que va determinar la formulació concreta del dret romà en el *ius civile*, com un marc normatiu en els assumptes relacionals entre ciutadans, i el *ius gentium* com un marc per a les relacions amb els estrangers.

Wood recalca també que hi ha un contrast molt acusat entre la consideració social atorgada a la propietat entre Atenes i Roma. De tal envergadura que, de manera radicalment diferent a l'enorme arsenal conceptual que tenien els romans per a tractar amb el terme de la propietat privada, els grecs no en tenien una noció molt clara, “ni tan sols tenien una paraula abstracta per a designar-la” (Wood, 2011: 163).⁶⁶ A Grècia, podia donar-se un debat en termes de discussió dels drets d'uns i altres sobre l'ús d'alguna cosa. Però els romans van desenvolupar un concepte que servia per a designar una forma de propietat que implicava un ús exclusiu i fortament individualitzat d'ella: el *dominium*. Amb ella, es delimitava molt expressament un àmbit privat sotmès a l'autoritat individual del posseïdor; que demarcava una formulació de la propietat privada molt més definida i blindada a les ingerències. Així, el romà era un escenari on l'àmbit públic era força subsidiari, ja que estava sotmès a l'arbitri i capacitat de conquesta privada dels potentats.⁶⁷ La fórmula paral·lela que es va desenvolupar a l'àmbit públic, en relació al comandament militar i al govern d'una regió, tenia unes característiques similars i se'l va designar com a *imperium*. Al final, aquesta fórmula es va fer servir per a designar el tipus de poder que ostentava l'emperador i així va acabar denotant un nou model de sobirania. D'aquesta manera, l'associació entre *dominium* i *imperium* acabaria resumint la particular relació que es donava a Roma entre l'àmbit privat i el públic, així com aquella especial aliança entre la propietat privada i l'aparell de l'Estat (Wood, 2011: 163). En síntesi, l'associació d'aquests poders era el que definia els pilars fonamentals de tot l'ordenament romà.

---

⁶⁶ Els atenencs haurien comptat amb un espai públic molt més enriquit per la disposició de la política participativa i on resultarien intrusives aquestes atribucions d'autoritat més exclusiva romana. De manera que la disposició general de l'esfera de la política a Roma resultaria una cosa conceptualment ben diferent a la d'Atenes.

⁶⁷ Cal recalcar que l'assertió de la propietat a Roma es duia a terme per un procés de *vindicatio*, en què la part que podia feia prevaler la seva voluntat respecte a parts més febles d'una manera legal i institucionalitzada.

A Roma *dominium* i *imperium* no eren dimensions del poder oposades, sinó més aviat els dos àmbits teixits per les classes dirigents per a expressar i reproduir seva hegemonia a través de les propietats privades. La fórmula també recalca l'especificitat governativa de Roma, recalcant que encara quan l'Estat va créixer més en les seves dimensions, amb l'adopció d'una burocràcia de gestió de l'imperi desenvolupat, va continuar depenent de la xarxa de lleialtats entre les famílies de grans terratinents; igual que ells continuaven depenent del suport del poder imperial per a sustentar el seu sistema d'apropiació (Wood, 2011: 166).

1.2.4 - La caiguda de l'imperi i les restes d'una sobirania fragmentada

Els límits de la capacitat d'explotació romana

Les classes dirigents romanes van aconseguir organitzar-se un sofisticadíssim sistema d'expropiació derivat de la seva singularitat en el tractament de la propietat privada, en unes atribucions més exclusives que a cap altre lloc. Mitjançant la particular associació amb l'Estat, les classes propietàries van aconseguir anar reproduint el seu poder d'extracció de la plusvàlua i així van arribar a acumular patrimonis formidables.

Si més no, una d'aquelles moltes coses que separava a la societat romana d'algun embrió de capitalisme era que aquestes classes dirigents no tenien cap interès en invertir els seus excedents en sofisticar les funcions productives.⁶⁸ Per contra, els dedicaven a l'ostentació de luxe i als banquets crematístics, que serien símbol de l'envergadura del seu poder social (De Ste Croix, 2011: 357). A més, amb l'etapa d'introspecció caritativa de l'imperi, caracteritzada pel declivi de l'esfera pública en la gestió d'assumptes socials, amb el gir a l'individualisme i l'erosió de la consideració d'un contracte de lligam col·lectiu com el d'Atenes, que recalqués la mútua dependència dels distints estrats socials, aquesta capacitat d'esplaiar-se en el fast de les elits devia de tornar-se encara més acusada.

Per altra banda, com passà també a l'escenari republicà, les pròpies predisposicions associatives dels romans formarien un revers on es definirien les seves pitjors debilitats (Wood, 2011: 157).

Roma havia consolidat un sistema imperial amb una administració difosa que va tenir l'efecte de fer més gran que a cap altre lloc el poder que derivava de la propietat, cosa que concediria una quantitat de poder cabdal a les classes dirigents. Alhora, el sistema polític va demarcar que sota cap concepte l'Estat hagués de perdre les capacitats d'extracció que sustentaven, entre d'altres, la mateixa autoritat imperial. Amb això es va contribuir a generar un escanyament progressiu de les parts productives.

En créixer burocràticament, l'imperi també va haver de desplegar un sistema de taxació més gran i això suposà una carrega cada cop major per als camperols. Però la necessitat d'una major taxació també va venir determinada per canvis a l'escenari que eren fruit del propi desenvolupament endogen del sistema social. De Ste. Croix relata com la davallada de guerres expansives, igual que la càrrega que suposava haver d'assumir els costos reproductius dels esclaus – als que s'havia de “criar”, a falta de regions conquerides on “collir-los” – va fer baixar la taxa d'explotació del seu treball i va fer que així resultés menys rendible (De Ste. Croix, 1983: 453). A la Roma imperial el sistema de dominació s'havia fet més sofisticat i estrènyer la pressió impositiva sobre els treballadors lliures va resultar més fàcil que en escenaris pretèrits. De manera que la càrrega d'impostos, com

---

⁶⁸ No tenien, per tant, un sistema basat en “el creixement intensiu, arrelat en una producció competitiva, destinada a crear beneficis” (Wood, 2011: 165). En aquest sentit només tenien el fibló d'apropiar-se de més i més terres.

altres deures respecte a l'Estat i els poderosos, va anar creixent i prenent més producte o més hores del seu treball. Fins al punt que va fer resultar supèrflua la categoria de ciutadà, ja que tota l'explotació cap als desfavorits viatjava per vies alternatives a la del privilegi judicial, per vies econòmiques i de deures polítics derivats d'elles (De Ste. Croix, 1983: 462).⁶⁹

Una prova de l'increment progressiu de la part que les classes dirigents havien d'expropiar a tots aquells que tenien per sota la composa el fet que, a partir de cert punt, s'hagués d'intensificar també l'explotació de la classe curial; d'entre les classes privilegiades, les d'ordenament més baix, i que formaria una cosa així com un estrat intermedi, entre els "no propietaris en absolut" i els "molt propietaris" (De Ste. Croix, 1983: 465-471). Això seria una prova de l'enorme poder acumulat per les classes dels grans terratinents i de com aquest ja no es trobava amb impediments de cap tipus per a seguir fent allò que millor sabia fer.

La caiguda del model de civilització de l'imperi

D'altra banda, en un moment donat la voracitat de l'oligarquia va començar a erosionar el sòl sobre el que s'erigia el propi sistema de govern. De Ste. Croix, relaciona aquesta erosió de les pròpies bases amb l'extinció del tipus de personalitats imbuïdes d'un esperit de servei públic (De Ste. Croix, 1983: 470). Aquelles que en altres èpoques haurien representat un temperament dels propis instints del sistema i potser també un element clau en la seva perllongació, virtuoses d'una qualitat de falta d'interès personal. Així, l'increment de la càrrega burocràtica de l'imperi per a seguir sustentant el seu esquema de poder s'ha d'entendre més com un signe de la seva debilitat sistèmica (Wood, 2011: 158).⁷⁰

Sobre el segle IV els poderosos van aconseguir reflatar la institució del lligam a la terra dels camperols lliures, per si es pensava que podien fugar-se per a tractar d'evitar els deutes contrets. Així es va donar un pas més en la rebaixa de la condició del treballador lliure, a la que es va tornar a relligar, no a una persona, sinó a la terra. D'aquesta manera, el poble ras ja no va resultar confiable per a sostenir les armes que defensaven els seus senyors – els apoderats pensarien això amb raó, donat que serien els primers a adonar-se que els havien estat donant més i més raons, progressivament, per a odiar-los – de manera que aquestes funcions es van anar delegant en tropes estrangeres bàrbares, que no van trigar a encarnar successives faccions en pugna directa pel poder (Rosenberg, 2006: 153).

La situació d'explotació en permanent recruada i el caos de faccions enfrontades pel poder que va viure l'imperi en les seves últimes etapes farien, en definitiva, que a ningú del poble ras li importés massa que fossin les hordes de bàrbars els que vinguessin a prendre el lloc als emperadors (De Ste. Croix, 1983: 481). De Ste. Croix, en aquest sentit, ens brinda la interessant dada que constata que el petit imperi que van passar a comandar els vàndals al nord d'Àfrica, a la província antigament romana que s'havia erigit sobre les despulles de Carthago, era força menys dur i explotador que el seu precedent administratiu romà (De Ste. Croix, 1983: 482).

---

⁶⁹ Així es va produir la pèrdua efectiva del principi d'igualtat davant la llei, ja que començaria a ser freqüent que per un mateix delictes algú de la classe acomodada patís un càstig moderat, mentre que un pobre podia acabar a la presó (Rosenberg, 2006: 150)

⁷⁰ Amb l'imperi avançat, recorda també De Ste. Croix, s'hauria d'afegir un altre element que vindria a fer més gran la càrrega impositiva i fou el del cristianisme institucionalitzat en la forma catòlica i altament burocratitzat, amb la seva corresponent classe funcional, que també reclamava una part dels beneficis de l'exacció per a sí mateixa (De Ste. Croix, 1983: 495). Aquesta constituïa tota una nova casta funcional que calia descarregar de les funcions productives.

En definitiva, fou la combinació de poder econòmic i polític il·limitat a les mans de les classes propietàries, el seu emperador i la seva administració el que va resultar clau en la pròpia destrucció de l'imperi, perquè “no hi havia res que refrenés l'avarícia i l'ambició dels més rics” (De Ste. Croix, 1983: 497). Això ens suggereix la idea d'un col·lapse civilitzatori per sobreexplotació de les bases productives i independentment del nivell de riquesa generat en global. O per alguna cosa semblant a la fallida de la seva promesa d'una vida millor, per una fallida de projecció civilitzadora en què a una de les parts no li compensa la sofisticació de les institucions a l'hora de tenir una vida més còmoda en algun sentit.

Ja s'ha esmentat que tant la capacitat de rapacitat de les classes altes romanes com també la falta sistemàtica d'empatia, de cruel esnobisme, que eren capaces de generar les elits romanes cap als que es posaven per sota eren trets consubstancials de la seva societat. Per tant, no costa d'imaginar que aquesta indiferència explotadora, que parteix del menyspreu cap als no aristòcrates, també es traslladés de manera subtil però peremptòria al caràcter polític d'occident.

A les alçades de la seva caiguda, l'imperi havia arribat a constituir una càrrega evident per als camperols, així com una autoritat fins a cert punt supèrflua per a les classes que ja eren poderoses per sí mateixes (Wood, 2011: 158). I aquesta és la causa que va fer que l'imperi fes implosió en un determinat punt de dissolució de la seva autoritat i que, al camp, la majoria dels seus súbdits no moguéssin ni un dit per a oposar-se a passar a veure's governats per les hordes bàrbares (Rosenberg, 2006: 154; De Ste Croix, 1983: 485).

En enfonsar-se el sistema imperial, el que va quedar va ser una xarxa d'autoritats fragmentàries basades en el model de l'autoritat dels *patroni* (Wood, 2011: 158). Aquesta va ser una xarxa dispersa que ja pot fer pensar en un model d'autoritat social que ha començat a fer la migració cap al feudalisme.

La dislocació del poder imperial i del ciutadà romà

El que resulta característic del procés de desintegració de l'imperi és la progressiva substitució de la forma de “treball no lliure” (esclau) enmig d'una rebaixa fonamental de l'estatus del treball lliure, que el va relegar a tota una gamma d'eventuals pautes de dependència. Resulta molt definidor el tret que això no es produís d'una manera intencional o plenament conscient de les conseqüències que s'estaven engendrant. Les classes propietàries es van trobar amb la possibilitat d'incrementar l'explotació del treball dels altres amb l'enorme sistema de dominació imperial, com una opció a través de la qual esperarien reproduir el seu privilegi. Així es va procedir a lligar els camperols a un poblat o una granja en concret, com una mesura d'intensificar l'exacció tributària, que “no pretenia explícitament lligar políticament els camperols als propietaris” (De Ste. Croix, 1983: 251). Però que va tenir aquest efecte a la llarga, en resultar propici, primer, a una finalitat purament econòmica. És el que servia a De Ste. Croix per a afirmar el pas de la forma econòmica dominant de l'esclau a la del colon, lligat a una terra, i cita la frase “sinistra” de l'emperador Teodosi, el qual podia permetre's afirmar que els seus *coloni* eren tècnicament “d'estatus lliure”, però que en realitat se'ls hauria d'observar com a “esclaus de la mateixa terra en què varen néixer” (De Ste. Croix, 1983: 252).

En aquest nou context ja no resultaria útil la distinció entre esclau i ciutadà – un dels trets que havia estat característic de la política i l'economia del món antic – donat que l'exacció de la major part de la plusvàlua ja no s'extreia d'esclaus, sinó dels serfs. Ja no calia mantenir-los sota un control tan absolut del seu comportament, un cop havien assumit per ells mateixos les vies en què l'expropiació econòmica els situava en una situació

política deutora o subsidiària del seu patró. A més, es podia fer recaure sobre ells mateixos els costos de la reproducció familiar, de manera que aquesta era una figura igual d'illiure i més exposada, fins i tot, que els esclaus en certs sentits.

Aquests resultats provenien d'un procés que no va estar conscientment guiat – potser només indirectament buscat i circumstancialment aconseguit – que partia de la necessitat de les classes propietàries de fer més rendible l'explotació social. Això en un moment en què l'explotació dels esclaus va assolir un sostre històric particular i en què s'havia de pensar en extreure més profit i tenir més subjecte al grup dels treballadors lliures (De Ste. Croix, 1983: 461).

Amb el particular sistema d'autoritat que s'havia basat en la propietat de la terra, un cop desapareguda l'estructura del poder imperial, el que va quedar fou la sobirania parcel·lada de tots aquells potentats i la seva corresponent xarxa de clienteles dependents, vassalles, que van ser un ingredient tan constitutiu del feudalisme.

1.3 - Els models polítics de l'antiguitat

1.3.1 - La gènesi de l'antidemocràcia clàssica

El valor de l'anàlisi de la història social de la teoria política

Wood afirma que a tota civilització una mica complexa sorgeix la reflexió sobre la manera en què s'han de conduir governants i dirigits (Wood, 2011). Així, la “història social de la teoria política” representa l'estudi de quines són les pressions problemàtiques que a cada context influeixen en la formació de les principals evolucions teòriques. Wood afronta aquesta tasca des del prisma del materialisme històric, que implica parar atenció a la manera en què la gestió d'unes condicions materials donades condueix a la formació d'una societat particular. És a dir, en base a la forma que pren la societat en organitzar-se en grups productius. Això és el que li serveix per a distingir un *continuum* que uneix els diversos estadis de la història de les societats en el seu desenvolupament i que sempre els fa dependents dels precedents (Wood, 2011: 31).

Aquesta tasca també permet ubicar els diversos pensadors enmig dels principals dilemes que prevalien als seus respectius contextos: com a individus compromesos preferentment amb una opció i no amb d'altres de les pugnes polítiques presents (Wood, 2011: 25). Això serveix per a contextualitzar el significat profund de la seva obra i la manera com aquesta va influir en les posteriors. De fet, la pròpia intensitat de l'impacte històric d'aquests autors clau no resulta casual, sinó que té relació precisament amb el caràcter perdurable de cada context (Wood, 2011: 27). L'impacte històric d'una obra no s'explica només per la seva tècnica literària o analítica, sinó en especial per la seva pertinença en la solució perdurable d'una situació problemàtica. Així, les grans obres teòriques ens parlen d'aquells trets afirmats de manera més intensa a cada context, de l'estructuració d'unes particularitats que serviren a cada moment per a superar els reptes que afrontava la societat.

En aquest sentit, l'escenari de la Grècia clàssica conforma el punt crucial per al sorgiment de la teoria política a occident. Les mateixes relacions polítiques que van portar a la constitució d'una democràcia proletària – la gran participació popular a la política – van ser les que van afavorir una ampliació del debat polític. Van afavorir un estudi irrestricte, crític i sistemàtic de les relacions socials existents, de la mateixa manera que a les institucions polítiques es van posar sobre la taula els principals problemes que derivaven

d'aquestes relacions. D'aquesta manera, en base a la relació bàsica entre ciutadans iguals i a l'àmplia difusió dels recursos per a la participació a la vida pública, es va crear un debat polític sense tabús, cosa que en sí mateixa donava peu a un escenari polític veritablement únic.

Va néixer així l'hàbit de qüestionar l'autoritat i també la necessitat d'una legitimació sofisticada per a l'obediència. En un món on els propietaris van aconseguir desplaçar la casta de governants derivada de les nissagues guerreres més arcanes, les preocupacions polítiques van girar característicament al voltant del paper que la propietat privada hauria de tenir enmig del joc d'autoritats polítiques (Wood, 2011: 38). Tot això sumat és el que faria ampliar la pròpia esfera de la política; el que va fer créixer les pràctiques de problematitzar i debatre conscientment tots els aspectes amb un component públic. Així, l'experiència democràtica radical atenenca va encarnar, més enllà, el naixement d'una tangent històrica democràtica distingible de tota la resta de societats complexes conegudes. Cosa que, alhora, representaria el problema més inquietant per a les classes tradicionalment instal·lades al poder.

La història del pensament antidemocràtic per força ha de començar per un plantejament contrademocràtic, d'oposició i compensació cap a una experiència de govern concreta, com la que va significar la democràcia radical atenenca.

Tant Plató com Aristòtil s'ubicaren a l'època dels radicals canvis de la *polis* atenenca, que anaven reafirmant el poder dels propietaris i situant cada cop en una millor posició relativa als pobres, mentre es relegava a l'antiga classe governant a una situació no privilegiada. Per a ells la preocupació bàsica seria la d'organitzar una justificació filosòfica per al reflatament de l'antiga casta de governants. O, en qualsevol cas, per a buscar la manera d'impedir l'ascens al poder d'aquells que no tenien ni un abundós temps d'oci ni una especialització en política: les persones vulgars. Així el seu serà un projecte filosòfic orientat a restablir l'hegemonia de les classes tradicionalment dirigents (Wood, 2011).

La crítica platònica a la doxa

La vida de Plató s'ubicà entre finals del segle V i mitjans del IV a.n.e., precisament l'època de reformes més radicals de la democràcia atenenca. Plató era fill d'una família aristocràtica i va ser deixeble de Sòcrates, els ensenyaments i la mort del qual a mans de l'aparell legal de la *polis* van influir potentment en el seu raonament polític. Serveix per a il·lustrar l'oposició als corrents democràtics culturals el seu odi pels sofistes, que serien els abanderats del debat polític tan dinàmic que s'havia instal·lat a la *polis*, o bé l'avantguarda del qüestionament dels valors tradicionals en base a una pràctica de dissecció relativista de totes les facetes de la vida social, que els de la classe tradicionalment avantatjada podien veure com un pou sense fons.

Així, la de Plató va representar una oposició al qüestionament sistemàtic de la vella autoritat de l'aristocràcia.⁷¹ La seva era una posició contra la vulgarització de la política i el protagonisme del *demos*. Així, el seu projecte va ser el de la restitució d'algunes fórmules tradicionals, a contracorrent de tota aquella "innovació pensant" que es donava a Atenes,

---

⁷¹ Resulta molt interessant la llista de "preguntes característiques de la *polis* atenenca" que aporta Wood, perquè fan referència a tots aquells trets de la vida política que els atenencs estaven acostumats a posar en qüestió i a debatre – a relativitzar-los –, quan era precisament d'aquesta relativització, de la pèrdua de vigència de l'automatisme consuetudinari de l'autoritat aristocràtica, d'on partia l'esfondrament del sistema basat en la reiteració al govern de les velles "castes guerreres" (Wood, 2011: 37). L'autora cita les preguntes per: l'origen i la finalitat de l'Estat, la identitat cívica de la ciutadania, els criteris per a gaudir dels drets polítics, si hi hauria d'haver alguna divisió entre governants i governats, la tensió entre la ciutadania igualitària i la desigualtat econòmica, els principis del dret i la llei, etc.

cosa que, en conseqüència, el va inscriure en un moviment incipient de deconstrucció del sofisticat escenari polític democràtic.

A l'anàlisi que Wood fa del diàleg entre la figura ficcionada de Sòcrates i la de Protàgores es troben algunes notes reveladores del caràcter polític de l'autor clàssic. Plató, prenent per a sí la retòrica socràtica, afirmava que la virtut és coneixement i que la conducta immoral prové de la ignorància. Això ja li servia per a descartar la forma de govern democràtic com a desitjable, en base a un criteri pragmàtic probabilístic. Protàgores, per contra, afirmava que no hi ha veritats úniques, que l'home és la mesura de totes les coses i que la virtut cívica es pot instruir. Proposava, d'aquesta manera, una fórmula de relativisme epistemològic i moral que servia per a fer afirmar que l'opinió del *demos* importa efectivament, que seria tan assenyada i pertinent en el tractament d'assumptes públics com la de qualsevol altre grup.

La finalitat de la comunitat organitzada, per a Sòcrates, era la d'apropar-se a un objectiu moral superior, però per a Protàgores la comunitat havia de servir per a promoure els interessos humans ordinaris i per a assegurar el benestar de tots els ciutadans (Wood, 2011: 86). Així, Plató intentaria oposar-se al corrent de relativisme democràtic rebatent-lo amb una nova forma d'universalisme restringit, en base a la tècnica especialitzada dels artesans. Promouria, amb això, una divisió entre les tasques polítiques i les productives – com en el vell escenari abans dels canvis –, que provindria també de la distinció fonamental entre un món sensible i un d'intangible o suprasensible (Wood, 2011: 86).⁷²

Diu Wood que Plató passaria la resta de la seva vida intentant trobar arguments per a desacreditar el judici de Protàgores.⁷³ En termes més amplis, la seva voluntat fou la d'organitzar una defensa filosòfica de la desigualtat en base a les aptituds tècniques per al govern. A *La República*, Plató efectuà una analogia fisiocràtica que li servia per a afirmar que havien de governar aquelles parts racionals de la societat. Però és que en l'elecció de les parts aptes per al bon govern acabaven important molt més les condicions socials de naixement que no pas les diferències innates, mentals i físiques (Wood, 2011: 100). Amb això, Plató es situà en la posició argumentativa segons la qual allò que distingeix a l'elit del govern són les seves condicions de vida, d'un benestar assegurat per llinatge (Wood, 2011: 101).⁷⁴

A la següent fase del seu pensament, en què va escriure *Les Lleis* i *El Polític*, Plató ja es trobava desencantat de les possibilitats que oferia una oligarquia i pretengué idear un edifici institucional que tendís a assemblar-se al govern ideal dels filòsofs. Fou llavors quan estrenà un èmfasi en l'exclusivitat de les arts aplicades d'una figura política experta, l'exercici del qual no hauria de ser interferit per ningú (Wood, 2011: 105). Això situà el polític, una figura amb cada cop més poders autònoms, en una dimensió legal diferent a la de la resta de la societat, establint la primacia d'una lògica política autònoma. I també una primacia de l'estàtica conservadora de les lleis, per sobre de la dinàmica creativa de la democràcia.

---

⁷² Alerta també Wood que aquesta divisió platònica entre món sensible i suprasensible ha estat assenyalada com una de les marques característiques del pensament grec i d'ençà també occidental. I afirma que la radicalitat de l'oposició entre aquests àmbits va ser especial a occident degut a la insistència que es va haver de prestar a l'argument, en un context on la divisió entre governants i productors havia estat qüestionada i s'havia de reafirmar.

⁷³ Cal recordar la paradoxa: el filòsof especialitzat no podia ser el millor governant perquè s'aïllava del tipus de vida social que fonamentava el sentit pràctic i comú i vivia així sense contacte amb la dimensió propera i pràctica de la vida política.

⁷⁴ Plató també va distingir en aquesta fase entre l'acomodament proveït per herència familiar i el que seria adquirit durant la vida, dient que aquest últim no asseguraria les mateixes condicions per al bon govern (Wood, 2011: 102).

Amb tot, Plató pretengué anar situant les institucions polítiques en una nova dimensió misticista que s'anés apartant litúrgicament de la ingerència del *demos*. En aquest sentit – de reafirmar la divisió natural de les parts socials – també proposaria una categorització en castes socials, on parcel·les de terres serien assignades als potencials ciutadans, per a provar si eren capaços de gestionar-la bé i d'accedir, així, a l'explotació del treball dels altres i a la categoria de ciutadans (Wood, 2011: 108). En això es pot veure un model de república agrària, on el govern dels més virtuoses s'asseguraria institucionalment. I es pot sospitar que fou el que faria que els *founders* s'hi fixessin especialment, juntament amb la figura d'un líder fort i autònom de les demandes populistes; o pitjor, prodemocràtiques. En resum, la tasca filosòfica de Plató va ser encomanada a brindar arguments teòrics i pràctics en contra del govern del *demos*, que ell veia fonamentalment com una via de degradar l'esperit o la substància de la societat a base de la vulgarització de les formes polítiques. En això no es pot deixar de veure la presència d'un marcat prejudici elitista. N'és una prova la dura regimentació institucional que es proposà per a deixar en mans de les classes “banàusiques” (de pobre ascendència) el mínim marge d'acció a les institucions polítiques. Una altra prova l'encarna l'explícita proposta d'instaurar un Consell Nocturn de supervisió i correcció de les desviacions del joc polític – que significaria una subversió tan directa de la constitució atenenc que era present en el seu moment. Aquest consell actuaria com un areòpag aristocràtic – o, significativament, com un Tribunal Suprem – que serviria com a guardià de la llei i com a protector del rígid sistema de classes (Wood, 2011: 109).

Segons De Ste. Croix, Plató era “un antidemòcrata del més alt grau” i aquesta seria la raó – juntament amb el seu geni literari – per la que se li ha prestat tanta atenció i tanta devoció en les èpoques posteriors. Al final, les seves opcions de govern preferides passaven per la forma d'una “oligarquia de ferro, dissenyada per a prevenir els canvis i desenvolupaments de qualsevol tipus, i exclouent permanentment dels drets polítics aquells qui havien de treballar per a sobreviure” (De Ste. Croix, 1983: 71).

El moviment aristocràtic contra el model atenenc

En aquest aspecte de sofisticació de les contramesures envers el pensament democràtic resulta ineludible la figura d'Aristòtil, tant per la qualitat del seu pensament, com per la repercussió que aquest causaria.

La seva vida transcorre sencera durant el segle V a.n.e. Aristòtil va néixer a la ciutat d'Estagira, a l'àmbit del domini macedoni, que cada cop guanyava una major preponderància al món grec. Tenia relacions familiars amb la monarquia i de jove va marxar a Atenes a estudiar a l'*Academia* de Plató. Ja format, fou designat instructor del príncep Alexandre de Macedònia.

De manera que Aristòtil s'ubicà en un context diferent del de Plató, passada l'Edat d'or de la democràcia, de Pèricles, i marcat per la creixent preponderància i influència dels macedonis, que començaven a deixar intuir una futura hegemonia (Wood, 2011: 115). Per tant, encara que ell estava igual de compromès amb l'objectiu de combatre la democràcia, trobant-se pròxim a la posició cultural i socio-econòmica de l'aristocràcia, proposaria una solució menys autoritària que la platònica, basada en una administració més suportable, però coberta per una guarnició d'hoplites macedonis. I en altres aspectes també se separà de la posició de Plató, en sostenir un major materialisme, en contra de l'idealisme platònic, i també en el seu empirisme.

Aquestes són les característiques que van fer que Aristòtil es trobés més pròxim al relativisme de Protàgores, concedint més valor a les qualitats humanes ordinàries i

afirmant que la virtut representa sempre un terme mig. Si més no, també es reservà l'asseveració que estipulava que les virtuts més altes només es troben a l'abast dels rics (Wood, 2011: 118). O que la vulgaritat significa una alteració molt greu de la moralitat. Així, enfront de l'abstracció platònica, de la recerca d'un immutable, Aristòtil va proposar la recerca de l'ordre natural de les coses concretes. Una posició que, conjuntament, també va deixar una petja en la seva concepció de la política.

Aristòtil es trobà que a la *polis* atenenca no existia ja feta i operant la divisió entre governants i productors que ell hagués desitjat. També va observar que la causa del conflicte polític entre rics i pobres – un conflicte polític que ell designava com disfuncional – era la mateixa forma institucional de la *polis*, que habilitava les queixes contínues de les classes banàusiques (Wood, 2011: 122).⁷⁵ El seu raonament establí que si la democràcia assegurava la provisió de virtut per un principi numèric – d'entre els pobres devia haver-ne de bons, consideraria –, l'oligarquia la proveïa per un principi proporcional, assegurant una major probabilitat d'èxit si s'escollien polítics només entre aquest estrat. El segon d'aquests principis seria menys imperfecte i per tant el sistema polític ideal hauria de promoure la formació d'una minoria dotada naturalment per al govern. Per altra banda, com que era un home de termes mitjos, Aristòtil va matisar que el seu model polític, la *politeia*, fos una prudent combinació d'ambdues formes, l'aristocràtica i la popular. La va definir com una “hegemonia oligàrquica amb alguns elements democràtics”, on “la propietat seria una condició per a la plena participació política” (Wood, 2011: 124). De manera que, en el tancament de la seva argumentació política, Aristòtil va arribar a una conclusió bastant semblant a la de Plató.

Més enllà, Wood afirma que Aristòtil va anar més lluny que la majoria dels grecs a l'hora de justificar l'esclavatge en base a algun tipus de criteri natural. La seva idea sobre l'organització de la desigualtat derivava de la que observà que es produïa a la unitat familiar aristocràtica, on el cap de família s'alliberava de la tasca productiva concreta i supervisava el treball dels altres. Així, tot hauria de seguir aquest patró d'ordre natural si la casa, com la unitat política, havia d'encaminar-se al seu *telos* (finalitat, sentit a l'existència) únic i inalienable (Wood, 2011: 131). L'ordre natural es representava com jeràrquic i, per tant, els conceptes forts del pensament polític aristotèlic van ser *telos* i jerarquia.

La teleologia antidemocràtica

Com ja s'advertia, en Plató i Aristòtil hi ha quelcom que va més enllà de la mera argumentació en contra dels pobres. Com en el moment de rebatre's la posició de Protàgores sobre el sentit comú de les classes baixes, Aristòtil també portava a certa tensió els seus arguments si l'objectiu era el de desacreditar la filosofia política de la democràcia. Aristòtil jutjava com a necessari que en una comunitat política manessin els bons, ja que si ho feien els homes dolents i viciosos no quedaria assegurada la provisió de béns públics. Al sistema institucional de l'Atenes posterior a les reformes d'Efialtes es deixava la porta oberta a la superioritat numèrica dels pobres i així es desincentivava la vocació de govern dels rics. Antoni Domènech mostra que Aristòtil associava automàticament aquesta situació al resultat que acabessin manant els que no tenien virtut (Domènech, 2003: 5). El que passa és que Aristòtil mantenia un prejudici: assimilava el concepte d'homes dolents als que són de baixa condició i – com Plató – a aquells que no disposen de manera hereditària d'un patrimoni que els alliberi de les funcions productives.

---

⁷⁵ Demuestra la categoria de l'aportació teoritzadora d'Aristòtil el fet que provingui d'ell aquest tipus de judici sofisticat sobre l'estructura i la dinàmica de conflicte socials.

Així, es reproduïa un biaix que viatjava a través dels conceptes. L'argument d'Aristòtil era que els pobres que depenen d'un sou per a viure no en tenen prou per a dedicar-se a una altra cosa que no siguin els seus assumptes reproductius, no poden parar atenció als assumptes públics i es veuen abocats a la idiòcia. Si més no, en proposar Aristòtil el seu model de *politeia* en realitat estava contradient el propi argument de desestabilització de la democràcia, en proposar un sistema institucional que afavoria l'accés al govern dels rics, desincentivant l'accés dels pobres i abocant-los a la idiòcia, quan aquest era precisament el principal problema que se'ls atribuïa a l'hora de valorar-ne les capacitats per al govern (Domènech, 2003).⁷⁶

Aquest tipus de contradiccions en el discurs d'Aristòtil revelen la principal motivació que hi havia al darrera: la crítica a l'entramat institucional de la democràcia que deixà formar l'hegemonia proletària al govern d'Atenes. Aquest era un entramat que erosionava el sistema de dependències classistes i exposava els pobres a la vida pública, quelcom que en el rerafons valoratiu d'Aristòtil seria com una aberració. El que més devia molestar-lo seria que l'experiència de govern atenenc funcionés, clarament en contra de la seva suposició que els pobres no serien capaços de gestionar els assumptes col·lectius. Per això el que no es diluïa entre el seu pensament era que els pobres no són capaços de governar perquè no disposen de temps d'oci, i que no disposen de temps d'oci perquè no són capaços de governar, la qual cosa constitueix tota una tautologia.

Resulta interessant observar com, després de la mort d'Alexandre, les teories hel·lenístiques que tractarien de justificar el govern monàrquic no podrien perdre de vista el marc de la cultura política de l'etapa de la *polis*. O sigui que més aviat van haver d'assumir algunes parts d'aquell marc, mentre procuraven adaptar-les a objectius ben oposats. Això faria que la ideologia de la monarquia hel·lenística definís el rei com a "lleï viva" (*nomos empsychos*), una noció que es traslladaria a l'occident a través de Roma i de la codificació de Justinià i que tindria una llarga repercussió (Wood, 2011: 137-138).

1.3.2 - La particular adaptació del pensament antidemocràtic a Roma

El paper legitimador de la involució política dels estoics

El canvi de l'escenari de la *polis*, passant per la mort d'Alexandre, fins al model social purament romà, es donà també entremig d'un gir de les doctrines filosòfiques cap a la introspecció. Això hauria estat motivat per la sobtada devaluació de l'àmbit públic com a via de realització personal i grupal, el qual era un resultat de la destrucció de la comunitat cívica de la democràcia atenenc. Els estoics i l'hedonisme d'Epicur s'inscriuen en aquest nou corrent de recerca de la realització a través d'una introspecció individual.

L'estoïcisme va néixer al món hel·lènic com un desencantament de la política, com una "resposta apolítica a la decadència, turbulència i inseguretat" que s'havia instal·lat en aquell espai públic (Wood, 2011: 141). Però sembla prou clar que aquesta forma inicial de l'estoïcisme brindava unes potencialitats de connexió amb l'espectre cultural romà, mentre que en d'altres aspectes representaria un carreró sense sortida. En el trànsit, adverteix també Wood, la doctrina passaria per moments d'ambigüitat o dispersió, com ho demostra el fet que servís per a legitimar tant la posició reformista i propopular dels Grac com per a acabar constituint un recurs per a reafirmar l'ordre de propietat establert (Wood, 2001: 151).

---

⁷⁶ Un argument que es trobaria situat a l'*Ètica Nicomàquea* (llibre IX; 1167B), segons Domènech (2003).

A Roma, la doctrina estoica, que proposava un distanciament de la vida política, un temperament de les passions i un accent en l'equilibri interior, va arribar modificada per tal de respondre a les necessitats ètiques d'una vida encaminada a l'èxit i la glòria. Així, la *Stoa* romana parlava d'un model de fortalesa interna, justícia i magnanimitat públiques. L'estoïcisme original incloïa un principi cosmopolita d'igualtat universal, corpus cultural que els romans també van aprofitar a l'hora d'engegar el seu imperi territorial, amb el supòsit que es podrien entendre en els seus negocis amb qualsevol ètnia que es trobessin. Assumint que podien atorgar als estrangers la seva ciutadania i fins integrar alguns d'ells a les pròpies classes dirigents.

Però l'estoïcisme característicament romanitzat també va integrar la consideració aristotèlica segons la qual a la societat existeix una separació fonamental entre els aptes per a governar i els que no. I així, aquesta fórmula de filosofia de vida va poder fer conèixer la idea d'un imperi expansiu i inclusiu amb un criteri bàsic de desigualtat (Wood, 2011: 167-173). Les idees de Ciceró reflectiren aquest compromís intel·lectual, de combinació d'una igualtat universal amb la defensa d'una jerarquia política. Seria un dels formuladors principals de la idea segons la qual hi havia un "dret natural" que derivava de la voluntat dels "naturalment beneficiats" per la competència social, que indicava la possessió d'unes virtuts i que implicava el seu govern. Aquest tipus de compromís inaugurat per Ciceró s'establiria en una de les pautes recurrents del pensament occidental, que després es trobaria reflectit en Locke i "emprat de manera paradoxal" per Hobbes (Wood, 2011: 178).

El més important d'aquesta elaboració cultural va ser que els romans es van acabar trobant amb el problema d'haver de sustentar un sistema de dominació i de jerarquia social enmig del supòsit convençut que existia una dimensió d'igualtat humana. Això també va acabar tenint un efecte en la forma de les seves institucions polítiques. En concret, els romans van trobar que podien fer conèixer una ciutadania inclusiva, una forma de comunitat universal, amb el desplegament de la desigualtat econòmica i política que ells consideraven també tan natural.⁷⁷ Així, van trobar-se que la ciutadania formal-extensiva, servia com una via d'ocultar la dominació present a altres esferes de la vida. I que la identitat de la ciutat no eclipsava les formacions paral·leles d'identitats distingides de classe (Wood, 2011: 181). Aquesta associació entre igualtat intrínseca i jerarquia seria part de l'arsenal ideològic de les classes dominants republicanes i durant l'imperi seguiria existint, però sota el paraigua argumentatiu, ja, del cristianisme.

L'efecte antirepublicà de l'acomodació al poder de les idees ciceronianes

Ciceró va viure a l'àmbit romà de 106 a 43 a.n.e. La seva família pertanyia a l'ordre dels *equites*, una classe ja amb alguns privilegis i accés als càrrecs estatals, i això li va proporcionar una bona educació. Fent servir la seva virtuosa oratòria, Ciceró va guanyar notorietat defensant el marc de lleis establert, en contra de les figures populistes i reformadores com Sila o Catilina. Va ser un "escalador social", en base sobretot a les seves capacitats de discurs a les institucions polítiques, i va arribar a ser nomenat *qüestor* i després *cònsol*. Això últim, si més no, va poder molestar alguns aristòcrates, ja que era un home d'orígens no tan elevats com els de l'ordre senatorial. Però, de qualsevol manera,

---

⁷⁷ Mutació en la qual cal veure també el resultat d'aquell esforç transgeneracional – aquell projecte – per subvertir el significat del terme "democràcia", per tal de fer-la més gestionable per les classes adinerades i menys procliu a hegemonies proletàries. En aquest recurs per la ciutadania inclusiva dels romans es pot trobar un pas més del buidat de continguts perillosos de la democràcia, que és precisament un dels vectors que connecten el pas de l'etapa clàssica amb l'entrada a l'època moderna.

Ciceró devia de veure amb bons ulls el sistema institucional que l'havia portat als cercles del poder i va ser un aferrissat defensor de l'ordre republicà més conservador. Així en Ciceró es pot trobar una figura client de la classe dirigent, una que es dedicarà a defensar-la a mort, encara i trobar-se exclòs d'aquesta dimensió de poder més alta que mantenien les grans famílies de Pompeu, Cató, Cras o César, formant un front en contra de *tyrannos* populistes i d'un eventual horitzó democràtic.

De fet, a l'època en què Ciceró es trobava políticament actiu, la possibilitat d'una torba popular insurrecta es trobava força llunyana i era més clar que el perill per a la república vindria més aviat per la banda de la competència interna entre l'aristocràcia, que fins podia tornar-se autodestructiva (Wood, 2011: 174). Per tant, el projecte intel·lectual i polític que defensaria ell seria el de fer recuperar al vell sistema republicà d'equilibris oligàrquics la seva estabilitat. La clau per a això era assegurar l'estructura de propietat existent i la llibertat dels potentats, als que d'altra banda es recomanaria un domini de sí mateixos, una autoregulació dins de l'ordre col·legial i no sortides de to "a la César". Per Ciceró, la forma política ideal passava per un Estat que assegurés la inviolabilitat de la seva propietat a cada ciutadà, sent aquest un dels trets més originals en l'autor (Wood, 2011: 183).

Wood afirma que Ciceró ha causat un gran impacte en la nostra tradició de pensament polític occidental i ho atribueix en gran mesura a la popularitat de la que va gaudir entre els pensadors europeus i nord-americans als segles XVI, XVII i XVIII, donat que hi van trobar representades "una sèrie d'idees que congeniaven amb les seves", pròpies del progressiu ascens del moviment protoliberal (Wood, 2011: 177). L'autora aporta una cita que resumeix els trets bàsics de la posició ciceroniana: "[...] els principis d'una llei natural i la justícia i d'una igualtat moral de caràcter universal; un republicanisme abnegat i patriòtic; una defensa enèrgica de la llibertat, un rebuig encès de la tirania i una justificació persuasiva del tiranicidi; una ferma creença en el constitucionalisme, en el primat del principi del dret i de la constitució mixta; una fe ferma en el caràcter sagrat de la propietat privada, en la importància de la seva acumulació i de l'opinió que el propòsit moral de l'Estat era preservar la propietat i les diferències de propietat" (Wood, 2011: 177). En elles es percep clarament la multiplicitat d'idees que presenten afinitat amb l'univers de significats liberal i la raó per la que el pensament de Ciceró seria rescatat de manera preferent a l'època moderna.

La propietat i el dret natural, que legitimaria la desigual distribució d'aquesta, eren els dos conceptes més forts en els ensenyaments de Ciceró i aquells que més es transmetrien a través de la història. Tots dos es relacionaven estretament. Derivat de l'herència dels primers estoics, a Roma havia imperat un principi universalista en l'accés a la ciutadania, sobre el que més tard caldria annexionar un principi de desigualtat que assegurés la fluïdesa de la dominació imperial. Els romans van trobar en el recurs d'una ciutadania extensiva una manera de disfressar aquesta dominació, però el conflicte polític que mediatitzava el rol polític del poble va començar a trastocar l'adequada proporcionalitat republicana en base al mèrit acumulat (Wood, 2011: 188). És a dir, en base a les terres acumulades, les quals formaven un vector quantitatiu a partir del qual es provocaven desequilibris de poder polític.

Aviat homes ambiciosos van amenaçar amb destruir el vell equilibri de poders oligàrquic – o amb proposar algun repartiment de terres, que seria el mateix – i Ciceró va voler trobar una fórmula per a reconduir la situació en favor d'aquell vell equilibri: una fórmula per a sustentar la idea segons la qual hi havia un dret natural que desautoritzava les redistribucions. I el seu criteri bàsic era, és clar, la propietat mateixa. Així, la distribució de propietat a l'etapa republicana denotava l'existència d'una llei natural de la que derivava

l'adequada jerarquia social, el que establia un principi moral, però sobretot un principi clar d'ordenació social i dominació (Wood, 2011: 185).

Amb això, Ciceró de fet estava afirmant que els principis de govern de l'oligarquia responien a una cosa així com un mandat superior. Això el va fer confluïr amb la consideració que cal que existeixi alguna divisió fonamental entre els governants i els productors, reflex de la desigualtat natural. Aquesta era una idea que imposava que la democràcia fos una cosa a avorrir, ja que encara que el *demos* governés justament tendiria a intentar millorar la seva situació relativa, cosa que aniria en contra de la distribució natural desigual (Wood, 2011: 186). Això fa que Wood atribueixi a Ciceró l'haver encarnat una “traducció etèria de la filosofia de Plató a la llengua política mundana de Roma” (Wood, 2011: 187).

La idea d'aquest dret natural i la seva estreta relació amb la propietat va ser un dels trets característics en Ciceró i que es traspasà al curs del pensament polític occidental. Per exemple, per aquesta via arribaria la idea a gent com Locke o Hobbes, encara que en aquests autors es trobés molt més elaborada, ja que en Ciceró l'argument circular del dret i la propietat recolzades per una aurèola semidivinitzada el situa més a prop de la posició del Plató més “il·luminat”.⁷⁸

1.3.3 - L'aportació antidemocràtica del cristianisme catòlic

El cristianisme com a ulterior suport del gir privatista i la devaluació política

El cristianisme específicament romà va sorgir com una mixtura de moltes coses: de l'expansió imperial, d'unes aspiracions universalistes, d'elements del monoteisme judaic, del paganisme romà, de la filosofia grega i també del llegat monàrquic de l'etapa alexandrina. Segons Wood, aquests van ser els elements que en la seva combinació van seguir donant forma a la tradició política occidental (Wood, 2011: 189). El resultat de la seva combinació fou la creació d'un universalisme regimentatiu particular, en què l'autoritat de Déu coexistia amb el desplegament d'uns poders temporals i en què la igualtat davant de Déu coexistia amb tota mena de desigualtats socials. Així, la filosofia d'arrel cristiana imposaria la primacia d'una privacitat introspectiva, en contra de tota preponderància de l'àmbit públic. Una posició on resultaven funcionals les fórmules d'autoritat privatista associades al *dominium* i a la seva correlació externa, l'*imperium*, generant les dues juntes una fórmula d'autoritat imperial.⁷⁹

De Ste. Croix també destaca emfàticament el paper que el corpus de la doctrina cristiana va acabar tenint per a reafirmar l'ordenament imperial, igual que l'enorme sistema d'explotació que s'havia organitzat amb ell. Amb això, la doctrina cristiana s'integrava dins la categoria que l'autor designa com a “propaganda de les classes oligàrquiques” (De Ste. Croix, 1983). Les maneres particulars en què el cristianisme va servir a aquesta finalitat exigien una sèrie de compromisos teòrics composts en cert equilibri precari – i molt evolucionats respecte al cristianisme tribal originari – però que amb el temps s'assentarien

---

⁷⁸ El terme és de Domènech (2003). Resulta útil perquè destaca el contrast amb la formació dels arguments aristotèlics. Si més no, els romans tampoc tendien a una gran sofisticació filosòfica que vingués a separar-los de la seva cultura pragmatista i així es van abocar més a la practicitat misticista i suprasensible de l'arsenal platònic.

⁷⁹ Resulta interessant la manera en què sota aquests preceptes d'autoritat imperial i cristianisme es van anar desenvolupant les teories modernes sobre l'autoritat estatal. Un exemple d'això seria Agustí d'Hipona, qui legitimà fins i tot l'acció immoral de governants cristians, donat que considerava que no hi havia justícia possible a la terra, i reconcilià així la teoria de la moral cristiana amb un poder terrenal immoral. Agustí serà així el primer “anticlàssic” en col·locar una teoria de la moral cristiana on abans hi havia la idea de la virtut clàssica (Wood, 2011: 209).

a la tradició de pensament.⁸⁰ Entre elles es troba la posició de tolerància submisa que el cristianisme va mantenir cap a la institució de l'esclavatge, o de formes de penúria i dependència menys absolutes (De Ste. Croix, 2011: 420). Wood cita també les aportacions d'Agustí d'Hipona, que, amb la seva "substitució de la llibertat moral del cristianisme primitiu per la d'una submissió ineluctable", va resultar clau per a fer que el cristianisme comencés a exercir com una "teologia de la dominació" (Wood, 2011: 208).

Seguint parlant d'aquest rol exercit pel cristianisme, cal esmentar també la propaganda a favor de la figura d'un líder d'atributs monàrquics que es va fer a través del neoplatonisme (De Ste. Croix, 2011: 412). O l'esmentada teoria del dret natural i de l'esclavatge natural, que revelava l'existència d'un sistema de dominació tan establert que fins podia organitzar un projecte de legitimació a gran escala, de tractar de demostrar els beneficis de la pròpia dominació benèvola, de forma explícita i sense complexos (De Ste. Croix, 2011: 416). Tot això també ha de servir per a demostrar la presència d'un pragmatisme orientat a les capacitats directives – i a la subsistència del sistema de dominació – que feia adaptables o mal leables els diversos influxos culturals que tocaven als romans, els quals ells redirigien cap a les seves pròpies finalitats (De Ste. Croix, 2011: 343). Les mutacions de la doctrina cristiana en contacte amb l'autoritat imperial en són un bon exemple.

El cristianisme com a part de l'instrumental de dominació imperial

La doctrina cristiana va arribar a ser un altre d'aquells elements de la superestructura ideològica de legitimació al servei de la propietat i de l'imperi. Com l'estoïcisme, el cristianisme originari no es podria traslladar a Roma sense transmutar-lo, com caldria fer amb qualsevol doctrina que acabés suggerint potencialment alguna fórmula d'igualació material. El cristianisme en la seva doctrina paulista, la que es va desenvolupar en paral·lel a la consolidació del poder imperial, resultà molt diferent del que havien estat les idees originàries de Crist.⁸¹ Encara que De Ste. Croix opina que ja en aquestes idees fundadores hi havia una arrel de salvació introspectiva que desincentivava la participació a la vida pública i que hauria estat clau per a fer quallar la doctrina a l'àmbit romà (De Ste. Croix, 1983: 439). Així, va resultar ser la doctrina cristiana de privatisme, en una definició que no anava en contra de l'acusada desigualtat quant a propietat i a l'ordenament polític, la que es va acabar adaptant a Roma. Aquesta fou la fórmula que va anar imbricant-se en la mútua dependència amb l'autoritat imperial.

El cristianisme va servir per a sustentar el projecte d'un imperi mundial. Igual que va reafirmar la distinció particular entre allò públic i privat que provenia del règim de propietat. En general, el cristianisme va orientar-se a reproduir un model de comunitat que generava més distància entre els rics i els pobres, que conduïa a la privacitat introspectiva i que promulgava més una acció benefactora de l'aristocràcia, en un lloc on abans s'haurien situat els drets polítics (Wood, 2011: 190-191). El cristianisme havia de ser una doctrina que fes practicable la conjunció d'una idea d'igualtat humana essencial amb l'acceptació de la desigualtat extrema i la jerarquia social. Aquest també va ser un desenvolupament que va deixar una petja enorme en les posteriors tradicions polítiques que derivaren cap a la democràcia moderna.

---

⁸⁰ Sobre les vicissituds que va passar la doctrina paulista per a imposar-se com a interpretació imperial es poden trobar unes explicacions interessants a Wood (2011: 191-199). I també a l'obra de Domènech (2002, 2003).

⁸¹ La doctrina paulista, segons Domènech, s'hauria desenvolupat entre l'expressa finalitat de justificar la dominació i d'eradicar el perillós univers de símbols de la *polis*. Una prova en seria el nou ús dels termes "llibertat" i "fraternitat" promoguts des de la doctrina, que resultaven una apologia del poder senyorial i la dominació social, d'amor als dèspotes, en una definició de la *philadelphia* – el terme grec per a la "fraternitat" – que resultaria incompatible amb l'*eleutheria* (Domènech, 2002: 35).

En l'aspecte de la continuïtat que suposa el model de l'autoritat imperial cristiana a l'Europa occidental, cal esmentar l'obra d'autors com Agustí d'Hipona, que ja deixa intuir una separació fonamental a la cultura dels aparells del govern, que marxen de l'època clàssica i fan les primeres passes de preparació cap al que constituirà la modernitat occidental. Això, en una particular imbricació entre significants religiosos i polítics.⁸² Agustí va ser el primer autor que va legitimar l'acció immoral fins i tot de governants cristians, en base a la idea de la irrenconciabilitat del pecat original, la maldat humana i l'argument sobre la falta de justícia possible a la terra. A més, com recorda Domènech, això també justificava l'element de mediació del control social i la dominació constituït per la propietat privada (Domènech, 2002: 43).⁸³ Amb tot, aquesta posició va suposar un desencadenament important de les restriccions morals de l'autoritat dels reis, en reconciliar la moral cristiana amb un poder terrenal immoral, i en situar un principi de lògica estatal autònoma,⁸⁴ utilitària, on abans es trobava la virtut clàssica (Wood, 2011: 209). Aquesta era una formulació que ja sonaria força moderna. D'aquest tipus d'aportacions va néixer l'arrel de les modernes teories sobre l'obediència, apartant-se del tipus de preguntes típiques que sorgiren al context grec antic, ja que tot el context europeu occidental havia realitzat mutacions en la direcció oposada. Amb elles, es pot copsar de quina manera l'ideal grec clàssic de la *enkartés*, del coneixement d'un mateix i d'autodomini de les metapreferències, que constitueixen les bases de capacitació per a la participació a l'autogovern d'ordre col·lectiu, es va tornar irrealitzable (Domènech, 2002: 68).

1.3.4 - Del "cànon" del pensament polític occidental

El biaix de la producció teòrica a favor d'una forma particular de poder

Els exemples que s'han esmentat al darrer punt posen de manifest l'acció d'un tamís de les idees polítiques a favor d'aquelles que anessin bé a les distintes classes dirigents. Això determinà que el pensament social s'organitzés al voltant d'unes nocions força, o en oposició manifesta a d'altres. A l'occident europeu, el caràcter distintiu al que s'ha fet referència arrencà en la unitat del context de la Grècia clàssica. Des d'allà es traslladà a Roma, la qual va estendre els seus tentacles per tot el món mediterrani, deixant un esquema institucional molt particular, sobretot a l'occident europeu (Wood, 2011: 44). Així, cal entendre aquest "cànon" com el segell propi i característic de les continuïtats que es presenten a les classes dirigents i a l'organització social en un context dinàmic i mutable. Aquestes continuïtats ajuden a comprendre la relació institucional i cultural entre

---

⁸² Entre aquests moviments també es produiria l'assimilació del *gladium spirituale*, de l'església catòlica, amb un poder imperial en sí mateix. O sigui que la discussió teològica sempre s'havia d'observar en un marc d'aspiracions polítiques. Com en el cas de la reforma gregoriana, que també s'hauria gestat enmig d'ambicions de domini "expressament terrenals" (Domènech, 2002: 31).

⁸³ Domènech afirma que Agustí va assumir l'objectiu de justificar el *magnum latrocinium* dels imperis, de fer-los perdonables si entre ells s'acabava servint l'església (Domènech, 2002: 45). En conjunt, sembla que una altra de les funcionalitats de l'obra d'Agustí va ser la de negar un sentit comú al *demos* per a apropar-se cognitivament als grans dissenys ordenadors del context natural, o en el seu cas de Déu. En aquest context, Déu arribà a representar l'encarnació mateixa del sentit comú i de la virtuositat comunalista, a la que només es reobriria un accés amb l'obra de John Locke i el seu plantejament de la racionalitat com a canal.

⁸⁴ Aquesta va representar l'erigiment d'un poder aliè deslligat de la comunitat integrada, on resultarà clau l'obra de Tomàs d'Aquino, que concebria l'Estat com una delegació dels poders eclesials i de gestió del regim servil. Aquest era l'únic horitzó aspirable per la condició humana després del pecat, que no podria assolir el que seria un regim ideal descrit en la forma republicana. D'ell sorgiria la idea segons la qual els comuns mortals poden generar-se una *vis directiva*, però només el rei o l'aparell estatal té una *vis coactiva* d'ordre més alt (Domènech, 2002: 48).

una època i les pretèrites. A l'occident, aquest cànon va orbitar el voltant de la particular institució de la propietat, el vehicle d'una autoritat social naturalitzada.

Així, el cànon també parla dels problemes característics que van modelar el pensament associat a les classes dirigents. Fonamentalment, el cànon parla dels reptes característics presents a la societat. I cal constatar, amb Wood, que un dels principals atributs del pensament polític occidental és que no va deixar de sorgir d'una posició de clientelisme dels autors respecte les classes apoderades (Wood, 2011: 299).

El cànon occidental sorgiria de la tensió característica entre un pol de poder estatal, un dels propietaris i el dels productors. Així, naixeria marcat per la unicitat de les preguntes polítiques gregues, però consolidat en l'aliança entre Estat i propietaris, més tard, durant l'època del ressorgiment monàrquic i de la Roma imperial. En aquesta experiència històrica tan complexa s'establirien precedents importants per a justificar un ascens polític dels propietaris, en forma d'un dret natural, del matís de predilecció per un Estat prim de l'època republicana i, en general, per la por visceral a les incursions proletàries al poder que impregnava totes les instàncies anteriors. Llavors, un aspecte definidor d'aquest particularisme generatiu occidental era el marcat terror per les derives democràtiques.⁸⁵ La figura que va sentir aquest terror també va ser un híbrid particular, entre les figures del propietari i el governant.

El cànon contra la tangent històrica democràtica

La legitimació ideològica de tot sistema de dominació passa per solucions intel·lectuals que acostumen a trobar-se en un equilibri precari de posicions i que fins poden contenir algunes paradoxes, que pel mateix efecte d'estructuració poden resultar recurrents. Cal insistir en què és característic d'occident que aquestes solucions d'equilibri precari per justificar un sistema de dominació es donessin en contacte amb el record de l'experiència atenenca i amb l'obertura de les concepcions democràtiques que aquesta havia significat.

Dit d'altra manera: tant per als amics dels grecs rics com dels romans rics va trobar-se present des de sempre el problema de com justificar la seva dominació allà on ja s'havia obert el paradigma del govern del poble. Igualment, se'ls presentava el dilema de com "trobar estratègies teòriques per a tornar-lo en contra seva" (Wood, 2011: 180). Per això la història de la formació del cànon occidental es va anar construint en diversos intents de subvertir l'ideal democràtic i dotar-lo d'una funció de dominació antitètica de la de l'ideal radical grec (Wood, 2011: 300). El cas dels romans i la seva ciutadania inclusiva conformaria un d'aquests intents exitosos.

A més, cal tenir molt present que és precisament l'obertura d'uns punts de debat característics a la *polis* el que posà en alerta a totes les successives classes dirigents que volguessin reservar-se un poder blindat a la democràcia. Com dir que, a l'hora d'haver d'organitzar un contrapensament que subvertís l'ideal democràtic originari, les classes dirigents occidentals van haver d'implicar més esforços que a qualsevol altre lloc i van haver de posar-se més alerta que a cap altre lloc. A la resta del món, els resultats d'aquests esforços de reconducció ja es trobarien assegurats pel pes de la tradició. Però a occident s'havia obert tota una caixa de Pandora.

La *polis* democràtica anava de la mà de la visibilitat de la tríada característica de la tensió pel poder: entre governants, propietaris i *demos*.⁸⁶ Des de llavors els grans pensadors com

---

⁸⁵ No sorgiria aquest terror, cal entendre, a Àsia, on no hi havia una experiència democràtica equiparable. Sí que podia existir la por a què el poble es revoltés, però no, característicament, a què a més de revoltar-se volgués assumir els preceptes de govern reservats als grans dignataris.

⁸⁶ En sí, *demos* incorpora el sentit de poble que ha assumit l'autogovern.

Aristòtil – un *realpolitiker*⁸⁷ – saberen que s’havia de reservar alguna consideració pel poble a les institucions polítiques. I molts com ell es van posar a la tasca de derivar el seu poder cap a corrents no radicalitzats. De manera que entre la unitat d’occident s’ha de comptar aquesta relació problemàtica amb l’horitzó democràtic típicament grec i que no va existir enlloc més. Amb tot, el cànon plantejà una assumpció filosòfica de marc que és única: que l’horitzó democràtic existeix i que cal neutralitzar-lo.

Cal insistir en la manera que això conforma el propi context polític. Ja que a cap altre lloc que no fos a l’occident europeu es podria concebre que la invocació del *demos*, o de la forma del poble pobre, es fes servir per a sustentar un sistema de dominació, ja fos capitanejat per un monarca o per integrants de les classes propietàries, com passà a la història occidental. Això és part del que De Ste. Croix identifica com un esforç – mig conscient, mig circumstancial – per a degradar l’ideal de democràcia del govern del poble, el qual s’inscriuria en un projecte transhistòric per a manllevar aquella capacitat a les classes pobres i confinar l’activitat política a les classes propietàries (De Ste. Croix, 1983: 80). Això hauria conformat un gran moviment de contrarevolució. En el mateix sentit, Wood afirma que en la recuperació moderna del concepte del govern del poble aquest ja presentaria una forma totalment característica, en continuïtat amb els esforços d’ascens dels propietaris, però en una ruptura fonamental amb l’horitzó atenenc (Wood, 1995: 203). I en la mateixa línia interpretativa es situa Domènech a la seva obra (Domènech, 2003, 2004).

1.3.5 - De Roma, el feudalisme i el particular sorgiment del capitalisme a Anglaterra

L’impacte de l’èmfasi romà en la propietat al feudalisme europeu occidental

La transició entre els escenaris que resulten pertinents per a la revisió de la filiació teòrica profunda dels *founders* es compona d’un lapse temporal enorme – el del món clàssic, que passa per l’edat mitjana i acaba a l’incipient modernitat – que no es pot resumir amb pretensions de certa exhaustivitat. Tot i així, tampoc es pot deixar d’apuntar l’existència d’unes formes de continuïtat entre aquestes èpoques, tant d’índole institucional com cultural, que defineixen que es pugui parlar d’aquesta especificitat característica de l’occident europeu.⁸⁸ El llegat romà es plasmà en diferents intensitats i solucions pràctiques a través de tota la història feudal. Aquest prengué forma de diferents maneres, en base a un marc més o menys comú, i evolucionà juntament amb altres especificitats locals, fins a donar forma al sorgiment únic del capitalisme agrari d’arrel anglesa. El que cal destacar en aquest punt és la manera en què l’especificitat romana va tenir una influència cabdal en l’especificitat feudal i després a l’anglesa. I finalment en el capitalisme que després s’exportaria des d’allà com a model productiu.

Cal apreciar que a la història de l’imperi romà d’occident “els esdeveniments van produir formes socials que eren característiques i sense les quals la història posterior d’Europa resulta inexplicable” (Wood, 2011: 215). El model de sobirania parcel·lada, que era reminiscent del sistema de dependències lligades a l’autoritat imperial, es va imposar a

⁸⁷ L’apel·latiu es pren també de Domènech (2003).

⁸⁸ Wood afegeix el lúcid comentari que diu que la història canònica del pensament polític pot haver tendit a parar menor atenció, o a emfatitzar menys o fins a menysprear, aquest pes explicatiu de les continuïtats entre les diferents èpoques, donat que estarien abocades a veure-ho tot des de la perspectiva de les classes dominants, des de la vessant més evident de la dinàmica social que destaca els canvis. Per altra banda, aquella part més estàtica en comparació, visible als patrons de vida al camp, resultaria força més evident per a les classes camperoles. Però és clar que d’elles no ha quedat un discurs com el que els potentats promocionaven ells mateixos (Wood, 2011: 214).

L'oest europeu i no pas a l'orient, on l'altra part de l'imperi va subsistir fins a consolidar-se en un model monàrquic més clàssic (De Ste. Croix, 1983: 490). Això faria que el feudalisme s'establís de forma més característica a l'occident. De manera concreta, la relació bàsica d'aquest sistema de dominació era la de l'explotació del camperolat per part d'una sèrie de senyors feudals, és a dir, locals (Wood, 2011: 217). Aquesta és la que representa una via informativa més útil per al concepte: la que revela la unitat de la formació feudal en la seva vessant de l'explotació directa.

A l'etapa feudal la unitat política definitiva es basava en unes relacions d'apropiació que també eren coextensives de la desigualtat política, tal com passava als Estats antics homèrics o "asiàtics-burocràtics". Però, a més d'això, allà l'estructura del poder imperial s'havia enfonsat deixant pas a una xarxa fragmentària de sobirania, que donaria lloc a tot un mosaic d'institucions - en què l'autoritat es dispersaria en vertical i en horitzontal - on els respectius senyors acabarien combinant el poder d'apropiació individual i alhora l'autoritat d'encarnar una petita porció de l'Estat medieval. En associar-se al poder estatal, els senyors feudals occidentals mantenien unes més grans atribucions d'autoritat que no pas la que els quedaria als senyors asiàtics, als que el model monàrquic els situaria en una major asimetria i distància respecte als representants del poder estatal. Els senyors feudals d'occident, en la seva condició de propietaris, van gaudir d'una autonomia sense paral·lel i que va resultar cabdal per a la història posterior.

A Roma es va crear un sentit de la propietat més fort i exclusiu que a cap altre lloc. Aquest era constituït d'un sistema de propietat i d'apropiació que va donar forma a les institucions imperials i que es va construir en una relació molt particular respecte al grup dels propietaris. En extingir-se el model imperial, aquest va donar lloc a una nova figura històrica, la del senyor feudal, que en tota la història de l'Europa medieval plantejaria una tensió característica respecte a l'autoritat monàrquica central que caracteritzà, al seu torn, la història de la formació dels Estats nacionals. El nou sistema de dominació sumia cada cop més els camperols, els portadors des de sempre del pes de la producció, en una dinàmica d'explotació que els duia fora de la dinàmica de decisió política, la qual a més els estaria formalment vedada institucionalment per llinatge.

Així, entre l'autoritat inapel·lable de reis i senyors feudals, es va contraure l'espai hàbil de la vida pública, aquell que fonamentava el sorgiment de sofisticades preguntes sobre el govern i l'autoritat.⁸⁹ Si a Roma aquest espai va quedar més delimitat que a Grècia, de la mà de l'expansió de l'esfera privada de la propietat, als Estats feudals s'estrenyeria fins a unes dimensions comparativament minúscules.⁹⁰

El caràcter del privatisme propietari del feudalisme europeu occidental i el cas anglès

El pas al nou sistema de sobirania feudals es pot entendre també com un procés de radicalització de la privatització de l'esfera del poder polític. Així, la parcel·lació del poder polític derivada de la caiguda de l'imperi occidental s'ha d'entendre al seu torn com un

---

⁸⁹ On s'observa que part de l'enriquiment teòric experimentat a Grècia sorgiria de la àmplia difusió dels instruments de debat, en contra de les visions restriccionistas que frueixen del prejudici aristotèlic a favor de les capacitats tècniques. En endavant, el debat europeu sobre aquestes qüestions es trobaria viciat per aquest prejudici, el que no permetria observar que, en termes abstractes, és precisament la *doxa* universalment distribuïda la que habilita la pròpia existència de l'*episteme* – és una precondition de fer servir bé un coneixement tècnic el posseir un sentit comú prèviament desenvolupat – i que des d'aquí queda neutralitzada la posició restriccionista sobre la distribució innata d'aquesta última.

⁹⁰ Fa notar Wood que no reapareixeria una nova entitat capaç de moure's a l'espai públic, d'alguna participació de tints cívics, fins al sorgiment de les corporacions com a entitats autogovernades, però subjectes i entrelligades per aquesta xarxa d'autoritats de base feudal (Wood, 2011: 222-223).

gran procés de privatització, ja que suposa la unió de la capacitat d'apropiació del treball d'altres amb l'autoritat per a organitzar la producció i de valoritzar les propietats estratègiques (Wood, 1995: 37). Això és el que va definir l'enorme autonomia dels senyors feudals de l'occident europeu: la seva enorme autonomia per a expropiar a gust els productors. Wood afirma que “el feudalisme va suposar un gran avenç en l'autoritat de la propietat privada”, la qual després seria perfeccionada com una condició necessària per al sorgiment del capitalisme (Wood, 1995: 39). Com també seria perfeccionat el seu ús com una nova fórmula de poder públic centralitzat que “despullés” als propietaris de tota funció social (de tot deure social) que no fos la d'organitzar la producció i l'apropiació. I aquestes condicions van donar-se juntes a Anglaterra, d'una manera històricament més explosiva que a cap altre lloc.

Wood compara el cas històric de les comunes nord-italianes amb Anglaterra per a il·lustrar aquesta unicitat en la segona. Al primer dels escenaris, els diversos elements civils de l'ordre polític estaven estretament entrelligats amb les autoritats del Sacre Imperi Romano-Germànic o amb el papa, amb l'esquema de la competència entre ambdós. Això hauria fet que, entre la pugna, la divisió en faccions de suport a uns o altres – güelfes o gibelines – produís una major imbricació del poder privat amb el públic, de l'esfera pública i la privada. Així, la fragmentació feudal faccional a Itàlia es pot veure com a més intensa, ja que va seguir acompanyant la forma dels Estats postmedievals que allà varen sorgir i va dificultar-ne la seva centralització (Wood, 2011: 225).

En canvi, a Anglaterra, tot i que també s'experimentà un enfonsament molt acusat de les estructures polítiques imperials, com de les condicions materials, ja en l'etapa dels regnes saxons es poden trobar esforços conjunts de reis, senyors feudals i clergat per formar un Estat comú i centralitzat. Aquesta representava una tendència que es va veure reforçada després durant l'etapa de govern dels llinatges normands, arribant a formar “l'administració més efectiva d'occident” (Wood, 2011: 225). I això es va donar en el marc interpretatiu d'una associació dels senyors feudals amb el monarca, no en el d'un espectre de possibilitats on l'horitzó més atractiu seria el de fusionar-se amb el monarca. Així s'encarnava un marc de col·laboració on els senyors feudals anirien reivindicant des de sempre el seu grau d'autonomia. On seria més fàcil que es consolidés un patró d'apropiació més característicament desvinculat del poder de l'Estat: autònom en les capacitats d'apropiació.

D'aquesta manera, a Anglaterra coincidirien un Estat centralitzat i, de manera prou innovadora, la característica fórmula de propietat forta i exclusiva derivada dels romans. Ambdós trets, i d'altres de particulars, formarien l'ambient favorable per al sorgiment d'una figura social també única: la de l'individu anglès lliure (Wood, 2011: 295).

A la França absolutista es trobaria, al costat de la poderosa corona, una amalgama de famílies aristocràtiques, col·legis i corporacions, els quals deixarien definit un espai de participació cívica molt exclusiu i regimentat.⁹¹ Per altra banda, a l'Anglaterra del segle XVI alguns ja empraven el concepte de “societat civil” per a parlar d'una associació entre homes lliures (Wood, 2011: 294). Seria en aquest últim context, en la conjunció d'un Estat central fort i una aristocràcia terratinent també forta, i en què els seus integrants s'anirien definint en diverses mutacions semàntiques com a “lliures”, on sorgiria el capitalisme. Així, s'obririen nous espais de participació política sobre aquestes bases d'autoritat propietària, en una nova concepció de la representació política. O dit en altres paraules, en

---

⁹¹ Wood destaca aquestes atribucions nacionals a través dels exemples que ens brinden les obres de Thomas Smith i Jean Bodin (Wood, 2011: 294).

una nova evolució de la tradició institucional, la qual cal presentar com a resultat de les grans mutacions estructurals prèvies (Wood, 2011: 296).

Les condicions necessàries de la modernitat europea

Entremig del llegat de vincles individuals i privatistes, sobre la base de les relacions d'apropiació que deriven de l'estructura de poder romana, també van donar-se tota una sèrie de canvis culturals que van tenir lloc durant l'etapa medieval i que signifiquen, al seu torn, condicions necessàries per al sorgiment de la fórmula de representació política moderna.

Entre aquests processos ha de destacar de nou el paper dels esforços intel·lectuals d'arrel religiosa cristiana. Wood adverteix com les nocions de "consentiment" i "sobirania" mateixes derivaven més de les idees medievals i romanes que no pas d'una idea típicament grega de la ciutadania activa (Wood, 2011: 252). També es relata amb detall tot el procés pel qual el vector de la privatització del poder va anar provocant que els processos de decisió política s'anessin distanciant de tota experiència de deliberació comunal o cívica (Wood, 2011, cap. IV). En això va tenir molt a veure la llarga davallada de l'estatus i la consideració social – la denigració – de les persones de baixa condició, que es va trobar sota la cobertura, primer, de l'esnobisme connatural dels romans i després de tota la ideologia de la doctrina paulista, de la concepció del pecat original que servia per a pressuposar baixos instints als de baixa condició, no pas una *doxa* universalment distribuïda (Domènech, 2002).

La teologia cristiana s'imbricà amb la reflexió aristotèlica que pressuposava una divisió fonamental entre governants i governats i aquesta trobada va evolucionar de la mà de la consideració de fons sobre l'existència d'un dret natural orientat a la legitimació del govern dels propietaris. Van ser aquestes les condicions de continuïtat per al sorgiment d'una moderna idea del constitucionalisme mixt, de la conjunció de la corona i el parlament; d'un model de govern amb una figura amb poders forts i una assemblea d'accés restringit. Aquest seria el context, finalment, on es donarien les condicions necessàries per a arribar a sustentar el lema d'invocar el poder del poble ras com a base de govern, com a plataforma des de la qual superar el poder de la corona i mantenir al poder una classe de propietaris.

Aquest va ser el terra en el que s'establiria l'associació entre el capitalisme i la democràcia, en un escenari encara fortament relacionat amb els reptes de sortida del feudalisme. Aquesta va ser una història de dificultats permanents i polèmiques que, entre d'altres coses, ja farien veure que el rescat de la democràcia tindria poc a veure amb la realització de l'ideal atenenc i mantindria una més explícita intenció de ruptura amb ell, per tal de salvaguardar un ordre de propietaris. Va ser en la història d'Anglaterra i els Estats Units on es va produir la subsegüent mutació en el significat de la màxima del govern del poble, en un context capitalista on va resultar possible deixar intactes les relacions de propietat asimètriques entre capital i treball que s'havien establert en les condicions del feudalisme, alhora que es permetia una obertura en l'accés i la participació formal al sistema polític (Wood, 1995: 202).

1.4 - Conclusions

La forma del context grec clàssic, i en concret l'experiència democràtica d'Atenes, va tenir un impacte cabdal en el conjunt de la història del context occidental. Allà va poder desenvolupar-se una dinàmica de lluita de classes que va acabar donant lloc al sorgiment de la política, com a esfera cívica no lligada automàticament a les prerrogatives normatives de les elits. Així s'obriria la discussió a preguntes sobre l'autoritat i sobre la forma del govern que són les que caracteritzen el context occidental.

La dinàmica de la lluita de classes a Atenes va obrir una oportunitat per a la formació de governs amb participació de membres que no eren part de les més altes elits. Això sol ja va demarcar un joc polític diferent a qualsevol altre, en el qual es va obrir una successiva oportunitat per a l'establiment d'un govern dels productors. Així, es va definir una comunitat política on es destacava l'existència d'unes capacitats innates a la ciutadania per participar al govern, un sentit comú per sobre de les capacitats tècniques de les elits.

La democràcia de l'Atenes clàssica va arribar a encarnar l'escenari més horripilant per a la perspectiva de la reproducció del poder tradicional aristocràtic, aquell en què la deliberació pública servia per a determinar tots els assumptes de la vida pública. Per això, les elits es plantejarien la necessitat de destruir-lo i de transmutar el seu record a través de la història. Plató, Aristòtil – encara i el seu geni analític –, Ciceró o la filosofia cristiana del pecat original, cadascun amb orígens i intencionalitats profundament diferenciades, van resultar exponents d'aquest projecte.

Roma va encarnar un context ben diferent al d'Atenes, però el seu exemple també va tenir un impacte cabdal a la història futura. Allà, el poder sempre va ser retingut per una oligarquia de terratinents que van procurar que la política i l'Estat sempre fossin prou estrets per a no interferir en l'administració de les seves propietats. La integració al sistema polític es produïa per un principi de ciutadania extensiva, però això no imposava una igualtat jurídica, ja que les relacions socials es trobaven penetrades per un sistema de relacions de patronatge, determinades per l'hegemonia dels posseïdors de terres. A Roma, les atribucions d'autoritat dels propietaris sempre van demarcar l'existència d'un poder social aristocràtic.

Per la centralitat de les institucions de propietat, a Roma es va radicalitzar l'expropiació i l'explotació social i això va produir una fallida del model de civilització. En destruir-se l'imperi, el seu edifici institucional va caure en la degeneració, la política va involucionar encara més i la preeminència de les relacions privades va determinar la degradació de la figura jurídica del ciutadà cap a la del vassall.

El projecte de descrèdit de la democràcia com autogovern del poble i els desenvolupaments institucionals per a la seva evitació també va definir un caràcter institucional: un cànon. El cànon reflectia principalment l'escissió conceptual entre els grups socials dels governants, els propietaris i els productors. Així, es plantejava l'oposició entre governants i propietaris. Però també una oposició entre aquests grups i el dels productors. A qualsevol altre lloc el pes de la tradició hauria impedit considerar que els productors haguessin tingut una capacitat política autònoma. Així, el cànon establia que la possibilitat del govern del *demos* existia efectivament i que calia neutralitzar-la.

El cànon i l'èmfasi de Roma en la propietat són els elements clau a l'hora d'explicar la natura del sistema feudal al que es va donar lloc amb la fragmentació de l'autoritat i la caiguda de l'imperi. Aquests són uns factors que van representar una primera base institucional necessària per a explicar el caràcter únic del sorgiment del capitalisme al context occidental.

II - LA REVOLUCIÓ POLÍTICA ANGLESA EN EL PROCÉS DE DISSOLUCIÓ I SUPERACIÓ DEL FEUDALISME

Síntesi del capítol

En aquest capítol es seguiran explorant les mutacions a les pautes d'organització social que varen contribuir a deixar una petja perdurable al caràcter polític occidental. Aquesta representa una via per a observar l'especificitat històrica de la que sorgeixen les bases que després habilitaran la formació del sistema capitalista. És aquesta mateixa especificitat social, construïda al voltant del nòdul conceptual de la propietat i enmig d'una relació especialment turbulenta amb el *demos*, la que va definir la forma de la modernitat capitalista.

Al context feudal occidental es van desenvolupar una sèrie de trets definitoris a les institucions de propietat, en certa continuïtat amb les institucions del món antic (però també entre cabdals ruptures), que van conferir un poder polític característic per als propietaris. Aquesta base va confluir amb els particularismes del context anglès a l'hora de conferir a aquests propietaris un marge d'acció per a la disputa del poder polític. La capacitat diferencial dels propietaris anglesos va posar en marxa processos de canvi als grups social en interacció, generant una nova manera d'estructurar la producció i la societat.

La revolució política anglesa es va inscriure en la pugna particular de les classes propietàries per afirmar el seu poder envers el de l'aristocràcia nobiliària. Aquesta era un reflex de la voluntat política dels propietaris de legitimar un marge d'acció per a controlar la producció i organitzar un repartiment dels beneficis més favorable.

De manera que la revolució anglesa es produí com una expressió de la particular "tríada conflictiva" de l'occident europeu, en un moviment on va caldre produir una afirmació del nou estatus d'autoritat dels propietaris basat en la lògica normativa al voltant de la propietat econòmicament constituïda. Però, alhora, també va caldre produir un distanciament conceptual i pràctic de les potencialitats democràtiques trobades. O sigui que la revolució anglesa expressa la natura d'un conflicte a tres bandes, on els governants tradicionals i els propietaris en ascens es diputaven la potestat d'exploitar el poble ras. Així, els propietaris van haver de recolzar-se en una nova explotació del poble pobre per tal d'assolir un poder amb el qual qüestionar l'hegemonia política de la vella classe terratinent.

Aquesta va ser la recepta clàssica per a explicar el sorgiment de la producció capitalista a Anglaterra, com un model que va arribar a transcendir l'ordre feudal, en un nou paradigma de modernitat. Si més no, la seva aplicació a un context colonial com el del continent americà comportaria nous reptes i problemàtiques que, en sí mateixes, serien cabdals per a acabar donant forma al model de la modernitat occidental.

Índex del capítol

2.1 - El context feudal i les propietats de l'especificitat anglesa (p. 69)

2.1.1 - L'immobilisme del poder feudal enfront de les reivindicacions camperoles radicals

Les alternatives per a la resistència a l'edat mitjana · L'edat d'or dels camperols europeus i la reacció nobiliària

2.1.2 - Desenvolupaments de les institucions de propietat en contacte amb les teories dels drets naturals

El concepte de propietat heretat del marc imperial · El trànsit iusnaturalista cap a les formulacions polítiques modernes

2.1.3 - L'especificitat medieval anglesa

Un poder social més coincident amb la figura del propietari · L'especial forma d'associació entre l'Estat i els propietaris anglesos

2.2 - Innovacions productives i relacionals a partir del rol de la propietat (p. 76)

2.2.1 - L'acumulació originària

El nòdul analític de les relacions socials i la conceptualització del sorgiment del capitalisme · La plataforma clàssica de llançament del capitalisme de la gentry anglesa · El nou marge relacional per a l'explotació del treball: la gentry en contacte amb el poder de l'Estat · Els nous patrons de relacions socials en la definició de la gentry · La necessària combinació de repertoris productius i polítics en l'ascens de la gentry · La mercantilització de la força de treball

2.2.2 - La dialèctica de la dominació i el nou model d'ordenació social

La dimensió de l'afirmació tècnica interior al grup de propietaris · L'afirmació relacional en contra del poble · La concreció de l'afirmació de poder en marxa: les enclosures · La reclamació d'un poder propietari modern per part de la gentry · La necessària violència de la gentry contra el poble al segle XVII · El repertori del deute públic, les taxes i la promoció industrial per a acumular la riquesa · La sofisticació dels mecanismes de repressió de la resistència al nou marc normatiu · El règim de "biopoder" sobre la població i l'ocultació del paper reproductor de les dones · El capitalisme camina sol un cop s'assegura el model global

2.3 - La revolució política dels propietaris capitalistes anglesos (p. 97)

2.3.1 - El marc interpretatiu de la sobirania popular com a expressió de la puixança propietària

Les continuïtats del marc simbòlic d'autoritat · El valor històric del marc de la sobirania popular per als propietaris capitalistes · La sobirania popular sorgida de la tradició històrica

2.3.2 - La revolució política prudent i conservadora

La guerra civil i els debats legitimadors dels Levellers · La revolució i la refundació monàrquica, a la recerca d'un equilibri entre l'amenaça de l'absolutisme i del demos

2.4 - Les contradiccions del nou model social i la problemàtica aplicació a les colònies (p. 103)

2.4.1 - La contradicció de la classe obrera desposseïda

La reconceptualització de la nova classe desposseïda · Els pitjors anys de la transformació · L'aliança de classes contra els obrers i la fórmula del nou poder social

2.4.2 - Les conseqüències ulteriors de la postura colonial d'Anglaterra

Els dilemes democràtics que impacten a la modernitat capitalista · Els efectes emancipadors del context colonial · La forma del poder colonial i el patró de relacions internacionals · El cas clàssic de la implantació del capitalisme i el repte del cas nordamericà

2.5 - Conclusions (p. 113)

2.1 - El context feudal i les propietats de l'especificitat anglesa

2.1.1 - L'immobilisme del poder feudal enfront de les reivindicacions camperoles radicals

Les alternatives per a la resistència a l'alta edat mitjana

La de Silvia Federici, *Calibán y la bruja* (2004), és una obra cabdal per a recalcar el marc interpretatiu de les grans motivacions que van animar el pas a la modernitat. En la seva perspectiva, el capitalisme i la modernitat a què condiciona representen un gran moviment de resposta al problema social secular característic de les edats feudals. L'ordenament de la modernitat capitalista representa una llarga contrarevolució envers la resistència al poder que s'havia estat desenvolupant durant les edats feudals (Federici, 2004: 34).

A l'esquema de relacions feudals el focus principal de les tensions provenia de la institució de la servitud. Els serfs es trobaven exposats a moltes penúries i les seves protestes arribarien a fer pensar els poderosos que fins podia donar-se un trastocament de l'ordenament social. En realitat es poden trobar diversos exemples d'aquesta tensió estructural característica al feudalisme, en les revoltes bagàudiques de camperols i esclaus fugats de les relacions de servitud, presents fins el segle V, en les desercions de les *cornées*, formes de serveis laborals obligatoris, o en els moviments mil·lenaristes d'escapament del món terrenal, com el dels càtars a l'occident europeu o els bogomils a l'orient. En moviments d'escapament com aquests últims hi va haver menys un impuls cap a la desviació de doctrina religiosa i més una motivació mediada per assolir alguna forma de control directe sobre l'entorn i de democràcia radical (Federici, 2004: 54). Llavors, el principal problema per a les elits apareixia quan la deprivació feia constatar als camperols que no hi havia alternatives a la situació d'explotació que patien, quan només els quedaven els radicalismes i s'inclinaven a brandar la consigna de què "la terra és per al qui la treballa".

A l'esquema d'autoritat feudal l'explotació hauria arribat a ser tanta, i tan inamovible, que els reis es veurien abocats a reclutar els propis exèrcits d'entre els bandits, ja que no podien confiar en els propis serfs. La resposta a les revoltes camperoles invariablement era la de la repressió i la reafirmació de l'ordenament qüestionat, per a seguir derivant l'explotació cap avall de la piràmide social. O sigui que aquest va arribar a fer-se un problema amb unes causes i unes formes de conflicte recurrents i efectivament devia presentar-se com un problema endèmic als ulls de tots els implicats. Això permet entendre, a més, que davant l'immobilisme de les aristocràcies feudals per part dels camperols s'anés sedimentant també un tipus de resistència quotidiana al voltant de l'ús de les terres comunals.

L'edat d'or dels camperols europeus i la reacció nobiliària

L'aparició del brot de pesta negra del segle XIV va trastocar de manera important el tipus d'hegemonia dels senyors feudals a molts llocs d'Europa. De cop, els treballadors s'havien fet escassos i es trobaven a les seves mans un poder de negociació diferent i potencialment perillós. Va ser en aquesta època quan es van produir intents de part dels senyors de reeditar la institució de l'esclavatge. Però aquests intents van fallar precisament per la combativitat dels camperols. A certs llocs, l'apreciació dels camperols de l'oportunitat generada els va portar a rebel·lar-se contra els lligams de servitud, contra les seves formes pecuniàries concretes, com a les revoltes de remeses a la Península Ibèrica

(Federici, 2004: 76). O també a l'espavoridora revolta dels anabaptistes liderats per la figura de Thomas Muntzer a Turingia, la repressió de la qual faria més de 100.000 morts. L'esperit de la contrarevolució va començar a definir-se a partir del segle XV, un cop ja podia haver quedat clar que l'horitzó projectiu dels camperols podia ser aquell radical i revolucionari de repartir "a tots el mateix". Va ser aquest repte el que determinaria l'aparició de la tendència a l'acumulació de poders per part del rei.

Entre 1350 i 1500 s'havia estat percebent una crescuda del poder relatiu dels camperols i també una tendència a la desacumulació dels patrimonis. De manera que cal entendre que la resposta a aquesta situació havia de comptar amb la perspectiva intencional de la transcendència a l'estat de coses del moment com a manera d'assegurar una forma de continuïtat amb l'ordenament social jeràrquic existent. Calia reafirmar una continuïtat de la divisió bàsica de la societat, en termes aristotèlics, dels bons i aptes per a governar, contra els baixos i mancats de virtut. Per tot això, Federici considera que resulta perniciosos seguir emprant el concepte d'una transició a les formes de capitalisme. Ja que el que va existir va ser més aviat uns successius impulsos interessats, prou transgressors i cruents en la seva forma (Federici, 2004: 88).

El llarg procés de transformació generat va integrar múltiples aspectes, entre els que l'autora esmenta els diferents impulsos d'expropiació, la transformació de la concepció del cos humà en una màquina de produir o la pròpia parcel·lació institucional dels diferents estrats de població per les seves funcionalitats productives o reproductives. En definitiva, l'impuls va acabar servant per a generar un sistema d'explotació que constantment amenaçava les capacitats de reproducció de la força de treball, com a part de la seva pròpia manera de generar una autoritat i una ordenació social (Federici, 2004: 96).

2.1.2 - Desenvolupaments de les institucions de propietat en contacte amb les teories dels drets naturals

La dialèctica de conflicte imposada per les tensions estructurals del feudalisme seria quelcom més complex que només un influx autoritari unidireccional. En la tríada de tensions característica d'occident, l'oposició al model de poder monàrquic va venir des de més d'un front. L'exposició portava els camperols a revoltar-se, amb el qual es creava una incertesa que faria de motivació a alguns potentats per començar a pensar en solucions alternatives als esquemes monàrquics existents. Així, el debat al voltant del iusnaturalisme va servir a moltes aspiracions entre els grups socials en conflicte i amb això reflectia les tensions dinàmiques de l'escenari feudal. Entre aquest debat es produiria l'emmarcament ideològic de la puixança de les classes propietàries comercials, però també es va donar lloc a importants divergències a través de la consideració que els pobres tenien alguns drets inalienables. Cal recalcar que en el marc del iusnaturalisme es va produir una pugna entre opcions polítiques particulars del context i que en cap cas aquestes pretendrien dirigir-se a un horitzó ja prefixadament capitalista, que implica una radicalització extrema dels drets dels propietaris.

El concepte de propietat heretat del marc imperial

Al marc normatiu amb bases clàssiques encara s'establí que l'autoritat annexionada a les propietats derivava d'una donació de l'emperador.⁹² De manera que el primer interès dels

---

⁹² El tractament de la propietat en termes romans resultava prou més complex com per a arribar a fer-ne el vehicle automàtic de l'exclusivisme propietari. Cal remarcar, llavors, que fins arribar a la formulació moderna de la propietat encara farien falta moltes reelaboracions.

propietaris seria el de discutir les maneres en què es podia legitimar una acció més autònoma respecte el poder del rei. Així, els propietaris van tendir a situar-se en posicions d'afirmació del privatisme, que ja era una característica tradicional en tot l'àmbit tocat pel model romà. Des d'aquí s'havia estructurat la concepció de què el control del propietari partia d'una reclamació en un marc de legitimitat privatista conqueridora, en què s'establia aquesta via com a reacció a la mala administració d'alguna de les unitats del fragmentari sistema feudal. Però aquesta era una capacitat força restringida donades les enormes atribucions dels senyors feudals, que retenien per a ells la capacitat de *dominium*, d'autoritat exclusiva.⁹³ En un marc interpretatiu com aquest, un cert assalt al poder polític – encara que fos per a arrencar-li alguna concessió – s'hauria de realitzar per mètodes indirectes. Així prendria rellevància el debat teòric al voltant de la “naturalitat de la pobresa” (Tuck, 1979: 17).

Els desenvolupaments teòrics van anar en la línia de negar la naturalitat de la relació de *dominium* respecte d'altres persones. Al *ius gentium* romà semblava recollir-se una posició similar, en què es concedia que l'esclavatge resultant de cedir el *dominium* d'un mateix es donava per un acord de millora mutu, del bàrbar amb el mestre, o del deutor amb el prestador. Les lleis naturals promulgades des de temps dels romans seguien expressant-se al marc de relacions de propietat del context feudal, en què la institució de la *possessio* legitimava l'usdefruit d'uns béns designats com a comunals. Ara bé, en tot el context feudal, el *dominium* com a autoritat directiva final tenia diverses vies per a imposar-se: a través de l'acord i també per la presència del pecat definit en termes catòlics.

Tomàs d'Aquino va ser el primer teòric en anar més enllà d'aquest marc heretat, per tal d'afirmar una autoritat terrenal més efectiva per als monarques. Així, es situava davant del repte d'assolir una sofisticació de les institucions del poder terrenal, qüestionat per erupcions populars. Segons Aquino i d'altres autors l'estat de la natura es caracteritzava pel patró de l'usdefruit. Aquest va ser un supòsit compartit que també va arribar a obrir un viarany per al qüestionament global de l'ordre feudal en termes prou radicals, com en el cas dels càtars, per a arribar a portar-los a accions titllades d'heretgia i de rebel·lió contra el poder existent.

Els monjos franciscans van buscar la manera de legitimar-se un estat de pobresa, però amb espai per a l'usdefruit i sense establir-se en cap relació de *dominium*. El monjo Scotus va arribar a definir que era l'ús comunal de la terra el que s'establia en un òptim d'aprofitament, en un usdefruit que no tenia capacitat d'excloure ningú dels beneficis de la comunitat (Tuck, 1979: 21). Així, es va proposar que a la reclamació del *dominium* no hi havia una utilitat social i que per tant la manera de viure de manera recta i innocent passava per renunciar-hi. Això representava tot un desafiament a l'ordre jeràrquic existent. Així, Scotus destacava la relació entre la institució de la propietat i un ordre moral derivat del iusnaturalisme (Domènech, 2010). Cal copsar la manera en què aquestes posicions portarien a destruir les estructures jeràrquiques de la societat i com aquest horitzó generava una motivació per generar canvis a les elits en competència.

Tomàs d'Aquino va conceptualitzar que el “món de l'home”, el món civilitzat, de la raó i la voluntat, es regia inherentment pel patró del *dominium*. Per tant, al cap i a la fi existia una conceptualització d'un àmbit de naturalitat pel *dominium* i la seva autoritat. A més, la posició dels franciscans va ser ràpidament desautoritzada pel papa Ioannes XXII, en establir que Déu tenia un *dominium utile* sobre l'home (Tuck, 1979: 22). A partir d'aquesta posició els pensadors conservadors van arribar a imposar el seu criteri i el paradigma del

---

⁹³ Entre les quals, d'altra banda, seguirien existint les fórmules d'usdefruit dels recursos senyorials per part de la població comunitària.

dominium va sortir reforçat. Déu (un Déu arbitrari com a model d'autoritat) ho posseïa absolutament tot, del que calia deduir que el model relacional a imitar per l'home seria que sempre havia d'existir un propietari autoritari.

Per aquest camí, Jean Gerson va assimilar els conceptes de *ius* i *libertas* i va establir un principi d'apropiació “per la raó correcta”, en la idea que la força la fa la raó (Tuck, 1979: 27). Així es deixava espai – com en la concepció del món terrenal degradat de Tomàs d'Aquino – per a l'afirmació fins de l'acció pecadora que tingués la força. Igualment, es va assumir que la millor manera de fer servir algun recurs passava per apropiari-lo privadament, sense que això hagués de representar necessàriament una ruptura amb l'estat de natural innocència. Així, al segle XII el dret d'apropiació es fonamentava ja com un dret actiu. Això representava una solució al repte plantejat per la dialèctica característica en el cànon occidental, en què es legitimava l'acció de la força, apropiadora, per a assegurar un ordenament social jeràrquic.

A l'escenari que havia viscut la llarga desvirtuació de la sofisticació política de l'època clàssica, el marc de significats de la batalla teològica habilitava a la polarització de dues posicions completament oposades. D'una banda, en el patró del *dominium* i la idea que sempre havia d'existir l'autoritat directiva que s'afirmava en el poder terrenal dels Estats. Però també, de l'altra banda, en el patró d'un acord benigne entre Déu i l'ésser humà, en què la terra podia ser entesa com a propietat comuna dels pobres. Arribats al segle XV, el moviment del Renaixement, en la seva apreciació humanista, va produir un cert reflotament de les nocions de codependència comunal, en una reedició de les fórmules polítiques republicanes. Si més no, des de la posició inicial, el moviment humanista va experimentar un gir aristotèlic per a passar a basar-se més en la discussió de la distribució i les possibilitats d'intercanvi del *dominium*, el qual va conduir a la temàtica dels drets de propietat (Tuck, 1979: 45).

Així, el debat va passar a centrar-se en l'oposició dels drets de propietat i els drets inalienables a les persones a través de preguntes sobre quina seria la impressió que causaria l'esclavatge a ulls de Déu. Cal notar com això derivava directament dels supòsits del cànon, on es contemplava la possibilitat que els pobres poguessin tenir algun dret inalienable. En aquest moment, el debat sobre els drets naturals va sortir al pas per a legitimar la institució de l'esclavatge com un benefici per al bàrbar, la qual es deduïa de l'assumpció d'un model d'autoritat directiva present a tot el món, al que calia plegar-se. Aquest era un argument, a més, que començava a assenyalar el camí institucional de l'absolutisme.

El trànsit iusnaturalista cap a les formulacions polítiques modernes

Si més no, el terreny en què prenia forma la teoria dels drets naturals era ambigu i volàtil. Hugo Grotius, amb les seves aportacions als inicis del XVII, no formava part de les corrents escolàstiques ni de les humanistes i ja representava un debat informat en una pugna entre faccions rivals al poder, en un context tan activament propietari com l'holandès. Grotius contemplava que Déu havia creat “l'home” lliure i *sui iuris*, però que des d'aquí les relacions s'establien en el patró del *dominium* i de la seva intercanviabilitat. Així, Grotius representà una primera incisió cap a les concepcions hobbesianes dels drets, en la idea que existia un dret natural al *dominium* i al càstig quan se'l vulnerava (Tuck, 1979: 62). En conseqüència, la seva formulació de l'Estat va resultar prou tolerant amb les fórmules absolutistes i amb l'esclavatge, ja fos en els termes aristotèlics naturalistes o en els humanistes voluntaristes.

A *De Iure Belli*, Grotius argumentava al voltant de les atribucions de l'autoritat que derivaven de la propietat i la conquesta. En opinió de Tuck (1979), Grotius va ser alhora el primer defensor d'una versió amb usos conservadors de la teoria dels drets naturals (de la que sortirien les posicions de Selden i Hobbes) i també un dels precursors de les teories radicals que serviren d'inspiració al moviment dels pamfleters anglesos, d'entre els que sorgiria una figura tan transgressora com Thomas Paine.⁹⁴ Però el problema fonamental per a Grotius va ser la manera en què un compacte comunal formava unes atribucions de drets. En aquest debat va allunyar-se de les concepcions aristotèliques per a passar a buscar la legitimació d'un poder terrenal més inqüestionable, amb capacitat de donar forma directiva a la societat i de formar la pau social, tolerant l'esclavisme i l'absolutisme. Amb aquestes aportacions cabdals, sobretot a través de l'impacte de pensadors com Grotius i també Samuel Pufendorf, es produí un primer pas cap a la naturalització dels elements constitutius del capitalisme, en què el dret a l'apropiació es convertia en central, ja que era el nòdul indispensable per a la supervivència de l'individu.⁹⁵ John Selden, un seguidor anglès dels treballs de Grotius, va reclamar una dimensió d'individualitat quant a drets i una de comunalitat quant a obligacions, amb un èmfasi encara més inclinat cap a l'absolutisme que el del propi Grotius. Entre ells es va formar un front ideològic que va situar-se en sintonia amb les condicions de tolerància de conductes que serviren de plataforma de llançament al capitalisme, com l'esclavatge i la usura (Tuck, 1979: 100). Així, el de Selden era un absolutisme que resultava útil a un procés d'acumulació originària en el context feudal tradicional. Un corpus ideològic que es situava a favor de la violència i la brutalitat de la conducta protocapitalista, amb un peu a l'àrea gris del debat normatiu i escudant-se en el dret natural i l'obligació contractual.

En la mateixa línia interpretativa, Thomas Hobbes va anar més enllà que Grotius, arribant a assumir que calia cedir alguns aspectes del dret a l'autopreservació per tal de crear la societat civil. Igualment, resultaria racional mantenir una obligació contractual i no resistir l'autoritat instituïda per tal d'escapar de l'estat de natura. Així, la teoria del Leviathan representava una teoria de l'autorització del poder per tal de crear la comunitat civil, en què els drets eren definits més en termes de responsabilitats respecte a aquesta comunitat. La teoria dels drets polítics individuals implicada a la revolució anglesa comptava que hi havia uns drets naturalment distribuïts a les persones, però que no es cedien a l'esfera civil en entrar a formar part del compacte social, o bé no pas tots ells. Això s'emprava per a refutar les pretensions del poder absolut; les dels reis, però també les del Parlament, contra les que es van interposar els Levellers (Tuck, 1979: 148). Tuck argumenta que, en el moment en què al context anglès es va fer clar que les teories absolutistes ja no resultaven útils al context normatiu en procés de canvi, es va produir un retorn dels esforços interpretatius a l'essència de l'individu i a un tipus d'utilitarisme benthamià.

Entremig d'aquests moviments també cal comptar amb l'influx de la cabdal obra de John Locke, que va aportar una racionalització del discurs i l'univers dels conceptes d'aquest debat, assimilant la propietat al dret i aquest al deure de preservar i beneficiar la humanitat. L'obra de Locke va partir d'una perspectiva de dignificació del treball com a estri actiu de millora de l'entorn, en un moment en què les posicions conservadores estaven més predisposades a la caritat tradicionalista (Tuck, 1979: 171). Per això va mostrar també una consideració de la codependència dels agents socials, cosa que

---

⁹⁴ Per a una interessant reflexió sobre aquest vincle, vegi's: Bosc (2014).

⁹⁵ Es poden trobar reflexions importants al voltant d'aquest tema al text de Mundó, J., (2015a) "Political freedom in Locke's republicanism", a: Bosc. Y. et al. (dirs.), *Cultures des republicanismes*, París, Éditions Kimé, 2015: 103-117.

l'impulsava a buscar refrenaments al poder absolut i també alternatives a l'atribució de drets exclusius com el del *dominium* (Tuck, 1979: 173).

Cal copsar que resultaria fonamental l'aprofitament de certes ambigüitats als arguments finals de Locke per tal que la seva obra pogués ser mobilitzada pels autors inscrits a la corrent protoliberal. Això resulta en una certa ironia, ja que Locke operava en la consideració d'una relació d'usdefruit amb la natura que no podia constituir una reivindicació de la tradició del *dominium* o de les formes d'autoritat o potestat exclusivistes, com farien indispensablement els autèntics protoliberals. A més, Locke partia de la relació entre el treball directe i la propietat i per tant la seva posició no es podria constituir en una defensa de l'obtenció d'un benefici a partir d'una propietat rendista o entre un esquema previ de dominació.

El debat sobre el iusnaturalisme s'ha de comptar com un dels catalitzadors per al sorgiment no intencional de diverses condicions afavoridores per al capitalisme. D'altra banda, en els seus desenvolupaments es van donar moltes possibilitats per a la divergència respecte a la lectura històrica que porta a la naturalització del sistema capitalista. Per això cal desvincular el dret natural de la interpretació liberal sobre les atribucions exclusives radicals dels propietaris, el qual representa una greu distorsió de la història en opinió de Domènech (2010). Un exemple clar d'aquesta manipulació és el de John Locke, a qui s'atribuïa ser un precursor del liberalisme, quan en realitat caldria inscriure'l a un corrent de iusnaturalisme revolucionari (Domènech, 2010). Un altre és el de la mateixa institució del *dominium*, que experimentava canvis importants per a la futura consecució del capitalisme, però que autors de començaments del segle XVI encara identificaven de manera polifacètica, en cap cas en la definició unívoca de la modernitat capitalista (Domènech, 2010).

El debat iusnaturalista sí que va acabar servint per a portar un pas endavant aquestes atribucions però ho va haver de fer entre una pugna constant en els marges del cànon, en una pugna entre atribucions propietàries on calia comptar amb l'horitzó possible de les pulsions democràtiques, associant a aquestes per prejudici amb el barbarisme o la falta de virtut. Per tant, cal considerar que aquest debat va acabar servint per a l'afirmació d'alguna de les posicions interessades, entre jugades polítiques que van generar un nou ordre social. Però amb això també es van obrir algunes possibilitats noves per defensar els drets inalienables dels pobres.

2.1.3 - L'especificitat medieval anglesa

Un poder social més coincident amb la figura del propietari

A Anglaterra, la gran capacitat d'acció de les classes propietàries va representar un ingredient molt important per a anar establint unes noves relacions d'explotació i d'exacció del producte que van anar demarcant l'entrada a un nou model productiu. Això també va posar els pensadors anglesos en la situació de fer uns considerables esforços interpretatius de suport ideològic als canvis. En resum, es va plantejar la necessitat de justificar la progressiva entrada a un estadi de domini hegemònic de les classes propietàries, per sobre de les constriccions plantejades per la classe tradicionalment governant, representada a la corona i l'aristocràcia. L'estadi de progressiva hegemonia ideològica també seria una condició necessària per a la consolidació del model productiu capitalista.

Ellen M. Wood adverteix de com en aquest procés va anar-se produint també un trasllat del *locus* del poder social. Aquest va passar de situar-se a la condició de "senyor", com una

part del govern relacionada amb el senyor feudal suprem que era el rei i conformant plegats una fórmula de restricció mútua, cap a la condició de “propietari” (Wood, 1995: 205-208). A l’etapa clàssica, a Atenes, aquest *locus* del poder va arribar a encarnar-lo la condició de ciutadania, en la forma imbricada amb altres institucions de representació i cobertura social que li donaven els atributs substantius.⁹⁶ En canvi, a Roma la ciutadania extensiva no va impedir que l’emplaçament del poder social seguís sent la propietat, primer mitjançant una relació de proximitat amb les estructures de l’Estat republicà i després amb l’imperi. Així, a l’edat mitjana el poder va passar a retenir-lo un senyor feudal propietari i partícip d’una porció de poder estatal.

Mentre que, amb l’entrada a l’estadi capitalista, el que començà a ser el *locus* destacat del poder fou la propietat en sí mateixa. I la forma d’Estat que hi va sorgir annexa s’aniria conformant com una plataforma de llançament dels interessos dels grans propietaris.

L’especial forma d’associació entre l’Estat i els propietaris anglesos

A Anglaterra es trobava implantat el sistema d’explotació feudal difós per l’Europa occidental amb la caiguda de l’imperi romà. Els trets bàsics d’aquest sistema seguien sent l’explotació de la terra com a factor productiu clau, amb uns sectors comercial i financer subsidiaris, com a l’escenari clàssic. Però encara i havent-se extingit el model basat en l’esclavatge, l’explotació del treball dels camperols seguia sent discrecional, sense tenir aquests veu política més enllà d’estratègies com les de buscar la cobertura d’un altre senyor feudal alternatiu, la resistència comunal quotidiana o la fugida completa de l’esquema d’autoritat. Això formava un patró del conflicte polític que restringia la legitimitat a la competència entre l’estatus dels propietaris i que desgranà pocs canvis durant els segles, conferint un ritme molt pausat a la dimensió de la dinàmica social.

Ara bé, parlar de l’absència d’un ritme alt de canvis no és el mateix que dir que no n’hi havia cap. A Anglaterra, degut a una confluència precoç d’interessos entre les classes propietàries i les governants, en comparació amb la resta d’Europa occidental, es va produir un alt desenvolupament i centralització de l’aparell estatal.⁹⁷ Alhora, els propietaris van gaudir d’una gran llibertat d’acció, donat que es concebien més com a socis del monarca. Això va fer que els propietaris anglesos es moguessin abans que a cap altre context entre una col·laboració amb els organismes de la corona, per un mutu benefici més tangible. Ja el conjunt del model del govern feudal imposava un destacament de l’autoritat derivada de la propietat privada, però en les condicions donades a Anglaterra els efectes d’integrar en una mateixa figura la capacitat d’apropiació i la d’organitzar la producció – alhora que la tendència cap a privatitzar l’esfera del poder polític – s’anirien

---

⁹⁶ Al capítol primer s’ha definit la manera en què una via de participació a l’esfera de la política obria la possibilitat per a qualsevol ciutadà de resistir-se d’una manera efectiva a la dependència i l’explotació econòmica.

⁹⁷ L’exemple clar de la tendència contrària a la d’Anglaterra és França, que portava el camí d’afiançar una monarquia absolutista, conferint un poder suprem al rei. Mentre això passava a França, a Anglaterra els propietaris s’anaven fent més forts i no permetrien l’aparició d’un model de sobirà com el francès. La centralització de l’aparell estatal anglès prové de les pròpies característiques de la història de la formació nacional, sotmesa a les pugnes entre reis saxons, vikings, i després els normands, tots els quals van mostrar una avidesa de terres expressada a través de la seva “audàcia conqueridora”. Això imposaria a la institució de la corona a una sèrie de tensions que varen servir per a adjudicar-li aquesta etiqueta de la major dependència del poder senyorial a l’hora d’assegurar la seva estabilitat. Alhora, tots aquests conqueridors de propietats privades, en el moment d’haver de parar-se a consolidar el seu patrimoni, trobarien que un aparell estatal desenvolupat (i que assumia el particular contracte de govern entre nobles i rei) seria la millor manera de mantenir una pau social que no degenerés en les acostumades lluites dinàstiques pel poder. Així es pot veure com l’Estat desenvolupat a Anglaterra ho va fer des de temps molt remots sota aquests requisits de col·laboració amb els propietaris. Una prova és la *Carta Magna*, una concessió de drets als barons, que data del 1215.

exacerbant. Així s'aniria fent créixer el poder social relatiu dels propietaris. L'altra cara de la moneda seria la completa veda d'aquesta esfera pública als estrats pobres de la societat. El tipus de conflicte que poguessin interposar els pobres, fruit d'un repartiment percebut com a injust dels excedents produïts, es donaria únicament en la dimensió privada de la relació asimètrica típicament feudal.

A Anglaterra, entre aquest equilibri de poder van anar-se establint impulsos d'afirmació i condicions favorables per a la millora relativa dels propietaris, mentre que a altres llocs s'afirmaven les institucions de la monarquia i s'acabarien conformant models absolutistes (Palmer, 1965, 1989)⁹⁸. Amb això es produïa una diferenciació cabdal del model d'Estat més freqüent a l'Europa continental i el d'Anglaterra. A l'últim escenari els propietaris eren més necessaris en les tasques de vehicular l'autoritat del model social, participaven d'una manera més directa a la direcció de la producció i per tant gaudien d'un major marge d'acció a la negociació amb la figura del monarca. Així, es van anar sedimentant noves pràctiques productives per part dels propietaris, noves relacions d'explotació cap al poble i una tendència cap a mutacions més àmplies que es consolidarien més enllà del procés revolucionari.

2.2 - Innovacions productives i relacionals a partir del rol de la propietat

2.2.1 - L'acumulació originària

El nòdul analític de les relacions socials i la conceptualització del sorgiment del capitalisme

No resulta possible concebre els processos de canvi a la producció com independents d'una afirmació política que serveixi per a legitimar la transgressió que el primer suposa. Al contrari, cal presentar els dos aspectes com a íntimament interrelacionats i en termes de mútua causació: són processos que van de la mà l'un de l'altre, o són part de la mateixa aspiració puixant d'un grup social estratègic o de la mateixa agitació de forces socials més àmpliament.

Per fer front a idealitzacions d'una o altra vessant de la història, el que cal retenir és que el particular grup dels petits propietaris anglesos, identificat com la *gentry*, es va trobar en una situació en què circumstancialment va ser capaç d'inserir-se als canals del poder polític. A partir d'aquí es va anar construint un patrimoni més substancial que a cap altre context de la resta d'Europa i en base a la creixent capacitat d'acció van anar generant una consciència de grup, uns objectius comuns, una solidaritat interna, etc.⁹⁹ Aquests elements van resultar cabdals a l'hora d'efectuar el salt a la consecució d'un poder social qualitativament diferent. Això serviria la *gentry* per a fer créixer més encara els seus patrimonis, finalitzar la consolidació del seu estadi d'hegemonia política i acabar generant un canvi fonamental a les pautes de reproducció de l'estructura de relacions socials. És a dir, la seva acció afirmativa acabaria generant canvis necessaris a la resta de perfils socials. Això és el que va fer falta per a establir un nou sistema social en què el poder de la nova classe era reproduït.

---

⁹⁸ Una obra panoràmica sobre els grans processos de mutació estructural i els processos revolucionaris del context occidental als segles XVIII i XIX és la de Palmer, *The Age of Democratic Revolution* (1965, 1989). En ella es poden trobar reflexions molt valuoses sobre aquesta qüestió, que aquí ha de quedar molt resumida.

⁹⁹ Un marge de possibilitats més gran en què fer valer la pròpia voluntat, a partir del patrimoni creixent, però també del cada cop més proper contacte amb les institucions polítiques.

El de les relacions socials és el nòdul analític que servia a autors com Marx per a identificar el punt de partida de mutacions estructurals a la societat i l'entrada al model productiu del capitalisme (Wood, 1995: 151). Així, les pautes estructurals de reproducció dels esquemes de les relacions socials representa el nòdul conceptual clau per tal de destacar les influències de canvi, tant de la vessant material productiva de la societat com de les de la vessant simbòlica i intangible. Aquesta perspectiva destaca que l'entrada a un estadi productiu diferent al del feudalisme pressuposa necessàriament l'existència d'un procés d'acumulació inicial, que va ser el que va donar peu al creixement d'un determinat tipus de propietat nova relacionada amb una figura individual, la del "capitalista". Aquest va constituir un punt de partida dinàmic per al desplegament de les forces productives i culturals del capitalisme.

D'altra banda, Marx avisà que aquest punt de partida no forma part pròpiament part de la història capitalista, però resulta totalment necessari per a la seva posterior existència. És a dir, fonamenta l'entrada a l'estadi productiu capitalista, però no es regeix per les seves lleis (Marx, 2003: 697). Marx, a *El Capital*, dedicà un capítol a aquest procés clau que ell anomenava "acumulació originària". Amb ell oferia una anàlisi excel·lent de les bases relacionals concretes on van establir-se els fonaments de la nova societat capitalista. Marx proposà l'argument de què el capitalisme es fonamenta en un "secret polític" – en la dimensió de la dominació – que permea l'existència d'una suposada lògica de funcionament autònoma en base a criteris econòmics.

Marx aportà una visió que també parlava de la distància entre la superestructura de legitimació ideològica, la qual promocionaria una naturalització de la racionalitat econòmica capitalista, i la realitat social, on la vessant de la dominació política segueix resistint-se a desaparèixer de l'anàlisi, en contra de tota la versió idíl·lica d'aquest trànsit.¹⁰⁰ Per això el procés d'acumulació originària encara avui es manté en una certa penombra de la història occidental, atès que resulta previ a l'estadi en què ja s'han imposat intel·lectualment les lleis del desenvolupament capitalista i encara així resulta en un procés indispensable per a sustentar l'existència de l'edifici capitalista. És a dir, que representa una instància conceptual que resulta incòmoda, com a mínim per a tots aquells que preconitzen l'ascens autònom d'una lògica econòmica instal·lada a l'interior de la humanitat mateixa i voldrien oblidar la part més conflictiva, més violenta, del sorgiment del capitalisme. L'acumulació originària resulta incòmoda perquè revela la irreductible prehistòria política del capitalisme.

La plataforma clàssica de llançament del capitalisme de la gentry anglesa

En aquest punt cal fer esment de la manera particular en què es va posar en marxa el capitalisme a Anglaterra. Donat que, com afirma el propi Marx, allà es va donar el procés d'acumulació inicial més "clàssic".¹⁰¹ Les experiències posteriors en altres contextos nacionals ja van conèixer l'exemple dels anglesos i, com en el cas de França, podien implicar una acció coordinada i conscient per a accelerar el procés d'acumulació de

---

¹⁰⁰ El terme "idíl·lic" és emprat pel propi Marx, denotant l'existència efectiva d'aquest exercici d'ocultació per part d'aquells agents que van arribar a mostrar més entusiasme pels canvis capitalistes (Marx, 2003).

¹⁰¹ El terme el fa servir el propi autor (Marx, 2003: 699). I un exemple interessant és que ho compara de nou amb el cas del nord d'Itàlia, on també es va produir de manera primerenca la dissolució dels lligams de vassallatge, però on no s'havia desenvolupat la mateixa autonomia propietària i per tant els individus lliures no van trobar-se en la mateixa posició de competir amb els poders imperials i aristocràtics, que sí que tenien titulacions i una autoritat efectiva derivada dels seus patrimonis.

propietat amb finalitats competitives.¹⁰² En canvi, Anglaterra representa el cas clàssic perquè és el que es genera més genuïnament a base d'unes circumstàncies històriques i d'un seguit d'accions no conscientment concertades, que fan confluïr una sèrie de dinàmiques característiques del context en un punt fort de la història. És com dir que en l'explicació de l'acumulació originària anglesa importen molt més els factors de l'autonomia política dels propietaris i la seva capacitat d'assimilar-se al poder estatal en el moment realment clau de la història.

El procés d'acumulació patrimonial ofereix mitja explicació d'aquest ascens al poder de la nova classe capitalista. El 1688, en el moment de la revolució Gloriosa, encara era vigent l'estadi en què la *gentry* es trobava en procés d'assimilar-se als canals de poder polític de l'Estat. O sigui que per a transformar-se en classe capitalista els faria falta fer valer aquest poder per a assegurar-se una acumulació de capital que seria, ara sí, clau i estratègica per a afermar els canvis de gran envergadura en termes relacionals.

En la pròpia terminologia de Marx, per tal que es doni la transformació dels vells elements de l'economia feudal en capital cal que aparegui la coincidència d'una sèrie de circumstàncies històriques. En concret, a Anglaterra va caldre tot el procés de canvis consecutius que portà al contacte en un mateix escenari de dos perfils específics. D'una banda, els posseïdors de diners i mitjans de producció. I de l'altra el *free worker*, que no és en sí un mitjà de producció, com ho eren els esclaus, ni tampoc entranya en la seva mateixa definició la possessió d'uns mitjans de producció, com sí que passava amb els camperols feudals, que posseïen certs mitjans productius agraris (Marx, 2003: 698). Per tal de formar aquest contacte, abans es van haver d'erosionar les pautes productives (i significativament, de dependència productiva) del vell model feudal. O sigui que la matèria prima d'on havia de sortir l'acumulació originària eren béns sobre els que els pobres tenien alguna prerrogativa tradicional. L'acumulació, llavors, s'havia de fonamentar en una desposseïció dels més pobres, no pas dels rics aristòcrates.

Dit així, i amb tanta distància, l'asseveració pot sonar a una simple recepta per a l'èxit d'un nou model productiu. Però cal recordar que el judici no apareixeria d'una manera tan clara a les ments dels potentats de la *gentry* en ascens, els quals es mourien impulsats per una noció difosa i canviant sobre els beneficis particulars a obtenir. Així, el procés es duria a terme enmig d'una pugna, d'avenços i de resistències als canvis, entre la tríada característica de les tensions polítiques occidentals. Aquesta era una pugna competitiva entre estrats de propietaris, però que pel que es barallaven era per explotar els pobres.

Per tal que apareguessin les condicions que històricament van habilitar el sorgiment del capitalisme va caldre una polarització de la societat en dos perfils amb rols oposats com a portadors de mercaderies. Va caldre l'escissió entre un perfil de treballadors desposseïts i uns propietaris acumuladors que aïllaria els treballadors de qualsevol propietat tradicional sobre les condicions de realització del treball (Marx, 2003: 699). Marx també apunta que en el moment en què comença a operar de manera consolidada aquesta escissió, per la seva pròpia inèrcia econòmica i política, es va reproduint sola. A Anglaterra ho feia convertint en capital el que abans eren els mitjans de producció i de subsistència i transformant els que abans eren productors en assalariats (Marx, 2003: 698).

D'aquesta manera, l'acumulació originària que descriu Marx suposà l'escissió entre productors i mitjans de producció. Escissió que es composaria dels processos de (1) dissolució dels lligams que relacionaven els productors com a propietat d'altri, (2) la dissolució dels lligams de propietat dels productors amb els mitjans de producció, (3) la

---

¹⁰² A França, l'exclusivisme propietari s'imposaria amb la Revolució i es consolidaria durant l'imperi napoleònic al XIX.

supressió, en general, de les relacions de servitud i del règim urbà medieval i (4) la desposseïció de les masses populars dels mitjans de subsistència que havien posseït tradicionalment. Aquests van ser tots processos lents i llargs i que varen suposar canvis de gran abast.¹⁰³

Tots aquests processos concatenats no es podien representar relacionats amb la consecució d'un nou estadi productiu capitalista, sinó que respondrien al problema pràctic i concret de com fer valer el poder social relatiu creixent de la *gentry*. La solució havia de ser contemplada en els termes de com desfer-se de les resistències a la forma que prenia aquest poder. Aquestes es poden resumir, per una banda, en la competència directa en l'esfera del poder polític d'un sector del grup dels propietaris, els grans terratinents, que havia arribat a assimilar-se més que cap altre a la classe governant, empetitint comparativament el factor monàrquic, tan present a l'Europa continental. L'altre obstacle seria la pròpia economia feudal, que generava un tipus característic de resistència política popular.

Com es demostraria per la pràctica reiterada en els anys, l'esquema feudal aportava uns beneficis materials que servien per a assegurar la posició d'hegemonia política dels grans terratinents, però aquest repartiment representava un fre molt identificable a la millora relativa dels petits propietaris. Va ser en la solució d'aquest problema històric, per a les classes dels petits propietaris, que l'anglès representa el cas clàssic de l'expropiació primigènia que habilita a la formació posterior del capitalisme (Marx, 2003: 700). L'expressió recorda que resultà realment important el lligam existent entre el vector de l'acumulació de propietats, per a transformar-la en capital, i aquest revers en clau de dominació i violència que ens parla d'una "usurpació" per vies polítiques de les propietats tradicionalment comunals.¹⁰⁴ Els dos aspectes apareixen, així, intensament assimilats l'un a l'altre.

El nou marge relacional per a l'explotació del treball: la gentry en contacte amb el poder de l'estat

Per entendre bé el paper històric que va jugar la gran expropiació dels factors productius que abans restaven sota una potestat socialitzada cal examinar abans els arguments de Marx sobre la gènesi dels nous actors socials anomenats capitalistes. Donat que l'acumulació de propietats en terra només portava a la generació automàtica de terratinents, cal preguntar-se quina era la nova característica que feia que aquests donessin un ús diferent a la seva propietat: un ús pròpiament capitalista (Marx, 2003: 722).

Allò que va definir l'existència de la *gentry*¹⁰⁵ era la necessitat dels grans senyors feudals d'una sèrie de serveis d'armes, però de manera més determinant també d'uns serveis en temps de pau, en la gestió de les moltes tasques que imposaven les desenvolupades institucions del poder polític (Coss, 2003: 243). A part, allò que els feia membres de l'esfera dels privilegiats era el vell requisit de no trobar-se abocats al treball manual i de disposar de temps d'oci i de la capacitat d'explotació del treball d'altres (Coss, 2003: 6).

---

¹⁰³ Comptant, també, que es condueixen no com processos en sí, portats conscientment cap a aquests objectius de reformulació macroestructural, sinó que resulten una conseqüència del moviment d'afirmació de la *gentry* protocapitalista.

¹⁰⁴ Concretament, els propietaris respondrien davant la motivació avariciosa per fer créixer els seus patrimonis. Un altre exemple concret, com ressenya Thompson, seria la motivació per fer augmentar les reserves de força de treball barata, a través dels desposseïts al camp. Ambdós exemples serveixen per a il·lustrar el tipus de decisions microscòpiques en clau política que van fer falta per a dur a terme el procés global de l'acumulació originària (Thompson, 1989: 235). Els quals, si més no, generarien uns canvis que van acabar anant molt més enllà de l'ordre microscòpic.

¹⁰⁵ La *landed gentry*, o els *manorial lords*.

Un altre tret definitori del grup era el seu contrast amb l'alta noblesa, representada a una Cambra dels Lords limitada en nombre i que així vedava l'accés de la *gentry* i barrava la progressió del seu estatus. Els vedava, a més, cap a l'ostentació de certs càrrecs i, en general, de tota l'esfera més alta del poder polític i estatus que fluïa de la relació privilegiada amb la corona. Tots aquests factors van conformar la *gentry* com un grup social molt definit que, en la seva progressiva construcció d'una identitat pròpia, es tornaria radicalment "elitista i exclusiu" (Coss, 2003: 240). Aquestes especificitats de la baixa noblesa no es trobaven en els contextos de França o dels regnes germànics. En canvi, a Anglaterra la baixa noblesa va trobar-se en situació de començar a construir-se una solidaritat horitzontal a través de la identificació satisfactòria d'un interès comú (Coss, 2003: 11). Per tot, les seves veus van anar confluint cap a la càmera parlamentària baixa. Cal recordar que l'accés a les càmeres s'imbricava amb la dimensió de la localitat, d'on partia el principi de representació (Coss, 2003: 249).

En compendi, la *gentry* anglesa es va trobar enmig d'un context en què progressivament s'anaven veient més legitimats per a la queixa en termes polítics, denunciant el seu relatiu desfavoriment intern a la cúpula del poder feudal i emparats per la pròpia condició indispensable de ser part del grup de propietaris. Amb això, la *gentry* es va anar trobant els ingredients per a conformar-se en una "classe-per-a-sí".¹⁰⁶ Això a través del fòrum propi i centralitzat que els representava el Parlament, de la seva cultura autogenerada d'elit social, del control dels canals de justícia que s'asseguraven pel seu contacte proper al teixit funcional de l'Estat i d'una identitat coherent (Coss, 2003: 251).

Tots aquests factors van situar el grup, per accident, davant una oportunitat singular. La *gentry*, un grup de creixent cohesió interna, es va trobar amb la possibilitat de manipular en interès propi els instruments institucionals d'un dels Estats centrals més desenvolupats de l'Europa occidental (Coss, 2003: 254). Aquestes serien les condicions per a generar una oportunitat històrica per a l'ascens revolucionari d'un nou perfil de grup social.

Els nous patrons de relacions socials en la definició de la gentry

Marx explica com a Anglaterra, on s'havien suprimit les relacions de servitud ja a l'últim terç del segle XIV, aquestes es van anar substituint per altres patrons. La figura tradicional del *bailiff* – en sí, un serf – es va anar substituint per una diversitat de perfils entre els que es trobaven el dels arrendataris lliures, els camperols assalariats i els camperols independents (Marx, 2003: 700; Thompson, 1989: 227).¹⁰⁷ Tots ells, a més, en base al tipus d'acord social imperant durant el feudalisme, eren coposseïdors o comptaven amb l'usdefruit d'un volum de terres designades com a comunals. L'ús de la institució de les terres comunals encarnava una solució pràctica per a fer front a situacions de males collites o mals subministraments i per a deixar organitzada una via de cobertura davant la fallida de les altres vies habituals per a assegurar la reproducció. Era part del conjunt d'institucions que fonamentaven l'ordenament social (i el particular acord entre grups socials) del feudalisme.

Per altra banda, el sistema feudal seguia dependent del factor clau de la terra, el treball de la qual ofería unes rendes per a mantenir l'estatus privilegiat del senyor i per a la reproducció

---

¹⁰⁶ "Cristal·litzant" com a grup social ja plenament definit, en paraules del propi Coss, no més tard del segle XIV (Coss, 2003: 239).

¹⁰⁷ Les millores productives de la *gentry* en aquests trànsits necessàriament comportarien una major explotació del factor del treball i es recolzarien de manera igual d'includible en la pròpia descobertura dels estrats pobres, gràcies a la qual s'havia fet un primer pas en acumulació. Això revela que la substitució de la servitud per les noves formes relacionals resultava útil a l'afirmació de la classe puixant.

dels vassalls. Però Marx avisa que el poder feudal – i cal notar que aquest també és un atribut relacional – derivava no del producte general de la terra, sinó més aviat del nombre de súbdits que treballaven per sí mateixos i es reproduïen a partir d'una parcel·la de terra. D'aquesta manera eren susceptibles de cedir una part del producte del seu treball en forma de taxes, que servien per a sustentar la formació militar dels cavallers (Marx, 2003: 700). El tipus d'equilibri social feudal va imposar un tipus de difusió de certes dimensions de la riquesa social als estrats populars, que exclouïa l'acumulació i el tipus de riquesa capitalista. El principal trastocament d'aquest equilibri va provenir de la dissolució efectiva de les mainades feudals – la institució que relacionava necessàriament un individu amb un senyor – i també del lligam igualment necessari dels serfs amb una parcel·la concreta de terra, que es van anar produint durant els segles XV i XVI.

El resultat de la lenta dinàmica que es va posar en marxa i que anava erosionant les constriccions imposades pel sistema feudal va ser la innovadora figura de l'arrendatari lliure del segle XIV. A aquest el terratinent el proveïa dels elements productius – apart de la terra mateixa, les llavors i els estris de conreu – a canvi d'una renda i s'assemblava en tot a un camperol comú excepte en el fet d'implicar un volum una mica més alt de treball assalariat (Marx, 2003: 723). Però la figura del camperol es va anar veient substituïda per fórmules intermèdies, en què l'arrendatari anava aportant cada cop més parts del capital productiu, gràcies als guanys d'una acumulació. A partir d'aquí, els arrendataris van trobar la motivació per a actuar de maneres productivament innovadores. L'únic factor productiu que es trobava sota el seu control era el del treball dels assalariats, que era d'on havien d'extreure eventualment una valorització creixent del seu capital invertit.

D'aquesta manera l'arrendatari va anar introduint millores a l'ús del treball, a la vegada que intensificava l'explotació sobre els assalariats. Amb tot, també anava fent créixer la plusvàlua extreta en el procés, amb el que podia continuar lliurant una part de la renda al terratinent (Marx, 2003: 723). Aquí es concretà un primer canvi fonamental, ja que el terratinent seguia beneficiant-se del procés a la manera rendista invariable del feudalisme, però l'arrendatari ja exercia un rol diferent. L'arrendatari introduïa un repertori de gestió i s'apropiava de la diferència generada. Això no l'enfrontava directament a l'edifici de poder social dels terratinents, però trastocava l'esquema de beneficis del procés productiu. Posteriorment, d'aquest grup de petits propietaris en sorgiria la forma evolucionada que ja es pot anomenar “arrendatari capitalista”.

La necessària combinació de repertoris productius i polítics en l'ascens de la gentry

L'acumulació material dels arrendataris s'havia de veure acompanyada per una acumulació paral·lela i sostinguda del poder a les institucions polítiques. Pel fàcil accés a les institucions que els membres de la *gentry* van guanyar d'una manera accidental, aquests van poder anar consolidant un marge de beneficis socials relatius, aconseguint escurçar distàncies en matèria de poder social amb els grans propietaris de terres; a base d'una manera més sofisticada d'extreure per ells mateixos una part del valor del treball de les classes populars.¹⁰⁸ Alhora, van anar insistint en un procés molt llarg (que data, de fet, dels inicis del seu ascens) d'expropiar les antigues propietats comunals característiques de l'esfera de l'ètica econòmica feudal.

Potser això no hauria estat possible si en el moment veritablement important els membres de la *gentry* no s'haguessin trobat en disposició de combatre les velles concepcions que

---

¹⁰⁸ Per tant, no usurpant la propietat dels nobles, sinó trobant maneres d'escanyar millor els pobres. Respecte els primers, sens dubte que s'estaria establint un enfrontament en termes de definicions imperants, hegemòniques, sobre l'espai públic, però és important anotar que no s'intentaria vulnerar el seu patrimoni directament.

organitzaven el conjunt de l'edifici feudal des de dins de la més alta esfera de la discussió política. Això és, a intervenir en el debat efectiu a les càmeres representatives i a la producció d'un corpus intel·lectual i filosòfic contrahegemònic. De fet, Marx apunta que, des de la seva posició de poder a les institucions polítiques, els membres de la *gentry* van poder trobar-se en situació de “fer-se donar les terres comunals a ells mateixos” (Marx, 2003: 707). Uns moviments que als seus inicis ni tan sols van necessitar disfressar-se d'alguna aurèola il·lusòria de legalitat (Marx, 2003: 706).

Tot plegat ha de servir per a anotar la manera circumstancial en què els arrendataris, la *gentry*, o els petits propietaris, van trobar una oportunitat favorable per a enriquir-se a costa dels assalariats, quelcom que ja transfiguraria la pròpia condició del grup de treballadors. Si més no, a una nova escala l'afirmació constituïa un avantatge comparatiu respecte els terratinents, fent un ús diferent dels elements productius que encara es trobaven sota la seva possessió.¹⁰⁹

Durant el segle XVI va operar un altre dels canvis circumstancials que va resultar clau en la consolidació del patrimoni material dels arrendataris i per tant del seu poder social creixent. En aquest punt històric seguia operant la tendència a la baixa dels preus dels metalls preciosos, que eren els que servien per a encunyar el diner. El fet que els assalariats rebessin el pagament del seu treball en diners d'aquests metalls imposava una tendència contínua a la baixada del valor dels salaris, però deixava un marge de beneficis cada cop més gran a l'arrendatari, el qual aconseguia esquivar el pagament d'una part important del valor real del treball. La conseqüència més immediata d'aquesta tendència va ser un impuls important en el creixement dels beneficis materials acumulats dels arrendataris.¹¹⁰ Això, juntament amb el procés d'expropiació de les terres comunals, va crear l'oportunitat a aquests grups d'arrendataris anglesos d'introduir les millores productives de la revolució agrícola a un cost zero (Marx, 2003: 724).¹¹¹

Aquest mecanisme no s'hauria pogut fer servir sense una incipient capacitat tècnica diferencial en aquest grup, ni tampoc sense una incipient capacitat de privilegi polític per a imposar normativament la seva legitimitat. Més en general, la tendència de la depreciació del diner també va obrir una via d'acumulació favorable a través de l'activitat comercial. Comparada amb la propietat rendista, que tenia un menor ritme d'intercanvis, l'activitat comercial feia que el valor monetari del capital estigués constantment actualitzat a un valor en correspondència amb la realitat social (més sobrevalorada) del moment, mentre que el dels propietaris de terres s'estancava en el seu valor o el perdia lleugerament (Marx, 2003: 723-724). Això representava un avantatge d'ordre tècnic guanyat a través de l'autoritat exclusiva generada per la propietat, cosa que establia una capacitat de manipulació privilegiada dels elements bàsics per a la reproducció de la població.

Amb tot, el que es va anar consolidant va ser una tendència que afirmava el creixent poder social de les classes de diner, o posseïdores d'una propietat comercial, enfront del capital rendista, que tenia una menor capacitat de maniobra degut a la forma dels recursos que posseïa.

---

¹⁰⁹ On el fet clau és l'avantatge productiu respecte els terratinents, sense atacar-los. Començant a erosionar la seva hegemonia social, però sense vulnerar el seu patrimoni, cosa que seria equiparable a concedir-los un marge d'adaptació i una conservació del privilegi dins el nou estadi capitalista.

¹¹⁰ Trobant que es podien fer més beneficis controlant els estris d'intercanvi implicats, és a dir, fórmules estratègiques per a fer més valuoses les propietats.

¹¹¹ Amb el que es percebrà que el tipus d'incertesa revolucionària experimentada pels propietaris resultaria mitigable en alguns sentits, que és com dir que es derivaria, per un privilegi tècnic, cap als treballadors.

La mercantilització de la força de treball

En no trobar els arrendataris cap fre efectiu a les accions afirmatives, les terres comunals també van caure sota la seva acció privatitzadora i cada cop van ser més minses, fins arribar a desaparèixer. Això va anar deixant sense cobertura a famílies senceres, que davant una mala situació de les collites havien de contemplar la possibilitat d'emigrar a les ciutats. D'aquesta manera, el nombre de proletaris desposseïts va anar creixent als nuclis urbans. Això feia exclamar-se a un dels capitalistes urbans que trobar-se amb tanta mà d'obra a la seva disposició en el moment just devia ser un "gest de la Providència", donat que als de la seva classe els feia molta falta i els nouvinguts es trobarien desesperats per un sou (Marx, 2003: 725). No deixa de ser revelador – a banda de la ironia morbosa – aquest tipus d'ingenuïtat en l'expressió.

A part del conjunt d'innovacions productives d'ordre tècnic, la revolució en les relacions de propietat al camp introduïda per l'arrendatari capitalista va consistir en imposar una major intensitat al treball dels assalariats, deixant al mateix temps un marge menor a la capacitat de produir ells mateixos alguna cosa (Marx, 2003: 725). La terra va seguir sustentant el mateix nivell de producció, però amb menys mà d'obra emprada en el procés. Així es van anar imposant més incoacions al tipus de cooperació del treball assalariat. Alhora, més i més mitjans de producció tradicionalment socialitzats van anar caient en mans de l'arrendatari.

D'aquesta manera, el camperol desposseït, que anteriorment conreava els aliments que servien per a subministrar una part del manteniment del seu nucli familiar, ara havia de comprar-los a l'arrendatari i s'havia de procurar un sou suficient per a adquirir-los.¹¹² Marx explica com la mercantilització dels mitjans alimentaris de subsistència els va convertir en capital variable. Així es produïa una incoació al camperol per plegar-se al salari marcat per l'arrendador i sots i matèries primeres per a la producció passaven a ser capital constant (Marx, 2003: 725). Tot junt, s'anava creant una dinàmica en què una part cada cop més gran de la producció, i de la riquesa social, anava quedant sota el control de l'arrendatari capitalista.

Amb tot, també s'anava obrint un marge més gran a les dimensions de la vida social en què el capitalista tenia alguna autoritat sobre els qui depenien d'un salari. Cosa que també confirmaria el seu estatus de prominència social i donaria peu a un impuls cap a un projecte polític més consolidat. Els arrendataris feien sentir una autoritat cada cop més intensa en base a una relació més individualitzada, més incoativa, més autoritària. Els propietaris anglesos de la *gentry* combinaven l'autoritat sobre el procés del treball i sobre l'apropiació del seu producte, atribucions que no es presentarien enlloc més. Sens dubte, aquesta autoritat també començava a veure's despulada dels preceptes de l'ètica econòmica feudal que resultaven obstaculitzants als arrendadors. E. P. Thompson esmenta aquest important canvi de la forma de l'autoritat implicada en el procés productiu i hi identifica el sorgiment d'una casta de patrons sense l'autoritat tradicional, però que sens dubte que vehiculaven l'autoritat dels mercats a través de les seves activitats. Però, de manera encara més important, aquesta nova autoritat a partir del procés productiu ja no englobava les obligacions paternalistes que sí que contenia la vella fórmula feudal (Thompson, 1989: 212).

La mateixa forma de riquesa social disseminada que abans deixava alguna cobertura als camperols, i que entre d'altres coses va permetre el sorgiment dels petits artesans urbans

---

¹¹² On resulta cabdal la indispensabilitat d'aquest sou per a assolir el menjar, ja que no quedaria cap altra via un cop eliminades les terres comunals. I és important perquè així el sou en sí representa el canal de la incoació autoritària.

al context feudal, ara s'anava concentrant cada cop més a les mans dels arrendataris capitalistes. Els mateixos instruments i matèries primeres que permetien l'existència d'algun petit taller independent ara eren elements clau per a "comandar-los i extreure'ls la plusvàlua" (Marx, 2003: 726). Passaria igual amb els vells camperols independents, els importants *yeomen*, que cada cop tenien menys possibilitats de competir amb les innovacions productives dels arrendadors. Així, es van veure també desposseïts i expulsats cap a les ciutats, on passarien a formar part del creixent proletariat urbà (Thompson, 1989: 233).

Així, l'ideal republicà en un model de provisió agrària, que havia estat la plataforma ideològica de llançament polític dels petits propietaris, començava a veure les seves bases materials erosionades per la pròpia pràctica radicalitzada i recurrent d'aquests propietaris. Alhora, es va començar a fer evident la primera contradicció entre el nou sistema productiu i aquella idea de sobirania popular que hi havia subjacent al procés.

Cal notar com, amb aquests canvis fonamentals que es van aglutinar al voltant de la figura relacional de l'arrendatari capitalista, també es van crear les condicions per a una futura reproducció a major escala de les noves relacions establertes. Amb l'alliberament dels mitjans de subsistència l'arrendatari extreia també un benefici de la venda d'aquests béns a tota una nova demanda creixent i desesperada. Amb això es van anar creant les condicions per a una concentració de la propietat encara major.

Marx sostenia que amb l'arribada de les màquines i la gran indústria "s'expropia radicalment a la immensa majoria de la població rural i es duu a terme l'escissió entre l'agricultura i la indústria domestic-rural" (Marx, 2003: 728). Així és com es creà un mercat nacional integrat per al capital.

2.2.2 - La dialèctica de la dominació i el nou model d'ordenació social

La dimensió de l'afirmació tècnica interior al grup de propietaris

S'ha mostrat que la capacitat de definició normativa de l'entorn per part de la *gentry* arrencava d'un privilegi d'ordre tècnic productiu, que no hauria pogut arrelar en un context diferent a Anglaterra, sense les prerrogatives polítiques de què gaudien els propietaris.¹¹³ A Anglaterra van confluïr els beneficis materials relatius i les condicions per a què el nou grup avantatjat en el nou mode de producció anés adquirint una consciència comuna. En un context de reconeguts privilegis als diversos estrats dels propietaris, els petits van anar establint una tensió de competència per l'hegemonia política amb els grans propietaris.

La motivació d'aquest nou grup per l'establiment d'una conducta econòmica més racional i productiva queda prou expressada en l'assoliment d'uns beneficis materials concrets i immediats. Però no s'ha d'oblidar que la mateixa motivació concreta i immediata també es presentaria permeada d'un càlcul més ampli sobre com fer més fàcil, o fins més eficient, l'obtenció d'aquells beneficis.¹¹⁴ Aquest ja és un tipus de plantejament que gairebé sempre

---

¹¹³ Aquí cal notar que la *gentry* hauria arribat a aquestes alçades a exercir un rol relacional diferencial després del seu procés d'especialització productiva i acumulació, dins les recentment legitimades capacitats capitalistes. Amb el posterior capitalisme industrial, i el subsegüent desenvolupament del financer, es van produir successives especialitzacions en les funcions capitalistes i es van definir nous subestadis relacionals del capitalisme. Aquestes representen especialitzacions tècniques que habiliten rols relacionals diferencials i el sorgiment de noves formes de l'autoritat capitalista que afecta l'espai públic i el conjunt de la modernitat.

¹¹⁴ On té una gran importància l'extensió simbòlica de la noció de l'*improvement* a Anglaterra, discutida per William Petty, a la seva influent *Aritmètica política*, publicada el 1690, que serveix d'exemple a l'impuls cultural de relacionar els canvis productius amb un efecte global de progrés social.

implica la manipulació dels canals de valorització de la propietat, com de l'espai normatiu de la societat; és a dir, una dimensió d'assalt, parcial o complet, a l'esfera normativa i del poder polític.

La *gentry* anglesa va identificar una via productiva innovadora per a l'obtenció d'uns beneficis materials i a partir de cert moment començarien una campanya per a reafirmar la seva conducta econòmica enfront de les resistències tradicionals. Successivament, es veurien en situació d'efectuar un assalt al poder polític, amb el que acabarien establint un nou sistema parlamentari. Seria en paral·lel a la consecució d'aquesta dimensió del poder polític que van seguir consolidant-se una sèrie de tendències d'erosió de les velles tradicions, les quals també van anar llimant el poder social de les velles aristocràcies basades en la possessió de la terra. El procés es va donar d'aquesta manera perquè el vell poder aristocràtic no fou derrocat, sinó merament desplaçat en l'interior de la cúpula del privilegi social. Vist així, es fa difícil no identificar el motor d'aquests canvis en la particular tensió entre elits propietàries imposada per la particular història institucional i cultural de l'occident europeu, entre la competència i certes formes de solidaritat, o d'empatia, i en oposició fonamental al *demos*.

La dimensió de l'afirmació relacional en contra del poble

Per altra banda, que el motor dels canvis institucionals i culturals perdurables fos el particular joc de competència entre perfils diferents de la cúpula privilegiada no ha de fer menysprear el fet que aquest mateix joc també es va sustentar per les relacions establertes amb el poble subjugat i explotat.

A l'etapa feudal s'havia arribat a un equilibri societatari en què el poble es trobava plenament subjecte a l'autoritat dels senyors i no tenia cap manera de millorar relativament la seva situació, o ja de fer sentir la seva veu a algun fòrum representatiu. I encara que això fos així, a la pràctica els camperols subjugats van organitzar resistències a l'autoritat en els moments en què percebien que aquesta es passava d'injusta o quan anaven molt mal dades. En aquests moments el càlcul estratègic de l'acció no es situaria en la consecució de grans objectius d'alliberament, sinó que serien part d'una queixa desesperada i immediata. D'aquesta manera es van aprendre repertoris d'accions de resistència política que també van servir per a oposar alguna contestació a l'acció arbitrària dels propietaris.¹¹⁵

Això permet comprendre que l'erosió de les velles pautes relacionals del feudalisme, que oferia uns beneficis concrets a la *gentry*, també es va dur a terme entre el signe d'una contenda política contra el pobres. En ella els elements més desafavorits s'aferrarien als vells esquemes de la realitat social feudal, on com a mínim el costum els atorgava una sèrie de cobertures. La introducció del nou poder capitalista i de les noves pràctiques productives sens dubte els representaria a ells tota una inquietant incògnita.¹¹⁶ Més enllà, la dissolució de les velles cobertures, on el poble podia trobar una certa autonomia, sumada a la reorganització de la producció, equivaldria fàcilment a una intensificació de

---

¹¹⁵ En base a la pertinença a la terra, a una comunitat d'origen i a aquests llaços de solidaritat, i a l'ocupació de terres comunals, per a treure d'elles els elements de subsistència.

¹¹⁶ Ho comenta també Thompson, en parlar de la dissolució de les velles pautes de dominació feudals (Thompson, 1989: 199). Podem pensar que els camperols, ja menyspreats sistemàticament durant les edats feudals, podrien imaginar-se ells mateixos que si el vell sistema de lligams de dominació es desfeia no seria per altra cosa que per a ser substituït per un altre d'igual d'intens, com a mínim, però desconegut. De manera que d'aquesta por sorgiria la seva pulsó per una resistència en el passat.

L'exploració i un eixamplament de les àrees de la vida on el treballador es trobava sotmès a les arbitrarietats de qui li donava feina.¹¹⁷

L'ascens del poder polític de la *gentry* i del seu nou model productiu no es resumiria només en la idíl·lica situació d'un grup social implicat en una pugna d'ordre interior per reorganitzar la producció i fer un nou ús de les aplicacions tecnològiques. Alhora, l'impuls no formava part d'un càlcul desinteressat sobre la millora comunal. Més aviat, el primer moviment que havien de realitzar els propietaris per tal d'aplicar la seva ordenació productiva era un "salt enrera" en termes de cobertura comunal, per tal d'agafar impuls per a fer el seu "salt endavant". El càlcul explicatiu seria aquell sobre la millor manera d'extreure rèdits privats de la intervenció en la repartició del producte social, en oposició a les elits instituïdes i també al poble ras. Així, calia operar entre l'estructura de propietat existent, mentre es desposseïa els camperols del control dels elements productius que quedaven a les seves mans i s'eradicava la institució de les terres comunals. Amb això a més es faria més fàcil incrementar la intensitat de l'exploració del seu treball. D'aquí s'extrauria el producte amb el qual retallar distàncies respecte el poder social de l'aristocràcia.

No s'ha d'ignorar el fet cabdal de què tots els processos s'haguessin de conduir enmig d'una violència d'un caràcter necessari i essencial. Ja que el conjunt de totes aquestes accions sumades anaven pel camí de provocar un enfonsament de la situació de beneficis i la cobertura social del poble; una depreciació relativa que servís per a generar un poder més gran al nou grup hegemònic.

Aquest és el secret polític que anunciava Marx en la gènesi del capitalisme una mica més desentrellat. Un secret que es demostra com a tremendament violent, transgressor i sistemàticament cruel contra el poble. No resulta estrany que les noves elits dominants, en organitzar-se una explicació posterior del que havia estat el seu ascens, tractessin de tapar-ne els aspectes desagradables, fent servir l'argument – també d'un impacte històric important – de què els canvis havien estat en base a una racionalitat econòmica i un càlcul de millora per a tothom.

Però resulta irònic que totes les institucions polítiques que es van generar en aquelles revolucions seguissin profundament immerses en el debat per les salvaguardes de l'acció d'un *demos* enfurismat. Un *demos* del qual es podia esperar un creixent enfurismament. Tot i que aquest estrat es trobés encara feudalment subjugat i sense marges pràctics per a fer front al poder acumulat dels propietaris, se'l va haver de desproveir encara de més atribucions de cobertura social i se'l va haver de forçar a treballar més intensament per a obtenir un mateix – o fins més baix, més dubtós – nivell de subsistència.

Aquesta nova subjugació del *demos* resulta plenament estratègica per a explicar l'ascens de la *gentry*, ja que sense l'afirmació política que implicaria no s'hauria pogut reafirmar l'avantatge guanyat tècnicament i llavors la història hauria estat diferent. La prova en seria que els vells terratinents van ser els que més efectivament van contribuir a platejar alguna oposició a les transgressions de la *gentry*. I això tampoc seria una acció totalment moguda pel desinterès, ja que a través de l'exploració del poble la *gentry* estava pujant-se a una plataforma des de la que disputar l'hegemonia política.

---

¹¹⁷ Seria una de les tesis fonamentals de l'obra de Thompson; que la primera fase del llançament de l'acumulació capitalista es va haver de sustentar en un increment de la intensitat de l'exploració del factor treball. Thompson incidia així en el debat sobre l'exercici d'ocultació de la part poc idíl·lica de l'enlairament del capitalisme, reivindicant la perspectiva sobre "el desequilibri econòmic, la intensa misèria i l'exploració, la repressió política i l'agitació popular heroica" (Thompson, 1989: 204). Amb això, Thompson també s'enfrontava a la convenció de què l'obrer industrial de la dècada de 1840 es trobava en una condició millorada respecte l'itinerant treballador dels 1790.

La concreció de l'afirmació de poder en marxa: les enclosures

Com a motor causal dels canvis apuntats, destaca l'impuls apropiador per acaparar el control de tota una sèrie d'elements de la riquesa comunal. Aquests elements es trobaven disseminats per als usos dels diferents perfils socials, sent essencials en la seva ineficiència per a la subsistència dels estrats baixos de la societat. Però sense ells es faria present una nova exposició per a aquests estrats baixos que tindria un impacte clau a la societat.

El procés de les *enclosures*, del tancament de les terres comunals, serveix per a entendre les evolucions d'un tipus concret de pulsions intencionals individuals per un benefici econòmic tangible. Però, alhora, també permet entendre com l'addició i recurrència de les motivacions individuals va poder comportar conseqüències estructurals. Per començar, la porció de beneficis que extreien els petits propietaris ja es recolzava en la transgressió que representava aprofitar-se de manera exclusiva d'una terra tradicionalment vedada a aquest ús. Però els petits propietaris no podien integrar al seu càlcul per a l'acció que el que feien estigués carregant contra les bases de sustentament material del vell sistema d'ordenació i que, alhora, també estiguessin llimant les seves bases morals i filosòfiques. El procés es va tornar ràpidament en un atac contra la pròpia dinàmica social que reproduïa el poder de les elits tradicionals i va introduir així una primera falca per a la disputa de l'hegemonia. Però des d'aquí encara farien falta moltes reorganitzacions per a fer assumir el poble la nova situació.

Una condició necessària per a l'inici del procés de les *enclosures* va ser la dissolució dels lligams de vassallatge que imposaven un fre a la llibertat adquisitiva, a partir de la figura d'un senyor amb una autoritat i responsabilitat morals. Aquest procés començà als voltants del segle XV, amb la motivació per l'apropiació individual d'unes porcions de terres que es veurien com aprofitades només ocasionalment i de manera anàrquica per la comunitat.¹¹⁸ Els membres de la *gentry* van sentir l'anhel de fer més gran el seu patrimoni a través de l'expansió de les activitats a terres mal cultivades o aprofitades no del tot racionalment. I veurien això com a just o com a mínim legítim. Fins podien començar a pensar-ho com una via per a una millora global de la societat.

L'expropiació de les terres comunals va representar l'eliminació de la primera barrera a la concentració d'un nou tipus de propietat capitalista, ja que aquestes representaven una difusió tolerada i fins protegida d'una riquesa o valor social al que els propietaris no tenien accés (Marx, 2003: 700). Però per tal de poder dur a terme amb facilitat les expropiacions es faria necessària també un ratificació de la legitimitat d'aquestes accions a les institucions polítiques. Faria falta una victòria institucional en el combat als canals de poder amb els grans terratinents. En termes amplis, faria falta la imposició d'un nou marc de normes per sobre de les pors d'aquells qui eren els principals beneficiats en l'anterior marc i que amb el nou potser ho serien una mica menys, en termes relatius, però ho seguirien sent. Aquesta va ser la manera en què es va expressar la tensió davant dels canvis a l'interior de la cúpula del privilegi social sortint del feudalisme. Per als pobres quedaria la violència i la subjugació.

La reclamació d'un poder propietari modern per part de la gentry

L'altra part de la disputa que va comportar l'ascens de la *gentry*, l'afirmació en contra del poble ras, resulta molt més obscura perquè ha estat oblidada. Perquè no formava part

---

¹¹⁸ Aquesta tenia la forma d'un valor, o una riquesa social disseminada o "difosa", que resultava necessària per a l'estabilitat del vell sistema feudal. Era necessària en la seva ineficiència, cal recalcar-ho, per tal que s'assimilessin a la categoria de "recursos lliures".

d'un debat representatiu a les institucions polítiques i es conduïa encara com al feudalisme, en una dimensió de la part privada de les relacions socials.

Aquesta suposaria fer recaure la càrrega efectiva dels costos del canvi productiu sobre les classes populars. En paral·lel al creixement numèric de les masses desposseïdes, expulsades de les terres tradicionalment comunals, les quals es veien obligades a introduir-se al mercat de treball per a obtenir quelcom intercanviable per al sustentament, es va anar produint una erosió de les files dels vells *yeomen* independents, els quals Marx esmenta que acabarien desapareixent als voltants del 1750 (Marx, 2003: 705). Aquesta tendència vulnerava el propi marc simbòlic de la representació en base a la propietat de la terra i trobaria una resistència en les legislacions de Cromwell, Charles I i fins Jacob I. En aquest període encara subsistia una forma de moralitat econòmica que no tolerava una pobresa absoluta i a l'escala a la que es veia reproduïda en les creixents masses abocades al mercat.¹¹⁹ Aquesta resistència legislativa reflectia l'expressió d'un poder social o d'unes inèrcies institucionals encara lligades a la relació amb la terra com a via d'assegurar la subsistència. Un teixit institucional que, d'altra banda, aniria declinant en termes relatius en els segles següents.

Tot i les resistències, la dinàmica de canvis va seguir progressant. Va seguir operant un procés de concentració de propietat que alhora deixava cada cop més estrats de població en una situació de total desposseïció. Un procés que encara s'hauria fet més intens amb la reforma de les institucions religioses, al segle XVI. Llavors es va passar a expropiar un gran nombre de béns eclesiàstics, que anys enrere eren una font de caritat i d'última cobertura cap als pobres. A més, aquestes propietats constituïen també un dels últims "baluards de les relacions tradicionals de propietat" (Marx, 2003: 704-705).

Amb la revolució Gloriosa i el govern de la nissaga dels Stuart es va confirmar a les institucions el poder dels posseïdors de capitals. Aquests agents, amb l'ajuda brindada des d'aquesta plataforma, van ser capaços de seguir practicant la usurpació de terres a una escala fins llavors desconeguda (Marx, 2003: 705-706). En concret, Marx recalca com es van reclamar titulacions de propietat en un sentit modern, amb més atribucions d'autoritat i més individualitzades, sobre terres amb les que només tenien lligams de tipus feudal (Marx, 2003: 705).¹²⁰ O sigui que el moviment anava en la línia d'eliminar les restriccions a la llibertat individual dels propietaris que s'interposaven des del vell edifici institucional.

La successiva estratègia per a extreure més beneficis de la terra passaria a ser la de dedicar més camps a les ovelles, a la producció de llana que alimentava els tallers tèxtils. Així, 4 o 5 d'aquests empresaris del bestiar van passar a ocupar l'espai que abans utilitzaven fins a 20 o 30 arrendataris i es va prosseguir l'annexió forçada de terres comunals a patrimonis individuals, sota el pretext de què eren terres ermes (Marx, 2003: 707). Així es va acabar generant menys producte de l'activitat del cultiu, van pujar els preus dels aliments i materials de subsistència i es va radicalitzar la tendència a la despoblació al camp.

La reacció legisladora al percebut trastocament del vell equilibri – a la pregunta de "què caldria fer amb el creixent nombre de pàries desposseïts?" – va passar també per diferents estadis. Com esmentava Marx, durant els segles XV i XVI la posició dels juristes seria la de resistir respecte a les forces que erosionaven la vella institució germànica de la propietat comunal. Tot i així, les expropiacions seguirien duent-se a terme en base a la capacitat de força individual dels propietaris. A més, la creixent concepció protestant de què era de l'esforç constant en el treball d'on s'extreia la provisió dels elements de

---

¹¹⁹ La que Polanyi descriu com una certa posició socialista als *tories* anglesos (Polanyi, 1989).

¹²⁰ Hauria de ser aquest un trànsit cabdal en el procés de transferència de l'autoritat; i que fos un d'ordenat, sense possibilitat d'assalts al poder per part del *demos*.

subsistència també va fomentar l'aparició de lleis contra la vagància, que no s'estaven d'aplicar obertament la violència com a exemple i que van fer més difícil la situació dels desposseïts (Marx, 2003: 704).¹²¹

La necessària violència de la gentry contra el poble al segle XVII

A partir del segle XVII la llei va passar a ser ja part dels instruments per a continuar perpetrant l'autodonació de terres per part dels propietaris. Mitjançant les *Bills of Inclosure* d'aurèola ja legalista els propietaris van aconseguir apropiar-se del que quedava de les terres comunals (Marx, 2003: 707). Igual que s'havien apropiat de l'ús del concepte de la sobirania popular en el mateix procés. Així, els latifundistes van acabar substituint els senyors feudals, els *yeomen* van passar a ser *tenants-at-will* desallotjables, es va crear un servilisme respecte la figura del terratinent i les seves finques van passar a ser conegudes pel símil de les "granges de mercaders", perquè servien per a fer aquest salt acumulador.

Tot això es va haver de dur a terme en contra de la voluntat de gent que, desamparada, veuria les seves minses possibilitats de subsistència amenaçades. Com diu Marx, enmig de la "impertorbabilitat estoica" amb què l'economista contemplava la "violència descarada" derivada del "sagrat dret de propietat" (Marx, 2003: 710). Els exemples de la indiferència absoluta per la salut i la vida ulterior dels treballadors que ressenya Marx en aquesta etapa històrica són múltiples. Un d'ells és el dels salaris baixant (en base a les lleis de mercat) per sota del nivell de subsistència entre 1765 i 1780, obligant als camperols a malocupar-se en tasques addicionals a la seva feina principal. També resulta esfereïdor l'exemple del robatori de nens per a fer-los servir en tallers on feien falta les seves mans petites, en condicions de semi-esclavatge i tortura (Marx, 2003: 734-735). O també el dels reiterats desplaçaments que van patir els súbdits de l'escolesa duquessa de Sutherland en ser desallotjats per ovelles de les seves terres originals,¹²² després foragitats de l'àrida costa a on havien anat a parar per una indústria pesquera i finalment desplaçats pels cérvols introduïts als cots privats de caça, amb el qual ja es veuriem abocats a proletaritzar-se a les grans ciutats com Glasgow.

El criteri econòmic de les elits diagnosticaria que el problema d'aquests pobladors molestos era la seva pròpia sobre població. És a dir, que més aviat representaven un problema econòmic pel fet d'existir (Marx, 2003: 711-713).

En síntesi, el resultat tangible del procés de les *enclosures* va ser la conversió dels *yeomen* en assalariats sense les seves antigues capacitats de resistència al mercat. Sense poder resistir, en realitat, cap autoritat arbitrària. I més comptant que cada cop resultava més difícil guanyar-se la vida en la condició d'assalariat, ja que era sobre el factor del treball on es feien recaure els costos de la revolució agrícola. Però els desposseïts no podien passar a ser automàticament proletaris, sinó que hi havia un desacompasament a favor del ritme de despossessió i contra el ritme d'absorció dels mercats. Així es provocaria que la resposta inicial de les elits socials, davant d'aquestes masses de població de la que no sabien què fer-ne, va ser la d'una cruenta ofensiva legal en contra seva.

La legislació sanguinària i terrorista en contra dels expropiats va tenir així la funció de sustentar els processos expropiadors. De donar-li cobertura a pesar de totes les queixes i el

---

¹²¹ Potser abans la violència, tot i ser molt present, fluïa per un canal que estava moralment constrenyit a l'observació de la condició rebaixada i dependent dels pobres. Després ja no, no hi havia una moral per a restringir l'autoritat arbitrària i això té a veure amb el que Federici designava com una "cruenta transgressió" de l'època (Federici, 2004).

¹²² Amb el que la senyora es va apropiat de gairebé 800.000 acres de terres que per segles sencers havien ocupat els súbdits, el treball dels quals havia sustentat el privilegi del clan Sutherland (Marx, 2003: 707).

dramatisme de les situacions familiars, aportant alhora una incoació cap a la autodisciplina individual necessària per a funcionar en el mercat laboral en el règim de treball assalariat (Marx, 2003: 718). Aquesta legislació representa l'exemple clar, en resum, de l'ascens d'una autoritat sense els vells preceptes morals i cega al patiment causat al poble. Com en el cas de l'impuls per a establir una llei de salari màxim, però que mai en va plantejar un altre pel salari mínim, ja que aquesta era una condició que es determinava a partir d'una legislació privada i individualitzada, fos com fos d'arbitrària i injusta (Marx, 2003: 720).¹²³

El repertori del deute públic, les taxes i la promoció industrial per a acumular la riquesa

Un altre pas endavant en la consolidació del nou sistema productiu va ser el sorgiment de la figura del capitalista industrial, que va prendre una escala potenciada en combinar-se amb el sistema de conquestes colonials. El sector industrial precapitalista es trobava compost per petits mestres gremials, petits artesans independents i uns pocs assalariats. Però amb les transformacions al rol de la propietat i la integració dels elements de l'economia agrària a la categoria de capital van sorgir petites unitats industrials. Les quals, en unes condicions favorables i amb la iniciativa competitiva de reinvertir els seus capitals creixents, van implicar una successiu increment en explotació al factor treball. Amb això van poder generar una major acumulació, de la que sorgirien pròpiament els capitalistes industrials, els quals serien vistos com a grans portadors de creixement econòmic i riquesa.¹²⁴

Les barreres al sorgiment d'aquests capitalistes a l'economia feudal s'havien anat eliminant durant els segles precedents. I en determinat moment, sobre els finals del segle XVII, es va fer evident que podia implicar-se el poder de l'Estat mateix en la transformació del mode de producció, com una forma d'abreviar la transició i fer créixer la riquesa nacional. La recepta era la de combinar el sistema colonial amb el sistema de deute públic i el modern sistema impositiu, així com amb el proteccionisme respecte la producció nacional.¹²⁵ Aquests eren canals innovadors que, alhora, encarnarien l'instrument per a fer efectiu el privilegi tècnic per a l'acaparament d'una plusvàlua revolucionària per part de les noves classes dineràries.

Amb el colonialisme es va donar un gran impuls a la navegació comercial, la qual també va anar obrint progressivament més mercats a les manufactures. Això comportava un reflux continu de capitals cap a la metròpoli, en un circuit que Marx identifica com el "bressol del sistema de crèdit i deute públic" (Marx, 2003: 730). És a dir, es generaria una nova estructuració d'un sistema de relacions internacionals prefiguradament asimètriques. Això representava un canal per a la transferència i renovació del poder imperial, en la pràctica de la potència internacional declinant de passar al rol passiu i invertir en la potència puixant, com va passar amb Venècia i Holanda, Holanda i Anglaterra, i el cabdal

---

¹²³ Marx fa notar, de fet, que aquesta legislació per un salari mínim hauria resultat supèrflua, si no quimèrica, donat precisament que el salari s'establia en base a la legislació privada del propietari, en base a una autoritat que s'havia anat sedimentant en la seva figura durant segles, i no hi ha motius per a pensar que aquests propietaris volguessin autorefnar-se, més aviat el contrari. El salt civilitzador, en termes d'*improvement*, en depenia.

¹²⁴ Aquí es pot veure ja la posició d'autoritat – d'administració del salt civilitzador – que varen guanyar els capitalistes a través de la combinació de la mercantilització de la força de treball i la creació i aplicació de tecnologia al procés productiu. En resum, guanyaren la capacitat privilegiada de controlar la producció i valoritzar les seves pròpies propietats. I així varen tenir un canal permanent d'adaptació a les circumstàncies per a renovar el seu poder social a mida que la societat anava establint-se en diferents estadis de complexització.

¹²⁵ Canals penetrats pel cabdal i estratègic mitjà del diner, entorn el monopoli del qual s'aniria erigint un privilegi amb atribucions directives, així, de tota la forma de producció, el qual va tenir importants conseqüències.

finançament d'Anglaterra dels EE.UU. Fins al punt que Marx afirmava que el capital als Estats Units provenia de “sang de nen capitalitzada” abans a Anglaterra (Marx, 2003: 733).

El sistema proteccionista era, per la seva banda, un mitjà artificial per a fabricar fabricants. Aquest ajudava al procés d'expropiació dels treballadors independents, capitalitzant els mitjans de producció i de subsistència i afavorint en general la concentració de propietat per la via que fes falta. Més enllà, el sistema proteccionista també representava un recurs imperial per a destruir la indústria que pogués significar una competència en els països veïns, com va passar amb Irlanda (Marx, 2003: 705).¹²⁶

La història del colonialisme que, com a l'Índia, es trobava amb poblacions autòctones a les que havia d'integrar a la producció, també està plena de tot tipus de crueltats que resulten il·lustratives de les noves necessitats depredadores del capital. Aquest va ser un procés conduït entre la falta més absoluta d'escrúpols a l'hora de fer-se regalar terres dels indis, o de crear fams artificialment per tal de treure més profit de la venda d'elements de subsistència (Marx, 2003: 730-731). O bé a l'hora de vanagloriar-se de la riquesa acumulada a ports com el de Liverpool, especialitzats en el comerç d'esclaus negres.

La sofisticació dels mecanismes de repressió de la resistència al nou marc normatiu

L'entrada en vigor del capitalisme a Europa s'hauria de concebre com el moment de l'extensió del procés de privatització de terres, així com de la revolució dels preus dels elements de subsistència. El moment en què el mercat resultava en sí mateix un element ordenador de les relacions socials. Però aquest representà un gran salt.

Igual que el que va representar la renovada dimensió de la guerra com a eina d'expropiació de terres. A l'escenari feudal la guerra tenia un sentit de justa per prestigi o de conquesta estratègica. El seu podria ser un ús habitual, però la guerra expansiva en cap cas s'inscriuria en els mecanismes per a la necessària estabilitat del sistema. En la nova època, la guerra va ser emprada com a solució als deutes de l'estat. Resulta interessant la dada de què el 1490 un exèrcit gran es formava d'uns 20.000 efectius, mentre que a mitjans del segle XVII ja arribava als 150.000. Aquesta seria l'època de la professionalització dels exèrcits i d'un nou esquema de les relacions internacionals.

Alhora, s'arribava al context en què el rudimentari ideal de democràcia radical en mans del poble ras es va annexonar a les concepcions del comunisme – l'arrel primigènica de la resistència – i es va posar en els rails de l'elucubració i l'activisme socialista. Aquests impulsos van ser associats pels poderosos a la imatge d'un gran conspiració subjacent, ja que representaven ben bé la vocació declarada – encara que rudimentària – de transcendir en termes revolucionaris els repertoris de modernitat que anaven sortint al pas. Els pobres observaven que la nova organització productiva i normativa en cap cas conduïen a algun escenari pròxim al de la seva millora o de mitigació de l'explotació que vivien.

Per part dels poderosos, el gran moviment de subjecció d'aquests impulsos va consistir en anar transmutant tota aquella condició que resultés aprofitable per a la retenció d'algun poder social en els camperols. Calia dislocar-los del seu element per a la resistència (les comunitats) i en general reprimir tota actitud que els servís per a l'acció contestatària.

Com discuteix Federici (2004), més enllà, el moviment transmutador de la societat va haver de recolzar-se en una repressió de les accions de protesta alhora que de les

---

¹²⁶ Amb el que es conclou que el nou sistema capitalista no es composava d'una capacitat d'explotació del context nacional, sinó que des del començament integrava el repertori d'integració de canals transnacionals i d'explotació imperial de contextos remots. És a dir, que el capitalisme sempre s'ha relacionat amb una forma d'imperialisme.

condicions que habilitaven a la protesta. Això va comprendre el moviment per l'ocultació del paper del productor directe al procés productiu i la seva aportació a la pròpia societat. O també el moviment per a ocultar les condicions de reproducció de la força de treball, cosa que implicaria un confinament més decidit de l'estructura familiar a l'àmbit prepolític, en el model d'autoritat privada del *pater familias*. En general, el que calia acabar operant era un procés de devaluació de la consideració social de la força de treball, per a equiparar-la a un recurs natural més, a explotar lliurement com la resta. Com a resultat es va produir una acomodació del poble ras a un model d'autorepressió, en què també es donaria per descomptada la relació subjugada i instrumental de la dona.

Entre aquesta repressió també resultaria més aplicable una reducció del volum dels salaris reals pagats a la força de treball. Més comptant amb els instruments de manipulació dels elements constitutius del mercat, com era el cas de l'element monetari, de l'or i la plata, que Federici recorda que, en sí, no representen una forma automàtica de capital, sinó que prenen la forma d'elements de regulació econòmica en un context on es pressuposa una part desposseïda en la relació i en què es legitima l'actitud de l'acaparament. Això destaca la natura del nou poder dels propietaris com una capacitat d'acció que s'havia de guanyar en contra d'algú, sent aquests els pobres. En suma, també es destaca el caràcter polític de la nova definició de la riquesa com a dominació necessària.¹²⁷

La coacció creada pels elements de regulació del mercat havia d'operar per aquestes instàncies: sense un senyor feudal per a fer sentir l'autoritat ordenadora i on existís el risc real de morir de fam si els individus no s'adaptaven als requeriments plantejats pel mercat.

La consideració d'aquests canvis al pla de la forma de l'autoritat social bàsica porta a la observació del paper privilegiat, en termes tècnics, de nous rols i agents socials com el dels prestamistes.¹²⁸ Alhora, també cal considerar la legitimació d'accions especulatives, com les dels fets d'Amberes el 1565, en què una sitja es va ensorrar de la quantitat de gra que acaparava, mentre la gent moria de fam pel carrer (Federici, 2004: 114). L'entrada al context de l'or portat d'Amèrica no va provocar altra cosa que sumar a l'equació més de l'element que vehiculava el privilegi tècnic. Així es va facilitar encara més una redistribució de termes acumuladors, en fer-se més present l'instrument consubstancial per a la extracció d'una plusvàlua automàtica per part dels manipuladors dels mecanismes del mercat. Així, el peatge sobre les activitats bàsiques de subsistència va seguir fent-se més i més gran, mentre els preus seguien pujant i s'assajaven més mecanismes d'exacció del treball dels pobres.

Federici observa que en aquesta època del salt civilitzador el volum dels salaris es va multiplicar per tres, mentre que el preu dels aliments es va multiplicar per vuit. Va ser l'època, també, en què el menjar va adquirir el caràcter d'indicador del privilegi (Federici, 2004: 120). Segons l'autora, efectes com aquests només poden respondre a una "política de classe" (Federici, 2004: 117). A França, entre 1530 i 1670 es van produir més de mil aixecaments populars per motiu de la fam i això provocaria una mobilització constant de l'exèrcit amb finalitats repressores.

---

¹²⁷ Aquesta seria una riquesa nova, el principal caràcter de la qual seria que seria exclouent de tota aquella persona que no la posseís directament.

¹²⁸ En el trànsit revolucionari van ser aquests prestamistes els que es van construir una posició de privilegi quant als canals de valorització de propietat, a través de les concessions arrencades de la dinastia Stuart, totalment desproveïda del mitjà monetari (Greenberg, 1993: 219). Així el substrat dels prestamistes va començar a exercir un paper directiu privilegiat sobre la forma de la producció i de la vida pública. Aquest poder, amb seu a Anglaterra des de la formació del *Bank of England* el 1694, va tenir també una influència important sobre la història dels EE.UU.

Però seria el d'Anglaterra el context on es mostrarien els trets més característics a l'hora d'assajar una ordenació social alternativa. Pel gran poder dels propietaris, el model anglès tenia característicament com a objectiu programàtic el de reprimir la forma d'espai públic comunal desenvolupat, el qual constituïa el camp d'expressió dels repertoris medievals de resistència cap a l'explotació. Sens dubte, una de les motivacions principals en aquesta tasca va ser la de prevenir els impulsos per una ordenació alternativa a la dels propietaris. Aquests eren els objectius que van portar a la generació d'un mercat de treball amb una incoació apersonal cap a l'adaptació normativa, compost de treballadors desposseïts de tot el que no fos la seva pròpia força de treball.

La mateixa tasca repressora va ser assumida per les oficines estatals, en un moviment de privatització de l'espai públic i així d'expansió del disseny privat sobre aquest, formant una eina indispensable per als projectes d'acumulació i generació d'unitats de capital prou grans i poderoses. Així, en una primera instància, el projecte transformador s'havia de plantejar la manera de recrear unes funcions innovadores per a practicar la "des-socialització" de la població, per a assumir algunes funcions d'assistència abans cobertes pel teixit comunal i per a operar una nova fixació dels individus a un lloc de treball. En aquest esperit també es va iniciar una campanya contra la cultura popular i per a generar un nou esquema de filiacions religioses no comunals sinó individuals (Federici, 2004: 126). Més enllà, l'Estat va començar a adquirir una nova concepció de la seva potestat sobre les persones. L'Estat es va erigir en responsable del manteniment d'un estàndard de qualitat de la població, sobre la seva capacitat d'adaptar-se als requeriments normatius de la producció. Així es va intensificar la destrucció intencionada del teixit comunal i el seu espai normatiu, així com en la minimització i ocultació del poder social característic de les dones.¹²⁹

Aquesta imbricació de l'Estat amb les necessitats reordenadores dels propietaris també portaria a la conformació d'una disciplina de ciència social, per tal de conèixer i ajudar a transformar la societat (Federici, 2004: 128). En això, d'altra banda, també es rebria l'assistència dels pensadors i activistes amb una apel·latiu honestament humanista.¹³⁰

El règim de "biopoder" sobre la població i l'ocultació del paper reproductor de les dones

El gran repte, si més no, apareixeria entre les dècades de 1620 i 1630, amb la identificació d'una persistent crisi demogràfica que amenaçava la consolidació del nou model social en desenvolupament. Llavors es va plantejar més decididament la necessitat d'establir un règim de "biopoder", en què caldria perseguir tot allò que apartés la força de treball d'una aportació contínua al sistema (Federici, 2004).

En aquesta voluntat es va començar a perseguir la vagància i també es va començar a reprimir tot aquell comportament que apartés a les dones de les seves funcions reproductives, una intenció aquesta que explicaria el gran moviment de repressió de les designades com activitats de bruixeria dels anys posteriors. Els poderosos ja devien haver

---

¹²⁹ La principal tesi que explora Federici estipula que en el gran trànsit al capitalisme va resultar cabdal el procés d'eliminació del poder de dissensió de les dones per a confinar-les en aquella àrea prepolítica a l'empara de la família paternalista. En aquest objectiu es va inscriure el cruent fenomen de la caça de dones acusades de practicar la bruixeria a Anglaterra i els EE.UU. (Federici, 2004).

¹³⁰ Per a il·lustrar-ho es pot esmentar el fet que figures tan diferents com Robert Owen i Jeremy Bentham, en marcs ideològics molt distants, arribarien a aportar solucions projectives força similars, a la pràctica, al debat sobre què s'havia de fer amb les grans cohorts de gent expulsada de la vida rural comunal característica del feudalisme i que encara no s'havia integrat als canals de provisió del mercat de treball. Aquest desacompanyament dels ritmes de l'expulsió de la comunalitat i integració al mercat de treball va formar la problemàtica social més característica i més apressant del trànsit.

constatat que, si a l'escenari feudal importava el nombre de cavallers que un compacte pogués generar i coordinar, a l'edat del mercantilisme el que importava en la competència entre nacions era el nombre brut de població que es podia mobilitzar i de la que es podia extreure una plusvàlua. I la asseveració no faria altra cosa que seguir alimentant l'obsessió de les noves elits per fer treballar.

Aquest va ser el moment en què la família es va acabar de desprendre de la vida pública.¹³¹ En paral·lel, es va produir la devaluació de l'àmbit popular de la comunitat, formant una reacció subcivilitzadora, o d'involució de la sofisticació d'aquests elements públics de mediació institucional (Federici, 2004: 148). La família va passar a organitzar-se com un microestat, on l'autoritat era exercida per la figura prototípica del *pater* sensible als requeriments públics de part de la producció. Així, es va poder considerar necessari aportar un sou més alt a aquests *paters*, ja que se suposava que havien d'assumir els costos de la llar, de la reproducció que es pagava ell mateix, i de suportar una major taxa d'explotació que en èpoques pretèrites. Amb tot, el nivell de les transformacions es trobava en una fase de prou maduresa, en què els empleadors van poder començar a considerar la possibilitat d'obtenir una plusvàlua més minsa per tal d'animar una major productivitat.

En un moment de certa incertesa, l'or transportat des d'Amèrica va significar un ingredient cabdal per a la superació de la situació. L'entrada d'or als mercats europeus en construcció va servir per a revitalitzar les constants del capitalisme. Així, es va donar impuls al tràfic d'esclaus, un bé funcional per a generar "treball mort", que després seria indispensable en les inversions necessàries per a fer el salt a la producció industrial. Amb això, el principi de l'esclavatge es demostra com un mecanisme històricament fonamental per a la consolidació i manteniment del capitalisme, que quan es veu amenaçat recorre a la colonització i arrabassar la llibertat més essencial de les persones com a fórmules d'expropiació originària. Així, la institució de l'esclavatge representa un catalitzador important per al procés d'acumulació. Però també en el sentit de l'ordenació, d'establir un model de relacions asimètriques a la força de treball, de la integració d'aquesta en els canals mercantils i de la imposició d'una divisió del treball automàtica entre la població.

A partir d'aquest moment, també el salari va passar a representar quelcom diferent, perdent la consideració directa sobre la salubritat de la força de treball i adquirint-ne una de més simple de motivar-la i mobilitzar-la. Així quedaven ocults els costos i necessitats reproductives que hi havia al darrera de cada treballador (Federici, 2004: 160).

Amb tot, els impulsos transformadors de la població per a dirigir-la així al mercat van comportar un nivell de repressió tal com per a fer penjar unes 72.000 persones durant l'etapa del regnat de Henry VIII i les *Bloody Laws* (Federici, 2004: 184). En aquest context també va donar-se l'aparició i el gran impacte social de l'obra de William Petty, *L'aritmètica política*, i de les reflexions de Descartes en la línia d'afirmar un dualisme constitutiu a la natura humana, que tindrien l'efecte d'afavorir la conducta d'adaptació al nou context com una autoparcel·lació de la condició humana i un nou concepte d'autodomini dels individus (Federici, 2004: 187-190).

---

¹³¹ En un biaix molt actual, per causa de l'enorme creixement de l'esfera privada, podria existir la temptació de pensar que la integració de l'àrea familiar al món públic havia de resultar automàticament en una forma d'intrusisme propi dels règims totalitaris, ja que al món modern la privacitat és el que queda com a última defensa dels individus contra l'entorn hostil. Si més no, també va haver-hi una època en què no s'estava tan abocat a apreciar els efectes coartants de la pressió pública, considerant-la més com una pulsio a l'automillora. Però això hauria de ser en un escenari en què la política es pogués considerar part consubstancial de la integració a la societat i no pas com l'acció de "l'altre hostil" retallant la pròpia llibertat.

En síntesi, el que va arribar a provocar-se va ser una reconceptualització de la moral popular, partint de la desconfiança entrenada cap als bàrbars i els llibertins, en una nova forma d'oposició entre la *vis erotica* i la *vis laborativa*, que també va comportar la transformació de tot l'univers cultural específic i característic de les dones (Federici, 2004: 216). Aquest últim no seria tan sols un més dels efectes col·laterals dels canvis, ja que el procés de caça de bruixes engegat com a repressió d'aquesta autonomia de gènere, amb el seu punt àlgid entre 1580 i 1630, va representar el primer terreny d'unitat política per la nova forma de l'Estat nacional en la seva responsabilitat fonamental de vetllar per la funcionalitat de la força de treball (Federici, 2004: 226).

En definitiva, el mateix procés va acabar portant a tot un moviment de reconceptualització del crim, a partir de l'ansietat que van experimentar sobtadament els membres de les classes altes cap als de les baixes, coneixent la manera en què havien aconseguit rebaixar-los encara més i exposar-los a una ronda impensable d'incerteses i explotació (Federici, 2004: 237). Així es pot apreciar la manera en què la lluita de classes opera a diversos nivells, no només en el de la violència física directa sinó implicant alhora una lluita normativa i moral (Federici, 2004: 241). En aquest cas, es va posar en marxa la croada contra el dimoni, dirigida a la pràctica contra vagabunds, gitanos i pobres.

Alhora, la ciència de l'administració estatal va començar a consolidar-se com a disciplina de producció de coneixement social. Això, en paral·lel a l'impuls coextensiu d'identificar un nou àmbit d'accions proscrietes contra la propietat, que va provocar la reconceptualització del crim i de la normativitat social entre els segles XVI i XVII. Totes aquestes iniciatives van comportar que es facilités un gran procés de privatització dels espais socials.

L'historiador Luciano Parinetto va caracteritzar aquests moviments repressors com la iniciativa "d'anar cap enrere" – s'entén, en un moviment de destrucció de recursos –, per tal d'assegurar l'ambient relacional i normatiu útil per al capitalisme (Federici, 2004: 281). En síntesi, l'entrada al nou món de la modernitat occidental va implicar una estratègia de terrorisme sistemàtic cap al vell món comunaltzat premodern. Una acció que es podria intentar fer passar per benèvola anys després, parlant del nou domini sobre l'entorn natural i la força productiva humana, però que en cap cas partiria d'una intenció d'atorgar algun benefici als pobres.

El capitalisme camina sol un cop s'assegura el model global

Tots els passos descrits varen portar a l'establiment d'un nou sistema de producció que començà a incidir en canvis més amplis. Un cop constituït, només la seva reproducció ja provocaria una nova escala de transmutació de l'entorn social. El nou sistema productiu ja era capaç de revolucionar constantment la producció i les relacions socials d'una manera que aquestes ja no podrien tornar a l'estadi previ. Com assenyalen tant Marx com Wood, el canvi fonamental va ser, a més del procés de creació del capital mateix, l'escissió irrevocable entre els treballadors i les condicions de realització del treball (Marx, 2003: 736; Wood, 1995: 21). Això era el que seguia alimentant el circuit de creació de més capital i reforçant l'autoritat i l'autonomia del ja existent, afectant els models de patrons relacionals bàsics.

D'aquesta manera, la "dissolució de la forma de propietat privada basada en el treball directe" s'ha de contemplar com un altre fonament bàsic de l'acumulació originària (Marx, 2003: 737). Amb la consecució de l'expropiació del camp es va aconseguir donar un impuls a la petita indústria, la qual resultava necessària per a la producció social interna, per a crear un volum més gran de béns. En la seva forma clàssica l'acumulació originària

s'ha de donar en conjunció amb l'aparició de l'individu lliure, com va donar-se especialment d'hora a Anglaterra. Allà es va dur a terme una parcel·lació de les terres, així com dels mitjans de producció, que va provocar una difusió de la riquesa més àmplia que a qualsevol altre lloc, arrencant-la, en certa manera, de les mans acaparadores de la corona.¹³² Si més no, aquest seria un equilibri que, en paraules del propi Marx, només seria compatible amb uns "límits estrets i espontanis de la producció i la societat" (Marx, 2003: 737).

Més endavant, l'acumulació i el capital van crear la seva pròpia dinàmica trastocadora, així com la base de la destrucció de la seva plataforma de llançament primigènia. Amb la destrucció del vell sistema, els mitjans de producció que abans eren difosos i individuals ara es tornaven concentrats; s'intercanjava un sistema de "propietat raquílica de molts" per un de "propietat massiva d'uns pocs". Així es va produir el canvi del model de propietat privada de l'individu, que sí que es trobava autorefrenada en certs aspectes i que implicava una producció que encara es dirigia en part a la pròpia subsistència o a certs requisits de cobertura comunal. Aquest model es va intercanviar per un on la propietat era encaminada al seu propi creixement de manera automàtica. Una propietat dedicada a l'obtenció de més propietat, en una nova definició així revolucionària.

La propietat, així, es tornava una instància autoritària en matèria d'ordenació social. Aquest trànsit es va produir essencialment a través dels processos de radicalització de les atribucions privatistes i exclusives, on prenia cos la tradició teòrico-interpretativa del *dominium* que s'assimilava al progrés i a l'únic camí assajat de emergir de la dependència de la natura. Així, el *dominium* es tornava un component del *telos* de la societat mateixa. Segons Marx, aquest va ser el moment en què el capitalisme havia erosionat suficientment les bases de l'antiga societat i no només del vell sistema de producció, com per a no deixar possibilitat de marxa enrera (Marx, 2003: 738-739). O el moment en què el capitalisme ja podia volar per sí mateix.

Però a partir de llavors encara va haver d'operar una nova ronda d'expropiacions que van haver d'afavorir una major concentració de capitals, la qual es produïa quan un capitalista aixafava a diversos dels seus iguals en competència i els prenia el lloc. Llavors, totes les tendències incipients es consolidaven definitivament: operava en major mesura una forma cooperativa i dirigida del treball al camp com a la ciutat, es donava una major inversió d'aplicació tecnològica i es produïa una explotació així massiva i planificada de la terra, amb el qual el circuit tornava a començar. Amb tot, també es creava més explotació, més misèria i s'empenyeria més i més camperols expulsats de les seves terres cap a la condició de *free worker* proletari.

---

¹³² El vector de l'acumulació d'una riquesa externa a l'aparell burocràtic de la corona, si més no, no és l'únic factor que s'ha de prendre en consideració. Més aviat es tracta d'una dialèctica entre aquestes condicions particulars afavoridores, que sumades poden generar canvis significatius a través de conjuntures històriques fortes. Un bon exemple sorgeix del contrast de l'experiència de canvis que es va donar a l'Europa occidental amb l'immobilisme de l'imperi xinès. Joel Mokyr es fixa en l'acusada diferència entre la situació de supremacia tecnològica de Xina abans de 1400 i "l'evident retràs" amb la resta del món a partir de 1600. Mokyr apunta que el conservadorisme tecnològic no va impedir un cert creixement de l'economia xinesa en base al comerç interior, o la colonització de les províncies del sud, però no en la progressió que arribaria a desenvolupar-se a Europa. En aquest cas, sí que torna a ser cabdal la presència del enorme aparell burocràtic xinès, que limitava les possibilitats de sorgiment de guerres internes "a l'europea" i imposava, en global, una poderosa pulsio cap a l'estabilitat i la limitació de factors innovadors. Amb el seu gran poder, els emperadors podien caracteritzar-se per ser més il·lustrats i innovadors o més conservadors, però cal notar la manera en què una determinada innovació podia ésser ocultada a la nació quan algú tenia la capacitat burocràtica i l'autoritat moral consolidada per a fer-ho, com va passar a Xina. Mokyr arriba a afirmar que es podria dir que Xina va tenir a les seves mans la possibilitat de dominar el món, però que es va espantar, i esmenta també que varen estar a un pas d'industrialitzar-se al segle XIV (Aguilar, 2001b: 170-171).

Cal haver arribat a aquestes alçades per entendre bé les paraules de Thompson quan observa que, en les noves tensions relacionals, per als desposseïts es va arribar a un punt en què ells mateixos havien de concebre que resultaria més fàcil emigrar que no pas fer un intent de resistir-se a la voluntat dels propietaris, o d'intentar apel·lar a una instància del vell model productiu en la seva vessant moral (Thompson, 1989: 237). D'aquesta manera cada cop més famílies van seguir marxant cap a les ciutats.

Aquest és el relat de l'experiència més clàssica d'enlairament capitalista, perquè engloba tot un seguit de canvis relacionals complexos i assenta un assaig amb èxit d'una nova pràctica productiva i política que fonamenta la construcció d'un nou sistema de dominació. En ell, l'autoritat de les prerrogatives relacionals establertes en un primer moment, sustentades per les institucions i corroborades ja per una pràctica recurrent, va començar a generar unes inèrcies i una dinàmica social que es reproduïa a sí mateixa.

Però en paral·lel a aquests processos també es va crear un nou grup de desposseïts, que representava l'element més incòmode d'explicar de la nova situació, perquè també resultava consubstancial a la mateixa natura dels canvis que s'havien gestat. Aquest grup no deixaria d'encarnar un dilema per a la pròpia societat, o per a la pròpia idea de la civilització.

2.3 - La revolució política dels propietaris capitalistes anglesos

2.3.1 - El marc interpretatiu de la sobirania popular com a expressió de la puixança propietària

Les continuïtats del marc simbòlic d'autoritat

Cal insistir en l'asseveració que recalca les continuïtats que hi ha a través de les èpoques, en què les institucions velles condicionen la forma de les noves creacions que s'hi recolzen. Potser això resulti més clar en un cas com l'anglès, en què el procés de modernització es va dur a terme sense una revolució caòtica. La revolució anglesa va ser guiada sempre des d'alguna capa alta de la piràmide de privilegi social. Per això se la designa com "cautelosa", perquè va tenir molta cura de preservar certes institucions de les seves etapes passades; i no costa gaire de comprendre que, en realitat, aquest respecte pel passat de les classes altes partia en bona mesura d'un sentit de prudència per no erosionar les pròpies bases estructurals i institucionals que sustentaven el poder comú dels propietaris i donar ales a algun radicalisme.

Els propietaris anglesos – primers els lords i després els petits – sempre van gaudir d'un benefici de la seva associació amb la corona. L'exemple d'una monarquia autoritària com la francesa representava, en els seus esquemes, un perillós horitzó a evitar. Era en la prudència en la preservació del passat on s'havia erigit el seu singular poder de classe propietària, així com en la cohabitació dels perfils grans i petits en oposició fonamental al *demos*, cosa que també va fer més fàcil evitar les seves insurreccions.

Wood recalca que cal que fixar-se en el fons del "continu de la història", per a entendre bé la influència determinant del passat en el present (Wood, 2011: 31). En el cas anglès es troben sorprenents continuïtats en la formació del concepte de la sobirania popular amb les fórmules monàrquiques precedents. Són sorprenents perquè revelen un romanent de les fórmules divines, que es situen en un pla conceptual tan oposat al del poble, i per tant sembla o bé que siguin supèrflues o que hagin de conduir a algun contrasentit. Però les continuïtats simbòliques no són supèrflues perquè limiten efectivament la nostra forma a

L'ús dels conceptes polítics. La sobirania popular invocada pels anglesos es va trobar inscrita a la particular pugna dels propietaris per alliberar-se del poder restrictiu de la corona i no obrir les portes al govern de qualsevol. Així, al debat polític que va originar el pas d'una fórmula a l'altra es donen més els trets d'una solució d'evolució, en moltes facetes en continuïtats importants amb la forma de la precedent, més que en una de ruptura. Això revela una voluntat manifesta de subjecció del radicalisme democràtic.

La pràctica dels Comuns de reclamar una gràcia a l'autoritat divina de la corona en forma de drets universals representava una manera d'assegurar-se privilegis i un accés continuat a les institucions polítiques monàrquiques. Representava un mecanisme per a la monopolització del poder polític. I segurament també seria la raó del trasllat de l'aureola misticista de l'etapa monàrquica a la forma d'Estat modern i impersonal que havia de servir de cobertura als drets universals.¹³³ En la conformació de l'Estat burgès va perviure un misticisme mantingut consuetudinàriament per les elits, que seria com mantenir viu a les institucions el biaix aristotèlic que seguia imposant un alt objectiu a la política, enlloc de centrar-se en mirar per l'existència dels ciutadans comuns o en donar-los a ells alguna veu política.

El valor polític del marc de la sobirania popular per als propietaris capitalistes

L'obra d'Edmund S. Morgan, *La invención del pueblo* (2006), aporta una visió interior als dilemes ideològics amb què es van trobar els Comuns a l'hora d'haver d'afirmar la sobirania popular per sobre de la divina. En els Comuns es va donar no tant un esforç continuat d'elaboració teòrica com un procés de debat associat a pressions concretes i per tant també a un necessari pragmatisme creatiu.

Morgan cita l'asseveració de David Hume de què el govern es fonamenta en la consecució d'un consentiment en la delegació de l'autoritat política i que, així, aquest consentiment es sustenta en l'extensió d'unes determinades opinions que fan comprensible aquesta delegació.¹³⁴ Més enllà de conclusions que portin a sobredimensionar el poder causal d'aquest tipus d'instàncies psicologistes, visions com la de Morgan tenen la virtut de posar de relleu el debat temptatiu, també en l'aspecte de l'elaboració teòrica, com a expressió de la nova afirmació de poder. Els constructes simbòlics, com ara el marc de la sobirania atorgada divinament, no són creatius fins l'infinit i no poden recórrer a qualsevol representació de la realitat.

El marc de la sobirania divina representava una afirmació de l'autonomia de les diferents corones nacionals enfront les aspiracions intrusives de l'imperi. El marc de la sobirania popular, en canvi, de la clàusula de què "tots els homes són creats iguals i que deuen obediència al govern només si l'autoritat deriva del seu consentiment",¹³⁵ va ser el vehicle

---

¹³³ Com s'apunta al text de Mundó (2015b) els drets universals més enllà del tipus d'apel·latiu de contenda inicial, serien apreciats com una "despersonalització" de la força de treball, en forma d'internalització d'externalitats. En altres paraules, era lògicament necessari assumir els drets universals si es pretenia oposar-se a una situació de cobertura paternalista i comunal de la força de treball, "particularista", substituint-la per una de comuna en què aquesta mateixa força de treball hagués d'assumir els costos de la pròpia reproducció extraients del mercat.

¹³⁴ Cal insistir que aquestes opinions possibles que es troben a disposició són un reflex de la prèvia constricció plantejada pels marges possibles d'aprofitament de la natura i d'organització humana per aquest procés. En altres paraules, que el fet que es concedeixi un cert paper explicatiu a aquesta dimensió "comunicativa" de la política no vol dir que hi fem recaure tot el pes causal, ni molt menys. Però sí que hi ha un cert paper estratègic que es determina per aquesta dimensió de la comunicació o la interpretació política humanes, com en el procés d'una classe social de fer-se conscient de la seva ubicació a l'entramat relacional.

¹³⁵ En la formulació de Thomas Jefferson (Morgan, 2006: 15).

de l'afirmació de l'autonomia dels propietaris respecte la corona. Aquest marc reflexa, per tant, el progressiu desequilibri social de forces: un poder canviant a favor dels propietaris. Tot junt va representar un reflex profund del fet que l'afirmació dels propietaris en ascens no s'havia de realitzar només a expenses de l'aristocràcia monarquista, sinó que de manera essencial també havia d'integrar una successiva expropiació respecte el *demos*. A aquest torn, una expropiació de certes atribucions populars i comunals que a l'escenari feudal els concedien uns certs poders – una ascendència o uns usos legitimats sobre certes parts de l'espai públic – els quals interferien, precisament, amb l'ascens projectat pels propietaris. Així, la sobirania popular seria la disfressa per a l'asserció d'un nou esquema de dominació capitanejat pels petits propietaris (la *lesser nobility*). Un canvi que, com s'ha pogut comprovar, comportava la mutació subsegüent de la força de treball a la forma de *free worker* necessàriament desposseït.

El repte seria, llavors, el de legitimar el salt productiu que s'estava produint, en què calia fer participar més activament al procés productiu i explotar més sistemàticament la força de treball. Calia integrar-la a la producció però sense que per això se li atribuís un nou dret de participació política. Per la complexitat que comportava una solució com aquesta, caldria que entressin en joc discursos i teories per a legitimar la nova forma que anava prenent la societat.

La sobirania popular sorgida de la tradició històrica

El principi de la representació assembleària al context anglès provenia de l'antic món tribal i tenia una tradició molt antiga, però cal dir que no en un horitzó tan sofisticat com el dels atenencs. Però l'important és que aquest principi de representació assembleària també va adquirir una forma particular en barrejar-se amb l'entramat d'institucions feudals, contribuint així a l'especificitat de la formació nacional anglesa. Els grans propietaris feudals en la seva especial relació de mutus lligams amb la corona i el seu nivell d'autonomia, van anar construint un aparell d'institucions que es coneixerien des de llavors com a “parlamentàries”. Igualment, va quedar instal·lada una associació del poder polític a una dimensió de localitat, derivada del tipus de parcel·lació de les terres. I també derivada del costum d'extreure els representants parlamentaris d'una competència local interior a les diferents “circumscripcions”, que ja atorgava una *plena potestas* als representants, així seleccionats per a la vida a l'administració, als voltants del segle XIII (Morgan, 2006: 44).¹³⁶

Aquesta última fou una imposició per part de la corona basada en la necessitat de control dels súbdits potentats, que en contacte amb el ràpid desenvolupament de l'Estat central va crear alhora una necessitat de reclutar elements funcionaris dels estrats intermedis de l'interior de la cúpula del poder feudal. Va anar generant, així, una nova classe en contacte amb el poder derivat de les institucions estatals, la dels petits propietaris o la *gentry*.

La *gentry* en ascens va acabar trobant-se un obstacle fonamental en el tancament de l'aristocràcia constituïda i per això va trobar un recurs en definir-se com “el poble”. Així, la seva màxima preocupació van passar a ser els elements de defensa institucional cap a l'arbitrarietat del poder dels reis, els processos de control cap a instàncies de govern intermèdies, o de l'arbitrarietat majoritària del poble ras i pobre (Morgan, 2006: 56). Això formava un debat en un univers simbòlic on era el propi poble ras el dispensador de

---

¹³⁶ On es copsa la construcció institucional en cert paral·lel a la institució dels *demos*; i també la profunda distància entre les dues branques de construcció institucional, ja que la grega estaria fonamentada en unes preguntes polítiques ben diferents.

L'autoritat política i per tant enmig de pulsions contradictòries, de debats improvisats i de reelaboracions constants de la definició de la pregunta de “què és el poble?”.¹³⁷

Recapitulant, el que cal anotar com a factors explicatius de l'especificitat anglesa que va cap al capitalisme és aquest contacte entre feudalisme, tradició parlamentària i ràpid desenvolupament estatal, que junts, i de la manera en què van incrustar-se entre sí, van habilitar la formació d'una nova classe social que amb el temps es situaria en posició de consolidar el seu poder hegemònic.

2.3.2 - La revolució política prudent i conservadora

La guerra civil i els debats legitimadors dels Levellers

Amb l'ascens de la *gentry* a l'estadi de classe social consolidada aquest grup va erigir-se també com el màxim pol d'oposició a l'arbitrarietat de la corona. Així, les faltes governatives de la corona van ser identificades com oportunitats polítiques per a afirmar una nova hegemonia. El curiós de les accions dels parlamentaris és que sempre van intentar mantenir-se l'abric del respecte cap a la figura institucional del rei, com per a arribar a afirmar que “el rei, com a rei, seguia estant del seu costat, que el seu cos reial i el seu cos legal estaven amb ells a Westminster”, mentre que era la seva “equivocada persona la que dirigia el seu exèrcit contra l'exèrcit del Parlament”.¹³⁸ Això és una prova de què les elits en ascens volien reformar l'ordenament social alhora que es preservaven les institucions necessàries per a no trastocar-lo més enllà del seu control.

Així, la guerra civil va arribar a encarnar la disputa sobre qui – Parlament o corona – era el representant més identificable de la sobirania popular i totes dues faccions van contribuir a legitimar la institució puixant d'aquest marc interpretatiu (Morgan, 2006: 65). Això, en confluència amb la tradició representativa, va anar establint les bases d'una nova forma d'autoritat i un nou esquema de poder. En aquest, si més no, la instància del poble seguia mantenint una ambigüitat fonamental, que per exemple es reflectia en la distinció entre el “poble abstracte” i el “poble real” fora del Parlament, paral·lela a la distinció que s'havia fet abans entre el rei simbòlic i el de veritat i personalitzable (Morgan, 2006: 62). I és que no s'ha d'oblidar que el Parlament havia engegat el discurs per a dotar d'una autoritat suprema al poble, principalment per tal de redirigir aquesta autoritat cap als membres de la pròpia institució parlamentària, els membres de la *gentry* (Morgan, 2006: 67). Era, per tant, un moviment amb l'objectiu d'extreure l'autoritat de les prerrogatives monàrquiques i restringir-la a l'ús de les classes socials representades a la càmera.

Però en adquirir el Parlament aquesta nova autoritat, ràpidament es va descobrir el que seria un altre punt crític del debat sobre les institucions polítiques que s'estava duent a terme: el de l'arbitrarietat, ja no del rei, sinó del propi Parlament. Els Levellers (de Cromwell i d'Ireton) van situar les seves reivindicacions sota l'etiqueta de la pugna per la independència religiosa del govern, quan de fet estaven oposant la seva pròpia identitat grupal – sí, fonamentada en un marcat aspecte religiós – a la tendència cap a la consolidació d'una hegemonia dels presbiterians escocesos al Parlament (Morgan, 2006: 70). Els Levellers van encetar així, més àmpliament, una pugna per posar límits al poder del Parlament. Morgan recorda que el seu objectiu no era realment el d'arribar a “anivellar” els diferents estrats socials, sinó més aviat aportar una limitació fonamental

---

¹³⁷ Pregunta que Morgan identifica com el nòdul central del nou marc simbòlic i l'organitzador del conflicte en ell, en il·lustrar el tipus de dinàmica de contestació política que s'instaurà a la colònia de Massachusetts, ja el 1632, al voltant del debat sobre la capacitat de taxació del govern de la metròpoli (Morgan, 2006: 45).

¹³⁸ Perspectiva estreta de Rushworth (Morgan, 2006: 57).

cap a un organisme que “derivava la seva autoritat del poble” i, més enllà, “que parlava per ell” (Morgan, 2006: 72).

Els Levellers van intentar escenificar un trencament amb l'anterior tradició de llibertat i reprendre simbòlicament un model més vell, associat als saxons i fins més enllà i tot.¹³⁹ Un model que integrés al poder el seu propi grup, però no pas tot l'espectre social. I amb aquest esperit van propugnar el document anomenat Acord del Poble. Aquest, representava un pronunciament que – assumint les pròpies limitacions ja establertes a la *Carta Magna* i la *Petition* – establia més limitacions al govern parlamentari en matèria de religió, en matèria de reclutament, de concessió de privilegis socials, prohibia la mesura de presó per deutes contrets i establia que no “es podrien anivellar patrimonis, ni destruir-los, ni convertir-los en comuns” (Morgan, 2006: 75).¹⁴⁰ Però la lluita faccional va fer que des del grup dominant al Parlament es titllés de sedicions l'Acord del Poble i la resposta dels Levellers va ser la de fer que l'exèrcit ocupés el Parlament. La seva següent mesura, amb un control plenipotenciari de l'aparell polític, fou la d'abolir la monarquia i la noblesa i decapitar el rei Carles I el 1649.

Cromwell va instaurar una nova constitució, un nou Parlament i una nova Cambra dels Lords. I tan bon punt el nou parlament li va demanar que es digués “rei” ell va poder declinar l'oferta satisfet, considerant que amb tot això s'havia aconseguit afirmar l'autoritat del poble per sobre de l'autoritat divina del rei, que ja no era indispensable en el manteniment de la legitimitat política i de l'ordre (Morgan, 2006: 84). Però també per aquesta via es va poder arribar a l'argumentació de que l'exèrcit era la veritable assimilació amb el poble dispensador de l'autoritat política. I aquesta constituïa una manera prou útil de distingir-lo del poble real, de la multitud frívola a la que calia salvar d'ells mateixos, interpretant que d'una altra manera s'haurien entregat a l'autoritat misticista d'un rei (Morgan, 2006: 79).

D'altra banda, el *rank and file* dels Levellers no compartia una definició tan pejorativa del poble ras i potser per això s'obria tot un camp de terrors a la resta de la classe propietària, trobant-se amb una actitud legislativa que s'apropava perillosament al radicalisme transgressor. Un cop mort Cromwell, els Levellers van haver de resistir-se a la reacció dels sectors més conservadors de la *gentry*, fet pel qual van acabar sent arrestats i es va perdre l'horitzó d'aquell Acord del Poble.

La revolució i la refundació monàrquica, a la recerca d'un equilibri entre l'amenaça de l'absolutisme i del demos

Després de 1649, els reformadors parlamentaris van haver d'experimentar amb un curs de canvis alternatiu a la deriva capitanejada pels Levellers. Durant els anys precedents, amb moviments polítics coberts per l'organisme de l'exèrcit, es va arribar a presentar com a clar que el govern no podia descansar únicament en el factor de la força militaritzada i en els anys posteriors ho confirmaria la falta de credibilitat del govern.

Per molts parlamentaris, la por més intensa seguia sent la possibilitat de l'obertura d'un accés de participació a les institucions de la població pobre (Morgan, 2006: 81). Per això es va buscar una via de legitimació per a les noves institucions polítiques que interposés

---

¹³⁹ Arribant a imputar que la *Carta Magna* i la *Petition of Rights* s'havien arrencat, més o menys indignament, a una nissaga governant usurpadora com la dels normands en el seu procés de centralització estatal (Morgan, 2006: 75).

¹⁴⁰ Però això tampoc vol dir que no hi hagués poderoses corrents de radicalisme dins el moviment que sí que pretendrien arribar a reestructuracions polèmiques, com en el cas dels *Renters*, els *Diggers*, els *Seekers*... (Romero, 2002).

algunes mediacions a la concessió d'una autoritat més directa als estrats pobres de la població. Així es va arribar a l'opció per explorar una distinció entre els diversos poders del poble, que guardaria moltes similituds amb la distinció que s'havia fet abans dels dos cossos del rei (Morgan, 2006: 94). L'un havia de mantenir la propietat de governar efectivament els seus dominis i l'altre havia de tenir la capacitat de decidir la forma i els límits d'aquest govern. En el trasllat al marc de la sobirania popular, aquests dos cossos es dirien "poder legislatiu" i "poder constituent". Això demostra la presència d'una important continuïtat institucional. Amb el que es recalca, alhora, que rera el marc de significats de la sobirania popular hi havia els límits d'acció imposats per un vector de dominació en certa relació amb els precedents, encara que la dominació fos imposada per part de les noves classes propietàries.

Una de les principals assumpcions durant el pas per la curta etapa republicana anglesa, fou la de què el poble ras no podia governar per sí mateix, no era capaç, i que calia instaurar salvaguardes cap a la seva intrusió turbulenta i il·letrada al poder. Per això, les restauracions efectuades després de l'etapa de Cromwell van resultar solucions principalment elitistes i aristocràtiques (Morgan, 2006: 96).

La inestabilitat entre 1642 i 1660 va reflectir la natura d'un conflicte faccional persistent per l'hegemonia política. Un cop mort Cromwell, el Lord Protector, es va optar per una reinstauració monàrquica, erigint al tro el fill de Charles I, sota el govern del qual es va posar en marxa una iniciativa per a desmantellar la idea pràctica de la sobirania popular (Morgan, 2006: 98). Però ràpidament aquesta tendència bascularia de nou cap a l'altra banda, fruit d'una renovada por a l'absolutisme, i faria als propietaris optar per afirmar la seva pròpia autoritat. Així, el Parlament va optar per entregar el govern a la que era la filla protestant de Jacob, Maria, i al seu marit Willem van Oranje.

En paral·lel a un conflicte successori que acabaria resolent al seu favor per les armes, a la batalla del Boyne el 1690, Willem va ser convidat a un procés constituent en què es va passar a debatre la natura de la refundació en clau monàrquica que s'anava a practicar. I el que resulta més significatiu per a Morgan és que cap de les parts volgués implicar en el més mínim alguna participació directa per part del poble en el procés (Morgan, 2006: 118). Així, es va acabar conformant un procés constitutiu, "estrany, improvisat, i que va generar molts dubtes" (Morgan, 2006: 121).

El resultat va ser que, en el seu esperit cautelós, els membres de la convenció constituent es van declarar "parlament sense eleccions", fonamentant així el seu poder constituent en un element mai explícit de continuïtat institucional. En una consideració pragmàtica primordialment conservadora. Aquesta va ser la raó de què, per prudència, la convenció tampoc acabés tipificant una constitució, deixant el marge d'acció d'aquest poder constituent a la deliberació d'una forma de dret consuetudinari de les classes altes (Morgan, 2006: 125). O sigui que, en resum, el marc de la sobirania popular no servia per a demarcar uns drets de participació política per a tothom, sinó essencialment per als propietaris.

Aquesta dimensió del conflicte polític a les institucions, que cal complementar amb l'afirmació normativa més perllongada que va caldre aplicar en contra dels pobres, permet entendre en major profunditat la ineludible faceta política dels successos en què es va recolzar el capitalisme per a consolidar-se.

2.4 - Les contradiccions del nou model social i la problemàtica aplicació a les colònies

2.4.1 - La contradicció de la classe obrera desposseïda

La nova classe proletària es va anar identificant com l'element més trastocador dels resultats dels canvis productius i en matèria relacional. Tot i les evidents reticències morals que suscitava el veure malvivint els pobres no integrats al nou sistema productiu, això seria jutjat com l'efecte col·lateral desagradable de tots els importants canvis i tolerat com un mal necessari. Això sí, tolerat dins els marges imposats per l'esmentada "legislació sanguinària" aplicada durant els segles XVI i XVII en contra de la vagància, les organitzacions obreres, o la mera resistència a l'explotació del factor treball.¹⁴¹ Salta a la vista, que tots els canvis afirmatius que s'han esmentat s'orientaven a practicar un exercici de desposseïció que alhora havia de promoure una definició de la propietat privada com la que estipulava Blackstone el 1765, com un domini exclusiu i despòtic del propietari (Mundó 2015b).

Però en determinat moment del seu creixement numèric o de la consolidació dels canvis relacionals d'ampli abast, es va començar a veure que aquest perfil poblacional desposseït comportava un tipus de problemàtiques característicament diferents. En passar a assimilar-se virtualment a la categoria del *demos*, els proletaris plantejaven també una particular relació conflictiva amb el pol de poder dels propietaris i aquest és un altre dels factors històrics que donen forma al model de política moderna d'occident.

Cal tenir present l'esmentada tríada del poder social característica d'occident, per tal d'entendre la manera en què els canvis revolucionaris en la institució de la propietat van suposar una reordenació de la societat en termes amplis. Amb els canvis al rol de la propietat es va passar a un estadi caracteritzat per un diferent repartiment dels beneficis materials i simbòlics de les tasques productives i reproductives. El qual és com dir que, en base al criteri de la propietat, els diversos nòduls de la tríada es trobaven implicats en un joc de suma zero en què la millora relativa dels uns – donat que no podien inventar-se una riquesa inexistente o inexplotable de la natura – necessàriament dependria de la retallada dels beneficis dels altres, o d'un major enfonsament relatiu dels de més enllà.

Una petita anàlisi de la particular formació de la classe obrera anglesa també resulta reveladora del particularisme occidental en el tractament del terme "democràcia" per fer-ne un sistema de masses.

La reconceptualització de la nova classe desposseïda

Thompson es situa en un punt temporal més avançat que el de l'anàlisi de Marx, corresponent als finals del segle XVIII i principis del XIX. Un moment en què a Anglaterra ja s'havia consolidat una certa fase de les mutacions socials de gran envergadura a partir dels vectors de l'acumulació de capitals i de centralització del poder polític i social en la figura dels capitalistes. Thompson apunta que en aquells temps els influxos dels pensadors més radicals que denunciaven la situació problemàtica en el creixement de les masses desateses i sobreexplotades s'havien fet sentir el suficient com per a arribar a concretar-se en els primers intents de solucions organitzatives, en les primeres organitzacions obreres. Això representava una primera reacció al que de ben

---

¹⁴¹ Amb institucions religioses de la part dels propietaris i un univers de símbols que negativitzava mortalment el pecat de la vagància. Els "ganduls" tant com els "desafavorits per les lleis del mercat" se'n anirien ràpidament cap a l'infern i cal tenir en compte el xantatge de termes existencials (Marx, 2003: 717).

segur es percebria com una injustícia, en què un nou grup elitista s'estava afirmant a costa d'una major explotació i enfonsament relatiu del grup més desafavorit.

L'estat pròxim a la insurrecció en els obrers era resultat, alhora, de la incertesa i dels nous activistes radicals, que van necessitar perdre el terra de cobertures socials que representava el feudalisme per tal d'observar-ne alguna cosa bona i projectar-la cap al futur. Fins a cert punt, això constituïa un altre dels factors dialèctics que van posar els estrats proletaris davant del repte de buscar quelcom en les institucions del passat amb què defensar-se i organitzar així una incipient resistència a través d'elements ja coneguts. De manera prou significativa, el punt fort de la seva reivindicació, o de la seva filosofia política embrionària, fou el rebuig de la identificació entre els drets polítics i els drets de propietat (Thompson, 1989: 8).

Ja en els temps dels Levellers de Cromwell es percebia una tensió provinent d'aquesta identificació en el debat sostingut a l'interior mateix del grup. La petició del coronel Rainsborough ho expressava, quan afirmava que la participació política dels pobres era essencial, donat que hi havia un postulat moral que li recitava que tot ésser humà – anglès i mascle, segurament – fins el més pobre, “tenia una vida per viure” (Thompson, 1989: 9). Per tant, hi havia una noció que li deia al coronel que, en correspondència, també haurien de tenir una veu política. La resposta d'Ireton, gendre de Cromwell i representant dels *grandees*, fou acalorada i emfatitzà un cop i un altre que no es podia obrir la participació política a aquells que no tenien un interès, perquè llavors sempre hi hauria el perill d'obrir el govern a una cort de parlamentaris sense interès que destruïrien la propietat.¹⁴² Rainsborough va preguntar en aquell moment que per a què, llavors, hauria estat lluitant el soldat ras a les guerres contra l'exèrcit de la corona: “per a esclavitzar-se a sí mateix, per donar-li el poder als homes rics, als terratinents, per fer de sí mateix un perpetu esclau?” (Thompson, 1989: 10).

Thompson diu que el soldat Leveller havia lluitat per tres coses conegudes: (1) “la limitació de la prerrogativa de la corona, de violar els seus drets personals i la seva llibertat de consciència, (2) pel dret a ser governat per representants, encara que no participés en escollir-los (3) i per la “llibertat de negociar per a obtenir diners, per a aconseguir hisenda” (Thompson, 1989: 10). Era en aquests termes que podria tenir llibertat i no destruir la propietat. En això es percep el tipus de relació inherentment conflictiva que hi havia de partida entre el nòdul de la propietat i la democràcia en la nova solució d'ordenació social. Aquest resulta un debat important, perquè la reivindicació per un paper polític efectiu de la massa proletària universal es va obrir a partir de les nocions imprecises sobre la sobirania popular, les que els propietaris havien engegat, i a partir del corpus dels drets naturals que emparaven la dissidència de qualsevol membre del poble (Thompson, 1989: 12). Els propietaris havien de tolerar aquesta dimensió simbòlica que atorgava un cert paper al poble per necessitat.¹⁴³ Per això un dels reptes a la vessant institucional va ser bloquejar les possibilitats d'una incidència efectiva de les reivindicacions radicals i la dissidència. Aquesta subsegüent necessitat de tractar de limitar el marge d'acció del *demos* va exigir el compromís fonamental entre els grups dels terratinents i el dels membres de l'aristocràcia comercial.

---

¹⁴² On el terme *suffragium*, des dels temps dels romans, havia anat mutant per a fer coincidir la noció de representació a les institucions o veu política i la noció d'un interès relacionat amb l'administració de les propietats.

¹⁴³ Per l'exigència de fomentar un ambient cultural on es facilités la integració de les masses al sistema productiu, però també perquè representava un reflex de la realitat social profunda en la oposició dels nòduls dels governants, els propietaris i els productors.

Cent anys després, dispersada l'amenaça dels Levellers més radicals i reafirmat aquest compromís entre els grups al poder, la tensió i el joc de forces entre els nòduls de la tríada del poder polític havia arribat a produir un edifici institucional que defensava una "llibertat" com a: (1) inviolabilitat de la propietat, (2) com veure's lliure de l'amenaça d'una invasió estrangera i (3) com veure's lliure de l'amenaça d'un rei absolutista.¹⁴⁴ Més aviat, era un concepte de llibertat com veure's lliures de la interferència de la voluntat de qualsevol altre agent extern, entre els que es comptava el *demos*.

Per això, en la tensió per la referència al *demos* i en el compromís entre terratinents i comerciants, les elits van tenir-ne prou amb generar un tipus de llibertat negativa, com a ànima d'un aparell regulador estatal que en tenia prou amb sancionar sobre el que no es podia fer (Thompson, 1989: 75). Perquè el que sí que es podia fer venia determinat per una vessant privada de les relacions socials, en una autoritat sancionada per la història i que no es considerava generadora d'illibertat. No calia, des d'aquesta òptica de classe, generar uns drets de cobertura que servissin d'alguna cosa concreta als pobres. Però, en aquests termes, la "multitud canallesca", com la va titllar Edmund Burke, ja començava a ser vista més com un problema de gran envergadura, en la mesura que fos capaç de carregar contra l'estructura de propietat existent.

El paper polèmic de la nova forma de les masses pobres s'escenificà en el tipus d'enfrontament dialèctic en què es van implicar Burke i Thomas Paine. Thompson afirma que el primer fou enaltit pels seus partidaris fins la categoria d'analista polític, mentre que l'altre fou rebaixat a mer vulgaritzador del discurs (Thompson, 1989: 86). Davant la constatació de les grans transformacions en marxa, Burke es trobava més preocupat per assegurar la vigència d'un govern que servís per a refrenar els espirals revolucionaris. Un govern que així fes de suport a la forma de l'estructura de propietat i poder social que es deixava enrera, en el lapse en què es produïa la maduració de la nova. Paine, per la seva banda, va organitzar una crítica ben càustica contra la forma de govern existent, observant la gran transformació de la societat més com a una oportunitat per als ciutadans rasos d'assolir cabdals millores que permetessin superar les limitacions de l'era feudal. Per a Paine, la solució als desequilibris del seu moment es trobava en el salt de progrés, la difusió de la riquesa social, en el comerç, l'empresa industrial i en la societat civil (Thompson, 1989: 89).

Els pitjors anys de la transformació

Amb l'esclat de la Revolució Francesa, i la successió de termes com "terror", "*sans-culottes*" o "jacobins", a Anglaterra entre els propietaris es van despertar tota una sèrie de pors, de veure reproduïda a alguna escala l'experiència trastocadora de l'altra banda del canal. Així, els conservadors es van posar més nerviosos i van cridar més alt les seves consignes de propaganda contra els pobres. A Anglaterra, a més, l'època de les successives onades revolucionàries a França va coincidir amb els anys del sorgiment del radicalisme en alguna vessant organitzada. Aquest va ser interpretat com una confirmació de les pors conservadores i així es va provocar l'aparició del que Thompson anomena "la revolució que no va tenir lloc", o una espècie de "contrarevolució preventiva" (Thompson, 1989: 206).

Els anys entre 1792 i 1832 van formar el període en què els propietaris al poder van emprendre més decididament la tasca de tancar les esclatxes de la contestació dels

---

¹⁴⁴ Amb el que els impulsos republicans i moderats semblarien estancats en la definició intransigent d'Ireton fins a finals del segle XVIII. Implicant alhora un crescut "teixit de corrupció, suborn i interès que s'anava embolicant" (Thompson, 1989: 11).

proletaris, trobant-se amb què la millor estratègia consistia en la combinació d'un poder de sanció moral i un altre de legal en la seva contra. El període va ser designat com el dels pitjors anys dels atacs contra la condició obrera, que tot just començava a organitzar-se.¹⁴⁵ Així, la més intensa explotació duta a terme per les vies impersonals de les incoacions del mercat, sumada a l'expropiació i el desarrelament de la comunitat que suposava l'atomització dels individus "alliberats", va generar una càrrega qualitativament diferent dels costos de la producció sobre els obrers.

Després d'això les elits es podrien permetre ampliar l'espectre de participació de les masses al procés de les eleccions. Un cop operada aquesta repressió i establert el nou marc normatiu i legal, adoptada finalment l'autoritat dels mercats, llavors podria obrir-se la participació política a les masses a Anglaterra.

L'aliança de classes contra els obrers i la fórmula del nou poder social

Per ser subjectats en aquesta categoria de la nova desposseïció fins que ja fos massa tard per a tirar enrere els canvis, els propietaris van haver de sostenir-se en un pacte amb altres poders socials, com el moral de l'església o el polític de les lleis.¹⁴⁶ Aquesta formava una autoritat que passava a no incloure refrenaments en uns termes que no fossin els de la lògica econòmica, en què els obrers eren equiparats a un recurs més.¹⁴⁷ Això també va donar lloc a una nova classe de patrons i capatassos intermedis que portaven la nova autoritat impersonal fins a noves formes d'explotació del factor treball. Va ser en gran part pel xoc de trobar-se aquesta nova explotació pel que en els compassos fundadors de la seva història els membres de la classe obrera van trobar un element de resistència política en les pròpies representacions d'elements mig idealitzats del passat. En valors depreciats com ara la justícia, la independència productiva i la pertinença a la comunitat (Thompson, 1989: 212).

El que val la pena destacar és que el suport material de tota la sèrie de canvis socials complexos no va venir només del "descobriments de noves maneres d'apropiar-se de la riquesa de la natura", sinó que va suposar sobretot l'ús de noves maneres d'aplicar una autoritat sobre el factor treball, perquè aquest cedís voluntàriament part del seu

---

¹⁴⁵ Recorda l'autor que són els anys de l'explotació clandestina de dones i nens, en què el fabricant podia fer-se ric en el curs d'una sola generació. I recalca, també, que fou a base d'aquesta intensa oposició de perfils socials que la llibertat dels propietaris es va poder fer servir per a emmirallar-hi la "no-llibertat" dels obrers i que aquests contrastos foren els primers condicionants que començarien a donar forma a la cultura de la classe obrera (Thompson, 1989: 208).

¹⁴⁶ Thompson comenta que això es concretava en un pacte solidari entre els amos (Thompson, 1989: 209). El qual els permetia exercir una pressió comuna i organitzada contra una classe obrera encara en estat de xoc. Resulta il·lustratiu el relat de l'experiència d'un obrer que tenia fama de discutir amb els amos pel salari i per això aquests havien acordat no donar-li feina i es preguntava: "i que hauria de fer llavors l'home? Si va a la parròquia, que és la tomba de tota independència, li diuen: No podem ajudar-te; si et baralles amb el teu amo t'enviarem a la presó i no cuidarem a la teva família...". Els jutges acostumaven a posar-se de la banda dels patrons i a mostrar-ne una empatia, mentre que els obrers merament no s'atreïen a interposar demandes per por a haver de pagar els costos del judici (Thompson, 1989: 211).

¹⁴⁷ Comenta l'autor que la relació d'explotació clàssica de la Revolució Industrial és despersonalitzada, en el sentit de què no s'admeten obligacions perdurables de reciprocitat: de paternalisme o deferència, o d'interessos de l'Ofici (Thompson, 1989: 213). Però afegeix que això no implicaria la pèrdua de fórmules de paternalisme social, ja que el trànsit al nou sistema de producció es va haver de fer sense trastocar les línies mestres de l'estructura de propietats existents. De manera que de ben segur que en seguiria existint de paternalisme, però el que és important és que ara ja no es veuria regulat per alguna fórmula compartida d'ètica o moral públiques, sinó que també vindria determinat i arbitrat per la vessant privada i asimètrica de la vida social, permeada d'altres vectors (també privats) de poder i dominació.

producte.¹⁴⁸ Aquests nous models d'explotació van venir determinats pel nou ventall d'accions econòmiques i polítiques que es van tornar possibles, realitzables o merament imaginables amb la successió de canvis que portaren a la constitució del nou escenari capitalista.

En la posada en marxa de les noves pràctiques productives sempre hi havia un grup de beneficiaris principals ben identificable. Mentre que els obrers en podien sortir tangencialment beneficiats en uns casos, o quedar terriblement desemparats davant una conjuntura particular. Thompson ho il·lustra amb l'exemple – que podria comprovar qualsevol obrer del moment – de què si hi havia una recessió comercial “ells” retallaven els seus salaris. Si el comerç millorava, s'havia de lluitar contra ells i el seu Estat per a obtenir qualsevol porció de la millora. Si el menjar era abundant, ells en treien un benefici. Si era escàs, alguns d'ells en treien més benefici (Thompson, 1989: 216).¹⁴⁹ El comentari recalca, més que la mera manipulació efectiva dels canals de repartiment del benefici social, que essencialment el repartiment d'aquests beneficis i penúries depèn d'un lligam relacional entre els diversos perfils socials. Deriva d'una dialèctica de classes subjacent i inextricable.

Amb això, també s'il·lustra la dimensió del desemparament social al que van haver de fer front els obrers; una condició social necessària per a donar lloc a les noves atribucions propietàries i a l'edifici de dominació que exigia en general el sistema productiu. En suma, aquest es derivava directament de l'atribució autoritària dels propietaris sobre cada cop més elements del context social, de la vida social dels pobres.

A més, que la conformació dels diversos grups socials té una relació fonamental i inexcusable amb aquesta dimensió de la lluita de classes dialèctica també s'expressa en el que Thompson anomena “la controvèrsia sobre el nivell de vida” (Thompson, 1989: 217). Com a part de les visions idíl·liques que Marx relacionava amb un intent d'explicació benigne del procés d'acumulació originària, es va arribar a fer valer l'argument de què entre totes les penúries de les reorganitzacions socials i productives també es va donar un increment brut de la riquesa general. I que això encara i constituir un tipus de repartiment asimètric dels beneficis hauria resultat en una important millora del volum de la riquesa que baixava cap als perfils obrers. L'argument serveix per a recalcar de nou la importància de la dialèctica de classes en l'estructuració d'una pràctica que comportava que un grup fos afavorit de manera sistemàtica i un altre el receptor de tota la incertesa. La perspectiva optimista podia tenir en compte el nivell dels salaris o el nivell del valor real dels salaris, però tendria a deixar de banda que davant de situacions imponderables sempre eren els estrats obrers els que patien per la seva supervivència, mentre que els patrons propietaris com a màxim veurien reduïts els seus beneficis.

Més encara, les versions optimistes dels “pitjors anys” de la condició obrera podrien arribar a argumentar que tot es va fer per una millora relativa (intergrup) de les generacions futures. D'aquesta manera, seria possible argumentar que entre 1790 i 1840 es va donar una petita millora de les condicions materials i també que l'explotació intensificada, una major inseguretat i una misèria humana creixent eren conseqüències desagradables però necessàries.

---

¹⁴⁸ Com apunta també el lúcid anàlisi de Thompson, l'examinació d'un procés de canvis parcel·lat pot portar a la impressió *post facto* de què, entre tot plegat, no hi havia un marge per a l'agència humana, sinó només compulsions impersonals ineludibles o no subjectes a la incidència d'un judici moral extern (Thompson, 1989: 214).

¹⁴⁹ Afegint també que “ells” conspiraven, no sobre aquest o aquell altre fet aïllat, sinó sobre la relació essencial d'explotació, dins la qual tots els fets podien tenir validesa.

Però aquestes eren explicacions *ad hoc* i en cap cas tenien en compte la manera en què generacions senceres d'obrers van sacrificar el present per un futur en condicional. Dit d'altra manera: ningú va demanar el seu consentiment pels canvis amplis que anaven a operar.¹⁵⁰ Esmentar que tot es va fer per al bé de les generacions futures representa una evidència més de la presència del cànon que considerava els pobres incapaços de conèixer quin seria el seu propi i bé i de tenir, per tant, una capacitat de judici polític.

En conjunt, els apunts aportats per l'obra de Thompson ajuden a comprendre la manera relacional en què la nova categoria de desposseïts va ajudar també a modelar la pròpia figura dels propietaris, als que va entrenar en la seva nova autoritat. Tant el grup dels propietaris com el dels proletaris es van definir en el seus respectius caràcters, en la nova capacitat de poder i en la nova exposició, a partir de les mutacions a la cabdal institució de la propietat, a partir de les noves atribucions que definien el poder d'uns i la subjugació dels altres.

La relació s'il·lustra finalment a través de situacions com les que portaven al camperol, desposseït de terres i comunitat, a assumir que no valia la pena enfrontar-se a ningú en concret i que resultaria més fàcil emigrar a provar sort a les ciutats, per molt mísera que li resultés la perspectiva. I el més característic era, a més, que el camperol sentia aquesta inclinació a proletaritzar-se sense que ningú li demanés explícitament, sinó com a part de les incoacions abstractes i impersonals del context.¹⁵¹

2.4.2 - Les conseqüències ulteriors de la postura colonial d'Anglaterra

Els dilemes democràtics que impacten a la modernitat capitalista

Antoni Domènech, a "Economía política y tradición histórica republicana: el caso de Adam Smith" (2010), brinda una interessant recapitulació dels problemes o dilemes democràtics acumulats en els processos de canvi que porten a la modernitat, els quals s'expressen a través d'una oposició a la tradició republicana: una oposició entre la branca aristocràtica i una branca de republicanisme popular revolucionari. Amb aquesta revisió, Domènech mostra que un dels nòduls central per a aquest debat republicà era la institució de la propietat i com les seves consideracions estaven interseccades pel fons de continguts del debat paral·lel sobre el iusnaturalisme.

A través de l'experiència clàssica van ser quatre els problemes democràtics fonamentals que impacten a la modernitat. (1) El de la distribució de terres per evitar la polarització excessiva i les grans estructures de dependència. (2) L'eliminació de la possibilitat de la servitud per deutes. (3) L'abast de la ciutadania extensiva com a vincle amb la propietat i amb els drets, el qual portava al dilema sobre l'existència d'una *doxa* universal. (4) Els límits entre l'esfera pública i la privada, ja que es podia constatar que la democràcia portaria a una subversió de les lleis del *domus*, en una dinàmica trastocadora que Aristòtil no veia amb bons ulls, pensant que portaria a instituir una *gynaikokratia*, un govern de les dones. Plató anava més enllà i deia que s'establiria una *doulokratia*, un govern dels esclaus

---

¹⁵⁰ De fet, a les institucions polítiques van tenir molta cura de no fer-ho i conscientment, de no invocar el consentiment popular.

¹⁵¹ Cal recordar, en una incoació que provenia de la identificació de l'absència d'unes normes tradicionals relatives a la vessant reproductiva de la societat i l'economia de subsistència, que havien estat substituïdes per l'entrada en vigor de les lleis de la oferta i la demanda. Això suggereix també un primer pas cap a la despersonalització de l'autoritat i la dominació, que alhora entranya una renúncia del debat moral sobre les condicions de vida i de subsistència, ja que no es podien demanar raons a ningú sobre les tragèdies morals que es provocaven amb l'entrada al món modern. Així es neutralitzaven d'un cop tot els patrons tradicionals de conflicte.

(Domènech, 2010). La democràcia implica alguna relació d'influència entre l'esfera pública i la privada i aquesta era una condició a la que es trobaven naturalment enfrontades les elits, ja que el seu poder es recolzava precisament al privatisme i a la privatització de sectors de l'esfera pública.

Aquests punts informen de les limitacions que patien les institucions democràtiques a l'antiguitat. Amb els desenvolupaments posteriors que porten a la modernitat, es generarien més d'aquests dilemes essencials, els quals tindrien un impacte cabdal a l'escenari de les colònies angleses d'Amèrica del Nord.

(5) El problema de l'Estat. A les societats antigues, al govern de la *polis* el cos de funcionaris públics no es trobava autonomitzat de la societat de civils, sinó que n'era part. No existia un cos de funcionaris autònom ni un poder estructurat com quelcom aliè a la resta de relacions polítiques. Seria a l'escenari medieval anglès on es va donar lloc al sorgiment d'un poder com aquest, en el camí d'atribuir-se un monopoli de la violència. Aquí, Locke va intervenir al debat com a part del corrent per la "civilització de l'Estat". Locke parlava dels funcionaris com a *trustees* del poble, en la línia que portava a considerar l'Estat com l'instrument de l'autodeterminació del poble i no pas quelcom abstracte i aliè (Domènech, 2010).

(6) L'economia política. Va ser al segle XVIII quan va prendre rellevància el repte de governar un Estat com un *domus* tradicional, amb una sèrie de "fàmuls" *alieni iuris* que, amb tot, formaven part del procés de producció i reproducció. Aquesta perspectiva portava a una sèrie d'innovacions: portava a la consideració del govern dels *alieni iuris*, es polititzava la relació entre propietaris i desposseïts, així també es posava de relleu l'arrel econòmica dels problemes polítics, o també que les relacions socials domèstiques formen part de la política i que la institució de la propietat té uns usos polítics.

(7) L'ús capitalista dels mercats. Amb el pas a la modernitat es va produir una focalització de l'atenció social en els mercats, fins a descriure'ls com el nòdul central per a resoldre els problemes socials i per arribar a un òptim organitzatiu. Amb això es posava de relleu la independència entre el mercat i el mercat amb usos capitalistes; d'un mercat com a mecanisme d'intercanvi i distribució i un mercat com a instrument per a disciplinar i expropiar. Aquest ús polític del mercat capitalista és el que va fer desplaçar la societat civil de la *res pública* a la *Bürgerliche Gesellschaft*, on el terme s'assimila a una definició burgesa capitalista i amb ella es determina una "esfera no política de les necessitats" (Domènech, 2010). Amb el mercat capitalista va legitimar-se una dinàmica expropiadora que habilitava a la capacitat rendista i d'un nou esquema de dominació, el qual va trobar el camí lliure amb les derrotes del Termidor de 1794 i del programa de Jefferson als Estats Units.

(8) La *loi de famille* al capitalisme. Amb la modernitat es produeixen dos canvis fonamentals. Per una banda, tradicionalment la propietat agrària integrava a la unitat productiva i la reproductiva, mentre que a la modernitat aquests àmbits es distingeixen en empresa i família. Amb això l'autoritat tradicional es bifurcava en les noves autoritats del *pater* de la família nuclear i la del patró empresarial, amb el que s'arribava a la possibilitat d'una doble explotació per a les dones, per exemple. L'altre canvi és el de la pèrdua dels mitjans coercitius directes per part de la propietat privada. A l'Anglaterra del segle XVI van actuar dues forces per a això: el desenvolupament de l'Estat com a monopoli de la violència i del mercat disciplinant. Amb l'Estat central i eficient i els mecanismes de mercat per disciplinar els arrendadors es va produir l'impuls del capitalisme agrari als segles XVI i XVII. Tot i això, al capitalisme segueixen sent irreductibles l'esclavatge i l'autoritarisme paternalista o bé abstracte (Federici, 2004). Amb això es comprova que el capitalisme elimina la promesa fraternal de la democràcia revolucionària d'eradicar la *loi de*

famille i civilitzar la vida productiva i la reproductiva. El capitalisme fa mantenir una esfera subcívil, que és on pot erigir-se “la llibertat neodespòtica del patró” (Domènech, 2010).

(9) La colonització, la llibertat republicana i la república cosmopolita. Per a la doctrina cristiana des d’Agustí d’Hipona, l’esclavatge es considerava natural per causa de la presència del pecat original, el qual representava tota una innovació respecte el món clàssic. Amb aquesta consideració es produïa una fagocitació del dret natural clàssic pel *ius gentium* romà, amb el que s’arribava a la justificació de tota dominació (Domènech, 2010). Però la reacció intel·lectual al genocidi de la conquesta d’Amèrica del Sud va portar a una reformulació del debat sobre els drets naturals dels humans, pel contacte entre Estats civilitzats i els bàrbars. Muntzer va aixecar-se al segle XVI contra la reedició de la doctrina paulista del pecat a través de Martin Luther, en la idea que el dret natural sense pecat era el camí per a abolir la dominació i la propietat privada excoent. En aquesta perspectiva, nadius i servents compartien el tret de trobar-se fora de la societat de civils, però existien uns drets precívils inalienables. La inalienabilitat del dret a la llibertat es trobava a Locke, Kant i a Francisco de Vitoria. Altres autors, com Grotius, Puffendorf o Hobbes, eren partidaris de l’alienabilitat de la llibertat i de la legitimitat de les guerres colonials.

Entre aquests problemes o dilemes es va anar obrint un espai per a l’establiment de les condicions de la progressió de l’autoritat exclusiva dels propietaris i d’altres factors, com ara la justificació social del treball assalariat. Però els dilemes també permeten copsar els elements específics que adquiririen una major projecció i transcendència a les colònies angleses d’Amèrica del Nord, fins al punt de generar un escenari polític únic i innovador.

Els efectes emancipadors del context colonial

A Amèrica també s’hi va enviar immigració forçada, d’entre tota la població que sobrava a Anglaterra, en els proscrits, els dissidents polítics i religiosos, els vagabunds, etc. Això afegeix un component important de matís a les apreciacions més idíl·liques sobre les colònies. Cal esmentar-ho, si més no, per tal d’entendre el sorprenent efecte que allà trobarien molts pobladors per un contrast favorable amb el fonamental moviment repressor que es donava a Europa. Al context colonial no hi havia implantada una xarxa d’autoritat feudal que fes de subjecció a les transformacions que necessitaven els potentats, l’autoritat del govern era més distant i moltes de les pràctiques de la vida social, per l’absència d’una autoritat pròxima, podien ser més autogestionades que a cap altre lloc. Així al nou context es tornava realitzable una nova definició de la llibertat que seria efectivament impensable a Europa: la de la llibertat com a “absència d’amo” (Federici, 2004).

L’efecte de l’existència d’una possibilitat efectiva per a l’emancipació personal s’expressava en molt distintes facetes de la vida a les colònies. Però els casos més radicals eren els de la gent que decidia abandonar la seva línia de filiació civilitzadora i marxava a viure amb els nadius. O bé el de la resistència a quedar inscrit a les dependències relacionals demarcades pel mercat de treball que buscaven explícitament les autoritats colonials. O bé la de l’episodi de la Rebel·lió de Bacon, el 1676, en què es va produir una aliança entre blancs pobres i negres esclaus. Aquest devia encarnar el paradigma del terror per a les classes dirigents. Resulta interessant que les condicions de conflicte que animaven aquest tipus d’aliança fossin destruïdes a partir de l’abolició de la servitud per deutes, que va trencar la solidaritat interracial i va contribuir a amalgamar l’horitzó del bàrbar, de l’incapaç, l’insolvent: del no propietari.

Però entretant, i encara molt després d'aquestes rebel·lions i de la mateixa revolució, el de les colònies americanes arribaria a encarnar un escenari molt preocupant per a les autoritats de la metròpoli i per als conservadors del món sencer.

La forma del poder colonial i el patró de relacions internacionals

Als escenaris colonials d'Amèrica del Nord es va donar una experiència de govern que va encarnar un nou punt de redefinició a la història de la democràcia, en una solució de continuïtat amb la tradició anglesa, però havent de reinventar-la en base a problemes particulars.

El nou escenari colonial oferia un camp molt temptador per a l'expansió de nous mercats per a la penetració del comerç. A més, també es posava a l'abast tot un nou món de recursos expropiables i un camp fèrtil on imposar les relacions de producció capitalistes, per a afavorir així una major concentració de capitals *in situ*. Des d'Anglaterra es projectava crear un flux de retorn de riquesa a la metròpoli a partir de tot això. Cal recordar que el nou àmbit de relacions internacionals es definia per la lògica capitalista.¹⁵² Així naixia una nova lògica del poder internacional i de l'equilibri de poder entre les diferents nacions que obeïa a les necessitats abstractes i apàtrides del capital i dels mercats. Més significatiu encara, resulta el fet que el colonialisme fos observat, ja de manera conscient, com una eina de desposseïció i control social revolucionaris. Marx, a *El Capital*, dedica el capítol XXV a la inspecció d'aquesta teoria que feien servir els agents colonials al servei del capital, basant-se en els comentaris pràctics del legislador Wakefield. Això té la virtut de revelar la vessant de la manipulació relacional que resulta consubstancial a l'ecologia i al tipus d'explotació típicament capitalistes.

Marx diu que l'economia política intenta mantenir una “agradable confusió” en la representació de la coexistència de la propietat privada fundada en el treball individual i la propietat capitalista perquè el que passa realment és que la segona tendeix a aniquilar la primera (Marx, 2003: 741)¹⁵³. Si més no, a les colònies, on no s'havia produït el procés expropiador de l'acumulació originària clàssica, aquest tipus de propietat privada tradicional representava un obstacle més resistent al tipus de concentració que generava la plataforma de llançament del capitalisme. Allà encara existia la figura d'un productor independent resistent que s'enriquia ell i no permetia fer-ho al capitalista. Així, en interès de la “riquesa nacional”, gent com Wakefield va començar a plantejar-se quins serien els mitjans artificials per a crear un tipus de “pobresa popular” anàleg al d'Anglaterra, que produís més assalariats i permetés l'avenç del gran capital.

Marx apunta que amb el seu diagnòstic Wakefield va fer incidència – potser de manera un tant ingènua encara i estranyament desacomplexada – en què la possessió dels mitjans de producció no era suficient per a la creació de capitalistes, sinó que a més feia falta situar-los en la relació clau amb un grup de desposseïts obligats a fer-se assalariats. Així, Wakefield assumia que la natura clau del capital no era una “cosa”, com ho serien els mitjans de producció, sinó que era una “relació” (Marx, 2003: 742). El capital distribuït de manera uniforme per la població de les colònies no incitava a l'acumulació i això succeïa de manera especial a les colònies americanes, on la passió per la possessió de la terra i l'autonomia oferia una barrera institucional per a la penetració del capitalisme, impeding la creació d'assalariats i dels propis capitalistes.

---

¹⁵² Un sistema habilitat per la nova capacitat de mobilitat del capital, que es faria més creixent amb el pas del temps.

¹⁵³ Aquesta cita es resumirà en endavant.

El cas clàssic de la implantació del capitalisme i el repte del cas nordamericà

La solució europea al problema de l'acumulació originària havia consistit en una fórmula de contracte social en què s'assumia la desposseïció d'una de les parts per la suposada glòria de l'acumulació del capital i de la riquesa nacional. Així s'havia dut a terme una autoexpropiació satisfactòria del tipus de riquesa social disseminada entre la classe dels productors. Però a les colònies s'invertien les condicions europees: la terra era abundant i barata i el treball escàs i car. Això imposava que la disseminació original de la riquesa social establís una tendència de reproducció del poder popular. El treballador nouvingut podia fer d'assalariat un temps – un perfil car i buscat –, fins que estalviava prou per a comprar-se unes terres. Així es tornava autònom, en tenir assegurada la subsistència del seu nucli familiar. No existia la dependència respecte al patró ni el desajustament entre indústria i agricultura que aniquilava la indústria domèstica a Europa. Ni existien, per tant, les condicions per a la creació d'un mercat intern per a l'autoreproducció del capital.

A Europa, la solució als obstacles plantejats va consistir en el lent establiment d'una relació contractual lliure establerta entre parts autònomes – una vessant privada on el propietari tenia avantatge – i en la creació resultant d'un mercat de treball saturat.¹⁵⁴ Però a les colònies els treballadors venien ja formats, es feien independents i així el mercat de treball es mantenia sempre escàs. Això va fer a legiladors com Wakefield exclamar-se per causa del “grau indecorosament exigü d'explotació” que s'implicava, per la falta del sentiment de dependència i, en resum, pel “sistema barbaritzant de dispersió dels productors i del patrimoni nacional” (Marx, 2003: 746). On a Europa la classe obrera constituïa un accessori viu de la dominació, a Amèrica la prosperitat popular disseminada ofería un tipus de resistència política característica (Marx, 2003: 747).

Per tal d'evitar la reproducció d'un poder social disseminat com el de les colònies americanes, el que Wakefield va acabar proposant va ser assignar a la terra un valor artificialment alt. Això havia de fer que el treballador hagués d'estar-se més temps a la condició d'assalariat abans de poder fer-se independent. Així es deixaria un marge per a extreure una part més gran del producte del seu treball, amb el que els obrers ajudarien a l'acumulació d'un capital per als patrons. Després, en el moment de comprar terres artificialment cares, els pobladors finançarien un fons estatal per a la importació de nous treballadors assalariats. En conjunt, aquesta era una estratègia que Marx anomena un “rescat pagat al capitalista”, en què l'assalariat s'havia de buscar un substitut si volia abandonar el mercat de treball (Marx, 2003: 749).

Però el pla manipulador de Wakefield no va funcionar. El que va passar per a mutar la situació favorable als pobladors de les colònies va ser que els fluxos migratoris des de la metròpoli van continuar marxant en massa als independents Estats Units. Allà, el reflux de pobladors cap a les colònies de l'interior es va produir a un ritme més lent que el de les cohorts arribades d'Europa. I això va ser el que va solucionar en part el problema de l'escassetat al mercat de treball, permetent una incipient acumulació de capital autònoma al nord-est del país (Marx, 2003: 737). Però aquest només seria un primer pas de tots els que caldria donar fins arribar a implantar a Amèrica un sistema com l'anglès.

Si més no, de la lectura dels arguments de Wakefield es percep que el seu pla de manipulació política estava concebut per a contextos on es pogués neutralitzar la variable de les herències institucionals – “barbaritzants”, en les seves pròpies paraules – que mantenien al productor en un lligam amb la terra i amb els propis mitjans productius. És a dir, el pla era aplicable allà on no hi hagués pobladors autòctons i es poguessin implantar

---

¹⁵⁴ Una expressió en la que s'engloben totes les dimensions dels canvis interpretatius, productius i relacionals que s'han anat veient, comptant el cabdal recurs per la violència.

fluidament els colons adaptats normativament al mercat, o bé allà on els pobladors barbaritzats i les seves institucions i vincles de propietat es poguessin arrasar tranquil·lament – que seria la majoria dels casos. Però les colònies d'Amèrica del Nord no encaixaven exactament en cap d'aquestes categories.

Les colònies nord-americanes s'havien fundat des dels propis esquemes culturals anglesos. Els colons anglesos que s'hi havien anat establint des de dècades enrera no havien estat – com tampoc els seus mitjans de producció individuals – capitalitzats. Tampoc existia un sistema d'autoritat social que, com en el cas anglès, hagués subsistit des de la seva matriu feudal i hagués servit de suport a la legislació sanguinària per a l'aplicació de la privatització i capitalització. Existia, llavors, un problema a l'hora de practicar l'acumulació originària.

Per això, encara i la presència d'un cert capital acumulat, a través del favor de la burocràcia anglesa o per la vessant competitiva dels puritans de l'est, els pobladors també van ser capaços de trobar maneres pràctiques de bloquejar una ulterior concentració de propietat, entre d'altres coses.

2.5 - Conclusions

S'ha comprovat com els grans processos de canvi del context feudal occidental passaven pel cànon: on els propietaris gaudien d'una autoritat en sí, distingint-se dels governants, i on tots dos grups havien de mantenir-se vigilants respecte el *demos*. En aquesta tríada en disputa, els desenvolupaments que portaren cap al capitalisme representaven intents de transcendència del tipus d'equilibri de poders típicament feudals.

La manera en què un seguit de conflictes particulars van portar a la transcendència del conjunt del model feudal s'exemplifica en diversos fenòmens. Un d'ells és el del debat sobre el iusnaturalisme, en què alguns autors voldrien ajudar a guanyar algunes atribucions de *dominium* per als propietaris, per sobre dels senyors feudals. Així, el iusnaturalisme que s'origina al feudalisme que segueix a la dissolució del món romà plantejarà problemes i solucions nous al iusnaturalisme antic d'arrel romana i grega. Però aquest debat també va reobrir la consideració sobre l'existència d'uns drets inalienables a les persones pobres. Això portava al dilema, o una oposició, entre un model de societat ordenada pel *dominium* i amb una jerarquia primordial o un model sense *dominium* i essencialment igualitari. Aquest últim era un horitzó que les elits havien d'evitar per tal de no veure el seu ordre social subvertit. I cal notar el paper central de la discussió sobre el paper de la formulació específica de les institucions de propietat en afirmar un o altre escenari.

Les insurreccions populars, com la liderada per Thomas Muntzer, apareixien per a afirmar l'existència dels drets populars inalienables i per a generar un moviment d'escapament de l'ordre feudal cap a alguna forma de democràcia radical. Aquesta tendència és la que va provocar una gran reacció a les elits per reafirmar el vector aristocràtic i el caràcter de la societat jeràrquica.

A Anglaterra es va produir una confluència de factors característica. Allà coincidien un Estat central desenvolupat i un *partnership* d'aquest amb els barons. Això feia el poder social més coincident amb la condició dels propietaris i els deixava un marge major per a innovar. Amb un nou repertori tècnic, els propietaris van aconseguir deprimir el poder popular residual de les edats feudals i acaparar les riqueses comunals. Amb això es va poder generar una acumulació de capital que va representar una primera plataforma per a la disputa de l'hegemonia política. La revolució anglesa va ser l'expressió d'aquesta

disputa. Un fenomen que les classes altes en conflicte van haver de gestionar amb prudència amb la idea explícita de no obrir el poder al *demos*.

El tipus de revolució duta a terme a Anglaterra va permetre mantenir un ordre social aristocràtic adaptat, on es retenia el principi jeràrquic i s'inhabilitaven alhora les posicions democràtiques. Així, es van poder anar aplicant els elements per a la reproducció del nou ordre capitalista entre una negociació amb les velles elits, per l'objectiu compartit de la subjecció de les masses. Amb els elements dinàmics del mercat nacional integrat, el deute públic, la mercantilització de tots els elements de la vida social, etc., la força de treball també hauria d'adaptar-se a aquests mecanismes de la nova producció, radicalitzant-se la seva condició de desposseïció i vulnerabilitat.

A l'evolució des de l'estadi feudal anglès, amb la pèrdua de preeminència de la propietat característica d'aquest escenari, es va poder produir el pas a una forma de propietat capitalista, el que fonamentalment va comportar un nou control productiu per part dels agents capitalistes: una nova autoritat social directiva a partir del procés productiu. Així s'aconseguia eliminar l'horitzó de fugida a una democràcia radical com se'l entenia al context feudal, en el seu caràcter comunalista. Amb tot, també s'aconseguia evitar el tipus de dilemes democràtics resistents durant el feudalisme. La confluència conflictiva d'aquests trets és el que va donar lloc a la formulació anglesa del capitalisme com una solució de transcendència a la vella dialèctica feudal.

D'altra banda, la recepta anglesa per a la superació de l'ordre feudal no podia funcionar de la mateixa manera a les colònies angleses d'Amèrica del Nord. Allà, les institucions que els anglesos havien donat a llum en el seu impuls capitalista servien per generar una situació oposada en molts sentits: en què no s'afavoria l'acumulació transformadora de capitals i els pobladors retenien les terres que els feien falta per a ser independents i per a viure sense amos.

III - LES COLÒNIES NORD-AMERICANES I LA REVOLUCIÓ PER LA INDEPENDÈNCIA: CAPITALISME, PODER POLÍTIC I PROPIETAT

Síntesi del capítol

Al context nord-americà van confluïr una sèrie d'ingredients de matriu característicament europea, en forma de costums, idees i concepcions, que es varen traslladar a un escenari diferent al del seu sorgiment, deixant uns marges d'acció diferents i no encara del tot ponderats. Així, la revolució de les colònies angleses d'Amèrica del Nord imposà els fonaments d'un experiment singular, on la institució de la propietat va seguir desenvolupant mutacions que van resultar cabdals per als models posteriors de modernitat occidental.

Al present capítol caldrà ponderar les condicions que comportaren que a les colònies les atribucions de drets heretades de la tradició anglesa derivessin directament en un problema per a la formació d'una autoritat social en el model europeu. A un escenari sense la xarxa d'autoritat feudal i amb la disposició de tants "recursos lliures" com hi havia a les colònies, els ciutadans més pobres tenien una via per a establir-se fàcilment com a propietaris i tenien capacitat de resistir-se a un esquema d'autoritat governativa com l'anglesa. L'autonomia a l'àmbit material de la majoria de la població comportava fàcilment unes atribucions d'autonomia política, les quals van representar un primer pas en la direcció de la reedició de la tangent democràtica històrica.

Més enllà, la situació comportava un bloqueig relacional que reproduïa la situació d'igualitarisme entre la població, establint un obstacle fonamental per a la cooperació dirigida del treball i per a la generació d'un salt productiu diferencial com el que s'havia estat desenvolupant a Anglaterra. En contra d'aquesta disposició de les coses es van posar en marxa diferents moviments polítics.

De manera que el problema fonamental que va aparèixer a les colònies era de relacions i autoritat socials, en què no es permetia la fluida capitalització dels recursos repartits entre la població. En un primer terme, l'erupció d'aquesta problemàtica es va veure mediatitzada per l'enfrontament amb els britànics. Però després va haver de ser assumida al sí de la nova comunitat, un cop consumada la revolució. En aquell moment, el conflicte només hauria estat dilatat per la urgent necessitat d'habilitar la generació de les noves institucions nacionals.

Així, les noves institucions dels Estats Units d'Amèrica van poder ser mediatitzades pel grup més coherent i coordinat al voltant de l'interès capitalista. Això seria el que donaria un marge d'acció al grup dels capitalistes per a assolir un poder diferencial. A partir de les noves institucions creades a partir de la Constitució, aquesta classe social va donar un primer pas cap a una autoritat directiva sobre la forma que prenia la societat en modernitzar-se.

En aquest context, les condicions democràtiques van ser trobades circumstancialment. Es podria dir que eren prèvies al caràcter que després s'imprimiria a les institucions polítiques; més aviat eren el principal problema. I en aquests termes dialèctics es produiria el sorprenent fet que la tradició democràtica va començar a associar-se a unes institucions productives profundament antidemocràtiques.

Índex del capítol

3.1 - Les colònies angleses a Amèrica el segle XVII (p. 118)

3.1.1 - Perspectives incertes a la formació de les comunitats colonials

Un context metropolità innovador i convuls: les figures dels propietaris i els colons anglesos · La pluralitat constitutiva de perfils colonials · El substrat productiu divers entre els estats colonials

3.1.2 - La problemàtica productiva en relació a l'autoritat social

La propietat com a salvaguarda de l'autonomia política: la "república de facto" · L'obstacle per a un salt civilitzador com el d'Anglaterra

3.1.3 - El bloqueig relacional a les primeres estructures de les colònies

L'equilibri entre els petits propietaris com a obstacle per a les relacions asimètriques · Un primer impuls per a reeditar la tangent històrica democràtica

3.2 - Dinàmiques de distorsió estructural de l'escenari colonial d'inici (p. 127)

3.2.1 - Canvis endògens a les colònies

La refundació del projecte trastocador adaptat a les colònies · Noves activitats productives al context dels petits grangers autònoms · La maduració de la comunitat política i l'aparició d'un enfrontament d'interessos

3.2.2 - La dialèctica ineludible cap al conflicte

L'incipient conflicte al voltant de la terra com a expressió d'atribucions de poder propietari · El paper del treball a l'ideal propietari autonomista · La conflictivitat d'arrel urbana: propietat i treball assalariat

3.2.3 - La identitat política dels *founders*

La difícil postura operativa dels founders · Els principals trets i ambigüitats de la identitat grupal dels founders · Les reflexions de Locke en el pensament dels founders · La mirada als clàssics a la recerca d'arguments contra l'aristocràcia i contra la democràcia · La dicotomia entre l'accent en el govern o en els drets individuals · El prejudici fonamental dels founders cap a les capacitats del poble · La síntesi conceptual en la definició de l'Estat · La postura emancipadora de Thomas Paine des del context urbà

3.3 - L'escenari revolucionari nord-americà (p. 144)

3.3.1 - Els factors dinàmics presents a l'esclat revolucionari

Una deriva irremissible cap a l'expressió del conflicte · El paper de les colònies al marc de relacions internacionals · Problemes materials derivats de la taxació britànica · Els inicis dels moviments de la xarxa revolucionària dels perfils alts de la societat colonial · La necessària annexió del component popular a la xarxa revolucionària · El tràngol de la revolució i la necessitat de reprimir la pròpia xarxa revolucionària

3.3.2 - El factor popular i l'amenaça de la recurrència de la llibertat entesa com a absència d'amo

La necessitat d'afirmació de la deriva extralegal popular · El precari acord dels revolucionaris al voltant de la no transcendència del marc normatiu dels propietaris · La forma de la nova societat entre les innovacions federalistes i el conservadorisme agrari · El repte constitutiu per a la refundació del sistema polític · El repte civilitzador a la pràctica de la implantació de l'Estat

3.3.3 - El signe de la revolució per la independència

La democràcia de facto i la revolució conservadora · La independència de facto i l'amenaça d'una guerra civil interior a les colònies

3.3.4 - La problemàtica del buit de poder postcolonial

L'ansietat postrevolucionària del conservadorisme social · El segon moment revolucionari: la formació d'un govern fort contra el caos i la incertesa

3.4 - La Constitució: expressió del conflicte sobre el bloqueig relacional (p. 168)

3.4.1 - El paper històric dels artesans urbans al conflicte dels models socials

La fonamentació de la posició ètica i activista dels artesans · L'efecte polític unificador del moviment dels artesans

3.4.2 - Els interessos polítics representats a la redacció de la Constitució

L'estructuració de projectes polítics lligats a interessos materials: capitalista versus agrari · L'aprofundiment de l'enfrontament d'interessos amb l'adopció de la Constitució: el paper dels creditors · L'includible interès productiu i la necessària dimensió política presents a la Constitució · L'incentiu i l'avantatge organitzatiu dels propietaris en personalty · El moviment propagandístic dels federalistes per al procés modernitzador del país · La dubtosa ratificació de la Constitució: la inhabilitació de la incòmoda democràcia

3.5 - La primera administració dels Estats Units d'Amèrica (p. 178)

3.5.1 - La neutralització del conflicte d'arrel popular habilitat per la revolució

La dinàmica popular creativa de Pennsylvania · La ruptura del primer front d'acció política popular radical

3.5.2 - Una política partidista a la comunitat sense partits polítics

Les continuïtats entre els càrrecs a la Convenció Constituent i el primer govern · La política partidista per a desactivar el control popular dels assumptes del govern

3.5.3 - Els nous poders financers establerts a l'Estat

El valor intencional de la institucionalització dels nous instruments financers · El component transgressor del pla dels federalistes respecte la vella economia moral · El xoc dels models de civilització en l'estructura de dominació: banc central i la llibertat propietària · El segrest final de la idea del bé comú

3.6 - Conclusions (p. 188)

3.1 - Punt de partida: Les colònies angleses a Amèrica el segle XVII

3.1.1 - Perspectives incertes a la formació de les comunitats colonials

Un context metropolità innovador i convuls: les figures dels propietaris i els colons anglesos

El 1497, l'expedició de Giovanni Caboto al servei del rei anglès Enric VII va arribar a la línia de costa de l'actual Canadà, al costat de l'enorme desembocadura del riu Saint Lawrence, i des d'allà es va dedicar a inspeccionar les noves terres desconegudes. En el futur, aquesta expedició constituïria la base de les reclamacions de sobirania dels anglesos sobre la regió de la costa est nord-americana i brindaria a les autoritats d'aquell país la "major oportunitat de la història de la civilització occidental" per a l'adquisició de béns immobles, a més d'un camp enorme de futures inversions (Beard, 1964: 11).¹⁵⁵

Però els anglesos no es van llançar a una activitat organitzada d'aprofitament de tan enorme oportunitat, més aviat la van mantenir desatesa fins cosa d'un segle més tard. Encara al segle XVI, Anglaterra s'acontentaria amb l'estratègia de parasitar les línies de transport de l'or i plata espanyoles i generar el seu salt productiu nacional. El corsari Francis Drake va aconseguir contribuir en gran mesura a pagar els deutes de la corona durant l'etapa de govern dels Stuart, a través del pillatge d'una suma que es calcula en uns 12 milions de lliures, dels vaixells i colònies espanyoles (Beard, 1964: 13).

Singularment, quan la iniciativa colonitzadora anglesa va trobar-se llesta van ser els propietaris els que es van posar a liderar-la amb una major voluntat emprenedora que a cap altre lloc. Ben aviat la qüestió a discernir per a les autoritats angleses va ser la de com competir amb el sistema colonial ja establert per les altres potències. La resposta va ser la de crear colònies més grans, més ambicioses, amb més *manpower* i major aprofitament dels recursos. Els elements per a portar a terme aquesta empresa també serien característicament anglesos: els propietaris en la seva autonomia.

La capacitat d'explotar i governar unes terres determinades, establertes per les cartes colonials, es construïa sota l'empara del monarca (Morgan, 2006: 128; Beard, 1964: 15). Però a partir d'aquí eren els propietaris els que feien valer una motivació especial per treure un benefici particular, més concret que no pas en els termes amplis del prestigi de la corona. El model colonitzador de les monarquies continentals passava per una barreja de motius polítics, econòmics, religiosos i de beneficència. D'altra banda, en la colonització duta a terme pels anglesos els propietaris privats van tenir un paper clau com a "motor" de l'empresa (Beard, 1964: 19). A ells, la perspectiva d'estar jugant-se una inversió del propi patrimoni els feia ser més tenaços i menys indiferents a la sort de les empreses que no pas els distants monarques, sobretot en circumstàncies complicades. Així, els propietaris privats anglesos eren els que es preocupaven, ja de bon començament, de reunir els materials de construcció i de supervivència, acumular aliments, noliejar embarcacions de transport i fins reclutar els futurs colons.

El perfil dels futurs colons reclutats també va derivar d'una manera important de les especificitats del context anglès. En ell es sentiria, a més de la pressió per les guerres

---

¹⁵⁵ L'obra de Charles i Mary Beard (1964) resulta especialment útil a l'hora de construir una visió pròpia i original d'aquest període inicial de la història dels Estats Units - de la seva "prehistòria" en realitat. Potser per resultar aquest període fàcilment idealitzable, una part important de la producció acadèmica s'ha mantingut en una explicació generalista o de grans termes, on tots els factors portaven harmònicament cap a la consumació de la independència. En canvi, l'obra dels Beard no s'oblida de la important perspectiva materialista i sobre els petits processos semi-autònoms que confluïren en un mateix escenari d'una manera un tant caòtica. Aquest punt de vista permet entendre un marge d'incertesa i de contingència en el moment de l'esclat revolucionari i això és necessari, també, per a explicar la singularitat profunda d'aquell esdeveniment històric.

d'Europa, la que transmetia un ambient enrarit per la intolerància religiosa. A Anglaterra, les pugnes successòries i les guerres eren conseqüència de les contínues disputes per l'hegemonia política sobre un rerafons d'adscripcions religioses i creaven un context d'instabilitat política. A més, també cal tenir en compte la pressió exercida per les lleis contra la pobresa i la indigència, que tenia una presència especial a Anglaterra donada la progressió del procés d'expropiació dels treballadors rurals i de desallotjament del camp.

El procés de desfeudalització, la gradual pèrdua de vigència del tipus de relacions feudals i l'aparició d'un compendi de relacions innovadores, va comportar també la deconstrucció del tipus de cobertura social que imposaven les lleis (o la moral) del feudalisme. Amb això, els costos més desagradables d'aquesta experimentació amb les relacions socials es van fer recaure sobre els qui havien estat tradicionalment més desemparats. Les noves relacions socials sortints de l'època feudal es van posar en marxa sense conèixer, sense haver previst i sense haver organitzat contramesures contra el tipus d'exposició que es preparava al nou estadi. Per això va representar un trauma tan gran a la població descobrir que hi havia un nou grau de pobresa al que es podia arribar, el qual abans hauria resultat inconcebible sota les velles institucions feudals. Aquest era producte del "anar endarrera" per a produir el "salt endavant" productiu, en què els pobres experimentaven les pitjors conseqüències de la desesperació i de la incivilització de les relacions socials.

Un altre factor important és del rol de la pròpia guerra. Per causa de mutacions als repertoris militars dels Estats, en paral·lel a l'entrada a l'època moderna es va produir una revalorització del nombre brut d'unitats d'infanteria. Això va conduir a establir programes de reclutaments forçats per tal de participar a les guerres entre els Estats nació. D'aquesta manera, el segrest d'homes blancs també s'ha de comptar entre les pràctiques que engruixien el reclutament cap a les colònies, sobretot en el cas dels blancs més pobres (Beard, 1964: 22). Més enllà del conegut cas del segrest d'homes, dones i nens negres, el reclutament forçat de blancs cap a les colònies o cap a la guerra constituiria una font d'arbitrarietat que es sumaria a la pressió per escapar del context.

Tot i això, s'ha de tenir en compte que el perfil més habitual de qui es traslladava a les noves colònies angleses de Amèrica del Nord partia d'una opció voluntària, sentint la pressió negativa del convuls context europeu, però no forçada. Vora dos terços d'aquesta emigració la conformaven famílies d'un estrat no tan depauperat, que tenien la capacitat econòmica per a pagar-se d'alguna manera el viatge (Beard, 1964: 29).¹⁵⁶ Això serveix per a demarcar aquest perfil inicial dels pobladors de les colònies com alguna forma transitòria d'estrat no tan desafortunat com els completament desposseïts, que com a mínim tenia a l'abast una opció que no tenien els més pobres.

La pluralitat constitutiva de perfils colonials

Amb els ingredients vistos, entre les diverses onades de refugiats religiosos, que ara afectaven a catòlics, ara a anglicans o després als puritans, es va constituir una primera estructura poblacional a les colònies.

El territori de Virginia, establert com a colònia el 1607, va rebre els cavallers anglicans que es trobaven oposats a Cromwell durant l'etapa revolucionària anglesa. A New England varen viatjar majoritàriament els puritans agreujats, a aquest torn, pels reis James I i

---

¹⁵⁶ Apunten Dubofsky i Dulles (1999) que com que el trànsit al nou continent representava un gran negoci per a alguns, vora la meitat dels emigrants varen arribar a les colònies amb deutes contrets, cosa que va tenir conseqüències importants. D'una banda, es va demarcar una primera divisòria social. I, a més, es va donar peu a la figura dels *indentured servants*, gent que pel deute establia una relació de servitud - no d'esclavatge, que no es podria tolerar entre homes blancs - que contribuiria a la reafirmació de l'estratificació social.

després Charles I. Maryland es va erigir el 1629 com un refugi per als catòlics, però el fet d'haver instituït una llei de tolerància religiosa i el curs demogràfic propi de la immigració va anar tornant el territori protestant amb el temps.

Els immigrants puritans del Mayflower – el que és considerat la més famosa icona de l'època colonial – es van dirigir il·legalment al nord de la colònia de Virginia, fugint del ritual dels anglicans, que ells considerarien massa tou, i van fundar Massachusetts. Com que Virginia no podia designar legalment un governador per a un territori que no formava part de la seva acta fundacional, el mecanisme que es va anar imposant, des d'aquesta actitud de transgressió, va ser el de l'autogovern.¹⁵⁷ A Massachusetts, davant la falta de directrius, l'assemblea va anar tornant-se una “àvida col·leccionista de funcions polítiques” (Beard, 1964: 102). A més, es va crear una església protestant pròpia, la “congregacionalista”, caràcter que marcaria també els futurs estats que es desprendrien del territori: Rhode Island i Connecticut.

A Pennsylvania l'elit quàquera va establir la tolerància religiosa i això va obrir les portes a l'entrada de presbiterians. New York, New Jersey, Carolina i Georgia també es van sumar a aquest patró de tolerància, que convivia amb l'existència d'alguna confessió lleugerament majoritària (Beard, 1964: 33-34).

L'opció per una progressiva institucionalització de la tolerància religiosa va ser fruit de les particulars circumstàncies de la immigració a les colònies. En altres paraules, va ser més una situació que es va trobar constituïda ja d'entrada, *de facto*, i que així es va haver d'assumir. Els immigrants primers no pretenien tant constituir un paradís de llibertat religiosa com establir la seva pròpia comunitat, on es tolerés allò que a la seva pàtria original resultava en un impediment. Xocs i conflictes que eren fruit de la distinció grupal i la diferenciació de confessions va haver-hi, però el que va resultar més important és el fet que els colons nord-americans es van acostumar viure entre un desajustament entre la confessió religiosa suportada oficialment i la pràctica religiosa efectiva de la població (Beard, 1964: 34).

A partir d'aquí, en començar els viatges independents cap a les colònies i després entre les pròpies colònies, els fluxos migratoris es van anar sortint dels patrons inicials, formant-ne d'altres més caòtics i que implicaven països de fora de les illes britàniques. Però és que a les colònies s'imposava la necessitat de reclutar força de treball per a erigir la primera xarxa d'infraestructures de la civilització i, per tant, no hi havia tanta necessitat de seleccionar-la gaire (Beard, 1964: 35). Això va reforçar encara més la pluralitat i l'efectivitat de la tolerància religiosa.

El substrat productiu divers entre els estats colonials

A les colònies la necessitat de créixer en termes poblacionals no era una mera qüestió d'organitzar l'autodefensa contra tribus de nadius hostils. Més enllà, es relacionava amb el pas d'un estadi on la producció i la subsistència eren encara molt precàries a un altre on, sota el model agrícola, s'hagués consolidat una xarxa prou densa i prou estable per a assegurar la reproducció. Assolir una certa autonomia productiva d'aliments era el que feia falta per a poder començar a pensar en la perspectiva d'aprofitar l'enorme avantatge en quantitats de terres del continent americà, en posar una part de l'excedent productiu al mercat internacional.¹⁵⁸

---

¹⁵⁷ Transgressió que, així, també era tolerada pel poder llunyà del monarca, a qui ja li aniria bé desfer-se dels puritans més activistes.

¹⁵⁸ L'actitud del “mercantilisme” definia que les colònies havien de servir a l'objectiu del subministrament de matèries primeres a la metròpoli. Havien de fomentar al seu interior el comerç per tal de taxar-lo i retornar un

A les colònies es van posar en marxa cultius de tabac, els quals demanaven unes condicions particulars del clima i una disponibilitat de terres que sí que es trobaven ambdues a Virgínia, però no a Europa. La producció tabaquera va contribuir a atreure cap a les colònies a més mercaders, capitalistes i especuladors de terres, o bé va tornar els plantadors en alguna d'aquestes categories, i va contribuir a l'expansió de la xarxa econòmica primerenca des d'aquest focus (Beard, 1964: 41). Més tard van sorgir iniciatives per a cultivar arròs i indi. Aquest tipus de plantacions especialitzades, generalment regentades per algun terratinent potentat, van fer que resultés aprofitable l'ús d'esclaus negres d'Àfrica per a treballar als cultius.

Així es va anar establint el model productiu característic de les colònies madures del sud, en base a una xarxa de grans plantacions especialitzades, cada una de les quals estava governada per un patró-propietari semiautònom. Al seu torn, aquests propietaris formaven la xarxa d'autoritat pública connectada al sistema funcional de la corona. El sistema atorgà molta preeminència pública a aquest grup de *gentlemen*. Aquests acumulaven una propietat significativament més voluminosa i un poder prou gran de control productiu, com per a poder apropiar-se d'una part més gran del treball dels altres, així com de la pròpia totalitat de les persones dels esclaus importats de l'Àfrica.

El model oposat al del sud es trobaria a les colònies de New England. Allà el mateix sistema d'explotació va portar a concedir una prominència social menor als grans terratinents. Es van anar delimitant parcel·les de terra més petites, que s'ocupaven per famílies que es dedicaven als requeriments de procurar-se els materials per a la seva pròpia subsistència, implicant només el treball dels propis membres lligats per sang. Moltes famílies se'n anaven sortint a base d'aquesta estratègia. I si les coses els anaven una mica millor podien començar a pensar en dedicar una part del seu producte al mercat agrícola, o fins i tot en produir manufactures en algun petit taller autònom. Això concedia als grangers del nord un grau d'autonomia familiar que al sud només es podria comparar amb el dels terratinents prominents. D'aquesta manera, els grangers del nord fins podien satisfer alguns dels estàndards de comoditat – més enllà de l'autonomia provinent de la seguretat física i de l'administració dels propis mitjans – que els terratinents del sud podien assolir també pagant-los a un comerciant estranger.

Tot això va fer que al nord la importació d'esclaus no resultés aprofitable com al sud, ja que aquests no podien aportar una diferència productiva a les famílies autònomes. La base de la població es composava amb més uniformitat d'unitats productives que no trobaven un profit en un estatus rebaixat del treball. Així es mantenia al conjunt de la força de treball en una “uniformitat a l'alça”, que revertia en un major poder de negociació enfront dels terratinents. Això feia els treballadors del nord més intractables que els del sud per als patrons, perquè la seva lleialtat laboral era més “pròpia” que “d'altri” (Beard, 1964: 49). Els treballadors del nord sempre aspiraven a tornar-se independents comprant unes terres que asseguressin la subsistència dels seus i abandonant progressivament la condició d'assalariats.

Entre aquests dos models, també existien els casos híbrids de les colònies intermèdies. A New York – finalment sota control britànic a partir de 1675 – es va generar una estructura

---

valor a la metròpoli, alhora que també se li subministraven aliments. I també havien de servir de mercat on vendre manufactures des de la metròpoli. Fer valer aquests objectius exigia un *enforcement*: una major xarxa funcional que, arreu, constituïria la llavor d'un naixent “imperialisme mercantil”, que comptava que les colònies eren inferiors en aquest particular ordenament jeràrquic internacional que es presentava com el camí del progrés (Beard, 1964: 113). Això constituïa la base per al marc de relacions internacionals primigènia i el secret polític de les seves asimetries.

de grans parcel·les i grans terratinents, els quals també es van implicar ràpidament en assumptes mercantils. A Pennsylvania es va afavorir la consolidació d'un grup de terratinents però, per altra banda, l'expansió cap a la frontera es va dur a terme per un patró caòtic i desregulat, de manera que les petites parcel·les van acabar imposant-se. I a New Jersey l'empresa apropiadora de terratinents i especuladors que havia estat afavorida oficialment es va trobar, ja en aquesta etapa fundadora, amb la resistència dels petits propietaris organitzats a l'oest de l'estat (Beard, 1964: 44).¹⁵⁹

3.1.2 - La problemàtica productiva en relació a l'autoritat social

La propietat com a salvaguarda de l'autonomia política: la "república de facto"

Com s'esmentava a "La teoria moderna de la colonització",¹⁶⁰ a la situació inicial de les colònies angleses d'Amèrica del Nord es plantejaven dos problemes bàsics a l'hora d'implantar una xarxa d'autoritat basada en la figura del propietari prominent. Per una banda, el model de treball proposat no encaixava amb les aspiracions d'autonomia econòmica de la majoria de la població de les colònies del nord, ni tampoc amb un mercat de treball dominat pel recurs dels esclaus, com al sud. I, de l'altra banda, en el context americà no existia un esquema d'autoritat sortint del feudalisme que fes de llançadora a la constitució de la nova autoritat i la nova casta governant, d'una "elit natural". De manera creixent això s'aniria consolidant com un problema per a la casta funcional dependent de la corona britànica, encara prou precària, i també per a alguns colons autòctons externs a aquests canals de poder, dels que després s'anomenarien "patriotes".¹⁶¹

En la forma que havien pres les colònies, amb una densitat de grans terratinents molt menor que a Europa i una gran disponibilitat de recursos, els treballadors lliures trobaven realitzable l'horitzó de comprar alguna parcel·la de les terres superabundants, amb la que assolir l'autonomia (Beard, 1964: 50). A l'etapa inicial, aquest era el patró que servia per a fer avançar el teixit de la civilització, en unitats familiars semiautònomes que s'anaven aplegant en nuclis dispersos, formant el característic poble colonial.

Amb això, els treballadors lliures podien tornar-se petits propietaris autònoms, un patró que va anar reproduint-se fins fer créixer el teixit social de les colònies. Un cop estalviada una quantitat de diner del sou aquesta podia invertir-se en un lot de terres, que era el que assegurava la subsistència. A partir d'aquí es podia seguir venent la força de treball, però aquesta opció es combinaria amb treball i inversió a les pròpies terres. Amb això es podia mantenir fàcilment l'estatus autonomista. Els grangers de les colònies tenien oberta una oportunitat per a la consolidació de la independència política, mitjançant un major poder de negociació en l'espectre relacional: a través de la capacitat de ser resistent al tipus

---

¹⁵⁹ Una resistència primigènia a una acumulació de poder massa gran i distorsionadora de l'equilibri relacional, a través de l'acumulació de propietat.

¹⁶⁰ Al capítol XXV de *El capital* de Karl Marx.

¹⁶¹ A l'època fundadora de les colònies existia també la concepció britànica de què la metròpoli, com a organitzadora de l'empresa mercantil, es trobava en una posició de superioritat decisòria, que com a mínim legitimaria la voluntat expressa d'extreure recursos primaris. Això també serveix per a explicar un primer estadi d'indulgència impositiva cap a les colònies, precisament per a deixar-les desenvolupar-se al seu aire i poder passar a aprofitar-se llavors d'una xarxa productiva major. L'actitud es resumeix en la frase del doctor Samuel Johnson: "no enganxem un vedell a l'arada, esperem a què sigui un bou" (Beard, 1964: 111). Això és un primer indici, en conjunt, de què la situació idíl·lica de partida a les colònies estava abocada ja fundacionalment als canvis.

d'acords prefixadament desiguals imposats per un propietari més gran o per un capitalista.¹⁶²

En conjunt, la reproducció d'aquesta situació va conduir a un estadi de gran difusió del tipus de llibertat "eleutèrica", de fer que s'establissin pobladors sense amo. El més important dels factors que asseguraven això era la gran provisió de terres, que resultaven bàsiques per a la constitució del model de petits propietaris autònoms. En un context on l'esquelet de l'ordre feudal no havia existit i on el nou ordre proposat de grans propietaris no estava en cap manera consolidat, es va trobar que deixar els propietaris fer autònomament, pagant-se ells mateixos el primer teixit de civilització d'un continent tan vast i inexplorat, constituïa una bona manera d'anar fent créixer les noves societats. Però, alhora, el problema es condensava en el fet que un cop assolida aquesta condició, havent fet avançar la xarxa comunal humana, els petits propietaris podien retenir aquesta condició d'autonomia i no deixaven que es formés una ulterior acumulació de la riquesa.

D'això en resultaria, també, que les practiques d'administració política entre aquestes unitats productives tendissin a assimilar-se a una estructura de govern republicana, basada en les petites assemblees locals i en un contacte prim i distant amb el centre del poder monàrquic britànic. Això portà a conformar la situació de les colònies com a similar a alguna república *de facto*, ja que una gran part del gruix de la població era capaç d'administrar els propis assumptes i consensuar els comuns amb la resta. Mentre que l'exercici de l'autoritat arbitrària en moltes ocasions topava amb els impediments propis de la distància física. O bé topava amb la major capacitat de resistència per part de les xarxes assembleàries, les quals podien sobrepassar la capacitat d'acció efectiva de la precària xarxa burocràtica de la metròpoli. Així fou com, per un accident històric, les atribucions històriques del propietari privat anglès van servir per a fonamentar un camí individual per a assolir una llibertat com a autonomia productiva i política, cap a una existència sense amos.

L'obstacle per a un salt civilitzador com el d'Anglaterra

Resulta destacable que, ja en un primer estat d'equilibri en les colònies madures, la forma de conflicte predominant – directament derivada de la forma de les relacions socials – fruïa de les grans atribucions de poder polític assolides pels petits propietaris. Aquest poder es basava en la gran difusió de les atribucions de controlar la producció i la gestió política, condicions que també imposaven un sostre productiu determinat per la falta de motivació de generar una coordinació entre aquests petits propietaris. Per la natura del poder dels petits propietaris, els conflictes més freqüents sorgien contra les autocràcies, l'estat d'hegemonia política de ciutadans potentats que administraven el seu poder fora dels canals públics, les quals amenaçaven amb facilitar una acumulació transformadora del

---

¹⁶² Seguint la terminologia marxista, es produïa una situació en què el tipus de "propietat privada basada en el propi treball" no es veia erosionada pel tipus de propietat capitalista, que s'anava menjant l'espai de les altres a Europa (Marx, 2003: 741). La reflexió en el tipus de conceptes emprats per Marx porta a recalcar el fet que el capital no és "cosa", sinó "relació social". En termes pràctics això imposaria que a les colònies d'Amèrica del Nord "la possessió dels mitjans de producció no fos suficient per a formar capitalistes": "faltava la relació clau amb assalariats", la part desposseïda i dependent (Marx, 2003: 741). Més encara, l'absència d'una classe postrada portava a què no es produís una incoació autònoma i anònima per a desequilibrar la situació. No hi havia una incoació cap a l'acumulació, perquè en la seva absència es trobava un rendiment fins superior. Tampoc hi havia el tipus de contracte social que a Europa, ja de partida, estipulava una divisió entre propietaris de capital i de força de treball. A Amèrica, ambdues figures eren plàstiques, fins a cert punt. Per això a les colònies, el problema de la formació d'un "capital originari" tindria una relació més directa amb la transformació intencionada de la relació contractual en què les parts s'estructuraven autònomament com tendents a la igualació substantiva (Marx, 2003: 745).

poder polític que restava dispers. Encara que, en la majoria d'ocasions, aquests conflictes apareixien entre una vessant simbòlica que les presentava com a lluites entre adscripcions religioses, ja que la divisòria sempre coincidia amb els perfils dels autòcrates i els petits propietaris.

Amb tot, no es deixaven vies per a un desequilibri per acumulació de l'estructura de propietat com el que alguns buròcrates de l'imperi i patriotes aristocratitzats haurien volgut, com a fonament d'una societat més "civilitzada" i elitista. Però passava que el procés d'acumulació es trobava bloquejat per la gran capacitat dels petits propietaris per a mobilitzar-se en contra. El dels potentats era un projecte d'autoritat asimètrica en el que quedava definit el marc de significats del "progrés civilitzador". "Civilització", així, s'equiparava a aquesta definició d'una societat dirigida pels més grans propietaris. Mentre que el patró autonomista dels petits propietaris els resultaria anacrònic i bàrbar. Així es formava el conflicte d'interessos primigeni a la societat.

El problema també tenia relació amb el tipus de projecte social de les elits comercials, amb el "desencadenament de forces productives" que s'havia experimentat a Anglaterra i que ara alguns voldrien veure reproduït a les colònies. Aquest procés no era necessari per a assegurar la posició material de subsistència, sinó més enllà per a afermar el que s'albirava que seria un dels principals criteris per a la competència en un estadi internacional: la potència capitalista i mercantil. Per a alguns teòrics del colonialisme anglès, la solució d'aquesta situació tan poc favorable per a l'acumulació d'un capital amb vigor passava per una estratègia conspirativa, ja que implicava la manipulació expressa i conscient d'una sèrie de mecanismes governamentals. Una manipulació per a crear a través dels viaranys impositius una forma de taxa d'exacció del producte del treball que havia de tenir la funció de crear un capital aristocràtic.¹⁶³

Però el pla no va funcionar perquè les mateixes dinàmiques – no plenament conscients o no plenament coordinades – que afavorien l'autonomització dels treballadors colonials van ser més fortes que els esforços enginyerils externs. El pla anava en contra de les dinàmiques que s'havien deixat formar en primer moment i es trobava que aquestes eren més fortes. La pròpia tendència aristocràtica demanava un grup dirigent reduït, amb privilegis governatius, cosa que es situava a contrapèl del mecanisme de difusió de l'autoritat que es trobaria a les colònies. Això de ben segur va resultar un factor més cap a la revolució.

El posterior escombrat de l'autoritat britànica no va fer altra cosa que despullar la problemàtica d'un element distorsionador. Després de l'esclat revolucionari, entre els homes savis i prominents que es van reunir per a discutir la forma del nou govern seguien existint partidaris del desequilibri relacional i de la formació d'un capital directiu. Els homes que es van situar en aquesta posició van haver d'afrontar de nou la problemàtica que abans havien abraçat els teòrics del colonialisme i els governadors de la corona sobre com donar la volta a les grans causes que portaven a la difusió del poder social. Així seria com Alexander Hamilton i certs sectors d'una classe particular van arribar a ponderar

---

¹⁶³ El pes conspiratiu de l'estratègia queda explicat pel fet que el pla englobava el pas d'assignar a la terra un preu més alt que el de mercat, per decret, cosa que impediria els treballadors fer-se independents tan ràpid, de manera que en reproduir el seu circuit cap a l'autonomia els treballadors es deixarien pel camí una part major del producte del seu treball, i finançarien directament un fons dedicat a la formació d'un capital distorsionador (Marx, 2003: 748-749). Això, si hagués sortit bé, hauria d'haver conduït cap a la creació del "gran capital" operatiu, sense coartar els treballadors a seguir fent-se autònoms. Per a ells, simplement, hi hauria d'haver un moment on les possibilitats d'autopromoció s'haurien esgotat, es trobarien copades i es podria confiar en la sedimentació d'un exèrcit de reserva en la mà d'obra. I així s'hauria d'haver donat el canvi relacional bàsic per al pas al sistema de regimentació social del capitalisme.

solucions conspiratives i, més encara, de cop d'Estat militar. Això recalca la transcendència d'aquest clivatge polític fundacional dels Estats Units (EE.UU. a partir d'ara) al voltant del rol de la propietat.

Però, al final, el desequilibri per acumulació provindria d'una altra sèrie de dinàmiques autònomes, del tipus relatiu a la producció i la seva organització. Serien tota una sèrie de factors complexos i en interacció els que portarien a la progressiva assumpció d'un nou sistema de producció basat en les manufactures i a l'inici d'un abandonament del model agrari, on es fonamentaven les capacitats autonomistes dels petits propietaris.

3.1.3 - El bloqueig relacional a les primeres estructures de les colònies

L'equilibri entre els petits propietaris com a obstacle per a les relacions asimètriques

A l'estadi prerevolucionari, a les colònies s'implantaren els treballadors lliures del model anglès, que estaven acostumats al tipus de negociació entre parts desiguals que imposava l'autoritat abstracta de la propietat, el qual derivava en una diferenciació de capacitats a l'hora d'intervenir en el procés productiu. Una bona part dels colons – que no eren part de les cohorts més desposseïdes de les illes britàniques, sinó que podien reunir cert capital efectiu i sens dubte certs capitals culturals – es recolzaven en l'estructura de cobertura grupal alhora que en les institucions de l'Estat, de la xarxa funcional de la corona, per a dur a terme les seves activitat reproductives. Però mantenien la voluntat de fer-les servir per a assolir una independència personal. Així, varen veure el seu propi treball, del que podien retenir una part considerable del producte, com la via per a la creació d'un capital que immediatament s'invertia en unes terres. Tot seguit es dedicava una part del treball propi a conrear-les i així s'obtenia un producte que començava a assegurar una subsistència i que feia no dependre de ningú més.¹⁶⁴

En aquest punt cal tenir en compte que el lot fundacional de terres – suposant-les suficients per a proveir d'aliment a tota la unitat familiar – tenia un caràcter singular: si es comprava el doble o el triple del mateix lot la situació no produïa canvis. El granger no passava a tenir una capacitat de distingir-se fonamentalment de la resta de grangers que retenien un lot simple, ni guanyava un pes relatiu diferent a l'hora de negociar, que li permetés imposar la seva voluntat organitzadora, apropiant-se d'una part del treball dels altres.

En la situació de superabundància de terres de les colònies es donava fàcilment l'establiment d'un “sòl” de cobertura material, que servia per a assolir l'autonomia econòmica a una bona part del gruix de la població. De la mateixa manera, s'imposava un “sostre” en termes de mode de producció i també, per tant, en els termes d'autoritat en l'organització de la producció. Així, només es deixava formar un esquema de cooperació en uns marges individualistes autonomistes. Els grangers autònoms retenien en bona part aquesta potestat decisòria a través de la possessió dels elements productius bàsics. Així, situar-se en una posició qualitativament superior a aquests grangers – en posició de generar-se una autoritat sobre la resta – exigiria una capacitat apropiadora de terres a una escala diferent, proporcionalment molt més gran: es pot inferir que era vint o cent vegades el lot de subsistència. Aquest seria el procés acumulador que fomentaria el desequilibri en l'estructura de propietats i a l'esquema de relacions socials.

---

¹⁶⁴ En aquests cas el concepte central a l'hora d'organitzar la diferencia a les colònies rau en el binomi “propietat i treball”, en el qual el paper desenvolupat per la institució del treball resulta original; comença a resultar un element en sí a l'hora d'atorgar algun tipus de drets.

Però aquest desequilibri no podia donar-se a les colònies, donat que ningú era capaç de frenar la dinàmica adquisitiva autònoma dels grangers, que tiraven de la incursió caòtica en noves terres, expandint la frontera cap a l'oest, en una font continental en aparença inesgotable. Ni tampoc per la via d'expropiar per la força als grangers com per a acabar desposseint-los per complet i fent-los vulnerables a l'autoritat del gran capitalista. Sempre, com a última opció, els grangers podien traslladar-se més a l'oest. L'exploració de successius nous territoris ofería una via de sortida als colons rasos i feia que els potentats, tot i les seves capacitats especulatives, no fossin capaços d'assumir una autoritat completa sobre un àrea d'influència, perquè els constituents de l'autoritat i la dominació sobre els altres se'ls esmunyien entre els dits. Així, de manera determinant, terratinents potentats i capitalistes no eren capaços de collar prou curt el treballadors i no podien renegociar els termes sota els quals s'apropriaven d'una part del seu treball.

Un primer impuls per a reeditar la tangent històrica democràtica

El terme de l'estadi d'equilibri relacional implica que cap agent social era directament capaç de trastocar-lo. Aquest es fonamentava en la difusió d'un tipus d'autonomia alliberadora per als colons. Però sense que ningú l'hagués buscat així expressament. Va ser una radicalització del principi de llibertat anglesa el que va fer guspirejar en aquest sentit, abans que les mateixes estructures que l'havien donat a llum la portessin per camins oposats.

Significativament, però, aquest concepte de llibertat per absència d'amo va brillar prou per a enardir les mentalitats de generacions de colons acostumats a ser autònoms econòmicament, els quals en determinat moment es van veure en situació d'afirmar un nou estadi de la seva autonomia política i deslligar-se dels requeriments imposats des d'un parlament a Westminster. L'esclat revolucionari també s'ha de veure com un resultat de la retenció reiterada d'una cota de poder social per part d'un gran nombre dels integrants de la societat. Aquesta seria precisament la situació que representaria un gran obstacle als impulsos modernitzadors que s'havien assajat a la branca occidental.

Cal destacar que l'*impasse* que va significar aquest estadi relacional bloquejat va resultar tremendament important en tota la història futura dels EE.UU., ja que va determinar l'existència d'un projecte per a reconduir-lo basat en un menyspreu radical contra la realitat democràtica trobada. Alhora, també es va provocar que les aspiracions democràtiques futures als EE.UU. es trobessin condicionades per l'escenari agrari fundacional idealitzat.

Havent fallat els intents dels britànics, un nou grup prominent de colons patriotes va retrobar-se amb el mateix dilema sobre com organitzar un projecte de modernització del país que passava per un procés d'acumulació. Però aquest nou grup sí que seria capaç de causar un desequilibri en termes de classe mitjançant l'aprofitament de les noves tendències productives, cosa que els va permetre generar finalment una acumulació de capitals a una escala suficient. Per un viarany, ara sí, que els apartava del model agrari i que en fusionar-se amb el sentit de l'autoritat abstracte provinent de la propietat va ser capaç de consolidar els inicis d'un nou tipus d'hegemonia de classe.

Per la seva banda, la resistència a aquest projecte seguia confiant en el vell i conegut horitzó de l'autoprovisió agrària com a via per a la disseminació del poder social. I el fet que l'interès democràtic prengués aquesta posició defensiva i conservadora seria també clau en els futurs compassos de la història del conflicte polític als EE.UU.

3.2 - Dinàmiques de distorsió estructural de l'escenari colonial d'inici

3.2.1 - Canvis endògens a les colònies

La refundació del projecte trastocador adaptat a les colònies

En cert sentit, la situació d'un equilibri del poder ciutadà difós resultava un miratge. En el moment en què el teixit social es va consolidar, superant l'escassetat i la incertesa dels primers temps, allò que proporcionava l'excepcionalitat de l'autonomia econòmica, política i personal estava ja canviant de forma.

Per una inèrcia pròpia, la propietat de la terra aniria perdent el seu caràcter de salvaguarda i apareixerien vies per a nous processos d'acumulació en el progressiu canvi de model productiu. De manera no enterament dirigida per ningú, un nou camp d'oportunitats econòmiques va anar obrint-se amb les manufactures i el comerç lligat a aquestes, cosa que alhora va obrir vies per a noves practiques econòmiques, socials i relacionals que també deixaven un marge d'incertesa al que se'n podia esperar com a resultats, directes i indirectes.

En aquest context hi havia grups de gent més preparats que d'altres – per la disposició de tot tipus de recursos econòmics, socials i culturals – per tal de treure un avantatge significatiu de l'aprofitament d'aquestes noves pràctiques. Així, aprofitar les noves oportunitats econòmiques equivaldria a explotar una riquesa que al vell escenari restava disseminada i resultava aprofitable lliurement. Alhora, això significaria condicionar la formació d'una nova riquesa nacional en el repertori de l'apropiació privada.

Per aquest camí es definiria el nou projecte desenvolupador com una manera de dur a terme el procés d'acumulació, el qual calia presentar com a beneficiós per al conjunt de la societat. En ell es seguia expressant la disposició aristotèlica que equiparava la civilització a una figura propietària exclusiva i que designava l'opció autonomista dels petits grangers com gairebé bàrbara. El projecte es presentava com l'única manera d'aconseguir una acumulació de riquesa que després podria disseminar-se entre la població. Per tant, els propis estrats més baixos de l'estructura de propietats haurien de trobar una motivació per facilitar aquest trànsit. Alhora, també caldria acceptar canvis que fessin reconduir la democràcia per a adaptar-la a les exigències de la producció.

Igualment, el concepte d'aristocràcia governant es veuria repensat, derivant-se de les categories de la propietat, i es lligaria a una nova concepció del bé comú, o el “bé de la nació”, que incloïa un nou ordre intern i una nova definició de la potencia competitiva internacional lligada a la productivitat i a la generació de la forma privatista de riquesa.

Noves activitats productives al context dels petits grangers autònoms

La pròpia activitat tradicional dels colons, encara que essencialment focalitzada en l'agricultura, també acostumava a combinar-se amb la recreació d'un petit taller per a produir algunes comoditats i la prossecució de petites iniciatives comercials. Les mateixes actes colonials redactades per la corona incloïen alguna incitació a aquestes produccions incipients i la seva posada als mercats, ja que així s'assegurava que anessin retornant alguns beneficis a la metròpoli a través de la recaptació d'impostos (Beard, 1964: 52). Per als propis colons també resultaria en una bona perspectiva començar a produir-se algunes comoditats que els apartessin de la dependència en el subministrament. Així, les condicions d'expansió a base d'unitats autònomes afavoriria una producció limitada a la localitat i, alhora, la independència del *backcountry* respecte al major poder manufacturer i comercial de la xarxa mercantil més prospera a la costa.

Però a partir de cert moment va començar a fer falta un capital més gran i coordinat per a posar en marxa un subsegüent pas de desenvolupament. Per a això calia un nivell de cooperació en les iniciatives econòmiques al que no es tenia accés pel patró dels petits propietaris autonomistes. En certa manera, es podria dir que aquest constituïa un punt feble per al model de vida dels petits grangers.

A la zona de la costa o en contacte amb les grans vies fluvials les coses eren diferents. Des d'un primer moment, a la zona de New England es va anar constituint una indústria pesquera que amb el temps s'aniria consolidant i creixent. Aviat, també es va apreciar una oportunitat favorable en la producció de fusta des dels descomunals territoris del continent americà, per a importar-la cap a una Anglaterra que s'havia quedat sense boscos operatius. El de les pells també va ser un sector de la producció secundària lligat des del principi a les empreses colonials. Totes aquestes activitats ja van servir per a situar uns petits capitals acumulats en mans de colons nord-americans, amb el que es varen generar també incipients conflictes d'interessos competitius amb capitals radicats a Europa (Beard, 1964: 55).

Més endavant es va engegar la producció de carbó, també per a la importació cap a una Anglaterra en desavantatge, que el necessitava per a la seva indústria del ferro. Però aviat es va fer palès que amb tal potencialitat productiva resultava més profitós construir-se foneries i processadores de ferro pròpies, igual que vaixells propis. En molts d'aquests negocis la figura que exercia de productor també feia algunes funcions de la part comercial. De fet, a mida que creixia la capacitat productiva secundària també s'obrien majors oportunitats de rendibilitat a l'exportació cap als mercats internacionals, amb el que es realimentava el cercle. D'aquesta manera, el boom econòmic va acabar repercutint en l'arribada d'immigrants més especialitzats laboralment, radicalitzant-se d'aquesta manera la distinció entre la ciutat, o la línia de costa atlàntica, i el *backcountry* (Beard, 1964: 59). D'aquí va sorgir una tendència a un cert enfrontament entre el creixent capital en mans nord-americanes i els europeus.

Al boom econòmic se li va associar també un procés d'autonomització d'àmbit cultural i intel·lectual. La progressió econòmica atreïa més immigrants educats i les famílies que havien aconseguit distingir-se en base a l'acumulació d'un capital van començar a desitjar també un grau de distinció cultural. Les famílies prominents van començar a trenar relacions entre sí i van començar a concebre's com alguna forma d'elits naturals. Al nord, aquestes famílies s'associaven a alguna pràctica mercantil. A New York i Pennsylvania s'encarnaven en mercaders, terratinents i professionals. I al Sud en plantadors i comerciants (Beard, 1964: 66). En molts casos la pròpia activitat econòmica abocava aquests grups a establir vincles amb els integrants de la burocràcia britànica i així començarien a atribuir-se un caràcter patrici i es preguntarien encara més per què no obtenien ells una deferència com l'europea. Amb tot, es va començar a generar una posició intel·lectual conservadora i partidària d'un tipus d'elitisme que servís per a reafirmar la seva incipient hegemonia.

Aquesta tendència també s'oposava a la dinàmica estructural cap a l'anivellament social que es desprenia de la facilitat d'assolir l'autonomia econòmica. Els conservadors trobaven que la força de treball tenia massa poder de negociació i massa capacitat d'engegar protestes. A la majoria d'estats els petits grangers havien aconseguit resistir els impulsos acumuladors dels terratinents, excepte a New York i a Pennsylvania. I fins en aquests feus dels terratinents es van generar estira-i-arronses per causa d'una capacitat de contestació prou gran en el factor popular, com quedaria palès a la futura Rebel·lió de la vall del Hudson, del 1766 (Beard, 1964: 71).

En aquestes circumstàncies es va generar un altre d'aquells moments històrics fèrtils per a la reflexió política. El que resultava més característic d'aquest ambient a les colònies (a més de la gran difusió cultural comparativa)¹⁶⁵ era que es va trobar obert a algun grau de participació popular. En un teixit social que ja s'anava fent més dens, els clergues, advocats, metges o editors es van erigir en els líders d'opinió que van servir de catalitzadors d'una creixent educació en el caràcter de la dissidència, un dels punts identitaris comuns a la majoria de les colònies. Les teories matrius d'aquest caràcter propi van ser el racionalisme, el deisme, l'optimisme en el progrés, l'existència d'uns drets naturals, la recerca de la felicitat, l'utilitarisme, etc. (Richard, 1994; Pangle, 1988). Tots ells també van servir per a generar un ambient de reflexió sobre la natura del govern mateix.

La maduració de la comunitat política i l'aparició d'un enfrontament d'interessos

Va ser la necessitat pràctica la que va fer que a les cartes colonials es concedís una gran autonomia decisòria i organitzativa als colons (Beard, 1964: 44). Mitjançant aquesta aposta, es podia esperar que el continent vagament explorat s'anés civilitzant gràcies als esforços egoistes dels colons, que servirien per a teixir la xarxa econòmica al nou context. Així un dia el continent estaria a punt per a una extracció més decidida del seu producte, sense haver hagut d'implicar esforços monstruosos de finançament.¹⁶⁶

A les colònies els propietaris mantenien una cota d'autonomia decisòria en l'organització dels canals productius, cosa que els concedia unes capacitats que haurien resultat impensables sota el domini de França o Espanya. Sens dubte que aquesta disposició va obrir importants oportunitats d'automillora als estrats socials menys afavorits. Però una translació de l'esquema institucional anglès va seguir deixant com a estrat més afavorit, relativament, al dels grans propietaris funcionaris lligats a la corona, que retenien per a sí un gran nombre de les funcions executives. Això hauria pogut fer pensar a qualsevol d'aquests governadors monàrquics que a la seva colònia, lluny de l'aparell de l'autoritat reial, podia comportar-se gairebé com un "petit rei" en sí (Beard, 1964: 98). Però la realitat era que la majoria d'ells comptaven amb què no podien actuar completament d'esquenes a la seva opinió pública. Sobretot des del moment en què aquesta opinió pública girada en contra podia fins superar les iniciatives de la burocràcia per tal d'intentar fer complir les seves lleis.

D'aquesta manera, la mateixa deriva de progrés econòmic va donar un seguit de recursos i poders a uns i altres, cosa que va portar a la generació de dos interessos enfrontats a la societat colonial. Així es va generar un marc de conflicte social, en què els governadors monàrquics pretenien guanyar més maneres de fer sentir la seva autoritat, que redundessin en reproduir el seu propi estatus privilegiat i permetessin fer avançar els plans i dissenys de la metròpoli. I, per altra banda, implicades en aquesta relació de suma zero institucional,

---

¹⁶⁵ A New England es va posar en marxa un sistema d'educació bàsica pública (Beard, 1964: 84). Aquest provenia d'una motivació conscient i molt madurada ideològicament sobre el valor social del coneixement. Alhora, al *backcountry* es desenvolupava una llibertat de consciència també característica.

¹⁶⁶ Tot l'esforç particular dels britànics a l'hora de colonitzar el continent Amèrica s'ha d'entendre en certa analogia amb el concepte de "doble estructura", d'habilitar a un comportament i pràctica social, alhora que se'n limiten uns altres. Així, l'estratègia de deixar que la força de treball s'autonomitzés sens dubte es trobaria entre les causes del boom econòmic experimentat durant els inicis del segle XVIII però també s'ha de comptar com un factor que intervé en la formació d'una contra-autoritat popular, autonomista i igualitària. Més en concret, amb els anys que es va deixar els colons fer al seu aire també es va donar oportunitat a l'expressió a un terreny social efectiu de les nocions de transformació productiva de l'entorn a través del propi treball, el qual resultaria en un primer moment clau per a començar a omplir de contingut les nocions d'esforç, progrés, treball i propietat, per a lligar-les, primer entre sí i després a la idea que des d'aquest circuit s'havia de derivar algun tipus de provisió de drets efectius, que per primera vegada no sortiren exclusivament de la institució de la propietat.

es trobaven les assemblees populars, que vetllaven perquè els propis privilegis circumstancials guanyats per al gruix de la població lliure no es veiessin retallats.

Prèviament, els mateixos factors relacionals havien mantingut el conflicte desactivat. Els canals d'expressió de poder i de gestió de la representació política serien els mateixos que els coneguts de la tradició anglesa però, tot i així, no existiria un camp per a l'expressió de l'enfrontament perquè a la pràctica la majoria de la població era capaç de retenir el control sobre els seus assumptes personals.

Una prova d'això és la convivència a les colònies d'una certa consciència popular igualitària amb els elevats requeriments de propietat per a poder optar a representant a les institucions polítiques o per a poder votar. Un exemple interessant és el de Connecticut, on només un 16% de la població es trobava qualificada per a poder exercir el dret a vot; però és que l'habitual resultaria que votés tan sols un 2% d'aquest cens (Beard, 1964: 95). Desplaçar-se fins al col·legi electoral, per una xarxa comunicativa rudimentària i deixant desatesa la pròpia finca, segurament resultaria feixuc i un desincentiu per a participar dels processos institucionals.¹⁶⁷ Però també es pot pensar que, a més del desincentiu logístic, al petit granger l'ambient decisor dels centres polítics li resultaria un tant llunyà i aliè i que així podria operar en el judici que mentre no s'interferís amb els assumptes particulars que ell gestionava a la seva granja se'ls podia deixar fer tranquil·lament.

El que va començar a desdibuixar aquesta situació va ser la progressiva distinció, amb base en els tipus d'especialitzacions productives, entre la línia de costa urbana i comercial i el *backcountry* agrícola. Això seria el que portaria a la formació d'un principi de conflicte desencadenador sobre quin era el model productiu i social a adoptar. Però el que resulta més característic és que a les colònies aquest enfrontament es va veure mediat per la presència de l'autoritat anglesa, cosa que enmig del camp intel·lectual i ideològic de la població va suscitar un problema previ: qui té la potestat per a dirimir aquest dilema productiu i social?

Parlant encara de l'ambient prerevolucionari, cal destacar la manera en què la definició de dos grups d'interessos diferenciats va portar a una revalorització efectiva dels canals d'actuació institucionals. Això va començar a generar, per part d'ambdós grups, una major pressió per a influir en la definició de l'agenda política de les autoritats i així també a formar-se una consciència pròpia i uns rudiments de programes polítics.

D'altra banda, ja des d'aquest primer moment, l'interès agrari va mostrar una conducta d'atrinxerament en la defensa dels interessos locals. Els agraris organitzaven l'acció política en defensa dels propis privilegis quan aquests es podien trobar vulnerats i no pas per a l'articulació d'un programa global innovador d'acció econòmica i política. Això sí que ho feien les seves contrapartides de l'interès comercial. Aquests posicionaments constituïrien una marca del caràcter d'ambdós.

Els petits grangers es van mantenir fonamentalment centrats en els propis assumptes privats i particulars i la noció d'un eventual interès comú només va començar a sorgir de manera incipient amb l'aparició d'una guerra d'una envergadura mitjana, com la que es va donar de 1756 a 1763 contra les forces conjuntes de francesos i nadius.¹⁶⁸ El tractament de la guerra va provocar directament la reunió intercolonial d'Albany el 1754, els portaveus de la qual, sense implicar cap tipus de dissidència, van resoldre la necessitat de proclamar la unió nacional. Una unió que, primer de tot significaria accelerar l'arribada del

---

¹⁶⁷ Fins es pot dir que era un sistema electiu no adaptat a la vida rural.

¹⁶⁸ Que ja no implicava el duel individual amb una tribu de nadius, o una confederació ocasional d'unes quantes, sinó una escala del desplegament bèl·lic d'un estadi qualitatiu més gran, contra unes tribus amalgamades sota la comandància i la cobertura material d'una potència estrangera.

conflicte productiu, entre un seguit d'estats colonials que el que més havien demostrat era que encara tenien unes nocions molt precàries respecte a qualsevol tipus de cooperació. Tot això conformà l'ambient en el que es va prendre rellevància la generació clau dels "fundadors de la pàtria" o *founders*.

3.2.2 - La dialèctica ineludible cap al conflicte

L'incipient conflicte al voltant de la terra com a expressió d'atribucions de poder propietari

En el context descrit fins aquí es pot entendre la situació excepcional que representava el fet que els colons poguessin recórrer a estratègies d'evitació de l'explotació. Aquestes no es basaven tant en la comunitat més pròxima com al context feudal, sinó que s'aprofitaven individualment de la mobilitat, de l'abundància d'alguns recursos bàsics o de l'existència d'una frontera oberta, que permetia escapar de la xarxa de civilització. Així, el marc de relacions dels mercats locals primerencs no representaria un problema social en termes amplis i no incitaria a l'aparició d'estratègies col·lectives per a incidir-hi. O, com a mínim, no portaria a l'aparició de cap moviment polític perdurable, sostingut i transversal a les colònies.¹⁶⁹

Els pobladors de les colònies sabien que l'autoritat de la xarxa funcional no podia arribar a tot arreu i que el context era prou ampli geogràficament per a posar-hi distància, si sorgia un conflicte amb ella. Els pobladors podien marxar a una certa distància del centre del poder i establir-se a un àmbit on acabaven manant procediments més purament assemblearis. Això acabava constituint, en sí, un questionament de la capacitat expansiva del poder funcional i de la seva capacitat de reclamar el govern de territoris sencers. Així es reafirmava el valor per l'autonomia personal o familiar. Amb tot, en la construcció anàrquica de les colònies fundacionals, el que cal recalcar és precisament una pràctica per a defugir i posar pals a les rodes a la formació d'hegemonies polítiques de les elits, que portessin a estats d'autocràcia governativa. La pràctica dels pobladors anava en aquesta direcció a base d'accions defensives, però també en moviments polítics. Exemples d'insurreccions en aquesta descripció se'n poden trobar de tan remots com el de la revolta puritana contra els governadors anglicans a Massachusetts (1650) que conduí a la Batalla del Severn.

La mateixa equació tradicional sobre els drets propietaris portava alhora a l'expressió de dues tendències: una d'afirmació del poder popular i l'altra d'afirmació del poder de les elits mercantils en procés d'assolir coherència interna i projecció política. Això portaria a una ineludible aparició del conflicte més manifest. Com demostraria el cas de la Rebel·lió de Culpeper (North Carolina, entre 1677 i 1679), la rebel·lió protestant contra el govern catòlic a Maryland, la Rebel·lió de Boston contra el Domini de New England i el governador Andros, i la Rebel·lió de Leisler a New York; totes elles el 1698.

Però el cas més angoixant va ser el de la Rebel·lió de Bacon (1676), en què l'exposició als nadius va servir d'excusa per a formar una milícia popular en què es van posar d'acord els negres esclaus i els blancs abocats a la servitud per endeutament. Aquesta unió excepcional va carregar contra l'autocràcia dels grans propietaris i es va reafirmar en l'opció de la vida sense amos de les colònies. Així, la forma de la rebel·lió representaria

---

¹⁶⁹ On cal comptar que aquests mercats locals primerencs no imposarien una incoació competitiva, ordenadora, com la que comporta un mercat nacional integrat, en la seva ressenyada condició de guerra social. Els mercats locals del període colonial representarien institucions restringides a l'espai, com en termes d'interacció amb altres institucions normatives que en condicionaven el funcionament. Així, hi havia maneres de defugir la seva autoritat contractual, en base a incoacions més altes, com la de la solidaritat per a l'autoconservació.

una cosa així com el zenit del terror dels grans propietaris. Comenta Federici que impedir aquest tipus d'aliances populars va arribar a representar la principal motivació dels propietaris per imposar jerarquies més tancades a la societat i passar d'una societat "amb esclaus" a una societat "esclavista" (Federici, 2004: 164). En concret, l'abolició de la servitud per deute entre els blancs i els posteriors episodis incipients de revoltes d'esclaus van acabar servint per a tallar els fràgils llaços inicials entre les dues comunitats a la base de la piràmide social.

Al final del segle XVII va aparèixer una distorsió d'aquesta dinàmica de conflicte, amb l'entrada en joc dels enfrontaments recurrents amb les tribus de nadius, que en realitat amagaven l'acció conspiradora d'altres potències. Però passat aquest període es va retornar a una dinàmica força semblant a l'anterior. El més significatiu resulta que en ella es pot resseguir, com a principal factor ordenador del conflicte, aquesta tensió al voltant de la propietat de la terra com a condició de provisió política: de l'autonomia dels individus i de l'estadi d'igualitarisme trobat. Els exemples d'aquest ressorgiment serien el dels Green Mountain Boys, una milícia sediciosa que va voltar entre New York i New Hampshire a partir de 1760 i durant els 16 anys posteriors. O també el dels Paxton Boys i la seva *mob march* sobre Philadelphia el 1764. O el de la Rebel·lió del Hudson el 1766.

En desencadenar-se el conflicte amb els britànics a l'últim terç del XVIII es va provocar una importantíssima desviació d'aquest patró d'enfrontament, en el moment en què es desfeia el poder dels britànics i apareixia l'oportunitat de generar les institucions fundadores del nou país. Però la prova de la natura veritablement estructural de la tensió del vector de conflicte sobre la terra i el model polític seria la seva reaparició un cop desdibuixat l'impuls de foragitar el britànic. Els exemples es troben en els episodis dels Liberty Men a Maine, entre 1776 i 1786, el dels Wild Yankees a Pennsylvania (1776), la Rebel·lió de Shays a Massachusetts (1786), o les posteriors Rebel·lió del Whisky (1794) i de Fries (1799) ambdues a Pennsylvania.

En tots aquests conflictes, fos quina fos la raó concreta que els servís de detonant, es seguia expressant la manera en què l'empoderament popular arribava a una col·lisió amb els projectes afirmatius de les elits, que exigien precisament la seva posició d'hegemonia directiva sobre la comunitat. Existia, llavors, un conflicte d'interessos irreductible: una contradicció estructural. Aquesta es concretava en l'enfrontament entre les iniciatives comercialistes i desenvolupadores i una actitud conservadora respecte a l'estadi d'igualitarisme trobat, el qual representava un obstacle directe per a la formació d'una autoritat directiva. Així, en síntesi, les condicions democràtiques trobades representaven el principal problema per als projectes de modernitzar les colònies.

El conflicte per salvaguardar aquesta autonomia s'expressava de manera general al voltant de la propietat de la terra, però també de manera incipient al voltant de la condició del treball. Aquest representava el recurs productiu més útil d'aquells treballadors a les ciutats de la costa per a acabar assolint alguna propietat i per a fer-se també autònoms.

El paper del treball a l'ideal propietari autonomista

El factor del treball tenia una participació en l'activitat de millora del món a través de la concepció de Locke. A l'escenari fundacional el treball es dirigia cap a l'objectiu compartit d'assolir una propietat, a un context que ofería moltes oportunitats en aquest sentit. Per això el treball no va constituir encara un nòdul organitzador del conflicte.

Els EE.UU. s'integraven de forces diverses: de l'afirmació de la independència del granger isolat i alhora de les energies més creatives i innovadores a la costa. De manera que a la

definició de la societat agrària caldria afegir el matís que, sense desdibuixar el caràcter general, també hi existien uns focus d'activitat genuïnament diferent a les ciutats.

Entre 1619 i 1776 a les colònies s'hi disposaven societats fonamentalment rurals, però amb unes poques ciutats costeres molt dinàmiques. En elles, el principal tret a destacar seria el permanent estat d'escassetat de la força de treball. En conseqüència, a molts dels estats s'apreciava el recurs dels servents i els esclaus.¹⁷⁰ Amb ells sí que s'afirmaria un cert caràcter de jerarquia a la societat, encara que també hi havia vies per a evitar-ne les implicacions. En canvi a New England existia una major consideració pel recurs del *free worker*, com un factor de producció més mòbil i autònom que les formes antigues (Foner, 1972: 23). Aquestes serien diferències regionals definitòries durant tot el procés de constitució de la modernitat al país.

Hi havia altres constants que actuaven en contra del trasplantament institucional de l'autoritat, com l'abundància de terres. En realitat, aquesta abundància es constituïria en un arma de doble tall per als treballadors. Per una banda va ajudar a afirmar aquesta condició privilegiada inicial, però després va frenar la construcció de la consciència obrera, ja que els obrers s'associaven als desposseïts. El cert era que la condició de l'abundància de terres tenia components de mite i més a mida que les condicions inicials – en el suposat accés obert per als treballadors – s'anirien degradant per l'acció d'uns especuladors que n'acaparaven la millor part. Com en el cas de la transferència de terres resultat de la revolució, que es va traduir en un procés d'acumulació per part dels més privilegiats. Aquestes iniciatives servirien, alhora, per a formar el primer impuls industrial autòcton. Però a l'estadi inicial, on encara no se sentien els efectes dels canvis en curs, es va establir un cert equilibri idealitzat, amb un Estat feble, amb força llibertats a la pràctica i amb el mite de la mobilitat social encara no sistemàticament qüestionat.

Però el gran confort comparatiu que podien haver trobat els estatunidencs tenia les llavors de la seva pròpia destrucció a l'interior. Per començar, en la pròpia circumstancialitat d'aquesta situació, en el fet que no hi havia uns drets polítics universals realment instituits. Com a resultat directe d'això els pobladors tendien a trobar que a les ciutats s'experimentaven més interferències respecte l'ideal de llibertat autonomista. Així va començar un cert moviment de retirada a les comunitats agràries, fugint de la disrupció que representaven les ciutats. I resultaria important, també, el fet que els migrants van retenir els seus valors i la seva identitat en una ètica productivista dels treballadors (Dubofsky i Dulles, 1999: 2).

Cal entendre el matís de què els EE.UU. no formaven una societat tan exclusivament agrària, en el sentit que l'activitat dels propis grangers podia incorporar amb freqüència alguna *manufactory* a les seves llars. I també cal comptar amb la figura dels treballadors itinerants. En aquest estadi productiu, al voltant de 1715, sorgien les primeres relacions de tipus industrial, les quals estaven imbuïdes d'un esperit harmònic que no feia gaire distinció entre empleador i empleat. L'únic repertori amb què es comptava en un assumpte com el manteniment del nivell dels salaris era el de la cooperació entre classes, no pas cap pressió política. Al sud, en canvi, les dures condicions van arribar a formar fluxos migratoris de retorn a Europa i els que no optessin per això començarien a

---

¹⁷⁰ On cal tenir en compte que el del tràfic de persones era una de les millors fonts de negoci per als grans operadors i que així fins un 50% de la població migrant va arribar als EE.UU. amb deutes i amb algun llaç de servitud. Els quals, d'altra banda, també resultaven més fàcilment diluïbles que a cap altre lloc. En gran part, però, la gent que recorria a la emigració, com recorden Dubofsky i Dulles, era aquella gent que havia vist empitjorar greument la seva situació per causa de les dures condicions angleses i que encara mantenien algun recurs per a invertir en l'acció de la migració; no serien, per tant, aquells més pobres i sense cap recurs (Dubofsky i Dulles, 1999).

convertir-se en la particular classe de blancs pobres d'aquella geografia. El cas d'uns i altres serveix per a destacar la gran rellevància del treball per a l'estructuració social.

La conflictivitat d'arrel urbana: propietat i treball assalariat

Sent escàs el treball, la legislació que operava en aquest ordenament eren els *Tudor Codes* anglesos, que limitaven un líndar màxim per als salaris i prohibien les organitzacions de treballadors. Però aquests codis no causaven pas cap sensació de greuge (Dubofsky i Dulles, 1999: 20). Tampoc causaven injustícies a la pràctica, donat l'elevat nivell de vida assolible, l'absència de gaire pobresa i el fet que els productors no es trobessin totalment inhabilitats a una participació a l'esfera pública, encara que fos pel recurs informal a la dissensió.

En aquell moment, ja es veia que les colònies esdevindrien una potència econòmica i això aportava un cert punt de reunió comunal projectiu. A Europa, els preus pujaven com a resultat de l'arribada de l'or del nou món i els treballadors anglesos, tot i que es trobaven habilitats a la participació política, no podien fer res per a influir en la forma que prenién les seves comunitats. A les colònies, en canvi, no hi havia res semblant a una classe mitjana en termes econòmics – ni, per tant, polítics; no hi havia un poder adquisitiu gaire més enllà de la subsistència, però des d'ella es podia trobar un camí cap a l'autonomia de fet.

Així es definia l'excelsionari escenari que es vivia a les colònies. Ja des del principi, la unitat de l'estructuració de les relacions socials feia els pobladors identificar-hi una espècie de paradís, en línia amb la idea que era Déu mateix el que els l'havia concedit, cosa que faria més difícil el reconeixement de les problemàtiques existents. Alhora, aquestes gràcies divines podien ser considerades com la prova de la legitimitat de l'ordre de propietaris, fet que contribuiria a establir els fonaments moderns de l'estigma cap als desposseïts.

Alhora, aquesta situació no impedia que es comencessin a sentir els efectes de la mateixa oposició en què s'implicaven els agraris, entre l'igualitarisme d'una gran disseminació de la propietat i el poder directiu dels grans propietaris. Però al context urbà aquesta oposició s'expressava de manera més característica entre la difusió d'oportunitats per a aconseguir propietats i els grans propietaris, que podien menjar-se l'espai per a l'existència d'aquestes oportunitats.

En aquestes circumstàncies es va donar l'aparició de conflictes esporàdics sobre les condicions de vida als nuclis urbans. Com ara la revolta a la ciutat de New York del 1712 i la revolta de Charleston del 1730. O, al mateix període, el descontentament a Massachusetts per les pràctiques dels creditors d'acaparar la plata i no acceptar el paper moneda colonial. O la reacció de les autoritats colonials a New Jersey d'instituir un fons de cobertura per als aturats, el qual també resulta un bon indicador de la cara oculta de l'escenari idíl·lic inicial. El 1734 apareixerien moviments populars per a reclamar la llibertat de premsa, cosa que evidencia que aquesta no es donava pas per descomptada. Això dóna una idea de com les condicions idíl·liques per a l'igualitarisme, en la diversitat religiosa i la provisió de terres, eren circumstàncies trobades i no part d'un projecte que portés a l'adopció automàtica de drets o llibertats més enllà. Alhora la resistència a l'adopció de la llibertat de premsa posa de relleu l'existència d'una oposició d'interessos polítics teixint-se a la societat abans de la revolució.

El 1773 els mercaders feien les seves assemblees i els treballadors unes altres de pròpies (Foner, 1972: 37). Cap a 1780, els treballadors van poder observar la revolució com una oportunitat de reafirmar la seva condició grupal, cosa que portaria al contramoviment dels

conservadors per a reafirmar els drets de propietat (Dubofsky i Dulles, 1999: 17). En la controvèrsia sobre les primeres institucions de govern cada grup començava a definir el seu projecte. Uns optarien per recrear un *Land Bank*, com a fons públic de terres per a distribuir entre els ciutadans. El qual, si més no, seria destruït per iniciativa dels grans mercaders. Aquests preferien un projecte de banc central a imitació del d'Anglaterra, per a generar una forma privada de diner.

3.2.3 - La identitat política dels *founders*

La difícil postura operativa dels founders

El grup dels *founders* resulta estratègic perquè formava una avantguarda social que representava un reflex de la resta de la societat, de la seva conflictivitat i reptes. El grup s'integrava d'homes prominents que podien experimentar un greuge comparatiu respecte els funcionaris britànics, però que essencialment se sentia orgullós de la seva herència anglesa. Per això, la seva identitat es construïa en la provisió de drets dels propietaris, cosa que també els portava a tenir una por essencial cap l'empoderament popular que generava situacions de desordre al camp i a les ciutats.

La dels *founders* representa una generació clau a la història, també perquè va assumir el cànon del pensament occidental a través de la seva herència *whig* (Richard, 1994: 2). Segons Carl Richard, fou aquesta mateixa herència la que va relacionar el pensament dels *founders* amb el dels clàssics de l'antiguitat. A través dels clàssics s'estructurava també el seu discurs i ideologia en contra dels governs de les masses populars i inhibint en cert sentit el criticisme respecte d'altres perills (Richard, 1994: 10).

Per Adams, el fil conductor dels principis dels whigs s'havia de fer passar per Aristòtil, Plató, Titus Livi, Ciceró, Sidney, Harrington i Locke. Tots ells servien per a generar un espectre de referències simbòliques que els dotaven d'una identitat i un propòsit al món, recreant un tipus d'implicació molt emocional perquè establien un paral·lel amb la seva pròpia realitat, en què s'oposaven tant a les aristocràcies com a les masses insurrectes, i en què alhora voldrien generar-se una nova autoritat característica (Richard, 1994: 84).

Les nocions de filosofia operativa en què es van moure els *founders* brindarien el marge simbòlic en què la seva ideologia, de republicanisme original, aniria mutant i adaptant-se en contacte amb realitats i conflictes concrets per a acabar donant a llum a posicions en el camí del liberalisme.¹⁷¹ Un aspecte clau particular de la construcció del que seria una nova mitologia política va ser la noció dels drets naturals de matriu anglesa. Aquesta permetria implementar una associació entre les nocions de "propietat", de "treball", de "progrés" i de la provisió de drets efectius. Així, els drets naturals van fer de pont entre les nocions de la filosofia clàssica – els seus models republicans – i els rudiments de la nova filosofia liberal en germinació (Richard, 1994: 9). Aquest va ser un trànsit que es va produir en una contingència, una incertesa i fins a una certa "inconsistència d'idees" (Richard, 1994: 6).

Els principals trets i ambigüitats de la identitat grupal dels founders

El projecte propi dels *founders* va néixer d'una oposició essencial a l'estructura funcional britànica. Però també es va impulsar en un substrat conceptual previ a aquesta confrontació específica, que recollia bona part dels significats del procés de la Il·lustració europea. Amb tot, el deslligament respecte a l'autoritat britànica tampoc va representar

---

¹⁷¹ Si més no, aquesta reconstrucció amb finalitats comprensives es pot veure entorpidida amb facilitat per la necessitat de l'ús de categories actuals. Unes categories que no es trobaven presents al moment de la revolució, com en el cas del terme i la noció de "liberalisme", que no apareixeria fins el segle XIX.

que s'hagués de trencar amb els conceptes vitals, pràctics i filosòfics que hi havia presents sota el domini dels britànics.

Tot i així, la perspectiva del conflicte amb la corona britànica va portar a reafirmar una sèrie dels trets d'aquest caràcter per sobre d'altres. El rerafons de conceptes-guia de la filosofia de vida dels *founders*, més o menys comuns a tot el seu espectre, es conformava d'una actitud estoica extreta dels models d'autorefnament romans, sumada als conceptes categoritzadors i ordenadors de la filosofia lockeana.¹⁷² També es basava en les consideracions de Jefferson, que perfilaria uns objectius últims epicuris, relacionats amb el plaer i la felicitat. Resulta important, a més, que aquest rerafons fos conciliable amb la matriu de significants religiosos del cristianisme i que tot junt resultés combinable amb un esperit radicalment desacomplexat en referència a la ciència. La urgència en el procés revolucionari també va provocar que els *founders* tinguessin menys escrúpols a l'hora de conciliar elements característicament clàssics de les seves fonts amb d'altres innovadorament moderns, ignorant incongruències, enfrontaments conceptuals i incoherències (Richard, 1994: 181).

Abans que la situació de confrontació a les colònies demanés algun tipus de pronunciament dicotòmic, ideològic o programàtic, ja existien unes tendències contradictòries en matèria de filosofia moral que s'havien anat consolidant per sí mateixes. Una d'elles era l'anomenada tendència a l'eclipsi de les virtuts intel·lectuals. Segons aquesta, la filosofia havia de servir a finalitats de millora concreta i aplicable en els assumptes materials i no s'observaria amb tan bons ulls el valor contemplatiu de la sofisticació de les eines de coneixement per sí mateixes. Un postulat com aquest hauria de tenir efectes a la vida social, com en el cas de la concepció de la religió, que també hauria de servir al objectiu concret del manteniment i la lubricació de la pau social. Però a base d'aquest substrat pràctic, també es començava a donar forma a la idea d'una societat animada pel factor dinamitzador del comerç (Pangle, 1988: 88).

D'altra banda, tant les idees pragmàtiques com un rol més participant del comerç en l'economia no haurien de generar massa dissensió dins el grup dels *founders*. Els ideòlegs agraris podrien pensar que no era una raó massa preocupant que el comerç guanyés pes a la vida social i coincidirien en la voluntat d'aplicació de millores productives. Alhora, la proposta inicial dels *founders* es plantejava entreteixida d'unes consideracions per la seva pròpia rectitud moral i això es plasmava en un ideal comú de moderació, indústria, acatament de la llei, etc. Un autorefnament que resultaria inconsistent amb fases més avançades de la societat de mercat (Pangle, 1988: 89).

També existia un acord bastant estès sobre el paper ordenador de l'individu, sobri i il·lustrat, que persegueix el seu propi interès per a acabar repercutint en beneficis comuns. Tant per a uns com per als altres això fomentaria la llei i l'ordre, així com una concepció rudimentària d'una "societat de civils".¹⁷³ Igualment, la realització en la pròpia llibertat seria la font d'una nova espiritualitat i aquesta llibertat s'expressava sobretot a l'àmbit de la gestió de propietats en l'àmbit privat (Pangle, 1988: 97). Pangle avisa que, en molts efectes pràctics, això representava començar a substituir la noció clàssica de "virtut" per la síntesi del que es considerava la "llibertat" dels propietaris. O també es podria dir que la segona s'estava menjant l'espai de la primera (Pangle, 1988: 96). Aquest posicionament representa

---

¹⁷² També lligada aquesta mateixa als pensaments d'estoics romans com Ciceró (Richard, 1994: 175-178).

¹⁷³ Que es presentava com autorregulada i autònoma de l'Estat, constituint-se, així, en la base d'un supòsit per al que no es troba, en realitat, gaire base històrica. Marx ja veuria en la relació entre Estat i societat civil un aprofitament del primer amb finalitats egoistes de classe. Alhora, això es pot relacionar amb la tendència "antipolítica" de la tradició occidental que identifica l'Estat - l'*ecclesia* - com essencialment aliena i hostil.

una focalització en la participació de la vida social a través de l'àmbit privat i una successiva desvalorització de la perspectiva de l'assoliment dels propis objectius en relació a l'àmbit públic i a la comunalitat.

La noció de virtut tenia una referència comunalista, la nova llibertat dels propietaris no. En la ment dels *founders*, l'interès públic es relacionava amb l'existència d'un seguit d'interessos privats en actitud vigilant, que havien de contrarestar la dimensió pública de la societat, a través d'una espiritualitat no heroica, que no contemplava l'autosacrifici, perquè havia perdut tot vincle associatiu que no provingués únicament del seu individualisme (Pangle, 1988: 117).¹⁷⁴

De fet, el propi Jefferson – potser el més reflexiu i naturalment sensible a les distorsions de l'equilibri democràtic d'entre els trobats a la seva generació – va avisar que l'afirmació dels nous ideals individualistes també podia acabar conduint a una situació de generalització de la “idiòcia”.¹⁷⁵ És a dir, es podia facilitar un capficament en els assumptes comercials privats i una falta d'atenció sobre uns canals irreductibles de gestió de l'espai públic (Pangle, 1988: 98).

Els *founders* no s'imaginaven que entre les seves posicions es poguessin integrar interessos incompatibles, més aviat pensaven que sempre podrien trobar una manera per a compatibilitzar-los. Així és com es pot entendre que part dels *founders* – els que pensaven en algun grau de sortida del model agrari – fessin valer el lema que ells “no buscaven pas un privilegi, sinó el reclutament dels millors homes possibles per a la conducció del govern” (Pangle, 1988: 102). L'autoritat s'asseguraria per mitjans purament “racionalistes” de gestió de la producció (Pangle, 1988: 127).

Les reflexions de Locke en el pensament dels founders

La figura de John Locke va tenir la propietat d'integrar els diversos tipus de conceptes dispersos que podien estar representats al camp simbòlic dels *founders*, aportant un fil conductor filosòfic i una noció de motiu i objectiu concret.¹⁷⁶

Les propostes de Locke establien la legitimitat del poder dominador dels humans sobre la natura. Déu havia posat la natura en mans dels humans per a què aquests poguessin millorar-la i extreure'n una major seguretat i comoditat. A més, seria evident en sí mateix que les lleis de la natura són comprensibles a través de les eines racionals establertes a la pròpia condició natural humana (Tully, 1980). Així, amb la formulació de Grotius, Locke considerava que existia un dret a l'apropiació individual per generar l'autopropietat i la conservació (Mundó, 2015a: 110). Per això, en molts àmbits acadèmics, Locke ha estat presentat com la base teòrica d'un “individualisme possessiu” i com un filòsof que assumia la inevitabilitat d'una “societat d'exclusos” (Mundó, 2015b: 12).

Al món clàssic el que relacionava els individus amb un sentit de motiu d'existència i objectiu de vida era la comunitat política. En canvi, Locke proposava que, donada l'existència d'uns drets naturals, aquest motiu de l'existència havia de determinar-se

---

¹⁷⁴ La llibertat contemplava per primer cop el dret de renunciar a l'espai públic, quan abans aquesta responsabilitat es podia contemplar - als republicans clàssics - com a part de l'acord d'unió fundador del cos social.

¹⁷⁵ El terme de la “idiòcia” es definia a l'escenari grec clàssic com el capficament en els assumptes privats, sense parar atenció a la dimensió pública de la pròpia vida, desaprofitant aquest canal als propis interessos, però també faltant a la responsabilitat que implicava aquesta dimensió.

¹⁷⁶ Tot i així, parlar de la figura de Locke en relació amb els canvis que anaven a operar a les colònies no resulta tan fàcil i directe. Les obres de Locke van ser emprades per voluntats molt diferents; de manera que resultarà molt difícil parlar “d'allò a què porten” les idees de Locke i més aviat caldrà parlar d'allò que s'habilita conceptualment a través del seu pensament.

individualment. Reflexions com aquesta portaven a establir una nova relació entre l'individu i la comunitat, però sense que això comportés buidar la segona dels seus components d'autoritat moral. Locke representa una figura cabdal per a entendre l'ascens de noves atribucions autònomes a l'individu. Però no per això se'l pot definir automàticament com algun precursor d'un individualisme atomista i ni molt menys del liberalisme.

Un dels trets recollits a la definició dels drets naturals era el paper concedit al treball com a via per a l'automillora i per a la millora comunitària (Pangle, 1988: 161). Amb ell es produïa un pas filosòfic en la línia de reconèixer el valor intrínsec en aquesta activitat, que hauria estat tradicionalment menyspreada a la simbologia del cànon. El treball integrava una acció humana planificada i racional i era la manera de fer-se millorar un mateix i l'entorn. Per això calia relacionar-lo amb la propietat, amb allò que un s'apropriava per a millorar-ho. Aquesta definició portava el treball a una conceptualització més pròpia de la modernitat. Per una banda s'habilitava la quantificació del treball, l'organització en abstracte i l'especialització. D'altra banda, això també va ajudar a concebre que el treball era una activitat de la que s'havien de derivar uns drets, que seria la base filosòfica per al sorgiment del moviment obrer.

Locke va brindar un marc conceptual molt àmpli i això ajuda a explicar que les seves reflexions fossin emprades amb objectius molt diversos. Però el que una vessant de la seva filosofia fos destacada com a suport de la implantació de les institucions capitalistes s'explica de manera determinant per la lluita de classes subjacent a aquest procés. És a dir, va fer falta una acció interessada per a circumscriure l'obra de Locke a un suport precursor del liberalisme i ocultar aquells punts concrets que portarien a una negació diametral d'aquesta posició (Mundó, 2015b).

Per començar existiria la pregunta sobre fins a quin punt es desprenia del seu pensament una legitimació d'una acumulació capitalista. Per una banda es podria dir que la legitimitat de l'acumulació provenia de la promesa d'acabar generant una millora general de l'entorn. Però també existia la consideració que l'acumulació tenia un límit racional propi, derivat de la utilitat i de l'important autolimitació introduïda a través del concepte d'usdefruit. Locke destacava un dret de preservació no només individual, sinó col·lectiu (Mundó, 2015a: 111). Així, enlloc de concebre el món com a *res nullius*, disponible per una apropiació il·limitada, el món seria *res communis*, on s'obliga a una constricció en l'apropriació que deixi suficients recursos per als altres (Mundó, 2015b: 14). Això comportaria una negació de la potestat il·limitada sobre la propietat, que proposa el liberalisme, i l'adscripció de Locke a una tradició social-republicana.

Les reflexions de Locke s'han d'inscriure en una tradició delegacionista del poder individual, en representants que actuen com a *trustees* (Mundó, 2015a: 108). Locke reivindicava el fons del debat iusnaturalista com una via de defensa de la rebel·lió i una tradició republicana contrària a la subjecció natural. D'altra banda, sent tan ampli el camp de reflexió, la seva filosofia va restar oberta a la possibilitat de ser aprofitada amb finalitats oposades. Així, als EE.UU. la filosofia de Locke va formar part de l'enfrontament entre els models socials. Per una banda, servia de suport al model de república agrària igualitària. Però de l'altra, els partidaris del capitalisme i del salt productiu es recolzaven en els seus supòsits individualistes per a eliminar limitacions comunitàries a la seva capacitat d'acció i assolir un nou grau d'acumulació.

En realitat, la filosofia de John Locke, en la seva consideració social-republicana de la propietat i la seva fonamentació del dret a la rebel·lió, representava més aviat part d'allò que feia conflictiu l'escenari dels EE.UU. per a la implantació del capitalisme. Així, per tal

de fer la seva obra encaixable a la tradició posterior del liberalisme i fer-ne un suport del capitalisme, caldria un moviment interessat de transfiguració.

La mirada als clàssics a la recerca d'arguments contra l'aristocràcia i contra la democràcia

El condicionament dels clàssics cap als *founders* s'ha de considerar una qüestió fins identitària. Per a ells l'associació amb els gran autors de l'antiguitat era una qüestió d'identificació personal amb unes notes d'alta cultura, amb un estatus d'educació, de posició econòmica i amb una moral lligada a una noció de virtut (Richard, 1994: 37-38). L'aprenentatge de les tradicions de la filosofia política també abocava a aquests grups socials a l'exercici vocacional d'algunes funcions de servei públic (Richard, 1994: 50-51). Per tot això els clàssics s'aprenien amb devoció i afecte, com una guia de la que extreure la inspiració, sentint que a través d'ells es podien recrear projectes de millora del món i no només en un sentit utilitari.

Els autors més citats com a algun model per als *founders* es trobaven en sintonia amb el cànon reproduït pels propietaris anglesos. Hamilton es fixava sobretot en els casos dels aristòcrates torturats per les masses, citant-los com a exemple de tenacitat i virtut davant de tendències errònies. Els herois atenencs que més es destacaven gairebé sempre eren aristòcrates que havien tractat d'encaminar d'alguna manera les masses populars, en contra fins i tot de la seva pròpia voluntat no virtuosa. Soló era esmentat per la seva moderació i sentit de l'equilibri de les forces socials, de bon *realpolitiker*. Per a Adams, el Cincinnatus de la Roma republicana era el paradigma de l'heroi solitari (que resisteix estoic la marea de forces socials impures), com també ho eren Sòcrates, Ciceró o Demòstenes.¹⁷⁷ Tots els exemples eren portadors d'una virtut característica, que recalca la independència de criteri basada en l'autonomia econòmica (Richard, 1994: 72). Així, els colons nord-americans d'aquesta generació fundacional – que també eren autònoms en la seva condició de propietaris – van desenvolupar un sentiment en contra dels partits polítics, sobretot per identificar-los amb un estri dels demagogs populistes.

Entre les visions dels *founders* de l'antiguitat, també s'inclouïen records del cas d'Esparta, del que s'apreciava l'incommovible sentit del deure i la frugalitat. Dels casos de les repúbliques d'Atenes i Roma es podia observar una lectura positiva, però on també es destacava la “volubilitat” de la primera, alhora que les qualitats de “moderació” de la segona (Richard, 1994: 74). Tot i això, es criticava obertament l'actitud crematística – amb luxes i frivolitats – de les classes altes imperials romanes. Però alguns, com Hamilton, admiraven secretament el nivell de centralització que havien assolit els romans i fins i tot els perses (Richard, 1994: 80).

Pel que fa als models negatius, aquests servien sobretot per a definir els perills més efectius contra les sagrades llibertats de matriu anglesa, que d'entrada haurien de ser amenaçades pels propis britànics.¹⁷⁸ Així, a partir de determinat moment, els intents de la burocràcia britànica d'estrènyer el seu jou a les colònies van passar a ser percebuts com una corrupció, paral·lela a la que va tenir lloc a la roma imperial, taxant arbitràriament la seva ciutadania.

---

¹⁷⁷ Els exemples aportats s'extreuen del fil argumental del capítol tercer de l'obra de Richard (1994).

¹⁷⁸ Resulta interessant notar aquí que la mateixa matriu de significats que brinda la identitat i el sentit de pertinença a una tradició, subministra, eventualment, els materials per a la concepció d'un greuge en termes durs, en el sí de la pròpia *commonwealth*. Així, en determinada situació, el zel per la pròpia identitat i una necessitat d'afirmació en aquests termes podria conduir cap al que Richard qualifica com una reacció exagerada davant d'un “intent modest de taxació” (Richard, 1994: 85).

Com es llegia als clàssics, una de les fonts de la perversió a les institucions del govern era el factor popular, tant en l'exemple d'Atenes com de Roma, ja que allà més que a cap altre lloc se'ls podia identificar com una de les forces que sustentaren el poder de Juli Cèsar, o de tirans de tota mena. Sens dubte, els *founders* encara s'apuntaven a la consideració que les classes populars encarnaven una força social inferior a la seva pròpia, per falta d'educació, falta d'independència i falta, en general, del necessari sentit de virtut. En els *founders* subsistia, així, la idea segons la qual els “grans homes” tenien quelcom diferencial que calia apreciar, en contrast amb els homes corrents mancats del mateix sentit de virtut (Richard, 1994: 87).

La dicotomia entre l'accent en el govern o en els drets individuals

Allò que més va preocupar els *founders*, a partir de determinat moment de la contenda amb els britànics, va ser el problema de la recreació d'un sistema de govern propi i en això també van recórrer a les nocions més pràctiques dels clàssics.

Alguns – notòriament els més desconfiats respecte el model de ciutadà granger – van adoptar la tradició del “govern de contrapesos” en l'eventual solució dels dilemes polítics de les colònies. Des de les concepcions de Polibi, a la tradició europea s'havia anat fent valer la consideració que les respectives forces socials s'havien de veure representades a les institucions polítiques d'una manera equilibrada perquè el poder d'una d'elles no corrés el perill de sobredimensionar-se i subjugar la resta. Llavors, els pensadors d'esperit republicà conservador van reaccionar organitzant una defensa que es replegava en el concepte de les “aristocràcies naturals”, com a element clau que assegurés l'estabilitat de l'equilibri entre les forces socials (Richard, 1994: 131).¹⁷⁹ Per a Adams, les institucions de govern havien de tenir cura de què cada una de les forces socials estigués ben representada i separada de la resta. Alhora, un poder executiu fort faria d'àrbitre entre les disputes. Madison, en consonància, en el moment inicial del debat revolucionari també afirmaria que els governs republicans de les antigues Roma, Cartago i fins Esparta, havien col·lapsat per culpa de deixar créixer massa una de les branques del poder i per un enrocament de les posicions populars (Richard, 1994: 140).

Per altra banda, Adams observà que la proposta d'una única assemblea legislativa¹⁸⁰ – on s'havien de veure representats els diversos grups socials – podia degenerar fàcilment en una sobredimensió del poder dels més rics, que podrien així constituir-se en una oligarquia a través de la compra de les classes “vulgars”. Per tant, la solució per la que ell es va decantar consistia en proposar segregar l'aristocràcia natural en una càmera pròpia, alhora que se la blindava en les seves funcions de vigilància i es feia indirecta la representació del poble en els canals institucionals. A més, Adams també es va plantejar l'ús d'una capacitat de veto a l'executiu que seria descrita com a “semi-monàrquica”, sempre amb la idea de corregir les desviacions més amenaçadores de l'equilibri de poders (Richard, 1994: 134).

L'exemple de la ideologia d'Adams serveix per a descriure el primer pol de la dicotomia que s'estructurava a l'interior dels *founders*, a favor de les atribucions de poder del nou govern que s'havia de crear. Aquesta dicotomia permet il·lustrar més enllà el caràcter dels *founders* i que la seva atenció es centrava en l'enfrontament amb l'autoritat britànica,

---

¹⁷⁹ Potser això seria així per anticipar-se al fet que si s'establí que el poble podia encarnar una branca de govern eficient com la resta llavors es podria considerar també que, sent capaç, no hi havia raons per a evitar que fos l'única branca de govern. Ja s'ha esmentat com aquest tipus d'assumpcions només tenien raó de ser en un context com l'occidental, on s'hagués obert la possibilitat teòrica i pràctica de la democràcia.

¹⁸⁰ Com la que arribarien a proposar els rebels seguidors de Daniel Shays, el 1786.

deixant de banda les consideracions sobre el problema productiu entre comercialistes i agraris. Un cas intermedi d'aquesta dicotomia seria el de James Madison, que va anar movent-se des d'una posició similar a la d'Adams al començament, cap a una favorable a la dels models agraris. Madison arrencà des de la consideració que els contrapesos de govern eren el més útil a l'hora d'assegurar els components de la llibertat dual de Hume: la seguretat personal (que inclou la integritat de la propietat) i l'autogovern. Això enmig del pluralisme d'interessos d'una societat complexa i que, a més, no coneixia la presència al seu sòl d'una classe desposseïda significativa.¹⁸¹

Però Madison era prou analític com per a arribar a concebre la distorsió en què repercutiria el creixement d'una classe desposseïda com la que es formava des de feia temps a Europa. Per això va acabar oposant-se a la concreció dels plans radicals de Hamilton i adoptant una posició més propera als sectors agraris de Jefferson. Madison fins va arribar a qüestionar els propis mites fundadors en què es sustentaria la revolució contra els britànics (Richard, 1994: 156). Així, va encarnar una d'aquelles barreges de conceptes ideològics que revelen el *continuum* conflictiu en què es movien els *founders*. Ho il·lustra el fet que, tot i acabar recaient al grup agrari i oposat al tipus de canvis proposats per Hamilton i Adams, adoptés alguns dels conceptes d'una visió més moderna de l'Estat, més relativista i pragmàtica.¹⁸²

Pels agraris com Jefferson, la virtut havia d'anar reproduint-se a través d'una ciutadania propietària i educada, autònoma. Els requisits de propietat per a la participació en el govern oferien un lligam efectiu amb un interès concret, amb un sòl material i d'una dimensió de certa responsabilitat cap a la comunitat de referència. En la reconstrucció d'aquesta imatge els agraris també es van basar en el model de "pastoralisme clàssic" que oferien les societats de Roma i Esparta. I també van extreure molta de la seva inspiració dels economistes com Adam Smith, que pretenien fer resistir una dimensió moral d'aquesta economia.¹⁸³ Per això el seu accent, enfront dels requisits d'un govern fort i capaç que interposaven Adams o Hamilton, es situava en els drets individuals, tal com quedaria recollit a la Declaració d'independència. Així, també es reclamaria el dret de resistir a l'autoritat injusta.

El prejudici fonamental dels founders cap a les capacitats del poble

El *continuum* ideològic dels *founders* quedava expressat també en el fet que les postures més agràries no s'oposessin frontalment ni a l'existència d'activitats comercials ni a la idea del govern contrapesat. Simplement dubtaven que gent com Hamilton o Adams fossin capaços d'establir un model de govern equilibrat, o fins que ho volguessin honestament. Per als agraris, el perill més efectiu es trobava en la possibilitat que s'establís una aristocràcia de diner.¹⁸⁴ Aquesta trastocaria l'equilibri de poders i fins desposseiria efectivament l'important sector dels grangers autònoms, a través de corrupteles i de la connivència amb les pròpies burocràcies. Però, donat que l'acció determinant per a

---

¹⁸¹ És a dir, a la que calgués prestar alguna consideració político-representativa i els esclaus i desposseïts quedarien fora d'aquesta categoria.

¹⁸² Fins a cert punt, es pot pensar en Madison com un personatge un tant avançat al seu temps, que ja donava "per fetes" una sèrie de característiques de les societats modernes, en el sentit de la institucionalització del pluralisme. D'aquí la seva por tant al factor de les revoltes populars, com la dels Shays', com de l'aristocratització "à la Hamilton".

¹⁸³ Una visió de suport a aquesta dimensió moral del pensament d'Adam Smith es pot trobar a Domènech (2010). També seria aquesta idea del "pastoralisme clàssic" la que canalitzaria el sentit d'una economia moral en Adam Smith, però ja no en David Ricardo (Richard, 1994: 160).

¹⁸⁴ Paper que ja feien els britànics, en absència d'altres prerrogatives presents al vell continent, però que podia venir a ser ocupat per qualsevol altre, de dins i tot.

destruir el seu àmbit polític seria la d'expropiar-los, els agraris estarien tan atemorits per la possibilitat d'una autocràcia com per una redistribució comunalista de la terra (Richard, 1994: 151). Així, eren també molt sensibles al prejudici sobre la manca de capacitats del govern popular que també mantenien Hamilton o Adams.

Per això, també cal recalcar el paper que aquests agraris van jugar a l'hora d'efectuar concessions a les demandes plantejades pels elements més comercialistes d'entre els de la seva pròpia classe social. Encara els *founders* formaven part d'una generació que no observava com a decisiu el problema productiu i de models socials i confiava poder trobar així punts de contacte entre les visions educades dels que formaven el seu perfil. Així, el perill més gran sempre el van representar les insurreccions populars que haurien de comportar el govern dels incapaços i el trastocament de l'estructura de propietats.

En un primer moment, aquesta solidaritat interna seria clau per tal de presentar el projecte de reformes revolucionaries dels interessos comercials com si no es trobessin en un conflicte essencial, de suma zero, amb el model agrari. I, després, va servir per a facilitar el trànsit cap a un model institucional i en el marc interpretatiu de la democràcia representativa del model jeffersonià, sense que això hagués d'implicar canvis a l'estructura de propietats. És a dir, així es va facilitar el pas a un sistema de representació política igualitària que disfressava la diferent disposició del poder social a base del criteri de la propietat. Tots dos trànsits tindrien un impacte directe i decisiu en la forma presa per les institucions durables dels Estats Units i sobre el model de democràcies occidentals associada a la modernitat.

La síntesi conceptual en la definició de l'Estat

L'associació entre Estat i societat civil també va ocupar la reflexió dels *founders*. L'Estat era la concreció pràctica de l'acord del grup social per a emergir des de l'estat de la natura. Era la part pràctica de la recreació de l'acord social autorestrictiu per a protegir el tipus d'ambient civil en què es fonamentava una llibertat basada en la possessió del propi treball i en la capacitat de convertir-lo en una acumulació de propietats.

Per això, en absència dels poders del monarca es va començar a constituir una espècie de dogma al voltant de la figura d'aquest Estat d'autoritat abstracta. L'Estat era l'habilitador d'un tipus essencial de realització humana i de la llibertat dels individus en associar-se. Però alhora les conceptualitzacions tradicionals sobre l'Estat a occident el definien com quelcom essencialment hostil i reductor de les capacitats de realització conqueridora dels propietaris. O sigui que a les institucions estatals es condensava la tensió provinent dels dilemes profunds de la tradició, ja que sobre elles requeia la responsabilitat d'habilitar les capacitats d'acció individual de la nova època, però alhora també rebien l'influx del cànon en assumir que hi hauria classes socials més capaces que d'altres per a administrar-les. Més enllà, l'Estat encarnava l'element instrumental que permetria realitzar el pas a la nova època; havia de permetre fer el pas a una societat virtuosa encara que fos a base de mètodes immorals, com quedava recollit a la tradició occidental. Això recalca el tipus de paradoxes que s'imposava a les institucions a través de cànon: des de la Il·lustració l'Estat representava l'estructuració de les accions racionals humanes coordinades, però a través del cànon representava també l'element per a subjugar les masses i posar-les sota una autoritat d'ordre superior.

En aquests trets en què va construir-se l'Estat modern s'entén la seva paradoxa i també les resistències característiques. La contradicció en la seva formulació prové del fet que la conceptualització parteixi d'una teoria dels drets naturals i alhora menyspreï sistemàticament, en base a d'altres valors consubstancials, la *doxa* dels individus. De la

mateixa manera, donada la tensió entre les exigències de l'àmbit de la comunitat representat en aquest aplec i les necessitats plantejades per un individu habilitat a definir el seu propi sentit de l'existència, les resistències característiques a l'autoritat de l'Estat provindrien de l'individu. No ja de la comunitat, que passà a ser assimilada per la nova entitat apersonal de l'Estat i així seria presa per les definicions de la classe dirigent.

Ambivalències com la que s'ha vist determinaven que tingués un sentit molt clar la invocació a la capacitat de resistència contra l'autoritat percebuda com a injusta o il·legítima pels individus.¹⁸⁵ Aquest supòsit va establir-se en l'enfrontament amb els britànics, però un cop expulsats aquests va seguir invocant-se com a part del discurs agrari. Significativament, el lema resumia la por tradicional dels propietaris cap a les capacitats del governant i la seva desconfiança cap a un Estat amb moltes atribucions. Però encara i aquesta disposició els agraris no van acabar fent servir una crida a la resistència quan els comercialistes van imposar la seva postura i, per exemple, van dotar l'Estat de més poders del que els agradaria. En aquest moment, va comptar més el sentit de pertinença de grup dels *founders* i la confiança en les institucions existents – a la nació escollida, cal recordar – que no pas la lectura d'un conflicte irreductible sobre els models socials. En això també tindria una gran importància la por a les masses populars que els *founders* mostraven de manera comuna, ja fossin comercialistes o agraris.¹⁸⁶

El ventall simbòlic en què es movien els *founders* podia haver servit per a romandre en una actitud de conformisme i potenciació de l'estructura de poder britànica. Podia haver seguit encaminant la part més transgressora de la ideologia cap a una mera actitud de reformisme progressiu, que a més seria l'estratègia més prudent per a no obrir oportunitats polítiques per a les insurreccions populars. D'altra banda, el joc polític de tensions amb els britànics va portar per un camí de dissidència, encara i la incertesa que de ben segur s'experimentaria sobre què farien els estrats populars en cas que es fes marxar els funcionaris britànics.

La postura emancipadora de Thomas Paine des del context urbà

Thomas Paine, nascut a Anglaterra, va traslladar-se a Philadelphia quan ja era un home adult i en va viure tot el frenesí en el debat polític. Així es va fer ràpidament un partidari del tipus de llibertats que es podien aconseguir a les colònies, si es sumava la tradició anglesa amb un tipus d'innovació que no deixava lloc a l'arbitrarietat de l'aristocràcia funcional establerta. Per a ell, l'àmbit constitucional imposat des d'Anglaterra resultava tirànic, per combinar l'arbitrarietat generada des d'un monarca amb la d'una aristocràcia. Aquesta autoritat empetidia l'espai de llibertat associativa de la gent independent i autònoma. Per això Paine estava convençut que calia impulsar un sistema unicameral de govern, on l'efecte del grans grups d'interès es veïés contrarestat.

L'opció discursiva de Paine resultava il·lustrativa del tipus d'efectes progressistes i redistribuidors de la riquesa que es volien fer derivar de la nova ideologia del mercantilisme (Foner, 2005: 82). La seva era una vocació enormement alliberadora, deutora d'una il·lustració inspirada en la física newtoniana i en una fe positivista. En Paine es trobà representat el supòsit que els beneficis materials del lliure intercanvi – sense constriccions arbitràries – aviat s'haurien de disseminar pels estrats socials més

---

¹⁸⁵ Pangle esmenta que el dret a la resistència invocat per Locke hauria arribat a espantar Hume (i Hamilton i Adams), mentre que hauria "encantat" Jefferson (Pangle, 1988: 259; Mundó, 2015b).

¹⁸⁶ On es pot resumir l'essència del cànon, en dos components. Per una banda la por al govern, com l'expressió de "l'altre" i negador de l'autoritat conqueridora i que estableix el *dominium*. I per l'altra, la por a les masses, com a expressió de la rebaixa de la condició humana.

desafavorits, assumint que es produiria un efecte de repartiment d'aquesta (Foner, 2005: 88).¹⁸⁷ Aquesta faria que eventualment tots els ciutadans poguessin assolir la condició de petit propietari i desenvolupar així el zel polític que conduiria cap a la virtut.

El conflicte social seria assumit per individus conscients i il·lustrats i no es contemplava que pogués arribar a sorgir una controvèrsia d'ordre material que fos, a més, potencialment desestructuradora (Foner, 2005: 92). Paine era un cosmòpolita modernista i mantenia un esperit religiós utopista, cosa que també el feia pensar que aviat s'assoliria la provisió material universal i que l'agència humana serviria per aconseguir una millora constant de la societat, a base del treball i de l'acumulació – i disseminació – de la riquesa.

El comerç generalitzat a una nova escala, el *laissez faire* i la capacitat auto-organitzativa de la societat civil eren els elements d'on s'extrauria la nova font de realització personal en termes universals (Foner, 2005: 105). El govern havia d'encarnar una organització petita en aquesta equació, tot just el volum que permetés assegurar els anteriors elements esmentats. I amb aquests factors es podria assegurar l'existència d'una societat sense conflicte i sense opressió.

El projecte de Paine contenia una promesa honesta de millora general i d'un alliberament per a les classes pobres. La nova societat il·lustrada havia de fundar-se en el dret a l'existència, que seria l'única manera d'evitar un estat de guerra social pernicios (Bosc, 2014). Així, la llibertat que reclamava s'assemblava més al terme grec antic (*eleutheria*) que no pas al dels protoliberalers i destacava l'aspecte de viure sense dominació.¹⁸⁸

D'altra banda, el que no va ser capaç de veure Paine va ser la manera en què el procés del salt en la producció mediatitzaria tota l'experiència de la modernitat a través de les atribucions d'autoritat dels propietaris capitalistes. No per casualitat, l'espai de la seva societat igualitària seria ocupat per expropiació, per la capacitat privatitzadora dels grans agents capitalistes.

Amb tot, les divergències i ambigüitats a l'interior mateix dels *founders* serveix per a posar de relleu que, al seu darrera, hi havia les motivacions pròpies d'una situació de conflicte d'interessos, potser encara no plenament reconegut en la seva profunditat.

3.3 - L'escenari revolucionari nord-americà

3.3.1 - Els factors dinàmics presents a l'esclat revolucionari

Una deriva irremissible cap a l'expressió del conflicte

La iniciativa que va permetre l'establiment d'una xarxa colonial perdurable de comunitats d'homes blancs a Amèrica del Nord es composà d'una barreja particular d'atribucions per a l'acció corporativa i individual. Per una banda, es va concedir una gran autonomia a les unitats econòmiques familiars, mentre que per part de la metròpoli se'ls brindava una cobertura en forma de finançament i de protecció física. En consolidar-se, aquestes comunitats van construir-se un fort caràcter d'arrelament local i veien el govern com una

---

¹⁸⁷ La teoria del desenvolupament vehicula la idea que la riquesa més tard o més d'hora acaba difonent-se; cosa que intuïtivament va en contra del principi d'acumulació de la riquesa que, per exemple, Federici (2004) identifica com a consubstancial al sistema capitalista.

¹⁸⁸ Yannick Bosc (2014), desenvolupa la tesi que Paine es situava en un corrent interpretatiu diferent al que donaria peu a les teories liberals al principi del segle XIX, demostrant que posant el dret a existir davant de tot el movia una consideració de components republicans ineludible i que per tant no podria donar suport als conceptes que porten a l'individualisme atomista propi dels autors liberals o protoliberalers.

agència llunyana i que no tenia capacitat d'interferir en gaires assumptes de la vida. Aquesta va ser una etapa en què tant els pobladors de la costa com els del camp van poder dur a terme els seus assumptes de manera autònoma i sense interferències. Encara que agraris i comerciants anessin creixent en nombre i expandint les seves activitats i models de vida, de moment ho podien fer sense destorbar-se.

Però alguns dels factors que sustentaven aquesta situació van començar a canviar amb els *booms* productius que anava experimentant aquesta xarxa i finalment amb l'esclat de la Guerra dels Set Anys a Europa. Aquests fets portarien al context colonial a una disjuntiva i a un incipient enfrontament manifest entre models socials.

Amb la guerra es va produir un canvi de l'actitud governativa de la corona britànica, que es concretà en la voluntat d'extreure una major porció del producte material de la xarxa econòmica colonial. Potser aquest canvi no representava gran cosa en termes quantitius, però en els qualitius va interpretar-se com una amenaça cap a l'estabilitat del favorable escenari de les colònies. L'actitud dels britànics s'inseria en un projecte de modernització, que englobava un intent de fer més densa la xarxa burocràtica d'exacció fiscal, imposar regulacions que també servissin en aquest sentit, engrandir el cos de funcionaris per a fer valer la major sofisticació de l'aparell, una major integració en els canals de reclutament de l'exèrcit de la *commonwealth*, etc.¹⁸⁹

El repte d'impulsar aquest canvi s'havia d'afrontar amb els materials presents a la tradició anglesa: amb les atribucions repertorials dels propietaris conqueridors i autoritaris. Era en aquest sentit específic que l'autonomisme propietari i conformista amb el seu estadi productiu representava un obstacle per al salt productiu, cosa que derivava en tot un problema polític.¹⁹⁰ Així, la democràcia trobada resultava essencialment conflictiva. Com que aquests eren trets que ja es trobaven presents des de feia molt de temps a l'escenari colonial, s'imposava assumir la democràcia i adaptar-la a l'època modernitzada, despullada d'aquelles atribucions que representaven obstacles al procés d'acumulació.

En oposició a un projecte d'aquesta índole hi hauria dos perfils a les colònies. Per una banda, hi havia el sector del conformisme agrari, els quals voldrien defensar per sobre de tot l'estadi de distribució igualitària del poder: no volien que l'Estat adquirís capacitats a l'hora de regular o controlar la població o les seves activitats. Tampoc veien positivament una transmutació productiva a favor de les manufactures i el comerç, cosa que podria crear una aristocràcia financera.

De l'altra banda, existiria el grup que es pot anomenar de "l'inconformisme productiu", els membres del qual tampoc voldrien veure recreat un sistema institucional d'autoritat més dens que el dels britànics, en base a una barreja de motius humanistes. Però aquest últim grup no tindria tanta por a les distorsions introduïdes per una transmutació del pla productiu de la societat. El perquè d'això tindria dues respostes. Actors com Alexander Hamilton encarnaven un interès material concret en aprofitar les noves vies de la producció. Però, alhora també es pretenia que la prossecució del propi interès portés els millors homes a una posició de liderat social i a les institucions polítiques. Altres actors, com Paine, pensaven que la nova producció es relacionaria amb unes millores globals de la condició material que haurien de tenir conseqüències enriquidores i emancipadores al conjunt de la població.

---

¹⁸⁹ Un projecte que, també cal notar, contribuiria a conformar una nova dimensió del cànon polític occidental al voltant del paper de l'agència estatal, consolidant-se aquesta com el guardià de les condicions del capitalisme.

¹⁹⁰ Més profundament, es podria afirmar que no existia un repertori alternatiu per a fer el mateix salt respecte la natura i mantenir alhora el criteri autonomista i igualitari, cosa que hauria representat un impuls modernitzador ben diferent.

Els ingredients de l'estadi prerevolucionari van determinar l'obertura d'una sèrie d'oportunitats històriques i l'existència d'una concurrència caòtica de diversos grups amb projectes diferenciats. El conflicte entre aquests grups seria cabdal per als desenvolupaments de la història posterior i per a donar una forma concreta a les noves institucions dels Estats Units.

El paper de les colònies al marc de relacions internacionals

Els processos entreligats que portaren a la maduració de les diverses esferes de les societats colonials – productiva, política i cultural – també varen anar donant forma a un conjunt de pràctiques econòmiques, a uns interessos que eventualment van començar a establir una competència amb els dels britànics.

El conflicte va començar a fer-se manifest a mida que creixia la percepció dels colons dels signes d'una voluntat d'extreure una major part del producte de les colònies. Aviat va aparèixer un moviment d'oposició a la pràctica extractora de la Gran Bretanya, que ràpidament va estendre's fins al qüestionament de la seva legitimitat a l'hora d'interferir en els assumptes colonials. El moviment també es fonamentava en l'apreciació de l'exemple negatiu de la forma que anaven prenent les societats europees. I també en la forma que anaven prenent les institucions polítiques del vell continent, que estaven dominades per grups oligàrquics privilegiats en la gestió dels canals d'influència i de poder, a través de mecanismes subrepticis que només es podien permetre emprar aquells que tenien més recursos, com en el cas dels *rotten boroughs*.¹⁹¹

Els propis plans del govern de la Gran Bretanya a llarg termini contemplaven un "imperialisme mercantil" (Beard, 1964: 113). O sigui que, des de la seva fundació mateixa, l'existència de les colònies va estar lligada a aquesta empresa externa que volia extreure'n un aprofitament material. D'altra banda, si no s'hagués presentat la necessitat de taxar les activitats productives de les colònies i d'estrener només un grau més el jou d'autoritat britànica, en uns termes imperatius i immediats determinats per la guerra europea, potser s'hagués evitat que els canvis passessin per un procés de confrontació revolucionària. Hi ha diverses dades que porten a fonamentar aquest dubte. Per exemple, les lleis sobre les activitats comercials i de navegació imposades abans de 1756 establien restriccions efectives a les possibilitats d'acció dels colons, però també podien ser passades per alt i, en qualsevol cas, tendien a establir un flux monopolístic del comerç cap a la Gran Bretanya, cosa que també tenia els seus avantatges (Beard, 1964: 116). És a dir, tenia uns avantatges més directes per als comerciants i manufacturadors de la costa i no tant per als grangers de terra endins. Aquests últims obtindrien un primer avís de com podien estendre's més fermament els tentacles de la burocràcia britànica fins al territori de les colònies. Però aquest estat de coses encara mantenia les divisòries de conflicte en una situació latent.

Durant la Guerra dels Set Anys, de 1756 fins al 1763, els colons americans van ajudar a proveir de materials i de tropes els exèrcits britànics, sense que res esclatés a la societat. Fou acabada la guerra, quan la corona britànica es va trobar enmig de la necessitat de sustentar el seu poder en els distants territoris en què s'havien disputat les batalles, que la

---

¹⁹¹ Sota aquesta estratègia, alguns individus potentats podien trobar una via per a consolidar la seva posició política inserint-se als canals privilegiats d'influència, obtenint un càrrec representatiu a la cambra dels Comuns a través de comprar l'electorat o els canals de decisió d'aquelles "circumscripcions podrides" (Beard, 1965: 111). Aquests eren sectors electorals que determinaven una representació (una quantitat d'escons) que havia quedat desajustada del seu pes poblacional real, per causa dels processos de despoblació i reestructuració industrial urbana que es donaven per bona part de les illes britàniques. Els *rotten boroughs* eren l'expressió d'un conflicte competitiu de les classes altes que viatjava a través de la corrupció institucional del sistema de representació.

qüestió va passar a tornar-se problemàtica. Llavors va ser el moment en què es va produir el veritable canvi en l'actitud aprofitadora de Gran Bretanya respecte les colònies. A més, això coincidia amb la derrota dels francesos als territoris del nord d'Amèrica, el qual va plantejar la intensa controvèrsia sobre quins haurien de ser els principals beneficiats de l'absorció dels seus territoris dins la xarxa econòmica colonial (Beard, 1964: 117).

L'herència de la guerra per a la Gran Bretanya va consistir en la necessitat de sofisticar els seus canals d'extracció material, d'innovar en la constitució de noves pràctiques impositives (que començarien a anar en contra de les costums) a les colònies.¹⁹² La Gran Bretanya es va trobar amb què per a seguir reproduint el seu poder havia de començar a taxar més sistemàticament les colònies, cosa que a Amèrica suposava traspasar algunes línies vermelles. A Amèrica s'entendria que s'estava taxant les capacitats del context quant a llibertat mercantil i quant a llibertat com a absència d'amo alhora. Això és el que feia afirmar Mary i Charles Beard que la iniciativa britànica resultava negligent (Beard, 1964). En paraules de Palmer, el nou impuls regulador suposaria una amenaça tant per als privilegis dels potentats com per a les llibertats d'aquests i dels homes comuns (Palmer, 1965: 153-154). Per això, amb tot junt es destapava, i es posava en relació amb factors materials, l'enfrontament inextricable amb la classe governant consolidada al poder a les illes britàniques després de 1660, una classe anglicana i aristocràtica (Palmer, 1965: 159).

Problemes materials derivats de la taxació britànica

Els governants de Westminster i el rei no varen actuar amb prudència. Entre ells, alguns pensarien que potser ja es trobaven en el moment en què les colònies s'havien desenvolupat prou, a la seva manera autònoma i anàrquica. Per tant, seria just que s'incorporessin més decididament a la contribució del manteniment de l'estructura imperial que els havia donat cobertura durant tots els anys inicials. Així, les iniciatives de taxació britàniques van generar la sensació de què la iniciativa anava més enllà d'endur-se unes quantes monedes de la butxaca dels colons. La taxació britànica limitava una sèrie de pràctiques productives consolidades des de feia temps i incorria, en general, en una exigència que vulnerava la pròpia tradició de les llibertats angleses. Per això es pot pensar que la iniciativa governativa britànica anava en contra del seu propi substrat constitutiu.

L'Ordre Reial de 1763 intentava limitar la llibertat de les persones d'ocupar terres caòticament, sense un control regulatiu gaire estricte (Beard, 1964: 119). Per tant, es situava en contra de la idea – derivada de la filosofia lockeana – que tota aquella terra que es treballava per a millorar-la passava a relacionar-se, en termes de propietat, amb qui havia implicat el treball individual.¹⁹³ Aquesta mesura es podria pensar com una manera d'aportar estabilitat regulativa en un mercat immobiliari que operava encara en molts canals extralegals. Però, de fet, aquests propis canals externs a la regulació, o fruit d'una regulació molt laxa, constituïen una via tradicional costumària dels petits grangers a l'hora d'iniciar una nova empresa familiar. Això, ja fos perquè es trobessin sortint del mercat de treball assalariat i convertint-se en propietaris. O ja fos perquè, sent propietaris i havent contret deutes, haguessin perdut bona part del seu patrimoni i invertissin el que els quedés en una nova parcel·la més barata en algun territori cap a l'oest.

---

¹⁹² I així també sustentar el seu poder a l'escena internacional puixant i fer-lo, alhora, més competitiu.

¹⁹³ Una actitud ideològica i una dinàmica apropiadora que afavoria la dinàmica autonomitzadora dels homes blancs, però que també és la principal raó de la que sistemàticament derivaren conflictes amb bona part de les tribus natives d'Amèrica del Nord. I esmentar aquests conflictes implica citar també la cruel subjugació d'aquestes tribus.

L'Ordre Reial de 1763 va fer minvar el suport a la Gran Bretanya del *humble folk* agrari, que basava les seves possibilitats de cert progrés social en la possessió de la terra sense gaires restriccions. A més també faria minvar el suport dels agents especuladors d'alta volada, que veurien el seu marge d'acció un tant restringit. Però, més enllà, l'intent de regulació de la disposició apropiadora lliure de les terres tallava un dels camins pels quals els propietaris potentats podien acabar inserint-se en els canals de privilegi plantejats per la xarxa funcional britànica. Així es feia més difícil el propi mecanisme de cooptació de membres de la classe més educada, amb el que es faria minvar encara més decididament el suport d'aquest tipus de perfils.¹⁹⁴

La *Stamp Act*, que es pot anomenar “Llei d'Estampació” o “Llei de Segells”¹⁹⁵ (1765), establí que tots els documents oficials sobre acords vinculants entre agents comercials o personals, transferències de propietats i publicacions de tota mena s'havien de tramitar en paper oficial produït a Londres, el qual duia incorporat un segell fiscal que havia d'abonar-se preceptivament. Aquest certificava la validesa del document dins l'àmbit legal de la *commonwealth* i aportava, així, una nova font d'ingressos a l'entitat que l'emetia (Beard, 1964: 122). Aquest tipus de criteri d'homologació també va anar en contra de la manera acostumada dels colons a l'hora de gestionar els seus propis negocis, sense massa control per part de ningú, i automàticament es va provocar un descens del suport d'un grup instruït clau com el dels advocats i els editors.

Si més no, els britànics podien pensar que la manera dels colons de portar els seus assumptes legals i comercials era força irresponsable i els negocis americans cada cop s'imbricaven més amb els propis negocis britànics. Els negociants de les colònies resultaven poc confiats i per això calia “portar els colons dins l'efectivitat d'un govern” de veritat. La Llei de Segells va representar un primer intent de començar a extreure dels colons uns diners suficients per a fer que es paguessin el “propi govern de veritat”. Per tant, la llei representava un intent d'interferir en la pràctica política assembleària per la via d'una innovació fiscal que ajudés a suspendre algunes atribucions del poder efectiu d'aquestes. Per a traslladar aquestes atribucions cap a una branca judicial, molt més distingida i emmotllable als “alts” interessos britànics (Palmer, 1965: 154). I es pot dir que els colons van identificar aquesta iniciativa com el que era exactament.

L'avís sobre la mesura va generar ja alguns tumults a ciutats de les colònies i també un gran pronunciament de repulsa assembleària. Posteriorment, la llei va ser derogada, donat que el govern britànic va ser capaç d'identificar-la com un moviment polític poc intel·ligent. Els vells whigs de Newcastle de Rockingham, dominants al parlament a través del seu productor de discursos polítics més disposat, Edmund Burke, varen optar per derogar la Llei de Segells en base al criteri més pragmàtic d'apaivagar els ànims creixentment encesos a les colònies. Però en el moment d'aplicar-se l'estratègia de la conciliació ja hi havia un desafiament que havia estat llançat, o així va tendir a percebre-ho cada cop més gent a les colònies.

---

¹⁹⁴ Perfils que es trobaven, a més, en camí de fer-se prominents, pel que la podríem designar com un estrat subprivilegiat clau per a la revolució.

¹⁹⁵ I que portava per títol complert “Una llei per a garantir l'acompliment de certes obligacions a les colònies i plantacions britàniques d'Amèrica, per un ulterior sufragament de les despeses de protegir, defensar i assegurar les mateixes; i per a esmenar aquelles parts de les lleis del Parlament relatives al comerç i a les rendes de les esmentades colònies i plantacions, com una manera directa de determinar i recuperar aquelles despeses i pèrdues implicades en el seu exercici” [<http://www.ushistory.org/declaration/related/stampact.htm>; últim accés 4/5/2015].

Els inicis dels moviments de la xarxa revolucionària dels perfils alts de la societat colonial

El procés de la revolució reflexa la complexitat dinàmica dels processos de canvi, que acostumen a comportar algunes dosis de circumstancialitat imponderable. En això resulta molt útil la revisió d'Egnal i Ernst (1972), que representa una visió renovadora de l'anàlisi d'un procés tan mitificat.

En la perspectiva d'Egnal i Ernst, quan el vector de dominació imperial va començar a representar una influència tangible sobre el curs de l'economia a les colònies, van ser especialment els grans comerciants els que van començar a sentir que les seves llibertats s'estaven veient restringides. Van començar a sentir que se'ls interferia en la conducció dels seus propis negocis, que hi havia un menor desenvolupament local i un menor marge de beneficis. Hi havia un perjudici que els afectava diferencialment a ells, ja que els petits propietaris podien mantenir-se satisfets amb la seva vida retirada a la seva propietat de subsistència. Això va provocar l'activació de interès comercial en un primer impuls cap a la confrontació, el qual segurament no estaria en sí orientat cap a una revolució.

La major preocupació dels grans comerciants era mantenir les seves pròpies capacitats de sobirania econòmica. Això resultaria coincidentment patriòtic i afirmador de la llibertat d'acció de les colònies. Amb el qual, alhora representaria el pont conceptual amb els perfils de la base de la societat i segurament la segona condició necessària de la revolució. Però aquesta actitud de patriotisme no equivalia a reafirmar automàticament el component democràtic de la societat, més aviat al contrari.

El segon perfil dels petits propietaris no compartia la perspectiva dels comerciants. Més aviat tenia en ment uns problemes propis, plasmats als discursos dels radicals de les ciutats, o dels grangers endeutats, els quals abans de la revolució ja s'havien vist portats a la insurrecció en un bon nombre d'ocasions. A partir d'aquests conflictes, que també es girarien en contra de les classes comerciants autòctones, seria d'on els grans comerciants formarien l'apreciació que calia organitzar un impuls com més subtil millor cap a la contrarevolució preventiva (Egnal i Ernst, 1972: 6). En aquest procés seria on començaria a construir-se una reinterpretació de la revolució com un procés d'idees, més que no pas de relacions socials. Així, queda clara la intenció de restringir l'expressió de la problemàtica a la dimensió de la sobirania econòmica i no més enllà, on podrien aparèixer reivindicacions democràtiques radicals.

L'explicació d'Egnal i Ernst sobre la revolució es recolza en tres processos confluents i interrelacionats: (1) el creixement i afirmació de l'elit autòctona i autònoma i (2) l'afirmació també de la base popular de la societat, començant a apreciar un mal repartiment dels recursos i fent front comú amb les elits a les reivindicacions "patriòtiques", (3) sumats als diferents processos estructurals de mutació productiva. A les dècades precedents hi havia hagut períodes de creixement acusat de l'economia (entre 1720 i 1745 i també entre 1745 i 1775). Però a partir de llavors els britànics havien començat a exportar els seus béns als EE.UU. i s'havien generat les primeres experiències de depressions econòmiques sobtades i profundes (Egnal i Ernst, 1972: 15). Això se sumaria a les retallades en despeses per part de la metròpoli, a la manca de diner – per la qual cosa es posaria en marxa a les colònies una forma de diner sense interès –, als canvis sobtats a la taxa d'intercanvi comercial i al moviment de recapta dels deutes generats per part d'especuladors i banquers internacionals.¹⁹⁶

---

¹⁹⁶ La prerrogativa modernitzadora de la metròpoli es concretava també en la regulació de l'instrument monetari, imposant-ne una forma lligada al control dels grans banquers anglesos i percebuda així com una font de poder amb base tècnica capitalista, de caràcter transnacional. Benjamin Franklin mateix ho percebria d'aquesta manera,

Entre 1764 i 1766, les protestes dirigides cap a l'aplicació de la *Revenue Act* van ser molt tímides i això seria una prova de què una insurrecció d'una entitat revolucionària demanaria una annexió de més perfils de protesta. Per això va caldre la identificació del jou britànic com la primera font de disrupció de la societat que concedia tan grans atribucions autonomistes. Amb l'onada de bancarrotes de 1764 es van començar a produir les reunions entre comerciants per a parlar de les maneres de reafirmar el seu control sobre la pròpia economia i preservar l'ordenació social heretada (Egnal i Ernst, 1972: 18). La *Currency Act* era un decret que inhabilitava l'autonomia monetària de les colònies. Aquesta autonomia havia portat a establir la moneda *fiat* pròpia del *Colonial Scrip* i la nova llei imposava que aquesta quedava prohibida i que només es podia fer servir el tipus de diner que pagava un benefici als banquers anglesos. La mesura va vulnerar els interessos dels petits propietaris, però també els dels grans comercials colonials, cosa que va propulsar els dos grups cap al convenciment que calia obtenir la sobirania econòmica. Calia tenir la capacitat de protegir les pròpies indústries clau, com la de la llana i la confecció de roba, per tal de no estar abocats a més peatges com els que volien implantar els britànics

Al moment de la revolució les collites comercialitzables de les colònies ja permetien l'opció de trencar la dependència amb la metròpoli (Egnal i Ernst, 1972: 24). Així, l'octubre de 1765 es va reunir el "Congres de la Llei de Segells" a la ciutat de New York, que seria el precursor organitzatiu de la xarxa política que s'enfrontaria al govern britànic. Segons Palmer, la reunió va tenir una importància cabdal a l'hora d'establir un vincle ideològic – així com uns objectius i un interès, comuns – entre els estrats alts i els baixos dels nuclis urbans de la zona de New England, unió plasmada en la fundació del grup dels *Sons of Liberty*. Aquests formaven una particular matriu intel·lectual, de la que naixeria el primer sentiment nacionalista, encara que estigués específicament lligat al perfil de la zona de New England. Aquest sentiment va representar una eina essencial a la batalla. En paral·lel es va començar a teixir el mite dels "pares fundadors de la pàtria" i es va començar a donar volada a la definició d'Amèrica del Nord com el refugi de les llibertats polítiques (Palmer, 1965: 160). Llibertats que començaven a veure's qüestionades.

La necessària annexió del component popular a la xarxa revolucionària

Encara que el parlament de Westminster concedís la retirada de mesures com la *Stamp Act*, l'estratègia general del govern no podia quedar-se en una conciliació incondicional. Per a contrarestar les revoltes colonials també es va impulsar la contrapartida coercitiva de la *Declaratory Act* (1766), amb la qual es pretenia reafirmar la supremacia del poder monàrquic a través del Parlament anglès, per sobre de les assemblees populars colonials. Va ser una afirmació des del pla del discurs que, si més no, també va repercutir en la posada en marxa d'una nova ronda de debat a les pròpies illes britàniques, sobre la qüestió dels límits de l'autoritat del Parlament (Palmer, 1965). I segurament la mesura tampoc va causar l'efecte desitjat a les colònies.

En endavant, per als pobladors de les colònies hi hauria més signes de què el govern britànic només feia servir la conciliació com a mesura dilatòria i que pretenia persistir en els seus intents de taxació. El 1767, les *Townshend Acts* representaven l'establiment d'un impost sobre la pintura, el plom – necessari en la fabricació de vidre –, el propi vidre i el té (Palmer, 1965: 169). La iniciativa parlamentària va provocar que a partir de llavors els radicals anglesos de John Wilkes fessin causa comuna amb els colons oprimits, a través

---

en observar la qüestió monetària com una de les causes detonants de la revolució, reivindicant l'autonomia de la comunitat colonial a través del control sobre la capacitat de compra d'aquest mitjà del diner.

del seu èmfasi en l'agència política i la distribució de drets per un criteri individual i no derivat de cap forma de cossos constituïts (Palmer, 1965: 167). A més, a les pròpies colònies l'anunci dels nous impostos va repercutir en violència de forma automàtica amb els disturbis de Boston. Les *Townshend Acts* també van ser derogades després de comprovar-ne els efectes d'atjar les insurreccions, però es van mantenir en peu en la taxació del té. I aquesta era una postura que no deixaria ningú completament content.

Com recorden Egnal i Ernst, la perspectiva regional resulta important a l'hora de concebre que van ser una sèrie de focus crítics a les colònies els que van empènyer amb major intensitat cap a la consumació de la revolució (Egnal i Ernst, 1972). En això també resultaria clau el canvi experimentat a Virginia, un estat poblat per classes de terratinents anglicans i amb menor inclinació a la confrontació amb Gran Bretanya, però que va arribar a generar un important focus de discussió i trencament ideològic a partir de destacats revolucionaris com Jefferson i Madison. El 1762, amb el col·lapse del crèdit i la pressió pel pagament dels deutes, molts integrants d'aquestes classes plantadores van patir en les pròpies carns els efectes adversos de les reordenacions financeres. Així, trobant-se sense crèdit fluid amb el que tenir una via per a sortir de la seva mala situació, es va començar a generar un moviment d'oposició al pagament dels deutes contrets.

Però va ser el pànic de 1772 i 1773 el que va precipitar més enllà els esdeveniments en la línia de la confrontació (Egnal i Ernst, 1972: 28). Aquest pànic va resultar clau per a eliminar, tant per a comerciants com per a la *common people*, les esperances d'un redreçament dels problemes de les colònies en una permanència en el marc imperial. Llavors, les elits plantadores de Maryland i Virginia es van situar al capdavant d'un moviment ja més coordinat. Al mateix moment, el canal de col·laboració amb la base social de les colònies va resultar essencial i definitori. Així va quedar definida la xarxa que va conduir amb èxit l'impuls revolucionari, amb la capacitat de mobilització a les ciutats i als centres plantadors del tabac. Més enllà, també va resultar cabdal el suport dels petits grangers, entre els quals es trobava més present el suport a la figura del rei (Egnal i Ernst, 1972: 30). Els petits grangers no experimentaven el mateix tipus de greuge econòmic que les zones de la costa o les plantadores, però entre ells cada cop hi havia un nombre major dels que anaven caient en deutes i no podien reproduir el seu estatus i això els abocava a la xarxa revolucionària.

Després del pànic, la Llei del Te (1773)¹⁹⁷ ja va caure a l'enardit camp d'opinió dels *founders* com una confirmació més de les nefastes intencions dels britànics de gravar i subjugar les colònies de manera sistemàtica. I per tant ja va representar la gota que feia vessar el got i que actuava com a detonant d'una energia de conflicte que s'havia estat acumulant durant tots els anys anteriors (Beard, 1964: 125). Des d'aquest moment, es van anar produint reedicions recurrents dels tumults i les revoltes motivades directament per la qüestió del te. Encara al 1773 es va arribar punt d'agitació que va produir la famosa situació en què un grup de colons van disfressar-se de nadius americans per a infiltrar-se a les naus angleses carregades de te i destruir-ne l'inventari llançant-lo al mar.

Les accions del Boston Tea Party iniciades el 1773 van ser un exemple d'aquells impulsos poc madurats, directes i irresponsables que van portar la dinàmica de negociació política

---

¹⁹⁷ Oficialment: "Una llei per a permetre la recuperació d'obligacions en drets de peatge en l'exportació de te a qualsevol de les colònies o plantacions d'Amèrica de sa Majestat; per a incrementar l'ingrés a través del te de bohea que sigui venut per la Companyia de les Índies Orientals i per a enfortir la posició dels comissionats del tresor per a atorgar llicències a la Companyia de les Índies Orientals per a exportar tes sense càrregues impositives" [<http://www.ushistory.org/declaration/related/teaact.htm>; últim accés 4/5/2015]. Una llei que havia d'ajudar a "col·locar" a algun lloc del mercat l'enorme *stock* acumulat d'aquest té de bohea de baixa qualitat per part de la Companyia de les Índies Orientals.

cap una deriva de confrontació. Van representar un esclat de fets acomplerts, en què les postures més indefinides – aquells qui podrien arribar a desconfiar de les autoritats britàniques i de les elits de la línia de costa alhora – van haver de pronunciar-se per una o altra part. Així, un gran volum de recursos polítics va caure de la banda de la xarxa revolucionària, el qual va resultar importantíssim. Va ser cabdal per tal que l'impuls revolucionari resultés exitós. Però també va representar un amalgamament dels interessos conflictius entre sí, entre els perfils de colons costaners i certes parts dels petits grangers del *backcountry*. Això va representar una confluència momentània dels interessos polítics que tindria uns efectes ineludibles a la història subsegüent, a la conformació de les noves institucions polítiques a través de la Constitució i més enllà.

Amb la formació de les milícies colonials es va produir un altre pas irrevocable cap a la confrontació directa i armada. Amb això, a més, es va reforçar la posició del factor popular amb més potencialitat per al radicalisme. La xarxa revolucionària havia de comptar amb la mobilització popular per a tenir alguna opció en el camp militar. Però sens dubte que alguns dels membres de les classes altes no veien amb bons ulls l'efecte col·lateral de reforçar encara més els recursos de confrontació política, o els recursos simbòlics de construcció d'un "interès per a sí", per part dels petits grangers i els treballadors urbans pobres.¹⁹⁸ De manera que la mobilització d'aquesta força popular va haver d'assumir-se momentàniament com a indispensable, encara que més tard calgués dirimir certes qüestions sobre el poder que restava a les mans del poble ras.

El tràngol de la revolució i la necessitat de reprimir la pròpia xarxa revolucionària

La xarxa revolucionària en el seu component de transversalitat va ser necessària per a conduir l'impuls revolucionari i la guerra a la victòria. Tot i que després ràpidament en va ser reprimida la part baixa, per part de l'esforç preventiu del sector més conservador de la revolució. Aquests ja havien concedit passar per un procés revolucionari per a atansar el seu objectiu de sobirania econòmica, però no estaven disposats a anar més enllà quant a deixar adquirir poder al poble. Els conservadors havien necessitat la *mob* per a afirmar l'autonomia del seu àmbit nacional, però que les definicions d'aquests es fessin hegemòniques a la societat ja seria una altra cosa.

Llavors, en el segon moment de la revolució va caldre afirmar un impuls de refrenament de la pròpia inèrcia revolucionària. Així va ser com va començar a emfatitzar-se el paper de les idees com l'element clau de la revolució, enlloc de l'interès econòmic d'uns i altres, com a part d'una opacitat sobre les operacions dels grans interessos comercials en la retenció del control social (Egnal i Ernst, 1972). Amb tot, el refrenament dels estrats baixos revolucionaris va formar un dels processos més importants de la revolució. A través d'ell reemergia a la societat el conflicte primigeni sobre la forma de la producció i la forma resultant del sistema polític derivat, entre els partidaris de la democràcia i els partidaris d'una elit directiva. Un cop passada la revolució i eliminat el factor britànic, que havia interposat una mediació cabdal a aquest vector de conflicte, es donaria el fet que els partidaris del salt productiu van trobar una plataforma nova, en l'aplec revolucionari i el

---

¹⁹⁸ El mateix comandant en cap de l'exèrcit continental a l'etapa revolucionària, George Washington, va afirmar la seva contrarietat per haver de comptar amb un tipus d'exèrcit basat en milícies populars, en els *yeomen* sorruts, orgullosos i ingovernables, i veia això com un desavantatge respecte als britànics en aquesta dimensió organitzativa militar. D'altres, dins la cúpula de la xarxa revolucionària, expressarien, més enllà, i de manera molt concreta, el seu rebuig de l'eventual procés correlatiu d'enfortiment del factor popular al món civil, jutjant-lo segurament més perillós, encara, a mida que s'anés fent retrocedir els britànics (Palmer, 1965: 202).

propri moment fundador, per a llançar-se a afirmar el seu projecte particular, per sobre de les discrepàncies presents al propi compacte revolucionari.

En realitat, els interessos dels comerciants podrien trobar-se prou satisfets amb el rebuig de les *Townshend Acts*, però en aquell moment ja era el propi impuls dels Sons of Liberty el que no volia aturar-se. Per a ells, la confrontació amb la Gran Bretanya s'havia tornat una qüestió de principi des del moment en què aquesta s'havia pres l'autoritat de dissoldre les assemblees colonials. Els Sons of Liberty alhora havien après que el propi enfrontament era una oportunitat per a afirmar la seva influència grupal a l'esfera pública, amb els repertoris dels comitès, les reunions massives i les accions de demostració també de masses. En aquest espiral ascendent fins es va arribar a demanar una incorporació política universal, però la proposta va ser instantàniament rebutjada pels interessos conservadors, que trobaven que això hauria concedit encara un major poder als estrats populars (Rayback, 1967: 61).

En aquest sentit, els comerciants podien tenir tota la intenció d'evitar una confrontació al voltant de la forma de les constitucions i dels drets naturals. Per a ells el marc de govern heretat dels anglesos era bàsicament el correcte i desitjable. Però la *Currency Act* va portar les coses un punt més enllà en l'enfrontament. I amb això un pèl més enllà del seu control complet del moviment revolucionari, afectant el conjunt del nivell de vida de les colònies i fent que passar pel tràngol de la revolució fos inevitable. Com seria inevitable el fet de cedir la iniciativa del moviment a l'impuls i el discurs dels Sons of Liberty.

Entre aquestes circumstàncies, a la revolució hi havia una gran oportunitat per als treballadors per a fer avançar les reivindicacions d'ampliar la seva representació als canals institucionals, per a eixamplar la participació i seguir fent sentir la seva veu a l'escena pública. Per això tampoc miraven de capgirar completament l'ordenament heretat, sinó només reformar-lo, i així va ser com les personalitats conservadores van poder retenir sense gaires problemes el control de les institucions clau de la societat. Igualment, el consens de la revolució va poder mantenir-se en el marc ideològic del mercat desregulat, en què els treballadors acceptaven certs elements mecànics del funcionament d'aquest, en un esperit de col·laboració comunitària (Egnal i Ernst, 1972: 41). Un ambient de concòrdia en què es mitigava la radicalitat i en què els governs conservadors, amb l'ajuda de sectors agraristes en molts casos, van poder desfer els canvis dels impulsos massa descontrolats, com la primera constitució de l'estat de Pennsylvania (Egnal i Ernst, 1972: 44).

Però, en la urgència del procés revolucionari el que no podia evitar-se era que es consolidés un primer marc de confrontació política a la societat colonial en l'enfrontament de les visions de la *common people* oposades a les de l'aristocràcia i les seves formes de govern autocràtiques. Llavors, el problema fundacional als EE.UU. va ser generat per la confluència de dos moviments: un per a alliberar les colònies econòmicament i l'altre per a donar un contingut, en sí, més present i formal a les definicions democràtiques igualitàries. Així, aquestes últimes van arribar a representar un perill molt més efectiu per a les elits colonials que la pròpia *Stamp Act*.

Provés d'això se'n troben moltes als fets de la revolució. Per exemple, en l'episodi en què els mercaders de Boston van descobrir amb espant que no eren els de la seva classe els que lideraven les assemblees, sinó la temuda *mob*, havent après a marxar forçades que en l'ambient de la revolució la seva afirmació podia fer-se més i més intensa. El 1772, la Patriotic Society of Philadelphia es va declarar a favor del govern popular. A la Boston Massacre, un enfrontament amb els britànics, els morts van ser exclusivament treballadors (Foner, 1972: 40). I van ser treballadors, servents i esclaus els que van morir a la guerra

per la independència. Així es pot posar en context la prioritat del Congrés Continental, que era la de rebaixar la intensitat dels espirals revolucionaris que enardien la participació popular, arribant a declarar que ells no volien pas la independència. Però els treballadors la volien.

Per als conservadors, calia cedir el liderat del moviment a professionals respectables, els quals ja tindrien cura de no deixar permear massa més atribucions democràtiques. Aquests moviments es produïen en un moment caòtic, en què a Philadelphia es generaven reunions populars espontànies per a fixar els preus de béns de subsistència. Mentrestant, Robert Morris, futur fundador del Banc of the United States – un banc central a imitació de l'anglès –, s'hi encarava contraposant a les demandes democràtiques els seus propis drets de propietat. Alhora, els de la seva mateixa classe social es feien rics a base de fer un mal proveïment dels materials per a la guerra i també amb l'acaparament de les millors terres, processos que els brindarien una acumulació de capital amb què realitzar els primers impulsos industrialitzadors.

L'efecte de front contra un adversari comú en els britànics, va resultar clau per a animar tant la revolució com una condició prèvia de mútua adhesió de dos perfils poblacionals que, en principi, també podien generar-se alguns recels recíprocs. El fet que les diferències entre els diversos perfils de les colònies quedessin minimitzades per la presència d'una intransigència en les concepcions dels britànics seria clau per a crear un ambient conciliador (d'ignorar les diferències en les respectives realitats socials). Això seria essencial per a la particular associació de significants que es va dur a terme en l'etapa de la creació de les primeres institucions genuïnament estadounidenques. És com dir que, en aquesta suspensió de la controvèrsia, es va produir un primer impuls d'una associació fructífera, però paradòxica alhora, entre l'interès capitalista i la democràcia.

3.3.2 - El factor popular i l'amenaça de la recurrència de la llibertat entesa com absència d'amo

La necessitat d'afirmació de la deriva extralegal popular

En el moment en què els britànics van dissoldre les assemblees colonials es podria pensar que amb això s'estaven eliminant els impulsos cap a la dissidència, que aquesta representaria una mesura de reforç de l'ordenament polític. Però la realitat va mostrar que la dissolució representava més aviat una desconexió de la resta d'institucions de regimentació política i que de cap manera s'havia arribat a destruir automàticament la xarxa informal de contactes que existia per sota de les pròpies assemblees. Va ser aquesta xarxa la que va impedir la progressió de mesures coercitives per part dels britànics, interposant-los una força organitzativa i política prou desenvolupada. Des del moment en què es va tractar de fer retrocedir l'estructura de representació política per tal d'introduir reformes en el pla productiu i de la mateixa estructura burocràtica, la xarxa de representació assembleària va passar a una condició extralegal i així es va produir l'entrada a un nou estadi de la confrontació.

Amb la constatació de la derrota dels britànics, la xarxa revolucionària es va sentir cada cop més legitimada a sustentar la seva pròpia autoritat. Des d'aquesta actitud es va produir la Declaració d'Independència el 1776, una peça de discurs molt tenyida del rerafons ideològic lockeà i jeffersonià (Beard, 1964: 135). Aquesta representa un bon indicador del tipus de compromís provisional que s'havia generat entre la diversitat de perfils i interessos de la xarxa revolucionària. Una espècie d'institució de compromís, forjada també en el vessament de sang, que resultaria perdurable en els anys posteriors. Tot i que,

més enllà del pla simbòlic, aquests interessos van començar a tensar-se entre sí ràpidament.

La guerra i el desallotjament de les unitats productives que en el pla polític es mantenien lleials a la corona van destruir una part de la xarxa de producció econòmica de les colònies. Així es va afectar a certs canals pels quals es conduïa la distribució dels productes comercials i també la seva derivació en la distribució dels privilegis polítics. És com dir, que l'expulsió dels britànics va deixar un buit quant a espais productius i polítics. D'aquesta manera, la primera disjuntiva sobre la legitimitat del govern britànic va portar naturalment cap a una segona disjuntiva sobre l'afirmació, ineludible, d'un model productiu i d'un model de legitimitat, també, del nou model de govern a implicar-hi.

El final de la guerra va deixar els colons nord-americans davant d'un escenari de certa destrucció i, sobretot, de caos econòmic. Durant la iniciativa bèl·lica s'havien contret deutes d'un volum important amb França i Holanda, que van arribar a ascendir fins una suma d'uns 210 milions del diner continental depreciat (Beard, 1964: 144). Un fet important és que bona part del desordre venia també del desacompassament entre les iniciatives provinents de l'organisme supraestatal, encarnat al Congrés Continental, i les polítiques dels diferents estats, que responien als seus propis imperatius i requeriments locals. És important anotar, a més, que en aquestes condicions la xarxa revolucionària també es va plantejar la necessitat de crear una indústria militar pròpia, que permetés l'autonomia en la defensa sense dependre de potències exteriors, com havia acabat passant a la guerra revolucionària, generant-se els importants deutes econòmics.¹⁹⁹

Abans d'un pronunciament sobre la forma global del govern que hauria de suplir el buit deixat pels britànics, els diversos estats es van dedicar a la reformulació de les seves constitucions particulars, el qual moltes vegades resultava en una reafirmació dels trets que havien tingut sota el govern britànic, però ara sense els britànics (Beard, 1964: 147). Això s'ha de veure com una tendència encaminada a assegurar l'ordre social i a evitar els experiments democràtics, com els que sí que van donar-se a Pennsylvania.

Els membres de la cúpula revolucionària, reunits al Segon Congrés Continental, havien observat que hi havia diversos trets inquietants a la societat. Un d'ells era que amb la transferència de terres produïda des de les confiscacions, amb la seva redistribució en base al factor localista regit pels respectius estats, s'estava produint un repartiment de la terra que anava contra la idea de combinar-la en grans unitats productives. També passava una cosa semblant amb l'abolició antiacumuladora de la llei de primogenitura.²⁰⁰ Alhora, seguia vigent la preocupant deriva popular sustentada en les milícies i l'ambient governatiu dels estats. De manera que amb aquests elements va créixer l'opinió que s'estava atacant el ja fràgil ordre jeràrquic deferencial heretat dels britànics. Llavors, més que aturar-se en l'acompliment de la revolució, aquesta deriva de radicalisme fins podia portar a una anarquia "re-revolucionària" (Beard, 1964: 148).

Aquesta por projectiva cap a l'anarquia popular va representar el primer dilema al que va enfrontar-se la xarxa revolucionària ja per sí mateixa. En aquesta primera instància, tant els perfils que s'anirien adherint al Partit Federalista com els que ho farien al costat Republicà coincidirien en la necessitat d'erigir un govern amb prou capacitacions, que

---

¹⁹⁹ On cal comptar també la presència de la imposició de la guerra i la potencia militar com a factor ordenador de les relacions internacionals.

²⁰⁰ Directament provinent de l'element jeffersonià, connectat més definidament a certes assumpcions sobre la virtut política de John Locke.

evités la possibilitat d'una agressió exterior i de l'anarquia, per part d'un *humble folk* del que no se sabia ben bé el que se'n podia esperar.²⁰¹

El precari acord dels revolucionaris al voltant de la no transcendència del marc normatiu dels propietaris

En aquest punt, el factor de conciliació entre els perfils prominents d'ambdós interessos – l'agrari i el mercantil-manufacturer – va permetre passar per sobre de les diferències que haurien fet inviable el procés constituent. Així es va evitar, en aquesta segona disjuntiva, l'arribada a un successiu punt de confrontació insalvable que segurament hauria conduït a l'establiment de dues nacions diferents al nord i al centre-sud de la costa. La manera en què va ser aprovat el text final de la Constitució i com va ser ratificada després, amb mètodes que no eren d'una gran claredat procedimental, donen una prova de la precarietat de l'encaix d'interessos divergents en aquest primer moment de la història autònoma de les colònies angleses d'Amèrica del Nord (Beard, 2004).

Per ara, cal destacar la manera en què les circumstàncies van forçar les diferents parts a arribar a un precari consens. Un consens sobre el criteri de la unió en un sol Estat, que era des d'on es podrien conciliar l'interès agrari, que tradicionalment era el que sustentava el *welfare* colonial, i el comercial manufacturer, que era el que es projectava com l'autèntica font de la “riquesa de les nacions”. En conjunt, aquesta va ser una posició que va permetre dilatar la resolució sobre els problemes constitutius d'arrel a les colònies.

En aquest lapse, les institucions van anar prenent una forma particular, on no van deixar d'expressar-se les tensions constitutives. I es van anar establint unes dinàmiques en la negociació i la competència política on abans s'havia arribat a plantejar la possibilitat d'una segona ronda de violència, d'una guerra civil entre els colons. Això no hauria estat així sense el factor de comunió que va suposar, a la cúpula dels interessos agrari i manufacturer comercial – i amb el seguiment de les classes urbanes rases, artesanes, o dels més petits propietaris –, la por al deslligament del factor popular, a l'anarquia i a la deriva democràtica.

La base d'aquesta concòrdia precària i transitòria també es va sustentar en el tipus d'ideologia igualitària pròpia dels petits grangers, de certs sectors urbans i també d'alguns grans plantadors com Jefferson. Això recalca un sentiment antiaristocràtic que certament va constituir-se en un punt programàtic de la unió entre estats, però que a la realitat es trobaria més disputat que no pas en les seves dimensions del discurs o de la imatge produïda en termes idíl·lics de legitimitat. La prova és que amb les institucions polítiques ja establertes aquest va seguir sent un dels punts de controvèrsia a la societat, fins destapar-se de nou com a conflicte manifest arribats a l'època de la presidència d'Andrew Jackson, a la dècada de 1830.

Però encara al segle XVIII, entre 1776 i 1781 les colònies es van regir pels Articles de la Confederació, els quals reproduïen la situació en què el poder polític efectiu requeria en els respectius estats. Entre ells no es podia identificar un patró homogeni quant a model productiu ni interessos comuns; més aviat el contrari. La disjuntiva es plantejava en l'oposició de dos projectes polítics constituïts. Els federalistes de Hamilton desitjarien la creació d'un govern fort, ràpidament i de la manera que fos. Els republicans, en canvi, es proposarien resistir a la introducció d'aquest tipus de govern.

---

²⁰¹ Si més no, un examen més actual podria concloure que el poder del *humble folk* es trobava atomitzat, no organitzat i sense tenir enterament desenvolupada una consciència de classe pròpia, diferent essencialment a la d'altres grups de propietaris. En ells no es trobaria recreada una dimensió associativa i d'ocupació de l'espai públic, sinó que la realització es projectava a l'àmbit individual i privatista, cosa que resultaria molt important.

Per la seva banda, els petits grangers – cada cop més endeutats – i els assalariats més pobres encara no havien pogut estructurar-se cap forma de projecte propi en base a la identificació del seu interès més directe i per això les seves pulsions eren erràtiques, llançant-se eventualment a alguna revolta reactiva, espontània i sense gaire llargada de mires.²⁰² L'única alternativa als posicionaments de modernització aristocratitzant o de resistència en el moment agrari seria la d'homes il·lustrats urbans com Paine, que situava l'èmfasi en un progrés no aristocràtic i fora del model agrari, aprofitant la perspectiva de les noves forces productives. La seva perspectiva de progressiva emancipació ciutadana, d'ompliment de continguts morals a través de la disseminació de la riquesa serveix per descriure allò que resultaria incompatible amb la generalització del marc relacional dels capitalistes (Bosc, 2014).

La forma de la nova societat entre les innovacions federalistes i el conservadorisme agrari

En aquest punt resulta interessant perfilar l'afirmació de què a Amèrica es va viure una “revolució imprudent”. Una revolució entranya un moviment d'explosivitat en què s'aturen momentàniament els patrons de reproducció de l'ordenament de partida i es desfermen una sèrie d'impulsos i formes creatives que defineixen l'inici de l'estructuració de noves realitats socials, en una mixtura de les velles i les noves pràctiques. En sí, les revolucions comporten un moviment transgressor que pot fer aparèixer un caos momentani, que els conservadors ni tan sols s'haurien volgut imaginar. Precisament perquè aquest caos abocava a un marge d'incerteses quant al control efectiu de la massa popular, on podia aparèixer alguna forma d'invasió de la part alta i noble de l'estructura de decisió política per part dels elements tradicionalment situats a la part baixa, els quals no podrien sinó comportar-se amb incorrecció política.

A Europa existia una noció més marcada de la jerarquia social, així com una tendència a conservar-la. Era pràctica habitual adquirir compromisos entre les parts altes de l'estructura social, per tal que es vigilessin entre sí de prop i per tal que vigilessin ambdues a les parts subalternes i així es pogués controlar l'abast dels canvis socials que anaven apareixent. Aquesta és la característica que resulta més destacable – pel contrast – de la revolució anglesa. És a dir, l'anglès va ser un procés que administrava els impulsos de canvi a través d'alguna instància de la part alta de la jerarquia social, el qual no va permetre la irrupció d'algun episodi significatiu de caos popular revolucionari. Per tant, la revolució anglesa sempre es trobà guiada per alguna autoritat amb atribucions paternalistes sobre les parts subalternes, sempre administrant els marges d'incertesa, per a calcular i controlar la profunditat dels canvis.

Enmig de la comentada absència d'un sentit de jerarquia que traspassés la resta de patrons relacionals a les colònies, la sensació dels *founders* d'un greuge comparatiu respecte els privilegiats per l'estructura funcional britànica va derivar en un projecte polític diferent. Així, sense tenir gaire en compte l'abast de la problemàtica que s'estava engegant, o sense plantejar-se en detall la manera de mantenir un control directiu sobre les dinàmiques de canvi – en aquest primer moment –, els colons americans es van llançar per un pendís de canvis no plenament reconeguts. Per la natura d'aquest impuls inicial, la revolució americana va resultar “imprudent”. Un cop consumat el trencament amb la Gran Bretanya molts funcionaris imperials van desitjar que aparegués una anarquia descontrolada per part del factor popular i que així la xarxa revolucionària rebés una important lliçó i hagués de tornar submissa a l'interior de la barda britànica.

---

²⁰² En una dinàmica de violència reactiva, la comprensió de la qual devem en bona part a l'aportació de Hobsbawm (2010).

De fet, la mateixa perspectiva de l'aparició d'aquesta anarquia va posar bastant nerviosos els propis *founders* (Palmer, 1965: 197). Fins al punt que van començar a aparèixer rumors sobre una opció contrarevolucionària per part dels sectors més conservadors. Aquestes posicions es trobaven representades pel productor de discursos i tàctiques polítiques Alexander Hamilton. Els plans implicarien establir un govern militar que momentàniament tanqués la porta a eventuais assalts al poder polític, o a alguna part de l'estructuració social heretada (Beard, 1964: 153). Aquest hauria estat un moviment conservador, preservador de l'estructura de propietat existent, però innovador en l'aplicació d'una nova autoritat directiva i un control social que hauria estat fins més intens que l'esquema britànic.

En aquest sentit, es pot definir la posició de Hamilton com la d'un "conservadorisme preventiu". Enfront dels britànics tant les posicions agràries com les urbanes podien prendre una opció reactiva, revolucionària, per tal de conservar allò que havien tingut tradicionalment fins el moment. Ara bé, un cop escombrat l'aparell britànic la cúpula de la pròpia xarxa revolucionària va trobar-se de sobte amb la necessitat d'un refrenament dels impulsos revolucionaris. I això just en el moment en què s'havia destruït l'aparell britànic que tradicionalment havia realitzat aquesta funció de control. Davant dels *founders*, així, per la seva pròpia acció irresponsable, s'havien obert de cop les possibilitats teòriques per a fer que la posició conservadora de l'interès agrari, o dels pobres merament, es radicalitzés fins a adoptar posicions creatives, en sí innovadores i desestructuradores.

La revolta dels Shays els brindaria l'indicador perfecte. Aquesta hauria demostrat l'existència d'una pulsó creixent per a afectar l'estructura existent de la propietat, o l'àmbit normatiu que la sustentava, per la via de reafirmar la inextricabilitat dels drets de propietaris lligats a la condició política de l'autonomia. Els Shays es posicionaven, així, directament en contra del vector d'acumulació de la propietat, és a dir, en reafirmació de l'estatisme estructural del model productiu agrari i les seves atribucions igualitàries. La igualtat – reproduïda estructuralment – era quelcom problemàtic pels amics de Hamilton. L'estadi d'igualtat interferia amb el vector d'acumulació de propietats, amb la pràctica de la capitalització dels recursos disseminats per la societat i impedia la consolidació del tipus de projecte de modernització que els sectors comercialistes tenien al cap.²⁰³

El repte constitutiu per a la refundació del sistema polític

La unicitat històrica del feudalisme europeu occidental radicava en la forma en què es solucionava el problema reproductiu bàsic de la societat, a través d'un esquema relacional políticament ordenador basat en la figura del propietari-governant. A l'edat mitjana, com majors eren les quantitats de terres posseïdes pel senyor, més vassalls es podien situar sota la seva autoritat, que sustentava el cúmul total de cavallers que es podia fer servir, eventualment, amb finalitats militars. Això redundava en l'atribució de l'autoritat del poder polític, lligat a una noció de prestigi.

A les colònies, en la particular concepció ideològica de l'interès agrari, encara lligat a la solució del problema reproductiu a través de la distribució de la terra, aquest factor productiu representava el marge en què es podrien moure, el "sòl" com el "sostre" en matèria productiva. La provisió d'unes terres bàsiques determinava la capacitat de sustentament autònom d'una família; determinava la viabilitat reproductiva del *manpower* efectiu, com la seva capacitat d'autonomia política. Així el poder, com el prestigi, realment

---

²⁰³ El qual es va veient que no era tan diferent del dels enginyers colonials anglesos com Wakefield.

present – i distribuït – per la societat no provenia tant dels termes numèrics (típics del feudalisme) com de les atribucions qualitatives a la ciutadania.

Per altra banda, els portadors de l'interès mercantil hegemònic a la línia costera de les colònies havien adquirit unes altres concepcions i uns altres principis projectius. A través del bagatge ideològic de la Il·lustració, els artesans i mercaders pretenien encaminar-se a un nou tipus de producció que hauria de resultar ordenadora de la societat. Això hauria d'imposar alguna jerarquització a base dels rols productius, però també hauria de fer totes les parts participants més riques.²⁰⁴ Per ells, el *manpower* implicat en la producció havia de servir tant al problema reproductiu material de la societat com al polític ordenador. D'ell s'havia d'extreure una porció major de la riquesa, més enllà de la que servia per assolir la reproducció, que era d'on s'extreia el material per l'aplicació de millores interiors i del poder efectiu a l'àmbit internacional. Així, el nou projecte es basava en una capacitat d'adquisició comercial legal per la que es portaven segles constituint un aparell ideològic i pragmàtic de sustentament.²⁰⁵ D'aquí sorgia també una nova noció del prestigi nacional. Així, per als *founders* de la branca de Hamilton era més imaginable la manera en què calia imitar la tendència europea d'engrandiment de l'agència estatal com a font d'estímul de la producció, de la riquesa i, globalment, del prestigi comercialista.

És en aquest punt on s'entén que el nou patró productiu i ordenador, que havia de permetre autonomitzar la humanitat respecte la natura, implicava necessàriament un nou estadi de participació de les masses. Era fonamentalment el treball d'aquestes el que havia de sustentar el poder d'una nova classe relacionada de manera única amb la resta de grups i que es constituïa en una condició diferencial també pel marc de competències i relacions internacionals. Per tant, aquestes masses havien d'estar més integrades a la producció, enlloc de trobar-se disperses pels poblats.

Això és el que permet entendre que la solució dels *founders* com Hamilton impliqués fer passar tota la població per un nou filtre conductual, en un nou règim de biopoder, que deia Federici (2004), on el principal obstacle era el perfil autonomista. L'obstacle era el perfil del granger que abans que res marxaria a la frontera, lluny dels canals mercantils i monetaris de la civilització.

El repte civilitzador a la pràctica de la implantació de l'Estat

El problema pràctic pels *founders*, tot just havent-se trobat que ja no tenien els instruments per a assegurar l'ordenament social amb què havien estat comptant tota la vida, es plantejava en els termes de com es podia crear un nou nivell d'unitat estatal omnicomprendiva i coordinadora.

L'impediment més directe per a aquesta creació era que amb la revolució el poder regulador efectiu havia anat a parar a les mans dels respectius estats colonials, dominats per l'estructura institucional de les assemblees populars, on el pes numèric dels petits grangers podia resultar determinant. Això, sense el contrapès aristocràtic d'una branca judicial hereditària, connectada a una estructura de privilegi reproduït històricament, conformava un estadi institucional en què l'interès agrari era capaç de copar totes les vies

---

²⁰⁴ A través de l'obra d'Adam Smith es defineix, de fet, un àmbit moral d'aplicació de la modernització, en què es pot parlar d'un esperit d'honest apel·latiu per la millora general, de totes les parts de la societat (Domènech, 2010).

²⁰⁵ A l'obra de Tuck (1979) es discuteixen les vicissituds que, a través de les mutacions de la institució dels drets naturals, es visqueren a l'edat mitjana per a assolir una definició d'un àmbit de conquesta comercial, basada en el diner, que resulta un altre d'aquells trets característics del context europeu occidental i la seva particular consideració del grup dels propietaris, que representen una condició afavoridora per al posterior sorgiment del capitalisme.

d'afirmació legal i política.²⁰⁶ Més enllà, es va trobar que els agraris tenien la capacitat de mobilització suficient com per a llançar-se a la prossecució de canvis encara més imprudents i extralegals. Els conservadors van obtenir una confirmació de les seves pors en la primera situació de caos econòmic i productiu que es va donar tot just expulsats els britànics, on els estats es llançaven a l'emissió de paper moneda propi per tal de fer pujar els preus agrícoles i alleujar el deute dels grangers que eren els seus electors.

En la constatació d'aquesta dinàmica de crear polítiques públiques de correcció de l'estat de penúria en què anaven caient els grangers, també es pot trobar un matís important a aquella situació idíl·lica de partida amb què comptaven uns i altres a les colònies, la qual tenia alguns components de miratge i d'idealització. Es podia comprovar, tot i l'estat de cert equilibri igualitari en la distribució del poder material i polític, que la situació no era tan perfecta com podrien desitjar els petits grangers, ja que sistemàticament alguns d'ells contreïen deutes que els feien anar caient en situacions de precarietat o dependència.²⁰⁷ Però aquí era on intervenien els estats, que recollien les queixes assembleàries i introduïen impulsos de reequilibri des de la dimensió política.

Els estats, mirant cada un pels seus electors, posaven l'accent en una pràctica molt més redistribuïdora del que alguns pensaven que havia de passar en una societat civilitzada. En aquest moment, els comerciants i propietaris de bons de l'Estat primerenc es queixaven d'aquesta situació i fins sorgien societats com la dels *Cincinnati*, formada de veterans de la guerra que s'erigien en defensa del projecte d'unitat nacional. Tots ells es queixaven que al nou context polític de les colònies no es pogués formar l'interès nacional fusionat del tipus que existia a Europa – amb el que l'activitat comercial privatista no oferia els mateixos premis i incentius – i que les diferències internes en la disposició dels projectes socials intensifiquessin una dimensió del conflicte social que no tenia expressió a Europa.

A les colònies, la diversitat d'interessos podia conduir cap a un gran combat entre classes i amenaçava amb dinamitar les possibilitats de formar el tipus de *joint venture* entre servidors públics i capitalistes propi de les potències imperials europees. Als Articles de la Confederació el procés de decisió política efectiva es trobava en un nivell subnacional. Els estats recaptaven els diners de la població i rebien un control de comptabilitat política per part d'aquesta. I per la presència d'aquesta tradició existia alhora una negativització d'una forma de govern apersonal, taxador i no controlable en igual grau, el qual s'erigia en el primer escull al que els innovadors productius haurien de fer front.

Per tant, per revertir aquesta tendència cultural i productiva calia atacar els mecanismes de redistribució agraris i de la difusió de l'autonomia ciutadana. Però alhora també calia un discurs que permetés presentar com a positius els canvis que anaven a operar. Per tant, el repte exigia generar una manipulació de la situació que comportés una gran efecte de retrocés de l'esfera política popular, mentre alhora es deshabilitava l'espai per a la producció autonomista que portava a no voler col·laborar amb el tipus de nova cooperació que exigia el salt productiu.

En això últim, va tenir un paper important el moviment nacionalista d'arrel urbana de New England, ja que va permetre folrar el projecte modernitzador dels conservadors d'una pàtina de positivitat, d'una promesa de majors béns i riqueses per a tothom, cosa que acabaria repercutint en l'aglutinació d'un important suport popular pels federalistes després de la guerra d'independència.

---

²⁰⁶ Amb el que es comprova, així, que la problemàtica bàsica de la societat derivava immediatament de l'anterior estadi, en què la força dels elements populars en trobava sobredimensionada (Beard, 1965: 9).

²⁰⁷ Igualment, la fuga cap a l'oest no sempre era tan fàcil i practicable, a mida que es trobaven parts més seques i inhòspites, o amb grans tribus guerreres de l'interior del continent, com els lakota o sioux.

Des d'aquesta plataforma també es va prendre la iniciativa de convocar la Convenció intercolonial d'Annapolis el 1786, on s'haurien de discutir precisament les perspectives de la formació d'un poder estatal efectiu que posés un ordre comú en matèria de legislació impositiva sobre l'activitat del comerç (Beard, 1964: 157). Així, la Convenció tocava un tema polèmic que podia semblar que ningú volia abordar seriosament, fet pel qual a la reunió només hi van assistir representants de cinc estats. Si més no, la jugada – plenament conscient – va implicar realitzar una resolució per part d'aquest organisme, encara que fos merament una declaració d'intencions. Així, en produir un discurs d'un àmbit que excedia el nivell bàsic dels estats, es va forçar el Congrés Continental a instruir ells mateixos una convenció, per a pronunciar-se sobre un debat que ja havia estat encetat. Aquest va ser el punt en què es van començar a planificar les noves funcions de l'Estat que s'anava a fundar.

3.3.3 - El signe de la revolució per la independència

La democràcia de facto i la revolució conservadora

A l'obra de Palmer es planteja la interessant pregunta sobre si “hi va haver realment una revolució” americana, tenint en compte tots els factors característics de partida que establien una democràcia *de facto*, així com una certa independència nacional *de facto* (Palmer, 1965: 191).²⁰⁸ En la revolució hi va haver implicades forces essencialment conservadores. Així, per alguns observadors el que s'hauria produït seria una separació “mecànica” i sense canvis generatius (“químics”) importants respecte l'autoritat britànica (Palmer, 1965: 183).

D'altres interpretarien que l'americana va ser una revolució essencialment burgesa – d'una classe burgesa encara incipient i insegura –, que va haver de fer algunes concessions al factor popular. I també va haver d'efectuar un moviment d'aturada de la dinàmica revolucionària, en una espècie de *Thermidor* particular l'any 1787, amb l'aprovació de la Constitució (Palmer, 1965: 186). Altres visions encara afirmarien que la revolució no va resultar democràtica, perquè la societat de partida ja ho era en sí. I que no es produiria una radicalització d'aquests principis democràtics perquè això implicaria anar en contra de la pròpia tradició dels drets dels propietaris.

Per discernir entre els pesos específics d'aquestes línies d'interpretació sobre la direcció de la revolució, Palmer tracta d'adreçar-se a aquelles dades menys controvertibles. Parlant del procés de transferència de propietats, Palmer observa que els casos d'Amèrica del Nord i França mostrarien un volum similar d'aquest indicador (Palmer, 1965: 188). D'altra banda, per aconseguir-ho, el procés americà va necessitar implicar una dosi molt més baixa de violència caòtica i revolucionària, ja que aquest tipus d'afirmacions democràtiques (o, es podrien dir també, antiaristocràtiques) es trobaven menys disputades que a qualsevol lloc del continent europeu (Palmer, 1965; Morgan, 2006). A més, en el transcurs característic de la revolució americana, els exiliats monàrquics no van tenir l'oportunitat de retornar i

---

²⁰⁸ Com es pot extreure de l'obra de Palmer, a Europa la democràcia derivà del procés d'obertura, de democratització en sí, per via de la reforma, dels *constituted bodies* monàrquics. Mentre que a Amèrica apareixeria una tendència molt més present a limitar l'abast d'aquesta obertura democratitzadora ja present. Era d'aquí d'on sorgia la necessitat d'interposar mediacions institucionals entre el poble i el nou sistema polític. Palmer ho expressa dient que la revolució americana tingué un factor important de conservadorisme, no que ho fos l'ambient social - de fet era més intensament democràtic que a cap altre lloc - sinó que aquest és el signe que es va haver d'imprimir al context, a través d'ella (Palmer, 1965, 1989).

reivindicar les seves antigues propietats, de manera que aquesta via per al qüestionament dels impulsos revolucionaris també es va trobar tancada.²⁰⁹

D'altra banda, en trobar-se amb l'absència d'un moviment contrarevolucionari viable, els impulsos revolucionaris americans es van centrar més en la defensa dels seus privilegis democràtics ja presents i d'aquesta manera van deixar intacta l'estructura de propietat i el marc normatiu existents. Ben segur que van expurgar-ne alguns elements, però l'important es que no van subvertir cap de les característiques dels diversos grups distingibles en base a la propietat ni el que els servia per a reproduir el seu estatus. Més enllà, això va provocar que les tendències relacionals entre grups de propietat es mantinguessin també intocades. Alhora, els processos que feien que els grangers i treballadors urbans caiguessin en deutes també es van mantenir intactes.

El fet que el vector del conflicte del treball no es trobés madurat al context immediatament posterior a l'expulsió dels britànics va tenir uns efectes molt importants. Això va permetre la consolidació d'una assumpció cultural directament relacionada amb l'absència d'una dissensió fonamental a la societat, amb la perllongació d'unes característiques constitutives de l'escenari idíl·lic, que d'altra banda es trobaven en lenta desintegració.

Així es va produir l'acceptació programàtica, i en termes àmpliament populars, de què l'estructura de propietat i el marc normatiu d'apropiació privatista no es podien tocar, perquè eren part d'allò que havia fet a la seva la nació escollida. Les relacions de propietat existents fins al moment eren el que havia permès la privilegiada situació dels colons americans. Fins i tot existia la consideració, potser poc precisada en les ments del *humble folk*, de què la nació havia derivat d'una "ordenació natural", que només podia ser afectada negativament per les iniciatives polítiques estatals, donat que això era precisament el que feien els estats gruyuts a l'europea, usurpadors del poder popular.²¹⁰ Amb això es pot deduir que en els impulsos creatius de la revolució la via del radicalisme provinent del qüestionament de l'estructura de propietats es trobava, realment, bloquejada.

La comparació amb la situació viscuda a França, només uns pocs anys després de la revolució americana, resulta il·lustrativa perquè allà l'amenaça contra l'estructura de propietats a través de diverses erupcions del caos revolucionari va trobar-se present des de gairebé el principi. I es va mantenir amb els anys; prova d'això en serien els intents de transcendència que van representar els episodis de constitució de les diverses comunes a París .

La independència de facto i l'amenaça d'una guerra civil interior a les colònies

Un altre tret ressenyable directament implicat en la forma que va prendre l'expressió del conflicte polític als EE.UU. és el fet que l'esmentada independència *de facto* viscuda pels colons es deixaria sentir de manera molt més intensa, precisament, en el *humble folk* que vivia lluny de la línia de costa i que no estava gaire implicat en els fluxos del comerç internacionals. La seva participació política es vehiculava a través de les assemblees electes, on es podien expressar el tipus d'assumptes o problemàtiques particulars i locals, que sí que l'afectaven a la seva vida del dia a dia. Per això en tots els anys precedents a la revolució es va anar produint un desajustament o desconexió entre els canals polítics

---

²⁰⁹ Com a mínim, està clar que no van gaudir d'una oportunitat com la dels exiliats francesos, que sí que van poder retornar sota l'empara d'una potència invasora estrangera (Palmer, 1965, 1989).

²¹⁰ Això seria fruit d'un "efecte troballa", d'haver trobat un escenari tan particular que permetria seguir adscrit a les tradicions històriques propietàries, però amb el sorprenent efecte circumstancial que representà la finestra a la tangent històrica democràtica.

dedicats a un ordre local dels assumptes i els d'ordre general, que afectaven, per exemple, les normes bàsiques establertes per regular el comerç interestatal o internacional, o a la formació d'un exèrcit comú, que també havia de servir per assegurar les rutes comercials. Així, cada perfil operava al seu àmbit econòmic i polític.

Als anys precedents aquesta curiosa situació no va comportar interferències entre els dos perfils i els dos canals polítics. No va generar greuges en un escenari en què tant uns com altres – grangers i comerciants – podien dur a terme les seves activitats sense destorbar-se. Així, els estrats populars podien desentendre's tranquil·lament del decurs dels “grans assumptes” de la línia costera, sense preocupar-se pel fet que el seu perfil vital ni tan sols encaixés amb un sistema electoral que estava pensat per les grans conurbacions. Realment, no era probable que cap dels assumptes sobre l'exèrcit o les rutes del comerç arribés a afectar els assumptes de les petites localitats. Això és el que va definir un conjunt de pràctiques vitals a una distància del govern, en graus variables d'indiferència respecte d'aquest. Alhora, això és el que va fer que arribés a instal·lar-se a les cultures dels colons la fórmula de què existia un dret, també, a la renúncia de la participació dels assumptes públics com a opció individual indestruïble de la recerca de la pròpia felicitat.²¹¹

Al context únic de les colònies gairebé no existia el pauperisme derivat del vell esquema feudal ni tampoc dels nous esquemes capitalistes. No es donava un rerefons de relacions nobiliàries – simplement hi havia alguns terratinents avantatjats –, ni tampoc una gran estructura eclesiàstica que els destorbés.²¹² Tots aquests trets van recrear una situació en què la revolució trobava pocs impediments per a fer les seves afirmacions i passava ràpidament a centrar-se en un moviment conservador d'allò que es creia que es podia trobar amenaçat (Palmer, 1965: 193).

De fet, Palmer recalca que la revolució va assemblar-se més a una guerra civil al començament, ja que no va implicar una batalla de grups diferenciats entre sí, sinó més aviat una escissió entre els diferents perfils, que va fer enfrontar les parts d'aquests entre sí (Palmer, 1965: 195). Per una banda, hi havia un grup format per parts de les aristocràcies colonials, terratinents, mercaders, plantadors del sud i de New York, i certs sectors del factor popular. I, per l'altra banda, hi havia un altre sector de les aristocràcies colonials, amb terratinents, mercaders i plantadors del sud, que també varen comptar amb el suport ocasional d'elements populars.

En un escenari com aquest, amb una sèrie de temàtiques o vectors de conflicte no molt intensament obertes o presents, i amb un únic adversari reconegut per tots en l'estructura d'autoritat britànica, les motivacions revolucionaries, econòmiques i de classe, no devien d'aparèixer gaire clares a les representacions mentals dels diversos implicats, ni trobar-se “plenament reconegudes” (Palmer, 1965: 200; Beard, 1965: 25). Això serveix per a subratllar una vegada més el factor de la incertesa, de la pròpia imperfecció de les representacions i les idees implicades en els impulsos directius derivats de la revolució i d'una forma de caos revolucionari curt, però efectivament present i amb efectes notables sobre la història subsegüent.

Així es va produir l'escissió, caòtica i particularista, entre els grups en contenda, el qual en ocasions es va guiar a través d'esquemes interpretatius en contacte amb l'àmbit de l'organització i la confessió religiosa: els calvinistes, sobretot establerts a New England, van anar cap al cantó revolucionari; però els pobladors de les Carolines, especialment els

---

²¹¹ Instància pràctico-cultural, també esmentada per Pangle, que significà l'obertura d'una tolerància de la idiòcia i que representà una via fèrtil per a la construcció d'un individualisme atomista i desconnectat de les nocions morals relacionades amb l'univers comunitari de referència (Pangle, 1988: 117).

²¹² Palmer recorda que el desallotjament dels anglicans va ser *easy going* (Palmer, 1965).

presbiterians, van anar cap als monàrquics, donat que no volien ser governats per la pròpia classe adinerada i revolucionària. En general, van anar cap al cantó revolucionari aquells que varen ser capaços d'identificar una oportunitat eixamplada de promoció personal i així unes dues terceres parts dels que estaven més ben establerts van anar del cantó monàrquic (Palmer, 1965: 201). L'epifenomen, en forma de paraigua interpretatiu pràctic, va ser l'organització de la disputa entorn del debat conceptual sobre la legitimitat de l'autoritat reial, en competència amb la del poble. Això va servir per lubricar l'expressió efectiva d'un conflicte que, com es veu, resultava força més complex per sota d'aquesta capa de visibilitat.

A partir de l'arribada a l'estadi de polarització social, la dinàmica del conflicte va adquirir una força en sí mateixa. Un exemple el constitueix com l'entrada a la dimensió militar de la disputa va portar a radicalitzar un punt més la tendència democràtica del procés revolucionari, mentre que els seus líders s'acontentaven amb afirmar-la des d'un punt de vista discursiu, molt més inconcret. Els generals, propietaris prominents, no lluitaven per igualar tots els perfils socials, però van haver d'acceptar aquest lema, o aquest objectiu, com una altra d'aquelles característiques imposades de manera prèvia i circumstancial, *de facto* (Palmer, 1965: 203).

En el moment dels pronunciaments modernitzadors que van portar cap a la revolució, els britànics voldrien començar a aplicar de manera més decidida el seu projecte de govern a través d'un tipus d'aristocràcia responsable, com la demanada per Blackstone o Montesquieu, on el càrrec oficial hauria de resultar plenament lucratiu i reductor de la veu política i el poder del factor popular.²¹³ Però en el moment en què es van decidir a aplicar-lo, les seves possibilitats ja s'esvaïen. Engegada la revolució, la qüestió passava a ser si s'hauria de constituir en una hegemonia política una altra forma d'aristocràcia o cap en absolut.

3.3.4 - La problemàtica del “buit de poder” postcolonial

L'ansietat postrevolucionària del conservadorisme social

L'explosió de la revolució i la posterior consumació dels seus objectius van alterar sobtadament l'escenari polític de les colònies. Fins al punt que també van comportar algunes sorpreses per als propis afirmadors de l'acció revolucionària. Sobretot, pel que feia a la successió dels episodis de protestes civils, que no sempre eren refrenades, i també en la part militar de la confrontació. En les dues dimensions en les que es va expressar la violència revolucionària es va posar en marxa un procés de mobilització de la part baixa de l'espectre social – la més acostumada a viure d'esquenes a les institucions – i així va anar guanyant autonomia la dinàmica de protesta extrainstitucional transgressora.

A la part alta dels perfils socials la percepció era que, havent desfermat aquest estrat de població, es podia arribar fàcilment a un estadi d'anarquia. Si més no, el que tampoc podia deixar de percebre's era la pròpia fragilitat dels interessos conservadors.²¹⁴ En una

---

²¹³ Un objectiu que podia ser compartit pels que després s'anomenarien patriotes.

²¹⁴ En aquest cas convé demarcar el terme de “conservador”, havent estat parlant de tantes pulsions d'origen ben diferent de “conservadorisme”. El conservadorisme expressat, en aquest punt, pels qui temien l'anarquia no podria estar més en línia amb la idea aristotèlica de què la societat havia d'ésser guiada pels “millors”. Així, els portadors d'aquest sentiment, de perfils educats provinents tant de l'interès comercial com de la part alta de l'interès agrari, podrien argumentar-se a sí mateixos que exercien un rol com de “guardians de la tradició intel·lectual occidental”, traspasada per les implicacions automàtiques de jerarquia social. Enfront seu, quallava una massa d'elements descontrolats, a qui no semblaven importar massa les complexes implicacions governatives del pensament i la tradició aristotèlica i que per davant de totes aquestes idees semblaria operar a

estratègia d'enfrontament directe aquests podien veure's fàcilment sobrepassats per la massa crítica de petits grangers i treballadors, ara armats a les files de les milícies populars i de l'exèrcit continental. Això va fer entendre a aquest tipus de conservadors que l'estratègia que s'havia d'aplicar a partir de l'expulsió dels britànics era una de mediatra, d'evitació del pronunciament directe de les forces populars o, en un cert sentit, basada en el subterfugi.

En les condicions donades, expulsant l'estructura de funcionaris britànica s'havia restat capacitat de control social a les forces conservadores i s'havien donat eines polítiques als estrats treballadors i igualitaristes. Això va causar una intensa por als grans propietaris, que pensarien que es podia desencadenar una situació semblant a la de la dissoluta Atenes clàssica. Més concretament, era una por a què entre aquests moviments d'afirmació política també s'acabés atacant l'estructura de propietats existent, la inviolable font de drets que servia per a desgranar tots els conceptes polítics operatius de l'occident. Tot just consumada la revolució, aquesta por, en el seu component d'ansietat immediata, va servir per a generar l'asseveració de què potser hauria valgut la pena salvaguardar de la crema alguna de les institucions de control social britàniques. O fins que l'estructura de dominació d'aquells al complet no feia tan mal aspecte, un cop n'havien caigut les personalitats concretes que l'havien ocupat fins al moment.

Però amb tot, el que resulta més curiós és que a la part baixa de l'eix d'acumulació, entre els petits grangers i els treballadors, també es va anar generant una por molt intensa a què atacant l'estructura de propietats es pogués estar atacant allò que feia autònom i digne el petit propietari. És a dir, que s'estiguessin transmutant les condicions que permetien adquirir l'autonomia material i política.

D'una banda, es temia que la tendència al *levelling* social atribuïda a la part baixa de l'interès agrari es radicalitzés fins a assolir inclinacions comunalistes, o d'una completa destrucció de l'estructura de propietats. I de l'altra, es pensava que l'hostilitat dels homes prominents no era altra cosa que una excusa per a limitar el poder decisor del poble i acabar d'operar una subversió de l'estructura de propietats, per la via d'una escalada de l'acumulació. Cosa que va acabar passant. De manera que, en un anàlisi força imperfecte encara de la situació, tots dos bàndols temien una afectació de l'estructura de propietats existent i sospitaven de tot moviment que pogués conduir a alterar-la.

Aquesta particular disposició del recel entre els representants dels dos grans grups d'interessos va ser el que va conduir a una tendència paral·lela cap a l'evitació del plantejament dels termes més directes d'aquest enfrontament. Va ser així perquè aquest conflicte primigeni es percebia com massa desestructurador, que tots dos bàndols hi tenien massa a perdre. Però, amb tot, la particular col·lisió entre els interessos agrari i comercial i el joc d'imatges projectives dels uns respecte els altres, així com el recurs pràctic del conservadorisme en l'estatisme conegut davant de tanta incertesa, va acabar constituint-se en un avantatge per a l'interès comercial i manufacturer. Ells formaven un grup més cohesionat, amb un projecte de canvis més definit, que podia implicar-se en una xarxa organitzativa més cohesionada i es trobava, per tant, més "llest per a l'acció" que cap integrant de l'interès agrari o dels projectes alternatius.

---

base de supòsits pràctics i directes sobre l'efectivitat del progressiu igualament social. Els projectes, un cop succeïda la revolució, es concretarien en una posició d'innovació econòmica i de conservadorisme polític respecte el radicalisme per part dels federalistes, i de conservadorisme econòmic i polític - respecte a l'escenari circumstancialment ideal deixat enrere - per part dels agraristes, el qual en sí mateix podia animar el radicalisme igualitari.

En qualsevol cas, als membres de l'interès comercial no els interessaria entrar en un conflicte obert i directe que, pel nombre major del grup agrari, tenien més possibilitats de perdre. Així, la primera conseqüència en la que es va deixar notar el compromís tibant entre el front revolucionari va ser en la concessió de la formació d'un Estat fort, amb noves atribucions i un rol social novedós a les colònies. Un punt aquest que fins llavors havia estat molt disputat, sobretot per part dels sectors agraris, però que en el moment de trobar-se sense l'estructura de contenció social que havia representat la xarxa britànica es plantejaria com a inexcusable.

Aquest era l'ambient de precària concòrdia en què es movia el front revolucionari, molt lluny d'una coincidència política completa. Si aquest compromís momentani i crucial entre els dos interessos a l'hora de formar les primeres institucions de govern s'hagués trobat amb un impediment suficient com per a portar a una intensificació de les diferències fonamentals entre els dos perfils, probablement s'haguessin acabat formant dues nacions diferents i no una. I és que, per molts, davant la deriva imperialista mostrada per les accions europees es generava una necessitat de crear una unitat prou forta com per a sobreviure en un ambient competitiu d'aquesta envergadura. En certa manera, seria la necessitat de crear un Leviathan suficientment dotat com per a no deixar-se masegar per la resta de monstres del mateix caràcter el que va precipitar aquest acord. Això, i també la necessitat interposada als propietaris de crear una autoritat que pogués controlar els impulsos radicals que anaven sorgint dels estrats més pobres.

El segon moment revolucionari: la formació d'un govern fort contra el caos i la incertesa

Davant del buit de poder post-britànic va sorgir un estat d'ansietat entre agraris i comercials motivat per la vetlla dels propis interessos, percebent l'oportunitat del context. Ara bé, també es percebia una contraoportunitat per a donar volada als impulsos radicals que s'havien anat donant, per a subvertir l'estructura de propietats.

En aquest context, la filosofia de Locke sobre "l'estat de natura" era el recurs més a mà en generar qualsevol intent reinterpretador. Per al compacte que identificava la necessitat d'un impuls conservador, el supòsit era que la revolució no havia fet retrocedir el context fins l'estat de natura – i a l'anarquia – i que en conseqüència havia d'existir algun sentit de subjecció respecte el passat. Per als membres de l'interès comercial, l'estabilitat de la subjecció a més s'havia de fer servir de plataforma per a canvis productius posteriors. En canvi, per als agraris la producció servia per a mantenir-se en un estatisme idíl·lic, mentre s'estava a l'aguait de la temuda anarquia i de què enmig del procés caòtic no succeïssin massa coses no enteses en profunditat i que poguessin contribuir a canviar les seves condicions polítiques i de vida.

Pels membres de l'interès comercial, que es van aplegar sota el terme de "federalistes", el problema implicava una posició més activista, en la necessitat de crear un govern fort enmig del caos revolucionari i que aquest servís per a fomentar l'empresa comercial. Però eren ells mateixos els que havien contribuït a identificar i definir el caràcter d'aquest "caos", avisa Beard, dient que van ser ells, els representants del mateix interès transformador, els que li van afegir la connotació pejorativa i van manipular així la situació (Beard, 2004: 48). Mentre que, per a la resta, i en especial per als petits grangers, el "caos" podia arribar a ser molt relatiu.

Davant del buit de poder deixat pels britànics guanyava importància estratègica l'accés a la definició privilegiada de l'espai públic, per a omplir de continguts programàtics les institucions i els llocs de poder que havien quedat buits. En aquest sentit, resulta molt remarcable el fet que l'interès agrari va haver de sumar al seu desavantatge organitzatiu

L'impediment (de tall conceptual ideològic) que els feia mantenir una vocació localista en l'escala de la seva perspectiva política. No es contemplava l'ús d'instruments institucionals nous, com sí que feien els federalistes, perquè la pròpia deriva estructural coneguda ja afavoria el seu interès i projecte vital. I també perquè en la mentalitat agrària la pròpia institució de l'Estat es trobava molt negativitzada, per ser potencialment desplaçadora del model de poder civil difós. Això va fer que els agraris no contemplessin el mateix valor a la política institucional i cedissin la iniciativa als federalistes en aquesta dimensió. En el moment que era realment clau, els agraris no tenien ni els imperatius ni les idees llestes.²¹⁵ En canvi, l'interès per la promoció del comerç, de les manufactures i pel creixement del sector financer sí que tenia un projecte madurat que els dirigia de ple cap al recurs de controlar el nou Estat, des d'on caldria aplicar de manera avantatjada els canvis fonamentals del seu programa. Així, l'Estat representaria un element clau per a fomentar el procés de capitalització acumuladora. D'altra banda, la manifesta actitud de l'interès dels comerciants, manufacturadors i financers d'apropiar-se els canals de l'Estat també va acabar encaminant els defensors de l'interès agrari cap a un moviment de reacció. Aquests pretendrien formar un moviment que els fes retallar el desavantatge en aquest camp organitzatiu i que això els portés a constituir-se més formalment en un moviment polític. Però en un primer moment, com fos, no hi va haver una igualtat de condicions organitzatives a la competició per l'hegemonia política al nou escenari en gestació.

El factor que va portar a l'establiment del puntual consens que va permetre habilitar la formació de les primeres institucions va ser la presència del grup "fantasma" dels desposseïts. Caldrà explicar l'adjectiu. Els estrats populars al context s'assimilaven a la categoria de petits propietaris, en el sentit que els treballadors, o productors directes, o bé eren propietaris o que volien ser-ho i per tant actuaven en un projecte polític favorable al context igualitari dels petits propietaris. D'altra banda, aquests estrats també havien demostrat la capacitat de radicalisme i de llançar-se a insurreccions perilloses. De manera que els desposseïts era un grup que no existia en un volum substancial al context, però que es pensava que podia aparèixer sobtadament, a la imatge del que succeïa a Europa. Per això, el grup fantasma va representar un punt d'escapament de la tensió del conflicte als grups amb més recursos i també als estrats populars, en un incentiu per a la conciliació.

El grup projectiu dels desposseïts va ser clau per a recalcar la tríada de malfiança establerta al cànon i va determinar que els sectors amb sensibilitats conservadores donessin el pas d'acceptar el recurs de l'Estat fort, que havia estat negativitzat a la cultura colonial. Un Estat concebut en franca continuïtat amb les construccions conceptuais ja aplicades a la vella Europa i rebent l'essència del cànon. És a dir, un Estat que emfatitzava la inviolabilitat de la propietat privada i l'autoritat exclusiva del propietari i que portava integrada la marcada por a les derives democràtiques.

De la manera descrita, el significat del terme "federalista" es relacionava de prop amb aquest projecte de la creació d'un Estat fort i amb noves atribucions de poder, el qual havia de blindar l'interès dels comerciants, manufactures i del sector financer. Mentre s'aplicava aquest projecte podrien efectuar-se algunes concessions als representants de l'interès agrari, però les quals resultarien peribles per la pròpia dinàmica institucional engegada. Però això podia ocultar-se fàcilment en aquest primer moment, amb la idea de

---

²¹⁵ Per pròpia definició, no tenien un corpus normatiu sobre l'espai públic, perquè el seu estil de vida els abocava a la retirada a l'àmbit privat. Un condicionant aquest que tindria importants conseqüències. A més, no hi havia present, un repertori d'us democràtic de l'espai públic ni de l'Estat i el corpus teòric sobre l'administració d'aquesta agència pública provenia de diverses tradicions de dirigisme.

generar un consens prou difós i prou indefinit com per a evitar un deslligament anarcodemocràtic del suposat interès transgressor per part del petit granger o de l'assalariat empobrit fins la complerta desposseïció.²¹⁶

3.4 - La Constitució: expressió del conflicte sobre el bloqueig relacional

3.4.1 - El paper històric dels artesans urbans al conflicte de models socials

La fonametació de la posició ètica i activista dels artesans

Ja s'ha apuntat que a les colònies convivien dos estils de vida ben diferenciats, el rural i l'urbà, que determinaven en bona mesura les activitats dels pobladors. Per extensió dels territoris i pel nombre pobladors que efectivament s'hi van dedicar, l'àmbit rural sempre va tenir una preeminència. Però a les ciutats, encara i ser poc desenvolupades en comparació amb les d'Europa, es donava un dinamisme d'activitats que també era un fruit directe de l'autonomia assolida a les colònies. Pel mateix, aquests eren els centres on es donava una producció d'idees més febril.

Philadelphia representava tant l'avantguarda de les noves pràctiques productives, pivotant sobre una envigorida capacitat i motivació per a l'intercanvi, com del tipus de teixit interactiu i associatiu derivat d'elles. Era el circuit pel que transitaven tot tipus d'idees plenes de radicalitat i transgressió, com les de Paine. L'ambient urbà, dinàmic i il·lustrat, va resultar cabdal a l'hora de gestar la solidaritat interna al principal grup de revolucionaris, fruit d'una experiència de greuge i de reivindicació més intenses. Aquest grup va ser el que va aconseguir arrossegar a una aliança les classes altes i mitjanes i així va resultar també cabdal per tal d'acabar desallotjant del poder als britànics.

Foner recalca el paper cabdal jugat pels petits artesans de classe mitjana com a element dinamitzador del cultiu de forces potencialment transgressores pel que passà posteriorment el procés revolucionari (Foner, 2005). Derivat de la pulsio típicament anglesa cap a l'autonomia a través de la propietat, els artesans independents, amb la seva independència de consciència i la seva cultura il·lustrada, formaven vora la meitat del total de la població de la ciutat. En el seu perfil, els artesans van començar a desenvolupar una consciència de classe pròpia (Foner, 2005: 28). La seva activitat d'autoproducció, i després d'inserció als canals d'intercanvi d'aquesta producció, resultava dinamitzadora del trànsit, l'intercanvi i l'evolució de les idees autonomistes. De manera que, des d'aquest focus, les seves actituds, que ja eren proclius a la transgressió de la regulació comercial britànica, van anar afirmant-se en el seu caràcter. I també cal suposar que aquest tipus de nocions polítiques van permear en cert grau fins al *backcountry*. El qual, d'altra banda, era un ambient social molt més estàtic on, per aportar un exemple, tradicionalment no es treballava ni a l'hivern ni a l'estiu (Foner, 2005: 25).

Però a les ciutats era la classe alta amb connexions amb l'aparell burocràtic britànic – que es xifra en un 10% de la població de Philadelphia – la que dominava la vida econòmica i política de les altes esferes. Aquesta també havia desenvolupat ràpidament un sentit de la

---

²¹⁶ Una imatge que, com s'apunta a Palmer (1965), venia definida pels successos europeus, més que no pas per la realitat mesurable al propi territori. La imatge la conformava el procés de desposseïció europeu i en especial el paradigma revolucionari francès (la por que en va desenvolupar Madison n'és l'exemple). A Amèrica el grup desposseït no s'establia encara en una realitat constitutiva com per a afectar l'espectre relacional de la distribució del poder social. És a dir, encara no era prou present com per a recrear el poder diferencial dels grans propietaris i amenaçar així també els petits propietaris.

pròpia distinció, que a més tendia a expressar-se en una dimensió més ostentosa pública.²¹⁷ Així, a la ciutat de Philadelphia es trobaven estils de vida ben diferenciats, encara que partissin d'una mateixa matriu cultural. Aquesta circumstància no resultaria problemàtica durant tot l'estadi previ al sorgiment de les pulsions revolucionàries. Fou entre canvis de baixa intensitat, sedimentats a poc a poc entre les pràctiques socials, que uns i altres podrien començar a pensar que els respectius espais anaven entrant en un estat de competència.²¹⁸

En l'esclat de la Guerra dels Set Anys, i en caure en picat el valor dels bens colonials com a resultat de la tallada dels crèdits britànics, molts mercaders americans van començar a donar voltes a la idea de posar en marxa un banc propi, a flirtejar amb la concepció d'un mercat de treball on no es permetés l'existència distorsionadora de l'esclavatge i també amb noves vies creatives d'assolir una organització i una font de crèdit (Foner, 2005: 27).

D'aquesta manera es van donar les condicions per a què comencessin a sorgir sentiments d'ardent nacionalisme entre les seves files. En això els artesans van jugar un paper lubricant clau, donant impuls al que hauria d'arribar a ser la xarxa revolucionària (Foner, 2005: 38). Els artesans van fer un paper cabdal a l'hora de connectar els grans mercaders, als que ells es trobaven propers per natura de l'ofici, amb el tipus d'homes educats amb oficis independents, amb els que compartien més aviat una sèrie d'afinitats ideològiques. Com a conseqüència d'aquesta associació, la xarxa revolucionària també es va veure tenyida de l'ètica elaborada pels artesans que, com Franklin, donaven suport al tipus de govern fort que determinaria els marges per a les relacions contractuals previsibles i confiables. Ideològicament promocionaven el valor del *hard working* i la seva ètica indispensable, la moderació en el consum i el *self-improvement* a través del treball esforçat i constant (Foner, 2005: 36-39).

Aquí es cospa el paper de la nova ètica productivista, en servir de salt organitzatiu per a establir l'autonomia de la civilització humana respecte la natura. A través de discursos ètics com els de Franklin o Paine el que es pretendria era promocionar un nou àmbit normatiu i uns marges relacionals pels esquemes d'una societat civil despolititzada, per oposició al feudalisme. Es pretendria recrear un espai civil neutre, sense línies de privilegi, que tendís cap a una reproducció de la igualtat d'oportunitats i que així servís de camp d'autorealització de qualsevol individu. En això es concretarien les versions optimistes d'aquest salt productiu, el qual hauria de provocar una "humanització" o "socialització" del repertori privatista d'apropiació de la natura per a posar-lo al servei de la realització igualitària de tots els individus de la comunitat. I en sí això representava una opció política.

L'efecte polític unificador del moviment dels artesans

Convé assenyalar que aquests postulats dels artesans serien mal lleables fins al punt d'arribar a servir per a generar concrecions molt diferents a la història (Foner, 2005: 40). El dels artesans constituïria un marc ideològic que, en conjunció amb unes condicions productives canviant de per sí, obriria les portes a un gran àmbit de potencialitats d'ulteriors reorganitzacions. Així, aquest marc tant podia servir per a organitzar un posicionament obertament transgressor i radical respecte al tipus d'imposicions

---

²¹⁷ Un estil de vida que consistia en el *consumption and showing*, segons l'autor (Foner, 2005: 23).

²¹⁸ Cal apuntar que aquesta noció sobre la "disminució relativa del propi espai vital" no la tindrien encara els grangers del *backcountry* i que sens dubte aquests també van començar a concebre aquest xoc amb les noves pràctiques productives i els nous grups de poder, a cavall de les concepcions de confrontació que es van difondre durant la revolució i a través de les idees detonants dels ambients urbans com el de Philadelphia.

organitzatives aportades pels britànics, com podia servir per a animar una nova edició dels sentiments intrínsecament conservadors que es trobarien més preocupats per assegurar l'existència d'un esquema ordenador de la societat.

Un procés amb conseqüències inusitades sorgiria del fet que els artesans s'anessin presentant programàticament com el *whole people*, quan no ho eren ni molt menys, sinó que el gruix del poble seguia sent essencialment rural. Això Foner ho identifica com un reflex de l'inici de la tensió entre la millora relativa grupal i la millora comunal intrínseca a la moderna aparició del capitalisme (Foner, 2005: 40-41). El fet que els artesans mobilitzessin el recurs simbòlic d'estar representant el conjunt del poble sens dubte que també aniria bé als grans mercaders patriotes, els quals es situarien sota el paraigua d'una radicalitat en el discurs confrontador que ells sols no eren capaços de generar. Així es va formar un front de discurs amb un atractiu per als estrats populars, cosa que va resultar cabdal per a arrossegar-los cap a l'acció col·lectiva. En aquest sentit, posant l'accent a les definicions polítiques dels artesans també s'incidiria en un demèrit cap a les del *backcountry*. Així, l'avantguarda política amb components simbòlics dels artesans va anar definint que les perspectives de millora productiva de la societat passessin pel tipus de concepcions originàries de Philadelphia de millora a través del propi treball. Però el mateix compendi d'actituds, valors i definicions seria part del que obriria les portes al nou sistema productiu, portador del desequilibri polític.

En paral·lel, els colons revolucionaris també es van obrir un grau a la formació d'un mercat de treball com el que s'anava configurant a Europa, al tipus de conseqüències que portaven al declivi de l'ús del "treball involuntari", de la vinguda de nous grups d'immigrants i de l'aparició, en suma, d'una nova classe de desposseïts. Aquesta classe, ja efectivament present com a grup substancial a la societat, començaria a configurar-se en la concreció del desequilibri del model igualitari dels petits propietaris agraris.

Però en el moment en què la xarxa revolucionària a les colònies va trobar-se en condicions d'efectuar la seva afirmació aquestes conseqüències encara no es podien comprendre del tot.²¹⁹

3.4.2 - Els interessos polítics representats a la redacció de la Constitució

L'estructuració de projectes polítics lligats a interessos materials: capitalista versus agrari

L'obra de Beard (1964, 1965, 2004) es situa en contra del supòsit interpretatiu de la formació primigènia de les institucions polítiques dels Estats Units com una situació de confluència gairebé perfecta d'interessos. Aquesta perspectiva ortodoxa acaba postulant que la revolució va sorgir d'una espècie de consens il·lustrat i per tant conscient de les bonances evidents que s'haurien d'assolir amb els canvis que ja es projectaven al projecte federalista com a salt modernitzador. En aquesta posició existeix el judici de què en aquest ambient de concòrdia no era necessària una divisió dels interessos fins al punt d'organitzar-se en partits polítics diferenciats. Així, el que es pretenia construir a partir de la Constitució representava una espècie de *common ground* que encara es suposava que havia de servir per a realitzar tothom.

Les anàlisis de Beard mostren amb claredat l'existència d'una continuïtat en les categories del conflicte fonamental que ja s'estructurava abans de la revolució, cosa que revela la presència d'un antagonisme essencial en termes de lluita de classes traspassant el procés d'adopció de la Constitució. Això seria així encara que aquest no acabés portant a un

---

²¹⁹ Excepte en gent dotada d'una intel·ligència tan notable com devia ser la de Madison.

conflicte manifest, a l'organització formal de partits polítics o bé a dosis de violència deslligada, com les que s'acabaven de viure en l'expulsió del britànic. La tesi de Beard estableix que l'expressió conflictiva que sí que va aparèixer mostra l'existència efectiva d'una disputa les ramificacions de la qual s'encetaven en les qüestions productives i s'associaven així a interessos materials i projectes polítics diferenciats (Beard, 2004).

Amb la generació de la Constitució s'hauria de produir un complicat alineament dels projectes polítics, reflex de la tríada relacional conflictiva, que feia establir un cert compromís incòmode entre sectors agraris i comercials contra el radicalisme del *demos*. Els partidaris de la Constitució haurien de presentar aquetsa com un document conciliador per als dos interessos presents a la societat i per tant hauria de passar per sobre d'aquelles qüestions que els dividien, però alhora tenia la responsabilitat de formar un cert pronunciament sobre aquestes mateixes qüestions. Aquest és el tret que resulta més contraintuïtiu del conjunt del procés fundacional i allò que li confereix una unitat característica.

La Constitució, llavors, havia de servir per a afirmar una determinat projecte polític entre les reticències dels propis membres de la convenció constituent, recalcant els punts de comunió – en l'oposició al *demos* – al voltant del rol ordenador de l'Estat. Els federalistes tenien tota la intenció d'afirmar, encara que fos de manera soterrada, allò que faria avançar el seu projecte i d'aquí sorgia el desacompassament amb l'interès agrari i amb els treballadors radicalitzats. Això permet entendre el component ineludible d'afirmació política que amagava el procés. Com a prova d'això es poden esmentar els dubtes sobre si els grangers autònoms i els treballadors, el *humble folk*, afavorien realment l'adopció de la Constitució, o bé de si tenien una idea molt clara de com havia d'arribar a afectar les seves atribucions materials i polítiques.

Els federalistes tractaven d'emfatitzar el desfermament productiu que havia de situar els futurs Estats Units d'Amèrica en la primera divisió de la competició amb la resta de potències mundials i ocasionar, alhora, el procés de creixement i difusió de la riquesa. Al diari *The Federalist* s'afirmava que, com a mínim, la dimensió de la provisió material es veuria molt ampliada per a tothom. Però no costa d'imaginar que l'estratègia comunicativa dels federalistes no cridés gaire l'atenció a un sector prou gran de la població que vivia lluny de la costa, ocupat en els seus assumptes i imbuït d'una filosofia conformista que valorava més la pròpia i present autonomia que l'eventual creixement econòmic. Per als grangers, aquests grans assumptes serien sens dubte superflus. Així, es pot concebre que el conjunt del procés constitutiu va trobar-se poc participat pels sectors populars i que va ser controlat pels elements prominents de la societat (Beard, 2004: 3).

Tot i comptant amb les dificultats interpretatives i fins amb els artificis ideològics i publicitaris mitificadors, es poden seguir trobant els signes empírics de la presència d'un enfrontament d'interessos materials i de projectes polítics al procés d'adopció de la Constitució.²²⁰ L'antagonisme d'arrel econòmica s'anava aclarint amb la delimitació social

---

²²⁰ En aquest moment caldria matisar l'ús que es fa dels termes de la “incertesa”, la “indefinició” o la “falta de plena comprensió de les conseqüències dels propis actes polítics”, els quals poden donar la imatge de què els implicats es movien enmig d'una espècie de “boira d'incomprensió” o que “no sabien del tot el que es feien”, o bé que n'hi havia una part que sí que ho sabia i la resta es van deixar entabanar per ells; i no seria ben bé així. En cap cas pretenem menysprear, des d'alguna posició d'esnobisme historicista, el judici pràctic que tota aquella gent feia de les seves vides. Més aviat, es pretén recalcar que no podien endevinar el futur, ja que les revolucions per definició comporten una incertesa. Aquesta, a més, és una posició que recalca l'absència d'una direccionalitat, o una concupiscència de la pretesa “teleologia transhistòrica”, en els processos que porten cap a la formació de les societats modernitzades i del capitalisme occidental. I, en aquest sentit, s'ha de dir que, efectivament, els federalistes sabien més detalladament el que es feien, mentre que la resta seguia els seus

i cultural respectiva dels dos grups diferenciats al voltant de les seves activitats productives: amb un grup de comerciants, manufacturadors i, cada cop més, agents del capital financer internacional, i un altre grup de grangers, que ara també incloïa a aquells que s'havien empobrit i havien contret deutes importants.

L'aprofundiment de l'enfrontament d'interessos amb l'adopció de la Constitució: el paper dels creditors

Un particular dilema que sorgia automàticament amb l'acte de fundació del nou aparell estatal consistia en què per a posar-lo en marxa feien falta els creditors que donessin aval al deute contret amb els capitals estrangers en el finançament de la guerra d'independència (Beard, 1965: 4). Això faria necessària la figura dels més grans comerciants de la nació, en el rol de finançadors de la nova entitat.²²¹ Alhora, s'imposava concedir a aquests creditors una important influència sobre les institucions públiques.

A Rhode Island i a North Carolina – els dos primers estats en oposar-se formalment a l'adopció de la Constitució (Beard, 1965: 7) – el problema era la gran representació a les assemblees del factor popular, la sobredimensió democràtica. Aquesta feia als estats emetre grans quantitats del seu propi paper moneda, per tal d'incentivar una pujada de preus dels productes bàsics de subsistència i ajudar la base de població agrària endeutada – els propis electors – a alleujar i revertir la seva situació.²²² Així, amb les correccions polítiques, el diner representava un mitjà per a un objectiu polític igualitari. Però, de l'altra banda, l'efecte causat per aquesta iniciativa de política econòmica era que es destruïen els creditors, intervenint en el procés d'extracció material dels terratinents i comerciants respecte els petits grangers. Així es tallaven d'arrel els impulsos acumuladors d'agents que, eventualment, s'haurien de sentir inclinats a finançar un Estat que redundés en la prossecució ulterior de la seva acumulació.

Per causa de les diferents actituds dels estats, els creditors que es trobaven en disposició d'avaluar l'Estat federal en un primer moment estaven dispersos geogràficament i això va definir una primera divisòria del suport a la Constitució. Així es va fer coincidir el suport a la Constitució amb aquelles àrees relacionades amb l'activitat comercial i que havien deixat formar una incipient acumulació al seu teixit relacional. Allà on hi havia grans capitalistes interessats a establir un govern supranacional fort, dotat materialment i amb capacitat d'establir les regulacions comercials i els canals de taxació, hi havia una campanya de suport a la Constitució.

Tot junt serveix per a recalcar que el primer clivatge polític que va afectar la generació de les institucions polítiques estadounidenques, com el seu futur immediat, es situava en sintonia amb les problemàtiques heretades de les èpoques anteriors. Aquestes estaven condicionades pel particular desplegament institucional d'arrel europea i per la derivació d'una problemàtica productiva i política indissoluble al context.

L'ineludible interès productiu i la necessària dimensió política presents a la Constitució

La forma en què es va estructurar aquest primer moment de confrontació autòctona a l'escenari postcolonial, entre federalistes i antifederalistes, ha de servir per a demostrar el pes causal de la continuïtat d'una problemàtica transhistòrica al voltant del transcurs d'una

---

moviments des d'una major passivitat i expectativa. Però això no es com dir que els federalistes sí que podien endevinar el futur, o bé una part d'ell.

²²¹ A més, era una atribució pròpia de la forma de capital mòbil i invertible, no pas com la terra que posseïen els *manorial lords* i els plantadors esclavistes.

²²² Per aquestes polítiques, donada l'absència de mines d'on extreure un material que servís de valor fix de canvi, les colònies havien d'optar per administrar-se amb un valor *tender* o *fiat*, avalat pel propi ordenament polític.

particular vivència de la lluita de classes, al voltant del problema productiu bàsic de la societat.

Els dilemes que necessàriament havia d'abordar la Constitució en definir-se partien de problemàtiques prèvies irresoltes. Aquestes s'expressaven a l'assumpte de l'ajustament dels deutes dels estats particulars i el nou Estat federal. O també a les implicacions d'una regulació comuna de les activitats comercials i l'establiment dels títols legals sobre la terra, més enllà del caos apropiador, perpetrat igualment per grangers com per especuladors. Un altre exemple seria la delicada qüestió del forçament o no del pagament del deute que encara mantenien molts colons respecte creditors britànics. O també el de l'establiment d'un patró comú de base per a la moneda emesa. I finalment existia l'assumpte dels atacs redistribuïdors de certs estats contra l'estructura de propietat (Beard, 1965: 11-12).

Amb tot, es demostra que hi ha una distorsió interpretativa que insisteix en la discontinuïtat entre aquest primer moment generatiu i un de posterior, més confrontador, amb la presidència de Thomas Jefferson. El cert seria que la confrontació existia des del moment fundacional, o fins prèviament. Segons la perspectiva ortodoxa, el primer moment de l'establiment de la Constitució i de la presidència de pares fundadors com Washington i John Adams hauria estat "apolític", amb el que en el fons es pretén afirmar que no tenia relació amb el clivatge bàsic sobre l'estructura de propietat material i que per tant fruïa d'una espècie de consens manifest, metafísic i neutre de cara a l'autopromoció d'uns interessos particulars.

Beard, per altra banda, proposa que el programa de la presidència jeffersoniana provenia d'una actitud de reacció davant de greuges establerts durant aquell moment pretesament neutre. I que, de la mateixa manera, durant la mitificada presidència de Washington – amb la política adoptada sobre la qüestió del banc, del deute, etc. (Beard, 1965: 25) – també es va dur a terme un programa clarament partidista. Així es destaca que, encara que la lluita de classes no es trobés plenament reconeguda per algun dels participants, això no implica negar l'efectivitat d'aquesta lluita.

Beard demostra que el primer moment de la construcció de l'edifici polític dels Estats Units va estar guiat per una elit partidista. Aquesta és la millor prova empírica que encara es pot seguir aportant en contra de la visió idíl·lica de l'apoliticisme del primer moment fundador, que encarna una expressió persistent del tabú organitzat entorn de l'existència del clivatge productiu i sobre la propietat, que travessa tota la història d'aquest context nacional. Ja d'entrada, pels canals de la llibertat anglesa que havien aconseguit recrear circumstancialment les condicions per a l'autonomia política dels individus, es plantejà una disjuntiva en quant a la recreació del model de llibertat: llibertat com a lligada a la difusió de la propietat que habilitava a un estadi d'igualtat, o llibertat com a màxima autoritat sobre l'entorn a través de les propietats privades acumulades, i així de l'ordenament polític en què es privilegiava uns pocs d'aquests grans propietaris.

Així doncs, amb la hipòtesi de Beard de què van ser factors eminentment econòmics els que van exercir de principal motor per al desenvolupament de l'impuls creatiu sorgit de la revolució, es pot traçar una línia explicativa que va des de la realitat material fins a les representacions simbòliques polítiques.

A partir de l'afirmació política del nou projecte de societat es pretenia reafirmar el propi patrimoni dels que havien realitzat una acumulació incipient i habilitar un espai normatiu on aquesta conducta empresarial es veiés legitimada. Més enllà, calia definir les normes de l'èxit social en les constants comercials per tal d'afirmar un nou poder relacional sobre tota la resta de pobladors.

L'existència d'aquest procés és el que feia afirmar a Wood (1995) que hi havia una separació cabdal – a contrapèl de tota la mitologia democràtica estadounidense – entre el *demos* i el grup que efectivament es va afirmar a sí mateix com “el poble”, on es pot trobar recollit el pòsit aristotèlic del cànon; no “tot el poble”, sinó “el poble hàbil per a decidir” sobre qüestions complexes, el poble educat i que participava dels grans assumptes comercials. Amb això queda palès a un cop més la necessària fundació política del capitalisme.

Entre els membres del projecte federalista cal identificar els perfils que van veure una oportunitat més tangible d'autopromoció en llançar-se al procés revolucionari. Una oportunitat que s'hauria d'acabar de concretar en aquest segon moment constituent, generador d'institucions.

L'incentiu i l'avantatge organitzatiu dels propietaris en personalty

A partir de 1787, amb l'adopció del marc vinculador dels Articles de la Confederació, els que més tenien a perdre d'una situació de reproducció del desgovern tornaven a coincidir amb el nucli dur dels membres de l'interès comercial. Aquests serien els que més perdrien amb l'absència d'un poder que superés certes atribucions dels estats particulars, de la unió laxa i canviant sense un executiu comú i sense una branca judicial uniformement estesa i comuna a tots els estats. Aquestes característiques que es toleraven als Articles feien que el valor productiu i el diner fossin insegurs, volàtils (Beard, 2004: 48). Però sobretot feien que fos impossible un procés d'acumulació de la riquesa nacional. Com a resultat d'això, la unió d'estats confederats també es posava en un desavantatge respecte els aparells de dominació i explotació d'Europa occidental, generadors d'un nou tipus d'acumulació i riquesa.

Els atacs cap als Articles de la Confederació sempre partien d'intents de regulació del comerç interestatal o d'intents d'establir vies de taxació per tal de començar un procés d'exacció que servís per a pagar part del deute contret en l'empresa de la guerra, cosa que necessàriament entrava en conflicte d'atribucions amb els estats, els quals encara retenien tot el poder per a establir taxes.

L'interès comercial representat hegemònicament a la Constitució no podria sinó considerar-la com una plataforma des de la qual s'havien d'activar una recursos organitzatius, que haurien de servir per a realimentar contínuament el seu propi interès. Com planteja Beard, la manera més directa de comprovar això és resseguint el perfil socioproductiu d'aquells qui es trobaven representats a la convenció constituent, identificant els avantatges concrets en funció de la forma de la seva propietat principal, la qual es pot suposar que va servir per a orientar el seu vot en aquell pronunciament. En això cal distingir els propietaris en *real property* o propietat immobiliària (representats en els terratinents i els esclavistes) i els propietaris en *personalty* o propietat mobiliària (comerciants, financers, etc.). Aquests últims, en especial, tenien una expectativa de progressar en l'acumulació a través de noves conductes productives, basades en aspectes tècnics de la seva mobilitat, que haurien de ser legitimades pel nou Estat.

Així, a través de la identificació de la presència d'una addició d'interessos individuals, es pot arribar a mesurar l'acció d'impuls que es va recrear cap a una forma d'interès grupal. El grup dels propietaris de títols de *personalty*, i no de terres exclusivament, es composava d'aquells qui posseïen un interès en la distribució del diner, o de granges subarrendades. A aquests els representaria un impediment no poder cobrar en un valor estable, com comportava el tipus de diner fluctuant que emetien els estats, el qual escapçava el seu eventual procés d'acumulació (Beard, 2004: 32). D'aquesta manera s'establí una via legal,

o costumària, d'alleujament del deute econòmic de la part més pobre per les vies de les polítiques públiques dels estats.

Això era també un obstacle per a aquells qui posseïen un interès en títols de deute sobre l'Estat confederat, que es trobaven que sota els Articles no es parava atenció al volum del deute i que així el valor dels seus títols baixava contínuament (Beard, 2004: 33). Per això voldrien que un Estat comú assumís aquest deute, establís vies per a sufragar-lo i fes créixer el valor dels seus títols.²²³ Un altre grup implicat el constituïen aquells qui tenien inversions en empreses manufactureres i logístiques, els quals naturalment desitjaven un esforç regulador de les lleis i protegir les rutes del comerç a la manera que s'anava fent als grans Estats europeus (Beard, 2004: 42). I finalment existirien aquells que tenien un capital llest per a comprar terres amb finalitats especulatives, que es trobaven disposats a aprofitar qualsevol conjuntura que els resultés favorable (Beard, 2004: 49).

En tots aquests perfils es podia trobar una motivació molt clara per afirmar el projecte de canvis de la Constitució. Mentre que en la resta, en els petits propietaris, potser no es tenia clar del tot si resultaria millor mantenir-se en les formes d'unió dels Articles o bé tractar d'aprofitar d'alguna manera els canvis proposats. Convé assenyalar de manera important que cap projecte polític coordinat defensava encara la situació dels petits grangers que perdien estatus i per això serien aquests els que pagarien els costos del salt acumulador.

El moviment propagandístic dels federalistes pel procés modernitzador del país

Un altre indicador de la necessitat d'afirmació d'una hegemonia política per a donar lloc als canvis productius i al nou model de societat és el moviment propagandístic encaminat a convèncer una opinió pública que es percebria com a volàtil, confusa o, directament, sense possibilitats d'alinear-se naturalment a favor del seu propi interès (Beard, 2004: 152-154).²²⁴ El seguiment d'aquests discursos també resulta especialment il·lustratiu del tipus de natura interactiva, dialèctica, en què s'establí la pugna pública d'ambdós interessos.²²⁵

El projecte federalista, així públicament disputat, afirmaria la necessitat d'establir un poder executiu federal fort per a trencar les tendències cap a l'atrinxerament en el factor democràtic de les majories. Es pretenia evitar un exercici recurrent i sense contrapesos del govern de les majories, que tan mal exemple havia assentat a la república de l'Atenes clàssica. O com havia succeït també al propi escenari idíl·lic, amb el tipus de poder popular que era causa d'insurreccions. L'executiu fort era un instrument per a inhabilitar i deslegitimar les accions de la política informal i popular que s'enfrontaven al procés acumulador.

Com a part del mateix esforç també es volia restar poder a les atribucions localistes dels estats. I, entre tot, també es feia valer la idea – una convenció cultural ben autòctona, i en la que els federalistes devien de creure honestament – que l'Estat s'havia de constituir en la mínima de les expressions necessàries. Aquesta seria una assumptió compartida per tots. L'Estat, en la tradició anglesa, s'assimilava a un poder fonamentalment arbitrari i

---

²²³ Un exemple l'encarna la societat dels *Cincinnati*, antics militars que havien posat les seves esperances de consolidació social en l'Estat que havien ajudat a fundar, en un acte ple de simbolisme identitari, i per això eren intensos defensors del projecte federalista (Beard, 2004: 38). Aquest és també un exemple de la major cohesió i major organització en què s'estructuraven els federalistes per aquest horitzó més concret. I més perquè el dels *Cincinnati* no constituïa un gran interès, sinó un d'escala popular. Així, serveix per a exemplificar l'actitud del perfil popular que esperava millorar la seva condició i esdevenir propietaris.

²²⁴ Moviment discursiu que es pot resseguir a través de les obres, també, de Richard (1994) o de Pangle (1988).

²²⁵ I en ús de les idees de la part dels ideòlegs progressistes, on l'obra de Paine, *Common Sense*, va jugar un paper destacat.

hostil, l'expressió d'un "altre" retallador de les pròpies llibertats de propietari. Per tant, com a ideal, aquest ens havia d'encarnar-se en la mínima expressió que servís per a assegurar la societat civil i no molestar. Encara que, en el cas dels federalistes, l'asseveració devia de contenir el criteri de què havia de ser, també, la mínima expressió que assegurés el desequilibri de la dinàmica relacional estructural heretada.

En certa manera, els federalistes es podrien veure a sí mateixos com uns homes audaçs que volien establir una arena d'expansió de les seves activitats, en una concessió necessària per part de la resta del context social, per a la millora de tots. Un projecte en que, de qualsevol manera, pretenien mantenir intacte l'àmbit dels agraristes, en una espècie de situació de *win-win* que recomanaria qualsevol inclinació al sentit comú.

Però cal notar, alhora, que aquest posicionament dels federalistes implicaria una estratègia dirigista i una forma de filosofia paternalista cap als petits grangers, sobre els que penjava un prejudici de barbarisme per observar la seva autonomia com una fonamental limitació productiva (Beard, 2004: 155). En això es pot veure una nova derivació heretada del cànon, en el seu processament del prejudici aristotèlic sobre la incapacitació dels pobres fins per a identificar el seu propi interès. En aquestes consideracions, els federalistes van començar a concebre el bé general com una instància massa inconcretable en sí mateixa, massa heterogènia com per a què pogués existir realment (Beard, 2004: 155). Així, als seus ulls tindria més legitimitat que el grup amb l'interès més "alt" o més "sofisticat" imposés les seves prerrogatives.

Aquesta va ser la raó que va fer identificar el bé general als interessos particulars més prominents a la societat, deixant de banda els interessos petits i diversos de la resta de la població. Així, el bé general va passar a identificar-se més amb els interessos de l'Estat, ja que era allà on es reunien els interessos més prominents. En suma, el que s'adquiria era una definició formalista del bé general en què el *demos* jugava un paper passiu, amb el que alhora es donava un pas cap a la inhabilitació de les atribucions democràtiques del context. El bé comú seria assimilat a les categories desenvolupadores dels federalistes, prenent la forma d'una instància monolítica i hipostatitzada, amb la prioritat d'assegurar un espai social hàbil per als lliures moviments del capital i de la llibertat propietària.

El que interessa recalcar una vegada més és com el pòsit de l'aristotelisme processat a través del cànon va servir per a modelar, també, els primers moments de les institucions polítiques modernes. En una modernitat que començava a observar de forma acrítica els trets ideològics que habilitaven a la formació del capitalisme.

La dubtosa ratificació de la Constitució: la inhabilitació de la incòmoda democràcia

James Madison resulta un exemple dels dilemes presents a la generació dels *founders*. En la seva contribució al *framing* federalista, Madison concebia que la capacitat de control recíproca entre les diferents parts del govern havia de servir per a evitar l'opressió d'alguna part de la societat respecte l'altra i contra l'opressió d'una classe de governants respecte alguna de les parts. El contrapès plasmat a les institucions implicaria que no es podia capgirar el signe d'un govern de manera immediata i abrupta, una mesura que s'havia pensat específicament com a defensa contra les "volàtils majories". Alhora, l'interès dels propietaris prominents obtindria una certa immunitat processal contra el perill més punyent de les majories populars a l'hora de fer valer el seu projecte de canvis.

La clau de volta de tot l'aparell dissenyat era el rol de la branca judicial, en el seu control sobre el procés de govern, el qual representaria una afirmació essencial per a la nova hegemonia política en procés de construcció, ja que, en sí, la judicatura hauria d'encarnar un cos de propietaris amb tot un aparell legal al seu favor, vigilants de la no vulneració

potencial dels seus propis drets privats. Això podria representar un avantatge institucional per a establir l'hegemonia política d'un sector dels grans propietaris i un primer pas cap a constituir-se en una nova aristocràcia de diner (Beard, 1965: 52). Aquest era un plantejament que no s'inclouïa en el programa revolucionari inicial de Philadelphia, sinó que es va afegir després, en el moment de l'aturada de la revolució, i per tant s'ha d'atribuir a un subgrup particular (Beard, 2004: 163). Madison no havia tingut en compte la possibilitat d'una autopromoció grupal per causa de la innocència que li feia suposar un "desinterès virtuós" als de la seva pròpia classe, com a part de la generació fundadora a la que també es suposava un criteri moral i una capacitat d'autocontrol. Però el subgrup interessat només estava disfressat d'aquesta aurèola.

Amb l'anàlisi de Beard es fa difícil passar per alt la presència d'aquestes jugades interessades. Al camp de la política econòmica l'Estat federal havia de representar una restricció de les capacitats dels estats particulars. Això no podia significar altra cosa que la protecció dels interessos de la propietat en *personalty*, en una relació detrimental amb la de la *real property*. S'havia de restringir la capacitat de producció de diner local, o directament d'afectar d'alguna manera a l'obligació del contracte dels deutors agraris empobrits amb els seus creditors. Per tant, calia bloquejar la base de reivindicació legalista en què s'havien aixecat els Shays, entre d'altres (Beard, 2004: 179). Així es demostra la presència d'aquest cabdal debat normatiu, entre el poder popular present i el poder del capital que encara havia d'afirmar-se. John Marshall ho expressaria amb tota claredat en afirmar que no es podria seguir canviant, per les que havien estat les vies d'anivellament material exercides des de canals polítics, "la situació relativa entre creditors i deutors" (Beard, 2004: 182). No es podia fer servir un canal polític per a afavorir els petits propietaris, ja que això determinava que no es pogués afavorir els grans.

Les atribucions positives de l'Estat federal, per altra banda, incloïen la capacitat d'establir taxes, cosa que li conferiria la possibilitat de pagar un exèrcit permanent – element essencial de suport al comerç (Beard, 2004: 171) – i la capacitat d'establir un control sobre el comerç entre els estats i així d'establir mesures proteccionistes per a les manufactures nacionals.²²⁶

Entre el procés de ratificació de la Constitució es podria constatar que en certs estats gran part de les masses populars es trobaven a favor de desentendre's directament del deute contret i per tant no se sentirien inclinats a dotar dels poders proposats al nou govern (Beard, 2004: 220). Això sens dubte hagués establert una base de conflicte amb la tradició – i el deute específic contret amb agents interns – que es basava en les especials atribucions de poder dels propietaris, així com una base de divergència civilitzadora ben característica que no se sap fins on podria haver arribat.

Però és que els sectors anti-federalistes també van assenyalar el tipus de discontinuïtat que representava l'adopció del nou govern, respecte la pròpia tradició institucional viscuda a les colònies. L'extracció d'atribucions dels estats locals per transferir-les al nou Estat federal practicada per una camera directiva restringida, formada d'homes prominents i de diner, només es podia considerar com un moviment, en sí, inconstitucional respecte al marc de normes legals tradicional; una inconsistència normativa amb els Articles de la Confederació (Beard, 2004: 224).

No es pot evitar pensar en la veracitat de l'argument sobre el dirigisme en el procés d'aprovació de la Constitució, quan es constata la manipulació dels elements del procés de

---

²²⁶ Establir taxes des del nivell federal es subvertia el canal representatiu - local i *accountable* - pel qual s'havien establert les taxes fins llavors, a través de les assemblees. Cal recordar que *no taxation without representation* era el mateix lema de la revolució.

votació a les càmeres estatals que es podia pensar que afavorien l'aprovació del nou instrument. O quan es constata l'existència de l'estratègia d'avançar la votació allà on es pensava que el suport electoral dels membres de les càmeres podria minvar a mida que es desenvolupessin conflictes socials, o allà on es percebia que el contraprojecte agrari es trobava menys desenvolupat i se'l podria sobrepassar abans que es trobés constituït (Beard, 2004: 237). Això representa un nou exemple d'un esperit transgressor que, partint d'un conservadorisme polític, pretenia afirmar el procés desestructurador quant a la producció, per a reestructurar després a la seva voluntat.

Un altre punt de discussió va ser el fet que la ratificació de la Constitució, un cop aprovada pels estats, no inclogués cap procediment de votació popular on s'afirmés la voluntat directe de tot el poble. En canvi, van ser els delegats prèviament escollits per a representar els estats en el *framing* de la Constitució els que van servir per a pronunciar-se sobre la seva adopció final, considerant que a través d'ells ja quedava vehiculada la voluntat real del poble. Però un estudi detallat dels perfils socials ensenya que si s'hagués proposat un referèndum de ratificació a New York, amb el vot directe dels homes habilitats a fer-ho, la Constitució no s'hagués aprovat (Beard, 2004: 245). Mentre que, amb el procés dut a terme efectivament, va ser vora d'un 5% del total de la població qui es va expressar en termes electorals sobre la ratificació (Beard, 2004: 251).

Tots aquests fets van molt en contra de la idea de la fundació dels EE.UU. com una afirmació de la democràcia popular o com a expressió de la voluntat majoritària. Més aviat aquest segon moment de la revolució va representar un moviment de contramesura per a inhabilitar el poder popular i poder practicar canvis essencials en la direcció desitjada per les elits.

3.5 - La primera administració dels Estats Units d'Amèrica

3.5.1 - La neutralització del conflicte d'arrel popular habilitat per la revolució

La dinàmica popular creativa de Pennsylvania

Després de la revolució, al debat sobre el paper que calia atorgar al poble ras al nou sistema polític, Adams va observar que aquest no era tan il·lustrat i conscient a la resta de l'àmbit colonial com a Pennsylvania, asseveració per la qual va imprimir al seu discurs un to clarament elitista i desconfiat del tipus de virtuts populars que Paine era tan procliu a inferir (Foner, 2005: 122).²²⁷ De fet, aquest debat sobre el paper i la integració dels elements populars al nou sistema tindria unes conseqüències importants al conjunt de la forma resultant de l'edifici social.

A la Pennsylvania revolucionària, amb l'esforç fet per a finançar la guerra i la pujada dels preus de tots els elements de subsistència, la situació de penúria se sentia de forma punyent, com a tota la resta del país. Però allà, en un ambient en què els mercaders seguien traient profit del negoci dels aliments subministrats a l'exèrcit i a les ciutats, la percepció de la crisi econòmica va portar a una reacció d'elements populars, que es van

---

²²⁷ Seria en aquests termes, també, en què es donaria el debat whig en els pols oposats de Paine i Burke, sobre el paper de la tradició i de la innovació a l'hora d'organitzar el millor ordre util al desenvolupament de la societat (Foner, 2005: 214). En la posició de Burke la ideologia conservadora habilitava una autoritat directiva i era aquesta mateixa la que servia com un "exoesquelet" de manteniment de les microrelacions de dominació de l'ordre social global i de suport al progressiu procés acumulador capitalista (Palmer, 1965: 286). Uns trets que representaven l'antitesi de l'alliberament universal que Paine pensava que s'havia de recrear a través de l'entrada a la nova societat.

llançar a l'organització d'uns comitès extralegals. Des d'ells van dedicar-se a regular l'activitat comercial de les ciutats a través de taxacions populars i establiments de preus màxims per als aliments (Foner, 2005: 147). En aquesta estratègia es mirava cap a la tradició europea de l'economia moral, que encara feia valer una imatge d'una comunitat interconnectada i mútuament dependent, amb un bé comú identificable.

Per altra banda, la idea de persones com Paine era que enmig dels vincles de dependència i reciprocitat propis de les societats orgàniques també viatjava un important vector de subordinació que caldria eradicar d'arrel. Així, la seva noció del *laissez faire* atacava la base moral de l'economia per tal de deixar aquesta última neta de qualsevol element interventor arcaic i políticament instituit que pogués afectar les oportunitats igualitàries que provindrien d'una esfera productiva neutra. En aquest ambient, els ciutadans serien capaços d'assolir la seva pròpia independència i llibertat a través d'una gestió racional de les seves propietats. Era la manera de fer que la riquesa de les nacions creixés i que ho fes en una certa distribució. Una distribució amb un "sòl alt", fruit de la noció d'autonomia propietària, i un "sostre" sense límits.²²⁸

Els aixecaments populars a Philadelphia el 1770 al voltant dels preus dels aliments, liderats per la milícia en comitès extralegals, representaven una força popular que començaria a veure's com un tant descontrolada. Aquesta fins podia observar-se com prou radical com per a arribar a constituir una amenaça per a l'estructura de propietat o el marc normatiu dels propietaris (Foner, 2005: 169). Els treballadors de Philadelphia encara repudiaven la idea que el comerç arribaria a regular-se a sí mateix si es donaven les condicions adequades i interposaven la necessitat de mecanismes col·lectius de mediació. Això també demostra un cert desajustament entre els programes d'idealistes com Paine i els productors directes, que havien d'enfrontar-se creixement a una problemàtica en obtenir els mitjans bàsics de subsistència.

Més encara, els tumults de Fort Wilson (1779) van portar la situació a un nou límit. Aquests tumults van consistir en una multitud furibunda atacant James Wilson, un integrant de les classes altes i conservador, encara que patriòtic, el qual havia estat intentant intermediar per a refrenar els impulsos destructius de les masses cap a certs amics seus britànics. Els atacants van obligar Wilson a atrinxerar-se a casa seva amb uns quants seguidors, van establir un intercanvi de trets i van morir diverses persones. Sens dubte, aquest tipus d'erupcions populars també amagaven una actitud de conflicte prepolític, mal comprés i mal dirigit. Però això no vol dir que l'episodi no tingués relació amb les tensions al voltant de la pèrdua de l'escenari igualitari.

Sens dubte que en aquests episodis de violència, com en el seu substrat, hi havia un potencial desestructurador important, però també és fàcil argumentar que, per la pròpia cultura, per l'aïllament de les condicions trobades a Philadelphia, els moviments populars estaven molt lluny d'arribar a trobar-se enmig d'un procés de reordenació similar al viscut per França uns anys més tard. Però, les classes altes, patriòtiques i conservadores, van tenir temps d'assumir que una amenaça com la francesa ja era present efectivament i van reaccionar per a desactivar-la.

La ruptura del primer front d'acció política popular radical

Successos de violència com el de Fort Wilson van tenir la conseqüència ineludible de formar una divisió entre l'*artisan intelligentsia*, així es va donar una ruptura entre del liderat radical artesà i les activitats de les masses populars (Foner, 2005: 178). I això passava just

---

²²⁸ Era en aquests termes que aquesta noció es presentava al segle XVIII com una ideologia de la realització, de la riquesa i de la llibertat de la majoria (Foner, 2005: 155).

quan el debat sobre els controls dels preus estava polaritzant les posicions entre els alts mercaders, d'una banda, i els baixos artesans i els treballadors assalariats de l'altra. Una cosa semblant succeïa amb la polarització de les posicions que demandaven un *Land Bank*²²⁹ i les que volien promocionar el Bank of North America de Morris (1782), el qual portava a una confrontació paralitzant sobre aquest repertori. Morris i els seus amics mercaders van destruir el Land Bank i, de l'altra banda, el procés polític al que li quedaven alguns controls democràtics va destruir el banc de Morris, el que era el primer intent d'un banc central al país. Amb tot, així es perdia una oportunitat històrica per a seguir atiant el radicalisme popular democràtic.

Amb el bloqueig al que es van veure abocades les mobilitzacions populars, posicions educades com la de Paine van trobar que no hi havia alternatives a fer el pas d'assumir el mecanisme del mercat com a element de regulació social, en què la incoació a assumir els requeriments conductuals es donava per mitjans indirectes a la postura il·lustrada i civilista d'un acord més manifest. Paine va assumir també que en aquell moment particular l'Estat havia de créixer per a refrenar el factor popular radical (Foner, 2005: 190).

Per tant, el cas de Paine serveix per a il·lustrar la particular posició de concessió cap al projecte dels alts interessos mercantils a què es van veure abocats els ideòlegs artesans en veure's aïllats de la base popular, que jugava un paper tan important en els seus propis esquemes. D'aquesta manera, Paine, com d'altres, va acabar advocant per l'establiment d'un nou tipus d'autoritat abstracta gestionada per la conjunció de l'Estat i dels mercats. I també seria favorable a l'adopció de la Constitució, que ell veuria com l'única alternativa per a una certa reproducció de la base d'independència que caracteritzava l'estil de vida dels artesans (Foner, 2005: 205). Paine va arribar a concebre la Constitució com una salvaguarda republicana per a assegurar un repartiment igualitari de les oportunitats vitals. Però no va ser capaç d'observar que a través dels mecanismes de mercat es pogués instal·lar un poder antirepublicà a l'interior mateix de l'Estat.

Un segon aspecte que va portar eclipsar el paper del radicalisme popular va girar entorn de l'elecció d'una personalitat carismàtica com la de George Washington per a ser el primer president de la nació. Això va fer que es reforcés la cultura sobre l'elit natural que representaven els plantadors de la generació dels *founders* i que s'incidís en la idea segons la qual havien de ser aquests estrats i no el poble ras els que ocupessin els càrrecs públics. De fet, George Washington era ell mateix un portador del cànon ideològic occidental per mantenir el prejudici contra les majories populars (Beard, 1965: 63). Per això va ser un partidari del govern fort i administrat pels homes naturalment inclinats a tractar l'envergadura dels grans assumptes polítics. Però Washington també encarnà la consideració cap a una forma de valor deontològic en l'exercici del govern relacionat amb una certa noció del "bé comú"; d'una moral d'elit responsable. I fins es va preocupar de provar que no era ell mateix un integrant més d'un interès en *personalty* com el de Hamilton, desvinculant-se de qualsevol tipus d'activitat especulativa i mantenint-se en el seu perfil de plantador avantatjat i deliberatiu. Ell encara creuria sincerament que el pla federalista era el millor que podria haver desitjat el conjunt de la societat.

Però el que va ocórrer va ser que sota la seva ínfula moralista i paternalista es van situar agents d'un interès particular, dins el conjunt del projecte d'innovacions productives i organitzatives. Així, s'ha de tenir present la manera en què aquesta aurèola carismàtica dels *founding fathers*, com Washington mateix, va ajudar a lubricar el trànsit cap a un model

---

²²⁹ Un "banc de terres" que servís per finançar els materials bàsics per l'autonomia ciutadana en el model del petit granger.

molt més radical de reorganitzacions productives, que de retruc afectarien el conjunt de l'edifici social. Hamilton, per exemple, va saber identificar aquesta aurèola de líder il·lustrat per a aprofitar-la per a una afirmació d'una oportunitat grupal particularista. D'aquesta manera, es pot atribuir la incidència d'aquest efecte lubricador cultural de l'interès federalista com a mínim a les tres primeres presidències, les quals encara formaven part de la generació revolucionària i mitificada: a Washington, Adams i també al propi Jefferson (Beard, 1964: 195).

3.5.2 - Una política partidista a la comunitat sense partits polítics

Les continuïtats entre els càrrecs a la Convenció Constituent i el primer govern

La prova de la coherència de l'acció política del grup dels *security holders* amb propietats en *personalty* la brinda el seguiment de les persones que van ocupar un càrrec a la Convenció Constituent i que després van ser escollides per a prendre part del primer govern dels EE.UU. En les continuïtats entre un càrrec i altre es pot observar que encara que no existís una estructura de partits polítics diferenciats els individus es comportaven "tal com si hi fos" (Beard, 1965: 33). De fet, aquest clivatge hauria actuat com a divisòria fonamental en les votacions que varen formar les institucions i el seu primer govern. La prova ulterior en seria el fet que, després, aquesta matriu de confrontació també es va traslladar a la base de l'efectiva divisió partidària que es va generar entre els partits Federalista i el Republicà. També es pot pensar que el que va ocórrer fou que els agents polítics tenien tan interioritzat el clivatge polític que no van necessitar la parcel·lació organitzativa dels partits per tal de mostrar una conducta estructurada i ordenada per sí mateixos, en coherència amb l'interès material particular.

Beard ensenya com la conducta de vot dels diferents delegats serveix per a corroborar aquestes línies subterrànies d'expressió del conflicte i com un grup més o menys constant de persones va pressionar per l'adopció dels nous elements de govern, a través d'una conducta coordinada i coherent. Així, dels membres que formaven part de la Convenció Constituent n'hi va haver 25 que van votar a favor de la Constitució i que després es van mantenir en la línia de vot dels federalistes. Va haver-hi 5 membres més que van votar a favor, però que van passar a l'oposició en el moment de la presidència de Washington, i 7 més d'aquests que ho van fer en el moment de plantejar-se el paquet de mesures fiscals de Hamilton. Va haver-hi 6 membres de la Convenció Constituent que van votar en contra de la Constitució i que van seguir a l'oposició després d'aprovar-se. I, significativament, no hi va haver cap opositor que després generés simpaties cap als federalistes (Beard, 1965: 74).

Aquest indicador fa afirmar Beard que l'única conclusió que es pot extreure d'un seguiment tan directe de la conducta política és que la primera administració dels EE.UU. va formar un govern partidari, encara que ho fes per una via més informal, sense partits polítics formalitzats (Beard, 1965: 107). Això dóna la imatge de què la resta de delegats – fora dels primers 25 – van anar adonant-se progressivament de les conseqüències profundes i de les capacitats que es conferien al govern a través de la Constitució, a mida que se'l anava omplint de continguts i convertint-la en un element desequilibrador del vell escenari.

En aquest moment alguns van arribar a denunciar la natura maquinadora i no gaire neta dels moviments polítics dels *security holders*. Però la realitat era que els intel·lectuals o líders d'opinió agraristes encara varen confiar en ser capaços de bloquejar les mesures concretes més efectives i potencialment perilloses dels seus oponents i en fer servir la pròpia

Constitució en contra de la prossecució ulterior del seu projecte (Beard, 1965: 77). O bé, a l'estrat dels grans agraristes, la ingenuïtat va resultar d'un excés de prudència, d'una voluntat de no sotmetre a un excessiu estrès el principal clivatge sobre la propietat, sacsejant-lo fins a fer-ne despertar tot el seu potencial desestructurador. Amb això, de fet, es va generar una nova dilació interpretativa de la realitat d'aquest conflicte que va tenir un important impacte a les institucions, concedint un cop més la iniciativa als federalistes.

La política partidista per a desactivar el control popular dels assumptes del govern

En realitat, la Constitució s'hauria de mantenir en un pla merament simbòlic i no plenament efectiu fins el moment en què es concretés la forma de les primeres mesures fiscals; fins que es definissin les qüestions sobre el finançament del deute, la relació de les finances amb una base de valor sòlida, l'aplicació decidida de les lleis que obligaven a pagar impostos a la població, l'actitud respecte les activitats del comerç i les manufactures, les polítiques de regulació de la propietat de la terra o l'establiment d'un sistema judicial comú (Beard, 1965: 86).

Aquestes eren mesures que no podien ser obviades i que exigien l'establiment d'un pronunciament institucional sobre el clivatge de la propietat i sobre els factors que afectaven a la relació específica entre interessos polítics i projectes respectius. Els moviments polítics històrics deixen clar que l'actitud de la primera administració va ser la d'afirmar – sense gaires reserves ni esperit de conciliació – el projecte federalista en tota la seva intensitat, en la màxima expressió del favor cap a un grup particular. Aquest favoritisme va realitzar un primer pas cap a una institucionalització i va ajudar a afavorir canvis relacionals cabdals entre els grups socials.

Hamilton va procurar influir en Washington des del principi per tal de fer-li aplicar els seus dissenys ràpidament i en tot detall. En paral·lel, es preparava també la massa parlamentària que hauria de recolzar-lo. Així, dels 44 membres que van ajudar a aprovar la Constitució, 37 van donar el seu suport al pla de Hamilton, el qual també es pren per una prova de què aquells qui van crear el marc de govern no eren gens indiferents a la qüestió sobre quines mesures s'haurien d'aplicar tot seguit (Beard, 1965: 101). De la mateixa manera, les branques executiva i la judicial també van ser preses pels *framers* de la Constitució i per la figura atípica de Jefferson. En la primera presa de posició, el Senat estava ocupat per aquests *framers* més notoris, mentre que la House of Representatives (càmera baixa), estava majoritàriament ocupada per la segona línia de *security holders* de títols de l'Estat depreciats i per especuladors de tota mena.

El moviment clau que calia realitzar per a aquests agents, per a aplicar les mesures que els resultaven favorables, era el d'esquivar l'estructura tradicional de vehiculació el poder polític que passava per les assemblees i pel control local (Beard, 1964: 163). Per això calia aplicar ràpidament tot el seu programa, deixant el mínim marge de maniobra als delegats dels estats, amb el que es percep clarament el caràcter de subterfugi contrademocràtic de la seva acció afirmativa.

De la mateixa manera, la branca judicial també va quedar mediatitzada per aquest filtre partidista organitzat a través de l'interès que resultava més motivador cap a accions innovadores quant a les relacions productives. Aquest interès també va arribar a conformar la primera hegemonia partidista a les institucions dels EE.UU. Amb això, en realitat, el grup dels propietaris en *personalty* va poder dur a terme un segon procés cabdal de *framing* sobre la forma específica que prendria el deute nacional, el seu finançament i el banc que haurien de sustentar-lo. La branca judicial va jugar un paper cabdal en promoure nous patrons homogenis en la solució de conflictes microsocials al voltant de qüestions de

propietat, les quals van limitar enormement el marge de variabilitat i d'esperit de compensació moral dels efectes considerats aberrants resultat de les relacions de producció.

A l'escenari tradicional, els jutges mantenien un lligam amb la comunitat. Es mantenien arrelats a una cultura local que els distanciava dels debats sobre les noves pràctiques productives i així eren defensors de les antigues relacions i les seves tendències igualitàries entre els *freeholders* blancs. En canvi, el nou sistema judicial havia de ser uniforme, amb lleis homogènies, insensibilitzat a les realitats morals locals i per tant no sotmès a la inestabilitat que pogués provenir dels criteris morals de les comunitats. Els jutges només s'haurien de guiar pel criteri de fer valer unes lleis homogènies, abstractes i ordenadores sobre la propietat. Així, l'accés a les definicions normatives de la societat, on abans incorria alguna participació popular, ara esdevenia un "gran assumpte" i s'hi vedava expressament la participació directa de les masses.

Igualment, a l'anterior sistema el factor clau del control del tresor públic requeia en mans de les assemblees estatals – "la camera del poble controla el tresor" – i d'aquesta manera en mans dels instruments de comptabilitat democràtica de la massa poblacional amb dret a representació política. Però aquesta prerrogativa ara resultava buida de continguts efectius, lletra morta, per efecte de la derivació procedimental de la voluntat del poble que havien realitzat els federalistes cap al nou Estat federal (Beard, 1964: 162). Aquests van plantejar una extracció indirecta del poder derivat del poble a l'hora d'escollir els representants del nou Estat de la unió. Amb això van aconseguir deshabilitar el control democràtic que provenia de la localitat, cosa que representaria una primera victòria cabdal. Així, els nous delegats van poder definir la forma del deute nacional pensant en afavorir els capitalistes que havien finançat l'Estat, el nou bé comú, i no pas sota el control proper dels electors concrets.

3.5.3 - Els nous poders financers establerts a l'Estat

El valor intencional de la institucionalització dels nous instruments financers

La forma definitiva que va prendre el deute públic dels EE.UU. va resultar tot un pronunciament en el camp dels projectes de canvi social i en l'afirmació d'un interès encara més particularitzat. El primer tret que cal destacar és que en l'establiment del deute es va decidir no distingir entre la primera ronda de compradors de títols, d'una atribució de sentiments més autènticament patriòtics, i una segona ronda que va ser integrada per especuladors, que s'havien aprofitat de la depreciació inicial i de l'estat de necessitat immediata d'alguns petits propietaris i els havien comprat els títols a baix preu.

Això va implicar un pronunciament en termes morals i polítics. O bé es feien servir les mateixes nocions morals que havien prevalgut fins el moment, mitjançant les quals des de l'esfera de la política es reequilibrava ocasionalment la distribució dels efectes materials, que acabaven redundant en efectes d'autonomització de la conducta política de la massa poblacional i que així tenien un efecte de *levelling* democratitzant per a tots els propietaris. O bé es feia servir una nova solució de criteri, de què havia de prevaler una normativització abstracta dels patrons econòmics a través dels sistemes de retribució autònoms del mercat.

El mercat, així, es feia servir com a pretext per a la reordenació dels efectes materials que haurien d'operar a través de l'establiment del deute, premiant les accions dels especuladors i deixant a la seva sort els petits grangers que havien venut els seus títols per flaquejar davant de la necessitat. Així es va afavorir una acumulació transformadora de la

societat. El mercat servia de vehicle per a la incoació política d'emmotllar-se als nous requeriments normatius o morir de gana.

Més enllà, l'estratègia va acabar permetent efectuar un nou moviment dilatori sobre el clivatge bàsic de la propietat, recolzant-se en una part intencionadament seleccionada del pensament il·lustrat de gent com Adam Smith o John Locke, que hauria manat castigar a través del mercat els petits propietaris que no van mantenir la seva fe en els títols del nou Estat. Però no era un assumpte de fe, ni de moral de cap tipus, el que havia portat als primers compradors a vendre, sinó la necessitat immediata; simplement era un assumpte de les normes del joc del mercat i de l'acumulació el que demandava castigar-los a ells. Potser això encara no es veia en tota la intensitat de les seves conseqüències de cara als patrons d'estructuració de les relacions entre els diversos perfils poblacionals, perquè l'increment del deute es podia presentar com una manera de promocionar la inversió en general (afavorint el comerç i les manufactures), però també de retruc alguns petits i grans grangers. Entre algunes altres concessions a l'interès agrari, encara es podria generar el miratge de què amb tot es deixava espai per a la reproducció del vell esquema d'ordenament i distribució de la propietat on havia pres existència el granger autonomista. El banc nacional (1791) que es va crear després de l'intent fallit de Morris, estava basat en els títols dels estats particulars i havia de servir per a alimentar les sinèrgies creades també amb el deute. El banc estava dissenyat per a no deixar que els respectius nivells del govern compressin el propi deute nacional. Per tant, es podria pensar que això constituïa una defensa contra la creació d'un interès diferenciat dins mateix del govern, que alimentés una relació d'opressió dels governants respecte els ciutadans. Però amb el banc sí que s'estava habilitant la creació d'una fluida creació de capitals privats, mantenint el valor del diner en paper i ajudant conscientment el sector dels especuladors, que van poder acumular patrimonis majors. Amb el qual, de fet sí que s'establí una relació recurrent entre capitalistes i representants públics.

Però la intenció pública del banc era generar un circuit que començava per l'estímul de la confiança en la solidesa del deute que s'acabava de crear. Això ajudaria a expandir el comerç, cosa que també redundaria en un creixement del sector agrari i les manufactures i això era essencial per a poder presentar els efectes redistribuidors de la repartició de beneficis privats que en resultaria. Amb tot junt es generaria un creixement del volum general d'activitat econòmica, una major circulació de capitals i s'ajudaria a baixar l'interès del diner.²³⁰

Però el circuit tenia l'efecte d'oferir un estímul més directe a l'acumulació de patrimonis del perfil productiu dels *security holding capitalists*: dels mercaders, intermediaris, propietaris de vaixells i empreses logístiques i manufacturers. Aquests grups es definien per posseir un tipus de propietats més mòbil que la dels terratinents i eren els que donaven un suport més incondicional als federalistes. De manera que, sent els principals beneficiats per les jugades polítiques de creació del deute i del banc, el que s'estava provocant era que es concedís un privilegi sistèmic a l'acumulació d'aquesta propietat i a l'empoderament d'aquest perfil social. Així s'estructurava el seu avantatge tècnic a l'hora d'acumular patrimonis i poder social. I, per tot junt, el que s'estava donant a llum era una

---

²³⁰ D'un "diner sa", no d'un diner administrat "vulgarment", sense un interès, com era el *Colonial Scrip*, que tenia així una funció primàriament pública. Així, d'un diner amb una forma institucional que vehiculés les assumpcions del cànon i es trobés administrada per un propietari particular, privatista; la marca de la virtut del qual seria mantenir-se en el patró apropiador conegut a la tradició. Així, a l'assumpció que l'interès del diner acabaria baixant es naturalitzava el fet que calia pagar un peatge al seu posseïdor, que seria més baix en termes relatius si creixia el volum de producció i el benefici del capitalista en termes absoluts.

especialització ulterior quant a rols productius i uns efectes d'ordenació social en aquest sentit. Entre aquesta ordenació jeràrquica, al cap i a la fi, era on es diluïen les promeses alliberadores de Paine.

El primer Banc of the United States (o BUS) tenia unes propietats particulars que el feien rebre una definició especial i que Beard descrivia com a mig públic, mig privat (Beard, 1964: 200). És a dir, era un fons públic mobilitzat a favor del benefici privat, que fomentava directament el sorgiment d'una nova tipologia d'agent productiu i polític (el del capitalista), amb la propietat i l'autoritat reconcentrades. Així, el banc constituïa una eina competitiva per a un interès de classe – de mentalitat aristocràtica – que consistia necessàriament en l'estímul d'un capital més mòbil i acumulable i que conduïa a la formació d'un nou poder tant a l'arena nacional com a l'internacional.

A més, la creació d'aquest nou poder també resultaria una reconducció de la perillosa tendència democràtica, que portava els individus a apreciar per sobre de tot la possibilitat de viure “sense amos”.

En aquest punt s'entén la urgència que hi havia al projecte federalista per a habilitar el sorgiment d'un nou capital en un context tan hostil. El que calia als federalistes era crear un mecanisme que compensés les tendències estructurals cap a l'igualitarisme i que reproduís el seu nou tipus de poder sobre la societat. Així, el canvi més important de tots tornaria a ser un de polític.

El component transgressor del pla dels federalistes respecte la vella economia moral

Es diu que hauria estat en el moment d'aplicar-se les darreres mesures, al voltant del 1792, quan Jefferson va ser capaç de copsar la intenció de la jugada de Hamilton. Llavors Jefferson es va sentir profundament enganyat i va pensar, sens dubte, que havia deixat de reaccionar en el moment en què veritablement hauria estat necessari.

Jefferson va veure com el pla hamiltonià creava una influència dels capitalistes sobre les institucions públiques operatives, en un nou privilegi estratègic de classe. Madison, en el seu trànsit ideològic, també va intentar orquestrar una contraproposta davant dels efectes profunds del pla de Hamilton, que es dirigia particularment en contra de premiar l'actitud moralment dubtosa d'aquells qui havien especulat amb el futur de l'Estat depreciat.²³¹ Madison va proposar un escalament del deute al seu valor real – i no “inflat” per l'acció partidista de l'Estat o dels mateixos especuladors –, discriminant entre quatre perfils diferents de compradors que haurien de ser retribuïts, també, de manera diferenciada (Beard, 1965: 142). D'aquesta manera s'hauria d'arribar a l'abolició total del deute, retribuïnt en valor actual als propietaris vigents del moment i compensant residualment – a base d'un criteri moral – els casos més particularment desafavorits.

Segons Madison, això, encara que no fos ideal, feia una millor justícia que no pas el pla de Hamilton, pretesament guiat per una lògica de racionalitat econòmica autònoma i amoral. La intenció era evitar les càrregues més injustes de les apostes mercantils, de bona fe, que havien resultat fallides i més potencialment desigualadores, alhora que es produïa un cert increment relatiu del poder de l'Estat federal, en el que seria una concessió a la posició dels federalistes. Més enllà, la intenció era reduir l'impacte dels mecanismes que havien d'habilitar la nova riquesa operativa competitiva en termes d'acumulació. Però resulta

---

²³¹ Cal recordar que Madison estava completament a favor de l'establiment d'un nou aparell estatal fort - i en això no canviaria - però encara i així s'hauria encoleritzat en observar l'aprofitament immoral dels especuladors en llançar-se a fer poc menys que juguesques amb la sort d'uns moviments polítics que, per a ell, devien de veure's en una dimensió deontològica i gens frivoltzable.

prou evident que el pla de Madison resultaria una reacció desesperada en percebre que la pugna en què s'havia implicat s'estava perdent.

El xoc dels models de civilització en l'estructura de dominació: banc central i la llibertat propietària

El pla de Madison per l'escalament del deute no va trobar ressò ja que la meitat d'aquells qui havien de pronunciar-se sobre ell eren, la majoria, *security holders*. Aquests volien bàsicament que se'ls pagués pels seus títols sobre el deute de l'Estat en el valor més alt possible. Volien què s'establís un gran mecanisme de finançament del deute que havia de situar la càrrega de l'exacció impositiva sobre els factors del treball i la terra, per tal d'habilitar la creació de l'estratègic capital mòbil. Amb l'incentiu financer ofert per la particular forma del banc, s'hauria de produir un "inflament" fictici del valor del diner, el qual havia de produir un procés d'inflament paral·lel del valor del capital afavorit, però no en el del treball i la terra (Beard, 1965: 137).

El debat sobre la implantació d'un banc central al territori americà comportava controvèrsia al voltant de l'impacte que causaria sobre el vell escenari igualitari. Fins llavors, els diversos bancs locals havien operat descoordinats i així portaven cap a una inflació creixent. D'altra banda, també existia l'alternativa del banc de la terra, basat en un valor fix i estable i dedicat a la tasca de proveir de crèdits a baix interès als grangers (Foner, 2005: 195). Aquest era un model de banc essencialment precapitalista. Però aquestes institucions resultaven poc útils per a aquells que esperaven un salt qualitatiu en termes d'acumulació de riquesa nacional. Per això va ser destruït l'experiment del Land Bank, perquè no podia existir al mateix espai que el banc que servia als beneficis privats dels *security holders*. El banc central havia de ser una agència que fomentés ella mateixa el comerç i per tant que imposés una determinada definició sobre el destí de la nació. Per això en els dos models de banc s'expressava el xoc de models de civilització..

En aquest moment, A.F. Jackson, un líder antifederalista de Georgia, se'n faria creus de la desvergonyida capacitat de transgressió per part dels federalistes (Beard, 1965: 149). La jugada d'aquests significava l'afavoriment conscient i manifest d'un perfil i d'un grup cohesionat concret, als que s'alimentava la seva creixent posició de prominència social. L'ens públic els promocionava perquè postulava que la comunitat els necessitava. Però el seu era un perfil que s'havia fet prominent no a partir d'un mode innovador d'apropiació dels recursos naturals, ni tampoc d'un fet tecnològic diferencial en aquest sentit.²³² Sinó d'una reorganització de les pautes relacionals mitjançant la qual s'afectava als preceptes sobre l'apropiació dels recursos naturals i del producte del treball dels altres: era la base per a una nova estructura de dominació.²³³

El banc i el deute, junts, representaven la creació d'una mediació institucional sobre els objectius socials per als què s'aplicaven els diners públics. Abans existia un control més directe de tot l'efecte pressupostari per part de l'element popular, però aquest resultava conflictiu a l'hora d'afavorir un procés d'acumulació elititzant i "des-democratitzador". Amb el nou govern es va imposar una proposta d'establiment institucional d'un canal pel

²³² Com a mínim en aquesta primera fase, "de llançament". En ella el fet veritablement diferencial fou el polític.

²³³ Al banc i al deute caldria sumar també l'efecte de les taxes que servien de protecció a les manufactures, les quals establien càrregues sobre el consum i sobre la gran majoria de grangers (Beard, 1965: 164). Amb això el que es podria interpretar era que aquest representava el "tancament del cercle" de la transferència de patrimonis que els extreia dels perfils tradicionalment més protegits, per a posar-los al servei d'una nova solució creativa, o d'un perfil social diferent: el dels emprenedors privats prominents. Així, Jackson s'adonaria, exactament, de com el nou pla financer afavoria específicament un dels interessos socials, atorgant-li un "monopoli sobre el diner públic". Un monopoli d'uns *stock holders* donant suport al govern, ja que aquest els en donava a ells preferentment i així es posava l'ens públic al servei de la iniciativa corporativa acumuladora (Beard, 1965: 156).

qual els homes prominents de la societat podien influir en els grans assumptes polítics, estimulant la riquesa abstracta de la societat. En aquest moment, alguna posició política podria haver estat defensant una certa pèrdua de democràcia processal per a deixar marges a la recreació dels vells objectius autonomistes. Però és que això ja no era possible, perquè la nova riquesa es menjava precisament l'espai d'aquest autonomisme.

Hamilton buscava el mateix objectiu de fomentar el nou tipus de propietat acumulada i dinamitzadora que els enginyers colonials anglesos, però per a això va presentar una alternativa un tant més sofisticada i que es podia presentar sota la “capa” simbòlica del patriotisme revolucionari. Així, el pla de Hamilton va integrar l'expansió artificial d'un nou capital, mitjançant la càrrega impositiva sobre la resta de capitals existents. El beneficiari automàtic era l'emprenedor, que podia treure una cota de rendiment diferencial del seu capital mòbil, mentre que els agraris endeutats – que ja d'entrada no havien volgut la Constitució – haurien preferit l'emissió de més diners a través dels estats particulars. Amb el nou govern, en l'acte d'aconseguir els materials per a la subsistència, els pobladors havien de suportar el procés de transferència de valor de la terra cap al capital mòbil i, sense l'emissió de més diner en paper, el valor de les terres continuava caient (Beard, 1965: 124).²³⁴

El segrest final de la idea del bé comú

Una última prova de l'actitud governativa interessada orquestrada per Hamilton i el seu grup afí la constitueix el fet que aquest va veure venir l'onada d'animadversió dels sectors agraris respecte a les formes preses pel nou govern. De manera que es tenien molt clares les implicacions polítiques de la jugada, com per a poder anticipar-ho. Per això Hamilton procuraria afavorir una dispersió de la ideologia de la riquesa, de la nova forma de riquesa deslligada, privatista i atomista, sense consideració de responsabilitat cap a l'entorn. Disseminar una concepció com aquesta ajudaria a definir, a més, una relació simbòlica detrimental respecte el fons d'idees igualitàries. La iniciativa representava una estratègia que suposaria un segrest de la idea del bé comú i de la forma que hauria de tenir una societat moderna, així, en els marges de la seva particular perspectiva canònica i aristocràtica.

Però, amb tot, el que no hi havia manera d'amagar era el fet que els efectes del pla de Hamilton tenien uns beneficiaris directes, uns d'indirectes i uns d'incidentals (Beard, 1965:128). En aquests càlculs polítics, Hamilton es va demostrar com un veritable home d'acció i pragmàtic, com un *realpolitiker* consumat, i no pas com un filòsof que es deturés a buscar la justificació en termes metafísics dels seus moviments, o dels del seu grup més proper de referència (Beard, 1965:131).

Beard apunta que en conjunt el procés constitutiu va significar una gran victòria per als rics i “ben nascuts”, no simplement la d'un talent abstracte destacat d'entre el caos organitzatiu civil i des del mercat (Beard, 1965: 165). Més aviat, el procés va encarnar un procés de conquesta del poble mitjançant argücies conscientment complicades i obscurantistes, per tal d'aconseguir una canalització segura de l'expressió política del *demos* invocat. D'aquí que resulti tan matisable l'atribució de l'etiqueta de “democràtica” a la revolució americana. Bona part dels atributs del nou sistema polític constituïen, precisament, defenses contra l'aplicació del principi de govern popular a les colònies.

---

²³⁴ A més, rera la naturalització d'aquestes constants s'aniria construint, també, una pretensió d'apoliticisme.

Alhora, els fets de la revolució i la fundació van estar guiats per una enorme por a la democràcia present i a les projeccions radicals.²³⁵

Jefferson va observar també que els que havien planificat la forma dels nous instruments polítics coincidien força – com apuntava Beard – amb aquells qui resultarien més directament beneficiats amb la seva entrada en funcionament. Els grans propietaris al Senat votaven sistemàticament que sí a l'aprovació dels nous plans fiscals; i només eren els més petits propietaris els pocs que trobaven un marge de consciència per a resistir's-hi. Entremig, homes que havien començat el procés de negociació es tornaven ells mateixos grans propietaris, aprofitant el seu avantatge informatiu o bé els contactes de l'alta esfera decisòria, en una pràctica que seria titllada de nou com d'oberta corrupció (Beard, 1965:193). Com observa Beard, encara que potser no es donés un encaix perfecte entre el perfil social i una conducta interessada egoista, cosa que segurament permetria parlar més directament d'una “conspiració de càmeres polítiques”, en molts i molts casos es va donar “una afortunada coincidència entre l'exercici del servei públic i l'obtenció d'un avantatge personal”, cosa que representa un cert matís, però no un gran matís a aquesta idea inicial (Beard, 1965: 195).

3.6 - Conclusions

A les colònies, per causa de la precarietat de les institucions del govern i de l'enormitat dels territoris, es va habilitar una situació en què les propietats en terres que permetien assolir l'autonomia productiva es trobaven molt repartides entre la població. La difusió de la propietat de la terra era el punt de partida d'unes capacitats productives que es traduïen en l'autonomia política en els pobladors, el qual els dotava d'una independència de judici polític. Per tot, el seu objectiu primordial era el d'evitar les relacions de dependència. Així era com a Amèrica es podia assolir fàcilment una situació de llibertat com a absència d'amos, el qual feia que el context polític es tornés una república *de facto*, en què les atribucions de poder popular eren autorestrictives i formaven un equilibri igualitari.

En suma, l'àmplia difusió del poder popular a les colònies generava una situació de bloqueig relacional en què les atribucions materials es tornaven atribucions polítiques i formaven les capacitats per a retenir aquest poder. Entre els petits propietaris s'establí un equilibri de poder igualitari que impedia l'establiment d'un poder diferencial i de les relacions de dominació capitalistes que sorgien a Europa.

El bloqueig relacional creava un conflicte amb un altre desenvolupament sorgit de la tradició anglesa: el de generar uns canvis productius a partir de la figura del propietari exclusivista. Així, entre alguns pobladors de les colònies existia també el projecte de produir un procés d'acumulació de riqueses, el qual havia de servir per a superar l'estadi de desenvolupament al que podien arribar els petits grangers autònoms. Aquest era un projecte que necessitava postular una figura propietària amb un volum de patrimoni més gran que el dels grangers, per tal de mobilitzar una nova escala de la producció. Per això s'imposava que les propietats es centralitzessin en un gran propietari, amb poder d'imposar-se als grangers i aportant així una autoritat directiva de la producció i de la

---

²³⁵ On tampoc es pot deixar de notar que el fons d'idees democràtiques no era el mateix que el de la democràcia radical atenenca, on el govern del poble era la finalitat. Al marc implicat als EE.UU. era el d'una democràcia formal transitòria, d'ordre propietari, on la llibertat relacional a través de la disposició del propi patrimoni era la finalitat última, com en el feudalisme. Però això tampoc vol dir que d'ella no poguessin sorgir evolucions més radicals.

societat mateixa. Aquest seria el nòdul essencial en què es construiria la idea de la modernitat.

La Guerra de la Independència tenia per objectiu conservar l'autonomia econòmica de la nació i en especial dels comerciants, però amb ella es va posar en marxa una “escola de participació democràtica” per als treballadors urbans i els petits grangers. Això va desvetllar per les elits el perill de la revolució social i l'amenaça de la democràcia popular radical, el qual va portar al repte de neutralitzar aquesta espiral.

La oposició entre la democràcia popular i la pervivència de l'ordenament existent dels propietaris va portar a l'aplicació d'una acció política estratègica, per a aplicar mesures de creació institucional que només comptaven amb un suport minoritari. L'acció dels *security holders* per a promocionar-se i adquirir una autoritat diferencial a la societat va ser el que va permetre instituir una Constitució antidemocràtica i reproduir aquestes constants en el govern en el futur. En això va tenir un paper fonamental el banc central i el deute públic. Amb ells, el grup dels capitalistes emergents podia reproduir el seu estatus a partir de la producció nacional, aprofundint el procés d'acumulació i adquirint una autoritat sobre cada cop més parts del país. En conjunt, aquests mecanismes van confluïr a aquest moment històric clau per a formar un primer i fonamental repertori polític per a aplicar la l'esquema relacional del capitalisme al context específic que formaven les colònies: on abans que res calia neutralitzar la democràcia.

D'altra banda, la idealització de l'ordenament igualitari fundacional va mitigar la imatge de l'existència d'un joc de suma zero entre els interessos materials oposats, amb el qual el moviment democràtic va realitzar una retirada cabdal a l'àmbit del privatisme.

Amb això, els capitalistes van poder continuar el procés d'acumulació i guanyar una ascendència sobre la forma de tota la societat, capturant la definició de la modernitat i el propi objectiu de la societat en aquest repertori d'apropiació privada i autoritària.

Entre aquesta complexa confluència de factors va començar a establir-se el capitalisme característicament estadunidenc. Així, la nova producció va constituir el mecanisme que permetia desfer el bloqueig relacional plantejat pels petits propietaris igualitaristes, engegar una nova dinàmica relacional i posar la societat en els raïls d'una gran transformació que arribaria a subvertir aquell caràcter democràtic originari.

IV - EL PROBLEMA AMB LA DEMOCRÀCIA ALS ESTATS UNITS

Síntesi del capítol

Als EE.UU., els èmfasis polítics van seguir girant al voltant de la construcció de dos models socials diferenciats. El de la nova producció capitalista es representava a sí mateix com el necessari per a produir un salt modernitzador. Això seria el que determinaria el desencadenament d'una nova riquesa i de la capacitat qualitativa que generava un nou tipus de poder a la nació. D'altra banda, aplicar aquest projecte comportava perdre la majoria dels trets del vell escenari democràtic autonomista.

L'arribada al poder de Jefferson va ser resultat, en part, de la reacció dels sectors agraris a la progressió del projecte federalista, associat amb el privilegi als agents capitalistes, als especuladors, al procés d'acumulació i a les jugades brutes i immorals. D'altra banda, durant el govern de Jefferson es van mantenir intactes els nous elements institucionals del capitalisme. Alhora, es va afavorir la disponibilitat de terres com a contrapartida a les concessions a l'interès capitalista, promocionant el model del projecte de vida agrari, amb el qual els elements que formaven la situació de conflicte entre models socials va perviure als períodes posteriors. En l'etapa de Jefferson s'evidencia que el projecte d'una república de propietaris igualitària és finalment neutralitzat per la dinàmica capitalista de naturalesa eminentment financera.

La persistència de la institució del deute nacional i del banc central va resultar fonamental pel procés d'implantació del mercat capitalista integrat. Amb el motor de la xarxa financera teixida pel banc central, es va poder donar força i accelerar el procés de penetració de la mercantilització de tot element necessari per a la reproducció familiar. Amb això, cada cop més elements de la vida diària van anar quedant integrats a processos d'interacció mercantilitzats, amb el que es produïa una erosió de totes les relacions premercantils tradicionals, dels models de família, i sotmetent a tota la societat a una gran transformació. Així, alhora els agents capitalistes adquirien una capacitat d'extracció automàtica d'una part del valor generat en tot el procés productiu i reproductiu.

Amb la progressió del procés mercantilitzador es va generar una altra reacció, en el moviment popular que portà a Jackson a la presidència, com a defensor del vell model de democràcia igualitària, patriarcal i blanca. Sota la presidència de Jackson es va produir la fonamental batalla contra el banc central, amb l'argument que aquest feia posar el privilegi dels capitalistes per sobre de les necessitats de la gent corrent. D'altra banda, encara i així alguns dels pilars institucionals que fonamentaven el poder dels capitalistes es van mantenir intactes.

Després de Jackson, es va produir una reconfiguració dels partits polítics, en què es descartava la perspectiva de classe dels jacksonians i on s'aprofundia en la naturalització dels elements institucionals capitalistes. En això, la deriva cap a la guerra civil entre el nord i el sud i la perspectiva de conflicte al voltant de l'esclavatge dels negres va tenir un paper essencial.

Índex del capítol

4.1 - Punt de partida: Els Estats Units postfundacionals (p. 193)

4.1.1 - La persistència del problema polític derivat de la producció econòmica

El reconeixement de la dinàmica de conflicte irreductible · El programa modernitzador davant de les alternatives democràtiques

4.1.2 - La nova base de govern com a plataforma de canvis ulteriors

L'estructura del nou govern com a factor ja inamovible · Els límits estructurals del radicalisme en el marc interpretatiu dels propietaris

4.2 - La petja institucional i cultural del projecte jeffersonià (p. 197)

4.2.1 - El govern partidista d'Adams

La necessària ambivalència del projecte hamiltonià · La lluita per l'àmbit normatiu entre federalistes i la resistència democràtica · La reaparició del conflicte manifest després de la revolució · La incòmoda posició d'Adams i els seus crítics: una concepció intrínsecament dual de la societat · L'aplicació del programa d'Adams i la resposta democràtico-republicana

4.2.2 - El contraprojecte jeffersonià afronta la realitat de govern en un marc federalista

La posició conciliadora de partida de Jefferson contra el radicalisme · El programa negatiu de Jefferson: sistema judicial, propietat agrària i deute extern · La difícil cohabitació de l'ideari republicà al nou marc institucional · L'impacte de la política de Jefferson · La presidència de Madison: el banc, la guerra i la defunció del projecte federalista · La puixança de la nova facció Nacional-Republicana i l'assetjament a la democràcia basada en drets

4.3 - La deriva dels republicans cap a un nou model de desenvolupament (p. 213)

4.3.1 - El procés cabdal de la institucionalització d'un mercat capitalista

La llançadora des del mercat premodern · Boom econòmic i ulterior diferenciació de perfils grupals · L'interès en el desenvolupament reproduït a les institucions de l'Estat · El banc central com a pedra de toc del procés acumulador dels grans capitals · La nova definició del valor social en una societat capitalista · El paper agentiu de les noves corporacions i la seva legitimitat · Els nous conservadors republicans i les pugnes estatals · El factor popular com a element dialèctic per al canvi · Les conseqüències polítiques del projecte del desenvolupament · L'impacte ordenador del primer impuls del mercat capitalista i la reacció d'oposició · La reedició del banc central i la recruada a l'enfrontament de models socials · El resultat de la nova arquitectura del crèdit bancari: especulació i crisi · La centralització de capitals com a conseqüència de la crisi

4.3.2 - L'època de les “males perspectives” per a les majories socials

Els dubtes sobre el model de desenvolupament i les noves aliances polítiques · Els símptomes de l'erosió comunal provocada pel mercat · El retorn de l'angry mob en una economia bancaritzada · Reorganització política als partits, elits financeres i irrupció de la figura de Jackson · Les crisis econòmiques i el descontentament com a plataforma per al moviment jacksonià · El framing de les creences religioses en la naturalització del mercat capitalista · La nova hegemonia cultural adaptada al mercat · Bad Feelings a la política institucional; reflex del nou model social en implantació · La nova progressió de la contradicció sistèmica fonamental · La descomposició del sistema de partits fundacional

4.4 - L'ariet popular del Partit Demòcrata de Jackson (p. 246)

4.4.1 - La política jacksoniana contra la destrucció de l'àmbit d'expressió de la democràcia

La reivindicació caràcter democràtic-popular en oposició al democràtic-patrimonialista · La pugna per l'aplicació de les mesures de Jackson · El radicalisme associat a l'època jacksoniana · El plantejament de la batalla del banc central · El banc central o el problema de tenir un imperi financer monopolista dins el propi imperi

4.4.2 - L'evolució del conflicte sobre els models socials a partir de Jackson

Els efectes polítics de la desestabilització bancària · Els efectes socials de la inestabilitat econòmica · Els canals monetaris com a contramesures contra el programa de Jackson · Una nova crisi com a precipitadora del dilema sobre els models socials · La recomposició de les dinàmiques mercantilitzadores i la “segona declaració d'independència” · La desactivació de l'excepcionalitat a l'oficina presidencial

4.4.3 - El final del llegat de conflicte jacksonià

La nova estructura de partits al voltant de la qüestió de l'esclavatge · La nova proposta política dels whigs per a desactivar la confrontació de classe

4.5 - Reconfiguració de l'espai polític i deriva final cap a la guerra civil (p. 266)

4.5.1 - Acomodació cultural “romàntica” com a desviació dels problemes de l'era jacksoniana

La tradició del treball disputada per la nova cultura mercantilista · El dilema pràctic al voltant del treball i el nou romanticisme de mercat · La falca de la cultura de classe mitjana · L'erosió cultural del codi ètic del productor directe · Els models psicologistes sudistes · El nou patró de vida consumista com a viarany del debat essencial sobre el capitalisme

4.5.2 - Convulsió a les institucions polítiques; reflex d'un substrat social encara més convuls

Dissolució de les velles coalicions pel projecte democràtic i nous clivatsges polítics · L'establiment del nou conflicte sobre l'esclavatge i nous partits polítics · La definició de models socials oposats a partir de la qüestió de l'esclavatge · La degradació per causa del conflicte sobre l'esclavatge i el final del sistema de partits · La guerra civil, com una perspectiva ja ineludible

4.6 - Revisió dels grans processos de conflicte i de canvi fins a la validació final del capitalisme (p. 283)

4.6.1 - El canvi d'èmfasi de l'època jeffersoniana

La reedició de la tangent democràtica a través de la tradició dels propietaris · La singularitat del govern jeffersonià i la seva posició conciliadora · La vacil·lació cabdal de l'època jeffersoniana

4.6.2 - Els límits de la política de Jackson i la nova tutela capitalista de l'espai públic

L'intent de viratge polític formalista de Jackson · El mercat capitalista, nova autoritat social que regimenta l'espai públic

4.7 - Conclusions (p. 291)

4.1 - Punt de partida: Els Estats Units postfundacionals

4.1.1 - La persistència del problema polític derivat de la producció econòmica

El reconeixement de la dinàmica de conflicte irreductible

El reconeixement de l'existència d'una “república *de facto*” implicava seguir concedint algun paper actiu a les majories, cosa que feia que alguns *founders* fins preferissin instituir un rei propi al context colonial, abans que seguir donant volada als radicals. La revolució va implicar l'assumpció de què el factor popular hauria de retenir un rol polític singular al nou context. Un rol polític sense parangó arreu del món i que resultava inevitable per la participació essencial dels estrats populars en l'expulsió dels britànics i per les atribucions de partida. En cap altre lloc s'havia donat una disposició del poder social – en línia amb la propietat – com la de les colònies angleses d'Amèrica del Nord. Per tant, cal tenir molt present que el primer moment de creació institucional de la història dels EE.UU. va tenir a veure necessàriament amb el reconeixement d'un problema polític essencial: la necessitat de desbloquejar la posició popular conservadora del seu elevat estatus.

Això és especialment rellevant si es considera com a motivació històricament indexada, com un dels factors que varen portar dialècticament a la consecució de canvis posteriors. El problema del gran poder potencial d'acció política per part dels estrats populars es relacionava de manera indivisible amb unes capacitats de resistència a l'exploació. Això generaria una contramotivació de fer variar aquesta situació de bloqueig democràtic, el que va organitzar el projecte polític federalista. Aquest va començar amb una important reestructuració de les relacions polítiques, com a falca des de la que començar a replantejar altres relacions de la societat.

El projecte comú dels *founders* consistia en establir les bases d'un nou compacte social basat en l'autoritat i el mèrit derivats del procés productiu, així, en un àmbit suposadament neutre de la mediació per part de relacions polítiques. Aquest procés hauria d'aportar a la societat una millora general del seu sòl material, amb certs efectes redistribuïdors, per una concepció que es pot anomenar “escampament de la riquesa”.²³⁶ El govern dels homes més meritoris s'hauria d'integrar d'aquells amb més grans propietats, ja que aquestes els farien més experts en l'administració privada i per tant més capaços d'administrar el bé general. Aquesta era la manera en què es naturalitzava el govern dels grans propietaris. En conjunt, amb això començaria a imposar-se un principi de competència social que abans hauria resultat inconcebible.

També va resultar molt important que en aquell primer moment històric, aquest projecte modernitzador es trobés recolzat per gent il·lustrada com Benjamin Franklin, que formava part d'una primera generació d'homes audaços que es podria presentar com a “patrícia i com a plebea alhora” (Wilentz, 2005: 15). Figures com la de Franklin van resultar cabdals per a assegurar el suport de molts grups populars de les poblacions

---

²³⁶ On la concepció seria que l'única manera d'aixecar el sòl de cobertures materials al conjunt de la població, passaria per beneficiar l'acumulació dels grans nòduls de capital, els quals, superat determinat llindar pel propi desenvolupament del sector comercial, “deixarien caure” o “escamparien” necessàriament part de les seves riqueses a la base de la piràmide. Això es concretaria en la generació de més llocs de treball, més ingressos i més capacitat de consum. Aquesta noció, que els anglosaxons anomenen *trickle down effect*, té les seves bases a la història de la tradició propietària i adquireix ressonància en la naturalització de les constants d'aquesta tradició que es produeix amb l'entrada a la modernitat occidental. Per tant, se'n poden trobar referències molt diverses. Un exemple de la seva forma madurada sota el model neoliberal es pot trobar a l'obra de Thomas Sowell, “Trickle Down Theory” (2012), Hoover Institution Press, publicació 635.

pròximes a la costa.²³⁷ Però encara i així la problemàtica va seguir present a la societat. Això era resultat del fet que una gran part de la població no compartia l'excitació pels canvis productius i es mantenia satisfeta en l'estadi d'autonomia autoregimentativa que li reportava el seu tipus d'economia de subsistència. Així, la població tendia majoritàriament a observar els canvis més aviat com a experiments perillosos que podien tenir efectes indesitjats, a partir exactament de la mala vehiculació del nou poder econòmic cap a un poder polític "desequilibrat".

Per tot plegat cal comptar que els agents immersos en els canvis polítics van implicar-hi un reconeixement dels engranatges de la realitat material i política que resultaria envejable en comparació amb qualsevol altre context de la mateixa època. La lògica discursiva dels federalistes els portaria a voler escapar-se del tipus de reticències agraristes al seu projecte, afirmant que aquestes resultarien supèrflues en un món de "gran difusió de la riquesa" com al que ells voldrien encaminar-se. Encara que alguns n'acabessin tenint moltes propietats, el que quedaria per als pobres resultaria molt millor que l'estat de "semi-civilització" al que els abocava la falta de comoditat de l'economia de subsistència. Entre tot, els efectes de la dominació resultarien negligibles, mitigats per les grans dosis de llibertat privatista aconseguides.²³⁸

Però només uns anys després de la revolució ja sorgirien fenòmens que posarien en alguna dificultat les definicions "idíl·liques" del pastoralisme. La subsistència del model que concedia l'autonomia als petits grangers es basava en la disposició de terres abundants i una font de treball – fonamentalment familiar – barata. A més, per diverses raons, es donava una "autoadministració" de la violència defensiva. Però, en aquest model, en situacions de males collites generalitzades, els *hard times*, el conflicte apareixia de manera recurrent sobre l'accés a la terra (la base de l'autonomia democràtica). Això feia que es qüestionessin els drets de propietat, en els conflictes *debtor-creditor* que varen ser característics del període (Wilentz, 2005: 16). De l'altra banda de les relacions comercials hi havia la posició pel manteniment dels drets dels propietaris de ser, per sobre de tot, compensats per allò que legalment se'ls devia sota les consideracions de les lleis dels lligams contractuals. D'aquesta oposició van derivar els enfrontaments provocats per les insurreccions dels Paxton Boys, del Regulator Movement, així com dels Liberty Men o els Wild Yankees, que acabarien confluint en la rebel·lió dels Shays.

Tot i l'herència anglesa i una pressió derivada d'ella per no desestabilitzar el fràgil compacte social, el dilema entre la democràcia o el salt modernitzador en els repertoris privatistes assajats representaria un problema ineludible al nou escenari postrevolucionari.

El programa modernitzador davant de les alternatives democràtiques

El dels *framers* de les primeres institucions dels EE.UU. era un programa polític coherent i amb uns objectius ben definits. Principalment, aquests objectius perseguïen un reconeixement i un pagament material de la seva pròpia inversió inicial en la nova entitat de govern. Després d'això van preocupar-se d'establir un nou entramat institucional que

---

²³⁷ Per altra banda, anota també Wilentz, sense que Franklin fos un "demòcrata gaire minuciós", formava part de l'ala que va resultar més democràtica de l'agrupament d'homes que van donar forma a les primeres institucions del país (Wilentz, 2005: 14).

²³⁸ El que es preconitzaria, d'una manera o d'altre, seria que la llibertat privatista no tenia efectes sobre la forma resultant de l'espai públic. A l'escenari inicial la gent corrent tenia una capacitat d'incidir a l'espai públic. Si més no, en no parar atenció a les mutacions d'aquesta instància, l'espai públic es constituïria en un dels punts de fallida que portarien a la destrucció del model dels petits grangers. Així, l'espai de trobada igualitari aniria desfent-se, deixant pas a un espai de trobada molt més petit i en termes asimètrics, penetrat pel criteri jerarquitzador i segregador de la propietat.

seguís privilegiant la relació entre els homes de diner – més que no pas de terres merament – i els instruments de govern: el que ells considerarien la vehiculació de les personalitats més funcionals a l'exercici del govern i el principal patró d'ordenació social. Aquesta canalització dels “millors” cap al govern havia de comportar el profit general de la comunitat i alhora el refrenament del component democràtic, en la seva obstinada capacitat de resistir-se als canvis.

Un factor important per a què el projecte federalista pogués consolidar-se va ser la tendència a la retirada de l'espai públic dels petits grangers. Aquests valoraven per sobre de tot una autonomia que els abocava a una actitud de privatisme i, en cas que no se'ls amenacés decididament la seva parcel·la privada, es trobarien inclinats a no atiar el conflicte. Aquest privatisme era la seva força, la qual els abocaria també cap a la desorganització. Però l'escenari revolucionari no deixava espai per a l'estatisme, sinó que empenyia cap a una afirmació política en un o altre sentit. I l'afirmació del programa federalista – amb l'assumpció d'un deute públic, del banc central, o de les taxes per a pagar la burocràcia i l'exèrcit –, ja comportava una amenaça molt més concreta per als models alternatius. Una amenaça que, de fet, va portar a la consolidació d'un contraprojecte social de la “democràcia derivada de la terra”, de l'igualitarisme i dels valors religiosos del *Great Awakening* (Wilentz, 2005: 19).²³⁹

La Constitució va fallar a l'hora de proveir-se d'uns mecanismes de ratificació democràtics per la confrontació de models subjacent a la societat. Les primeres obres del govern van trobar-se amb una agitació popular encesa, que els grans homes van poder esquivar gràcies a haver constituït, precisament, una “alta esfera distingida del debat polític”. L'afirmació del projecte federalista va necessitar de la millor publicitat, i fins d'una certa ambigüïtat en els seus conceptes operatius, que li permetés guanyar-se el suport de les classes populars urbanes. I també va necessitar fer servir la desinformació i certes trampes procedimentals per tal de mantenir neutralitzats i entre certa confusió els petits grangers, fins que fos massa tard per a què poguessin reaccionar de forma eficaç. De manera que el seu impuls definidor de les institucions polítiques hauria de ser considerat a tot estirar com a “paternalisme”. I de cap manera tenia a veure amb la consolidació de la democràcia, sinó amb l'aplicació d'uns canvis productius. La democràcia ja hi era en el moment de fer la revolució i el cas era que molestava a l'hora de provocar aquests canvis.

4.1.2 - La nova base de govern com a plataforma de canvis ulteriors

L'estructura del nou govern com a factor ja inamovible

Una innovació institucional cabdal del procés revolucionari va ser l'establiment d'un govern amb contrapesos. Amb ell s'arribava a una solució de compromís, reconeixent un cert rol polític al factor popular, però reflectint fonamentalment la pervivència d'una societat classista i amb defenses mecàniques en contra del perill del radicalisme popular.

Però quelcom que no es va poder evitar, i que segurament va molestar molt algunes personalitats prominents del moment, va ser que en l'interludi en què els britànics van deixar anar el control polític del territori colonial i la nova elit el prenia es va produir un impuls d'obertura de les convencions sobre la participació política. Així, en la reinstal·lació de les constitucions dels estats particulars es va perdre el criteri religiós que havia portat a

---

²³⁹ Un esperit religiós que, encara que no centri l'atenció d'aquest treball, cal apuntar que jugaria un paper important a l'hora de dotar els grangers d'un mil·lenarisme que faria de detonant a l'hora d'impulsar-los cap a la insurrecció. Un exemple, que es va donar entre 1765 i 1771 a les Carolines, va ser la insurrecció de Hermon Husband i el moviment Regulator.

constituir les autocràcies. Alhora, de manera important, en el paper jugat per les milícies a la guerra es trobaven oportunitats per a assajar una gran participació popular a la vida pública (Wilentz, 2005: 29). Amb això, les pors i les intencions de refrenar la deriva democràtica estarien més a flor de pell que mai. Un indicador seria el fet que gairebé tots els estats fundacionals van generar un marc constitucional molt semblant al que ja tenien, en una actitud que cal relacionar amb el control de la incertesa i el radicalisme. Només la urbana i convulsa colònia de Pennsilvania va anar en contra de les fórmules del *balanced government* i va adoptar una nova constitució amb una única camera legislativa (Wilentz, 2005: 27).

Els canvis iniciats a la revolució tenien a veure amb la complicada afirmació d'un nou marc legal i institucional per a la vehiculació del poder dels homes de grans propietats cap a les institucions. Això va resultar cabdal per tal de legitimar, no les activitats contractuals mercantils, que ja existien per herència anglesa, sinó el rol diferencial de les grans propietats sobre l'espai públic.²⁴⁰ Mentrestant, la resistència per part de les masses populars i el gran interès agrari es produïa sobre la base d'una conflictivitat que arrencava a l'esfera productiva i que tenia un trasllat ineludible a la política. Per tot plegat, cal comptar que aquest va ser el ressort que va persistir en l'activació del conflicte social als EE.UU., tot i que la seva expressió encara es recolzés en el recurs de les simbologies religioses, o bé ètniques, o bé humanistes.

Lluny de què amb l'establiment originari de les institucions ja es trobés completat el projecte federalista, la veritable batalla per la forma moderna de la societat hauria de prendre lloc a la realitat social efectiva i dinàmica. El conflicte s'hauria d'expressar a l'àmbit de la reproducció de les classes socials, en el marc de l'aparició d'un nou patró relacional productiu, el qual trobà obstacles en els preceptes morals de l'economia patriarcal i de subsistència. Així, partint de les motivacions productives de cada classe començaren a arrencar batalles polítiques que, si més no, sempre van tenir un respecte per les institucions establertes pels pares fundadors, no sospitosos de faccionalisme, com Franklin. De manera que el seu objectiu amb mires a l'esfera productiva sempre seria el de guanyar control i instrumentalitzar els mecanismes polítics, no pas el de canviar-los en la seva forma fonamental.

El marc de significats de la representació a partir de la propietat privada no permetria concebre canvis sobre uns mecanismes concebuts per a vehicular aquest tipus d'autoritat política que sorgia de l'interès personal. I per això, mantenint-se en aquest mateix pla simbòlic, el més lluny a què s'arribaria seria a l'aplicació de reformes i correccions sobre el sistema polític, però quedarien descartats grans i fonamentals intents de canvis al voltant de l'estructura de propietat.

Els límits estructurals del radicalisme en el marc interpretatiu dels propietaris

El reconeixement de què el nou sistema polític havia de reservar una participació als estrats populars va comportar que s'anés expressant un tipus de conflicte social. Però en el marc dels propietaris aquest conflicte sempre hauria d'encarnar una tendència a la institucionalització i dirigir-se a una esfera professionalitzada de la política i a un tipus particular de líders, només per a defugir l'estigma canònic que demarcava que els pobres no tenien allò que feia falta per a autogovernar-se. Aquest prejudici seria més intens

---

²⁴⁰ No per a afirmar un àmbit normatiu contractual, que ja existia, sinó un àmbit relacional i grupal innovador. Això demostra la presència d'una decisió totalment política prèvia a l'entrada al capitalisme; una decisió que havia de ser explícitament afirmada en contra de les realitats democràtiques.

encara en un context on el criteri de la professionalització i l'excel·lència en la gestió es barrejava amb la qualitat del carisma més que a cap altre lloc.

Les reivindicacions per a dotar de drets al treball o per la mera existència sempre estaven constrenyides per la necessitat de no radicalitzar-se, de no recolzar-se a l'àmbit extrainstitucional. Així, el conflicte sempre hauria d'arribar "domat" a la part formal del sistema polític, sempre s'hauria d'haver fet respectable i deixar de banda el radicalisme. Això també va contribuir a deixar un marge de reacció al *moneyed interest* per tal de trobar contramesures per a la subsistència del privilegi a través del control de l'alta política.

Cal remarcar aquest efecte. Després de la revolució qualsevol projecte de canvis en una direcció més democràtica sempre es va trobar abocat a un faccionalisme, el qual era resultat de la natura conflictiva de la relació entre l'individu i la comunitat. Qualsevol reclamació d'uns drets universals es trobaria abocada a la inconsistència que es trobava ja establerta al nucli del sistema polític, fruit de la natura traumàtica del pas del model pastoral al del comercialisme i la industrialització. Així, tot moviment polític que situés els seus objectius en una dimensió comunal rebria un estigma per tocar el principal element tabú dins el marc privatista dels propietaris.²⁴¹

Constatar que el que va anar subsistint durant tota la història dels EE.UU. va ser una tensió provinent de la problemàtica productiva original i les seves derivacions al camp polític representa anar en contra de tota una convenció acadèmica. Però és cert, més en concret, que en successius trànsits la democràcia circumstancialment guanyada pels *yeomen* postcoloniales es va haver d'adaptar a noves circumstàncies del context, amb el que es va experimentar un estrenyiment dels seus significats en contacte amb la creixent dimensió de les propietats privades. Així, aquest vector de conflicte va exercir d'impuls dinàmic d'uns canvis que van arribar a posar el capitalisme, en certes ocasions i en cert sentit, contra les cordes, més que no pas assumir-lo com el camp òptim per a l'expressió de la democràcia.

D'altra banda, amb aquesta dialèctica i la lluita de classes subjacent els grans propietaris van aconseguir mitigar la conflictivitat i anar blindant el sistema a la ingerència del poble de manera més sofisticada a cada nou pas, amb el que els edificis del modern "capitalisme democràtic" incorporarien, en realitat, les contramesures més complexes contra la democràcia.

4.2 - La petja institucional i cultural del projecte jeffersonià

4.2.1 - El govern "partidista" d'Adams

La necessària ambivalència del projecte hamiltonià

La candidatura d'Adams per a la presidència, fora del carisma entre civilista i militar de Washington, ja va comportar l'aparició d'alguns dubtes manifestos sobre si no s'hauria produït l'aparició d'una facció política al país. Aquesta seria prou reconeixible a més pel contrast que oferiria amb la major part de la població grangera, que començaria a organitzar-se en una resistència "democràtico-republicana".

Amb la formació del nou marc de govern es va començar a fer palès que el gir efectiu que s'havia practicat era el de donar validesa normativa a un nou compacte polític i un nou tipus d'autoritat. D'aquesta es deia que com que provenia d'unes constants

---

²⁴¹ En què el propietari s'equiparava a la civilització, i l'àmbit comunitari era sinònim de barbarisme.

“extrapolítiques” no hauria de generar una dependència com a l’escenari feudal. Però això generava molts dubtes i incerteses a la població agrària.

El trànsit de desallotjar l’autoritat anglesa del territori colonial va arribar a representar un maldecap inesperat, no per l’acte de fer fora la vella autoritat, sinó en el moment d’erigir-ne una de nova. La inestabilitat del context es va fer prou palesa en els tumults de Fort Wilson el 1779. Per a molts federalistes el millor ordenament social possible seguiria sent un de molt semblant a la idea d’un *partnership* – o certa correspondència, o continuïtat – entre el poder econòmic derivat de la bona administració de la propietat privada i el poder polític.²⁴² Així s’havia d’aconseguir vehicular el reconeixement de l’autoritat dels millors homes. La visió d’aquests federalistes estipulava també que tothom havia de ser partícip d’aquest esquema normatiu, tothom havia de reconèixer-li el valor de servir a l’interès general, dels millors com dels “pitjors” homes.²⁴³ Per això no hauria d’existir tampoc un antagonisme entre ells. La definició del *telos* social en la llibertat dels propietaris passava per sobre de l’antagonisme productiu o de l’apreciació d’aquells qui veien els mecanismes d’un joc de suma zero entre els models capitalista i l’agrari-pastoral, que seguien formulant la seva crítica en base a la distorsió que es podria arribar a generar en la repartició del poder polític.

En aquest sentit, també com a element de les disposicions culturals que van servir a una dilació de l’enfrontament, es va arribar a assumir a totes dues faccions el supòsit que “el capitalisme no hauria de conquerir l’agricultura”, que tots dos haurien de ser compatibles (Beard, 1965: 232). El lema resulta il·lustratiu del complicat equilibri de forces socials que s’expressaria en el pla dels discursos públics, així com de la necessitat de presentar el projecte de canvis entre una certa ambigüïtat. Per començar, si havia d’assemblar-se al sistema anglès, el capitalisme dels Estats Units d’Amèrica hauria de conquerir necessàriament l’agricultura per a fer-ne la seva base de llançament, i es fa difícil pensar que Hamilton no caigués en aquesta assumpció. O potser encara es pensava honestament que només caldria conquerir-ne una part, com en el cas de l’explotació del cotó als estats del sud, i que es podria mantenir una part estratègica de la terra fora del mercat. Potser alguns federalistes encara creien en la possibilitat de la cohabitació de models, pensant que es podrien posar en marxa altres ginyes de capitalització suplementaris per a contrarestar aquesta opció política idiosincràtica, com la inversió financera internacional.

D’altra banda, la captura de l’agricultura per part del capitalisme seria exactament el que succeiria durant la important etapa de dilació del conflicte. Alguns grangers podrien mantenir-se autònoms respecte l’autoritat del mercat, confiant en els grans volums de terres continentals – encara massa vastes com per a pensar que un mercat nacional arribaria a integrar-les totes –, i mentrestant els instruments de capitalització anaven sent ideats, plantejats i construïts pels homes prominents de la costa atlàntica. Això va deixar temps per a què el capitalisme es fes resistent. Alhora, aquest era el primer indicatiu de què el manteniment de volums de terres barates per a fer front a l’expansió del mercat, en el seu caràcter d’element mediador de les relacions socials, no seria una solució peremptòria.

Entre tot, cal apuntar que els federalistes esperarien no haver de convèncer ells mateixos als grangers desconfiats. Més aviat esperaven que amb la primera sèrie de canvis engegada els grangers anirien assumint alguns dels seus preceptes comercialistes i que caurien

---

²⁴² Segons Wilentz, Hamilton “miraria instintivament cap a la Gran Bretanya, com a model i com a un aliat irremplaçable” (Wilentz, 2005: 44). I, més encara, tractaria d’imitar la seva combinació de deute públic, guerres recurrents i banca privada com a gran instrument d’interpenetració capitalista, que conferia a la Gran Bretanya el seu poder imperial. Eren les normes del nou joc entre nacions.

²⁴³ Els pitjors, o més pobres, pel camí quedarien assimilats als més inhàbils, incapaços o estúpids.

convençuts per ells mateixos de les bonances del sistema que s'estava engendrant. D'aquesta manera, l'esforç per ignorar la dimensió de l'antagonisme econòmic que existia entre grangers i comerciants començaria a fer-se habitual en els discursos del federalisme i fins podria ser assumit en certa manera per alguns grangers. Amb això es revela que aquesta opció d'ocultació de l'antagonisme formava part d'una acció política.

La lluita per l'àmbit normatiu entre federalistes i la resistència democràtica

L'èmfasi posat en el procés constituent de què el nou govern fundat s'erigia per tal de protegir la propietat, dotant-la d'una estabilitat a través de les lleis, va posar els dos grups sobre els rails de la confrontació. Però, per altra banda, en primera instància el procés constituent no va aglutinar una oposició consistent i organitzada, ja que la contestació només es va expressar de manera episòdica i faccionalista.

Però, amb tot, la tendència del conflicte va seguir creixent. Resulta significatiu que la resposta al moviment afirmador del govern protegint la propietat dels rics provingués d'un posicionament democràtic, entenent-lo com la defensa dels elements que salvaguardaven l'autonomia material i política. Això era el que havia passat ja en el cas de la insurrecció dels Shays' el 1786, just abans de la celebració de la Convenció Constituent. El repte per als homes de propietats era plantejar noves lleis per a contrarestar les inestabilitats a l'àmbit del flux de les propietats (Beard, 1965: 243). En resum, calia evitar que es produïssin decisions polítiques correctores de l'estructura de propietats. Així quedava expressat l'irreductible conflicte d'interessos. Els rics es trobaven legitimats a reclamar els cobraments. Però els pobres també estaven legitimats a protestar per estar perdent la vella situació de cobertures que coneixien i aquests eren individus per a qui el deute públic, la cultura de la millora productiva i el "comercialisme civilitzador" no els resultaven atractius. Sense un projecte alternatiu amb vistes al futur, les seves protestes no van passar de ser erràtiques i descoordinades.

La imposició de la Taxa del Whisky, pensada per a generar uns diners amb els quals començar a pagar el deute generat durant la guerra, va ser soferta especialment per les destil·leries més petites disseminades pel *backcountry*. D'aquesta manera, va ser entesa en els termes d'una amenaça al mode de vida agrari al complet. En resposta, el 1794 es van generar aixecaments populars, que després van ser suprimits per l'ús de la força militar. Les files dels insurrectes es formaven d'antics opositors a l'adopció de la Constitució, així com de noves incorporacions d'opositors a l'avenç de l'hegemonia d'una oligarquia comercial, per al que cada cop trobaven més proves.

Aquest també era el perfil polític dels que en els mateixos anys començaven a formar l'organització de les Democratic Societies, que tant van irritar Washington i la seva idea del govern dels millors escollits. D'altra banda, per als integrants de les Societats Democràtiques la seva pràctica representava portar el principi igualitari més enllà de la sòbria i ordenada xarxa de la societat dels *gentlemen*. Les Societats Democràtiques tenien una gran presència dels immigrants germànics de la ciutat de Philadelphia, famosa pel seu grau de politització. Aquests ja havien format el 1793 la German Republican Society, que seria la llavor de la Democratic Society of Pennsylvania (Wilentz, 2005: 40). Així es formava també el primer enllaç d'un discurs d'arrel urbana amb accent democràtic amb els discursos del *backcountry*. I, sens dubte, la connexió a l'àmbit organitzatiu també representava portar l'acció política d'oposició a l'hegemonia federalista un pas més enllà.

Les Societats van quallar en l'ambient de la disputa sobre la formació del deute, que Hamilton entenia com "el preu de la llibertat". Els títols del govern s'havien anat venent per part dels petits propietaris més exposats a les males condicions de la postguerra a

especuladors que les compraren a baix preu, amb intenció de fer-hi negoci. Per a Hamilton, aquests transvasaments de títols es podien jutjar com les condicions que el mercat havia disposat naturalment, on el procés d'acumulació era una part constitutiva (Wilentz, 2005: 45).

Les Societats van néixer amb la concreta voluntat de “reequilibrar la democràcia”, la qual es veia desequilibrada precisament per la presència de l'interès comercial oligàrquic. En conseqüència, calia combatre Hamilton i “els seus cinc mil amics” i crear, amb tot, eines per a l'educació democràtica i per a la mobilització popular. Calia organitzar un moviment per a generar una nova arena per a la controvèrsia pública que no quedava reflectida als debats dels grans homes que poblaven les institucions (Wilentz, 2005: 57). En el seu rerafons ideològic, les Societats implicaven l'assumpció de què l'administració del govern de la comunitat resultava perfectament comprensible per als ciutadans ordinaris, i amb això van arribar al punt de realitzar una reivindicació d'aquella *doxa* clàssica, cosa que representa un dels trets de potencialitats més radicals del seu llegat (Wilentz, 2005: 70). Però aquesta afirmació faria que els líders republicans prominents, com Jefferson i Madison, se'n mantinguessin a una certa distància. Tot això recalca la presència d'un conflicte polifacètic consubstancial a una societat escindida en grups amb interessos contraposats.

La reaparició del conflicte manifest després de la revolució

El xoc entre les posicions federalista i la seva antagonista va esclatar més intensament a través d'assumpptes com la promulgació del *Jay Treaty*. Aquest, partint d'unes manifestacions polítiques, va servir de plataforma per a l'expressió de les problemàtiques amb base econòmica.

El 1794, davant la guerra que acabava d'esclatar entre Gran Bretanya i França, els Estats Units havien d'escollir entre afavorir una de les bandes o bé romandre en una incòmoda neutralitat. El tractat de col·laboració que l'administració va acabar establint amb la Gran Bretanya estava completament guiat per la necessitat de trobar creditors per al deute públic i per al finançament dels projectes de desenvolupament, i era Anglaterra la que oferia un crèdit més segur.²⁴⁴ En canvi, per als grangers el pacte amb l'antic opressor i agressor resultava humiliant. Representava una font de dependència internacional que no resultava gens republicana, en una perspectiva interpretativa a la que encara s'hi podrien acollir també les elits dels estats del sud. Més encara, per al sud, el *Jay Treaty* va donar peu a la definició d'un canvi de signe polític, ja que rebel·lar's-hi els brindava l'oportunitat de no pagar els deutes contrets amb agents anglesos durant la guerra (Beard, 1965: 273).

El tractat resultava favorable a la continuïtat dels interessos econòmics del nord, però a altres llocs es cremaven imatges de John Jay i el descontentament arribava a fer pensar que s'estava al punt de l'esclat d'una guerra interna. Les Societats Democràtiques també es van oposar activament al tractat i en aquesta empresa van ser titllades de sedicioses pel govern i posteriorment desmantellades. Però, entre tot, es va fer sentir el dubte sobre si la democràcia es trobava amenaçada des de dins mateix de la disposició dels contrapesos i de la separació dels poders i si per a assegurar-la no farien falta noves institucions.

A finals de 1796, John Adams va guanyar les eleccions a la presidència per un avantatge de només tres vots electorals davant del seu opositor republicà Thomas Jefferson. La polarització a la que es va arribar, en contrast amb l'administració de “partit únic” de Washington, s'explica tant per la pròpia presència de la conflictivitat com pel gran

---

²⁴⁴ Emplaçant-se allà una elit bancària més consolidada i que ja comptava amb el recurs del Bank of England com a centre del seu poder.

creixement experimentat per l'organització republicana-demòcrata sorgida de les Societats. La seva xarxa organitzativa, un cop colpejada per l'administració, es reconduiria cap a la campanya per la presidència de Jefferson (Wilentz, 2005: 74).

Madison, un home que partia de posicions federalistes, però que tenia un intel·lecte prou dinàmic, es va manifestar en aquest moment a favor de respectar l'espai polític que les Societats havien destapat (Wilentz, 2005: 66). Però Adams, per la seva banda, era un home de la vella guàrdia, un *gentleman* preservador de la virtut, en contra del que potser ja seria l'èmfasi majoritari dins del seu propi partit. Un home al que no agradava que existissin diversos partits en disputa, però que sens dubte tampoc era un dels "amics de Hamilton".

La incòmoda posició d'Adams i els seus crítics: una concepció intrínsecament dual de la societat

El govern d'Adams va rebre una herència llastrant de l'administració precedent, que condicionava cap a la conflictivitat a través de l'aplicació del *Jay Treaty*, de la fundació del deute i de l'exèrcit, la taxa sobre la terra i dels intents de repressió de les ideologies filofranceses (Beard, 1965: 355). El *Jay Treaty* havia situat els EE.UU. molt a prop de la guerra amb França i això volia dir fer créixer l'exèrcit com a preparatiu i també incrementar la repressió de la dissensió "antipatriòtica". Aquest punt va suscitar campanyes per l'anul·lació de les lleis federals més controvertides, entremig de les acusacions de maniobres federalistes per a "robar" el procés de l'elecció del govern estatal de Pennsylvania i de les imputacions sota l'acta de sedició (Wilentz, 2005: 81). Fins i tot a New England va començar a sentir-se una dissensió tan present que s'arribaria a qüestionar l'hegemonia dels federalistes al seu propi feu.

Aquest era l'ambient al començament de la nova administració. Adams considerava provat el supòsit antropològic que l'estat bàsic de l'ésser humà era d'indolència i que així la principal divisió operada entre els individus en basava en la resistència a aquest estat: els propietaris enfront dels *propertyless* o la *common people*.²⁴⁵ La diferenciació cultural entre els dos grups seria un epifenomen d'aquesta situació (Beard, 1965: 303). A la societat hi havia dos grups bàsics que estaven naturalment enfrontats i que, deixats al seu aire en aquesta pugna, acabarien establint o bé una tirania comercial o bé una monarquia; tendrien a l'explotació dels uns pels altres o viceversa. Per a Adams, la solució es trobava en la tasca del govern, en mantenir la independència dels dos grups per tal que cadascun pogués dedicar-se a perseguir els seus propis objectius vitals, en una confluència equilibrada. Calia tenir cura dels drets de tots dos i proveir-los de controls sobre el poder dels altres.

Aquest caràcter dual de la societat s'hauria reflectit a la separació entre el Senat i la Càmera de Representants, en la independència del poder judicial, dedicat a mantenir un *statu quo* validat per la història, i en una capacitat de veto de l'executiu, un poder expressament posat fora de l'abast del control popular (Beard, 1965: 310). La llibertat, per a Adams, s'expressava en l'*statu quo* específic que ell havia conegut i en l'estri de govern format.

La provisió del govern de contrapesos servia per a prevenir que un dels interessos bàsics pogués arribar a conquerir l'altre. Les institucions servien com a mediació per a l'evitació dels grans problemes sistèmics, de la corrupció i de la sedició. Amb elles els rics podrien tenir la seguretat de que no serien saquejats pels pobres i els pobres obtenien la promesa dels rics de refrenar-se dels seus hàbits depredadors. En conjunt, en Adams la societat

---

²⁴⁵ Un reflex del cànon, que deu les seves definicions a l'experiència recollida durant les edats feudals, amb la població subjugada fins a un punt que es difondria la naturalització de l'estat de postració i dominació que vivien.

política dels EE.UU. adquiriria un caràcter de *culmen socialis*, perquè en les seves representacions no existien vies d'acumulació d'uns i altres recursos que poguessin alterar l'equilibri trobat (Beard, 1965: 317). Així, Adams tenia la idea que es podia mantenir en una societat fonamentalment estàtica.

Aquest també era l'esquema que feia que els federalistes no fossin capaços d'adaptar-se a la tendència de la creixent participació popular, destapada pels republicans i per les Societats (Wilentz, 2005: 75). Igualment, Adams tampoc va ser capaç de preveure la possibilitat de què les institucions de govern fossin instrumentalitzades per interessos particulars, ni tampoc la manera en què noves pràctiques productives podien acabar alterant l'equilibri del poder social conegut. I això que el tret més singular del seu caràcter polític – el més antihamiltonià – era el que li feina témer l'oposició entre els rics i els virtuoses, mentre que la situació ideal n'era la coincidència, l'elit “natural”. Adams pensava en una *commonwealth* sense divisions partidistes, amb un organicisme intrínsec que fes a tothom partícip de “l'esperit de la societat”, i en aquest sentit la seva filosofia era la de tractar de redreçar-se cap a aquest ideal clàssic.

D'altres, que no compartien les premisses de l'organicisme federalista, sí que estarien més alerta de les maneres en què els rics podien alterar l'equilibri de poder i subvertir el mode de vida republicà. Agraristes com Taylor opinaven que les elits existents no estaven formades dels més llestos o virtuoses en cap grau de coincidència, sinó dels més explotadors i d'aquells que més perjudicaven el bé públic general amb finalitats egoïstes (Beard, 1965: 325). Per a Taylor també era evident que no es podia erigir un control sobre el tipus de “patronatge” establert per les relacions capitalistes i que a l'empara d'elles es situava una nova font d'explotació que a més era coadjuvada pel govern. Amb això la societat més aviat acabaria dividida entre creditors i deutors.

En la perspectiva productiva conservadora de personalitats com la de Taylor, l'únic control que es podia interposar a aquesta tendència era la redistribució anivelladora de la terra, ja que els diners no es podien redistribuir sota cap criteri admissible. La terra es podia fer servir com a unitat de mesura per l'objectiu de la subsistència autònoma. Així, el vell *landed interest* seguia sent l'única defensa en contra del capital i també en contra de solucions comunalistes identificades amb un passat feudal (Beard, 1965: 334). En la consideració de la terra com l'única base estable per a la democràcia – la democràcia de petits propietaris autònoms –, s'implicava el reconeixement d'una dimensió material inexcusable, no condicionable. I així, la crítica sens dubte arribava més enllà, fins carregar contra el model de modernització en curs, en oposar el món de les “necessitats” socials al món de la “voluntat” que s'estava organitzant, en oposar una economia moral a la creixent economia de mercat capitalista.

L'aplicació del programa d'Adams i la resposta democràtico-republicana

Entre les mesures de l'administració d'Adams cal esmentar la promulgació d'impostos indirectes, el que implicava la progressió del govern en la integració de funcions econòmiques i també del proteccionisme a les empreses de marineria. La progressiva implantació d'un sistema judicial comú a tota la república tenia l'objectiu de no fer passar les lleis per les particularitats de cada localitat, amb el que s'incidia en la progressió de la integració geogràfica de les diferents parts del país (Beard, 1964). Aquests són exemples del creixement d'un Estat, en un model molt negativitzat a ulls dels agraristes. Però les mesures també representaven un clar favoritisme pel model promocionat pels federalistes i un detriment per al model de la democràcia agrària. Amb mesures com el *Jay Treaty*, i la

seva lògica per una *raison d'État*, financers, manufacturers i especuladors serien els que podrien estar més contents per l'adopció d'aquest tipus de "govern fort".

D'aquesta manera, experimentat el biaix ja en els actes de fundació de les institucions de govern i el persistent favoritisme a l'empresa comercial, a les alçades del govern d'Adams molts agraristes ja començaven a pensar en enfrontar-se al govern com a intent de retorn a la vella comunitat. La promulgació de les *Alien & Sedition Acts* el 1798 representava una mesura de repressió civil contra les actituds favorables als francesos i l'eventual col·laboració amb ells. Aquesta ja aportaria la raó suplementària que faria a Taylor començar a demanar l'escissió. Més enllà, el conflicte s'aniria expressant de maneres diverses.

Davant la tendència del govern d'implantar un model demandat des del nord, diversos grups dels estats de Pennsylvania i New York van expressar el seu malestar amb el fet que el sistema polític derivés de la representació de la propietat i no pas de les persones (Wilentz, 2005: 82). La modernització i desenvolupament del sistema polític també era una manera d'integrar la població als censos i aplicar taxes sobre les terres, els assentaments i els esclaus per tal de finançar els preparatius per a afrontar la situació de creixent hostilitat envers França. Aquests impostos serien la causa directa de la rebel·lió de Fries el 1799, una insurrecció de pagesos holandesos a Pennsylvania. L'episodi va sacsejar les pors dels interessos comercials i la seva necessitat d'estabilitat política, en reproduir els motius de conflicte ja implicats en la denostada rebel·lió dels Shays del 1786 i la del Whisky del 1794.

En aquest moment, un bon reflex de la inestabilitat política que s'anava sentint al país serien les sospites creixents d'Adams cap al propi Hamilton i cap als seus amics adinerats, els contractistes militars i els especuladors, raó per la qual es va fer aturar l'expansió de l'exèrcit (Wilentz, 2005: 84). Adams temia que Hamilton arribés a fer servir l'exèrcit per a esclafar l'oposició i instituir-se ell mateix com a líder, un extrem que derivava dels rumors que l'implicaven en un projecte per a esclafar la insurrecció que tothom es temia que esclataria en un moment o altre a Virginia, a la seu moral del republicanisme. Es deia que Hamilton aprofitaria l'avinentsa per a reformar la Constitució i dividir els estats més grans i problemàtics (Wilentz, 2005: 84). Però, més enllà, és quelcom que ja recau fora de la categoria dels rumors el fet que Hamilton va intrigar per a fer reformes interessades en el moment en què va veure l'elecció de l'estat de New York caure per sorpresa de la banda dels republicans (Wilentz, 2005: 87). Això sens dubte dona una idea de la capacitat que tenien els interessos al grup del federalisme hamiltonià de no deixar-se posar pals a les rodes i menys per part d'iniciatives de l'element popular.

El 1800 es va produir l'intent de rebel·lió de l'esclau Gabriel Prosser a Virginia, un fet que va alimentar la histèria, les pors, i els retrets entre les diverses faccions polítiques. Això, tot i la falta de dramatisme dels esdeveniments, ja que la rebel·lió va ser posposada per la pluja, interceptada i així totalment neutralitzada des del principi. L'episodi revela la manera en què l'idealitzat *middle ground* estàtic i que havia de ser la base de normal funcionament de l'organicista model de la *commonwealth* s'estava fent menys i menys identificable a cada dia que passava. Sota Adams i amb el contraprojecte republicà més organitzat, la natura del miratge començaria a fer-se més evident.

De moment, però, per al que serviria concretament el miratge seria per a acabar d'impulsar els republicans a les institucions formals del sistema polític. La figura també carismàtica de Jefferson, el pare fundador i redactor de la Declaració d'Independència, va servir en un moment d'inestabilitat per a alinear els diversos perfils de consciències polítiques agràries sota la bandera del partit republicà. Sota Jefferson es va poder generar

un reflux de les iniciatives abans expressades en els episodis dels Shays, del Whisky i dels Fries, cap a una iniciativa política coordinada amb els més petits grangers i amb els homes prominents com Madison. Aquesta va ser una aliança que comportaria una nova batalla a l'arena política a gran escala, com abans en la campanya per l'aprovació de la Constitució, només que ara el Partit Republicà tindria l'avantatge.

Cal destacar també en aquest cas el paper del factor amalgamador dels líders carismàtics, a l'hora de produir l'aliança de perfils d'encaix tan complicat, entre les elits “de les plantacions” i el petit granger autònom, o entre treballadors germànics i irlandesos i els membres de la societat de New England. Amb aquesta aliança, el moviment de protesta que sorgia directament del conflicte bàsic a la societat va poder inscriure's en un moviment transversal, representat per un líder gentil, amb el que va contribuir a la seva “respectabilitat”. Ara bé, amb això també es va diluir el radicalisme dels estrats més pobres i es va circumscriure l'efecte de tot el moviment a l'acció presidencial de Jefferson. L'elecció de 1800 a la presidència va donar un empat entre la candidatura de Jefferson i la d'Aaron Burr²⁴⁶, ambdues opcions republicanes. L'elecció havia tingut tints de mil·lenarisme, amb les disputes internes al partit federalista i les acusacions de què els republicans eren “jacobins disfressats”. Tots dos bàndols, així, es sentien cridats a “salvar la nació” (Wilentz, 2005: 90). Si més no, en el moment de la designació de la presidència, es va produir una altra d'aquelles situacions perverses, quan la tasca de decidir entre els candidats empatats va recaure en Alexander Hamilton, membre de la majoria federalista sortint (Wilentz, 2005: 92). De manera que en Hamilton es trobaria concentrada tota la transcendència del moment, per pronunciar-se per un president, o per fer servir el recurs de l'exèrcit.

L'únic que faria que la situació no es radicalitzés fins aquest punt de la violència oberta, va ser que Hamilton va poder considerar Jefferson prou inclinat al compromís, a una cura gairebé neuròtica per no alterar l'ordenament existent i en especial per no alterar els instruments ja instituïts del sistema fiscal, cap al que es pensava mantenir en una neutralitat (Beard, 1965: 407).

4.2.2 - El contraprojecte jeffersonià afronta la realitat del govern en un marc federalista

La posició conciliadora de partida de Jefferson contra el radicalisme

Thomas Jefferson era encara part de la generació dels “pares fundadors” de la pàtria. Havia estat el redactor de la Declaració d'Independència, deixant el seu segell, en especial, en el preàmbul del *Bill of Rights*, que definia explícitament els drets que tenien tots els individus. També havia estat el ministre enviat a França, durant l'època revolucionària – això per tal d'apartar-lo del debat sobre la Constitució –, guanyant una gran afinitat amb diversos corrents de pensament francès.

Alhora, havia pogut copsar de prop la profunda pobresa experimentada al gran nucli urbà de París i relacionar això amb les llavors de la violència revolucionària. Tot junt, sens dubte, li va servir per a fer-se una imatge de la distància que separava el vell continent del tipus de democràcia amb què s'havia ensopegat al nou, cosa que encara reafirmaria més el

---

²⁴⁶ Burr era un personatge prou singular. Podria ser descrit com una espècie d'Alcibiades del moment, individualista, interessat, aventurer i intrigador en recolzar-se en els instruments democràtics. Va matar Hamilton en un duel el 1804, va intrigar amb plans especuladors sobre terres de l'oest i també amb la idea, juntament amb una cort de plantadors, polítics i militars, de la formació d'un imperi comercial transnacional, entre el que avui és EE.UU., Mèxic i Cuba, i va ser acusat de traïció el 1807.

sentit d'unicitat que tot estadounidenc sentia i sent respecte el seu propi país, en veure'l així amenaçat per molt diversos factors. Vista també la tempestuositat de la relació amb la poderosa Gran Bretanya i els propis canvis socials que s'impulsaven a les illes, Jefferson va desenvolupar així un imperatiu de tractar amb molta cura els aparells de gestió política i administració instituits durant la seva pròpia revolució.

El moment a Amèrica podria veure's com a prou inestable. La iniciativa original dels *framers* de contrarestar la democràcia havia generat també la reacció del component popular en la forma associativa de les Societats, en un marcat caràcter de classe i integrant les primeres onades d'immigració de les terres germàniques i d'Irlanda. Amb ella s'havia generat una nova dimensió de la crítica organitzada cap al sistema d'autoritat dels "grans homes", reivindicant les virtuts de la gent corrent. Madison, desencantat del projecte federalista, ja havia denunciat el "gir imperial" de Hamilton i de la manera com la noció de servei públic podia estar sent corrompuda, acomplertes només tres administracions presidencials des de la fundació. Les Societats Democràtiques van aparèixer llavors per a transfigurar els canals habituals del debat polític rellevant. Però els líders republicans encara s'hi mantenien a distància, per la seva predisposició a la radicalitat i la violència. En aquest punt, els federalistes van intentar suprimir les Societats, a través d'un projecte d'aliança entre l'executiu i el Senat que els va acabar d'associar a una imatge de creixent autoritarisme (Wilentz, 2005: 68).

Els federalistes s'autodestruïen en l'esforç d'acabar amb les Societats, però, encara i així, aquestes només van servir per a arribar a qüestionar els canals dels mecanismes polítics i no tant per a escometre canvis substantius ulteriors. L'elecció de Jefferson, demostra l'impacte efectiu del teixit associatiu popular i dels moviments polítics "informals", d'esperit i pràctiques més transgressores, ja que en aquest cas van servir per a donar cobertura al projecte presidencial alternatiu, establint el nexa de Virginia amb l'activista Pennsylvania i formant així una maquinària de campanya i de mobilització popular molt més voluminosa. Els federalistes van quedar superats per l'estratègia d'una dinàmica de creixent participació popular, que ells no eren capaços d'assumir de cap manera per la pròpia filosofia.

Però el 1800 alguns ja havien anat encara més lluny en la seva radicalització com per a acontentar-se amb la presidència del virginiana. Els tractats repressors en nom de la *raison d'État*, el deute públic creixent i el gruix de les polítiques econòmiques havien portat a altres agraristes de Virginia a una confluència amb les posicions del conservador Taylor, el qual encarnava la definició duradora de la democràcia sudista blanca, en una moral paternalista, agrària, esclavista sense vergonya i radicalment igualitària en aquests termes.

Alguns, com Taylor, ja estaven a favor de la sedició en aquells moments, però Jefferson estava inclinat a ser més caut (Beard, 1965: 356). Més enllà, foren també els propis poders socials federalistes els que van tolerar Jefferson, per a qui el lema principal era que el govern s'havia fet massa voluminós i que calia tornar a un estadi en què es deixés que els ciutadans virtuoses s'autoreglessin, amb la idea de contrarestar així també els radicalismes alternatius. És a dir, que Jefferson es trobava igualment constrenyit pel prisma tradicional del govern dels propietaris. De manera important, també es percebia que Jefferson tenia dubtes importants sobre l'impacte causat pel govern creat pels federalistes. No tenia clares les maneres concretes en què es podria arribar a subvertir l'escenari pastoral i per tant assumia que hi havia àrees del giny polític dels federalistes que valia més la pena no tocar per si de cas (Beard, 1965: 407).

El programa negatiu de Jefferson: sistema judicial, propietat agrària i deute extern

Amb el que sí que comptava Jefferson era amb l'atractiu de l'humanisme de les seves teories sobre el govern. Això era el que li permetia articular una part més negativa del seu programa. Jefferson tenia una por molt marcada a les derives que tornaven un aparell legislatiu en despòtic i així mostrava una por honesta a la tirania de les majories, per a l'eventualitat del qual proposava l'antídot en la fórmula del veto judicial. Així, aquesta era la seva idea dels marges en què havia de funcionar el sufragi generalitzat. Estava profundament convençut que les masses urbanes es tornaven volubles i moralment depravades per la natura mateixa del seu context, encara que per això no es veuria abocat a adoptar els preceptes d'un ordenament social més jeràrquic, com Hamilton.

El que permeava tot el pensament de Jefferson era un optimisme sobre el futur de la condició humana, millorada per l'exercici reiterat de la racionalitat il·lustrada. Pel mateix, es negava a veure la Constitució com altra cosa que no fos un instrument essencialment republicà, indispensable per a iniciar la millora de la societat. Els federalistes eren els que havien usurpat momentàniament l'instrument. Era en aquest sentit romàntic, que la Constitució resultava "validada per la història", perquè representava una connexió a una època sense partits, regida per una "elit natural" identificable i on es podia assumir lògicament l'ascens d'una espècie d'organicisme il·lustrat en tot el compacte social fundador. Tots ells eren elements mitificats de la història.

El seu programa, d'igual manera, estava ordenat en funció d'aquest tipus de supòsits amb seu moral i no pas de reflexions econòmiques (Beard, 1965: 421). Molt probablement va ser per aquesta falta d'entrenament que Jefferson no va ser capaç d'imaginar-se les maneres, o els viarany, en què una innovadora autoritat econòmica serviria per a anar organitzant un nou esquema d'explotació, que al final trastocaria l'escenari idealitzat. Per tant, Jefferson tampoc tenia una concepció que impliqués que entre l'agrariisme i el capitalisme existís una relació competitiva de suma zero. Una relació de competència sí, però que podia ser controlada.

Ja d'inici, Jefferson tampoc va ser capaç d'afrontar les diferències entre els agraris i els elements germinals dels *workies* que eren la base del seu propi electorat i maquinària de suport i en cap moment va intentar oferir-los un programa coordinat, necessàriament creatiu. En aquest sentit només es dedicaria a dilatar la situació. Segons les seves concepcions republicanes, qualsevol font de dependència corrompia la virtut de l'individu, de manera que la seva solució seria la de no deixar formar un proletariat. És a dir, oposar-se a la tendència engegada de relació assalariada, no deixant construir gaires grans fàbriques i bloquejant així el creixement d'aquestes relacions durant un temps. Però aquesta era una mesura que no anava a l'arrel del problema.

El model de govern de funcions reduïdes necessitava recolzar-se constantment a la "intel·ligència de les masses agràries" hipervigilants i desconfiades respecte l'àmbit públic (Beard, 1965: 426). Per a Jefferson el model d'acumulació capitalista resultava extern, emmirallat en el cas de la Gran Bretanya (Beard, 1965: 429). El capitalisme era encara molt distant als EE.UU., si es pensava en aquest país com un context on la virtut agrària encara es podia imposar pel seu propi pes de la pràctica. Però aquesta era una realitat discutible.

Jefferson tampoc sentia comoditat amb la idea de mantenir el deute extern, ja que així s'establiria una relació internacional de dependència "antirepublicana". De fet, Jefferson reconeixia, a força de trobar-se amb aquesta realitat de les institucions de govern, que es podia evitar el deute extern i també la incoació a la dependència del sistema de relacions internacionals, però que del que no es podria desfer seria del sistema financer de

Hamilton. Per tant, no es podria desfer de la pròpia font interna generadora de la distorsió capitalista de l'escenari agrari. La seva resposta a aquest descobriment va ser, en cert sentit, la d'intensificar el compromís de compensar aquesta realitat, reduint encara més les taxes, disminuint el volum de l'exèrcit, de l'armada i de la paga dels jutges, i sobretot gràcies a l'oportunitat immillorable que li va oferir la compra de Louisiana. En la seva manera de veure les coses, el que resultava estratègic era la creació d'un "contra interès" permanent fonamentat en la possessió de la terra per a complementar l'activitat de l'interès capitalista i per a això calien terres barates.

La difícil cohabitació de l'ideari republicà al nou marc institucional

També de bon començament, Jefferson va haver d'establir-se en un terme mig entre les diverses forces que composaven la cúpula directiva del seu propi partit: entre els radicals, els madisonians i els *Old Republicans* o *Tertium Quids* conservadors. Les primeres mesures del seu govern eren conciliadores, en podar el sistema polític generat de les seves branques incòmodes, encara que sense provar de transformar-ne les estructures bàsiques. Jefferson va eliminar la *Sedition Law*, la taxació interna a la terra i la taxació al whisky i va desfer-se de la meitat – i no més de la meitat – dels càrrecs burocràtics designats pels federalistes (Wilentz, 2005: 101).

Els federalistes van haver de replegar les seves forces a la branca judicial i quan els republicans van revocar la *Judiciary Act* de 1801²⁴⁷ els federalistes van respondre amargament que s'estava intentant vulnerar la independència judicial. Però Jefferson no mirava d'arribar a aquest punt, ni molt menys, i mai al de manipular el poder judicial d'una manera conspirativa. De fet, segons Wilentz, des dels seus primers compassos al govern a Jefferson va començar a canviar-li a millor la concepció que tenia del banc nacional (Wilentz, 2005: 104).

La situació hauria tingut moltes menys possibilitats de mantenir-se en la disputa relativament civilitzada de no ser per una sèrie de cops de sort viscuts durant la seva primera legislatura. Un d'ells va ser la compra de Louisiana el 1803, per la que van pagar-se uns 15 milions de dòlars del moment, per unes terres que feien doblar el volum total dels EE.UU. O l'expedició de Lewis i Clark, la primera en creuar les terres continentals fins el Pacífic, que es va desenvolupar entre 1804 i 1806. Aquests fets van servir de manera cabdal per a excitar la imaginació i per a reproduir les perspectives sobre una font de terres inesgotables, que farien de base del miratge d'aquella societat on el conflicte podia ser "esquivat" indefinidament. Així la consciència autorepresentativa de l'antagonisme ineludible a la societat es mantindria adormida. Una prova d'això seria la davallada dels episodis de conflictivitat social al voltant de la terra com els que s'han anat ressenyant. Amb tot, això serviria per a reproduir l'equilibri de forces original, en aparença, de manera que així en realitat es va deixar temps per a què els canvis federalistes es consolidessin.

A l'empara de l'hegemonia política dels Republicans de Jefferson, també es va percebre com un bon "temperament preventiu" del poder comercialista l'aparició d'una ronda de nous estats a l'oest, com Kentucky, Tennessee o Ohio. Tot ells estaven dominats per un electorat republicà, amb pràctiques de sufragi universal més generalment acceptades, amb el qual va acabar arrossegant-se a estats com Maryland a assumir finalment el sufragi generalitzat dels homes blancs. A South Carolina, d'altra banda, les reformes en el sistema

---

²⁴⁷ La llei va ser preparada i votada a corre-cuita com un últim "regal malintencionat" cap a l'administració de Jefferson, que prenia els poders el març de 1801, designant així tota una sèrie de jutges manifestament federalistes.

representatiu van tenir per conseqüència el reforçament i consolidació de l'elit esclavista. A Connecticut es va produir una obertura a les institucions que va començar a desentriar l'elit tradicional eclesial de la seva hegemonia, quinze anys després que s'haguessin iniciat les disputes per aconseguir un major pluralisme. Mentre que a Massachusetts, la tendència democràtica va fer aflorar divisions a les files dels propis republicans, entre els que confiaven en la saviesa popular a l'hora d'escollir bons jutges i els que no (Wilentz, 2005: 121).

En suma, l'interès fundat en la terra i la reforma democràtica que confluïen en el partit republicà van ser essencials per a seguir mantenint el "miratge democràtic". Entremig, a més, es produïa la retirada del criteri de propietat com a atorgador de la representació civil. Així es distanciaven els conceptes i aquesta representació es basava, d'una manera més abstracta i inconcreta amb la condició d'humanitat, masculina i blanca. La propietat realitzava un subtil moviment de retirada d'aquest terreny simbòlic dels canals de representació, com a part de l'inici d'un moviment de retirada dels significats amb usos populars i democràtics d'aquesta tradició; com a part de la retirada de la capacitat de la tradició propietària de proveir de drets als sectors populars.

Entre tot això, també sorgien divisions més profundes a les files republicanes, en el moment en què els líders sudistes començaven a prendre una distància i fins a fer-se suspicços dels líders demòcrates del nord. La desconfiança creixia a mida que el jutge Marshall treballava per a aconseguir un enteniment entre federalistes i republicans i es desencadenava la *Court Struggle* de 1802. Així, a l'àmbit més popular es va presentar la possibilitat de la formació d'una gran aliança entre els demòcrates radicals de la ciutat i els del camp, despulats ara de les seves tradicionals diferències, i això va arribar a espantar els més moderats. A les següents eleccions estatals de Pennsylvania van xocar els radicals contra una nova síntesi de líders republicans que havien assumit alguns preceptes del *developmentism* característicament federalista i per això aquesta banda va rebre el suport dels antics electors federalistes (Wilentz, 2005: 124). D'aquesta manera entrava en escena la nova generació de líders del *National Republicanism*.

Després de la reelecció, a la segona presidència de Jefferson sí que es va deixar veure l'aparició de problemàtiques que comportaren una intensificació de l'enfrontament en diversos vectors. El debat sobre els límits de la capacitat d'impugnació – *impeachment* – del congrés i del vot de les majories va comportar una revolta institucional dels *Tertium Quids*. Alhora, les conspiracions de Burr revelaven la presència d'un interès d'explotació capitalista característicament fusionat amb l'instrument de la guerra i la seva maquinària de producció a l'interior dels propis republicans (Wilentz, 2005: 129).²⁴⁸

A la vella Europa, a mida que s'anaven recrudint les guerres napoleòniques, França s'afirmava com a dominadora del continent, mentre que Anglaterra ho feia als mars. Jefferson considerava les guerres com un recurs desgraciat i desesperat i per tant va mantenir la seva postura de neutralitat davant d'aquest enfrontament, desafiant l'argument de la *raison d'État* i la pressió dels poders internacionals (Wilentz, 2005: 130). Jefferson es trobava entre les afirmacions d'aquells que li aconsellaven amb insistència mantenir les bones relacions amb el soci comercial per excel·lència i aquells altres apel·latius pels

---

²⁴⁸ L'estratègia de Burr, d'actuar a partir d'una petita cort d'homes prominents, amb la instrumentalització de la guerra per a assolir rèdits privats, seria el primer intent - establiria repertori per dir-ho així - per a una casta de propietaris que naturalment es veurien abocats a l'actuació soterrada, d'esquenes a l'opinió pública, precisament per xocar amb allò més bàsic de certes interpretacions il·lustrades, com de l'humanisme de Jefferson, i que persistirien en l'estratègia d'instrumentalitzar, fins el punt de la rapinya, les institucions representatives. Al final, la figura de Burr seria la principal inspiració de l'ordre conspiradora dels *Knights of the Golden Circle*.

valors revolucionaris republicans francesos. Jefferson va optar així per la no implicació i la neutralitat, per a deixar al país un temps preciós per a reorganitzar-se i créixer. Però el cas és que els britànics ràpidament van imposar un boicot als productes estadounidencs, cosa que va forçar el president a dictar una ordre d'embargament, de boicot a la inversa, contra els britànics.

Davant de la radicalització de postures, els interessos comercials de Massachusetts van córrer a demanar l'anul·lació de la *Embargo Bill*. A New England, per la seva banda, es començava a parlar de secessió i aquesta és una imatge que no s'acostuma a associar als estats del nord i que parla de les profundes divisòries fundacionals del context polític i social (Wilentz, 2005: 132).

En el moment, però, els federalistes se sentirien esperançats. En tota la presidència de Jefferson no hi havia hagut reformes substantives de l'associació entre l'Estat i el capital comercial, ni s'havia tocat el deute ni el banc, i capitalistes i especuladors gaudien del seu poder intacte. Així, es començaria a estendre l'opinió que el president estava "superant en federalisme els propis federalistes" (Wilentz, 2005: 135). D'altres, encara, el titllarien de "visionari sense remei", d'agrari "sentimental", o l'acusarien de moure's entre inconsistències objectives en les seves apreciacions, o que directament havia comès diversos errors de càlcul.

L'impacte de la política de Jefferson

Encara i les crítiques, el llegat polític de Jefferson també va servir per a incidir en una sèrie de trets positius. Per començar, els seus comentaris en contra de l'esclavatge van tenir un gran ressò venint ni més ni menys que d'un president i d'un virginianà, que ell mateix posseïa esclaus. Jefferson va llançar importants arguments per a anar extingint una institució que consideraria una aberració, encara que ell i els de la seva classe en participessin. També va aconseguir eliminar el deute públic i fins deixar els comptes del govern en superàvit. A més, a pesar de la por inexcusable que li causaven les masses, va contribuir a la tendència de progressiva implicació d'aquestes a la participació política, distanciant-se un punt de l'elitisme conscientment arrogant que havia caracteritzat la cúpula de les institucions fins aquell moment.

De manera que la de Jefferson conformà una presidència de contrastos. Per una banda, va aconseguir fonamentar la resistència en la Unió amb una vocació i un esperit democràtics. Hi haurà qui dirà que amb això l'únic que va aconseguir va ser reproduir una situació o bé sentenciada o bé "deslluïda" respecte l'ideal des del principi. Però el cert es que Jefferson tampoc pot carregar amb la responsabilitat d'aquests grans canvis. A més, no resulta menys cert que la compra de Louisiana, encara i dependre d'un cop de sort irrepetible, va aportar la base material indispensable per tal de seguir sustentant la figura del *yeoman* independent durant algunes dècades. I, tingui això les implicacions que tingui, no es podrà acusar a Jefferson d'haver actuat de manera incoherent. La crítica a la presidència de Jefferson pot apuntar a errors estratègics. Però no es pot basar en l'honesta vocació de manteniment de les constants republicanes, en la seva aposta decidida per seguir construint la xarxa d'infraestructures logístiques bàsiques pel territori, ni en l'afavoriment de l'interès comercial amb intenció d'aprofitar-lo per a generar rèdits al govern (Beard, 1964: 211).²⁴⁹ Encara que després es trobaria que aquestes condicions havien permès

---

²⁴⁹ En una actitud que podríem comparar, salvant les distàncies, amb la pràctica adoptada a l'antiga Atenes democràtica, però imperialista, d'afavorir els capitalistes per tal de "munyir-los" amb finalitats públiques. En el cas de Jefferson, però, s'intueix que la manera en què això acabaria repercutint en reforçar el mode de vida republicà resultaria molt més minsa, més diluïda entre el propi avantatge reciclat pels mateixos capitalistes, de

seguir creixent al capitalisme, com per a fer-se un enemic més formidable de les constants republicanes.

La de Jefferson va ser una presidència de reformes conciliadores en la voluntat per salvaguardar la fundació nacional. Això s'exemplifica en la posició favorable a l'extensió del sufragi, combinada amb l'opció per mantenir l'elecció dels jutges fora de l'abast de qualsevol control democràtic, disposició pensada així ja per representar un control a les majories. Per altra banda, va contribuir a restaurar la confiança en el crèdit públic (Beard, 1965: 411). Amb això es va poder generar també un fons públic per a finançar el "contrainterès" agrari que hauria de contrarestar – durant un temps com a mínim – el capitalista, mantenint una assistència pública per tal de poder convertir a "cada home en un posseïdor de terres" (Beard, 1965: 446).

Però tot això combinat amb el fet de no haver destorbat, en cap altre aspecte, l'interès comercial associat als instruments de finançament del govern, va permetre que aquests interessos es consolidessin i seguissin institucionalitzant-se. Com ja s'ha esmentat de manera reiterada, això tindria a més la propietat d'establir en les representacions socials i polítiques la idea segons la qual la dels EE.UU. era una societat on el conflicte podia evitar-se essencialment. Així, es va donar peu a una mitificació que va fer-se resistent, fins per a sobreviure al moment en què els canvis van portar el conflicte a esclatar de manera abrupta, fent més difícil en successives etapes el reconèixer la situació adequadament.

Fins allà on va poder veure Hamilton, abans de morir d'un tret de part d'Aaron Burr, podria estar prou satisfet del desenvolupament que prenién les accions de govern de Jefferson, principalment perquè havia obtingut d'ell la promesa de no interferir en el sistema fiscal del govern i també pel que feia a la perpetuació funcional, factors que representarien deixar un marge d'acció molt petit a la radicalitat. Amb tot, una crítica important que sí que es pot fer a Jefferson consisteix en l'argument que essent ell un president que tant parlava de la voluntat del poble, en pocs moments va fer intents seriosos per explorar els seus continguts, o bé per experimentar amb ells, com per a arribar a preguntar-se "quin poble?", "organitzat de quina manera?" (Beard, 1965: 451).

D'altra banda, també cal recalcar que parlar del "llegat jeffersonià" exigeix anar més enllà de la pròpia figura de Jefferson, des del moment en què la seva presidència va ser possible per una aliança política ampla – *top down* i *bottom up*. En la tendència cap a les reformes cal reconèixer la presència d'una diversitat de forces socials, un bon grapat de les quals haurien volgut no deturar-se en l'actitud prudent i en certs aspectes conservadora del líder institucional de la facció. El moviment jeffersonià va servir per a canalitzar una bona part d'aquests moviments socials democràtics de la base social cap a un nou activisme i pel seu impuls i la seva presència va aconseguir fer progressar certs aspectes de la pràctica democràtica del sistema.

La presidència de Madison: el banc, la guerra i la defunció del projecte federalista

Madison, que havia migrat a la crítica als federalistes i s'havia fet republicà, seria el nou president un cop complerts els 8 anys al càrrec de Jefferson. I ell es trobaria amb les mateixes dificultats i els mateixos obstacles operatius que s'havia trobat el seu predecessor.

---

tenir un aliat més fort al seu costat, més dotat i amb més capacitat d'oferir-los bons incentius directes, o bé afavorint i mantenint activament la bona ecologia del mercat. Al final, això seguiria representant un avantatge tècnic per als capitalistes, ja que s'asseguraven noves infraestructures de mercat i ells seguien mantenint-se a una posició de privilegi productiu estratègic.

Els conflictes amb els nadius americans van seguir tenint una presència inexcusable a les institucions polítiques, fins per a arribar a fer mostrar “la cara coercitiva de Jefferson” (Wilentz, 2005: 149). A pesar del seu idealisme, aquest havia promogut tractats injustos per a apoderar-se de les seves terres i per l'explícita voluntat, també, de bloquejar les rutes nomàdiques i atacar el conjunt del seu mode de vida. Aquestes van ser el tipus d'accions que portaren a la formació de l'estat d'Indiana, el 1816, com a dinovè estat de la unió. Abans d'això ja s'havien generat conflictes violents, com els que van desembocar a la batalla de Tippecanoe el 1811. Per als republicans, William Henry Harrison, el vencedor de la batalla, era una reedició de l'heroi per antonomàsia. Aquests esdeveniments van contribuir a començar a formar una “febre guerrera” entre els líders, en una afirmació a la cultura política que es distanciava de l'humanisme de Jefferson (Wilentz, 2005: 153).

Davant dels focus de dissensió – i fins de sedició – que s'anaven sentint des de New England, les noves elits republicanes van passar a assumir algunes de les idees dels federalistes. Això mentre donaven per descomptades una bona part de les republicanes, que ja es veurien establertes com a “definicions bàsiques” de la comunitat política gràcies a la hegemonia republicana. Per exemple Albert Gallatin, un dels baluards del liderat republicà de sempre, va veure's arrossegat a la prerrogativa d'un *developmentism* molt semblant al dels federalistes, quan va assumir la necessitat de prosseguir amb els projectes de crear un sistema de carreteres i canalitzacions, sobretot focalitzats a la zona del nord-est. Cosa que no era com dir que els EE.UU. havien d'instituir a continuació un mercat nacional integrat, però que sí que representava un primer pas en aquesta direcció. Igualment, Gallatin va ser el vehicle per a l'intent de reinstitució del Banc of the United States el 1811, en el moment en què expirava la seva acta constitutiva (Wilentz, 2005: 144). I Madison prestaria la seva aquiescència a l'intent.

La batalla per la reinstitució del banc resultaria complexa i clau. Al seu favor es situaven els “gallatinians”. Però com a gran adversari es situava el compacte dels *Bluegrass Republicans* de Kentucky, una elit d'explotadors de grans finques que s'havia imposat a la facció dels *backcountry yeomen* i que així ja s'havia constituït en una hegemonia local. Els Bluegrass van aconseguir tombar la iniciativa per a crear el banc central de nou a través del Senat, argumentant que el comerç i el crèdit resultarien més útils i democràtics si se'ls deixava en mans de les elits locals (com ara ells mateixos) i no pas dels creditors britànics (Wilentz, 2005: 145). Després d'aquesta afirmació, els Bluegrass van començar a reivindicar el desenvolupament de l'oest i el proteccionisme impositiu. Alhora, el nou èmfasi representaria un allunyament respecte els *Old Republicans* ultraagraris i dels plantadors anglòfils.

Amb tot, en la seva nova posició de poder les elits regionals van poder imposar-se a la xarxa promotora del banc nacional, amb el que la carta del banc no va ser reeditada, a pesar del suport que li brindava la presidència. Això va precipitar esdeveniments importants. Altre cop, la caòtica manera en què es desenvolupava la política del país portava a un enfrontament amb els creditors britànics, que trobaven bloquejats els seus canals per a fer un negoci estable al país. Amb això, el 1812 Anglaterra va donar un pas més enllà del bloqueig comercial i va declarar la guerra als EE.UU.

La nova perspectiva sobre la gestió de la política nacional va tenir un impacte important en el futur immediat. La nova posició pro-desenvolupament era una visió amb origen a les elits dels estats de l'oest, però que definitivament aportava unes mires nacionals i nacionalistes. Fou el que es va conèixer com *American System*, els efectes del qual també va tenir unes conseqüències importants als estats del sud, ja que implicarien transformacions que anaven molt més enllà de l'àrea de la producció. Això passava just quan apareixien

innovacions tecnològiques indispensables per a l'explotació del cotó a una nova escala, com la *Cotton Gin*. Alhora, l'expectativa comercial experimentava un sobtat creixement i això permetia la integració al sud d'agents socials dins la pràctica plantadora, els arrossegava a posicions més favorables a les de les elits tradicionals i generava un tipus de "consens esclavista", també de conseqüències molt importants (Wilentz, 2005: 146). D'aquesta manera, els estats sudistes podien desfer-se de la tradicional anglofília i apuntar-se al nou projecte nacionalista republicà.

El 1811, en la manera jeffersoniana en què Madison havia conduït la política internacional s'havia arribat a produir un distanciament a tres bandes entre els EE.UU., Anglaterra i França. Era un moment de tensió als EE.UU., amb el puixant nacionalisme anglòfob fent soroll i amb els sudistes que reclamaven l'accés sobre les rutes d'exportació del cotó, que havien bloquejat els britànics. Però la perspectiva de la guerra contra Gran Bretanya també era molt ben mirada entre els homes de les institucions i això resultaria un recurs per a superar el faccionalisme (Wilentz, 2005: 156).

Però la guerra també portaria a l'enfrontament entre els *Old Republicans*, cada cop més assimilats com els oponents dels federalistes, contra el nou liderat de Clay i Calhoun. I entre tot es desgastava la imatge del president, que havia fallat en l'intent de rellotjar el banc i s'havia guanyat les burles de vells i nous republicans. La guerra va establir un punt de trobada entre les posicions divergents a l'espectre polític. Però, en no anar bé els primers compassos d'accions militars, ràpidament va provocar una deserció més intensa de la postura moderada del president.

Com a resultat, els federalistes van anar reciclant-se a les files dels republicans "antimadisonians", cosa que també serviria per a què les generacions de joves conservadors comencessin a adaptar-se a la pràctica i a certa part de l'ideari del nou escenari de participació popular deslligat per les Societats Democràtiques, però encara amb moltes reserves (Wilentz, 2005: 159). Però en seguir recrudint-se, la guerra va destapar més situacions xocants. Un exemple en seria el desembarcament de tropes britàniques a Maine, que van ser benvingudes pels locals. O bé, el moment en què els britànics van ocupar Washington i van cremar-hi tots els edificis públics excepte l'oficina de correus i la de patents (Wilentz, 2005: 161). Després del contacte entre la milícia i les forces britàniques s'arribaria a un punt mort en la contenda bèl·lica, en què alguns membres de la societat de New England van començar a tractar de pactar una pau separada amb la Gran Bretanya. Ells culpaven de tots els seus mals als "jacobins esclavistes", recalcant el que seria el ventall de significats conservadors de la revolució (Wilentz, 2005: 163). Però, al final, el cop de gràcia dels federalistes reciclats se'l farien ells mateixos, en convocar una convenció "extralegal" per tal d'introduir esmenes a la Constitució que seria vist com un moviment profundament antidemocràtic.

La puixança de la nova facció Nacional-Republicana i l'assetjament a la democràcia basada en drets

La situació de pors, retrets i intents sediciosos o manipuladors va començar a redreçar-se en el moment en què Henry Clay, membre de la nova generació de republicans, va erigir-se com l'artífex del Tractat de Ghent, el 1814, que posava final a la guerra. Un fet singular, però, va donar-se ja el 1815, quan un exèrcit britànic que no tenia notícies de l'armistici va plantar setge contra New Orleans i es va llançar a l'assalt. La plaça forta va ser defensada

amb èxit pel Major General Andrew Jackson, en el que va representar una victòria tan aclaparadora que va demarcar la notorietat de la batalla i del seu comandant.²⁵⁰

Esdeveniments com aquests van fer ressaltar l'heroisme de tota una nova generació de figures militars, a base d'una glòria fonamentalment inventada (Wilentz, 2005: 164). Aquest seria el cas de Harrison i Jackson, que van encarnar la façana de publicitat de la nova democràcia republicana.

La nova època de l'hegemonia política d'una facció nacionalista, interessada en el creixement de l'exèrcit i favorable a l'instrument del banc central, es va consolidar gràcies al tipus de victòries que brindava gent com Jackson, "ràpides, brutals i aclaparadores" (Wilentz, 2005: 175). El final de la guerra va desacreditar finalment les restes del federalisme, als que ara es podia titllar obertament de deslleials.

Tractar el sorgiment de la nova facció Nacional-Republicana porta a referir-se al llegat del moviment jeffersonià. D'aquest cal recalcar l'impuls que es va donar a la participació popular i a l'ideari humanista, com per a arribar a establir-los a les convencions polítiques del país. Jefferson també va contribuir a reproduir el mode de vida agrari, mitjançant les polítiques públiques per a assegurar la provisió de terres. Tot i els dubtes que va generar, la no renovació de l'acta del primer Banc of the United States sota la presidència de Madison també s'ha de relacionar amb l'esperit jeffersonià de govern. Això, sumat a la reducció del deute a uns mínims, va retardar l'assimilació de les institucions públiques a un interès capitalista i també va reduir les possibilitats d'establir una relació de dependència internacional. En realitat, aquesta tendència al retardament de l'impacte del capitalisme, encara i les seves modestes pretensions, va ser el que va desencadenar la declaració de guerra de la Gran Bretanya el 1812, que veia que sense el banc i el deute els EE.UU. podien escapar-se al seu control.

D'altra banda, la prova de la fragilitat del llegat de Jefferson va ser la ràpida aparició del projecte Nacional Republicà, on sí que s'apreciava l'associació a un projecte desenvolupador del capitalisme al país, precisament per a formar un poder nacional capaç de competir a una arena internacional. Amb ells, la progressiva integració en un gran mercat nacional es tornaria desitjable perquè també aportava una nova base de sustentament – mutada – per a la democràcia. Una democràcia d'oportunitats i no de drets, on ja es produïa un primer distanciament del fons d'assumpcions de Jefferson sobre la virtut agrària, amb referència primordial a la terra i a l'autonomia personal.

4.3 - La deriva dels republicans cap a un nou model de desenvolupament

4.3.1 - El procés cabdal de la institucionalització d'un mercat capitalista

La llançadora des del mercat premodern

Als períodes precedents, la institucionalització del mercat i la seva acceptació com a mecanisme de redistribució s'havia establert d'una manera més consensual a la zona de la costa, de manera superposada a relacions de cooperació i reciprocitat complementàries. Però terra endins aquesta institucionalització resultava molt més problemàtica, presentant conflictes amb la resta d'instàncies normatives comunitàries. A més, la gran provisió de

---

²⁵⁰ Jackson també seria el comandant, si no l'artífex, de la invasió no consentida per les institucions, i il·legal en molts sentits, de la península de Florida el 1818, que llavors es trobava en mans de l'imperi espanyol, enmig de la guerra amb els seminols.

terres barates promoguda per Jefferson mantenia preus baixos i així imposava un límit a l'acumulació distorsionadora de les relacions socials, ajudant a mantenir un preu elevat per a la força de treball (Sellers, 1991: 4). Si més no, cada cop s'anava fent més evident que la relació entre els dos models productius difícilment podia ser d'una complementarietat, donades les dinàmiques internes a cada un dels funcionaments: per a les polítiques defensives que necessitava la terra i en especial per a la dinàmica expansiva del mercat capitalista. Un exemple en serien les diferències culturals que s'anaven definint entre els dos models de personalitat, un d'adaptat al mercat i l'altre resistent a aquest; un que es començava a veure definit pel nou "individualisme" i un altre aferrat a la identitat del model de subsistència, que no es veia temptat de cap manera a l'acumulació capitalista.

Però els mecanismes del mercat capitalista ja havien estat implantats i havien començat a "caminar per sí mateixos" gràcies a la primera administració de govern. Els mecanismes que portaven a l'acumulació eren ben legítims per al prisma de la inviolabilitat de la propietat privada, però és que aquesta era la mateixa perspectiva defensada pels grangers a l'hora de dictaminar-ne, per contra, la immoralitat i la falta de legitimitat del seu impacte en la societat (Sellers, 1991: 10). O sigui que l'antagonisme irreductible seguia portant a la preparació del conflicte.

El mercat es trobava especialment ben consolidat a New England, on els seus mecanismes es trobaven més fluidament coordinats amb la resta d'esquemes d'autoritat i mediació política de les comunitats. Allà, el mercat s'erigia en element fonamentador de l'hegemonia política i social de les classes mercantils. Cosa que, per exemple, permetia aquestes classes mantenir un sistema en què s'adjudicaven sistemàticament lots de terres a les famílies més afavorides, de les que es veien desallotjats els grangers pobres i endeutats (Sellers, 1991: 19). New England va ser el focus des d'on van sorgir els impulsos per la integració mercantil de successives regions i així de la formació d'un primerenc embrió de mercat capitalista regional integrat.²⁵¹

Al sud i l'oest de la Unió, el marc ordenador de les relacions polítiques era l'*open rank*, on no resultava fàcil que s'acceptés la implantació dels mecanismes del mercat reclamats pels comerciants. Així, aquesta àrea formava un terreny fèrtil per a l'expansió de la producció de subsistència, de les xarxes socials i la seva cultura. Allà l'individu tampoc era totalment autònom, ja que depenia poderosament de l'entorn, d'un model familiar estret en què els fills acostumaven a pagar pel privilegi de deixar el nucli i independitzar-se (Sellers, 1991: 11). Igual que depenien del veïnat; xarxes constituïdes d'unes relacions de reciprocitat no traduïbles a cap llenguatge mercantil, ni totalment altruistes ni totalment desinteressades. En aquestes regions podia dur-se a terme una certa "economia dual", en què s'establissin algunes relacions mercantils per tal d'obtenir alguns articles molt específics, però sense deixar fer hegemònica l'autoritat del mercat, retenint el control polític sobre ell.

Al sud i a l'oest, en general, redirigir l'agricultura de subsistència cap a la de mercat i formar una explotació acumuladora resultava un trànsit arriscat. Ja que arribar al punt de poder comprar alguns esclaus o un lot extra de terres resultava més aviat difícil i les conseqüències de fallar pel camí fatals. Això dóna la idea segons la qual efectivament existia un cert llinyar d'acumulació per a competir funcionalment al mercat, que no resultava fàcil de superar per a la base de la població propietària més pobre – i ja no dir aquells que no posseïssin res de partida –, en contra de la mitologia popular de mobilitat social que s'aniria establint en aquest sentit.

---

²⁵¹ On cal recordar el que això representa: que tots els elements constitutius de la vida social passen pel mercat i son capitalitzats, animant més sinèrgies capitalitzadores. Així s'imposa un nou esquema de relació entre humà i natura i també entre humà i humà, que destrueix el vell món precapitalista.

El procés de transició productiva i cultural a l'economia de mercat capitalista era complicat per als petits propietaris en la perspectiva d'inserir's-hi a través de l'explotació del gra o el cotó, ja que el transport era enfarfigador. El factor de penetració mercantil resultava més intens a la zona dedicada a l'explotació esclavista del cotó, però només lleugerament a la resta, on merament s'establien certes xarxes de distribució d'articles de consum, com la roba (Sellers, 1991: 27). El mercat mantenia a aquestes zones una certa tendència a l'expansió en condicions encara força adverses; mentre que la cultura de subsistència només podria mantenir-se puixant en condicions d'una enorme disponibilitat de terres, amb tots els factors propiciadors a favor.

La crisi de la dècada de 1790 va donar pas posteriorment a un període de boom comercial que va fer pujar el valor de les terres i va provocar el desallotjament de més famílies de grangers, en especial allà on existia ben establerta una classe adinerada "prestadora" (Sellers, 1991: 18). En paral·lel, el mercat anava generant una progressió continua cap a l'erosió dels patrons tradicionals de cooperació extramercantils.

Però no seria fins les dècades dels 1830-40 que el mercat es veuria totalment substituït a New England (Sellers, 1991: 20). Des d'allà començaria a expandir-se també el procés de revolució industrial, a la dècada de 1850, a través dels processos interrelacionats de l'expansió de la xarxa de transport i de subsegüent especialització laboral i divisió del treball.

Mentrestant, les diferents regions anaven establint noves relacions d'interdependència productiva, a mida que les ciutats s'establien en centres industrials i necessitaven coordinar-se amb l'explotació comercial de l'economia agrària de les terres de l'interior. Entre tot, el factor que poc a poc va anar prenent més rellevància en el procés d'acumulació capitalista era el de l'explotació del treball assalariat i no pas tant el comerç (Sellers, 1991: 20). Aquest era el factor que permetia una acumulació diferencial i estratègica, per a arraconar la competència i poder controlar el mercat.

Boom econòmic i ulterior diferenciació de perfils grupals

Aquestes realitats productives destaquen la centralitat explicativa dels canvis en el factor del treball en generar processos més amplis de canvi. El treball assalariat era considerat un mirall on es reflectien tots els aspectes de la dependència i postració que la societat republicana tractava de defugir. El rol d'assalariat es relacionava amb la imputació d'una debilitat intrínseca, fos per la pobresa en sí, o fos per no poder evitar el declivi de la virtut cap a un tipus de corrupció, com assumirien els jeffersonians. Aquesta era una representació reforçada en els seus components negatius per les imatges de la proletarització que s'experimentava a Anglaterra. Va ser l'aquiescència comuna cap a les qualitats socials dels *uncommon men* la que va facilitar que s'anés gestant un grup d'autòcrates aristocràtics entre els mercaders d'èxit, els grans plantadors, els clergues, etc. Entre ells es va anar adquirint un sentit de *gentility*. Un sentit d'elevació social, confirmat per les seves grans empreses i pel seu instint per aprofitar les oportunitats a la seva disposició, en contrast amb el comportament dels membres de la cultura de subsistència.

Amb el boom comercial generat per les guerres europees i la gran demanda per l'exportació de béns, el volum de les operacions comercials dels Estats Units va passar de 20 a 100 milions des de la dècada del 1790 fins el 1807 (Sellers, 1991: 22). Així es van anar generant les condicions per a què les activitats financeres prenguessin una major rellevància. Amb això també apareixeria una nova especialització en el tractament d'aquests assumptes, nous rols socials en els processos productius i polítics i noves institucions. La creixuda de les activitats comercials va servir per a enriquir molts

membres de la “gentilesa” en una nova escala de l’acumulació – els Girard i els Astor, entre d’altres. Però alhora va servir per a fer la vida més difícil a molts més, donat que assolir la subsistència es va anar fent més difícil per a la immensa majoria de la població. Poc a poc, aquesta inseguretat s’anava sentint també entre les files dels mestres artesans i de certs rangs de mercaders, que no eren capaços d’assolir la cota de capitalització que faria les seves empreses competitives. Així es va anar fent cada cop més evident que el vell model de producció i de la família patriarcal i autosuficient es trobava fortament amenaçat.

La identificació del fenomen va donar peu a una reacció que va començar per la reivindicació de què la font del valor social no era cap altre que el treball honest, en contrast amb el treball fraudulent de les activitats comercials i financeres (Sellers, 1991: 24). Aquestes també serien les condicions objectives per a la radicalització del procés de diferenciació de classe.

Sense els recursos socials necessaris per a adquirir alguna de les destreses puixants al procés productiu mediat pel mercat, simplement no hi havia manera d’assolir-hi un encaix agradable. Aquest salt podia no resultar fàcil d’assolir per a un capital de petita escala, si no es trobava determinat per les xarxes del patrimoni familiar. De manera que la diferenciació entre mestre i jornalier va anar fent-se cada cop més acusada, cosa que va anar fent recaure més gent en la categoria dels “proletaris” i cada cop més de pressa.

El 1809 es van fer més nombrosos i més visibles socialment els casos d’empresonament per deute, sumant mil casos només a New York (Sellers, 1991: 25). El descontentament popular representava una reacció al tipus d’alienació de l’ideal republicà tradicional que s’experimentava, en què el treball esdevenia un factor d’intercanvi més, perdia els atributs que se li suposaven també a l’escenari precedent i es situava fora del mateix control dels seus agents. Això ja havia portat a la creació d’una organització de sabaters a Philadelphia el 1794 i a començaments del XIX hi hauria més experiències en aquest repertori. Per altra banda, la competitivitat interna a les pròpies classes adinerades també s’intensificava, a mida que alguns dels agents mitjos de les empreses comercials i manufactureres, els patrons, anaven obrint-se pas fins l’estatus de la gentilesa. I a mida també que el factor que s’anava destacant com a més determinant per a l’ascens a partir del procés productiu era el de la intensitat de l’explotació de la força de treball, amb el que es tancava el cercle reproductor de l’autoritat del procés productiu i de l’explotació (Sellers, 1991: 28). És a dir, que es feia més palès que la nova producció comportava una nova autoritat social que es fonamentava en una dominació dels pobres.

En aquest moment, Sellers destaca la importància del paper jugat per l’ètica de l’esforç ascètic, d’un individualisme incompatible amb la col·laboració veïnal i la moral de la reciprocitat, en la manera en què l’acomodació dels components religiosos va servir de “catalitzador” del procés psíquic que feia trencar amb el passat i assumir la incoació a la competitivitat. Alhora, la pietat i la confiança en els dissenys de la *uncommon people* es plantejaven com la solució als efectes corrosius del mercat. Es legitimava i fins es santificava el treball terrenal, premiant també una dura autodisciplina, oposada al tipus d’humanisme deista i sens dubte més indulgent de Franklin, Jefferson o Tom Paine. En oposició a aquest moviment, llavors, es situarien les assumpcions “supernaturalistes” de la cultura agrària de les terres de l’interior. Sellers afirma que en aquests termes es constituïria una veritable *Kulturkampf* (Sellers, 1991: 31). Entre els agraris era una forma de fe “antinòmica”²⁵² la que s’associava a les demandes polítiques pel diner en paper, per les

---

²⁵² Que es defineix per posar l’accent en què és la fe la que determina acabar rebent la gràcia de Déu i per tant la situa per sobre dels esquemes de normes terrenals.

lleis d'alleujament dels deutes i en contra de l'Estat desenvolupador i valedor dels contractes que escanyaven a la població.

L'interès en el desenvolupament reproduït a les institucions de l'Estat

En aquest punt val la pena recalcar la importància de la relació entre l'Estat i els elements que van generar aquesta entitat abstracte del mercat, donada la mitologia que s'aniria construint en les successives etapes històriques sobre la suposada neutralitat del primer. El projecte polític del federalisme, o la seva viabilitat electoral, s'havia enfonsat en gran mesura perquè els seus objectius desenvolupadors havien estat assumits per una nova elit, que havia passat a ocupar les institucions polítiques gràcies a una prominència assolida en certs sectors productius en alça, a mida que es diluïa la predisposició humanista de Jefferson. Madison ja seria un president més inclinat a jutjar favorablement el mercat i James Monroe es declararia un partidari d'assumir l'oportunitat històrica de l'expansió territorial i de l'increment de l'exèrcit i l'armada. Els republicans, si més no, van triomfar apel·lant al factor popular i mobilitzant-lo al seu favor; recalcant la virtut del ciutadà ordinari, de la *common people*, que combinava la independència política amb l'econòmica, però en un moment en què la revolució del mercat capitalista ja començava a fer trontollar la viabilitat real d'aquest model.

Amb tot, va ser aquest apel·latiu de masses el que va fer que els republicans poguessin refer el consens polític en una època en què els pobres queien en la dependència i els rics, sense trobar cap resistència institucional o cultural, a més de fer-se més rics s'anaven fent més "immoderats" (Sellers, 1991: 39). Però l'apel·latiu de masses, enmig d'una crida al passat i una promesa intangible de cara al futur, va resultar un arma de doble tall que va servir a la reproducció de les tendències mercantilitzadores, a base de la concessió de petits temperaments a canvi de tolerar els components més transformadors. La caiguda dels federalistes va ser el primer símptoma d'aquestes mutacions a les convencions polítiques. Com la terra, la idea d'un electorat que cada cop s'anava fent més gran, es plantejava com un control o un contrapès al poder del capital. Però ningú s'imaginava què passaria en cas que s'arribessin a exhaurir les fonts de provisió de noves terres, o que s'assolís el sufragi universal, i que el capital seguís trobant vies per a l'acumulació i portés el seu poder més enllà de les capacitats dels diversos mecanismes de control. Alhora, d'altra banda, el nou estàndard de participació, el requisit d'haver de guanyar-se el nou electorat massiu, representà l'obertura d'un espai per a l'expressió del debat i la dissensió fins a uns nous marges i per tant també representaria un nou atiament de les pors dels propis capitalistes.

La generació de noves elits regionals, com la Bluegrass, a l'est de Kentucky, que va passar a ocupar càrrecs importants a les administracions estatals i al govern federal, era un resultat directe de la posada en marxa del sistema financer del govern per a desenvolupar a la Unió la xarxa d'infraestructures de suport del mercat, el qual redundava en l'afavoriment directe d'aquestes classes emprenedores.²⁵³ En aquest sentit, el mercat capitalista nacional sí que era un objectiu conscient i explícitament perseguit (Sellers, 1991: 43). La pròpia "revolució del transport" exercia de filtre al liderat social i polític en una societat com la dels EE.UU., ja que les empreses d'escala petita no servien per a generar el tipus de grans infraestructures necessàries en un territori tan extens. Calia la capacitat de coordinació de recursos i treball que només es podia vehicular a través de la figura del gran capitalista apropiador. Per això l'àmbit del desenvolupament nacional va quedar per a

---

²⁵³ I establertes a l'explotació mercantil d'algun recurs estratègic per a la producció.

L'exploració dels grans capitals, els quals van començar a experimentar amb la formació de corporacions.

Les corporacions eren una disposició empresarial coneguda des dels impulsos modernitzadors dels estats europeus, que generaven cartes o actes constitutives en què s'estipulava la creació d'aquestes agències per tal de recrear obres públiques de millora. En elles no s'havia d'obtenir necessàriament un benefici privat i aquesta és una diferència important. Però en la perspectiva privatista més radicalitzada dels EE.UU., les corporacions van acabar adquirint els mateixos drets privats que les persones. Així podien servir com a instruments de grans capitalitzacions, preservant-se l'aurèola de l'esperit públic, però ara sense trobar-se barrades a l'obtenció d'uns rèdits privats. Així, tampoc resulta difícil d'entendre que futures generacions dels líders polítics es trobessin estretament lligats amb les propietats d'aquestes agències corporatives, directament o com a representants informals dels seus propietaris.

El banc central com a pedra de toc del procés acumulador dels grans capitals

Però el factor que més decisivament va contribuir a destapar la controvèrsia en aquesta època va ser el del paper dels bancs, en especial del banc central, pel seu impacte sobre l'esquema de relacions socials primigènies. El banc central havia d'actuar com una reserva de valor, connectada a les activitats de finançament del desenvolupament de les relacions comercials. I també havia d'imposar una conducta homogènia per a aquestes relacions, generant les correccions de les desviacions per, en última instància, presentar-se com a valedor d'aquestes relacions. Però aquestes eren unes funcions més disputades als EE.UU., on encara existia l'horitzó de l'escapament a l'autosuficiència.

Als EE.UU. l'aplicació d'un instrument tan estratègic com el banc central ocorreria en mig d'una controvèrsia i d'una gran disputa, de processos de negociació i de compromís entre sectors socials. Allà el problema era, fonamentalment altre cop, el contacte que es produïa amb la tradicional pràctica democràtica que s'havia conegut. Però és que el banc era alhora l'element més indispensable en les condicions històriques trobades per a regular l'element financer i capitalitzador. El banc era cabdal per a posar en marxa el propi desenvolupament nacional – amb les revolucions del mercat, del transport i de l'especialització laboral – que es relacionava directament amb el repte d'organitzar un salt civilitzador respecte l'estat de dependència de la natura en la perspectiva propietària privatista.

La situació contenia una paradoxa, la qual era el que produïa l'aparició de la contestació social. El desenvolupament significava implicar més recursos a l'interior de la nació, però més desigualment distribuïts, cosa que posava en qüestió l'equilibri autonomista dels petits propietaris autònoms. Es plantejava, doncs, un nou escenari on els elements socials en joc seguien processant la vella contradicció sobre el model de producció i l'ideal de vida democràtica.

Als EE.UU. l'autèntica base del consens polític, compartida per les classes adinerades com les que no, era la iniciativa privada i la por a la interferència per part del govern. El banc central, així, va sorgir com una nova confluència dels elements privatistes, de la pràctica social dels seus pobladors. El banc va suposar una amalgama associativa dels capitals privats que van formar-hi part des del començament, d'aquelles parts privades que sí que podien tenir interessos privats legítims, mentre que el govern, o els seus instruments no en podrien tenir cap, més enllà de la vetlla per la neutralitat de les seves accions. Però aquest terme de la "neutralitat" resultaria molt qüestionable vistos només

els objectius a mig termini de les primeres administracions o del propi banc. Governants i capitalistes experimentaven una simbiosi i era “natural” que fos així.

De fet, aquest va ser també un dels trets del caràcter polític profund als EE.UU., el de suposar que la tasca produïda pel govern s’havia mantingut en aquest “no partidisme” productiu i que per tant evitava el favoritisme cap a alguna de les parts socials enfrontades. Quan no va ser així de cap de les maneres. L’Estat sempre va jugar a favor de la naturalització de la figura dels nous capitalistes com a agents de desenvolupament i millora comunal. A Europa, en la continuïtat de l’autoritat social, les classes aristocràtiques determinaven la forma del bé comú nacional, de tall organicista, on cadascú tenia un rol assignat a la jerarquia. Però als EE.UU. no existia aquesta continuïtat entre una vella forma aristocràtica i una de nova i comercialista, tota l’autoritat rectora de la societat havia de venir de la propietat i si calia produir un salt desenvolupador llavors l’Estat havia de reivindicar activament el poder d’acció dels capitalistes.

Només la sustentació de la relació fundacional de les institucions del govern amb les institucions financeres, per tal d’habilitar el desenvolupament dels estratègics interessos privats més voluminosos, ja hauria de recaure fora de la suposada neutralitat i així va ser denunciat. Si més no, la problemàtica encara va prendre major rellevància amb la pràctica recurrent, un cop es va fer clara la manera en què el nou esquema financer participat pel banc definia els nous marges de conducta empresarial i per a l’èxit social. Les noves normes del joc social i del triomf derivaven de la capacitat de regular les taxes d’interès en els préstecs, entre bancs privats com entre el banc central i el govern. L’Estat tenia una via de manipulació del volum de diners emesos, del valor del diner mateix, i així de la inflació. I l’Estat mirava per sobre de tot per la salut del gran capital.

Així es revelava el que constituïa un poderós canal de control econòmic de tot el context social, per un privilegi, així com una via per a un nou tipus de dominació. Aquesta posició era també la base per a la crítica fonamental de què el govern i el banc no actuaven per a servir a res semblant a un interès general, sinó a una petita càmera d’agents estratègics per a la consolidació del nou sistema capitalista. De fet, la gran disponibilitat de diner emès pel banc representava un factor també essencial per a la mobilitat dels capitals en tasques financeres, afavorint amb aquesta disponibilitat i velocitat en el flux els projectes inversors d’aquells qui comptaven amb més capitals com a avals.

La nova definició del valor social en una societat capitalista

En el moment en què es plantejava una institució com el banc central, que havia d’intervenir en el procés d’atribució del valor econòmic, el diner s’anava establint com la referència dins el sistema de comparacions valoratives. Els elements de capitalització es destacaven dels patrons valoratius de l’or o de la plata i s’anava erigint el que es pot denominar una “economia abstracta”, entenent que amb això es designa la pèrdua de contacte – o la no correspondència estricta – amb un valor físic independent, definit per la pròpia escassetat intrínseca a la dimensió del materialisme. Cal percebre la manera en què, amb la referència a la pròpia activitat econòmica, eren els propis instruments de capitalització els que adquirien un valor en sí mateixos com a elements indispensables en el procés de la producció a una nova escala. De manera que, en cert moment, es va començar a notar que el capitalisme es feia autoreferent: dictaminava l’atribució del valor social en funció del seu propi creixement, de la seva consolidació, de la que els indicadors en serien l’acumulació i la llibertat o les facilitats en l’acció inversora dels grans capitalistes. Així es va començar a concedir un valor en sí a les expectatives futures de les inversions i a la confiança que generaven les unitats de capital.

En aquest punt cal entendre que eren tota una sèrie de pràctiques de capitalització i inversió, que s'havien assajat i adquirit legitimitat social durant l'època de l'ascens mercantil d'Anglaterra, les que demarcaven la capacitat de transformació del vell món precapitalista. És a dir, la gran transformació que havia d'operar al context es basava en la capacitat d'apropiació privada de la riquesa dispersa pel món, projecte pel qual els capitalistes tenien nous instruments que els agraris ni tan sols entenien.

Pels agraristes educats a la cultura de la subsistència aquestes constituïen activitats fraudulentess, encara que en certs components també molt ambiguess. Ells feien servir de forma més rudimentària les nocions del valor social, a l'hora de computar l'afegit pels bancs i financers en el procés productiu (Sellers, 1991: 46). Però, arribats al final de la guerra del 1812, podria jutjar-se també que els bancs estatals havien realitzat una funció patriòtica, a través d'haver finançat la participació en la guerra. Així havien rebut una espècie de sanció cultural favorable i prou estesa com a eines legítimes per a la prossecució del propi benefici nacional, que anava necessàriament lligat a la confiança en la consecució del bé general. Però d'aquesta manera es constrenyia necessàriament l'àmbit pràctic de l'anterior escenari democràtic.

El desenvolupament passava a donar per descomptats aquests nous agents i institucions i també que amb ells hi havia uns efectes de redistribució a tota la nació, a través de la creació d'una major "riquesa" en termes volumètrics i d'una inevitable dispersió. Encara que el fet diferencial era el contrari, el de l'acumulació. Alhora, per altra banda es facilitava el creixement productiu per a competir internacionalment i aquesta va ser una forma d'imperatiu social que va penetrar a la cultura de manera perdurable. Els Estats Units d'Amèrica era una nació escollida que calia salvar de l'adversitat i successos com el de la guerra del 1812 demostraven que la manera de salvar-la coincidia amb bona part del projecte federalista, o com a mínim amb alguns dels seus trets irreductibles. La democràcia havia de circumscriure's a aquests termes.

El paper agentiu de les noves corporacions i la seva legitimitat

Entre aquests processos, les corporacions també s'anaven destacant com a instruments privilegiats per tal de respondre al repte de la progressió acumuladora i del desenvolupament. O sigui que la seva entrada en escena també suscitaria controvèrsies.

Per als grans capitalistes, moguts per raons de facilitar les oportunitats del seu propi perfil socioeconòmic, la principal demanda era la de dotar aquests organismes de drets propis i intrínsecs, per una extensió del principi de sobirania absoluta i exclusiva de què gaudien tots els propietaris. Així va es va formar una batalla per la "responsabilitat limitada" dels socis participants en una empresa corporativa d'aquest tipus, per a aconseguir que la responsabilitat i les restitucions que es poguessin exigir d'una malversació fossin limitats exactament a la quantitat de capital invertida. Això representava també una analogia respecte el tipus de malversació legítima que es podia esperar d'un particular que administrés de manera absoluta els seus dominis. Per a què la norma resultés equànime, les corporacions haurien de fer respondre a cada soci per la part corresponent a la seva inversió, encara que el forat de deute o de destrucció de valor creat per una agència d'aquest tipus, en la seva escala de mobilització de recursos, fos deu vegades la suma de les parts que formaven el capital inicial.²⁵⁴

---

²⁵⁴ Amb el que es produïa una socialització dels costos d'aquestes activitats mal conduïdes. Una relació en la que es fa palesa la necessitat d'un agent normativitzador en el seu favor, com l'Estat, que feia pagar a tota la societat els costos del "progrés" mal dirigit o ineficient.

Més enllà, calia alliberar les corporacions del tipus d'interferències reguladores que les lligaven a la seva forma originària històrica creada a través d'actes constitutives emeses pel govern i per a satisfer un criteri de servei públic. La pròpia noció del que era el bé general resultava conflictiva en termes pràctics, des del moment en què es donava una prioritat al tipus de propietats adaptables al mercat i no pas tant sobre les propietats d'ordre tradicional. L'exemple clar és el del desenvolupament primerenc de les xarxes de ferrocarrils, que ja es comptava que generarien conflictes amb els propietaris de terres a expropiar, però en què a més es prendria la posició de què els perjudicis particulars en aquest sentit eren un mal necessari per a satisfer el criteri desenvolupador (Sellers, 1991: 51).

Però la batalla fonamental per a fer avançar els drets corporatius va ser lliurada en especial als tribunals, a base de litigis entre particulars i no pas com un programa encaminat a captar l'atenció i a generar el debat públic. Sellers afirma que, en aquest sentit, els advocats farien el paper de les “tropes de xoc” del capitalisme, reivindicant aquest tipus de radicalitzacions i mutacions dels drets privats. Això en un moment en què fins dos terços dels polítics a les institucions polítiques tenien formació de juristes (Sellers, 1991: 48). Així es va conformar un procés que es pot designar com de “revolució legal”, des de la plataforma de la *Common Law* anglesa, que s'invocava constantment, però a la que es pretenia aplicar importants modificacions. En paral·lel, jutges com Joseph Story,²⁵⁵ de Massachusetts, o James Kent, de New York, imposaven la superioritat de la legislació federal per sobre de la dels estats en diverses àrees, per tal d'assolir la uniformització de la legislació necessària per a l'expansió dels negocis.

La mobilització i l'actitud de contestació provindria, tot i l'alienació de la població d'aquests debats, de la pròpia sensació popular de què les relacions concretes que s'anaven teixint estava canviant cap a una erosió de la ampla difusió dels recursos polítics que s'havia conegut durant l'anterior etapa.²⁵⁶ A Philadelphia, al període 1806-10 els treballadors, en la seva llarga tradició reivindicativa, van començar a fer sentir les seves mobilitzacions i protestes. I la resposta automàtica dels jutges va ser la de prohibir-les, amb l'argument d'estar protegint la llibertat dels propis treballadors per a establir una relació contractual individual (Sellers, 1991: 54). En aquest punt concret es pot percebre la por que causava entre els grans propietaris i homes prominents qualsevol instrument de negociació col·lectiva, com serien les associacions de treballadors, i de com des del primer moment es va intentar posar barreres a la progressió de les organitzacions de les classes populars.

Jutges com Story, establint jurisprudència i mitjançant la creació de noves lleis, feien avançar les condicions del projecte Nacional Republicà.²⁵⁷ I era en el mecanisme del “pal i la pastanaga” en què es percebia que funcionava la legislació federal en molts aspectes, en

---

²⁵⁵ Story va ser el jutge més jove en arribar al Tribunal Suprem. Formava part de la nova generació imbuïda del republicanisme desenvolupador i expansiu.

²⁵⁶ I de la que les corporacions només representaven, dels canvis, un d'un petit àmbit circumscrit. D'altres, més directament controvertides en serien, per exemple la pràctica de la usura, que havia estat contestada però no atacada sistemàticament a mida que se la legitimava amb l'entrada a l'estadi legal capitalista. Mentre els afectats es poguessin seguir retraient al privatisme de subsistència hi havia una via d'escapament a la confrontació. Això també ajudaria a què l'avenç fins la pràctica recurrent es fes sense massa impediments pràctics i que així acabessin havent conseqüències tangibles de practiques com la usura, que començaren a sentir-se a les relacions entre individus, en afegir llenya al “mal social” de l'endeutament, de la degradació de la pròpia base de capacitat de sustentament autonomista i amb tot de l'increment de la dependència.

²⁵⁷ La por al *demos* seria especialment present en el jutge Kent, qui temia més que res que els pobres es llancessin a una pràctica d'espoli sistemàtic dels rics (Sellers, 1991: 113); amb això es faria inocultable la seva posició de conservadorisme polític.

fer avançar terra endins l'acceptació del nou projecte republicà: o aquiescència o conseqüències. Així, al projecte mercantilitzador s'hi sumaven cada cop més grangers que buscaven una oportunitat per al propi enriquiment, posats també que no hi havia moltes més alternatives.

Un cop expirada la carta del banc el 1811 aquest no havia pogut ser reeditat per causa de la oposició de les bases del partit republicà. Però, d'altra banda, el banc ja havia posat en marxa processos d'acumulació i a la societat havia sorgit un interès monetari mercantil. Això faria que les constants de la nova producció haguessin de ser assumides per la gent. Alhora, la classe gentil originària anava sent substituïda per la generació de líders com Henry Clay, de Kentucky, o John C. Calhoun, de South Carolina, més associats a la imatge del talent dels estrats mitjos i baixos, en comparació amb els aristocràtics i deslleials federalistes.

La substitució del liderat, així, es produïa per uns motius polítics que eren coextensius de la puixança dels nous sectors productius estratègics per al desenvolupament de la nació: els ferrocarrils, els canals, els instruments financers i més que se n'anirien generant. Tots ells, motivats per unes activitats productives que permeaven les seves idees polítiques, de tornada. Així els propis republicans acabarien reflatant el projecte de generar un banc federal central – un segon – i també la característica d'observar la guerra com un instrument d'expansió econòmica.

Els nous conservadors republicans i les pugnes estatals

L'evolució del Partit Republicà, des de la seva posició agrarista i localista fins a la consolidació del projecte nacionalista, amb la defensa del banc central i les mesures proteccionistes, no s'expliquen completament sense la connexió amb una nova generació d'empresaris dinamitzadors. A més, la més gran preocupació entre les files dels agraristes seguia sent la de l'eventual revolta d'esclaus, la de l'assalt a la propietat, en els marges definits per aquell *common ground* igualitari de la matriu propietària compartida. Més enllà, seguia imperant la sensació que era l'esperit jeffersonià el que regia les institucions polítiques i que així la *commonwealth*, la coexistència fluida entre mercaders i grangers, quedava ben protegida en la seva substància coneguda, el qual resultaria molt relativitzable. Aquest seria l'element clau a l'hora d'apaivagar momentàniament l'aparició de rondes de conflicte social més acusades, que haurien d'esperar alguna dècada més per a manifestar-se. Aquest efecte de dilació va ser reforçat pels moviments de reforma institucional generats des dels diversos estats, que van permetre seguir sustentant l'apreciació de què els canvis, en general, anaven en la direcció de fer progressar la democràcia en la seva vessant participativa. Mentre que, en realitat, s'estava destruint la base material per a la pròpia realització de la democràcia dels petits propietaris.

A la gairebé feudal Rhode Island, com a l'antidemocràtica Connecticut, manaven castes teocràtiques i els moviments de reforma tradicionalment s'havien dirigit a l'asseguració de la igualtat entre les diverses confessions religioses. Però pel camí també va resultar inevitable que s'acabés plantejant el debat sobre la capacitat de vot dels treballadors assalariats, que si més no eren dependents dels empleadors (Wilentz, 2005: 186). Un procés similar ocorreria també a Massachusetts. L'important és que el procés de l'obertura a la idea que un dependent podia tenir voluntat i vot, es produïa a mida que l'espectre de relacions socials anava canviant: a mida que la dominació política deixava de resultar aplicable i al seu lloc començaven a sentir-se els efectes d'una nova autoritat productiva.

A New York, les condicions de faccionalisme en la disputa pel control de les institucions polítiques van tenir l'efecte d'actuar com a catalitzadors del canvi per a desgranar canals

de progrés per a les majories. Martin Van Buren era un animal polític interessat en l'autopromoció i per això també molt adaptable a les demandes del poble, com a la construcció d'aliances estratègiques entre els elements populars urbans i del camp. En les seves campanyes va combinar la promoció de la inversió en nous canals, per tal de posar-se de la seva banda els grans interessos del nord de l'estat – un punt pragmatista i de tendència federalista en el seu programa –, amb el suport a les demandes populars per la reforma del procediment polític estipulat a la constitució estatal (Wilentz, 2005: 192). Wilentz designa aquesta situació com un bon exemple de la manera en què el joc de poder que s'havia determinat servia, circumstancialment, per a obrir drets de participació democràtics per als estrats populars. Però cal tenir en compte que aquest no era l'objectiu primari dels líders polítics, el d'apropar-se a la realització d'un ideal de sufragi universal. De fet, a New York la reforma va evitar explícitament arribar al punt de proclamar el sufragi universal – cosa que representaria tot un desastre per als negres –, però tot i això encara podria presentar-se en certa sintonia amb aquell esperit jeffersonià.

Entre 1816 i 1820 es va produir l'entrada d'Indiana, Mississipi, Illinois i Alabama a la Unió. Però els homes prominents d'aquests estats, els més rics i connectats socialment, resultaven figures més explícitament democràtiques que no pas els homes prominents de l'est. Els líders de les comunitats de l'oest tenien un incentiu molt clar a l'hora de promulgar lleis més liberals, per tal d'atreure's l'afluència de nous pobladors (Wilentz, 2005: 198). Era la voluntat de fer pujar el valor de les terres, alhora que s'expandia la base de pagadors de taxes i que es feia créixer la força de treball a disposició, el que movia a deixar formar aquest ambient més benigne. Alhora, el desenvolupament del teixit social era el requisit previ per tal d'assolir la condició d'estat de la unió – no de mer “territori” – i per a obtenir el privilegi de la relació amb el govern federal.

Al sud plantador, el model productiu a assumir per les comunitats no es trobava tan disputat i es podrien dur a terme reformes prou radicals, com l'abolició de la presó per deutes, o bé la instauració de l'elecció popular del *sheriff* als diferents comtats (Wilentz, 2005: 198). Aquesta última és una mesura prou reveladora, ja que indica el grau d'aquiescència dels elements populars cap a l'hegemonia directiva de la *Master Race* i com tots dos cossos podien actuar en un *partnership*. Així, a Alabama es va instaurar ràpidament el sufragi universal dels homes blancs. Era en aquesta combinació de gran difusió del sufragi entre tots els mascles blancs, on els propis estrats populars exercien de control primer i bàsic de la comunitat, mentre que l'alta esfera directiva quedava reservada a l'elit patrícia. Era el context en què les grans famílies de plantadors podien fer valer aquest “igualitarisme entre blancs” que era la base del compacte comunal que blindava la jerarquia i l'esclavatge (Wilentz, 2005: 199).

En general, els estats amb elits més consolidades eren aquells que en major mesura es resistien a l'aplicació de reformes democràtiques, com seria el cas de New York i de Virginia. Allà on les elits es trobaven més discutides, o en una pugna més intensa pel manteniment de la seva hegemonia, la competència entre diverses faccions portava per sí sola a l'activació del recurs de la mobilització popular com a eina en la disputa pel poder (Sellers, 1991: 107). El fet d'haver de recolzar-se en aquests estrats també imposava el fer-los certes concessions. I en aquest esperit s'aplicarien els processos de reformes de South Carolina, o de Maryland, als quals, però, se'ls va neutralitzar tot potencial de trastocar l'ordenament existent a base d'altres mesures complementàries. Per altra banda, als nous estats la deriva “populista” – encara que també pogués constituir recurs per a l'establiment d'una l'elit directiva – va fer arribar a reformes més radicals, com per exemple la restricció de les activitats bancàries.

El factor popular com a element dialèctic per al canvi

Com fos, les reformes sempre s'originaven en una pressió des dels estrats baixos i això s'ha de tenir molt present. D'altra banda, els episodis de reforma també recorden que cada "salt institucional" va trobar-se controlat des de les cúpules tradicionalment directives a la comunitat. En el cas de l'adopció generalitzada de models de sufragi progressivament menys restrictius es va trobar que en termes pràctics la condició de propietari ja no resultava en la vehiculació de l'interès legítim cap a les institucions polítiques. Per tant, calia integrar les masses desposseïdes al procés polític, com calia integrar-les en un procés productiu cooperatiu i dirigit pel capitalisme. Calia fer ampliar la base de participació en les decisions polítiques, amb un criteri diferent al que abans s'havia considerat un fonament de la societat republicana, on cada ciutadà de ple dret havia d'estar legítimament relacionat amb unes propietats per a gaudir de la virtut i autonomia necessàries. Ara, el criteri per a la participació es podria fer més lax, però – i això resulta molt important – només en la mesura que seguís mantenint, en esperit o a la pràctica, una distinció entre els interessos "elevats" i els dels "vulgars".

El cas dels estats del sud resulta revelador. Allà es consolidava el model de la *Master Race Democracy*, on la integració en la participació institucional de les masses, que havien estat tremendament generadores de dissensió i portadores d'un igualitarisme veritablement radical, va permetre apaivagar aquesta animositat i assentar les bases d'un consens perdurable. Així, les masses seguien jugant un rol força circumscribit en la decisió dels grans assumptes de la societat, però el model es diria "democràcia" per aquesta característica de simbiosi orgànica entre els diferents estrats socials. D'altra banda, particularment al sud, aquest consens també s'establí sobre el rebuig intensíssim cap a la integració dels negres, amb el qual s'establí una de les contradiccions més perdurables i més cruents al sí d'aquestes comunitats.

Les conseqüències polítiques del projecte del desenvolupament

L'escala de l'especialització productiva que s'estava practicant al país amb l'establiment del mercat era enorme. El volum del territori a roturar de carreteres, ferrocarrils i canals, fins al punt de la completa integració nacional, era tal que fins produiria un canvi d'èmfasi polític: on abans es preuava l'autonomia i el privatisme ara s'imposava la necessitat de la interdependència. Això va fer que l'accent dels nous líders s'anés desplaçant des d'una igualtat efectiva, relativa a les condicions de vida bàsiques i al sustentament autònom, cap a una igualtat de "l'accés a les oportunitats". Una perspectiva aquesta ja inherentment penetrada de la filosofia del mercat. Així, es deixava la porta oberta a la consideració que el mercat, d'altra banda, no compellia en sí mateix a plegar-se a la seva lògica. En consonància, també es trobava ja en vies de ser desestimada la idea segons la qual el govern havia de ser "com més petit millor", a mida que creixien el transport, les mesures proteccionistes, l'exèrcit i l'armada. Entre elles la campanya per a reeditar el banc central també va començar a perdre la seva aurèola d'automàtica proscripció.

També amb el boom comercial de la postguerra es va deixar sentir més intensament la interdependència que s'anava teixint entre les diverses especialitzacions productives de les regions, cosa que presentaria una alternativa a l'estat de dependència experimentada respecte les manufactures estrangeres. A més, per la nova generació de líders, els anomenats *War Hawks*, la guerra seria la peça que feia tancar el seu circuit productiu i generador de desenvolupament. La guerra de 1812 havia fet afirmar un sentiment nacional unitari entre la població, quelcom que es donava de manera molt esporàdica a les èpoques precedents, i sobretot va fer difondre i créixer la popularitat de la marina.

L'eufòria, en conjunt, va ser aprofitada per a induir en temps de pau l'adopció d'un volum de taxes que abans haurien estat tolerades només en temps excepcionals d'emergències militars (Sellers, 1991: 74). Això permetia introduir una perpètua mesura de preparació per a la guerra futura. I el fet és que alhora comportava una renúncia, conduïda de manera molt subtil, respecte l'anterior escenari, en què un criteri d'autonomia ciutadana seria disposar només dels instruments de govern més indispensables.²⁵⁸ Però, amb tot, el volum de taxes extremes de la població per tal de mantenir la defensa del compacte social també estava erosionant la base d'autonomia material de la ciutadania.

James Monroe, que va dirigir l'administració a partir de 1817, va ser l'últim president membre de les nissagues gentils virginianes. Però també personificava el distanciament republicà del model jeffersonià, per l'adopció de l'estratègia de l'expansió del govern federal. La "revolució" en aquesta esfera política institucional representava un moviment de reforma silenciosa, que comptava amb l'aquiescència, o que era coextensiva dels propis interessos, de les elits econòmiques puixants. Aquestes que eren les que anaven administrant els instruments institucionals legítims que servien de lubricant dels canvis estructurals més amplis. El projecte es feia avançar a través del Tribunal Suprem,²⁵⁹ amb jutges com Story fent passar les legislacions federals per sobre de les dels estats. Aquest tipus de moviments també produïrien uns clars perjudicats. El tret més evident en què es manifestava el biaix de classe en la burocràcia governamental – que es suposaria neutralment sensible als interessos de la *commonwealth* – era la inflexibilitat amb què el sistema sistemàticament jutjava i sancionava els petits deutors.

El 1800, els federalistes havien proposat una sèrie de lleis de condonació dels deutes, atemorits per la possibilitat que si no ho feien potser desencadenaven una reacció popular que pogués carregar, precisament, contra les seves fites programàtiques. Així, havien necessitat fer concessions per a assegurar els seus propis objectius incipients. Ara bé, en un punt com el 1817, eren els nacional-republicans els que, amb el seu apel·latiu confús a la figura de Jefferson i la major sintonia amb una part creixent de les masses populars, podien imposar com a necessari el projecte d'expansió dels canals de mediació mercantils a major escala, sense un perill tan manifest de rebre una gran contestació (Sellers, 1991: 90).

Monroe va ser el primer valedor del mite de la gran expansió com element lligat al sentiment nacionalista estadunidenc i així va descriure la guerra del 1812 com "una segona guerra de la independència", recreant-se també en la mitologia de l'"energia adquisitiva" (Sellers, 1991: 101). Encara que les elits polítiques fossin reemplaçables, el procés mercantilitzador es mantenia imparabile. Amb totes les facilitats donades pel govern, es facilitava una concentració de capitals que per tant havia de resultar també coextensiva d'un procés d'expropiació i de revolució de l'estructura de propietats coneguda. Res més clar per a definir el biaix de classe que anunciava Sellers, que contemplar com el criteri d'inviolabilitat de la propietat privada resultava més maleable en certs sentits que d'altres. Quan es comptava amb el recurs de la innovació legalística i de la propaganda, fins pública, i amb el favor i la íntima relació amb les instàncies de l'hegemonia política, llavors resultava més fàcil expropiar els petits grangers.

---

²⁵⁸ D'aquí el recurs a la tinença d'armes i que això tingués sentit enmig del context democràtic.

²⁵⁹ Institució que no tenia per què estar orientat a una finalitat conservadora inicial - o que com a mínim admetria un debat sobre aquesta qüestió -, però que sens dubte va conformar un instrument que es va trobar sintonitzat amb la necessitat de discrecionalitat de les elits davant de certs desafiaments. I, en aquest sentit, sí que seguia responent a funció històrica original, de mantenir una instància directiva sobre la societat.

En Monroe, si més no, encara existia la genuïna vocació, com en Adams, de dirigir-se a un “centre” polític. Monroe pretenia fer d’unes automoderades pràctiques en el mercat l’element galvanitzador de la *commonwealth* i millorar-la respecte a la que s’havia conegut. Per tant, pretenia generar un espai polític gestionat per un únic partit, reflex d’una comunitat d’interessos homogènia o unidireccional. Va ser amb la vocació de dotar d’unes “normes del joc” pretesament menys polítiques i més neutres en aquest sentit que l’afiançament del mercat i l’ulterior deslligament del capitalisme serien perseguits d’una manera no plenament intencional. No intencional, en relació als grans efectes macroestructurals recreats històricament. Però sí intencional i sí interessada, sense cap dubte, en les conseqüències més esperables a curt termini, de veure una classe social beneficiada per les noves normes del joc.

L’impacte ordenador del primer impuls del mercat capitalista i la reacció d’oposició

Els efectes de la revolució del mercat van començar a fer-se sentir i a fer aflorar les contradiccions al sí del compacte social. Amb mesures com la promulgació de la *Salary Act*, que establia el sou que rebien els membres de l’administració, o amb la protecció de les manufactures, es començarien a fer sorgir les imatges d’un naixent Leviathan de fastuositats i corrupteles.²⁶⁰ Era un Estat hamiltonià el que reviscolava, el qual ja representava una amenaça més concreta per a les perspectives de reproduir-se de les famílies patriarcals autosuficients. La *Salary Act* la presenta Sellers com un “error de càlcul” de la nova generació de líders joves, incapaços de preveure els efectes d’imposar una taxa per a pagar els sous de l’administració, quan encara es trobaven molt presents les diferències culturals i de mode de vida entre els participants de les activitats mercantils i els que no (Sellers, 1991: 106). De manera que exigir el sacrifici de pagar aquestes taxes a tothom per igual, constituïa un greuge per a les famílies tradicionals, que havien de veure com el govern promocionava un estil de vida diferent al seu i a més exigint-los un pagament per aquesta promoció.

D’aquesta manera va rebre un successiu impuls la posició dels republicans anticorporatius i anticapitalistes, com Taylor, Randolph o Macon. Taylor reivindicava en aquest punt que el grau de seguretat en el treball era el principal indicador del bon govern (Sellers, 1991: 120). En la seva visió, el capitalisme no hauria pogut sorgir “naturalment” en una societat que mantingués les inèrcies de la societat republicana; per això havia hagut de fer falta una jugada intencionada (Sellers, 1991: 121). En la situació del moment, Taylor recomanava erigir les legislacions estatals com a principal barrera contra l’avenç del capitalisme. I aquesta seria la posició que en endavant prendrien, per exemple, els estats del sud per a defensar la seva pròpia especificitat per sobre de la uniformització federalista.

Al context republicà, les institucions del sistema polític havien de servir per a defensar la propietat privada inviolable, per a evitar que els rics espoliessin als pobres i que els pobres saquegessin els rics. D’altra banda, en la febre adquisitiva que es vivia el 1819 es restaven possibilitats a la indústria personal i també al conjunt de valors i preceptes morals públics que sustentaven el model polític. En paral·lel, la proletarització progressiva s’anava fent cada cop més efectiva i més visible i quedava així clar que hi havia operatiu un procés de

---

²⁶⁰ Cal notar diferències, en rerafons interpretatiu i en efectes institucionals percebuts, entre el *mishón* atenenc, que habilitava a l’entrada a un espai comú abans monopolitzat pels adinerats. Mentre que als EE.UU. el sou als càrrecs públics s’entendria com un reforç del privilegi per la participació en el càrrec i fins una contradicció amb la idea de mantenir unes funcions petites per al govern. Significava una extensió autoatribuïda del privilegi de la xarxa governativa dels grans homes, “virtuosos” en la gestió del seu patrimoni privat. Cal pensar que amb mesures com aquesta la gradació social es faria més present, reafirmadora de la seva hegemonia, per fer “servidors públics” aquells qui havien demostrat més capacitats privatistes.

realignement de classes socials, a mida que alguns resistien en el model de subsistència i altres migraven a les activitats del mercat. Aquestes mutacions van anar fragmentant la tradicional cultura solidària dels treballadors artesans que provenia de Tom Paine i també les nocions heretades de l'economia moral.

Les escissions reflectien el tipus de tensions ètiques i morals que es plantejaven entre els canvis que s'estaven vivint a la societat. Paine mateix estava a favor dels projectes de desenvolupament que havien de servir per a millorar les condicions de vida del conjunt de la població i començant pels més pobres. Però el que ara es consolidava era una nova forma de capital, en termes relacionals, que era el que plantejava la veritable amenaça per al criteri de la igualtat. Era el capital que adquiria un nou poder social el que plantejava intenses problemàtiques. A més, a aquest torn era al sistema del diner en paper on requieien les acusacions de frau monetari, de resultar un mecanisme cabdal per a operar els canvis.²⁶¹ Per als partidaris de la definició antiga i moral de l'economia aquest representaria el següent punt central d'expressió de la contenda.

En el *revival* republicà, tractava de teixir-se una gran coalició alternativa de suports a través de la figura estratègica de Van Buren i els seus "Bucktails" projecte que, si més no, es va veure llastrat per les divisions que suscitaven les respectives posicions sobre la institució de l'esclavatge (Sellers, 1991: 125). Però entre aquests moviments institucionals també anava prenent cada cop més rellevància la institució del treball, que fins llavors havia estat el vehicle per a accedir a la condició de propietari. Entre els partidaris de les antigues definicions de la tradició dels *workies* artesans valia encara l'afirmació de què era el treball intens i automotivat el que, agregat, generava el creixement econòmic de la comunitat. Mentre que l'esclavatge representava una ofensa en qualsevol sentit, tant cap al treball lliure com en termes humanitaris més amplis. Els agraristes es mantenien encara molt lligats al nucli dur del seu mode de vida, que portava a considerar negativa qualsevol rebaixa de la seva capacitat de procurar-se autònomament els materials de subsistència, i per això els propis sectors esclavistes justificaven l'existència d'aquesta institució. D'altra banda, per les posicions protestants i protoliberal, l'esclavatge representava el focus de tota degradació. Encara que no ho era pas "l'esclavatge del salari", que sí que resultava legítim.

Amb això, el que començava a recalcar-se, enlloc de la tradicional llibertat per a "fer el que es volgués amb la pròpia vida", fins per a apartar-se de l'escena pública, era una llibertat per a acceptar feliçment la posició orgànica que era assignada al sí de la societat (Sellers, 1991: 129). Això representava un reflex del tipus d'exigències d'interdependència en l'especialització laboral que exigia el mercat capitalista. Aquesta va ser, a partir del moment, una altra de les contradiccions al sí de la societat dels EE.UU. I una que no es podria defugir per sempre, ja que d'ella en depenia la definició del caràcter final modern de la societat, de la base del seu vincle social. Clarament, l'assumpció progressiva d'aquesta nova forma de la llibertat representava una renúncia a l'anterior escenari, la qual va permetre que es comencés a diluir el tipus d'apel·latiu republicà que circumstancialment havia generat les condicions per a la democràcia. D'aquestes ambigüitats també sorgia la particular forma de pluralisme polític als EE.UU., en un *common ground* estrictament capitalista, però amb dos accents ben divergents: entre la

---

²⁶¹ El diner en paper havia estat reivindicat anteriorment pels pobres com aquell mitjà que permetia un canal de correccions polítiques del valor, per a afavorir-los en els moments de penúries. Però aquest mitjà de plasticitat del valor, només dues o tres dècades més tard, era més eminentment aprofitat pels membres de les classes altes, o d'especuladors amb mires de fer-se grans capitalistes. Així es feia evident la presència d'un frau i una transgressió normativa en la vehiculació d'aquests canvis en el mitjà per al valor.

persecució de l'èxit i el triomf social, o bé de la vida retirada i nostàlgica de l'antiga democràcia.

Per aquestes contradiccions, els moviments per a gestar aliances polítiques i una definició consensuada del joc polític, com d'un model productiu comú, no van arribar a bon port durant bona part del segle XIX. A New York, per exemple, els "clintonians" – tradicionals governants de l'estat – acusaven els Bucktails de tolerar l'esclavatge i d'estar associats al tipus de "democràcia blanca" característica dels estats del sud. Però, just en el moment en què les produccions esclavistes rebien el seu propi impuls, fruit del boom i de la creixent integració del cotó als canals mercantils internacionals, des del nord es va començar a donar forma a una nova organització de partits, en què les posicions capitalistes i antiesclavistes van confluïr per causa del catalitzador de canvis que plantejava el continu procés d'extensió del mercat. Però en aquell moment als EE.UU. l'esclavatge encara resultava útil a l'expansió del mercat capitalista en la seva diferenciació regional i per això no va suscitar una controvèrsia gaire intensa.

La reedició del banc central i la recruada a l'enfrontament de models socials

Amb el boom de la postguerra es va produir un increment general d'activitats productives. Entre elles en van sorgir d'innovadores, dedicades específicament a lubricar la producció i el capitalisme. Amb les creixents i diverses oportunitats de negoci que portava la creació d'una infraestructura mercantil, per a un territori tan vast en extensió i en recursos, també es va donar un ràpid augment de la demanda per establir noves actes bancàries, donades les oportunitats d'extreure un benefici de l'activitat intermediadora en el finançament. I així també de notes bancàries i de promeses de futurs pagaments. La corresponent onada d'experimentacions amb aquest tipus de pràctiques i d'instruments institucionals, que entre d'altres portaria a la pionera construcció del Wall Street Stock Exchange, va portar a un procés d'inflació incontrolada (Sellers, 1991: 133). Aquesta era provocada per la nova motivació legítima per esquivar la responsabilitat derivada de les pròpies accions empresarials, d'explotar els marges de les normes legals i de moure's, en conjunt, en mig d'aquest terreny ètic "boirós".²⁶²

En resposta van néixer les demandes per una reforma del sistema monetari que obligués als bancs a reemprendre els pagaments en espècie – i per tant a reacompassar-se al patró dels metalls preciosos, o a "l'economia real" que vivien els pobladors pobres –, com una eina d'estabilització sistèmica que posés un fre a les febres especuladores i que hauria d'estar regida per experts neutrals.²⁶³ D'aquesta manera, apareixia una raó imposada per les pròpies circumstàncies que permetia observar favorablement la proposta per a reeditar el banc central i per a caracteritzar aquesta mesura com a tremendament beneficiosa per a les classes populars, en una felix coincidència amb els interessos privats i més immediats dels més grans capitalistes de la costa.

Madison ja havia provat de reeditar la carta del banc tot just expirava la primera, el 1811, però en el seu moment va rebre la negativa i les barreres procedimentals dels *Old Republicans*. I també de la facció que controlava els bancs estatals, les noves generacions republicanes, amb Clay al capdavant (Wilentz, 2005: 203). En aquell moment, els quadres directius dels bancs estatals, de les empreses capitalistes i la "casta" política encara no es

---

²⁶² Amb pràctiques orientades a guanyar un valor competitiu diferencial, comptant que els petits propietaris no tenien la mateixa capacitat ni la mateixa intenció de fer-ho. Un valor que, finalment, representava un estatus social diferencial i un accés diferencial a la influència sobre l'espai públic.

²⁶³ Així exactament es pretenia aplicar una reconducció política al benefici tècnic diferencial d'uns perfils socials que es trobaven per sobre d'un determinat llinar d'acumulació de patrimonis i de capitals.

trobarien plenament coordinats en la persecució dels respectius interessos, o bé aquests interessos no eren enterament coincidents. Això es va produir més decididament quan el gran capital, en prosseguir el seu procés de concentració, va engrandir-se més i va crear un mercat especialitzat propi, amb el qual va fer créixer el valor de les inversions en l'activitat financera. També resultaria clau el tracte preferencial del govern, en permetre intercanviar els bons de l'Estat per accions sobre el nou banc central.

Així, el banc va renéixer el 1817 per a imposar els imperatius, en forma de taxacions i conducta fiscal general, que abans eren característics dels temps de guerra, però ara en temps de pau. Era la manera de pressionar per una legislació en favor de l'abandonament de la pretensió de pagament en espècie i de donar volada a una nova dimensió de l'economia abstracta. Un deslligament que també ofería importants oportunitats de negoci als més experts. D'aquesta manera, a l'empara del nou banc va sorgir tota una nova generació de bancs clients, formats amb un capital molt petit, però amb una gran motivació i capacitat inversora, els quals van emetre grans quantitats de notes pròpies, que ràpidament van resultar d'un valor dubtós. I així es va començar a crear una gran bombolla especuladora amb activitats financeres.

Des de Madison la convulsió social per causa de les activitats qüestionables o moralment transgressores dels banquers ja s'havia fet recurrent. Encara en els temps de Monroe, la implantació del banc es podria presentar com una mesura de control. Si més no, ja en el primer moment de començar les seves operacions, el biaix de classe en la creació del banc seria més visible encara pel caràcter matusser amb què es va dur a terme i que va fallar precisament de cara al principal objectiu d'assegurar l'hegemonia directiva dels grans capitalistes que en participaven.²⁶⁴

El banc tenia al govern federal com a màxim accionista individual, però fins quatre cinquenes parts de la resta de participants eren capitals privats, nacionals i europeus. Els directors del banc, per tant, sentien la crida per obtenir uns beneficis per als seus accionistes i no per perseguir una noció de servei o de bé públic.²⁶⁵ Això era precisament el que estava animant la bombolla especuladora. El president del banc, Nicholas Biddle, un audaç i aristocràtic advocat i banquer, tenia la idea que havia de ser una casta específica l'encarregada de regir els grans assumptes econòmics de la societat i podria ser definit com un altre Hamilton.

Per fer-ho pitjor, quan el banc va entrar a exercir la seva funció de control mercantil, alhora que procurava extreure els seus propis beneficis de l'activitat, la dinàmica especuladora es va veure greument intensificada, produint un successiu increment de la inflació (Sellers, 1991: 134). Això aniria acompanyat per uns moviments de propaganda, en el moment en què la casta aristocràtica de banquers va començar a fer valer la seva definició del futur desitjable, i tothom va sentir en diferents graus la pressió per participar en la dinàmica de les activitats financeres, de demanar diners per a entrar en aquest mercat d'apostes i no deixar escapar l'oportunitat. En conseqüència, es va anar creant una bombolla cada cop més grossa que ningú volia petar, ja que el que ho fes arrossegaria la resta a un espiral de deutes i fins podia arribar a ser acusat de "deslleial" a la nació. Però evitar aquest moment per sempre tampoc seria possible.

---

²⁶⁴ Així es presentava públicament què l'estabilització de l'estructura directiva de la xarxa oligàrquica era condició per a un ambient econòmic finalment favorable a les classes populars. Cosa que, en conjunt, representava la incursió a l'antítesi de la democràcia original.

²⁶⁵ En definitiva, els més destacats dels participants de l'accionariat del banc serien els Astor i els Girard, la representació dels capitals més voluminosos dels EE.UU., a més dels grans capitals europeus. I cal tenir molt present que ells no estarien per fer primar la recerca del "bé general", en la mesura que aquest bé general no repercutís, no contingüés, directament el seu propi benefici.

El resultat de la nova arquitectura del crèdit bancari: especulació i crisi

Amb el final de les guerres napoleòniques a Europa, i els béns anglesos retornant als mercats, les taxes proteccionistes cada cop resultaven amb més claredat una càrrega per a la població dels EE.UU. El col·lapse econòmic es va produir finalment per la reiterada i irresponsable voluntat fanàtica de fer diners d'alguns, quan tota la resta d'indicadors i circumstàncies apuntaven a unes males perspectives. Aquesta actitud va xocar amb la realitat en començar a recuperar-se de veritat les agricultures europees, quan els preus de la terra i del cotó ja es va esfondrar definitivament, es va fer més escàs el diner i la bombolla va ser destruïda (Wilentz, 2005: 206). Així, l'intent per fer rica l'elit financera, entre la qual també hi participava la nova elit republicana – que a més de rica volia fer-se'n ràpidament –, va acabar en un daltabaix que va arruïnar la cadena productiva entre l'especulador, el mercader i el granger. El 1818, entre el pànic, tots els préstecs van ser cridats a retorn, es va consumir la catàstrofe de l'onada de deutes en venciment, i la direcció de Biddle va ser designada com a culpable i reemplaçada.

El següent equip directiu, necessitat d'un cop d'efecte, va estrènyer el crèdit, va reduir la capacitat dels bancs d'emetre notes i va fer triplicar les reserves en espècie. Mesures que no podien haver escollit un pitjor moment, ja que van provocar directament la deflació dels bancs, el col·lapse de preus i una profunda depressió en conjunt. En no poder pagar els deutes, bancs i negocis personals van començar a fer fallida, per causa de la “rapacitat” del banc central. I encara i així era la gent la que s'arruïnava, però el banc se salvava.

A més, New England resultava ser la zona menys afectada per la depressió, mentre que els efectes als assentaments més recents a l'interior resultaven demolidors (Wilentz, 2005: 207). Tot i així, a Philadelphia unes tres quartes parts de la força de treball es trobava desocupada i s'experimentava una nova i cruenta ronda d'empresonaments per deute.

El descontentament social va produir la reacció de la promulgació de lleis d'alleujament dels deutes a Vermont i Maryland; i també a Vermont es van arribar a tancar per llei alguns bancs. Però encara i així, les demandes per l'eliminació del sistema del diner en paper, que es considerava tot ell viciat, van seguir creixent a mida que quedava clara la manera en què la nova economia especuladora encarnava el perill potencial d'implosionar, deixant a masses senceres de població desprotegides.²⁶⁶ Però també en aquell moment, els partidaris – o participants – del banc comptarien amb el suport del Tribunal Suprem per a reafirmar la legalitat de les operacions de les principals entitats corporatives, per tal de salvaguardar el rerafons del seu entramat institucional – i ja fortament correlatiu amb el segment més alt de l'estructura de propietat. Això mentre es proclamaven algunes lleis de condonació dels deutes, per tal d'oferir també una concessió als casos més dramàtics de la gent pobre (Wilentz, 2005: 213).

Un cop defenestrat Biddle – que no deixava de tractar de venjar-se dels que l'havien deixat de banda –, la primera mesura que va prendre la nova direcció del “Second BUS” va ser la de restringir el crèdit per tal de posar un control sobre el finançament, però això va produir un procés de deflació brutal i va acabar servint per a reforçar i deixar produir la transferència de propietats. El banc es va salvar, així, a força de sacrificar successivament

---

²⁶⁶ I es feia evident, doncs, que el primer objectiu per a la creació del diner en paper, que era facilitar la recapitalització dels petits propietaris que passaven temps difícils, perdia el seu context de referència, o en qualsevol cas estava sent aprofitada de manera fraudulenta.

els deutors i entre tots els moviments el teixit de l'economia de mercat havia quedat destruït.²⁶⁷

Així es va arribar a la suspensió de la pretensió dels pagaments en espècie. És com dir que s'havia creat un forat de valor tan gran a través de l'especulació financera que el context ja no podia seguir acollint-se a un patró en metall preciós²⁶⁸ i calia fer servir més elements de l'economia “artificial” i “creativa” per a reflotar la producció. En cert sentit, l'economia real arribava a cobrar-se la seva venjança sobre les actituds i accions massa optimistes i irresponsables. Però és que la venjança se la cobrava, un cop més, sobre aquells individus més desprotegits i inexperts dels que s'havien implicat en el sistema. Les conseqüències van ser una intensificació de la concentració de capitals i de la proletarització de l'antiga classe de petits propietaris.

En aquest moment, encara i en el nou grau de coordinació de les diferents branques directives de la societat, es va fer prou evident que la bombolla s'havia creat i havia explotat, finalment, per causa de les avarícies individuals i per la conducció barroera i oportunista que s'havia gestat dins del propi grup avantatjat. De manera que el *crash* es podria acabar presentant com fruit de l'estupidesa i l'error de càlcul, per comportaments fomentats per l'avarícia, però no pas per una intenció conspiradora.

La centralització de capitals com a conseqüència de la crisi

D'altra banda, la falta de coordinació interna al grup dels capitalistes tampoc va impedir que els participants del banc central es repleguessin i practiquessin l'estratègia de salvaguardar els seus propis patrimonis, sacrificant les parts baixes de l'estructura de préstecs que s'havia creat – altre cop, els bancs més petits i mitjancers – i més integrants d'entre les files dels petits propietaris. L'important, però, per tal que llavors no s'arribés automàticament al qüestionament de les accions i el poder dels grans banquers en termes globals, va ser l'evidència de què realment ells no havien practicat una nova “reorganització productiva” i de la propietat de manera intencionada.

En qualsevol cas, després de successos com aquests, el que tampoc podria evitar-se seria que l'atenció de les participatives masses populars passés a focalitzar-se amb una nova intensitat en els assumptes econòmics i financers que havien portat a l'última explosió de la crisi.²⁶⁹ Així, Taylor va saltar un cop més per a denunciar les recents mesures “neo-hamiltonianes” i la ja persistent relació explotadora – d'extracció de propietats – que es plantejava a través dels sofisticats instruments de manipulació de l'economia en abstracte. L'opressió, es denunciava, començava el seu circuit al Congrés, on els propietaris de bons de l'Estat i de l'*stock* del banc extreien valor dels banquers mitjancers, aquests l'extreien de les manufactures i aquests dels grangers (Wilentz, 2005: 214). És important notar en aquest punt que Taylor ni tan sols seria definible com un “demòcrata”, sinó com una “veu del passat”, un membre dels *countrymen* anarcollibertarians més afincables a la ideologia republicana primerenca.

---

²⁶⁷ Però s'havia salvat l'estructura de propietats, és a dir, en la seva part alta, així com el procés d'acumulació operat a les dècades anteriors. Tot junt conformava l'objectiu programàtic d'escala internacional, el d'habilitar un capital poderós al propi context nacional.

²⁶⁸ L'únic homologable als canals de valor compartits transnacionalment. I cal començar a recalcar l'influx d'aquesta dimensió de connexions polítiques. Més pel fet que constituïen, en sí, un espai parapúblic, no controlat per cap instància democràtica i sempre privatitzat amb la connivència dels respectius estats.

²⁶⁹ Les mateixes que havien estat invocades pel projecte republicà, en molts casos amb expressives intencions d'obtenir rèdits polítics, i que per tant havien estat “integrades” al funcionament institucional “formal” del sistema polític.

Per la seva banda, els membres de la *Bluegrass Gentry* també van brandar l'estratègia de promulgar lleis d'alleujament del deute, de correcció del mal ja fet, per tal de salvaguardar el sistema bancari estatal en què ells mateixos tenien grans participacions. Per tant, la intenció no era pas la d'atacar una part del sistema que havia causat el mal, el qual els hauria exigint anar en contra del seu propi interès i patrimoni. El paradigma del desenvolupament es posava, així, fora de tota qüestió o de les crítiques més directes. L'antídot als moments d'efectes més desagradables seguia sent la terra barata i el nou diner en paper avalat pels respectius estats i els seus bancs, els de les elits com la Bluegrass. Per a ells, era el banc nacional el que havia de ser l'objecte de totes les ires.

El que cal notar d'aquest tipus de reconfiguracions és la manera en què la combinació de la desviació de les responsabilitats, junt amb el no acabar tocant, de fet, l'estructura bàsica del sistema financer, o de la propietat que el sustentava, va acabar servint per a facilitar la consolidació de les noves pràctiques econòmiques financeres. Mentrestant, era la part baixa de la cadena de producció la que quedava més exposada als efectes no desitjats del mateix relativisme normatiu i incertesa, trets característics d'aquest nou terreny de l'economia.²⁷⁰ Inevitablement, la pregunta que es generava entre l'opinió pública era sobre si el treballador directe²⁷¹ havia de rebre els fruits del seu propi treball, o bé ho havia de fer una casta adinerada, que cobrava un peatge sobre totes les activitats i que s'havia dedicat a prometre que sota els seus consells hi hauria riquesa per a tothom.

Com que seria impossible negar que parts de les elits emergents havien participat d'aquestes promeses temeràries, el projecte nacional republicà rebria un fort cop de descrèdit polític. Però com que tampoc hi havia llesta una alternativa viable, Monroe va guanyar la reelecció.

4.3.2 - L'època de les “males perspectives” per a les majories socials

Els dubtes sobre el model de desenvolupament i les noves aliances polítiques

El pànic de 1818 i 1819, la intensa crisi i el període de depressió que s'havia ocasionat, van constituir tot un trauma per a la majoria de la població. Això va fer sorgir unes suspicàcies importants cap a la promesa que el model de l'Estat fonamentalment orientat a promoure el desenvolupament econòmic havia de traduir-se en millores en les condicions de vida de tothom. En contra d'aquesta promesa, les notes bancàries estaven totes depreciaades i la població trobava que la reacció del sistema, en recomposar-se, era la de fer recaure els efectes més negatius, de la inseguretat i l'exposició a la misèria, sobre les masses dels petits propietaris i els treballadors assalariats (Sellers, 1991: 137). Amb l'onada de fallides de negocis cada cop més gent provava de retornar al camp, a tornar a intentar la via de la subsistència, que ara era més difícil. I fins tota una icona del republicanisme com Thomas Jefferson havia contret deutes importants.

L'ansietat davant d'aquestes situacions d'inseguretat va fer créixer l'animadversió cap a l'esclavatge al nord, trencant la base de l'aliança jeffersoniana amb el sud. I al sud, per la seva banda, se sentia que calia afirmar el propi sistema – i la seva institució particular i característica – com l'antídot de la ruptura moral que s'experimentava al nord a través del mercat capitalista. Això, allà on anteriorment fins els propis sudistes havien afirmat que l'esclavatge era, merament, un “mal necessari”. Les seves demandes es consolidarien al

---

²⁷⁰ Un relativisme que així s'apropiava d'una part substancial de l'espai públic, aquella que resultava consubstancial al funcionament del mercat capitalista, amb les seves constriccions informatives, que portaven una part de la informació del context lluny de l'escrutini públic.

²⁷¹ Una figura ennobrida a base de les reminiscències del zenit de la cultura de subsistència.

voltant de la facció partidista dels *State Rights Radicals*, oposats a l'ofensiva del jutge del Tribunal Suprem Marshall per a fer imposar la legislació federal, junt amb una partida de les molt controvertides taxes directes (Sellers, 1991: 149).

De manera que, entre l'un i l'altre, l'espectre del consens del nacionalisme republicà va quedar ben trencat. Taylor seguia criticant insistentment la transferència artificial de valor des de l'agricultura cap a la promoció de les manufactures. I al sí del nucli dels republicans nacionalistes, la posició de Monroe, aliat amb el sudista Calhoun per tal d'obrir vies a la modernització mentre es mirava de preservar l'esperit del llegat jeffersonià, xocava amb la oposició de Madison. Monroe veia el major perill de tots en obrir vies a la creació d'un gran govern privat que adquirís un interès propi i autònom, però no en l'existència d'un gran poder apropiador en sí. I així es mantenia en la posició d'equilibri de què el govern federal servia al destí capitalista de la nació (Sellers, 1991: 151). Per a ell l'estratègia en la que calia insistir era la que va ser assajada en el període de la *canal mania*, en què l'acció de mobilització de forces financeres i en coordinació amb l'Estat per la penetració mercantil constituïa una manera molt calculada d'integrar, com de cooptar i polititzar en aquests termes de patronatge, les energies productives de la *hinterland*, les terres més interiors i menys penetrades pel mercat (Sellers, 1991: 152).

Al sud, la "ruptura moral" del nord, relacionant-la íntimament amb la penetració descarnada del mercat capitalista, feia reafirmar-se en la superioritat del seu model de producció i societat. Això a través, també, del contrast que s'oferia amb els estats del sud – no ultrademocràtics – de la *Master Race*, on la gradació en la funció productiva es superposava amb el rang social ja existent de manera més fluïda i estable.

Al nord i a molts llocs de l'oest, on el mercat havia quallat la seva primera infraestructura en el lapse d'una sola generació, la competitivitat començava a erosionar poderosament els patrons de col·laboració i reciprocitat dels teixits veïnals, a través de la promesa d'una vida millor, més còmoda, més satisfactòria, amb més "fineses" (Sellers, 1991: 155). I això també podia ser així perquè, cada cop més, no hi havia un horitzó de fugida com abans; només existia el "pal i la pastanaga" de la nova riquesa i de la pobresa. Així, l'important era l'horitzó de caiguda que abans no existia, ja que es trobaria cobert per les relacions familiars i veïnals, ara erosionades. Cada cop més, només existia l'alternativa de participar en els circuits d'alienació del treball assalariat i d'implicar més treball que abans per a l'obtenció dels béns bàsics de subsistència, com per als nous marcadors d'estatus social alt.

Els símptomes de l'erosió comunal provocada pel mercat

La transició al nou estadi comunitari es veia moguda per l'ansietat individual per a afirmar el propi estatus.²⁷² Una ansietat per fugir lluny de l'estadi estigmatitzat de la pobresa més rebaixadament dependent, a través d'una distinció apreciable en els nous hàbits de consum, en la capacitat de gaudir d'aquella promesa d'una vida millor i més còmoda. A mida que cada cop més gent va anar sentint aquest imperatiu d'urgència per a afirmar-se en el nou estatus, les restes de la cultura de subsistència es van veure ulteriorment sentenciades a la desaparició. L'única alternativa a la participació del sistema que quedava oberta era la de la pobresa i la vergonya (Sellers, 1991: 156).

Henry David Thoreau va caracteritzar aquest estat anímic com d'una complicada posició conciliatòria del propi psiquisme, com d'una "silenciosa desesperació", en què es movia aquest estrat social recentment constituït de les classes mitjanes. Representava una ansietat

---

²⁷² Que representava així un primer pas cap a un estadi de competitivitat social i cap a la guerra social que imposa el mercat capitalista.

que costaria no relacionar directament amb l'experiència d'haver perdut el "sòl" de sustentament autonomista en la vida de la subsistència, que era el que havia caracteritzat el territori de les colònies i dels EE.UU. com el lloc amb menys extensió de la pobresa dels països de la branca civilitzadora de l'occident.

La manera d'assolir aquest equilibri complicat entre actituds i accions, passava primer de tot per adaptar-se a la realitat del procés de *market sellout*, de la ruptura de la continuïtat dels patrimonis familiars i la seva transferència. Per tant, calia situar-se a favor de la mateixa dinàmica que afavoria l'expansió de les xarxes de transport, de les pujades de les taxes i del valor de les terres. Calia implicar, més obertament, els càlculs precisos i egoistes que havien caracteritzat els pobladors dels EE.UU. tradicionalment; però abans aquests càlculs i pragmatisme comptaven amb el refrenament de la moral comunitària. Mentre que a la nova època calia deslligar l'instint pragmàtic i atomista.

O sigui que els hàbits emprenedors van rebre una altra sanció de "santificació" a mida que els *hard times*, a partir de 1819, reforçaven el judici de què eren els que més cultivaven els càlculs egoistes els que obtenien un major estatut social. Això, alhora que el transvasament de propietats corroborava – o semblava corroborar – que hi havia alguna cosa mal plantejada i ja completament desautoritzada en els hàbits de les famílies patriarcals, que s'havien arruïnat en grans nombres. Els conversos en aquest trànsit normalment havien d'aprendre a conciliar les perspectives de canvi amb l'experiència conflictiva de les vivències de la seva pròpia família i en aquest mecanisme de compensació per oposició podien acabar transformats en autèntics fanàtics del nou sistema. Alhora, els processos de renúncia a la vella identitat varen coincidir amb el segon procés d'*Awakening* religiós, que ocupà els inicis del segle XIX fins la dècada de 1840 (Sellers, 1991: 157).

En aquesta mixtura, el que es fomentava era tot un ventall d'activismes, en un terreny difós entre la política i la religió, que va formar un corrent d'evangelisme plebeu. Aquest va poder assimilar-se a les autorepresentacions de les classes mitjanes, confluint amb la direcció dels canvis als que ja empenyia el mercat capitalista. Va ser l'època dels predicadors rústics i emocionals i de les congregacions baptistes, com a moviments conceptualment oposats a l'orgull pel propi intel·lecte i pel propi estatus que conferia una posició d'avantatge a la societat. Com ja s'apuntava abans, si aquesta transició va poder produir-se sense massa dramatisme va ser per l'actitud de certa cobertura conciliadora dels estats, i les seves lleis de condonació dels deutes, els quals, juntament amb el tipus de mutacions culturals a l'esfera de la religió, van permetre canalitzar les energies destructives cap a mutacions més reformistes i van ajudar a què no s'alterés l'ordre social des de baix (Sellers, 1991: 163).

Les lleis d'alleujament dels deutes van brindar una sensació d'escapament a la població. Però només un escapament ocasional, que no preemtori, i només cap a la part més cruenta de les conseqüències d'una mala participació del mercat. Mentre que, pel mateix camí, es tornaven més tolerables tota una sèrie de rebaixes – menys intenses i potser menys dramàtiques – de les condicions de vida de molta gent. Així, aquestes conseqüències es farien més normals a una societat en procés d'insensibilitzar-se progressivament del remordiment per la sort d'aquells més pobres. Així arribava a tolerar-se de manera més efectiva el procés persistent de transvasament de propietats i de concentració de capitals.²⁷³

---

²⁷³ I, exhaurida la propietat, també es tornava més fàcilment explotable el factor del treball.

Amb tot, apareixia una nova paradoxa. Així, era el propi horitzó de plenitud material i autonomia al que es pretenia retornar el que feia que els treballadors no poguessin imaginar viure d'una altra manera. És a dir, que el mateix ideal de personalitat autònoma empenyia a la no transcendència del marc de propietaris i a la participació del mercat com a única via hàbil per a satisfer-lo. Mentre que el que s'havia perdut pel camí era el factor de la consciència relacional de l'escenari passat, on cada llar autònoma servia de força reductora de la possibilitat que pogués aparèixer un capital que creixés i dominés a la resta. Ara es pensava que aquest ideal social es podia i s'havia d'atènyer individualment i no pas per col·laboració, sinó per competició.

El retorn de l'angry mob en una economia bancaritzada

Tots els canvis conjuntats van servir per a que els desastres de la crisi no suscités un moviment més ampli de qüestionament dels fonaments profunds del sistema financer i del suport que li donava el sistema polític, tal com se'l havia vist operar reiteradament. Però sí que va fer veure a molts que la jugada dels bancs resultava tremendament immoral encara i per a algú que coincidís amb certs dels postulats del desenvolupament. El que havien fet els bancs era atiar la gent a demanar quantitats enormes de préstecs, mentre que quan tot havia esclatat simplement havien mirat per salvar-se ells i no les famílies que havien quedat en bancarrota. El sistema financer sí que es va passar a veure llavors com l'instrument de la dominació d'una nova aristocràcia adinerada.

En aquesta reconfiguració de la disputa, els estats que promulgaven lleis d'alleujament es situaven en una postura de confrontació amb la lletra de la Constitució, que obligava al compliment de tots els contractes comercials. Igual que els estats de l'oest que optaven, a més, per l'abolició d'un cert nombre de bancs. Tots dos es van trobar amb els bloqueigs legislatius de la branca judicial. Així es van arribar a produir aixecaments populars a l'oest a partir del 1820, en una reivindicació d'una democràcia insurgent, d'un igualitarisme agressiu i contra el desenvolupament. Precisament, això era el que les diferents faccions amb una o altre forma d'interès bancari pretenien evitar.

A Ohio, les lleis d'alleujament i l'animadversió cap als bancs van portar a la recerca d'un nou liderat que no resultés corrupte i que vigilés a la manera tradicional per un bé general orgànicament definit. I que vigilés també pel criteri de prossecució privatista del propi ideal de vida fora del mercat capitalista. Però a Ohio va trobar-se, d'altra banda, que les noves fornades de líders democràtics resultaven més susceptibles encara a les recompenses corruptes de col·laborar amb l'expansió mercantil (Sellers, 1991: 165). Allà, els ambiciosos advocats de províncies van contribuir intensament a un procés de professionalització de la política, molt associada a aquesta dimensió de l'administració, a servir de *brokers* a l'Estat federal desenvolupador i a l'extensió d'aquest model de política pels estats de l'interior.

A Indiana, Illinois i Mississipi es varen promulgar lleis d'alleujament i també es va optar per legalitzar l'existència només d'un banc per a tot l'estat. Però a Alabama aquestes mesures van ser més disputades, donada la velocitat amb què l'elit social en sorgiment s'havia associat als capitals internacionals. I a Kentucky es va produir una acusada batalla política entre la Bluegrass i les forces populars que pugnaven per desfer-ne l'hegemonia (Sellers, 1991: 170). Illinois, Mississipi i Alabama van promulgar lleis, també, per a emetre diner en paper avalat per l'estat, per tal de reforçar l'alleujament dels endeutats. Però a Tennessee els conservadors van aconseguir bloquejar aquestes mesures i fer recaure els efectes de la jugada dels bancs sobre els estrats treballadors de la comunitat.

Allà on l'hegemonia de les elits polítiques en col·laboració amb les elits emprenedores era més feble, allà on aquesta associació tenia algunes esquerdes, l'oposició que es filtrava en moviments populars era de manera creixent en contra dels bancs en general. Entre aquesta controvèrsia, cada cop es veuria més clar que el diner en paper també acabava afavorint a les elits adinerades i mercantils i així els treballadors començarien a migrar cap a la posició de la “mitologia del *hard money*”, que encara es podia fer mantenir-se en certa sintonia amb la perspectiva del valor social aportat i emprat pels treballadors directes.²⁷⁴

Reorganització política als partits, elits financeres i irrupció de la figura de Jackson

Amb el renaixement de les bones perspectives per a la producció esclavista, a partir de 1790, en les noves possibilitats d'exportar sucre i cotó, el gran territori de Louisiana hauria aparegut com adaptable a les grans plantacions. I en ell els estats esclavistes van observar una bona estratègia per a protegir el seu model d'organització social, a través de l'expansió cap a l'oest que hauria de comportar la integració de nous representants polítics a les institucions federals que serien portadors de la seva mateixa filosofia. Però amb l'admissió del territori de Missouri, en un debat que s'estendria entre el període 1819-21, els que van veure la seva reproducció amenaçada van ser els estats del nord, que van provocar una terrible divisió al sí del Congrés. La situació només podria ser reconduïda mitjançant l'atorgament de la carta d'estat a Maine, una escissió de Massachusetts, per tal de tornar a igualar l'estricta paritat entre estats – i representants – esclavistes i no esclavistes (Wilentz, 2005: 232). Així sorgia la *Mason-Dixon Line*, una divisió d'àmbits territorials que s'ha de considerar directament relacionada amb el clivatge productiu latent al sí de la societat des de la seva unió federal. Clay i Van Buren van ser els factòtums de la reedició d'un compromís, en una situació que havia arribat a fer-se tan crítica com per a arribar al punt que “la guerra civil fins podia haver estat declarada al Congrés, mentre la resta de la població es mantenia perplexa” (Wilentz, 2005: 236).

En un moment així ressonaven les pors racistes, fetes reemergir amb la rebel·lió de Vesey el 1822, a South Carolina, que va escollir el Dia de la Bastilla per a la seva proclamació i es va inspirar obertament en la rebel·lió d'Haití del 1791. De nou, la idea segons la qual els negres eren els autèntics jacobins que vindrien a subvertir la societat dels EE.UU. va desfermar una “histèria blanca”. Alhora, la polarització de les posicions al voltant d'aquest assumpte va fer tornar els federalistes clintonians i els jeffersonians del nord-est intensament antiesclavistes.

Entre aquestes reconfiguracions, l'emergència de Jackson – l'heroi de la batalla de New Orleans el 1815 – com a alternativa viable per al govern, va atreure's des del principi el favor d'homes experimentats, com Van Buren, que apreciaria la manera en què Jackson permetia capitalitzar el suport de la important part de l'opinió pública que estava a favor de reformular la relació privilegiada entre l'Estat i el poder financer. A més, la figura de Jackson oferia l'incentiu de ser capaç de recrear una aliança de suports que passaria per sobre de les diferències generades sobre la qüestió de l'esclavatge. Entre els interessos primordials de Van Buren caldria comptar, obertament, el del reciclament de les elits governants que oferís algun benefici a la seva pròpia facció o xarxa de relacions, però també el de la integració en un programa específic de les demandes de les masses obreres, que fins llavors s'havien mantingut desubicades al sí del sistema polític.

L'aliança recreada a l'entorn de Jackson anul·lava el perill de divisió potencial del clivatge sobre el “treball negre”. Però a canvi de destapar el clivatge sobre el “treball blanc”, que

---

²⁷⁴ El *hard money* s'associava a una font de valor més fixa i peremptòria, com s'apreciava que era l'or, i no pas tan volàtil i mutable com el diner en paper.

tindria unes potencialitats d'escissió molt semblants i que es constituïria, així, en una d'aquelles armes de doble tall que amenaçarien de tornar-se massa radicals i d'anar més enllà de l'esperit de treballada concòrdia en què Van Buren s'hauria volgut mantenir.

De fet, si Jackson va acabar assolint una posició de prominència política entre l'opinió pública no va ser per res més que per una altra d'aquelles casualitats històriques. La crisi de Missouri havia fet minvar els suports de l'aliança al voltant de John Quincy Adams, el fill de l'antic president, fent trontollar el tipus de successió assegurada dels temps de Monroe. En paral·lel, Jackson prenia la decisió de presentar-se a la presidència per l'estat de Tennessee només per a mantenir controlada la candidatura dels radicals de William Carroll, qui – com Jackson mateix – era un enèrgic militar que havia caigut en deutes i que estava fastiguejat per causa del sistema bancari (Wilentz, 2005: 245). En aquell moment, però, Jackson se sentia aclaparat pel fervor reformista de Carroll i per això va participar d'una coalició amb el suport de l'elit bancària de Tennessee. Encara que, ben ràpidament, Jackson va quedar profundament decebut per l'impacte que els grans interessos financers tenien en el seu marge de moviments polítics i va començar a traçar estratègies per sí mateix.

Fent mà del repertori de les Societats Democràtiques, de mítings i desfilades, amb el seu perfil carismàtic i la seva encesa oratòria, Jackson aviat va començar a ser vist com el guardià de l'herència republicana de protecció contra l'entriquerament dels privilegiats. En una mesura prou audaç que sembla que va trencar els esquemes a més d'un, va manifestar-se a favor d'assumir algunes taxes proteccionistes per tal d'arribar a pagar el deute nacional i deslligar-se d'aquesta font de dependència. En aquest esperit podia ser vist com un autèntic jeffersonià.

Així, la coalició per la presidència de Jackson es va presentar en un encaix d'elements trencador i atípic, ajuntant grangers, treballadors assalariats i també membres del model sudista, de la que molts se sorprendrien de l'equilibri en què es va mantenir i dels resultats que va donar. En la figura de Calhoun, per exemple, Jackson va trobar un aliat per causa de la seva afinitat amb el tipus de democràcia de les elits plantadores, junt amb una “esclavocràcia emprenedora” oposada als més rancis conservadors. El fet és que l'aliança que Jackson va aconseguir amalgamar va resultar molt més prometedora que la primera estratègia ideada per Van Buren, de reeditar l'antic eix entre New York i Virginia. I a més comptava amb el poderós atractiu popular de criticar obertament el sistema de selecció de candidats – pel *caucus* –, dient que no resultava més que una forma d'obscurantisme procedimental a favor de les elits.

Les crisis econòmiques i el descontentament com a plataforma per al moviment jacksonià

Amb el pànic de 1819 i la successiva crisi de Missouri, va créixer enormement la desafecció pel govern i per la política formal en general. L'increment exponencial del suport a Jackson s'ha d'entendre com a resultat d'aquests factors.

Jackson tenia una personalitat que podia veure's com un reflex dels dilemes interns de la societat: no havia tingut pare, havia estat aventurer, havia contret deutes i tenia el caràcter marcat per aquests diversos tràngols. Com a *outsider* del sistema polític formal podia mantenir incòlume la seva aurèola carismàtica, que tenia un important ressò en els ideals romàntics de la societat: havia estat militar, no havia anat a l'escola, era de fe antinòmica – i francmaçó –, *yeoman* i la imatge perfecta de l'ideal perdut del dirigent manat també a ser el protector dels pobres. A més, tendia a radicalitzar-se a mida que prenia el primer contacte amb el joc de les institucions polítiques i es mostrava cada cop més convençut de què el sistema de desenvolupament nacional expansiu estava errat (Sellers, 1991: 180).

Així, Jackson es va manifestar a favor del localisme, de la democràcia, del *hard moneyism* i de la reivindicació de la cultura de subsistència. També arribaria a reafirmar-se en el rebuig del diner en paper, per la càrrega que imposava sobre els grangers.

A les eleccions, Jackson s'enfrontaria amb els partidaris de la prossecució de la tradició de govern de Monroe, d'aprofitar la conjuntura històrica com una oportunitat per al creixement econòmic i de buscar una connivència amb la Gran Bretanya per a establitzar i fruir dels mercats internacionals.

A l'elecció presidencial de 1824 va presentar's-hi Jackson, per la coalició de component més democràtic i que donaria lloc al Partit Demòcrata que sobreviu fins els nostres dies. També els Demòcrates-Republicans d'Adams, una acomodació més dins la tradició republicana i en certa línia amb els Nacional-Republicans. William Crawford era el representant extremista dels sudistes. I, finalment, Clay representava el nucli dur dels Nacional-Republicans, posició que en endavant donaria lloc al Partit Whig. Jackson va ser el candidat que va rebre més vots electorals, amb una diferència significativa sobre Adams, però com que cap arribava als vots necessaris per a ser declarat president automàticament el Congrés va haver de decidir en votació (Sellers, 1991: 199). I això representava una situació perversa²⁷⁵, ja que en aquell moment el Congrés encara era ple de representants de la *Regency* d'Albany i de partidaris d'Adams, que el van escollir a ell en la primera votació.

Així, Adams era escollit president a través del que molts veurien com una negociació corrupta, fruit d'una elecció estranya i fruit, també, de la mateixa disposició institucional que s'havia proposat des del principi eliminar l'elecció directa del president. Així, cal reconèixer la presència d'una casta hegemònica en la política, que si no s'hagués trobat per casualitat amb un candidat amb un potencial tan transgressor com el que les elits hegemòniques veurien en Jackson no s'haurien deixat arribar a gestar una jugada com la que s'ha descrit. Si s'haguessin imaginat el potencial de radicalisme de Jackson l'haurien "filtrat" abans i tot.

Però el moviment per a evitar la presidència de Jackson i atorgar-la a Adams portaria dues conseqüències no desitjades. D'una banda, els partidaris de Jackson, encesos pel frau patit, van llançar-se a una campanya de quatre anys pel seu candidat, insistint en el seu repertori de mobilització de les masses, amb el que es va donar un successiu impuls a la integració d'aquestes masses en el joc polític, una condició que els candidats posteriors a Jackson haurien de tenir en compte en els seus càlculs. Però tant com un perill per a l'hegemonia dels poderosos, aquest element també podia representar, al cap i a la fi, una manera d'integrar les masses populars en un joc polític formalista i desproveir-les dels recursos directes i l'opció final per a provocar canvis reals.

El framing de les creences religioses en la naturalització del mercat capitalista

Una de les raons addicionals per al col·lapse de l'anterior sistema de partits, trencat l'espectre dominant de les opcions nacional republicanes i que portaria a la consolidació de la divisió entre demòcrates i whigs, va ser el procés religiós del *Second Great Awakening*. Aquest va portar entre 1800 i 1840 a doblar la cota d'afiliacions religioses al país. Els EE.UU., en el seu post-calvinisme, van arribar a ser la nació més devota de les occidentals (Wilentz, 2005: 267). En aquest moviment es disseminaven una sèrie de concepcions benvolents sobre la vida i una filosofia emocional, per a contrarestar la corrosió dels lligams comunals produïda per l'egoisme mercantil (Sellers, 1991: 202).

---

²⁷⁵ Més quan la dotzena esmena s'havia ratificat, ja el 1804, per tal d'evitar aquest tipus de situacions incoherents.

Els metodistes, amb la seva autodisciplina arminiana,²⁷⁶ i els baptistes, a través del seu “amor antinòmic”, pretenien restablir, en un context de relacions socials canviants, una xarxa comunitària de seguretat davant les incerteses. Si més no, l’assumpció primera ja era la de què la conveniència i el confort provenien del mercat, però que alhora calia mitigar-ne l’egoisme (Sellers, 1991: 208). Els moviments populars contra el mercat seguien apareixent, però amb “l’heretgia” dels jacobins francesos i també dels republicans deistes cada cop més estrats populars es decantarien per una opció menys conflictiva, per establir una relació de progressiva col·laboració amb les institucions del mercat capitalista. Cada cop més, els pobres es podrien veure com a ganduls i sense cap moderació i cada cop sorgirien més de les “societats morals” que pregonaven contra aquestes actituds. En aquests casos, cal observar com l’ambivalència productiva – la vàlida simultània de diversos conjunts de normes per a regir aquest procés bàsic de la societat – portaria al tipus d’ansietat definida per Thoreau i a una sèrie de moviments temptatius de reconfiguració dins de l’esfera existencial.

És en aquest sentit que es pot observar el paper de causalitat, també, dels processos culturals, a l’hora de canalitzar l’ansietat producte de la dissonància cognitiva cap a una solució per a restituir l’equilibri psicològic i normatiu. On el conflicte serveix, per tant, de manera causal directe per a reforçar una sèrie d’actituds i un patró de conducta per al que ja existia una compulsió previa, però no assimilada en aquests termes d’interiorització explicativa i de relacions socials.²⁷⁷

En un moviment diferent, però confluent en els seus resultats, l’unitarianisme, la religió protoliberal que combinava el puritanisme racionalista, la “crida calvinista” i l’imperatiu per l’esforç arminià, també va servir per a definir un nou espectre de la cultura de les elits i per a generar un alineament de classe d’una elit emprenedora al seu entorn (Sellers, 1991: 215). Per a ells, l’obtenció privada de riqueses i de capital repercutia en una millor capacitat per a servir els plans de Déu. D’altra banda, aquestes interpretacions comunals també tenien unes versions populars, que promovien l’abstinència i la moderació i que adquirien creixentment una posició definida de crítica a la francmaçoneria per tal d’explicar els mals de la societat. Tot i això, remarca Wilentz, aquests grups tenien una consideració més autènticament democràtica, en la seva organització i discurs que no pas els Bucktails de Van Buren, per exemple (Wilentz, 2005: 279). D’entre els arminians sorgiria el moviment transversal per la *temperance* dels hàbits socials i les demandes per un nou partit polític manifestament cristià i oposat al tipus de deismes promoguts per Jefferson.

Amb ells s’imposava la interpretació de què calia un nou tipus d’esforç disciplinat per tal d’assolir l’èxit a la vida, ja que “l’èxit” representava ara la possessió de més béns i era més difícil d’assolir que abans, en termes relatius com absoluts. La prova evident d’això seria el fet que cada cop més gent es veïés expulsada dels patrons de subsistència i caigués en la proletarització. El procés de desallotjament tenia un motor primari i indispensable en les causes productives i per tant en forces externes a la voluntat dels particulars individuals,

---

²⁷⁶ Una doctrina que feia recaure en l’home la decisió de si plegar-se a l’omnisciència i els grans plans de Déu, i que per tant, a través de l’elecció per la fe, donava una gran importància al lliure albir, en aquesta relació amb el creador.

²⁷⁷ On s’ha de tenir en compte el paper proactiu de la cultura, de la propaganda, i del discurs social, per tal d’amotllar personalitats concretes a nou estatus autoassumit, de classes mitjanes. Veiem com a l’inici la creació de les classes mitjanes era entre una nova condició projectiva, un estatus “imaginat”, i contrastada amb l’alternativa tradicional de la subsistència, que ara s’anomenava “pobresa”. No cal recalcar que a la gent expulsada del patró de subsistència per factors externs i objectius, l’opció entre rebel·lia i l’acceptació es veuria facilitada per aquestes noves interpretacions.

que haurien començat dient-se a ells mateixos que mai s'apartarien de la cultura de subsistència, després pensarien què s'hi mantindrien mentre poguessin i després ja considerarien l'opció de participar de les degradants relacions del mercat. Si més no, aquest procés no tenia el mateix component psicològic que el patit pels maltractats pagesos anglesos. Al cap i a la fi, ells, des del principi, es trobaven sota l'arbitri d'uns senyors en ser expulsats de les seves terres, ja fossin senyors tradicionals, els nous "senyors" de la burocràcia estatal, o un rol a cavall.

Els estadunidencs, en canvi, sí que serien amos de la seva pròpia autonomia en primera instància i rebrien l'influx de tota la mitologia sobre la suposada neutralitat de l'Estat, de manera que haurien de recórrer en major mesura a les "abstractes i impersonals forces del mercat capitalista" per a explicar-se les causes dels canvis al seu voltant. I això seria així, per la manera en què les elits van poder presentar aquestes causes com a "naturals" o "inescapables" en certs graus. Amb això, les masses de població igualment no van poder derivar la seva ràbia cap a cap personalitat o figura social molt concreta. Així, van rebre una pressió més difosa – de ningú en concret – per una reconfiguració autogenerada de les pròpies categories psicològiques. Els estadunidencs, fruit del seu passat sense reis, sense la vella comunitat de factura europea i amb l'horitzó de la democràcia original esvaint-se, rebrien una pressió molt més concreta per adaptar-se individualment, o bé caure en la categoria dels que "no eren capaços de seguir el ritme".

La nova hegemonia cultural adaptada al mercat

El nou esperit arminia al que s'obrien les portes era el d'implicar els esforços fonamentals de la vida en l'obtenció de propietats, de fer-se gran en fortuna per a ser així més pròdig amb els altres (Sellers, 1991: 214).²⁷⁸ L'esperit, fortament individualista, serviria per a mobilitzar en especial als yankis rurals i per a fer-los adaptar-se a les pressions psicològiques derivades de la implantació del mercat. I el fet és que, entre tot plegat, en el pas de l'ètica tradicional a l'egoisme del mercat, entès com a desvinculat de la noció de bé comú, el que es prometia també era una nova sensació de poder personal, de control sobre l'entorn, que ara ja s'obria a exercir alguna influència directiva en els altres. La pressió per a fer hegemòniques aquestes definicions culturals xocaria amb les versions de la democràcia patriarcal i antinòmica, generant fenòmens diversos.

Un exemple d'oposició a la nova hegemonia cultural seria el cas dels mormons, que en el seu origen haurien estat moguts per un tipus de frustració ben secular. La qual, a través dels discursos fortament emocionals barrejats amb el simbolisme religiós, els faria organitzar la seva fugida cap a un ideal de societat utòpica i comunament integrada (Sellers, 1991: 222).²⁷⁹ D'aquesta manera, el cas dels mormons parla d'un fenomen més ampli; parla de la inducció a fer que certs rols socials adquirissin una forma diferent, amb unes actituds característiques, que les antigues personalitats no estaven preparades per a satisfer, mostrant una resistència característica.

Amb els controls comunals tradicionals dissolts a mida que les noves generacions de treballadors s'anaven dissociant també de la disciplina familiar, amb les oportunitats plantejades pels cicles de *boom and bust*, que havien de ser aprofitades al mateix moment, es

---

²⁷⁸ Cal notar en aquest punt la complicada paradoxa de qui s'ha de fer més calculador i egoista per, després, implicar just les qualitats oposades per a generar algun efecte redistributiu; una conciliació d'actitud gens difícil d'imaginar a la pràctica.

²⁷⁹ Un altre tret indissociable del context, ja que els mormons encara podien llançar-se a la recerca d'un territori no poblat per a establir-se, en aquest recurs de fugida efectiva, que no seria practicable a la majoria de llocs d'Europa, ni a la pròpia història dels EE.UU. gaire més enllà.

produiria una tendència “esquizofrènica” per l’adquisició d’estatus (Sellers, 1991: 230). I en aquest instant, la fe de la *Moderate Light* dels centres econòmics de la costa aportaria el material cohesionador, reposicionant les dones a les funcions domèstiques i de provisió d’afecte cap al nucli familiar, mentre els homes eren “santificats” en les funcions del treball egoista i definidor del poder social del mercat; els marges en què s’establiria el model familiar de les classes mitjanes (Sellers, 1991: 236).

Aquests canvis eren d’una natura lenta, en períodes efectius de diverses dècades, però profunds. Marcaven les tendències de canvi estructural. Una sèrie de tendències que, fossin intencionades o no, en favor d’algú concret o no, es percebrien com a forces externes en gran mesura – externes a l’abast de la voluntat individual –, i que lògicament no podrien ser revertides en l’acció d’una o dues legislacions amb un programa d’alternatives, per molt intensa que fos la seva voluntat o la radicalitat dels ideals polítics.

Bad Feelings a la política institucional; reflex del nou model social en implantació

La primera etapa del govern de John Quincy Adams va estar marcada pel que es coneix com els *Bad feelings*, per l’animadversió generada pels moviments intrigants de Henry Clay que havien barrat la presidència a Jackson i acordat la del candidat demòcrata-republicà entre els alts càrrecs de la burocràcia i l’administració. A més, a partir de 1825 va començar una onada d’esclats de revolucions per la independència a Amèrica del Sud (a Argentina, Mèxic, Colòmbia, Xile, etc.) que plantejaven un context prou convuls a les regions més pròximes, escenaris que alguns dels dirigents polítics i empresarials ja començaven a mirar-se amb perspectives explotadores.

El d’Adams va representar un retorn al caràcter patrici de l’administració, del govern del talent i la virtut per sí soles i amb els trets distintius del seu liberalisme cosmopolita, però aristocràtic (Wilentz, 2005: 259). Al Congrés s’expressava la tensió amb els partidaris dels drets dels estats, des d’on radicals com els representants de Georgia començaven a desafiar obertament aquesta autoritat (Wilentz, 2005: 263). Així es començava a formar una coalició entre les posicions esclavistes i aquelles més declaradament demòcrates, en especial al sud, on encara hi havia oberts conflictes amb algunes tribus índies, que els sudistes acostumaven a brandar com a instrument de confrontació amb l’autoritat federal. Amb això, Adams va veure com molts dels seus plans legislatius es trobaven amb una oposició ben tossuda. El motiu de les batalles amb els nadius, per exemple, va servir per a fer migrar Mississipi i Alabama a aquesta posició del radicalisme en la defensa dels drets dels estats.

D’altra banda, a partir de 1826, amb el retorn d’una certa prosperitat, es va donar lloc a la fase decisiva de la revolució del mercat capitalista, intensificant de cop la progressió dels canvis que ja començaven a consolidar-se i estenent les definicions vitals pròpies de les noves classes mitjanes, que havien començat a constituir-se “no per relació” social, sinó “per ideologia” (Sellers, 1991: 237). Això es produïa a partir d’una determinada disposició institucional favorable, encarnada en els aparells del govern federal, que determinaven l’existència de la possibilitat de mutació social per adscripció, per aquesta opció cultural, mentre els canvis es trobaven “només plantejats” i no omplerts de rols i significats concrets. Una opció cultural que, al seu torn, es fonamentaria en l’experiència vital, de trencament del model patriarcal i de valoració de la finesa, del consum i de la comoditat.²⁸⁰

---

²⁸⁰ En els nous patrons de consum, per exemple, i l’onada més àmplia de reformes quant a l’espai públic i forma de la comunitat.

El procés de canvis d'adaptació de la societat a les exigències del mercat es produïa finalment en un marc previ de relacions productives primigènies plantejades com a legals, en oposició a la tradició. Alhora, era aquest tipus d'opcions concretes el que permetria fer el pas cap a la projecció d'un nou esquema de satisfaccions existencials, en què les condicions que havien assegurat l'aparició de la "democràcia de la subsistència" es veien desacreditades i eren abandonades pel camí, per inoperants. Aquesta també representaria la manera en què els habitants dels EE.UU. podrien pensar que estaven dirigint les seves vides cap a una nova "versió de la democràcia", sense tenir una sensació de renúncia, quan a efectes pràctics la renúncia acabaria resultant molt efectiva.

Arribats a aquest punt, els diversos factors causals aportats pel seguit de processos de canvi oberts – encara i no estar concertats amb aquesta explícita voluntat –, actuarien com en un circuit autopoiètic d'afirmació del nou escenari social. Un escenari que plantejava la necessitat d'una nova personalitat, on ja s'assumia que la societat estaria més atomitzada, que hi hauria més desigualtats per ingressos i per patrons de consum; on tot es trobaria intervingut per una nova "aristocràcia explotadora del treball assalariat". Tot i que així també s'hauria de notar que la mobilitat social resultaria més difícil, la mitologia d'aquesta suposada capacitat dels estadunidencs per a escalar de pobres de solemnitat fins a grans capitalistes jugaria un paper de lubricant cultural també molt important (Sellers, 1991: 239).

A través d'una certa reconfiguració, el mite va poder sobreviure gràcies a una espècie de rebaixa – disfressada – de les seves pretensions. La qual es va resumir en el pas del plantejament d'un escenari en què tothom tenia el que necessitava per a viure i els que destacaven era perquè hi implicaven més esforços o talents, a un escenari on gairebé tothom tenia el que necessitava i alguns tenien l'oportunitat de fer-se rics. Després es passaria finalment a un escenari on tothom competia per allò que necessitava per a viure i per satisfer les seves pretensions d'estatus i alguns pocs, aprofitant les grans conjuntures, eren capaços d'obrir-se pas entre tots els que ho intentaven. Així es salvaguardava la idea, a pesar de tot, de què les eines per a l'ascens social restaven a disposició de qualsevol que pogués aprofitar-les i de què així es mantenia un nexa obert amb les oportunitats per a la mobilitat social; passant per alt la consideració sobre els factors d'avantatge del patrimoni i les connexions socials inicials.

Amb tot, també començaven a notar-se els efectes d'una transició dels patrons demogràfics, en què la repressió de la fertilitat, l'ascens del preu de la terra i el pas al patró de les famílies nuclears es van donar com a processos interrelacionats. Això enmig, alhora, d'un successiu procés cultural de suport per a l'autorepressió, amb campanyes com l'encaminada a relacionar la masturbació amb la imbecilitat. Un procés, aquest, que Sellers descriu com una "combinació d'aculturació tradicional sumada a un nou fervor pietista", en què l'home complia les funcions competitives i les dones les de gestió domèstica (Sellers, 1991).

La *self-making Middle Class* va començar a adquirir també una obsessió per la pròpia salut, identificant l'aparició de la malaltia amb una debilitat gairebé d'ordre existencial. Aquesta va ser l'època dels experiments del doctor Rush – que assajava les teràpies amb el seu propi fill –, de la "cadira tranquil·litzadora" i de l'aplicació de cruentes teràpies de xoc al primer sistema de sanatoris públics del país (Sellers, 1991: 252). I també era l'època de l'extensió del làudan i de l'opi per a combatre l'ansietat a les classes mitjanes.²⁸¹ Sellers

---

²⁸¹ Cal recordar, també en aquest punt, que l'estatus de classe mitjana també resultava diferent al de la subsistència en el sentit que sempre se'n podria descendir, en el funcionament normal del sistema. I aquesta

proposa que en absència d'una elit cultural per a exercir un liderat en aquestes qüestions, les classes intermèdies es van llançar per sí mateixes a un projecte d'autorepressió col·lectiva, l'organització més insigne de la qual era l'American Temperance Society, que també imposava poderosament el seu biaix de negativització de les classes baixes.

La nova progressió de la contradicció sistèmica fonamental

El procés de transició cultural s'ha de considerar en essència un epifenomen del fonamental enfrontament productiu, de la profundíssima desavinença en termes pràctics com existencials entre capitalistes, plantadors sudistes, *yeomen* rurals i treballadors urbans. Entre la seva pugna polifacètica, les dinàmiques psicològiques del *self-making* van resultar claus per a establir-se en un focus detrimental de les tradicionals imatges per una vida “com més fàcil millor” dels agraris. Ara, aquesta opció, en analogia, s'equiparava a la dels “pobres”, que eren durament estigmatitzats, com es desprèn de l'exemple de les xarxes socials del moviment de la *Temperance*, que es podien negar a ajudar les famílies que tinguessin un bevedor com a cap de família. Sellers l'anomena “una penetrant nova forma de dominació de classe” (Sellers, 1991: 267). I el que també resulta curiós és que aquesta s'exercís no des de la cúpula social, sinó des d'una instància intermèdia.

A través de l'esperit de bondat pietista s'estaven mitificant també les relacions de classe dels diferents perfils, ocultant-ne la dominació. Així començava a crear-se una forma de mitologia proactiva del “capitalisme consensual”, però no ja tant de la *commonwealth* que integrava les diferents opcions de vida, comercial o agrària, que els ciutadans volguessin escollir lliurement (Sellers, 1991: 268). S'ha de considerar doncs l'avenç que això representava per a l'establiment d'una convenció basada més en un pluralisme d'identitats, que començava a ocupar l'espai en què s'havia estat desenvolupant efectivament el molest pluralisme productiu.²⁸² La popularitat de gent com Jackson, en contrast, es fonamentava precisament en un reagrupament de la reacció dels partidaris de la democràcia antinòmica i també racista i defensiva.

La tendència d'aquests canvis en els patrons del conflicte revela la contradicció sistèmica essencial que hi havia darrera i que s'expressava a través de les disruptions creades pel mercat capitalista, que sostingudes durant tants anys ja donaven proves prou sòlides de què l'enfrontament entre models productius i models polítics – i fins existencials – era inescapable. Així, els puixants moviments a favor de la radicalització democràtica es percebrien com una amenaça efectiva per al conjunt de factors que assegurarien l'estabilitat social necessària per al funcionament del capitalisme. De manera que, en aquest moment, també es començaven a fer presents alguns dels ingredients per al desencadenament d'una guerra civil, que sí s'hagués concretat hauria pogut resultar molt més prolongada, molt més cruenta i molt més destructiva que la que sí que acabaria ocorrent a la dècada de 1860.

Per a Adams la felicitat dels habitants era la finalitat del govern, una felicitat que s'havia de veure definida pels *gentlemen* com ell mateix; per tant era un líder que encarnava unes reminiscències de l'ideal clàssic, però adaptat als nous temps. Al seu programa personal, es trobava destacada la mesura del pagament del deute nacional, per a eliminar la font de dependència i fer que els beneficis de les creixents activitats econòmiques redundessin en més riqueses per als propis pobladors. I en aquest esperit jeffersonià també va mostrar-se

---

incertesa devia de ser soferta d'una manera característica per les dones, a la que s'exposava a les arbitriarietats de la manera de fer d'una persona aliena - al marit - a l'hora d'assegurar o de perdre el propi estatus.

²⁸² És a dir, allò que deixava espai per al poder popular i per a les capacitats de resistència a la capitalització.

a favor del reconeixement de la independència d'Haití, amb el qual es va guanyar automàticament els recels de Calhoun.

Calhoun migraria des de la seva posició de col·laboració amb els interessos del nord fins a la més regionalista i formaria així la coalició d'elements sudistes que reivindicarien el model de l'*Old South*, en una aliança d'elements de les classes altes reagrupades en funció d'una defensa del seu caràcter propi, que aquest cop tenia un important seguiment en termes populars. Durant els temps difícils de la crisi, moltes de les famílies del sud també s'havien vist en dificultats per a mantenir la continuïtat transgeneracional dels seus patrimonis, erosionant la part baixa i blanca de l'estructura de propietat, portant a l'aparició d'una "crisi racial" i a la reacció de tota una generació que passava decididament, de cop, a les posicions esclavistes (Sellers, 1991: 275). Així, els petits grangers s'emotllaven als requeriments de l'esclavatge i alhora els grans plantadors s'acomodaven – aquells qui no ho havien fet ja – al tipus de democràcia "de garanties" i a la posició antidesenvolupadora (Sellers, 1991: 277).

Conegut el jacobinisme militant de l'esclau insurrecte Vesey, la coalició entre esclavistes i la part del context rural que es manifestava en contra de les tarifes proteccionistes va resultar més fàcil. Així s'anaven oposant els conceptes del *free market* sudista enfront del proteccionisme del nord, dels plantadors capitalistes contra la democràcia grangera, de l'esclavatge dels negres contra un capital del nord més "progressiu" – o progressista²⁸³ – com a elements ordenadors de l'expressió del conflicte social. Si més no, un alineament dels grups socials que portés a l'enfrontament a la pràctica no podria ser tan automàtic.

En aquest moment, els grans plantadors van sumar-se a la coalició de Jackson, contrarestant el poder sumat dels gentils i desviant en certa manera l'atenció sobre la qüestió de l'esclavatge, interioritzant aquesta contradicció al sí del model de la democràcia dels grangers blancs. Entre tot, les reconfiguracions també van produir un moviment migratori de grangers sudistes cap als nous estats del nord, com en el cas d'Indiana, que es composaria en gran nombre d'aquests perfils fervorosament democràtics però moralment ambigus respecte al dilema de l'esclavatge.

Per la seva banda, al nord les fronteres entre les diferents classes socials s'anaven fent més definides, plasman-se de manera prou il·lustrativa en les noves pautes de segregació a l'àmbit de la geografia urbana. El nou antagonisme de classe va trencar la tradicional solidaritat entre els treballadors *mechanics*, oposant l'autodisciplina i respectabilitat de les noves classes mitjanes a l'estratègia associativa dels sindicats, als polítics radicals i als metodistes que reclamaven un nou i diferent tipus de liderat polític. Aquests últims trobaven, amb dramatisme, que eren les importants nocions de moralitat en la producció el que es trobava amenaçat.

Els metodistes proposaven el lliurepensament i l'anticlericalisme comunalista contra les estafes en la producció, també es van mostrar a favor de l'establiment d'escoles públiques i fins alguns d'ells van acostar-se a la idea d'un igualament social dels volums de propietats. Amb aquests moviments es rescataven les nocions de la "teoria del valor del treball" i es produïa una gran onada de vagues i protestes per tot l'àmbit regional. Alhora, el sistema del bipartidisme en construcció es veia forçat a parar alguna atenció a tots aquests ànims encesos i a assumir així alguns dels procediments, o discursos o demandes, d'aquest tipus de política informal.

---

²⁸³ El terme *progressive* als EE.UU. s'entén en aquest component de millora material de les parts baixes i que prové de la filosofia del desenvolupament que té l'objectiu de fer créixer la riquesa nacional privatista. A més, el terme també està circumscrit a generar aquestes millores a través del mecanisme del "escampament", és a dir, sense que s'impliqui cap noció molt precisa o gaire efectiva d'un procés de redistribució.

Els partidaris de Van Buren i certs sectors dels radicals del sud es van sumar a la coalició de Jackson assumint que la millor manera de combatre les elits capitalistes era fent servir l'instrument del partit (Sellers, 1991: 293). Així es va donar lloc al segon sistema de partits dels EE.UU., que duraria uns 30 anys més i que va suposar la coalició de plantadors sudistes i els *plain republicans*, associats a Jackson a través de les línies de classe per tal de trencar l'aliança de la facció d'Adams i en oposició als membres del nacionalisme republicà i de la *Moderate Light*. Les files dels partidaris de Jackson, en canvi, es composaven dels baptistes i metodistes de la *New Light*, els quals pretenien forçar una radicalització de la democràcia.

La descomposició del sistema de partits fundacional

A l'última fase del seu govern, Adams se sabia ja com un president sense legitimitat política per a bona part dels sectors populars, i més a mida que el Congrés expandia les seves funcions i poder i semblava que legislava per sí mateix. A Anglaterra, en el mateix moment, les classes mitjanes no tenien dret a vot i les seves demandes polítiques eren sistemàticament esclafades. Però als EE.UU. no existia un aparell que pogués actuar de manera coordinada i era fonamentalment l'explotació econòmica la que estava cridada a mantenir l'ordenament del sistema, cosa que encara deixava un marge per a l'actuació contestatària d'alguns sectors populars, que ja es podrien veure més fora que dins del sistema sancionat legalment, com els vells romàntics de la república dels *yeomen*, o Taylor l'anarcollibertarià. En aquest espai havia arribat a formar-se el primer partit dels treballadors a Philadelphia, sorgit del teixit que prèviament havia format les associacions sindicals i que va fer de suport a l'onada de vagues entre 1821 i 1827 (Sellers, 1991: 283). Això significava, alhora que un impuls organitzatiu, la irrupció en escena de campanyes més decidides a favor d'assumptes com la jornada laboral de 10 hores, que es recolzaven de manera important en la teoria del valor-treball i que ja es plantejaven més obertament un atac cap a les relacions de producció existents i les polítiques que les sustentaven.

En general, els demòcrates rurals es manifestaven a favor de les lleis d'alleujament dels deutes cap als bancs, d'una política de terres barates i de l'oposició al sistema que reclamava Clay. A Kentucky, l'enfrontament entre els partidaris de l'alleujament i els membres de la *commonwealth* bancària es va estendre fins l'espai estratègic de la judicatura, oposant una facció pels "Nous Jutjats" i una altre pels "Vells Jutjats", demostrant fins a quin punt aquesta branca del sistema significava una pedra de toc clau per a mantenir els canvis sota el control de les elits dominants. Així, els jutjats eren l'element de resistència clau en el bloqueig de canvis importants a l'estructura de propietats i a l'estructura de les relacions de producció (Wilentz, 2005: 304). A Georgia i les Carolines l'elit hegemònica, en creixent procés d'afirmació, arribaria a fer-se immune als atacs de part dels grups democràtics rurals (Wilentz, 2005: 292). I als altres estats del *Deep South*, es podia arribar a viure un enfrontament a tres bandes entre l'*American System* de Clay, les elits emprenedores, i els demòcrates rurals i els radicals plantadors, en el seu ressorgiment. De manera que es pot copsar, també, la fragmentació ineludible del terreny en què s'erigia el segon sistema de partits.

Van Buren volia conformar la coalició per un gran partit nacional, que no fos directament proesclavista però sí estratègicament tolerant amb la qüestió. En un moment, el de l'elecció de 1828, en què es trobaven cara a cara els llegats de dues tradicions de jeffersonianisme: la d'Adams, pel talent, la racionalitat i l'excel·lència intel·lectual, i la de Jackson, per les virtuts de la gent corrent. Entre ells, però, estava clar que era Jackson qui portava un avantatge. Les campanyes per a les reformes havien contrarestat el cert

ressorgiment federalista i Adams, com el seu pare, es veia ja com algú que combinava d'una manera hipòcrita els principis republicans amb la franca manipulació del poder. De manera que la pregunta clara que mediatitzava l'atenció política era la de si era el govern qui havia de manar, o bé la gent. Jackson seria el candidat que més clarament va recollir aquestes inquietuds i, en el seu caràcter tan marcat i tan particular, arribaria a fer servir el govern per a mirar de desentrinxar el propi poder associat a l'Estat, com si el poder executiu a les seves mans fos un ariet amb què fer sacsejar l'estructura del sistema.

La victòria de Jackson a les eleccions de 1828 va capitalitzar el ressentiment pels successius pànics econòmics viscuts, culminant una tendència de realineament polític que es remuntava fins no menys de trenta anys enrere (Wilentz, 2005: 309). Aquest moviment va acabar definitivament amb l'estructura d'autoritat lligada a la condició dels *gentlemen* i la seva associació als càrrecs polítics del sistema institucional i va obrir les portes de manera més desacomplexada a l'adopció d'un sufragi masculí i blanc sense restriccions.

Pel camí, però, es van deixar obertes noves qüestions, com el debat sobre l'autoritat que s'extreia també de les mateixes relacions de producció capitalistes, o sobre un tipus de participació popular democràtica més substantiva, les quals passarien momentàniament i estratègica per sobre d'altres assumptes importants, com la participació de les dones, dels immigrants, els hàbits de consum d'alcohol, o la pròpia institució de l'esclavatge.

4.4 - L'ariet popular del Partit Demòcrata de Jackson

4.4.1 - La política jacksoniana contra la destrucció de l'àmbit d'expressió de la democràcia

La reivindicació caràcter democràtic-popular en oposició al democràtic-patrimonialista

Havent assolit Jackson la victòria electoral, des del principi va quedar clar que el seu mandat portaria a un tensament progressiu d'algunes de les oposicions subjacents al sí de la societat.

Un primer fenomen il·lustratiu – ja que posava de relleu la nova escala de les forces socials que havien portat Jackson a la presidència – va ser la cerimònia d'inauguració i de jurament del càrrec, que per primer cop es va tornar un espectacle públic, de masses, en un esperit ritualista i molt emocional, en què els assistents es veuriem com assistint a l'arribada de la “democràcia mil·lenarista”. Per l'altra banda, titllant-la despectivament de *saturnalia*, els seus adversaris n'interpretarien el triomf final del “Rey Torba” (Wilentz, 2005: 312).

La primera iniciativa de govern del nou president va ser la de carregar contra la xarxa de personalitats afincades a les institucions polítiques, en què aquests càrrecs es mantenien com un potestat gairebé privatitzada. En cert sentit consideraven els càrrecs com una extensió més de les seves altres propietats. Això es percebia com un enquistament d'un patronatge de classe sobre les institucions que servien a la gestió política, que tenia l'efecte de canalitzar un privilegi en l'extracció de beneficis – ben privats també – d'aquest *spoils system* (Sellers, 1991: 302). A més, aquesta era la mateixa xarxa corrupta que havia robat l'elecció de 1824. Jackson va introduir la mesura de la rotació en els càrrecs funcionaris, per tal de reemplaçar aquells oficials de carrera, de tradició familiar, per noves personalitats designades per l'afinitat política. I així es va guanyar la censura de desfer-se del “talent” en la gestió, per entregar-lo a mans dels “ineptes i corruptes”. També es va mostrar molt en contra del nomenament de càrrecs vitalicis a la judicatura.

Jackson duria a terme aquestes mesures en contra de les convencions que assumien l'existència d'unes "elits naturals", una casta, més preparada per dotació per a captar les necessitats globals del compacte social i per tant també més capaç de satisfer-les, per resultar una síntesi personal més perfecta de la virtut, tal com establia el primer Adams. En això no costa identificar el to patrici, d'una definició que encara es basaria en la disposició del temps lliure, d'erudició i de sensibilitat cap a assumptes subtils, relacionada indissociablement a la capacitat de disposició d'una part del treball dels altres.²⁸⁴ De manera que, ja fos en termes ingenus o d'allò més cínic, aquesta es tornava una perspectiva particularment cegada al tipus de dominació que s'establia entre les classes socials, perquè per a ells era una dominació legítima, o fins dictada per les "lleis naturals". Però Jackson sí que era especialment sensible a aquesta dominació i per això resultava encara més trencador el seu rebuig de l'assumpció que la gent corrent era incapaç de gestionar, per falta de capacitats, els grans assumptes polítics de la societat, encara que els afectessin directament (Wilentz, 2005: 315).

La pugna per l'aplicació de les mesures de Jackson

Cal dir també que, en efecte, alguna de les agosarades designacions polítiques de Jackson resultaria especialment catastròfica. Per exemple, alguns dels homes sobtadament alçats a un càrrec de responsabilitat van respondre amb un instint encara més àvid per aprofitar-se'n privadament, fins arribant a robar grans quantitats de diners de les arques públiques. Fets com aquest van resultar en un arma publicitària perfecta per als qui volien desacreditar el president; i és que tampoc s'ha de passar per alt, com remarca Wilentz, que fins els seus col·laboradors més directes sempre es van mantenir a una distància del seu fervor – i del seu caràcter – de manera que van poder fer-se permeables als interessos dels funcionaris, com dels jutges i els membres de les cameres del Congrés, és a dir, a la resta d'agents dels interessos associats al model desenvolupador (Wilentz, 2005: 360). Tot plegat, mostra que ja d'entrada cap de les seves mesures tindria una fàcil aplicació, que totes trobarien una poderosa resistència organitzada i que en qualsevol cas totes serien enormement discutides.

Per les desconfiances vistes, Jackson també va prendre una posició favorable als drets dels estats com a detriment de la corrupta xarxa federalista esmentada. En aquest sentit també va adquirir una motivació molt forta per arribar a pagar el deute nacional, que alimentava els corruptes i els que extreien una part del treball dels altres. Un objectiu per al qual va decidir mantenir un impost proteccionista per a afavorir els sectors industrials del nord i per a no dependre de les importacions. Si més no, d'aquesta manera va causar un cert greuge als interessos plantadors de cotó del sud, que ja la van començar a anomenar *Tariff of Abominations*.²⁸⁵ La mesura també va trobar la oposició dels *nullifiers*²⁸⁶ intransigents a les Carolines.

Així, l'impost significava una primera esquerda a l'heterogènia aliança política establerta per Van Buren, encara que en aquesta primera instància no s'arribaria a la ruptura gràcies als plans de compensació a l'interès de la terra, en termes jeffersonians, que tenia preparats Jackson. Aquests consistien a desallotjar expeditivament tot un conjunt de tribus natives dels estats del sud i dels nous estats del sud-oest, per tal d'ampliar les terres

---

²⁸⁴ En línia amb tot el pes de la tradició canònica, on no es podria concebre que hi hagués algú amb aquestes qualitats que no fos un propietari, expansiu, conqueridor i dominador.

²⁸⁵ I així va ser tombada al Senat.

²⁸⁶ A favor dels drets dels estats a tota costa, com per a "anul·lar" unilateralment els dictats de les lleis d'àmbit federal.

aprofitables pels grangers independents i pels grans plantadors. Sens dubte una mesura racista i cruel, duta a terme sense massa escrúpols, i descrita de manera prou aclaridora pels propis nadius com el *Trail of Tears*, el camí de llàgrimes cap al seu confinament en reserves, on quedava destruït tot el seu mode de vida seminòmada i es veien abocats a una crisi d'identitat dels trets de la seva cultura comuna (Sellers, 1991: 312). En això, els plans de Jackson també es van trobar amb l'oposició dels moviments pietistes del nord. I, en uns termes encara més directes, del baluard del federalisme que seguia sent el jutge Marshall.

D'altra banda, el fons de les mesures de Jackson no van deixar de ser apreciades pels propis interessats com una defensa dels grangers independents, dels treballadors urbans i dels petits emprenedors, els quals tots junts van recrear una afirmació del model identitari del racisme patriarcal. Però si està clar que Henry Clay era un racista manifest, Jackson requeria més aviat en la categoria del paternalisme, quelcom que es notava fins i tot en el propi desallotjament dels nadius, que en la seva representació seria l'única manera de protegir-los a ells i a la pròpia Constitució alhora.

La intensitat del progressiu capficament en la dimensió de conflicte relacionat amb la vulneració de l'humanisme, en el cas dels negres i dels indis, s'explica per la complexa interiorització prèvia d'aquesta tensió no resolta. I s'exemplifica – en aquesta radicalització – amb l'aparició d'una onada de protestes amb base al nord per causa del tractament de Jackson dels nadius, que va superar de molt les que van aparèixer amb motiu de la campanya pel *Free Missouri*, el 1819 (Wilentz, 2005: 323). Això també destaca el canvi que s'estava experimentant en el pas d'una comunitat ètica tancada a un nou model d'individualisme, més obert a la possibilitat d'una futura integració de les diferències identitàries. Jackson, per la seva banda, era incapaç de no veure un personalisme en les protestes i identificava aquest tipus d'atacs com argücies polítiques interessades, ordenades per la xarxa aristocràtica. I segurament fos així en una part significativa de l'explicació, però tampoc seria com per a obviar el valor pedagògic dels sentiments populars honestament humanistes que s'hi van veure canalitzats.

El radicalisme associat a l'època jacksoniana

En qualsevol cas, als marges dels diversos moviments polítics i de les grans aliances partidistes, en els patrons d'oposició i enfrontament en lenta evolució, també s'anaven generant organitzacions més informals que donaven veu al seu propi tipus de radicalitat.²⁸⁷ Aquests portaven a tensar més encara certes de les oposicions profundes i que formaven el substrat de la política formalitzada.

Entre els grups abolicionistes, per exemple, ja participats per alguns negres alliberats i desencantats amb el que els podrien oferir les institucions blanques, el radicalisme s'expressava en la posició de "l'immediatisme", el qual va donar peu al moviment per a crear un fons organitzacional per a alliberar negres i enviar-los a Libèria. El 1831, a més, a Virginia va esclatar una rebel·lió d'esclaus encapçalada per Nat Turner, que deia ser vehicle d'una indicació divina, i que va acabar amb el linxament de 55 blancs. Després se succeiria la resposta dels blancs, que van haver de linxar uns 200 negres per a quedar satisfets (Wilentz, 2005: 340). Les reaccions més àmplies derivades d'aquests fets serien les de l'horror deslligat als estats del sud, o la de Georgia, que va arribar a oferir una recompensa per la captura de William Lloyd Garrison, un periodista i reformador social

---

²⁸⁷ Amb l'efecte, en recolzar-se en les vicissituds de la dinàmica de competències polítiques faccionals, que aquests moviments trobaven "una esclatxa" per a inserir-se a l'esfera d'atenció pública i per a realitzar un primer pas cap a la legitimitat i cap a la influència sobre la política formal, la "políticament correcta".

abolicionista, que representava el tipus d'home de negocis pietista que encapçalava els moviments del nord.²⁸⁸ Així s'anava succeint una progressiva polarització i les respectives reafirmacions identitàries de les posicions en disputa.

Per altra banda, des de Virginia, aquest cop des de les ciutats, també va emergir un moviment de reforma conformat per treballadors i venedors. El més insigne va ser el de Richmond, en contra del criteri prevalent de qualificació per a la participació política per la propietat i del prejudici de la incapacitat causada per la dependència, que acabava reivindicant els “drets inherents a les persones” (Wilentz, 2005: 343).²⁸⁹ I això també és expressió dels canvis derivats a partir de l'impuls comercial i industrial experimentat a partir de 1815, que havia produït un acusat increment de la població a les ciutats, les quals si més no seguien governades per les famílies piadoses i prominents que s'anaven fent cada cop més riques. Aquí també cal destacar la penetració de la dimensió religiosa en aquests assumptes del conflicte, a mida que els poderosos s'anaven distingint i que s'anava formant una nova identitat de classe mitjana, fortament imbuida del tradicional fervor religiós del país. Així, en un mateix pla, els treballadors de la ciutat de New York començarien a protestar contra l'hegemonia de la casta de mercaders evangelistes en ascens.

Aquest és el context en què s'explica el meteòric ascens, i també una caiguda fulminant, del Working Men's Party a Philadelphia.²⁹⁰ La seva eclosió, coincident amb el creixement de les cohorts de treballadors assalariats, portà a una nova iniciativa d'experimentació amb els discurs i amb els projectes de mobilització política, moguda pel marc interpretatiu – vell i nou alhora – de la crítica als bancs, a l'acumulació de poder social a través del diner i, en general, a la conformació d'aristocràcies. Aquests moviments van rebre les influències d'utopistes com Robert Owen. Thomas Skidmore reivindicava el dret a la igualació de les propietats, com a antídote per a l'opressió que derivava de la desigualtat (Wilentz, 2005: 353). Per als treballadors, en la seva crítica al diner en paper, era a través d'aquest sistema que es vehiculava una estructuració productiva en rols asimètrics a través de l'exercici de la mateixa activitat del treball, que en l'escenari idíl·lic original fins podia ser vista com “igualadora en si” en cert sentit. Però amb la nova presència del capital això ja no se sustentava.

La premsa dels comerciants també es mostrava horroritzada amb aquestes propostes, designant els seus promotors com els veritables *sans culottes* i els portadors de l'anarquia del país. Per a ells, els treballadors encarnaven una torba ignorant que no es mereixia prendre part de les decisions importants del sistema. Si més no, en aquest punt el Working Men's Party encara es podia veure fins com massa radical i tot per als propis treballadors, que podien ser preses també de la mitologia – de tendències conservadores – de què la “revolució demarcava la fundació de la nació escollida”, que faria que no s'atrevisin a anar massa lluny en el trastocament d'aquesta herència (Wilentz, 2005: 356). L'efecte seria el d'una assimilació sistèmica, en què alguns dels elements també passarien a recolzar-se

---

²⁸⁸ Queda retratada així la culpabilització del sud cap al nord, pel fet d'haver ajudat a donar volada a la imaginació dels negres com per a “portar-los” a cometre actes d'insurrecció.

²⁸⁹ Però entre els quals també s'anava gestant l'asseveració, adaptada ja a certes bases del capitalisme, de què la dependència - del salari - no causava automàticament una alteració de l'estructura democràtica, com a mínim, mentre la gent mantingués una capacitat defensiva de resistència, de retenir la seva tradicional dignitat. Amb això, de fet, es preparava el terreny per a un futur moviment cultural d'esquivació de la conflictivitat mostrada per aquestes relacions que generaven la dependència.

²⁹⁰ Cal apuntar que aquest ascens traumàtic de les organitzacions del treball, des d'un escenari on aquestes no tenien sentit, no deixaria de generar ofensives judicials per a reprovar-les, entre 1806 i 1815, o per a acusar-les de conspiratives contra la nació, entre 1823 i 1829.

en les accions de la política formal del president i deixarien de reivindicar activament la seva pròpia visió.²⁹¹ Així el partit va desaparèixer pràcticament el 1830, uns dos anys després de la seva fundació.

Però, en qualsevol cas, plantejada l'amenaça de les forces socials urbanes, els partits polítics també van haver de començar a adaptar els seus discursos i fins els seus programes, per tal de motivar un apel·latiu als obrers ja “despertats” en l'activisme. És un exemple, en resum, d'un joc polític que en certa manera aprenia a adaptar-se a les condicions de progressiva participació de les masses obreres. En ell es produí una absorció parcial de les demandes dels treballadors a l'interior de la política formal, apropiant-se i neutralitzant els seus impulsos radicals i redirigint-los per tal que no s'alterés la part important del nucli sistèmic en el model de les relacions asimètriques.

El plantejament de la batalla del banc central

Però el veritable punt clau del projecte de govern de Jackson va ser el de la seva oposició al segon experiment de banc central, que havia estat erigit al país el 1817. Aquest era un punt d'una urgència moral primordial en els pensaments de Jackson, fruit del seu caràcter profund, i generada a base d'un enteniment de les qüestions financeres un tant rude, o fins construïda a partir de prejudicis, però que no evitava que per a ell fos fins un assumpte personal.

De fet, la campanya contra el banc central ni de bon tros havia estat un dels punts del seu programa electoral i si ho hagués estat no s'hagués consumat l'aliança que li va donar la presidència. En aquest sentit, el moviment presidencial va representar una espècie d'anomalia en el funcionament sistèmic.²⁹² El sistema no havia vehiculat l'interès majoritari a través del procés establert, que viatjava a través dels “equilibris”, “contrapesos” i necessitats de guanyar l'aquiescència, com a mínim, de certes instàncies del sistema, entre elles les més institucionalment conservadores. I així el moviment mostrava el perill d'anar més enllà d'altres límits autodemarcats. Si més no, tot i les moltes reserves de gent de la pròpia coalició, com Van Buren sense anar més lluny, la del banc seria una qüestió ineludible.

Després de diverses legislatures de suport al desenvolupament, el banc central havia arribat a ser considerat també una peça clau del sistema de promoció de la “riquesa nacional”. De manera que, en bona part, atacar el banc representaria una confrontació oberta i directa de les posicions democràtiques contra l'hegemonia de les classes capitalistes, així com contra les pròpies inèrcies conservadores del sistema com les plantejava la Constitució, dissenyada per a neutralitzar les demandes perilloses de les

---

²⁹¹ I van “aprendre” així a confiar les seves demandes i necessitats polítiques a l'acció defensora de la figura presidencial. Però el cert seria que els presidents futurs en cap cas resultarien tan excepcionals com Jackson, en molts diversos sentits.

²⁹² Podria existir la temptació d'anomenar-ho una “anomalia democràtica”, però potser portaria a alguna confusió. Se'n podria dir, en un sentit que no aconseguiria evitar les connotacions conservadores, si consideréssim precisament que Jackson s'havia saltat els mecanismes “d'autocontrol” plantejats pel sistema i per tant participant de la mitologia de les classes gentils, plantejant els contrapesos sistèmics a l'acció de les majories. Per altra banda, el sentit que es pretenia destacar seria el d'una democràcia constrenyida que de sobte es veu deslligada, per causa d'un funcionament anòmal i sens dubte no previst, de les pròpies institucions. I, en els seus propis marges definitoris - del paternalisme blanc nostàlgic de l'escenari fundacional -, sembla que és el sentit que més serveix per a il·lustrar les intencions del propi Jackson, en consonància amb forces socials més enllà del sistema polític que pugnaven per a afirmar-se contra l'hegemonia de les oligarquies, d'una substància democràtica que es percebia corrompuda i que calia redreçar per força. És en aquest sentit que es pot pensar en Jackson, efectivament, com un ariet sistèmic a favor de la substantivitat democràtica - això sí, restringida als blancs i amb alguns dels clàssics rampells autoritaris dels patriarques. Per a la majoria dels “pares fundadors”, doncs, seria com si el seu giny polític hagués contret algun tipus de malaltia autoimmunitària, en termes democràtics.

majories (Sellers, 1991: 321).²⁹³ La prova de la latència d'aquest conflicte és la del descobriment sobtat d'un sentiment de polarització en la població, en què els banquers, els emprenedors i els plantadors veurien el banc central com essencial per al manteniment de la mateixa estructura de propietats. De l'altra banda, però ara amb el favor presidencial, apareixia una gran mobilització popular denunciant la manera en què les grans decisions del sistema financer es prenien fora del focus de l'atenció pública (Sellers, 1991: 322). Per tant, és clara la presència d'un component de conflicte de classe i al voltant de la qüestió cabdal del control sobre els esdeveniments de "la vida econòmica" en aquests afers. Més específicament, la denúncia era contra el fet que les fonts d'emissió de diner es mantinguessin sota control d'agents privats. Això obria la possibilitat que s'establís un privilegi basat en la capacitat tècnica, el qual es traduiria en una extracció de valor il·legítima sistemàtica i que crearia l'opressió de la gent corrent. Amb això, quedava clara també la dinàmica en què el banc central servia a aquesta extracció i a la reafirmació del privilegi monetari dels capitalistes, el qual es relacionava directament amb l'entrada a un estadi permeat d'una desigualtat ja perniciososa, com no s'havia conegut abans al país. Com a alternativa, des de l'administració de Jackson es proposava una reestructuració al voltant del concepte del *hard money*, que es considerava més adequat per a les classes treballadores. Identificada la influència corruptora del banc, la línia d'actuació proposada més concretament seria la d'encarnar els principis del *hard money* en una nova institució de Tresoreria Independent, que seria un model més semblant a un instrument de finançament a favor de l'interès general. Aquest organisme hauria de mantenir algunes de les atribucions positives del vell banc: com ara abaratir les transaccions realitzades pel govern i refrenar l'especulació. Havia de ser capaç de refrenar els bancs estatals d'actuar irresponsablement, emetent grans quantitats de diners sense un suport real, notes d'un valor que podia tornar-se dubtós ben ràpidament. En conjunt, la Tresoreria Independent hauria de demarcar un espai de neutralitat per a servir a l'interès productiu general. I, per això, no hauria de tenir accionistes, per a incidir allà on el segon BUS havia fallat estrepitosament (Wilentz, 2005: 362). Però, per intentar orientar-se a una instància tan conflictiva com "l'interès productiu general", la Tresoreria va experimentar problemes que eren recurrents a la societat.

El banc central o el problema de tenir un imperi financer monopolista dins el propi imperi

El gir de l'administració de Jackson i el seguiment dels elements populars en què es recolzava ja van servir per a escandalitzar observadors com Tocqueville, que veuria amb un profund desgrat l'ascens de "l'instint democràtic cec" en contra dels elements financers.²⁹⁴ Però és que el banc, regit per Biddle des de la penombra, es percebia ja també com l'element clau d'una sèrie de penúries molt sentides i encara fresques a les consciències de la població. El banc central, que era propietat del govern només en un

---

²⁹³ Diu Sellers que, d'aquesta manera, Jackson seria el president que en major mesura - sinó l'únic - va arribar a confrontar la realitat de l'oposició entre els interessos de classe i que va actuar en conseqüència en contra dels interessos il·legítimament privilegiats pel govern en la seva acció desenvolupadora (Sellers, 1991: 325). En aquest sentit, encara que no fos cap intel·lectual, cal dir que Jackson tenia un parell d'idees molt clares.

²⁹⁴ Tocqueville durant el cos de la seva obra *La democràcia en Amèrica* (2009) fa servir el terme dels "instints" de manera ambivalent. D'altra banda, a la introducció el terme apareix en una modalitat pejorativa, com "instints cecs", "instints salvatges" i designant "la direcció que la democràcia, entregada a Amèrica a les seves tendències i abandonada gairebé sense fre als seus instints, donava naturalment a les lleis, la marxa que imprimia al govern i en general el poder que adquiria sobre els negocis de l'Estat" com quelcom problemàtic (Tocqueville, 2009: 17).

20% de l'accionariat,²⁹⁵ era el responsable de l'emissió d'entre el 15 i el 20% del total dels diners del país i per tant participant d'una gran porció de l'activitat econòmica. Tenia capacitat per a fer servir fons públics per als seus propis objectius i tot i dir-se “nacional” estava governat fins per 4000 inversos privats, als quals Biddle procuraria mantenir congraciats, en la mateixa mesura, com a mínim, que al govern mateix. Era, així, una institució privada amb una gran capacitat per a exercir una influència privilegiada sobre l'esfera pública. Un “imperi monopolista dins el propi imperi” (Wilentz, 2005: 366). I tot això es trobava a flor de pell per a la gent que havia patit la pitjor part del trànsit de la crisi.²⁹⁶

Jackson es va llençar de cap contra el banc. Però Nicholas Biddle tampoc va renunciar a la seva aurèola d'autoritat per a dictaminar sobre els assumptes financers del país i així va arribar a encarnar la personificació de l'amenaça contra la democràcia (Wilentz, 2005: 366).

Com a reacció a l'enfrontament que es preparava a la política formal, Clay va començar a muntar la seva pròpia campanya per a l'extensió de la llicència del banc, un cop va aconseguir ser nomenat com a candidat presidencial dels nacional-republicans. Clay va intrigar per a fer passar la carta de validació del banc al Congrés abans del final de la legislatura, per a donar un cop baix a les ambicions del president. Clay calculava que Jackson, veient que la seva coalició de govern podia ressentir-se'n, no s'atreveria a fer servir el veto de l'executiu contra una mesura que ja havia estat aprovada per les dues cameres.²⁹⁷

Clay encara se'n faria creus i pensaria que en cap moment havia arribat a tenir ben mesurat el caràcter del seu adversari, quan Jackson va aplicar el veto gairebé automàticament i va eliminar així d'un cop el segon BUS. El veto al Congrés sí que va representar tot un cop d'efecte de part del president i així s'explica que resistís la votació de control que li van aplicar les dues cameres (Wilentz, 2005: 371). Així, la següent ronda electoral a la presidència va quedar plantejada com un referèndum, a la pràctica, sobre l'assumpte de la gestió financera i el banc.

Clay encara creuria genuïnament que podria guanyar l'elecció a la presidència, però enlloc d'això s'enduria una derrota aclaparadora, en bona part per causa de les noves masses de treballadors que podien votar per primer cop gràcies a les reformes prèvies, els quals es sumaven al suport al president. El vot per Jackson fins va arribar a trencar l'hegemonia republicana a New England i la majoria al Senat, donant un cop moral als republicans i desllindant part de les seves files, que van passar a integrar-se a les organitzacions i partits antimaçons. Al voltant de l'acció presidencial i la seva nova coalició de partits emergia també una nova coalició social, de majors dimensions, integrada pels treballadors, els partidaris del *hard money*, els grangers del *backcountry* i els unionistes del sud i de l'oest, que

---

²⁹⁵ Que encara i així mantenia en l'Estat el major accionista individual, amb el que es conservava una certa capacitat de coordinació dels interessos amalgamats a la resta de l'accionariat. D'on provindria la “disfressa” de poder-se orientar, eventualment, a l'interès general.

²⁹⁶ I de la transferència de propietats. Els grans financers jugaven amb una acumulació de poder estratègica, ja que no posaven en joc el mateix tipus de material qualitatiu de subsistència, com sí que havien de fer els petits propietaris i desposseïts. Així, hi hauria moments en què aprofitar aquests llindars qualitius diferencials de la propietat es percebria com immoral.

²⁹⁷ I donat que la cultura política de les elits plantejaria que el veto era precisament per al contrari, per als impulsos majoritaris canalitzats a través del domini a les cameres, i no pas per a un impuls d'afirmació democràtic “sorpresa”, per part d'un president que d'alguna manera s'havia saltat els filtres de control formal del sistema, s'havia tornat un *maverick* i no es trobava en una sintonia de col·laboració amb la resta d'interessos “més amplis” representats a la resta d'institucions del sistema. Sens dubte tota una anomalia, d'efectes circumstancialment democratitzants.

encarnaria un nou i formidable enemic per als conservadors i reaccionaris (Wilentz, 2005: 374).

Però entremig, també s'anava produint un distanciament entre certs perfils del sud, fins al punt del trencament en el cas de les posicions "nulficadores" dels partidaris dels drets dels estats, a partir de controvèrsies com la del proteccionisme, de la lleu taxa mantinguda pel president com a mesura de compromís amb els treballadors. La mutació d'aquestes posicions cap al radicalisme provenia de la fusió de la defensa de l'esclavatge amb l'odi pel nou tipus de democràcia. Calhoun faria servir una postura més moderada, en què el dret a l'anul·lació d'algunes lleis federals es podria comptar com un factor de compromís, de control als interessos percebuts com expansius del nord. Però a South Carolina l'aristocràcia "republicana" denunciava insistentment el proteccionisme com una maniobra conscient per a arribar a erosionar el model de l'esclavatge. Si més no, en la guerra amb el banc central Jackson havia adquirit el seu propi sentit del nacionalisme i va declarar que la via de la reivindicació radical dels drets dels estats, per atacar la seva visió del bé general, resultava en una maniobra absurda. En aquest sentit, per la via del paternalisme, l'impost proteccionista era "coextensiu" de la pròpia autoritat de la Constitució (Wilentz, 2005: 381).

El president, com a gran pare, era la garantia per a la defensa de la unió democràtica contra les elits. I amb aquesta filosofia, el 1833 Jackson s'havia erigit com un gran obstacle per a la progressió de l'acumulació de capital. Afirmant els valors premercantils, Jackson es va retirar de l'estratègia proteccionista un cop pagat el deute nacional i així va trencar la continuïtat del projecte desenvolupador dels republicans.²⁹⁸ La seva actitud, en suma, no era altra cosa que una resposta directa al conflicte de classe sobre la pràctica i la substància del sistema democràtic (Sellers, 1991: 329). La majoria era qui havia de governar i aquest era un principi que s'havia desatès. En un camí totalment oposat a l'ultranacionalisme federalista, Jackson postulava un govern de mínims, però dotat particularment per a evitar la consolidació d'un interès plenipotenciari que fes avançar els seus propis objectius des de l'àmbit públic (Wilentz, 2005: 382).

Amb les enèsimes afirmacions del seu projecte polític i de la fermesa del seu caràcter, al sud es començaria a parlar obertament de la secessió, mentre els plantadors capitalistes i el capital comercial s'anaven reunint en el nou Partit Whig contra "la tirania de l'home comú" i del "Rei Andrew I".²⁹⁹ Però, molestés a qui molestés, el model de Jackson es mantindria ben afermat durant les seves legislatures. Tant que fins Lincoln hi buscava una inspiració tres dècades més tard. Era el model del respecte per la democràcia constitucional, d'una consideració jeffersoniana pels drets dels estats, de la validació de la Unió en base a l'autoritat del govern de les majories, encara i quan això anés en contra del capital o dels esclavistes més intransigents.

4.4.2 - L'evolució del conflicte sobre els models socials a partir de Jackson

Els efectes polítics de la desestabilització bancària

La primera conseqüència del govern de Jackson va ser la reorganització dels seus adversaris a l'interior del Partit Whig, per la defensa de la "llibertat" en contra del "poder" polític. Era aquest un moviment paral·lel al de les forces socials més àmplies que havien

---

²⁹⁸ Encara que, a aquestes alçades, al sud ja s'havien erigit milícies de *minutemen* per a bloquejar aquelles accions que tractessin de fer complir els pagaments de l'impost i Jackson els havia tractat a la seva manera expeditiva.

²⁹⁹ Queda clar, doncs, el rerafons "esnob-republicà" d'aquests apel·latius.

resultat damnificades i que ja començaven a buscar venjança a l'última etapa de govern del denostat president.

Previ al dilema sobre la creació d'una nova institució bancària nacional, calia abordar la qüestió de la retirada dels fons del govern del banc sentenciat per a posar-los en bancs estatals més confiats, sobretot des del moment en què algunes branques del banc de Biddle havien començat a finançar obertament la facció d'Adams (Wilentz, 2005: 393). Més enllà, el banc central podia optar per inundar el país amb les seves notes, reafirmant la dependència nacional respecte la institució, i tot just després escanyar el crèdit i crear un pànic financer i social que tindria els efectes pràctics de significar una anul·lació del veto presidencial. De fet, Biddle ja s'havia manifestat per aquesta opció, que no es podria considerar com res més que conspiradora, i per l'opció de l'enginyeria dels pànics financers per a generar l'ambient d'opinió – derivat de la carestia – favorable per a l'aplicació de les seves reformes.³⁰⁰ Des de l'administració es veia que el banc podia conduir-se com un govern en sí mateix i s'assumia que calia despullar-lo d'aquesta capacitat. Les posicions estaven preparades per a l'enfrontament, de manera que, mentre s'extreien els fons, el banc efectivament va restringir el crèdit i va provocar el *crash*, el qual va causar penúries generals.

En aquest moment, els que encara resistien a l'organització nacional republicana declamaven que el propi Jackson era el responsable de la situació per causa d'haver portat a un enfrontament entre les diverses classes socials. El jutge Story va afirmar que la república havia degenerat en el govern d'un home en solitari i la subsegüent sessió de debat sobre el pànic es va plantejar com l'escenari de la contenda entre la “propietat” i la majoria. La propietat constantment era invocada davant de l'aparició de moviments populars, en el moment en què es formava un ambient d'opinió que podria observar-se com potencialment perillós. Però és que era per totes aquestes resistències que el president havia optat per erigir-se a sí mateix com l'únic baluard de la gent comuna, en la defensa contra els interessos corruptes que actuaven des de dins del sistema. El precís reconeixement d'aquesta situació es plasmà a la seva frase, pronunciada en el context del debat sobre el destí final del banc, de què “aquí parlem de política, senyors..., aquí no hi ha diners, Biddle els té tots” (Wilentz, 2005: 398).

D'altra banda, encara i la situació desesperada en què s'havia incidit pel xantatge del banc, una sèrie de bancs estatals – anomenats des de llavors *pet banks* –, van contribuir al manteniment d'un flux de diner estable i a començar a redreçar la situació. Llavors, el banc central va ser reautoritzat com a “Banc dels Estats Units de Pennsylvania” i en la nova etiqueta queda reflectida l'enorme pèrdua d'influència. Biddle havia jugat totes les seves armes en contra del president i havia perdut. Havia estat defenestrat de la direcció per conducta irresponsable i finalment bandejat, en termes més pràctics, perquè no va aconseguir generar una ruïna suficientment gran com per a fer efectiu el seu xantatge, donada l'acció de cobertura dels bancs estatals i de la inversió estrangera (Wilentz, 2005: 400). Això revela com en aquell moment, a finals de la dècada de 1830 del segle XIX, ni el capital interior als propis EE.UU. ni el capital internacional es trobaven coordinats – ja fos circumstancialment – en l'adscripció a una estratègia comuna per a arrambar amb les resistències socials i practicar els plans percebuts com a necessaris per l'elit financera. A

---

³⁰⁰ A Biddle s'atribueix la frase de què “res més que un extens patiment produirà un efecte al Congrés [...] La nostra única seguretat és seguir una estratègia restrictiva i no tinc cap dubte de què aquesta estratègia portarà a la restauració de la moneda i el banc serà reaprovat”. La frase apareix així ressenyada a l'obra de Mike Kirchubel, *Vile Acts of Evil. Volume 1 - Banking in America* (2009).

falta d'una coordinació entre aquestes elits, que permetés considerar els efectes a mig i llarg termini dels seus plans, les seves accions resultarien encara d'objectius dispersos.

El que sí que va ser percebut per les elits, era que l'associació entre Jackson i els *pet banks* era especialment perniciosa, sobretot quan es mantenia en una aurèola de republicanisme reordenador, deixant oberts molts dubtes sobre si seria capaç d'anar més enllà dels límits dels seus poders constitucionals. Així van sorgir les acusacions de la seva "tirania executiva", del "cesarisme" i de què amb tot plegat només perseguia la promoció del seu propi interès privat. De la mateixa manera, van aparèixer els insults de què no era més que un esclavista estomacador de nadius.³⁰¹

Els efectes socials de la inestabilitat econòmica

Durant la presidència de Jackson també hi havia processos de conflicte que es desenvolupaven en una lògica que tenia certs components autònoms. D'entre ells, la més rellevant va ser la qüestió de l'oposició de models productius i de l'esclavatge. Aquesta derivava directament de la projecció de l'escenari de democràcia original en dues solucions divergents adaptades, cada una a la seva manera, al nou paper del mercat. El model del nord s'abocava als rudiments del liberalisme i a una redefinició profunda de la democràcia original. I el model del sud brandava un esquema organicista on es feia pagar als negres pels drets atorgats als blancs pobres.

L'afirmació del model sudista que s'havia fet als anys previs va comportar una contraafirmació al nord, on es van aixecar els tumults d'un to similar als de la crisi que va acabar en el "Compromís de Missouri".

Al període de 1834 a 1838, els aixecaments al nord es formaven d'un abolicionisme radicalitzat i fusionat amb el descontentament de l'àmbit laboral, i van generar unes campanyes que seguien estant encapçalades o finançades per homes prominents de les elits locals. Va ser per aquesta via de la mobilització per l'abolicionisme per on finalment es va produir la distracció de l'atenció conflictiva sobre el factor del treball, en relació a la provisió de la "substantivitat democràtica", a través d'una sobtada intensificació del clivatge sobre la qüestió relacionada amb la forma de l'autoritat prevalent en el procés del treball. Així s'acabaria per distreure l'atenció política del fet que, encara que es plantegés una oposició entre salari i esclavatge, la dependència i la dominació també es trobaven presents a la relació assalariada, encara que aquesta es donés en uns termes no totalitaris. Aquesta distracció va representar també la manera de començar a destruir el llegat polític de Jackson.

La qüestió de l'esclavatge revelava també unes contradiccions profundes dins el compacte polític dels EE.UU. i d'aquella democràcia fundacional trobada gairebé per casualitat (Wilentz, 2005: 412). La tàctica de Jackson d'aquietar el problema sufocant les protestes, donat el seu odi als tumults tant d'abolicionistes com dels antiabolicionistes, mostrant així la seva "prudència", expeditiva i amb poc tacte pels drets civils, seria vista com una fallida del liderat polític. Però aquestes contradiccions existien per sí mateixes al teixit social de la nació, no només en Jackson, i seguien radicalitzant-se. Des de South Carolina, es seguia recitant que els treballadors del nord estaven massa ben pagats i que així també adquirien ínfules perilloses. Per la seva banda, l'afirmació dels drets dels treballadors del nord

---

³⁰¹ Sense voler justificar en cap cas la crueltat de Jackson en el tracte dels nadius, la veritat és que resulta fins xocant el recurs per l'humanisme com a arma feta servir amb vocació utilitària en la càrrega contra el president, sobretot de part de gent que no hauria tingut contemplacions amb el patiment que causava prendre el patrimoni a la gent. I això resulta destacable venint de persones dels cercles socials de Biddle, el major exemple del narcisisme antidemocràtic i de la tirania del seu coneixement tècnic, de l'elevació del seu estatus aristocràtic.

experimentava una reviscolada a partir de 1833. Amb el retorn de la bonança econòmica i la creixuda dels preus dels béns manufacturats van aparèixer també marxex per millors sous i millors condicions de treball – amb la campanya per la jornada de 10 hores³⁰² –, i també un increment de l’afiliació a sindicats (Wilentz, 2005: 415). Aquests seguien atiant el debat sobre els límits de cobertura de la condició obrera, ara que ja no es podia comptar amb la solidaritat automàtica de certs càrrecs intermedis.

Però el 1834 es va experimentar un sobtat pànic quan els bancs de New York van deixar d’acceptar paper moneda, cosa que va causar fallides de bancs, pèrdues de fons d’estalvi i treballadors expulsats dels seus llocs de treball. Llavors tots els sentiments van passar a un pla diferent. La resposta preventiva de part dels empresaris va ser la de l’associacionisme defensiu, l’elaboració de llistes negres i la incitació de tot un moviment judicial, del 1833 al 36, en què virtualment van ser declarats il·legals els sindicats (Wilentz, 2005: 417). Les protestes en etapes prèvies havien estat fonamentalment pacífiques, un fet que resulta revelador de l’escala de la intensitat del conflicte en aquells estadis, d’interessant contrast amb les experiències de conflicte europees. Però a meitat de la dècada de 1830 ja es recorria continuadament a la violència, fins al punt que el 1834 l’estat de Maryland va cridar a la milícia per a sufocar les insurreccions.

D’altra banda, la reviscolada dels treballadors també s’havia traslladat a nous experiments organitzatius, com en el cas de l’agrupament dels demòcrates a Massachusetts, o dels “Locofocos” a New York (Wilentz, 2005: 420). Però el seu era el tipus de radicalisme que Jackson no estava disposat a deixar que se sortís del procés polític, com va demostrar a l’hora de deixar suprimir la insurrecció de Maryland al 1834, una pràctica insurgent no tolerada en la seva mentalitat de militar. Però, per altra banda, el 1836 també es va emetre una ordre federal per a implantar la jornada laboral de 10 hores a Philadelphia, amb el que queden clares les contradiccions que hi havia a l’interior de la pròpia personalitat de Jackson; era el millor epifenomen de la seva època i del seu context social: havent de conciliar el desig per canvis que assimilessin la societat al vell ideal, però amb una reverència per no trastocar la Constitució i tot allò que s’havia deixat recrear des d’ella.

De fet, entre aquestes contradiccions va sorgir un enfrontament dins el propi Partit Demòcrata, entre els radicals i els favorables al banc. En aquesta complexa situació, en què cada cop es trobava més descobert el flanc de l’esclavatge, la facció que aconseguís guanyar al nord sens dubte tindria la clau de la futura definició del caràcter del país (Wilentz, 2005: 425).

Els canals monetaris com a contramesures contra el programa de Jackson

Amb la insurgència portada a un punt àlgid, amb l’atiament a partir de les polítiques i els discursos de Jackson, el sistema polític es va veure portat també a certs límits. La destrucció del banc central va significar una càrrega frontal contra el teixit de canalització de la influència de la oligarquia adinerada, però tampoc així havia deixat d’aparèixer una nova cort d’exploadors del treball dels altres, en les elits directives dels bancs estatals.³⁰³ Llavors, quedava tot un esquelet sistèmic que es reorganitzava i feia passar la pulsio per extreure un benefici del procés tècnic de la producció a través d’un instrument diferent. Però, encara i així, del període anterior havien quedat lemes com el de què un sistema

---

³⁰² Que tampoc deixava de ser un tipus de campanyes adaptatives que no tocaven directament la qüestió de la reorganització sistèmica i que s’han d’entendre, així, com d’una radicalitat limitada, en acceptar tàcitament alguns dels trets característics del sistema establert.

³⁰³ En el circuit descrit abans, en què els banquers extreien dels manufacturadors i aquests dels grangers; i creixement tots ells del treball aliè de desposseïts.

econòmic vigorós no era pas un indicador de la felicitat dels ciutadans, o bé del bon govern, i es van donar certes ales al moviment obrer alhora que es “destapava” un argument per a portar el procés de revolució del mercat capitalista a un qüestionament obert. Així, es va arribar a donar sortida a l’apreciació de què per a renovar la societat calia atacar i reorganitzar les relacions econòmiques més bàsiques (Sellers, 1991: 339).

Però encara i així, en les seves pròpies categories i la mirada al passat, hi havia certa por i certa desconfiança en deixar desfermar l’expressió radicalitzada dels moviments obrers. En els marges de la massa social creixien opcions discursives i propostes que anaven més enllà del que estarien disposats a deixar-se experimentar els paternalistes d’una i altra banda i que també van ser contingudes pel caràcter inflexible del president. Com ara la idea que la perspectiva del *hard money* tampoc anava contra l’arrel de la relació d’explotació capitalista, ja que per als grangers pobres el metall preciós era igualment difícil d’aconseguir. Per a Skidmore, feia falta complementar l’estratègia amb altres iniciatives per tal d’acabar amb la dependència, la inseguretat i l’alienació. El *hard-moneyism* representava atacar el mitjà que sustentava la reproducció d’aquesta relació, merament, no pas la situació diferencial de partida, i per a aquest objectiu es va proposar la igualació de propietats. Aquesta postura va fer que els whigs i els demòcrates de les dues càmeres s’horroritzessin.

Els parlamentaris van espantar-se perquè la batalla del banc i la resistència a la venjança de Biddle s’havia produït en el marc de referència de la substantivitat dels drets democràtics, de la refluència en els valors del treball i l’orgull de classe. Per a molts membres de les elits polítiques aquests trets resultarien anacronismes als quals el sentit de pragmatisme i l’objectiu del “desenvolupament primer” aconsellarien desfer-se’n. Amb Jackson s’havia obert la porta a la fixació de l’atenció en els valors de l’esforç honest i s’havia sancionat de nou la pràctica de l’especulació i la fastuosa extravagància que portaven a la desmoralització de la classe obrera.

Una moneda basada en un valor metàl·lic encarnava una estratègia temptativa per a mitigar tot això, en demarcar un valor menys manipulable pels ja adinerats, per deixar un marge menor de benefici pel capitalista en la seva tasca de finançador i de manipulació del valor. Pel sistema establert, els elements clau eren l’estructura de propietat, en primer lloc, la llei en segon i el sistema de crèdit en tercer; i Jackson va portar la radicalitat democràtica a un màxim institucional en atacar el tercer factor en importància d’aquesta estructura (Sellers, 1991: 347).³⁰⁴ Quelcom que, per poc ambiciós que pugui semblar en certa perspectiva, va donar una senyal molt clara als valedors d’aquest sistema per a organitzar nous repertoris de defensa de classe.

El pànic de 1834 havia fet plantejar d’una manera molt intensa la pregunta per si era l’Estat, o bé era el banc i els interessos financers, el veritable governant del país. Però al 1835, amb el deute nacional pagat des dels 127 milions de dòlars als que havia arribat a pujar, i fins generat un superàvit, es plantejava la important pregunta de què fer amb aquests diners extra, donada l’experiència recent i coneguda dels constants booms i desfetes de l’economia. La facció nacional-republicana havia optat per posar els diners públics a l’objectiu del desenvolupament del país, per donar totes les facilitats als negocis, amb les conseqüències de la volubilitat de l’economia que havia patit sobretot la població més exposada. Per tant, la nova necessitat es plantejava més aviat en dotar el govern d’uns nous instruments de control, encara que això anés en contra de la tradició del país; ara la

---

³⁰⁴ En un context internacional on nocions com la confiança del crèdit es basaven, precisament, en l’establiment dels constituents d’aquesta economia abstracta, que passava a basar-se incipientment en l’explotació d’aquests nous marges en què es conduïa el procés productiu; de moment, per a encarar-los a la indústria.

prerrogativa era la de guanyar algun control sobre les pitjors conseqüències de les crisis (Wilentz, 2005: 438). Calia evitar que als bons temps uns pocs s'enriquessin molt, mentre que als dolents uns molts ho perdessin tot.

La iniciativa tenia l'objectiu de “moralitzar” els cicles econòmics des de l'esfera de la política. Però en ella també es poden copsar uns límits autoimposats, en la insistència en mantenir-se en els atacs al tercer graó dels pilars fundadors de la oligarquia adinerada – el del crèdit que li servia la reproducció, i no pas el de la llei i el de l'estructura de propietats – com a sostre de la capacitat trastocadora de part de l'ens públic. Així, l'únic remei que quedaria en perspectiva seria el d'eliminar el control dels bancs sobre el mitjà del diner i erigir controls per a què no el tornessin a establir (Wilentz, 2005: 440).³⁰⁵

La iniciativa havia resistit els intents conspiradors de Biddle, però en el cas del superàvit s'experimentaria una sort cruel, quan es va notar que els efectes de la política de *hard money* provocava ràpidament una saturació de plata als mercats, una onada desenfrenada d'especulació en terres i un moviment de grans quantitats de paper cap a l'oest, amb el que el valor del diner va començar a caure. En aquest moment, es demostrava que el sistema mercantil s'havia estès massa, era massa abarcant i polifacètic, com per a poder posar-lo sota control. D'aquesta manera, el Tresor nacional es va inundar de paper de baix valor, on es pot veure una espècie d'ironia del destí, quan es va poder apreciar que el *tempo* de l'economia havia anat totalment en contra de la mesura del govern, desacreditant-la (Wilentz, 2005: 442). En aquesta disposició de les coses, la temptació de l'especulació era massa gran i això va arruïnar els efectes mitigadors previstos del *hard money* abans i tot de què aquests s'haguessin pogut notar.

L'estructura del bipartidisme va ser un dels factors institucionals que van facilitar un retorn a una certa normalització política passada l'anomalia representada per Jackson. Així es produiria un retorn a la “correcció política” pròpia de les altes càmeres institucionals que va fer apaivagar la presència de la radicalitat democràtica popular. El *paper money* havia arribat a encarnar l'associació natural dels interessos dels grans capitalistes i dels seus ens corporatius – encara que aquests no es trobessin plenament coordinats al voltant d'aquest tret comú. Aquesta era un xarxa associativa que no havia estat erosionada en sí. Alhora, el recolzament en la mitologia fundacional del “no-partit” i de la comunitat integrada d'interessos comuns permetria fer confluïr les posicions dels líders d'aquí i d'allà en les noves idees desprovistes del tipus de radicalisme inflamador de Jackson, per a crear un espai a la política formal blindat a les aportacions que creessin un ambient insegur per al capitalisme i a arrossegar a molts treballadors a aquest àmbit.

Una nova crisi com a precipitadora del dilema sobre els models socials

Per als whigs el culpable de tots els tumults era Jackson i prou, pels seus atiaments constants del conflicte entre les classes socials, que havien portat a una animadversió i a una crescuda del factor popular més enllà de les seves prerrogatives. Això havia fet que “la república hagués degenerat en una democràcia”. O sigui que, entre les polaritzacions també s'ha de comptar la que va sorgir entre una política “alta i formal” i la “baixa i popular”, cada una afirmant-se i sentint-se orgullosa del seu caràcter diferencial (Wilentz, 2005: 431).

Però el factor desencallador d'aquest enfrontament en bona mesura el van representar les posicions esclavistes, que també observaven la democràcia desencadenada com un dels

---

³⁰⁵ Quelcom que seria part de les constriccions generatives del moment; però entre el qual la democràcia es retirava al privatisme i les llibertats propietàries. No pas cap a repertoris de superació de la capacitat normativa que guanyava el mercat

mals pitjors que es podrien esperar. A estats com Tennessee, la política popular es trobava integrada amb la de les elits en una forma de cooptació, amb el que es trobava plenament controlada per les classes hegemòniques i es començava a produir una associació entre la “particular institució” amb l’experiència pràctica d’una democràcia no tumultuosa i amb les classes socials integrades “orgànicament”. Un dels fenòmens socials que van desviar l’atenció del conflicte sobre el treball i van començar a situar-lo ineludiblement en el de l’esclavatge va provenir de la controvèrsia per la invasió de Texas, que des del nord es va veure com una jugada bruta per a assajar un mecanisme pel qual es podria forçar l’entrada a la Unió de més estats esclavistes nous i seguir decantant el control de les institucions cap als seus representants.

La crisi econòmica, que ja es va sentir a partir de 1837, no es va poder veure d’altra manera que no fos relacionada amb les maniobres de l’administració per a trastocar el sistema que havia animat el desenvolupament fins el moment. Però el fet és que també van intervenir importants factors internacionals, com la crida de préstecs efectuada pel Banc d’Anglaterra (Wilentz, 2005: 445). Això fa sospitar que el temps d’aquests moviments podria trobar-se determinat per algun interès entre els grans capitalistes transnacionals, més enllà de la pura mala sort contra els projectes del president (Wilentz, 2005: 443).

En qualsevol cas, al final de la segona legislatura de Jackson hi havia ja en marxa una gran campanya per a culpar-lo a ell de les ensopegades productives i fins es donaven alguns moviments soterrats per a introduir mesures en contra de la seva política, com el de la *Deposits Bill*, que pretenia aprovar la dotació de fons públics als bancs afins als whigs. Jackson, cansat i desil·lusionat per la incorregibilitat dels bancs i la seva actitud “antipatriota”, es devia veure sense cap marge de maniobra. En canvi, els conservadors whigs portaven la iniciativa en l’adopció de nous repertoris de discurs i d’acció afirmadora.

D’altra banda, en el moment de l’elecció, aquest contraprojecte no es trobaria plenament organitzat encara, cosa que va donar l’elecció a Van Buren, el candidat demòcrata i pretesament continuista. Però ell mateix era prou ambigu, o aquiescent quan feia falta, respecte als interessos dels grans suports polítics que sempre havia tractat de cultivar. En el seu cas l’equilibri de forces per a governar fluidament li va exigir mantenir la qüestió de l’esclavisme fora de la discussió política nacional, mentre ell es recolzava en un aparent favor pel llegat jacksonià, en contra de les xarxes adinerades. Si més no, la seva idea operativa del govern de les majories ja seria diferent de la del seu predecessor. El de Van Buren no va ser un govern fanàticament dedicat a la majoria sense privilegis, sinó a les majories que generaven grans coalicions polítiques.

Si més no, perdut l’atractiu personal de Jackson, els dos partits va passar ràpidament a fer-se competitiu a tots els estats, l’inici d’un procés que més endavant portaria a consolidar una alternança governativa entre ells. Amb la simbologia de l’enfrontament de classe progressivament apaivagada, la perspectiva cultural que es va mantenir en vigència va ser la del *self-making* privatista, exemplificada en els perfils dels polítics i els advocats, l’adscripció al qual aniria llimant progressivament les coalicions de majories jacksonianes, relegant la figura i els valors essencials del *yeoman* (Sellers, 1991: 350). A l’alta política formal, l’esquema d’interessos comuns al voltant del comerç va imposar-se com a consens tàcit entre demòcrates i whigs i en aquest consens l’hegemonia capitalista prendria una nova disfressa retòrica d’interès comú i democràtic.

La recomposició de les dinàmiques mercantilitzadores i la “segona declaració d’independència”

Aquests que s’han esmentat van ser els ingredients per a un progressiu retorn al joc polític entre una gran majoria desinteressada i un petit grup amb interessos molt definits, i molt actius en el contacte amb les institucions. Així, les majories anaven assumint que davant de la incertesa provocada pels mecanismes de reordenació dels mercats l’únic que quedava era una perspectiva d’acció individualista, no associativa, anàloga a la de les classes mitjanes (Sellers, 1991: 353). Això va erosionar de manera cabdal les xarxes d’insurgència creades fins el moment i va reforçar la progressiva constitució d’una hegemonia cultural d’aquestes classes mitjanes.

En el moment en què es sentia individualment, però de manera comuna, l’apel·latiu de la “pastanaga” de la fortuna i el “garrot” de la pobresa, la roda del mercat va començar a girar de nou, desfent l’*impasse* de l’època jacksoniana. Ràpidament el sector del nord-oest es llançava a explotar els beneficis de l’especulació amb terres i també els de la ubicació dels nous assentaments. I per això també es demandava la generació d’un sistema de xarxes de transport d’una nova escala, més gran a les conegudes prèviament. Alhora es desencadenava una febre per fer negoci a través dels mecanismes bancaris de finançament d’aquest desenvolupament intern i molts estats es generaven deutes enormes en aquestes activitats.

El 1836, el Banc d’Anglaterra havia provocat una escassetat del volum de diners en circulació i havia generat una bombolla de producció que després el factor del treball no era capaç de consumir, cosa que va desencadenar el col·lapse de preus mundial. Després s’havia succeït una certa recuperació, però el 1839 havia aparegut una altra crisi derivada de l’actitud desenfrenada dels estats. Entre aquestes anades i vingudes, la reelecció de Van Buren quedaria descartada. Però el problema immediat a nivell dels estats era la divisió experimentada entre els conservadors partidaris del *soft money* i els “*hard money* locofocos”. El fet era que en el seu nivell administratiu els estats només podien restringir els excessos dels bancs al preu d’exposar-se a perdre les seves inversions, els llocs de treball, la capacitat d’atreure’s pobladors i la base de població de la que extreure uns impostos. Els estats només tenien a la seva disposició la mesura de fer mantenir als bancs unes reserves, per tal de mantenir un cert “ancoratge” autorestrictiu amb l’economia real.³⁰⁶ D’aquesta manera el sistema del diner en paper els deixava indefensos davant de la capacitat de mobilitat del capital.

Com a resposta, la institució de la Tresoreria Independent, designada per Van Buren com una “segona declaració d’independència”, va encarnar un sistema monetari mixt que en aquell moment només va servir per a acabar reforçant el sistema del *soft money* que es proposava combatre. Va generar un consens capitalista al voltant de la “lliure competència” dels interessos financers i va suposar un “final irònic” per tota la controvèrsia de la guerra del banc de Jackson, servint per a escombrar l’antic espectre d’insurgència popular. Entre tot, el sistema financer oligàrquic reemergia un cop més, reforçat, reunida una major confiança, gràcies a l’assistència que li brindava, de nou, el Tresor nacional. I va ser en aquell moment quan fins els estats que més havien resistit en l’estratègia del *hard money* van plegar-se definitivament a la penetració del paper i del mercat capitalista.

---

³⁰⁶ Una capacitat de mitigar les sotragades del patró de creixement, que portava a espirals imprevisibles de destrucció, que podien “defraudar” un valor fins molt superior al contingut a tota la comunitat i que així arrambarien amb tot el valor capitalitzat, però també amb el valor de subsistència immediata de les unitats més petites. Això representa una tragèdia humana que els mercats no poden sentir; però que no les sentissin els seus agents s’explica per un clar interès de classe.

Seria aquest el moment, com afirma Sellers, en què la revolució del mercat es podria considerar completa i la democràcia un ambient segur per al capitalisme (Sellers, 1991: 359). Seria el pas d'entrada, alhora, al veritable impuls per la revolució industrial.

Era el moment del Partit Whig. Apresa la lliçó i adscrits al programa del capitalisme democràtic, del desenvolupament i l'aprofitament d'aquest a través de la cultura de classe mitjana, Henry Harrison va ser el candidat que va afirmar que el *hard money* havia acabat fent els pobres més pobres i els rics més rics, mentre que d'haver existit el banc com a mínim podia haver servit per a apujar el nivell de vida dels pobres. Això significava el retorn d'un discurs on s'evitava la perspectiva relacional entre les classes i que anticipava la "despolitització" d'aquesta dimensió (Sellers, 1991: 363).³⁰⁷

Per a alguns membres de les classes populars, la mitologia de les classes mitjanes, amb totes les seves renúncies cap al vell ideal democràtic, es veuria progressivament com el millor escenari d'entre els possibles, vistos els intents de mutar-lo i vistos també els mecanismes i les "jugades" dels adinerats per a fer valer els seus interessos per sobre de totes les victòries de la democràcia. Tot això va servir per a sufocar o evitar la confrontació de la contradicció que animava l'estat manifest del clivatge entre la propietat, o sigui el capitalisme, i la democràcia. Un trànsit en el qual seria el Partit Demòcrata postjacksonià el que jugaria un paper més ambigu per haver facilitat la pacificació del descontentament social al menor preu per als grans negocis. Permeats d'aquesta dimensió de la "política de l'interès despuntant" i no tant del tipus d'interès general que es suposaria als hereus del jacksonianisme, s'entraria a un estadi d'un conflicte més seccional i no pas relatiu al mateix espectre de la política de classe brandada per Jackson mateix.

El capitalisme ja no seria qüestionat en els mateixos termes en endavant. Seria l'única alternativa, l'únic model legitimat socialment i cada cop més dinàmic en sí mateix.

La desactivació de l'excepcionalitat a l'oficina presidencial

El procés que va portar a una confrontació amb el nucli conflictiu de la producció basada en el mercat capitalista va tenir un caràcter excepcional, en què totes les mesures sistèmiques que havien de servir per a redirigir els impulsos desestabilitzadors van fallar momentàniament. Va ser una concatenació de circumstàncies la que van portar a Jackson a la presidència i després a actuar com un *maverick* encaparrat en el seu projecte, que va donar veu a tot un espectre popular no acostumat a una administració tan preocupada per ells, enlloc, com era habitual, de tenir cura dels grans negocis.

Però en desaparèixer l'anomalia, les pròpies inèrcies del sistema el farien rearticular-se: el sistema s'adaptà a certes prerrogatives i assimilà part del llegat de l'època precedent, però fonamentalment aconseguí retornar a una desactivació de la vessant més intensa de les pulsions per l'expressió del conflicte productiu. Així, els interessos dominants, encara sacsejats, aprendrien què s'havien de trobar preparats per a neutralitzar aquest tipus de moviments per tal de què no trastornessin la base del edifici institucional que feia l'ambient segur per al capitalisme. I això no és com dir que "preferissin" la perspectiva de conflicte sobre l'esclavatge. Però sens dubte que el canvi d'aquesta perspectiva va contribuir en un moment cabdal en aportar el seguit d'esdeveniments per a apartar l'atenció del conflicte no resolt amb el tipus de dependència generada per la relació entre capitalista i assalariat, deixant aquesta qüestió assumida per una convenient omisió.

---

³⁰⁷ Això és fruit d'una confusió interpretativa, o bé d'una complicada reconfiguració del discurs; perspectives conflictivistes com el marxisme o el jacksonianisme revelarien la dimensió del frau i la transgressió moral en les noves pràctiques capitalistes, mentre que el discurs comercialista afirmaria la possibilitat d'un oasi de cohabitació social, però al preu d'assumir els preceptes del joc capitalista.

En termes amplis, Jackson va despertar un potencial de “revelació” del conflicte mantingut latent, va brindar-li un marc de legitimitat, de discurs i fins de resistència moral, que sens dubte també cal relacionar amb la progressiva aparició al país d’un moviment obrer organitzat. Alhora, també va revelar tot el potencial de dissensió social i de confrontació amb certes instàncies conservadores del sistema. Però, amb tot, la de Jackson havia estat una deriva ocasional i circumstancial, que anava a contracorrent d’un seguit de processos estructurals de canvi, lents i persistents, que portaven a la consolidació conjunta del mercat capitalista nacional, a la sofisticació dels mecanismes de coordinació d’interessos al voltant de la producció i així també al procés d’acumulació capitalista i a una afirmació del rol assistent del govern cap al sistema financer.

Havent passat la correcció de Jefferson, en què s’havia produït una mitificació de les capacitats de resistència democràtica extrasistèmica, mentre el sistema es reafirmava en l’estratègia del desenvolupament i del detriment de la subsistència, el capitalisme havia rebut el primer impuls de fusió amb una idea de la democràcia. Després s’havien succeït crisis, incerteses, misèria i temps difícils, i Jackson havia aparegut per a donar un primer cop sobre els mecanismes que feien així la situació. Però els grans interessos al voltant de la producció havien aconseguit mantenir-se al seu lloc. A pesar de tot, els EE.UU. eren la nació escollida i la situació d’Europa encara resultava prou horrible en comparació: era el millor escenari possible, només donant el pas de l’acomodació a la influència constant del mercat – i a la crisi d’identitat cultural resultant.

Aquests són els canvis que caldrà tenir en compte per a explicar la natura de les reestructuracions més àmplies que acabarien consolidant-se com a reacció sistèmica, per tal d’acabar neutralitzant el conflictiu llegat de l’era jacksoniana.

4.4.3 - El final del llegat de conflicte jacksonià

La nova estructura de partits al voltant de la qüestió de l’esclavatge

Just amb la nominació a la candidatura presidencial de Van Buren s’havia desencadenat una desfeta econòmica, produïda pel boom inflacionari, en què els grangers s’havien vist impossibilitats de pagar els seus deutes, es donava un declinar de les exportacions agràries i fins una caiguda dels preus del cotó. Amb les pressions sentides al sistema bancari, es produïa altre cop la suspensió dels pagaments en espècie i queia el valor general de les propietats. Així, el model del *hard money* conjuntat amb les concessions a la democràcia esclavista es va presentar, als ulls públics, com particularment inestable i perillós.

De qualsevol manera, la major urgència per assolir una reorganització requeria de la banda dels conservadors de l’*statu quo*, ara reunits al Partit Whig. Van Buren encara buscava poder reeditar un compromís i en aquest esperit aportaria la solució de la Tresoreria Independent, com una alternativa al sistema caòtic dels *pet banks* i venuda al públic com el final de les regulacions molestes, també de part d’aquests bancs. Així, el *laissez faire* es presentava, per als demòcrates i tot, com l’única alternativa per a no arribar a faccionalitzar el govern i en això també es recolzaria en la ficció del partit únic, que s’aniria reeditant com a mite liberal (Wilentz, 2005: 459).

Per la seva banda, els whigs ja es trobaven posicionats a les legislatures estatals i molt a prop d’una majoria al Congrés, amb el qual podien començar a organitzar una ofensiva contra les lleis del *hard money*. Però el pla no va funcionar en aquell moment, per l’arribada de nous fons del Banc d’Anglaterra i la represa dels pagaments en espècie, que van permetre començar a sortir de la crisi. En aquest punt s’il·lustra com els repertoris encaminats al canvi de part del factor democràtic resultaven sempre temptatius i

autorestringits a generar mutacions massa significatives, no destructives de l'estructura general de l'edifici polític, mentre que els seus adversaris buscaven més decididament un òptim per als seus propis interessos particulars. Uns provaven amb una estratègia pal·liativa, a veure què en sortia, mentre que els altres tenien cada cop més clar el que buscaven amb les seves accions.

El retorn a una certa bonança econòmica, però, no va aturar la tendència a la confrontació generada des dels estats del sud. La tendència també començava a impregnar ja els de l'oest, com en el cas d'Illinois, que va viure un episodi de protestes de forma antiboliconista el 1837 (Wilentz, 2005: 467). Des d'aquestes regions s'afirmà que el sistema esclavista era molt més benigne que l'alternativa del nord i es feia mofa de la "llibertat" dels obrers assalariats. En aquest ambient de creixent emergència al Congrés va aprovar-se una *Gag Rule*, per la qual no es podrien introduir peticions contra l'esclavatge, fet que va contribuir, més que cap altre cosa, a encendre les controvèrsies (Wilentz, 2005: 471). D'aquesta manera, els whigs s'establien com el primer partit explícitament no esclavista i començaven a crear molts problemes al president.

Si més no, Van Buren no podria ser desallotjat del poder en la mesura que seguís representant la figura del defensor de l'element popular, o se li atribuís ser el continuador de l'obra de Jackson; mentre mantingués el suport de la majoria de la gent corrent. Els whigs, com en el cas de Thurlow Weed, arribarien a considerar el sufragi universal una maledicció, però una d'inescapable. De manera que el que els caldria a ells seria buscar-se fórmules similars a les dels Demòcrates. Així els whigs es van llançar a la recerca d'una nova estratègia comunicativa, consistent en tractar d'establir una coalició entre certs perfils d'entre els defensors dels drets dels estats del sud, alguns moderats a l'oest, els conservadors del nord i, juntament amb ells, tots els yankis antiesclavistes d'arreu. Va fer falta l'arribada d'una nova generació a les files del partit, que seria coneguda com dels *New School Whigs*, per a consolidar el gir. Aquests eren homes d'esperit evangèlic, inspirats per la figura de Clay i el seu *American System*, que jutjaven que la democràcia començava a plantejar una amenaça al manteniment de l'estructura de propietats i al sistema de llibertats. Així, culpaven de tots els mals a la "tirania de Jackson", fent-ne un assumpte programàtic per a tornar-lo una eina populista. Per a ells, el seu experiment de govern havia resultat un desastre en tots els sentits.

D'altra banda, encara i durant el govern terriblement espordidor de Jackson, més estrats pobres havien aconseguit el dret al sufragi, cosa que també es podria prendre per un indicador de què l'edifici institucional s'ho podia permetre, que ja s'havien organitzat contramesures per tal que el canvi no significués una deriva cap a altres radicalismes (Wilentz, 2005: 485). I, a la realitat, les propietats no havien canviat de mans, ni havien estat a prop de fer-ho. Seria cert que entre el creixement econòmic acumulat entre crisi i crisi hi hauria més oportunitats de fer diners a disposició, però també que, entre tot, ja hi havia algunes oportunitats teòriques que a la pràctica resultarien inassolibles. Les desigualtats es feien més profundes i insalvables, un tret comú a totes les regions que experimentaven la implantació del mercat capitalista.

Però encara i així, els whigs van aconseguir incidir en la idea segons la qual amb el desenvolupament i l'acumulació de capital es trobava una major difusió de les propietats. Els whigs pensaven que així les masses adquiririen un sentit diferent del rol d'aquestes propietats i se'n farien elles mateixes unes defensores acèrrimes de l'estructura de propietats existents (Wilentz, 2005: 485). En això es pot trobar, de nou, el mite de l'harmonia bàsica dels interessos socials al mercat, evolucionat i sofisticat. Aquest tenia l'efecte – o bé el propòsit – d'obviar de la consideració l'espectre relacional de classes: tots

els individus, pobres i rics, eren “treballadors” i així tots eren també susceptibles d’arribar a ser capitalistes (Wilentz, 2005: 486).³⁰⁸ Allò que afavoria els més afavorits acabava afavorint tothom. D’aquesta manera, el capital monetari guanyava també la consideració de ser tan necessari per a generar la riquesa de la gent corrent, incidint altra vegada en el mite de la difusió de la riquesa.

Els whigs dirien que Jackson, precisament per enfrontar-se a aquests supòsits, s’havia erigit en el major opressor dels pobres, concentrant el poder a l’executiu i els beneficis en els seus amics polítics. Però sobretot per haver donat sortida a les expressions de les contradiccions de classe que havien fet que el seu encaix social s’hagués tornat inestable.³⁰⁹ Així, el “Rei Andrew” havia demostrat, amb el seu gran aparell d’espòli polític, que la corrupció de la democràcia era d’ordre material, com espiritual i moral. Alhora es donava volada a l’eslògan de què “cada borrarxo és un demòcrata” (Wilentz, 2005: 487).

La nova proposta política dels whigs per a desactivar la confrontació de classe

En contrast, el tipus de reclam populista que els whigs van fer servir es basava en l’individualisme i el *self-improvement*, reivindicant el camí de les reformes progressives en l’àmbit col·lectiu. Però sobretot es basava en la idea que bona part dels problemes socials eren d’una natura individual i que la solució era “l’autoreforma” i l’adaptació, que l’objectiu de tot plegat era fer les “eleccions individuals moralment correctes” per a l’elevació de l’ànima. La societat heretada pels whigs se’ls presentava com en un estat de guerra moral contínua, entre els “rectes” i els que no ho eren; i per tant no eren pas els rics els que contribuïen a tornar dolents els pobres, sinó que més aviat eren “els dropos, els borrarxos i els malvats” els que fallaven a l’hora de fer les eleccions morals adequades. El *Second Great Awakening* religiós va tenir un paper important a l’hora de reforçar aquest tipus de supòsits. I també constituïria un impuls de difusió subsegüent el fet que els nous líders whigs s’haguessin establert en una major simbiosi amb les xarxes d’abolicionistes ja constituïdes. Així, la cultura dels whigs, el sentiment antiesclavatge i els sentiments religiosos van començar a barrejar-se.

Després de les crisis, el ja anomenat “Martin Van Ruin” tractava de reeditar el suport dels petits grangers, dels petits comerciants i dels treballadors per la seva coalició, mentre ells anaven migrant de bàndol, s’aguditzaven les escissions i es trencava definitivament la unitat de la massa social de la gran coalició jacksoniana (Wilentz, 2005: 492).

La coalició dels whigs era capaç ara de reunir el suport dels partidaris del banc central, dels partidaris de la desregulació agressiva del sistema bancari i els partidaris del “diner tou” en paper. En altres paraules, eren capaçs de recolzar-se en una coalició dels homes més rics del país, però a aquest torn conjuntats amb perfils de la gent comuna, d’aquella que més decididament cregués que extreure els majors profits privats i egoistes del mercat resultava una perspectiva fins patriòtica. Els whigs carregaven frontalment contra les reformes del *hard money*, però procuraven sempre donar la impressió de què ells eren els “bons reformistes”, que ho feien pel poble i el bé general. Per això també els whigs van promoure un sistema d’escoles públiques a implantar per tot el país, una adaptació de les

---

³⁰⁸ Un gir interpretatiu que s’afegia al previ, que ja havia fet passar tant els treballadors directes com els capitalistes per “productors”; ara, a més, tots eren “treballadors”, en un sentit tan ampli que podia confondre’s amb la idea de què tots acabarien fent-se “capitalistes”. Això obviava diametralment la consideració relacional, que imposava que el capitalista ho era precisament per contraposar la seva figura als desposseïts.

³⁰⁹ Cosa que no deixa de ser certa, però que en sí constitueix també un argument molt revelador, venint de part de qui venia.

demandes dels primers *workies* de Philadelphia, però ara posada al servei cultural de les classes mitjanes i altes.

Tot això s'encaminava al que Orestes Brownson va anomenar la “catastròfica fusió” entre els treballadors i els capitalistes (Wilentz, 2005: 500). Però el cas és que entre els Demòcrates regnava la confusió per l'estratègia de campanya a seguir, de manera que a la cita electoral els que hi van arribar amb millors perspectives van ser Clay, esclavista, i Harrison, pels whigs. El programa dels whigs brandava el controvertit i perillós assumpte de la reinstitució del BUS, però per a això es recolzaria en el nou aparell de campanya, sufragat en part per fons públics, i en la massiva i emocional “campanya de la sidra”, en què els dos presidents tractarien de guanyar-se la simpatia dels electors a base de demostrar la seva xabacaneria.³¹⁰

En aquest moment, Jackson mateix va afirmar que els propis demòcrates havien ensenyat als whigs la manera de derrotar-los a les urnes (Wilentz, 2005: 507). Això sens dubte també resulta un indicador del caràcter inestable de les bases del projecte polític que Jackson havia aconseguit recrear, com per a explicar que s'hagués passat de la victòria aclaparadora de Jackson a una victòria dels whigs en tan poc temps. En aquesta qüestió també cal tenir en compte els propis frens interiors del president per no resultar massa trastocador. Per tant, no es va qüestionar el rerefons d'autoritat de l'oligarquia sobre l'espai públic (Wilentz, 2005: 511).³¹¹ Potser en això també caldria comptar una certa ingenuïtat de part del president, en el moment de pensar que la de la seva administració seria una afirmació suficient de l'esperit democràtic com per a fer què aquest seguís reproduint-se per sí mateix, sense parar atenció a les forces que en resultessin erosives.

En qualsevol cas, el llegat que cal comptar com més perdurable provenint de Jackson – a part del col·lateral de la “massificació” de les campanyes electorals –, consistí en la institucionalització del supòsit que els treballadors es mereixien el favor del govern de torn. Però això també passaria a formar part del mite que ja començava a envoltar la democràcia dels EE.UU., més que de la realitat.

D'una manera circumstancial, amb aquests fets es produïa una representació del rebuig final de la idea hamiltoniana segons la qual el govern havia de prestar un favor als grans homes de negocis, substituint-la per l'aparença de què havia de mirar per la gent corrent. Mentre que, en paral·lel, es duïa a terme una subsegüent sofisticació de la institucionalització de la relació associativa entre els grans interessos productius

---

³¹⁰ Resulta interessant notar que el canvi de paradigma en el procés de les campanyes electorals, ritualístiques, massives i el fet que fossin sufragades públicament, responia a la intenció de què totes poguessin arribar igualment a les masses populars, fent evident aquesta interiorització institucional de què les campanyes s'havien de fer en un apel·latiu popular i “populista”. És a dir, en una adaptació que començava a circumscriure el principal paper de participació popular a aquest component emocional i periòdic de validació.

³¹¹ Jackson mateix no va ser capaç d'atacar els dos pilars bàsics de l'ordenament que avantatjava els capitalistes: en la llei i l'estructura de propietats. Donat que en Jackson existia també l'impuls conservador de no trastocar el llegat dels “grans homes” fundadors de la pàtria i que a les seves projeccions del canvi hi havia també una mirada cap al passat idíl·lic que resultava, un tant circumstancialment, una solució progressista i certament transformadora - amb un potencial de canvi enorme - en el reconeixement republicà de què l'edifici polític havia de servir per a cobrir els més pobres, encara que fossin els degradats treballadors urbans de Jefferson. Per tant, contra Jackson poden existir moltes crítiques, en base a una perspectiva democràtica més sofisticada que la seva. I és que resulten evidents les maneres en què Jackson era un conservador de la seva pròpia època, de la democràcia blanca i patriarcal-paternalista. Però també resulta ineludible la seva força de transgressió, com per a atacar alguns dels preceptes sagrats de la inviolabilitat de la llibertat propietària, en carregar contra els estris de reproducció de la dependència de salari. I en això va retenir els importants conceptes sobre la comunitat política democràtica que s'apagava i que resultaven especialment incòmodes als partidaris del “desenvolupament”, de la revolució del mercat i el capitalisme.

desenvolupadors i el govern.³¹² Però aquesta era una tendència que, si més no, ja no podia evitar la confrontació amb el model de la *Master Race Democracy*, al qual li calia salvaguardar l'explotació dels negres per a mantenir els blancs sobre un determinat llindar de riquesa (Wilentz, 2005: 517). Necessitava mantenir una cota d'igualtat política entre tots els blancs, alhora que es mantenia sota un control la desestabilitzadora influència de la penetració del capitalisme, mentre se'n mantenien les mesures paliatives que permetien preservar el caràcter orgànic de la comunitat. Aquests eren els mecanismes que distingien clarament el model del sud de l'alternativa del deixar fer al gran capital i el *free worker* del nord.

4.5 - Reconfiguració de l'espai polític i deriva final cap a la guerra civil

4.5.1 - Acomodació cultural “romàntica” com a desviació de l'atenció dels problemes de l'era jacksoniana

La tradició del treball disputada per la nova cultura mercantilista

Sklansky recalca que els canvis en el pensament social són també claus a l'hora d'explicar les mutacions més àmplies de l'era del capitalisme industrial (Sklansky, 2002). Els desenvolupaments teòrics i interpretatius tenien l'efecte d'ajudar a definir la legitimitat del tipus d'acumulació capitalista en contra de la tradició. Als EE.UU., aquests desenvolupaments que són la base de la modernitat arrenquen amb la crisi cultural en què eren erosionats els supòsits tradicionals sobre la propietat que havien servit per a animar demandes de redistribució, com les de Skidmore. Així es va produir una altra fase de la ulterior derrota i neutralització de l'herència política jacksoniana, en una dinàmica en sintonia amb les mutacions estructurals lentes que desfeien l'escenari de la subsistència. Mentrestant, la corporació començava a prendre el lloc a la llar com a unitat econòmica bàsica a la societat. Així, la crítica al treball assalariat – com tot el patró de conflicte jacksonià – seria superada per l'abolicionisme, el feminisme, els nous model de sindicats obrers i el moviment pel científisme social. En paral·lel al moviment de realineament productiu de les masses que tractaven d'escapar de la incertesa de l'exposició a les crisis reiterades, es produïa un impuls de fugida cultural lluny de la conflictivitat de classe cap a l'àmbit definit per les noves classes mitjanes.³¹³

La nova cultura comercial que es promovia també era una eclosió del paradigma propietari privatista, però en una vessant que pretenia desestimar la necessitat d'enfrontar-se al capitalisme. En això, tingué un paper destacat l'acadèmia de la nova ciència social, de la sociologia combinada en preceptes amb la disciplina de la psicologia social.

En el to en què C. B. McPherson definia la propietat i les relacions contractuals – o, com dir, les relacions de classe – aquestes formaven part de les lleis de la natura. A través de les seves reconceptualitzacions es va aconseguir redirigir les interpretacions propietàries que

---

³¹² I és que en el fons, en la perspectiva dels whigs es podria arribar a justificar que l'objectiu d'ajudar a millorar tot el compacte social passava, en el seu prisma, per ajudar als grans homes de negocis, els únics capaços d'apropiar i coordinar la mobilització de grans riqueses.

³¹³ La motivació psicològica per a definir-se com a “classe mitjana” per part de la població dels EE.UU. sembla més fort que a cap altre lloc, cosa que ha d'estar relacionada amb la potent estigmatització de la percepció de la classe obrera, només a un pas de distància de la manifesta “pobresa”. És per això que a l'actualitat els EE.UU. són el país en què en major mesura les classes treballadores, identificades amb criteris comuns i força objectivables, segueixen afirmant-se com a membres de les classes mitjanes; i això encara i quan per a ells mateixos s'ha de fer evident la diferència en els patrons de consum.

portaven a assumir la necessitat de la redistribució, per a arribar a un estadi en què la dimensió de la cobertura material es presentava desproveïda de conseqüències polítiques, el del formalisme consumista. Al seu discurs s'aportaven els ingredients per a realitzar un trencament prou acusat amb el passat i per a assolir una nova justificació per al capitalisme, en un intent, en la línia de pensament de Comte i Durkheim, de reconstrucció del compacte social en termes d'una nova "solidaritat orgànica" – d'una intrínseca rebaixa política – i no pas del vell "contracte social".

Per a què això fos possible calia eliminar l'associació conceptual entre la fruïció de la riquesa i el treball directe. Per començar calia atacar la teoria clàssica del valor treball, que permetia relacionar la renda amb la possessió i la propietat amb la sobirania. Ja havia avisat Marx que a la línia civilitzatòria dels propietaris privatistes la pròpia dialèctica del capitalisme desfermat portava a destruir precisament aquesta fruïció. Però això representava tot un problema als EE.UU., ja que era equivalent a carregar contra els propis elements que havien servit de primera llançadora per a desenvolupar la societat.

Com a alternativa, l'accent es va començar a fer recaure en el poder del "dinamisme" de la propietat, del transport i la comunicació.³¹⁴ No es posava l'accent a l'enormitat de la propietat i la producció, en coincidència amb el que era cada cop més la filosofia pràctica dels homes de negocis. Per tant, la relació possessió-sobirania no havia de resultar important per a la gran majoria de la població, ja que no servia per a acabar d'omplir la substància de la democràcia. D'una nova democràcia de necessitats i no pas de mitjans (Sklansky, 2002: 12). El que calia promoure era la socialització d'una sèrie de recursos psicològics plàstics, mal leables, no pas de propietats. I així, de pas, es deixarien pel camí totes les qüestions sense solució que havien quedat penjades al voltant de la dependència causada pel treball assalariat.

En les etapes anteriors, els problemes a conciliar per la majoria de la gent, en una dimensió psicològica de l'ansietat d'unes fonts ben relacionals, havien derivat en múltiples episodis de perillosa erupció social, a l'empara de l'antic marc simbòlic il·lustrat de l'economia política. L'enaltiment de la raó, així com les implicacions igualitàries del fonament de l'escenari idíl·lic fundacional, donaven per a legitimar tant els experiments dels propietaris per a l'autopromoció i per a expandir les seves possessions, com per a legitimar les queixes dels deutors que, en molts casos, eren directament perjudicats pels experiments dels primers. Encara sota les primeres xarxes veïnals de reciprocitat, els efectes adversos d'aquesta contradicció podrien ser mitigats i ignorats en certa mesura. Mentre es pogués mantenir una xarxa de protecció per a la ciutadania, com a element bàsic de l'edifici social republicà, la "llibertat" consistia en el domini il·lustrat de la voluntat i la mesura del valor econòmic tenia la referència en el treball implicat (Sklansky, 2002: 19).

Però que el treball hagués de ser la base de la propietat era tota una contraindicació per al programa de Hamilton. Així, entre aquests dilemes interpretatius, s'havia pogut afirmar que no era legítim arribar a conformar una propietat a base d'extreure una part del valor del treball dels altres (Sklansky, 2002: 21). Però, alhora, la propietat, sent la base de la societat i de la constitució de les identitats socials, també era el principi dinàmic per a l'establiment de relacions contractuals, per a animar la seva pròpia dinàmica contradictòria. Durant un temps, l'estadi idíl·lic va aconseguir mantenir-se sense que es desdibuixés l'ideal social de l'autogovern. Va ser un període en què es podrien

---

³¹⁴ En un reconeixement normatiu de la situació ja operada en el nivell de la pràctica productiva innovadora en els anys anteriors, que havia estat, així, sancionada per aquesta mateixa pràctica, durant la revolució del mercat.

desenvolupar en paral·lel el treball productiu i els drets de propietat, el qual va tenir un important efecte cultural amb conseqüències polítiques.

Els de la fundació eren temps en què l'objectiu existencial era el de l'autosuficiència individual, l'autogovern equiparat al govern del propi treball, no pas fer-se ric, i el compacte social es basava alhora en aquest factor autorestrictiu. El que uns pocs comerciants de la costa volguessin anar més enllà no afectava necessàriament la situació. Però això va animar una paradoxa, ja que la gran quantitat de recursos i espai a disposició van servir, al final, per a evitar el repte de la coordinació cooperativa de les activitats socials que imposava el salt productiu, a base de la coneguda mitologia yanki de les *broad lands*, de la nació escollida per Déu i del privatisme radical.

Alhora, prevalent la idea segons la qual existien uns drets naturals i que aquests es traslladaven a un contracte social, hi havia sempre una porta oberta a la redefinició dels seus termes, a les implicacions revolucionàries. I això s'aniria fent més evident a mida que creixia l'activitat dels especuladors i els deutes, generats a través d'instruments públics i tot. Això, a mida que s'estrenyia l'espai no privatitzat i amb la consegüent davallada del poder popular dispers, amb l'emergència de les crisis i de l'establiment de taxes regressives per a pagar les guerres.

El dilema pràctic al voltant del treball i el nou romanticisme de mercat

Amb el pànic financer del 1837 i la greu depressió a partir del '39, els whigs podien permetre's atacar Jackson per no haver ajudat prou els negocis. A més, Jackson i el ventall de forces socials que arrossegava amb ell van acabar donant ales a les pitjors encarnacions de les pors d'aquests grans homes de negocis, amb discursos com el de Skidmore, o episodis com la insurrecció de Rhode Island entre 1841 i 1842. Per altra banda, les principals forces erosives dels esquemes interpretatius basats en el treball les formaven homes voluntariosos que, sense participar directament dels grans interessos, van dedicar-se a la tasca d'aportar nous i innovadors discursos sobre els beneficis de la nova fase de desenvolupament que estava adquirint el capitalisme.³¹⁵ Aquests van brindar uns supòsits que van aconseguir penetrar en les consciències populars, en especial d'aquells susceptibles de veure's en el trànsit d'adquirir algun dels patrons de vida de la classe mitjana.

Els nous discursos servien per a mitigar la dissonància cognitiva d'aquells qui prenién maneres de guanyar-se la vida – com de viure en sí – que resultarien transgressores per als seus pares; participant dels mecanismes que havien arruïnat els seus pares en molts casos. Els discursos mostraven com el nou individualisme de les classes mitjanes també podia resultar humà, càlid i un motiu per a fer de base al compacte social. Així es promovia una nova ideologia del “romanticisme de mercat”. Els autors que exemplifiquen aquest moviment són útils perquè resulten representatius d'una síntesi de factors més amplis; la seva personalitat i obra resulten un reflex dels conflictes i de les necessitats adaptatives a la societat en línia amb els canvis que s'estaven succeint des de feia temps.

El moviment romàntic ofería una mirada ambigua a les revolucions del mercat. La mirada arrencava d'una projecció de l'ansietat pel que poguessin comportar els canvis del mercat, però amb això no es generaven actituds encaminades a reorganitzacions fonamentals del motor de la producció, o de les acusades contraposicions en termes materials dels individus. En canvi, la seva posició sí que comportava una confrontació amb el tipus de política econòmica precapitalista. Així com una important redefinició dels ideals de la

---

³¹⁵ Encara que sí, en molts casos, d'un favor i d'una afinitat sentimental amb els perfils que sustentaven aquests interessos

llibertat i de la democràcia, a través del postulat de neutralitat en matèria de conflicte amb el capitalisme i d'un sentit de l'agència moral individualitzada i explícitament no relacional (Sklansky, 2002: 37).

En línia amb les reorganitzacions sentides a l'esfera productiva, el nou marc també servia a la separació de la imbricació tradicional dels conceptes de "ciudadà" i "propietari". Moviments transcendents, com el romàntic, oferien la promesa de l'emancipació del tipus de constriccions existencials de la perspectiva propietària il·lustrada, amb el qual també s'evitava que s'arribés a experiments comunalistes. D'altra banda, la mateixa perspectiva crítica però una mica menys radical, podia servir per a desestimar l'atenció en les relacions de classe com a fonamentació de les contradiccions socials profundes i el conflicte social, mitjançant un rebuig de la seva base científica objectiva.

Ralph Waldo Emerson, coincidint amb Tocqueville en el seu fàstic cap a la democràcia "plebea", però també crític amb el tipus de burgesia egòlatra del seu temps, definia la nova independència no en termes materials i relacionals, sinó d'autoconfiança. La seva era una visió que fugia de la vida diària i de la història, però "poèticament" (Sklansky, 2002: 39). Emerson ràpidament es va tornar l'apologeta per excel·lència d'una reconcepció identitària en aquests termes, d'una promoció personal, però també en una pretesa projecció desinteressada per cuidar dels dependents. De manera que en els seus supòsits existia una celebració bastant poc matisada de les relacions de mercat i de validació de l'associació entre el liberalisme teològic i el conservadorisme del poder social existent, a través de la consideració per una espècie d'aristocràcia natural.³¹⁶

Buscant una reedició d'un ideal romàntic "naturalista" com els de Rousseau o Swedenborg, Emerson va preconitzar una conceptualització de la propietat com a identificació espiritual i psíquica i no tant per la possessió, resumida a la seva frase de què "ningú posseeix el paisatge". D'aquesta manera, la necessitat d'organitzar canvis requeria exclusivament sobre els treballadors. El ressentiment dels treballadors provindria del tipus d'associació utilitària que els imposava la fórmula del treball assalariat, en un tipus de racionalitat que els "encegava". Així, el que els feia falta, en canvi, era deixar fluir la seva "intuïció". Així, tothom tenia una part de culpa en els problemes de la societat, no pas una classe en particular.

D'aquesta manera, les relacions socials quedaven desestimades com a causadores de l'alienació espiritual. Ara el valor o la retribució que calia extreure del procés del treball sobrepassava el de la dotació de subsistència i es situava en el pla, també, psicològic i identitàri. Entre tot, eren els pobres els que havien errat fonamentalment la interpretació que els portava a l'antagonisme de classe per un mal processament sentimental de la situació, no pas a partir d'interessos més o menys objectivables (Sklansky, 2002: 48). Així, els desigs passats pel sedàs de la individualitat havien de resultar col·lectivament diversos i traduir-se en tota una nova plètorà d'apetències, aspiracions, ànsies i pors. El paternalisme estatista a l'estil de Jackson seria l'antítesi d'aquest tipus de "creixement interior". Era el mercat i la seva mà invisible els que aportaven unes bones possibilitats d'expansió a l'esperit.

---

³¹⁶ Aquest caràcter s'exemplifica per afirmacions com que "el comerç és un instrument en mans d'aquell Poder amicable que treballa per a nosaltres a pesar de nosaltres mateixos", amb la qual Emerson parlava d'un "inconscient social" que tendia a l'harmonia per sobre dels intents de conèixer i dissecar la lluita de classes subjacent. La frase apareix al seu article "The Young American", de 1844.

I és que, veient més enllà de radicalismes com el de Thoreau,³¹⁷ que estarien desencaminats, el mercat s'havia de considerar inapel·lable, tant com l'aire mateix. Calia espiritualitzar el mercat enlloc de combatre'l, així es podia arribar a la comunió entre la ment i la natura, en què el diner seria "com un altre tipus de sang". En la definició d'aquest nou *self* social, així preconitzat, també calia assumir que la propietat migrava naturalment "de l'imbècil cap al valent i industriós" (Sklansky, 2002: 52).

Horace Bushnell és un exemple de pensador més explícitament afí a les classes altes que no pas Emerson. També en línia amb el romanticisme germànic, Bushnell considerava que la veritable riquesa era d'ordre personal i no pas material. Bushnell rebutjava el materialisme "vulgar", però alhora considerava que el tipus de desenvolupament assolit per New England provenia dels dictats de Déu. També s'oposava a l'existència dels drets naturals i de res semblant a un contracte social i, com Emerson, preconitzava una nova psicologia de la intuïció, entenent que els ideals polítics i socials vigents des dels segle XVIII s'havien demostrat més fecunds per a la rebel·lió que no pas per al manteniment de l'ordre.

Per tot, per a Bushnell caldria buscar una nova fonamentació orgànica per a la societat, no en l'ideal de l'autonomia, sinó en el d'una dependència que era la base també natural de l'associació, com en el cas de les relacions entre progenitor i descendència, o marit i muller. Calia, en conjunt, crear una nova ciència social per a discutir sobre aquest esperit, no per a disseccionar les relacions de classe (Sklansky, 2002: 59). Per tant, Bushnell va acabar donant a llum a un corrent de nacionalisme romàntic en què el govern feia les funcions de la consciència orgànica, situant-se en una certa oposició, més conservadora, a l'individualisme d'Emerson.

La falca de la cultura de classe mitjana

Els tipus de discursos esmentats tenien l'efecte d'incidir contra la base mateixa del radicalisme obrer, introduint-hi una falca per a expandir la cultura de classe mitja. El paper jugat per la religió també va resultar important. En les categories religioses resultava més fàcil organitzar una progressiu captament dels sentiments de l'antinomianisme d'arrel popular (Sellers, 1991: 365). Hi ha diversos exemples d'una pressió no concertada cap a un "imperialisme cultural", com el sorgiment de la *penny press*, la premsa barata i dirigida a les masses. O també la gran difusió de Bibles adaptades a un ús popular. O la promoció de les escoles públiques, que denotaven què la comunitat local tradicional no preparava en les funcions que exigia el mercat, o en el codi normatiu de la classe mitjana (Sellers, 1991: 368). En conjunt, el romanticisme promovia un model d'individu en unes actituds cap a la "evasió autoindulgent", per tal de buscar una "redempció" al nou espai amoral del mercat (Sellers, 1991: 374).

El sobtat trànsit de les majories obreres havia estat cap a una situació en què el que imperava era la perspectiva individual de la por al fracàs social, en una societat que portaria el terme *looser* al màxim del sentit pejoratiu i l'estigmatització. Les desconfiances davant l'estat de competència social s'establien entre blancs, negres i immigrants i es reflectien en la constitució d'associacions de caire fonamentalment defensiu i negatiu. A més, això es donava en un context de tradicional estigmatització de les estratègies

---

³¹⁷ Thoreau demostra la seva diferència fonamental amb Emerson amb la seva retirada a Walden Pond, on va tractar d'aïllar-se de la vida supèrflua del materialisme del mercat. Però encara la recalcaria més el diàleg, que si més no pot ser apòcrif, emplaçat al moment en què Thoreau havia estat empresonat per no pagar taxes a un sistema que considerava corrupte i Emerson el visità i li digué "que hi fas aquí dins, David", i en Thoreau li contestà "i tu, Waldo, que hi fas allà fora?".

associatives, les quals anirien en contra dels valors del “masculí” i “capaç” – “guanyador” – del saber “valer-se per un mateix”.³¹⁸ Les estratègies associatives a més contribuïen a fer la contractació més illiure. Però la mateixa posició individualista no valia per als rics, que des de llavors van començar un moviment per a combinar les seves propietats i dotar-les així de majors capacitats.

Entre tot, també, el racisme blanc arribaria a fer-se ja endèmic. Amb l'orgull patriarcal ferit, amb les demandes pels drets de negres i immigrants, i totes les fonts de malestar psicològic per la pèrdua de les referències amb el passat tradicional, la situació es feia més explosiva. Amb això, la solidaritat esporàdica que havia arribat a sorgir entre blancs i negres, al voltant de qüestions laborals i sobre els drets humans, va desaparèixer del tot i va donar pas a una violència més directa per part de les torbes. Així, s'arribava al punt de la politització del “nativisme” plebeu, posats que per la seva banda els whigs s'havien definit com abolicionistes.

Va ser en aquest context convuls, d'intenses penúries i intensos sentiments, on tenia sentit la fugida pastoralista i espiritual que, en certa posició futurista, esperava que les innovacions tecnològiques haurien de resoldre tot tipus de conflicte entre les classes, com proposava Emerson (Sellers, 1991: 392). Això formava una aposta decidida pel desenvolupament, per l'emancipació – a la seva particular manera – de les constriccions del món material, per una combinació de poder moral i també dinerari.

L'erosió cultural del codi ètic del productor directe

Amb l'aparició dels primers discursos tècnics d'assaig sociològic, d'inspiració en Tocqueville,³¹⁹ als EE.UU. també s'arribaria a la conclusió de què la sobirania popular i la perspectiva de la igualtat de drets no eren altra cosa que la llavor del desordre, el qual impedia l'ascens de “més altes fonamentacions per a la societat”. Així, la nova ciència es proposava contrarestar l'apropiació popular de l'ideal democràtic i de pas també l'influx del marxisme (Sklansky 2002: 74).

El problema en termes pràctics era el de com alienar els treballadors d'allò que els portava a l'activisme, però sense causar una revolució pel camí. Per a aquesta finalitat, es trobaria que la substitució del conflicte jacksonià pels discursos abolicionistes resultaria prou fructífera. Els abolicionistes identificaven la falta de llibertat com provinent de l'esfera extrapolítica, mentre que la llibertat s'assimilava amb l'harmonia entre classes i el *free work* capitalista. En aquest moment, la psicologia transcendental va ajudar a justificar la circumval·lació de l'odi de classe, amb una eina que també era un “arma de doble tall”, com demostrava l'opció radicalment escapista del mercat de Thoreau. Però a la pràctica els nous moviments culturals van comportar una potent erosió de la vella associació entre la igualtat i la propietat dels recursos productius.

Henry C. Carey resultava un cas atípic entre els pensadors dels EE.UU. Encara que va ser tremendament influent, si es considera que acabaria fent d'assessor per a Lincoln. Carey extreia la seva inspiració tant d'Emerson com d'alguns dels membres del socialisme utòpic. L'assumpció primordial per a ell també era la de què el desenvolupament

---

³¹⁸ La derivació individual del dilema civilitzador, en el retorn al individu com un influx de la normativitat compartida, es resumiria en què si un no és capaç de guanyar els altres en la competició de la vida llavors és equiparable als incapaços, inconscients, estúpids o bàrbars. Així, l'influx causat per la societat de mercat capitalista es concretava en una concepció privatista i contractualista que faria que s'arribés a estigmatitzar les solucions associatives, com tota la dimensió de les recreacions col·lectives, afectant tota l'esfera social de la política. Això, per l'efecte d'un privatisme que resultava detrimental de la política i afavoridor del relativisme.

³¹⁹ I això un cop ell ja s'havia radicalitzat, a causa de les tasques de supressió de les revoltes parisines en què va participar, i s'havia fet encara més crític amb el “despotisme de la majoria no pensant”.

econòmic resultava clau. Per tant, igualment necessari resultava el procés d'acumulació que s'estava produint des de feia temps. Però encara i així el creixement econòmic no deixava d'implicar també l'existència d'una important dimensió de conflicte. En això, Carey hauria de realitzar una important modificació de les convencions econòmiques sobre la generació del valor econòmic basades en l'obra de David Ricardo.

Ricardo buscava obertament justificar l'autoritat de les classes comerciants, però la seva anàlisi i els seus ensenyaments es trobaven tan despallats de tot element endolcorador que retrataven els mecanismes del capitalisme amb un realisme fins inconvenient. Ricardo raonava que el preu natural del treball es deduïa del cost de subsistència i reproducció de la força de treball, mentre que la resta del valor recreat quedava a expenses de l'apropiació de l'empresari. Així plantejat, el discurs de Ricardo podia acabar motivant una crida a les armes per part dels treballadors. La figura de Carey va prendre rellevància en el context motivat per guanyar un distanciament de les teories ricardianes i del seu supòsit de què lògicament havia d'acabar sorgint un conflicte entre les classes socials. Però Carey deia que no s'havia d'arribar necessàriament als esclats de la contenda, afirmant que, de fet, en això Anglaterra constituïa més aviat l'excepció a la norma.

Per Carey, la inspiració per a la socialització i la base del compacte social s'havia de buscar a la difusió de les oportunitats per a participar de la riquesa del país, en un context com el de l'*American System*, del banc i el rol "neutralment" desenvolupador del govern. En la idea de Carey, a la situació dels EE.UU. també es recreava una reconciliació dels interessos agrari i comercial, que haurien de reconstituir una harmonia idíl·lica caracteritzada per l'absència de proletaris. Carey, enlloc de l'escassetat, preconitzava una teoria de la "producció creixent de la natura", cosa que exigia una revisió de la teoria del valor en intersectar amb les convencions existents sobre els costos de producció (Sklansky, 2002: 83). D'aquesta manera, el seu discurs permetria evitar les pitjors implicacions de la teoria de Ricardo i pregonar, en canvi, l'adveniment de la "nova abundància americana" i una creixent cooperació entre classes.

Tots aquests canvis es propiciaven des de la teoria del valor. El valor estaria determinat pel cost de reproducció d'un bé per part de qui el comprava, en termes de "treball estalviat". Per això el creixement econòmic havia de tenir els efectes d'engegar una dinàmica en què el capital es veuria abaratit i el treball encarit (Sklansky, 2002: 85). Així es faria més fàcil que tothom s'anés tornant un capitalista, a través de la venda de la seva força de treball. I també seria més fàcil que es generés una connivència harmoniosa al voltant d'aquesta característica. El capital, automàticament, seria el gran igualador fins per als negres i per a les dones i no calia debatre's en la qüestió sobre la redistribució. Arribats al punt, la conflictivitat entre les classes es reduiria a una qüestió d'establiment de preus dels béns produïts, en la mesura que els treballadors podrien reclamar el valor del seu *input* productiu.

Però per a què això passés s'havia de deixar fer al capitalisme, sense desviar-lo del seu "desenvolupament natural". Per a Carey, Anglaterra era l'exemple perfecte de l'escenari al que portava la disharmonia sostinguda entre classes quan es manipulava el mercat. El "mercat ideal" era una arena de cooperació per a l'increment de la utilitat. El mercat era el mitjà per a omplir de contingut el somni socialista, en un nou *partnership of business* (Sklansky, 2002: 92). En la seva concepció també s'afavoria l'opció monetària de la implantació d'una ronda de notes avalades pel govern, animada per la idea que crear més mitjà dinerari ajudaria a transformar més gent en capitalistes i que això començaria a difondre la publicitat i el nou discurs de l'abundància, el qual començaria a filtrar-se en totes les classes socials.

El període al voltant de la guerra civil als EE.UU., faria un context fèrtil per a l'aplicació de l'ideari i el programa de Carey, amb el proteccionisme, la creixent indústria i, després de la guerra, en l'aplicació d'una moneda nacional comuna. A més, tots ells eren els trets que resultaven més adequats per a la preparació del nou ordre corporatiu en l'estructura de propietats, però entre cants esperançats a l'objectiu romàntic de la cooperació entre les classes socials. El de Carey resultava un relat útil per a justificar l'ascens de la república industrial des de les restes de la tradicional societat agrària – en contra del que Carey mateix havia desitjat –, en nom del petit propietari i de la classe única (Sklansky, 2002: 93).

Els models psicologistes sudistes

Per la seva banda, al sud també es produïen assaigs que pretenien reafirmar la particular identitat social de la regió. Henry Hughes i George Fitzhugh – sent aquest últim el més explícitament reaccionari dels dos – formaven part del moviment per a reconciliar la llibertat i la igualtat amb la institució de l'esclavatge. Ells dos també recorrien al marc del paternalisme romàntic per a denunciar l'home del mercat, burlant-se de les seves pretensions anivelladores. Hughes, si més no, era un “sudista modernista” – i no pas un nostàlgic del vell sud aristocràtic – en què, de la manera que fos, el *master* i l'esclau eren “servidors” d'un mateix ordre social, anticipant així el tipus de funcionalisme de Parsons (Sklansky, 2002: 96). En la seva particular mixtura, barrejada així la negació de l'home econòmic de Franklin i el “productivisme” de Locke, amb el que els treballadors no tenien pas un dret automàtic a alguna part de la producció en què intervenien, Hughes considerava que existien tipus d'homes diferents i així diferents responsabilitats socials. I el que resultava més “immoral”, com fos, era l'aïllament del compacte que donava raó a la pròpia existència.³²⁰ Entre tot també hi havia una forta reivindicació de l'irracionalisme passional que servia per a definir el caràcter nacional, allò que “es necessita” i allò a què “es tem” (Sklansky, 2002: 98).

Fitzhugh, per la seva banda, era partidari d'un “socialisme de la psique”, que tampoc resultava incompatible amb l'entusiasme pel capitalisme, o amb la consideració de què el sistema esclavista encarnava “el millor socialisme” (Sklansky, 2002: 102).

El nou patró de vida consumista com a viarany del debat essencial sobre el capitalisme

A mida que el mercat capitalista als EE.UU. s'anava preparant per a fer un successiu impuls cap al terreny internacional, alhora s'havia d'anar fent front a situacions canviants i no previstes. Marx ja va escriure el 1840 sobre la situació dels EE.UU., afirmant que sense l'esclavatge no s'hauria pogut explotar el cotó, sense ell no s'hagués pogut constituir la indústria del tèxtil a New England i sense això no s'hagués pogut donar el salt a la industrialització. Però alhora, per a la consolidació d'aquest nou estadi calia l'extensió de la figura del *free worker* i una igualtat jurídica en l'establiment dels contractes del teixit productiu, cosa que resultava incompatible amb l'esclavatge: aquesta seria la “gran contradicció”³²¹ per la que passaria el país.

---

³²⁰ Entre, també, afirmacions pintoresques - de classe - com la de “que els acostumats a la pobresa la pateixen menys”; en sintonia amb un particular retorçament de la mateixa afirmació d'Emerson, de què calia despreocupar-se de la dimensió material de les coses i alhora fer molts diners, però havent-se'n “despreocupat” abans.

³²¹ I és diu així perquè va ser la contradicció que es va viure efectivament, que es va traslladar de la latència fins l'expressió de l'episodi de conflicte a major escala al país. La que va succeir, finalment, per a provocar l'extenuació del conflicte i deixar només en peu l'alternativa del capitalisme. D'altra banda, un camí alternatiu, que els hagués mantingut en el patró jacksonià, sens dubte també hagués portat a expressions de conflicte, si no a

El repte del moviment abolicionista era el de fer passar el nord per una confrontació de la situació de la implantació del *free worker* com l'única alternativa practicable, un moviment per al que calia reclutar els mateixos assalariats (Sellers, 1991: 405). La perspectiva que habilitava aquest nou patró de confrontació passava per una transformació de la pròpia manera d'entendre el conflicte de classe, per fer mutar el treball assalariat com la principal preocupació dels treballadors, fins res més que situar-los a la mateixa avantguarda del liberalisme. Hauria de ser una proposta emocional la que satisfés els dubtes de la religió antinòmica en el terreny preparat pel moviment romàntic de la *Temperance*, la qual també havia de resultar en un apel·latiu per a les classes treballadores, però captivades per les promeses de la nova vida de les classes mitjanes.

Discursos com el d'Emerson o Carey van ser els que van posar a disposició del poble una sèrie d'idees ja ensamblades. Així es va associar el *free labor* a la lliure empresa i l'altruisme abolicionista al que seria el nou ordre burgès. I aquests canvis es van produir en el moment en què la personalitat popular encara estava intensament marcada per l'angoixa de la destrucció de la figura del tradicional "mascle paternalista" i per una reacció defensiva racista, que conforma una de les paradoxes morals de la societat que arriben fins avui dia.

La guerra civil va representar la confrontació dramàtica i catàrtica què va servir per a deixar establerta la qüestió del model productiu i no generar més queixes en endavant. Representaria el que aplanaria el camí dels obstacles que quedaven al capitalisme: a partir de llavors, la revolució del mercat seria nacional i completa. Alhora, es constituïria una inqüestionable hegemonia burgesa, tant política com cultural i moral.

La reorganització política en el camí final a la guerra va representar un últim *impasse* a aquests processos.

4.5.2 - Convulsió a les institucions polítiques, reflex d'un substrat social encara més convuls

Dissolució de les velles coalicions pel projecte democràtic i nous clivatges polítics

El caràcter de Henry Harrison, president pel Partit Whig, es va demostrar també prou particular tan bon punt va assumir el càrrec, com per a trencar els esquemes dels homes del seu partit i dels implicats en la seva campanya. El president es posicionava en contra tant de la Tresoreria Independent com de la reedició del banc. Però Harrison va morir quan no feia ni un mes que havia jurat el càrrec i va ser substituït per Tyler, que havia estat escollit vicepresident per a accontentar els whigs sudistes. I Tyler era més partidari dels drets dels estats i membre de la tradició antibanc de les famílies virginianes. De manera que el Congrés, com fos, es va veure enfrontat a l'executiu una vegada més (Wilentz, 2005: 523).

Tyler encarnava una posició a mig camí entre els interessos bancaris i el *hard money*, però aquesta era una posició rara que no satisfia a ningú. El seu veto a la implantació de nous bancs va deixar desmoralitzades a les files del Partit Whig. Però, una vegada més, apareixeria Clay per a portar la iniciativa, proposant una taxa proteccionista que aconseguia reeditar un compromís entre els diversos caràcters de les forces conservadores. A més del proteccionisme, Clay va organitzar un programa per a instaurar un nou banc, una llei de terres per a aplicar més fonts de taxació i més desenvolupament i

---

una "Enorme contradicció". I és que, de fet, evitar-la d'alguna manera va constituir la gran tasca històrica que va donar forma a la societat dels EE.UU.: la de l'evitació de la contradicció entre el capitalisme i la democràcia.

també una reforma del temut veto de l'executiu. Alhora, també va proposar la mesura de posar el Tresor sota el control del Congrés, per a treure majors atribucions de poder al president, que es redirigirien cap al Senat en un moviment pensat per a evitar nous Jacksons.

En els anys per venir les dues regions, nord i sud, van seguir afirmant-se en la seva oposició i així radicalitzant les seves diferències. A New York, els beneficis comercials aportats per la construcció del canal d'Erie van portar a un experiment interessant. Aquest va consistir en la decisió de finançar les institucions públiques a través del canal, eliminant tota la resta d'impostos, afiançant-se encara més en l'estratègia dels conservadors de "demanar prestat i gastar" contínuament. En això, en l'explotació d'un canal directament associat a l'accés al poder social efectiu, es va generar una coincidència programàtica entre whigs i demòcrates.

Però l'experiment de New York no va anar bé, el deute de l'estat va anar creixent fins adquirir un volum molt gran. Però encara i així la gent i els homes prominents van manifestar-se a favor de no reinstaurar els impostos. La resposta a la situació va consistir en promulgar el projecte per a la construcció d'encara més canals, un reforçament del favor als poderosos, que va tornar a dividir l'opinió pública.³²² Els partits tornaven a viure una dissensió i una divisió al voltant de la qüestió dels bancs i es produïa un rebrot de faccions més democràticament radicals contra l'esclavatge del salari, com la dels "Barnburners". Però la crisi aquest cop va ser menys acusada que en temps precedents, ara que els bancs es trobaven públicament relacionats amb fons filantròpics, educatius i de promoció del desenvolupament. Poc a poc, es feia evident que l'única alternativa coherent que quedava a una generalització del model del nord era l'opció sudista, on existia una *commonwealth* on l'interès dels més pobres era protegit, en una comunitat cohesionada al voltant d'una elit "consensual" i on es denunciava amargament l'estupidització que patien els treballadors del nord.

La guerra per la rebel·lió de Dorr i els seus seguidors era simptomàtica del tipus de malestar social que es criticava des del sud. Rhode Island era un estat amb una legalitat caracteritzable encara com "semi-feudal" on existia una mala assignació de la representació per territoris, no existia una carta de drets ni tampoc una independència judicial. La rebel·lió de Dorr va suposar una amenaça a l'establishment en promulgar una nova constitució per a l'estat. En resposta, es va promulgar la llei marcial, es va donar un cop militar sobre el govern i després es va promulgar una nova constitució, per a deixar sense efecte la que havien promulgat abans els rebels, ratificant la nova per referèndum. Els moviments van servir per a produir un tancament de files dels blancs, moguts més per l'apatia, que va aconseguir neutralitzar els efectes de la revolta.

El patró de contraatac a la guerra de Dorr s'ha de considerar un exemple de la manera de controlar els moviments radicals democràtics per part de les elits, en què es concedien algunes de les reformes demandades pels sectors populars, només un cop s'havia aconseguit eliminar la dimensió del radicalisme i l'amenaça efectiva a l'*statu quo* (Wilentz, 2005: 543). Així, es mirava per la projecció cap a canvis més profunds, aconseguint un tipus de fusió o de cooptació de part de l'esperit crític. Això exemplifica la quantitat de recursos que tenien a disposició les elits per tal de reconduir l'acció temptativa cap als canvis de part de certs moviments socials. I també demostra l'existència d'una capacitat de controlar els processos de canvi per part de les elits, des d'una dimensió més àmplia que

---

³²² La solució als problemes socials es plantejava en accelerar la producció i en recrear així una *fuite en avant* dels problemes socials, esperant que el nou estadi productiu els diluís.

no pas solament a partir dels canals institucionals i que parla de la seva hegemonia normativa.

L'establiment del nou conflicte sobre l'esclavatge i nous partits polítics

El 1840 es va formar el Liberty Party, explícitament creat per a fer campanya en contra de l'esclavatge, i ràpidament va començar a carregar en contra de la clàusula dels “tres cinquens”, una concessió fundacional als esclavistes per tal de corregir en la representació la seva menor densitat de població (Wilentz, 2005: 549).³²³ Això es podia considerar una càrrega contra un dels elements clau de la unió fundacional. Però la clàusula es percebia com una mesura de control elitista que ja havia permès trampejar a les elits sudistes moltes vegades i resistir en el seu controvertit sistema productiu. De manera que el nou partit també es llançava de cap a un conflicte de to ja irreconciliable. El Liberty Party tenia un cert apel·latiu popular jacksonià, però en aquest cas es mantenia obert a la participació dels negres.

Al sud, certs líders es trobaven imbuïts d'una audàcia similar. Després de la invasió del territori mexicà de Texas³²⁴ per part d'una banda armada, amb Sam Houston al capdavant, l'assumpte del reconeixement i annexió del nou estat per part de la Unió plantejava una controvèrsia ineludible, ja que des del nord s'entenia que la maniobra tenia l'objectiu de reforçar les posicions dels esclavistes a les institucions. L'afer va mantenir els demòcrates fortament dividits, mentre que els whigs s'hi oposaven en bloc. La maquinaria del Partit Demòcrata encara estava dominada per l'articulador de grans aliances Martin Van Buren, però ell mateix es trobava amb poques possibilitats de guanyar. Després de la desfeta de l'administració whig, en l'elecció del 1844 el guanyador va resultar un candidat “tapat” dels demòcrates, James Polk.³²⁵

Polk va procurar mantenir-se en una aurèola de jacksonianisme i es va postular a favor de l'annexió de Texas. Polk no es mostrava expressament a favor de l'esclavatge, però sí a favor de “les institucions de la llibertat” (Wilentz, 2005: 572). Amb la seva presidència, la polèmica sobre l'annexió de Texas seguiria al Senat. Però la incorporació seria finalment aprovada, juntament amb una justificació de l'esclavatge, amb el qual molts pensarien que la minoria sudista havia aconseguit fer prevaler les seves solucions un cop més.

Polk, per la seva banda, va ser el més gran valedor de la teoria del “destí manifest” de la nació. En ell existia el supòsit que la Unió havia d'acabar estenent-se per tot el continent, en una perspectiva i una actitud que extreia molts components de la dels Nacional Republicans d'abans que ell, però incorporant-los al partit Demòcrata. Polk s'establia, així, un programa que contemplava l'adhesió del territori d'Oregon, la reducció dels impostos, el reestabliment de la Tresoreria Independent i també l'adquisició de Califòrnia, pel qual va començar a fer la murga intencionadament a Mèxic (Wilentz, 2005: 585). Polk pretenia superar les desavinences interregionals a través de la revigorització d'un nacionalisme expansiu, que servís per a obrir noves oportunitats per a tothom, ajudat per dramàtiques batalles que enardissin un patriotisme comú a l'opinió pública. I, pel mateix sentit de

---

³²³ Una clàusula, establerta a la Constitució, per la qual el volum poblacional dels esclaus es traslladava, en tres cinquenes parts, en pes computat per a designar la cota de representants que s'enviaven al congrés per cada estat. El qual consentia un favoritisme cap als estats esclavistes que des del nord ja es veia com part dels mecanismes del sud per a sortir-se sempre amb la seva a les institucions.

³²⁴ I que anys després portaria a la guerra amb Mèxic, el 1846.

³²⁵ Polk va guanyar aprofitant el fet que els whigs no van saber veure la importància de mostrar-se a favor de l'annexió de Texas. I també pel sentiment popular tremendament eufòric per la qüestió expansionista i que va revertir en l'enardiment d'una gran emotivitat estreta de la guerra.

conservació del compacte social, va començar a adoptar una postura d'enfrontament més decidit amb l'esclavatge, per tal d'evitar la problematització del capitalisme.³²⁶

Entre 1844 i 1848 van entrar a la unió els nous estats de Texas, Iowa i Wisconsin. En el cas de Florida, al 1845, es va optar per adoptar l'esclavatge, alhora que el sufragi universal i la prohibició de què banquers i altres homes de negocis ocupessin càrrecs a les institucions públiques. En la mateixa línia, a la convenció constituent de Louisiana, es van desestimar els requeriments de propietat per a la participació electoral, calculant que obrir aquesta porta ja no podria afectar l'estructura de propietats existent. I també es va dictaminar l'abolició de monopolis i bancs incorporats. Aquest tipus d'afirmacions del model del compacte social sudista posava frenètics als whigs, en la seva visió "productivista". Ells pretenien basar l'ordenament social en mecanismes derivats de la producció i no pas en "imposicions polítiques". A més, l'esclavatge ralentitzava el creixement econòmic i la creació d'oportunitats que farien, eventualment, que les masses del sud s'inserissin a aquests mateixos mecanismes mercantils. En aquest discurs, els whigs van aconseguir arrossegar a la seva posició a cada cop més parts de les masses populars del nord (Wilentz, 2005: 589).

Els moviments polítics a New York tornen a resultar reveladors. Enmig de l'acarnissada pugna faccional pel control de les institucions i amb el record fresc de la gran insurrecció contra la *Regency* de la guerra de Dorr, els whigs aconseguen anar-se posicionant per a fer valer les seves opcions polítiques, efectuant curosament concessions a la seva base popular, gairebé sempre blanca. Així els grans perdedors, encara d'uns moviments d'afirmació de part d'un partit abolicionista, van ser els propis negres, que no van trobar cap reconeixement a les seves demandes per una igualació dels drets polítics. En canvi, en el que sí que s'establien els whigs era en una nova estratègia d'amplies perspectives sobre la qüestió de l'esclavatge, dedicant-se a barrar-ne l'expansió, postulant que en el moment en què aquest model es veïés impedit d'expandir-se a noves terres quedaria demostrada la seva ineficiència comparativa.³²⁷

La definició de models socials oposats a partir de la qüestió de l'esclavatge

Amb l'esclat europeu de les revolucions de 1848, i fins al moment de la restauració de les forces conservadores, als EE. UU. se sentien les celebracions dels demòcrates, com les mostres de corresponent horror de part dels whigs. La situació als EE.UU., si més no, resultava contraposada també en aquest moment. Amb la captura de Ciudad de México el 1847 el fervor patriòtic dels estadunidencs es trobava puixant altra vegada. I just després vindria el tractat per a incorporar el sector nord de Califòrnia, cosa que encara el va reforçar més. En Polk s'apreciava més clar que en cap cas precedent l'ús conscient de la guerra per a assolir els objectius polítics en un ambient competitiu. La seva estratègia, però, també resultava en una radicalització de la polarització.

---

³²⁶ Wilentz recorda que a Anglaterra, el 1832, els obrers havien estat declarats inhabilitats per a participar en el sistema polític, amb el que es posa de relleu el nivell de control de les elits sobre les institucions polítiques. Als EE.UU., en canvi, al mateix moment es produïa tota la convulsió de l'època de Jackson (Wilentz, 2005: 562). Alhora, això ajuda a posar en situació l'elecció pràctica de líders com Polk, que mirarien de triar el camí menys incendiari a curt termini. Cosa que no és el mateix que dir que triessin el camí de la guerra civil per a salvar el capitalisme: miraven de triar el camí més segur per al manteniment del capitalisme i en aquests intents van acabar derivant a la guerra de secessió. Tot el qual no resulta incompatible amb l'apreciació de què una confrontació final - "a mort" - per la qüestió del treball assalariat, entre capitalisme i democràcia, hagués estat fins més destructiva i trastocadora.

³²⁷ La *Wilmot Proviso*, barrà l'adopció de l'esclavatge en nous estats extrets de Mèxic, amb el que obrí una altra acarnissada controvèrsia a les institucions, fins l'adopció del compromís de 1850 (Wilentz, 2005: 597).

Dins del seu propi partit, els seguidors de Van Buren més pro-desenvolupament es van anar trobant cada cop més enfrontats als *calhounites* sudistes, mantenint-se Polk en un impedit terme mig (Wilentz, 2005: 606). Alhora va aparèixer un nou partit, el Free Soil Party, postulant-se a favor del treball “lliure” (entès com a lliure contractualisme), del lliure comerç, de la llibertat d’expressió; del *free men*. I al sector dels whigs apareixeria una facció expressament oposada a la qüestió de la guerra, de l’adopció d’una forma imperial, com de la incorporació dels sectors de la democràcia “vulgar”, que seria la posició, a grans trets, que amb els anys acabaria adoptant Abraham Lincoln.

Amb tot, el moviment abolicionista assolí l’estadi de la mobilització de masses, entre el que es generava un sentiment de tancament de files entre els blancs que en molts casos vorejava les actituds racistes (Wilentz, 2005: 622). Alhora, el Liberty Party evolucionava fins una posició on es difuminava l’espai igualitari anteriorment trobat. En la polarització, es podria trobar com les actituds racistes anaven emergint entre certes capes de la població del nord, d’una manera molt semblant a les que ho feien més fluidament al sud. Però les del nord, per coherència amb l’entorn ideològic i cultural més ampli, havien de reclamar l’abolició i un posterior apartament dels negres de la comunitat política. Així es feia evident que per a molts blancs el pensar-se com “iguals a un negre” resultava una aberració, com amb els irlandesos, els catòlics en general, els xinesos i els italians més endavant.

En produir-se la nova alternança presidencial, després d’una nova victòria whig que va fer president un altre militar, Zachary Taylor, va tornar la confusió institucional. Taylor, un altre home de carisma i fort caràcter, va arribar a afirmar que ell no era un esclau de cap partit, desfermant el descontent altre cop entre els que l’havien ajudat a guanyar el càrrec. Alhora, el fet que no designés càrrecs afins als whigs va comportar una major consternació entre les files d’aquest, igual que el caos a la política institucional. Taylor era esclavista, però també tenia sentiments fortament nacionalistes i veia la institució com a perillosament confrontadora. Per això, Califòrnia i New Mexico serien admesos com a estats lliures.

Però Taylor va morir sobtadament i això va obrir el camí a Clay per a gestar un nou compromís amb les posicions esclavistes. Així es va gestar la promulgació d’un paquet de lleis, aprovades només per un petit marge, que servia per a reeditar un nou equilibri precari, però que aconseguiria sufocar els conflictes més encesos per uns anys més. Tot i això, era un equilibri semblant al que en tota la història dels EE.UU. havia portat a instituir vuit presidents esclavistes, d’un total de dotze (Wilentz, 2005: 640). Encara i així, Calhoun se sentia legitimat per a començar a proposar solucions experimentals, com la d’instituir dos presidents per a assegurar que sempre n’hi hagués un d’esclavista.

Taylor era un esclavista amb simpaties per la causa del nord i el seu substitut, Millard Fillmore, irònicament, sent del nord mantenia simpaties per la causa del sud (Wilentz, 2005: 642). Els whigs havien de sentir que estaven de pega en l’elecció de candidats. Mentrestant els sectors populars seguien atiant una contenda que a aquest torn ja es situava a la avantguarda de l’expressió de la confrontació, una situació inversa a la de tan sols uns anys enrere. Així s’entrava en un estadi en què els abolicionistes negres ja s’havien desencantat de l’estratègia de la no violència i en què apareixerien fenòmens de radicalisme com les activitats terroristes de John Brown a Kansas (Wilentz, 2005: 650).

La reacció dels esclavistes va consistir en l’adopció de contramesures com la *Fugitive Law*, que obligava a retornar els esclaus fugats. I també en la posició d’estats com Indiana, Iowa o Illinois, que van arribar a prohibir l’entrada de negres als seus territoris, reflectint aquestes pors cap a l’estabilitat global del compacte social. Així, el 1852 es podia apreciar

també que els vells problemes sobre el treball assalariat s'havien tornat completament irrelevants.

Un altre factor que ajuda a explicar la polarització social al voltant de la qüestió de l'esclavatge és el de la política econòmica del president Polk. Amb la instauració de la Tresoreria Independent i de la *Walker Tariff*,³²⁸ Polk va donar un cop sobre els projecte dels whigs d'erigir un nou banc centralitzat i privat sota la protecció del govern, amb el que s'asseguraria la fluida vehiculació dels grans interessos capitalistes reunits a les seves pròpies files. Amb el pla de Polk i la Tresoreria Independent, amb l'or provinent de Califòrnia i la inversió anglesa, l'economia anava força bé i això va tenir efectes compromissaris amb el capital, que seguiria ben retribuït i creixent.

En això es coincidia amb el missatge optimista i proselitista d'Emerson sobre el futur de la mecanització. Entre l'un i l'altre, el projecte del "Destí Manifest" va anar avançant cada cop més a l'oest, trencant els prejudicis contra els efectes desenvolupadors de l'Estat una vegada més. Alhora, es generava un àmbit de consens entre whigs i demòcrates en la perspectiva de l'aprofitament de les oportunitats empresarials d'aquesta nova onada de projectes. Amb tot, aquestes vicissituds van suposar el col·lapse final de la secció del sud del Partit Whig, un espai que van aprofitar, en un salt de consolidació més, els partidaris de la *Master Race Democracy*. En el mateix moment, els vells Locofocos partidaris de la contenda al voltant del treball assalariat es veurien com un partit anacrònic i ja sense gaires atractiu per als sectors populars (Wilentz, 2005: 664).

La degradació per causa del conflicte sobre l'esclavatge i el final del sistema de partits

Amb l'elecció de Franklin Pierce, del Partit Demòcrata, als EE.UU. ja se sentia l'entrada a un successiu estadi de descomposició del sistema de compromisos i aliances que havia anat aguantant la situació fins llavors. Els detonants per a una nova onada d'agitació popular els van constituir activitats i fenòmens ben singulars, si no esperpèntics en alguns dels casos. Per començar, entre el caos polític, una vella casta de "filibusters" va tornar a donar volada als seus plans d'envair o controlar d'alguna manera l'illa de Cuba, demostrant que aquesta era una fixació consistent entre el perfil d'homes prominents, que encara expressaven la seva identitat diferencial a través de l'aventura i la conquesta. O també amb el boom dels ferrocarrils entre les dècades de 1840 i 1850, que s'havia estat regint per vocacions polítiques d'una camera de funcionaris sudistes, a través d'un organisme de gestió territorial conegut com el "F Street Mess".³²⁹

Assumptes polítics com la *Kansas-Nebraska Bill*, sobre la construcció del ferrocarril, no només implicaven la dimensió dels beneficis partidaris privats que s'extreien de les empreses de construcció adjudicades, sinó que derivaven ineludiblement en la qüestió de la promoció d'un o altre model de producció i de democràcia (Wilentz, 2005: 674). Al nord s'afincava un poderós sentiment d'agitació general, en què certs emprenedors es llançaven a projectes de creació de nous assentaments, en una combinació de recerca dels beneficis privats i de promoció de valors filantròpics, per a recrear les noves "comunitats ideals" modelant l'espai públic.

Per la seva banda, en la qüestió del destí de Kansas – accelerada per la interacció amb el tema de l'expansió del ferrocarril –, l'estratègia de certs sectors sudistes va ser la de envair Kansas i manipular-ne les eleccions, per a forçar així el destí esclavista de l'estat (Wilentz,

---

³²⁸ Una taxa menys proteccionista, si més no, de la que havien instaurat els whigs uns anys enrere i que així s'hauria d'entendre com una certa concessió a les economies plantadores; i que, a més, va coincidir amb unes condicions favorables en els mercats internacionals i va tenir l'efecte de potenciar el comerç.

³²⁹ Un terme que denota el caos i l'oberta arbitrarietat de les adjudicacions de projectes que d'allà sortirien.

2005: 686). Subjugats per un esperit fanàtic de part dels sudistes, els no esclavistes van reagrupar-se i van crear un govern alternatiu, amb el que s'arribà a la situació – profètica – d'un estat amb dos governs diferents. Per primera vegada, certs sudistes observarien amb certa por que la radicalització de les postures pogués fer arribar un president no esclavista. Però el cas era que tot el frenesí de la controvèrsia s'havia instal·lat ja al Congrés i se sentiria, de manera dramàtica, quan el congressista Sumner, en criticar una qüestió relativa als membres del *F Street Mess*, va motivar que un dels familiars dels aludits s'aixequés i apallissés el congressista en plena sala, amb un bastó amb mànec metàl·lic, i mentre ell encara mantenia la paraula (Wilentz, 2005: 690).³³⁰ Amb episodis com aquest, en personatges com John Brown tornaria a despertar el furiós activisme (Wilentz, 2005: 692).³³¹

Mentrestant, les despulles del Partit Whig s'havien començat a reorganitzar en dos noves posicions polítiques: la del “nativisme” blanc i la del nou Partit Republicà. Per als primers, s'observava que les masses catòliques havien rebaixat l'estàndard, com dir, de la virtuositat de la nació, des de la perspectiva d'una classe mitjana que no prenia alcohol i que ja començava a pensar que el país només podia “ser salvat” si es restringien els drets de les hordes semibàrbares (Wilentz, 2005: 680). En això es trobava una tendència a l'expressió d'un poderós desencantament amb la democràcia, directament relacionada amb els fets viscuts durant l'etapa de Jackson. En la mateixa línia, el partit del *Know-nothings* el formaven perfils de mitjana edat i de joves urbans, treballadors de “coll blanc” i petits mercaders; educats, propietaris i amb un estatus de respectabilitat, a la recerca d'un passat idíl·lic sense immigració. La seva no deixava de representar una posició curiosa, en un país format exclusivament de perfils immigrants, on es demostra la referència ja molt entortolligada al “paradís fundacional” perdut. Cosa que revela, al seu torn, el complicat processament de les contradiccions fundacionals.

Si més no, els Know-nothings, més enllà del nucli potentat inicial, provenien d'orígens molt dissímils, però que sempre tenien la característica comuna d'haver-se vist perjudicats materialment per alguna de les inèrcies sistèmiques, amb el que l'esperit que els movia era el d'una fixació negativa que derivava en aspiracions de canvi gens democràtiques (Wilentz, 2005: 682). Wilentz mateix adverteix que aquest era un partit “malaltís”, canalitzador d'uns sentiments d'angoixa, fúria i confusió i que només era capaç de definir com a objectiu de les seves crítiques l'estructura de patronatge establerta a les institucions polítiques, de la que es culpava els demòcrates. Així, es concedia una validació no molt raonada al sistema liberal capitalista. De tota manera, la seva estructura no resistiria la tendència de l'expressió general del conflicte i col·lapsaria amb la polarització de les posicions derivada de la controvèrsia de Kansas.

El nou Partit Republicà es va formar de les files dels demòcrates antiesclavistes descontents, dels vells whigs i d'altres demòcrates independents. Aquesta formació va aconseguir un ascens meteòric, des d'una fràgil coalició fins als més de 100 vots electorals que van aconseguir a l'elecció de 1856 (Wilentz, 2005: 685). La qual encara va guanyar,

---

³³⁰ Resulta també notable que l'apallissador mai rebés més que una petita multa com a represàlia, que ni tan sols va arribar a pagar, naturalment, més aviat va burlar-se'n.

³³¹ El perfil de John Brown era el del purità evangelista més obsessionat amb la seva pròpia “rectitud” en vida, i especialment horroritzat per la participació en un sistema que tolerava l'existència de l'esclavatge. Molt castigat per cops de mala sort del mercat, en la seva recerca de tornar a guanyar una autonomia de subsistència, va acabar culpant de tots els mals aquells que imposaven la pecadora institució de l'esclavatge sobre les consciències de la nació i en això representa un gran exemple del moviment interpretatiu en què estava immersa una bona part de la població popular del nord. Només que ell, en els seus extrems, va implicar tot això en fer el pas cap a estratègies d'autodefensa i de terrorisme.

però, el demòcrata James Buchanan. Des de llavors, el partit va anar reforçant-se amb més whigs conservadors del nord, *cotton whigs* del sud i membres de les classes patrícies. D'altra banda, la façana del partit mantenia unes notes del discurs popular de l'etapa jacksoniana, però instal·lades entre el nucli de les conviccions dels whigs de la nova escola. Amb tot, l'aparença democràtica resultava un tant desproveïda de la substància dels temps passats (Wilentz, 2005: 704). L'ascens del Partit Republicà era l'expressió de la creixent focalització en l'oposició mantinguda pel patró de conflicte sobre l'esclavatge. Aviat, l'elecció presidencial va absorbir aquest caràcter i d'això en va resultar una confrontació entre els oligarques del sud i els *free everything* del nord, que no deixava de resultar una "diversió" política de la qüestió del rol polític i social de les particulars oligarquies, en aquest cas, del nord.

Així, va ser un ulterior pas de radicalització del conflicte sobre l'esclavatge el que va destruir la unitat del Partit Demòcrata. Deixant així un espai que va ser ocupat per una creixent coalició esclavòcrata, formada per antics whigs i mercaders del cotó, però també per treballadors catòlics, grangers i pobladors del *backcountry* que van passar a donar suport al model de la supremacia blanca lligada a la sobirania popular orgànica (Wilentz, 2005: 706).³³²

La guerra civil, com una perspectiva ja ineludible

El pànic de 1857 va significar una certa revifalla del conflicte de classe. Entre la dècada precedent, s'havia experimentat una gran expansió de la indústria i del ferrocarril, gràcies al finançament d'inversors europeus i de l'or de Califòrnia. Els llocs de treball eren ocupats per noves onades d'immigrants, els quals portaven d'Europa nous repertoris de contenda que van significar una revifalla dels sindicats, de les cooperatives i dels projectes associatius (Wilentz, 2005: 720). El creixement s'havia vist afavorit per la guerra europea contra Rússia i va també comportar un impuls especulador amb terres de l'Oest, que si més no va conduir a una depressió del valor dels estocs estadunidencs i també de les obligacions de l'Estat. Tement el moment de la suspensió dels pagaments en espècie, el que es va desencadenar va ser un febre sobtada per vendre els bons estadunidencs.

La resposta popular a la nova onada d'incertesa es va concretar en un ressorgiment del neojeffersonianisme, el racisme irlandès i un nou enfrontament amb els abolicionistes i el seu rerafons cultural. Per la seva banda, els republicans seguien insistint en els conceptes de "treball i terra", de ferrocarrils i taxes proteccionistes, que va ser vetat pel president Buchanan. Però a aquest torn la crisi també va ser solucionada gràcies a una major inversió estrangera i pel flux continu de l'or de Califòrnia, encara que això també va causar la reacció del sud.

La *Dixie Democracy* es consolidava com un sistema aristocràtic de relacions socials fixades. South Carolina era l'exemple més clar del model d'un sol partit polític, d'un compacte republicà i de les formes més extravagants de justificació de l'esclavatge, com la de Fitzhugh. Els homes eren iguals en base a la seva participació d'un compacte social orgànic, on els blancs exercien el liderat natural. Era un consens de raça, on es feia evident que la "democràcia" no resultava possible sense l'extracció unilateral del treball dels negres. Però, tot i el seu tancament de files, també existiria una petita minoria que

---

³³² Però en el govern de Buchanan encara es viuria un lapse d'*impasse*, en què la convenció demòcrata va acordar prohibir l'esclavatge a Kansas, per tal de mantenir l'equilibri de blocs. Si més no, la pròpia camera local de l'estat de Kansas va votar a favor de l'esclavatge i no seria fins el 1861 que el nou estat es proveiria d'una nova constitució, que el definia finalment com a estat lliure.

interioritzant el sentiment de culpa començaria a afirmar – profèticament – que la intransigència en l'esclavatge portaria cap a la desfeta del model orgànic sencer.

Lincoln, en guanyar la presidència, encara es mostraria prou ambigu amb la qüestió de l'esclavatge, tenint com tenia la prioritat de salvar la Unió a tota costa. I per això es va mostrar a favor d'una llei de restitució dels esclaus fugits i obert a una reconciliació amb les posicions esclavistes. Lincoln s'oposava a la igualació dels drets per als negres alliberats, en una posició complexa – i sens dubte també incòmoda – de connivència amb qualsevol mesura que permetés una dilació del conflicte (Wilentz, 2005: 741).

Abans de l'elecció de Lincoln el 1859 però, quan John Brown va aparèixer disfressat de velleter a la població fluvial de Harper's Ferry, a Virginia, com a part d'un pla per a apropiarse de l'arsenal i dotar de poder armamentístic a la seva insurrecció abolicionista, probablement no podria imaginar-se tot el que estava desencadenant, encara i per una mentalitat messiànica com la seva. Importants actors dels fets futurs es van posar en moviment arrel dels successos de Harper's Ferry. La insurrecció va ser suprimida pel Coronel Robert E. Lee i John Wilkes Booth va assistir a l'execució dictaminada pels tribunals amb l'expressa intenció de veure morir Brown.

Més enllà, la fúria sudista es va veure desencadenada. Es va començar a demandar el reobriment de les rutes d'importació d'esclaus i la protecció federal per a la institució. Advocats van començar a argumentar en favor de la secessió i es varen organitzar comitès de *vigilantes*, milicians per a la defensa l'estil de vida del sud. Amb tot, la posició de Lincoln de conciliació cada cop es feia més complexa. Alhora, partidaris dels treballadors com Frederick Douglass es mostraven creixentment preocupats per la competència i la rebaixa de condicions que comportaria l'alliberament de la força de treball negra.

Lincoln va passar a la mitologia cultural dels EE.UU. per la proclamació de l'emancipació dels negres – i de les importants tretzena i catorzena esmenes a la Constitució. Però només es va veure en situació d'optar per ella el 1863, amb la guerra ja desencadenada, com una mesura afirmativa en la mateixa línia que els seus grans poders d'excepció. Amb ells es va suspendre l'*habeas corpus* a Maryland i així es va poder procedir a detenir diversos esclavistes i membres del Partit Demòcrata del nord.

Amb el desencadenament de la "Revolució de 1860" encara hi havia gent que culpava de la degeneració política del país a la democràcia consolidada en els temps de Jackson. Però resulta revelador que fos Jefferson Davis, el president escollit pel sud escindit, qui considerava com *tories* els sindicalistes, el que va rebutjar frontalment la idea de la igualtat natural jeffersoniana, però també qui va tenir prou lucidesa per a atinar a observar que la qüestió de l'esclavatge no era realment el fons que havia portat a l'expressió de certes contradiccions internes insalvables, sinó que la causa era la forma del govern i la deriva cap a la faccionalitat política en termes capitalistes del nord (Wilentz, 2005: 774). És a dir, el contacte de la tradició igualitària amb el cànon de la modernitat en ascens.

4.6 - Revisió dels grans processos de conflicte i de canvi fins a la validació final del capitalisme

4.6.1 - El canvi d'èmfasi de l'època jeffersoniana

La reedició de la tangent democràtica a través de la tradició dels propietaris

Primer de tot, convé efectuar un petit recordatori de la forma de la democràcia proletària de l'Atenes clàssica.³³³ Aquesta estava organitzada com un blindatge polític de les cobertures cap a la condició dels proletaris, que tot i veure's exposats a establir relacions assalariades es trobaven protegits d'arribar a establir-se una dependència per la via de la queixa al fòrum públic i d'articular una estratègia de classe per a corregir els impulsos dels potentats. En aquest context, els rics es trobaven subjugats a l'objectiu d'assolir el màxim nivell de "substància democràtica", o de llibertat en aquest context social, per a tot el col·lectiu de ciutadans. Al context dels Estats Units les comunitats s'establien en una disposició espacial ben diferent a la de la *polis*, en granges combinades en un poblat, en ocasions amb espais comuns ben minsos, més enllà de la parròquia. Si més no, es trobava la similitud de què tots els ciutadans de ple dret tenien allò que els feia falta materialment per no dependre de ningú i ser així autònoms de subsistència i de judici polític. Encara que en el cas dels EE.UU. aquesta coincidència no es basava en el tipus de reformes intencionades de l'escenari clàssic, sinó en una sèrie de circumstàncies combinades per certa casualitat.

Sobre el cas estadunidenc cal esmentar, primerament, el tret de l'absència de proletaris, que evitava que la definició fundacional del nou sistema sorgit de la revolució es fes en alguna referència a ells. Segon, els rics no es trobaven sota el mateix tipus de control democràtic que a la república democràtica radical d'Atenes, subjugats a la voluntat de la majoria, sinó que es mantindrien específicament allunyats d'aquesta fórmula, establint-se en una certa associació amb els propietaris, no pas amb les "masses". I tercer, si a l'Atenes clàssica es trobava que la natura del sistema mateix portava a incentivar el recurs per l'activitat pública, als EE.UU. passava exactament l'oposat. Allà, el compacte democràtic circumstancial donava un valor a la independència, al privatisme i molts cops a la pròpia retirada de la vida pública. Això, per sí mateix, conformaria un espai públic ben diferent al clàssic, menys "polític".

La situació productiva als EE.UU. portava a l'erosió de la base material que conferia el seu caràcter als petits propietaris. I si això va ser així va ser per la mateixa contradicció instal·lada a la base de l'edifici social erigit pels propietaris. Era quelcom diferent al que succeïa a l'hegemonia proletària de l'Atenes democràtica clàssica, que imposava la veritable prerrogativa del govern de les majories i no pas del govern dels propietaris. Per això també el reposicionament polític al voltant del projecte de Jefferson va mantenir les seves mirades en un retorn a l'escenari on el poder dels petits propietaris estava més o menys equilibrat amb el dels grans, no pas a un govern de les majories indistingides. Així, el projecte jeffersonià afirmava la participació democràtica en uns caràcters públics molt minsos, en unes atribucions sobretot expressables a l'esfera privada i alhora posava un preu molt alt a aquesta independència, com a l'autonomia política.

D'aquesta manera s'imposava el mantenir-se en l'ús d'un Estat com més petit millor, que servís estretament per a mantenir la seguretat en les propietats privades dels ciutadans. Es deixava fora de l'espectre de reconeixement els treballadors urbans, com els servidors

---

³³³ Els detalls del cas de l'Atenes clàssica es trobaven al punt 1.1, al capítol primer d'aquesta tesi.

d'altri, ja que no mantenien les condicions que els permetien mantenir un control sobre les seves activitats per a la reproducció i no podien tenir així un judici polític format. El principi ordenador de la societat era un mèrit, o una excel·lència, extret de les activitats del treball, en relació als seus fruits en propietats i en capacitats de govern. Aquest era el principi ordenador – entre el cert *laissez faire* relacional en què s'operava – de la societat i de la política, un en què tàcitament no es contemplava com a necessària la possibilitat d'un accés igualitari a l'esfera normativa pública.³³⁴ Així es construïa una ascendència meritocràtica aristocràtica, reclutada especialment d'entre la classe de capitalistes.

Per tot plegat, el projecte jeffersonià es trobava enormement condicionat a fer-se fort en la perspectiva interpretativa del privatisme. Tot i això, coexistia amb el complicat company de l'interès comercial, en la idea que havia d'existir una integració orgànica entre la quieta virtut contemplativa del *backcountry folk* i la virtut activista i amb iniciatives experimentals dels comerciants de la costa. Així, en el projecte jeffersonià es contemplaria el recurs proactiu d'una difusió de la propietat de les terres, per tal de blindar l'esfera del privatisme autonomista, però no per una redistribució directa. D'altra banda, la redistribució que no s'observava amb tanta voluntat de sanció era la que operava a través de les relacions contractuals, que s'havien de considerar sagrades dins el context del consens de propietaris. Però la que sí que es barrava decididament era la de l'anivellament per vies polítiques, de l'estil de la que demanarien moviments com el del *debtor relief* o el de les Societats Democràtiques, que mantenien un caràcter massa popular per a encaixar en el perfil dels representants polítics que s'imaginaria Jefferson mateix.

El *backcountry folk* jeffersonià volia que el deixessin en pau i això barraria el pas a la possibilitat de concebre, ja d'entrada, que l'Estat hagués d'exercir com un constant corrector de les tendències socials o com a constant redistribuïdor. El granger autonomista volia essencialment les condicions per a poder retirar-se a la vida privada i fer així la seva de manera autònoma. En això es pot copsar la manera en què l'Estat exercia un paper ben diferent al de l'Atenes clàssica en aquestes condicions.

Més aviat, l'Estat era una unitat “externa” a la comunitat – en especial a la comunitat rural –, regida per experts, amb uns objectius molt més restringits que en el model atenenc.³³⁵

El clàssic era un model on l'Estat resultava una abstracció de les relacions entre classes socials i un escenari dinàmic on aquestes podien redefinir-se constantment. Als EE.UU., l'Estat no hi era per a recrear les bones condicions socials, ja que es pensava que aquestes ja emergien per sí mateixes sense la seva acció. Per al membre rural del jeffersonianisme, els llaços de la comunitat es teixien a través de l'àmbit civil de les relacions de veïnatge, la reciprocitat, la religió, la col·laboració en els esquemes del mode de vida republicà. I més enllà d'això sempre va existir una desconfiança cap al que pogués trastocar-les.

Amb l'arribada del mercat, i amb la consegüent destrucció d'aquestes xarxes veïnals basades en unitats autònomes i col·laboradores, l'única perspectiva que quedaria seria la de la retirada a un privatisme més radicalitzat, a l'espècie d'anarcolibertarianisme ultraindividualista – i armat – que encara avui subsisteix a la societat dels EE.UU. Per tot, es pot copsar la manera en què la perspectiva propietària privatista era el “sòl” identitari en què s'establí la perspectiva de vida agrària i que per aquesta mateixa definició no tenia

---

³³⁴ De fet, en comparar amb l'exigent horitzó atenenc gairebé es trobaria que, en no existir una voluntat de controlar d'alguna manera les relacions socials per la via de la política, l'esfera pública no podia existir de la mateixa manera, sinó que més aviat es basava en una superposició canviant d'esferes privades i on l'Estat jugava un paper confús, també complicadament intersectat d'aquestes múltiples esferes privades, i evidentment entre un accés diferencial a la seva utilització.

³³⁵ On es deixa veure la concepció operativa del govern com “l'altre”, característic dels contextos occidentals, que aquí s'ha de relacionar amb la reacció antidemocràtica d'arrels clàssiques.

cap possibilitat d'acostar-se als perfils obrers o simplement dependents: aquesta era la rebaixa d'estatus que tots pretendrien evitar. En aquest sentit, el camí cap a la lluita de classes es trobava intersectat per consideracions molt diverses. Reconèixer la situació de l'explotació a través del treball – en un moment en què a la majoria de petits propietaris això no els afectava amb gaire intensitat – hauria destruït els trets comuns que sí que els unien, els distingien i els servien per a crear-se una identitat.

La singularitat del govern jeffersonià i la seva posició conciliadora

En aquestes condicions va confluïr el projecte jeffersonià, afirmant el pes dels agraris en la definició de l'esfera pública – “l'estreta” esfera pública –, per la independència, l'autonomia i l'Estat petit. Alhora, confluïa el projecte desenvolupador heretat, que afirmava la necessitat d'un Estat més gran, per a crear uns instruments fiscals i financers per a la vehiculació de les activitats comercials i la constitució d'un mercat capitalista amb projecció nacional i internacional.

Per a Jefferson, les alternatives a disposició serien o bé tolerar un cert marge d'acció d'aquestes prerrogatives del desenvolupament, o bé trastocar la base de la relativa fluïdesa de les relacions, de la cohabitació entre els interessos comercials i els agraris. Jefferson optaria per deixar fer “una mica” a l'interès comercial, a canvi de protegir la no interferència en el mode de vida dels agraris. Així es teixiria la conclusió de què es podia tolerar un eEstat un pèl més gran al que imposava el judici republicà agrari, per a obtenir una major “riquesa nacional”. Això mentre es produïa l'erosió que suposava el mercat per als patrons de reproducció de la vida agrària, imposant una exacció del seu treball per a pagar el nou volum de l'Estat.

Però la lectura de Jefferson va ser que això podia ser corregit amb l'obtenció de més terres. D'aquesta manera, una petita renúncia al propi ideal es podia compensar amb la contrapartida d'un compacte nacional més ric i més protegit i per una petita (o gran) possibilitat d'enriquiment per als individus. Així es podria imaginar que la concessió no generaria la percepció d'una injustícia sobtada, una alienació radical del vell escenari pastoral.³³⁶ Tolerat aquest Estat més gran, ja capaç de suportar la iniciativa de la guerra a una major escala, l'estabilitat del compacte social també es recolzaria en el nou sentiment nacionalista, sostingut i enardit pels posteriors presidents Madison, Monroe i Adams. Així, el nacionalisme inclinava a fer un exercici de tolerància cap a l'instrument financer. I també cap al rol social i la manera de fer de certs agents capitalistes “desenvolupadors” estratègics, cap a les seves necessitats d'acumulació.

L'era jeffersoniana, en la seva significació històrica, s'ha d'entendre com una gran afirmació dels trets del passat immediat democràtic, circumscrit a la perspectiva dels drets dels propietaris. Així, es va obrir la porta també a una afirmació de la participació pública dels valors populars agraris, situant-se en el mateix marc simbòlic que les Societats Democràtiques, encara que també es demarqués una distància amb les seves implicacions més radicals. En les circumstàncies històriques donades, amb el cop de sort de l'expansió territorial que brindà Louisiana, l'aprofitament de la oportunitat històrica del desenvolupament, amb la seva concessió a l'interès diferencial del comerç, i la concessió al manteniment del seu instrument de reproducció en el deute i el banc, es produiria l'estrany fet que aquest llegat va acabar sent adoptat pels Nacionals Republicans, enlloc dels aristocràtics federalistes. I el fet no es va observar com un tret conflictiu, o com una continuïtat del projecte de divergència respecte la república eminentment agrària.

---

³³⁶ Donat també que el moviment de transferència de patrimonis dels petits propietaris cap als grans no operava de cop, sinó gradualment i de manera diferencial per regions.

Això constitueix la prova, a més, del tipus de mitificació democràtica que s'havia operat a través de l'etapa de govern jeffersoniana, en què es va arribar a la conclusió que els mateixos elements dinàmics que amenaçaven la reproducció de l'horitzó autonomista i igualitari no havien de causar mutacions més acusades. El canvi d'èmfasi del govern de Jefferson estava basat en circumstàncies peribles, però va permetre que la proletarització es mantingués en el ritme conegut, va deixar espai per al manteniment – encara que estigués sentenciat per la dinàmica de factors macroestructurals – de les formes culturals de la subsistència i això mentre es començava a percebre algun efecte del progrés material. Amb tot, aquests devien de ser els marges en què podia acabar operant la democràcia, en la “nació escollida”. I això ja seria molt, comparat, per exemple, amb Europa. Així es podria sostenir, al cap i a la fi, la conclusió de què una certa tolerància al mercat capitalista i al tipus de relacions que des d'ell s'establien tampoc era tan dolenta, tampoc mutava essencialment l'escenari de la democràcia. Cosa que representava tot un miratge.

Als EE.UU., en contrast amb l'Atenes democràtica radical clàssica, l'interès diferencial del capital tenia un accés privilegiat a una certa esfera de la política. I després va mantenir-se aquest domini sobre un àrea substantiva de la producció, a través del qual va poder mantenir el seu control sobre un ampli espectre de les prerrogatives, les necessitats i els objectius de la societat, en termes globals, sobre la seva esfera normativa i la forma de l'espai públic.

La vacil·lació cabdal de l'època jeffersoniana

Jefferson, tot i trobar-se oposat al sistema financer de Hamilton i a favor de la reafirmació del vell horitzó democràtic que ell havia conegut, encara no va rebre la forma madurada del conflicte entre el capital i el treball, que esclataria més decididament a la dècada de 1820. Per tant la seva interpretació no podria estar imbuïda de tota la força que li brindaria un coneixement en perspectiva de la situació que estava operant. Així, no va arribar al fons de la crítica contra les relacions de dependència respecte als homes adinerats que s'estava creant – sent només incisiu des de la vessant del discurs – i per altra banda va aportar algunes de les condicions necessàries per a organitzar una conciliació cultural respecte a la urgència d'aquestes qüestions.³³⁷ Igualment, la seva acció de govern va resultar en una espècie de concessió al poder comercialista; una certa renúncia, temptativa, conciliadora i d'un caràcter no acusat ni tremendista, al fons democràtic que ell mateix havia defensat en la seva campanya. Això es feia amb la idea d'assegurar el sistema financer i el privilegi institucional dels capitalistes, que havien arribat a percebre's com l'únic repertori per a desenvolupar la nació.

Per tant, no resulta agosarat inferir que les prioritats de l'acció de govern de Jefferson varen ser, per aquest ordre, salvaguardar l'ordenament social del compacte fundador, després vindria el de salvaguardar el sistema financer, com a requisit d'una part d'aquell compacte fundacional per a reproduir-se, i finalment salvaguardar les prerrogatives de la democràcia, també sense que es sortissin dels seus esquemes. Entre les motivacions del propi Jefferson també existia la de generar un sistema d'ordenació social i, per tant, d'organitzar un control sobre els moviments democràtics radicals. O sigui que, amb tot, cal interpretar que les concessions al programa hamiltonià estaven totalment relacionades amb aquesta necessitat d'oferir una resistència al radicalisme democràtic.

Jefferson va arribar a imaginar que hi havia maneres en què un cert desenvolupament podria millorar la república. Però no era capaç d'imaginar, pel pes de la tradició, que hi

---

³³⁷ Potser Jefferson percebria d'alguna manera aquest error quan, uns anys després, les sotragades del mercat el van portar a arruïnar-se.

hagués una manera en què la democràcia podria millorar-la. Així, va promulgar una acció de govern que va sacrificar el potencial d'ulterior progressió de la substància democràtica, per la salvaguarda de la integritat d'una classe social estratègica per a mantenir el desenvolupament. Fonamentalment, Jefferson va arribar a la conclusió que calia deixar fer a l'interès comercial i s'imaginaria que això no mutava fonamentalment l'escenari idíl·lic. Cosa que revela, també, que el seu escenari idíl·lic tampoc era el mateix que el de les Societats Democràtiques, sinó que més aviat existia una afinitat ineludible amb les elits clàssiques, identificades com a naturals per la mitologia fundacional. Un grup per al qual el pitjor temor l'encarnava el desencadenament dels vulgars.

La vacil·lació de Jefferson va tenir conseqüències nefastes per a la democràcia. La promoció publicitària del seu "pastoralisme consensual", alhora que la seva actuació administrativa de tolerància cap a les personalitats federalistes, va acabar tenint per resultat un moviment de retirada de les forces populars de l'esfera pública de la política, en el supòsit que era l'àmbit privat el veritablement determinant. Això va representar un primer descrèdit cultural respecte la democràcia d'atributs públics, cosa que va representar una reafirmació de la tendència al privatisme ja present als grangers. Aquest efecte va seguir reforçant-se per posteriors desenganys i per la tradicional desconfiança cap a l'Estat, però també per la pròpia experiència del comportament antirepublicà, o republicà oligàrquic, que es generava des de les noves institucions. Amb la vacil·lació del moment jeffersonià, en suma, es va produir un primer moviment de retirada de les masses populars de l'esfera pública (un espai amb inherents implicacions polítiques), el qual seria un factor molt important per a l'aparició d'un posterior moviment apropiador per part d'agències corporatives, per a privatitzar un espai públic fonamentalment desocupat o fins menyspreat.

Amb tot, la progressiva retirada de les masses populars de l'espai públic i de la política, de la que els temps de Jefferson representen un primer exemple, també tindria relació amb la percepció d'una "falta d'organicisme" a les comunitats dels EE.UU. Alhora, la tendència a l'apoliticisme també serveix per a explicar la silenciosa desesperació que atribuïa Thoreau a les classes mitjanes. El moviment de retirada resultava una renúncia a la capacitat del poble de causar un impacte ètic sobre el seu entorn, el qual va seguir representant un trànsit traumàtic en els anys posteriors.

Tot junt s'ha de veure com un resultat de la particular relació de les representacions democràtiques que s'estaven construint amb l'espai públic característic al context dels EE.UU.: aquest, de manera definitiva, no existeix; per tant, totes les relacions civils estan permeades per una desconfiança que prové alhora del fons privatista original, com de la reafirmació de la personalitat egoïsta produïda després pel mercat. No existeix, així, un espai per a un tipus de "solidaritat democràtica".

4.6.2 - Els límits de la política de Jackson i la nova tutela capitalista de l'espai públic

L'intent de viratge polític formalista de Jackson

En el moment de l'arribada a la presidència de Jackson la referència al vell escenari de la democràcia de subsistència es trobava ja molt mutada. Però existiria al cap i a la fi. I per això Jackson es va llançar a una afirmació de l'autonomisme, d'una voluntat de control sobre el mercat, i dels valors de la *common people*, que sorgia d'un fons, així, ben tradicional. Però Jackson no era com Jefferson, en el sentit que no pretendria merament compensar les tendències erosives del capitalisme, sinó confrontar-les. Jackson es mouria en una

mesures “políticament correctes”, però que en sí suposaven una primera incisió conscient sobre l'àmbit relacional, en les relacions entre classes socials.

Per la seva major projecció de canvis, Jackson es va recolzar en la tradicional definició republicana de perseguir un igualitarisme entre les unitats polítiques, però sense qüestionar el característic èmfasi privatista. Per això el seu projecte encarnava una tolerància a la institució de l'esclavatge com allò en què s'havia deixat organitzar la “democràcia blanca”. Igualment, també tolerava un paternalisme que el portava a no qüestionar seriosament l'autoritat tradicional i que així barrava el pas al tipus de moviments radicals i extrainstitucionals, les demandes dels quals no viatjaven a través dels canals establerts pel sistema polític. Amb això també es va contribuir a neutralitzar l'acció i les demandes massa radicals, que eventualment podien arribar a posicionar-se a favor d'una redistribució de propietats. La de Jackson hauria de ser una estratègia de canvis des de l'interior del sistema, aquell que havia sancionat l'experiència històrica.

El moviment polític jacksonià va suposar un atac a l'element dinàmic de la reproducció de l'interès capitalista i per tant també va buscar atacar la font de la reproducció de les relacions laborals i socials que conduïen a la dependència i la dominació.³³⁸ Encara que aquest últim va ser un intent “reformista” i en cap cas “revolucionari”. En qualsevol cas, amb els seus discursos i acció política es va brindar un marc de legitimitat per a la lluita obrera dins del seu particular marc nacionalista. I, fruit de la mateixa actitud, el tret més transgressor que mostraria Jackson va ser el de posicionar-se en certa contracorrent del tipus de civilisme del “deixat fer” en què s'havien recolzat tots els seus oponents i fins Jefferson mateix.

Segons la seva interpretació de la situació, en aquesta estratègia s'havia produït una perniciosa polarització de les classes socials que amenaçava l'essència de la democràcia i del compacte original. Als individus només els quedava l'alternativa d'adaptar-se al tipus d'incerteses a què s'exposaven a través del mercat, deixant-se pel camí la seva autodeterminació. O bé es podia optar per una correcció dels efectes perniciosos constants del mercat, que per a Jackson passava per aquells estris polítics distingits i únics que els pares fundadors de la pàtria havien establert i per tant per la figura del president. I aquests serien els seus marges tolerats per tal d'organitzar uns canvis, a l'hora que es subjectava la part “virtuosa” del sistema, en contra de l'acció dels radicalismes i els no respectuosos amb la jerarquia social.

Jackson, si més no, va cometre el sacrilegi d'afirmar que existia una contradicció entre les finalitats democràtiques i les llibertats propietàries, i també que hi havia quelcom fraudulent en les relacions entre les classes socials, fet pel qual es va guanyar totes les ires d'aquells que afirmaven que aquesta relació era “neutra” o que havia de ser “asimètricament organicista”. Com fos, els seus atacs a la forma del sistema van ser parcials, contra els elements dinàmics de reproducció de la extracció del producte dels treballadors i dels processos engegats per a suportar-la, però no contra les bases estructurals estàtiques de la llei o l'estructura de la propietat.

Amb tot, la seva iniciativa brindaria un cert moment de catarsi als moviments socials de canvi engegats. Sobretot ho aconseguiria a través del seu nou èmfasi en què la branca de l'executiu havia de mirar sempre per la sort final dels pobres, cosa que aquells qui van voler aprofitar el llegat de les coalicions jacksonianes van haver d'acceptar com una nova convenció. El president, gran *pater*, era qui havia de mirar pels pobres, en una espècie

---

³³⁸ Moviment entre el que cal comptar sobretot l'acció liderada per Jackson i també la de Van Buren, però en una menor intensitat confrontadora i més compromissària. In on cal comptar també la mobilització popular en favor de la seva campanya.

d'adaptació de les funcions monarquistes, mentre l'interès capitalista seguia existint per a animar un mínim desenvolupament necessari. De manera que l'experiència jacksoniana del govern va representar una última reacció d'aferrar-se al clau roent de la democràcia per la via d'una afirmació formalista de les funcions presidencials, una defensa en molts casos de tall negatiu i merament defensiu, però que va servir per a aturar momentàniament la deriva estructural que anava en contra de la provisió circumstancialment democràtica.

La crítica que es pot organitzar es basaria en la fragilitat del llegat jacksonià, en el fet que un cop desaparegut Jackson de l'escena política el seu apel·latiu es va anar diluint. I que alhora va ajudar a subjectar els elements més radicals de l'escena política, amb el qual contribuiria a aplanar el camí, després, a la reacció de les forces conservadores.

El govern de Jackson va arribar a un màxim històric en la utilització dels canals polítics per a tractar de forçar una correcció de l'erosió a la democràcia. Però el sistema estava fet d'una manera concreta i en ser-li retirada la pressió tornaria a fer-se mal·leable per a recuperar la seva forma anterior. Amb això devia de generar-se un cert desencantament i entre aquestes actituds arribaria a tolerar-se l'arribada a un estadi on, per les magnes forces estructurals engegades, s'havia produït una transferència de propietats i la cota de subsistència havia arribat a fer-se notablement més cara. Aquesta mutació, moguda pel reconeixement de l'efectivitat de la influència d'aquestes forces estructurals, per sobre d'un projecte presidencial que es proposés fer-les front, parla de la volatilitat de la base de la reivindicació democràtica en aquest sentit, reconeixent que el vell escenari era un horitzó perdut i que la "democràcia" havia de passar per altres canals i condicions, de les que s'establien en el nou.

Després de Jackson l'única opció que es presentaria seria la de o bé assumir el capitalisme o bé el "barbarisme".

Els estrats populars, els treballadors, en nombre creixent van començar a fer una adaptació a les prerrogatives percebudes com a necessàries per a la nova producció que havia de generar el salt en desenvolupament, en el moment en què l'esquema cultural de les classes mitjanes havia crescut prou. Mentrestant havia operat un descrèdit coextensiu cap al mode de vida de la subsistència, que ara s'associaria directament a la pobresa i a la dependència, a una condició de púrria rebaixada que, per postres, no comprenia el seu lloc a la societat i s'hi rebel·lava. Així, tot i les amenaces, l'estructura de propietat es mantenia al seu lloc i la llei no havia estat qüestionada, ni tan sols al nivell local dels estats. El procés d'acumulació no s'havia dissolt, sinó que reemprenia la marxa un cop reconfigurada la seva relació amb el govern. Amb tot, aquests elements ja no serien qüestionats amb la mateixa força.

El mercat capitalista, nova autoritat social que regimenta l'espai públic

Recuperant la llarga perspectiva, cal dilucidar quin és el problema aplicat al que es van enfrontar els estadunidencs en la seva revolució.

Tot just sortint dels esquemes del feudalisme, on no existia un espai públic igualitari sinó segregat, i per tant permeat de la divisió política en castes socials, a Europa aquesta jerarquia heretada serviria per "subjectar l'autoritat social" i l'*statu quo* fins el moment de la completa adopció del capitalisme. Això va servir per mantenir l'ordenament existent en el trànsit entre el model d'autoritat del senyor feudal i el del capitalista. Si més no, el pas a l'Estat modern i al capitalisme exigia l'existència d'un espai públic igualitari, o com a mínim no totalment segregat, per a l'establiment de contractes entre parts individuals particulars asimètriques. O sigui, que el que calia era que poguessin concórrer tots a un

mateix espai, per tal que pogués produir-se la trobada entre perfils asimètrics. De manera que, mentre que a Europa la constitució d'aquest espai va resultar més o menys progressiva i controlada per la part alta de la jerarquia social, als EE.UU. l'espai igualitari va aparèixer per sí mateix al nord-est del país, de manera sobtada, configurat per una addició de circumstàncies no expressament perseguida, establint-se en una característica fundacional que fins a ben entrat el segle XX resultaria conflictiva.

Els Estats Units tenien l'espai de relacions socials no mediades per la jerarquia que els protocapitalistes identificarien com l'ambient perfecte per a les seves noves pràctiques productives. Si més no, el que no tenien era un element subordinat directament predisposat a conformar el tipus de relacions asimètriques que s'establien, per exemple, a Europa. Més enllà, cada successiu pas fins la progressiva proletarització d'una part important de la població estaria disputat, fins l'arribada al punt en què el procés productiu mateix s'hauria establert en un criteri repartidor en sí. Però és que també des del moment en què s'alienava al control popular quelcom tan bàsic com la configuració dels pressupostos de l'Estat també s'estava creant un instrument de molt particulars atribucions per a gestionar aquest espai públic trobat.

Des del moment en què es dotava a l'instrument financer de la capacitat de deixar-se vehicular un interès específic en els comerciants ja s'estava incidint en una determinada definició de les noves normes del joc social, de l'esfera pública moderna. I això vol dir que en cap moment va deixar d'existir un criteri polític en l'ordenació de la nova producció i el nou sistema de gestió que li resultaria útil. Així s'explica que ja des del primer moment de la revolució consumada – un assumpte que no s'acostuma a tenir present quan s'ha begut de la historiografia canònica – apareguessin conflictes persistents en resposta a la taxació, després per a l'obtenció dels fruits legítims del propi treball i després per una oportunitat de treball digna.

En la successiva acceptació de les masses populars dels diferents escenaris de desenvolupament del sistema capitalista – el que comportaria les rebaixes esmentades de les seves demandes respecte l'horitzó de la democràcia substantiva – va resultar molt important la contínua afirmació del nou ordenament per part de l'Estat. Des d'aquest organisme es van dur a terme correccions que sens dubte van fer una mica menys cruentos els processos de transvasament de propietats i l'explotació, però aquests no van deixar de servir per a reafirmar el nucli de relacions asimètriques transformadores.

En realitat, el que s'estava assajant era una versió particular d'un nou model de fonamentació del compacte social, que traslladava als individus un nou interès fonamental al voltant dels seus patrimonis. Com abans, però on ara el patrimoni jugava una finalitat molt diferent, no estàtica i igualadora, sinó dinàmica i diferenciadora, i en especial en la determinació de l'estatus social. Gràcies a tota una sèrie de promotors ultramotivats, l'assimilació del perfil i l'interès dels capitalistes al de tota la societat adquiriria un pes d'influència, en cert sentit, estructural.

Des del primer moment, l'autorepresentació d'aquests promotors del capitalisme va ser la de tenir una espècie de perspectiva civilitzadora superior, tal com si aquells que no volguessin participar completament del mode de vida mediat pel mercat – o bé retenir-hi alguna cosa entremig – haguessin de ser bojós o degenerats. Això resulta remarcable perquè és un exemple de la falta de comprensió entre les dues perspectives en conflicte, el que faria que després als capitalistes se'ls fes fins difícil comprendre què era el que fallava en conjunt al compacte social perquè d'entre ell no sorgís una cultura amalgamadora al voltant d'uns objectius comuns, compartits pels rols diferenciats d'una societat sofisticada

i ordenada alhora, orgànica.³³⁹ A Europa les nacions s'organitzaven en alguna definició orgànica, que més aviat es situava en sintonia amb els objectius d'alguna de les elits socials aristocràtiques, però als EE.UU. en canvi s'emplaçava tota la ronda de disputes que sotmetien al sistema a importants sotragades i incerteses. Allà, es percebria que era això precisament el que faltava per a acabar de canalitzar cap a la “integració” les perilloses conseqüències de la “finestra democràtica” que havien obert les circumstàncies històriques.³⁴⁰

Aquesta integració, empesa per tendències estructurals, també va fer-se més fluïda de manera determinant pels canvis culturals que s'han apuntat. Amb la progressiva constitució d'un mercat capitalista nacional, el programa hamiltonià havia aconseguit satisfer el seu objectiu primordial d'engegar una dinàmica que portés a la destrucció del context de l'autonomisme republicà, on es podia organitzar una resistència a l'autoritat del mercat. D'aquesta manera quedava només l'estratègia adaptativa de les classes mitjanes – o *wanna be's* – o bé les estratègies cada cop més circumscrites i contraculturals de l'associacionisme *workey*. De manera que, entremig, els marges de comportament que quedaven més reforçats – més sancionats positivament pel conjunt del compacte social – eren els de les tendències individualistes, que progressivament representarien un factor important per a anar llimant les perspectives associatives dels moviments socials.

4.7 - Conclusions

El període entre 1800 i 1860 presenta una continuïtat definitòria quant a les problemàtiques fundacionals als EE.UU. Amb això es posa de relleu la persistència i rellevància d'una problemàtica essencial al voltant de la producció. D'aquesta problemàtica derivava la forma característica de lluita de classes, la qual s'expressava en l'oposició de dos models polítics des del marc general dels propietaris: un a favor de l'acumulació i d'un marc social favorable al capitalisme, i un altre propi dels partidaris de la democràcia popular.

Des del començament, als EE.UU. l'oposició entre propietat i democràcia va comportar una contraposició de perfils i forces polítiques que només va poder ser desbloquejada a través de jugades polítiques interessades. Aquest va ser el repte fonamental que va haver d'afrontar el Partit Federalista, el d'aplicar uns canvis institucionals que fessin de plataforma a la constitució d'un nou poder directiu basat en el capital, en contra dels valors igualitaris de bona part de la població.

Així, la presidència de Jefferson va heretar una situació complicada, en què un pronunciament a favor d'un dels projectes representaria un detriment de l'altre. En la seva posició conciliadora, i encarnant alguns prejudicis del cànon cap a la democràcia popular, el Jefferson de la segona època va tolerar la persistència del banc central i del deute nacional, amb el que va contribuir a la naturalització d'aquests elements capitalistes i al moviment de retirada al privatisme. Amb tot, la presidència de Jefferson va representar

---

³³⁹ Aquesta és la raó del curiós emmirallament dels EE.UU. amb l'experiència de formació nacional germànica, on s'arribaria a superar una caleidoscòpica divisió en unitats polítiques per a imposar uns objectius d'industrialització comuns. No deixa de resultar curiós que certes classes altes dels EE.UU. busquessin una cosa similar. De fet, la solució d'aquesta integració de les masses obreres contestatàries seria el següent repte adaptatiu del capitalisme.

³⁴⁰ La solució consistiria en la pròpia destrucció de la finestra democràtica, per quant la “nova democràcia” que s'oferia com a substitut era totalment incompatible amb l'horitzó de mantenir una independència econòmica i de consciència i arribar a dictaminar sobre l'esfera pública.

una expressió de les contradiccions profundes del context; encara i els seus valors democràtics i agraris, no podia negar l'impuls comercialista i favorable al desenvolupament capitalista, per al que no hi havia un repertori alternatiu al de l'apropiació privada.

El de Jefferson és un exemple aclaridor, ja que el president va contribuir a la naturalització del capitalisme al país a partir de la constatació del poder dels capitalistes i de la por a la democràcia radical desconeguda. Així, la seva figura serveix per a exemplificar una tendència de paulatina renúncia als valors de la democràcia original, davant de la constatació de la preminència d'altres prioritats socials definides pels capitalistes.

Amb els nous elements presents a la producció també va aparèixer l'oportunitat per al sorgiment de noves activitats i de noves definicions i conceptes sobre l'economia, com del valor i la riquesa. Amb la implantació, profundament política (Polanyi, 1989), del cabdal mercat capitalista les noves realitats productives també van començar a sacsejar-se els patrons de vida tradicionals, el model de família, el model de comunitat, els camins socialment legítims cap a l'èxit, etc. Part essencial de tots els canvis que afectaven a la societat era la forma de relativisme normatiu que comportava l'entrada en escena del mercat capitalista i la seva dinàmica de creixement i crisi. Aquest era un relativisme que tendia a posar en qüestió qualsevol valor social alternatiu, on només valia el criteri utilitarista i del privilegi tècnic dels agents dominadors dels elements constitutius del mercat. Alhora, amb cada nova crisi que se succeïa es produïa un nou pas sobtat als processos de centralització de les propietats i de polarització de classes socials.

Els capitalistes van esdevenir estratègics per al desenvolupament, sent els posseïdors de l'element indispensable per a cada nou salt a l'escala de la producció: el capital acumulat. En suma, en aquest context els capitalistes, més que afavorir la modernització, van capturar-ne la definició, van adquirir la capacitat de condicionar que els camins per al desenvolupament fossin aquells que donaven valor a les seves propietats i servien per a reproduir el seu estatus.

Andrew Jackson representa un successiu exemple de les contradiccions del context. Jackson va efectuar una reivindicació dels valors democràtics tradicionals al país i en aquest objectiu va atacar el banc i va pagar el deute públic. Tot i això, Jackson també encarnava un respecte a les institucions de propietat tradicionals i per això les seves accions no pretenien mutar els principals pilars en què s'erigia el poder dels capitalistes. Jackson pretenia habilitar de nou el poder democràtic a les masses, però sense trastocar gran part de les institucions políticossocials existents deixava tot el marge de maniobra als capitalistes.

Després, un trànsit cabdal per a l'abandonament de la perspectiva de conflicte jacksoniana va ser l'adopció del nou clivatge sobre l'esclavatge. L'esclavatge imposava una condició de dependència total que era molt negativitzada i que resultava incompatible amb el model del *free worker*. En canvi, aquest model proposava un marc de contractualisme descrit com a neutre, en un context capitalista de poder essencialment asimètric, on s'obviava la consideració que el treballador depèn d'un salari per a sobreviure. El *free work* brindava un marc per a una democràcia d'oportunitats, ja no per a una de garanties materials. Així, amb el gran enfrontament social per la qüestió de l'esclavatge, i la guerra civil, es va realitzar un moviment d'evitació de les definicions de la democràcia blanca basada en el criteri de l'autonomia. Aquest, en el fons, va ser un moviment que descartava la possibilitat real d'assolir el vell escenari.

Des dels temps del segon Jefferson, als EE.UU. van anar donant-se successius passos de naturalització de les institucions capitalistes, els quals representaven l'establiment d'àrees

de la societat que eren apropiats per l'autoritat normativa privada dels capitalistes i on la democràcia no hi podia entrar. Alhora, la democràcia ja no podia basar-se en la certesa de la provisió material i en l'autonomia econòmica i política. La democràcia moderna, cada cop més retirada de l'espai públic i basada en la privacitat, va haver de recolzar-se en les oportunitats per a una realització material i psicològica, en termes passius de consum i que calia extreure de la dinàmica competitiva del mercat capitalista.

Amb aquests fets que culminen a la guerra civil, es van preparar les condicions per a la radicalització dels processos d'acumulació i privatització, els quals van fer progressar el conflicte en la consolidació de les constants del capitalisme estadounidenc. En aquest trànsit prendria lloc la inversió de significats democràtics que s'apuntava a l'obra de Robert Dahl, on l'escenari polític autonomista i igualitari original seria finalment capgirat per a donar lloc a la identificació de democràcia i capitalisme, de la llibertat amb l'autoritat dels capitalistes i de la igualtat amb l'oportunitat de fer-se ric (Dahl, 2002: 67).

V - LA DEMOCRÀCIA DOMADA PEL CAPITALISME

Síntesi del capítol

El cas històric dels EE.UU. demostra la presència d'una contradicció entre l'expressió de la democràcia popular i els drets de propietat exclusius que feien de plataforma al capitalisme, ambdues instàncies habilitades per la tradició fundadora. Un dels reptes històrics característics de les elits va ser la reconducció del conflicte d'aquesta oposició, per tal d'evitar que es pogués arribar a posar en qüestió que la prioritat de la societat era el manteniment dels drets dels propietaris. Per a salvaguardar el projecte polític capitalista, la pròpia idea de democràcia hauria de ser mutada.

Passada la guerra civil, els EE.UU. eren un escenari en què els capitalistes trobaven a la seva disposició els canals d'un mercat integrat extensíssim i de fonts de recursos naturals enormes. Així, es plantejava un successiu procés d'acumulació i centralització de propietats, que definiria les capacitats d'una figura de capitalista reconcentrat. Aquests grans capitalistes van definir el curs de la reconstrucció del país i el seu desenvolupament ulterior. Amb això es va portar a una major i més manifesta tensió amb la definició de la democràcia al país, a mida que s'imposava l'hegemonia d'una nova casta de propietaris amb capacitat de mutar-ho absolutament tot al seu voltant. En un context així no tenia sentit una democràcia amb un horitzó autonomista i igualitari com en el vell escenari post-colonial, i en contra d'això es van anar aixecant les diferents onades de mobilitzacions obreres.

Significativament, el "salt modernitzador" als EE.UU. no tenia només relació amb l'objectiu d'assegurar un ordre intern al país per als propietaris, sinó que també s'encarava a la generació d'un poder prou gran com per a projectar-lo a la competència de les relacions internacionals. I, més enllà, calia que els capitalistes dels EE.UU. fossin incorporats a la xarxa de capitalistes internacionals. Això va barrar definitivament l'horitzó de la independència nacional dels EE.UU., des de la que s'havia estat sustentant també la seva especificitat democràtica. Els EE.UU. s'havien de fer un camp fèrtil per a què a través de la seva xarxa productiva viatgés també el capital internacional i per això calia eliminar les velles ínfulas característicament autonomistes al país. Va caldre tot un procés de revolució conservadora a finals del XIX i principis del XX per tal de practicar aquests canvis, en oposició de tota una massa poblacional que s'havia vist dramàticament alienada del seu caràcter històric diferencial i sofria en massa la desposseïció.

Aquests processos van ser cabdals per tal de tancar el model social dels EE.UU. en la seva formulació moderna. Així es conformava l'última fase del segle i mig d'història que va caldre per a aplicar la preeminència político-institucional del mercat i el capitalisme al país. En tot aquest trànsit, els elements clau per a la dialèctica de canvis seguien sent la propietat capitalista i la democràcia, en la seva oposició ineludible. Per això, per tal d'aplicar un "capitalisme homologable" a les relacions internacionals, el que va caldre als EE.UU. va ser donar la volta definitivament als elements que fonamentaven la vella democràcia popular autonomista.

Índex del capítol

5.1 - Punt de partida: el paper de la guerra en un punt cabdal de la història (p. 297)

5.1.1 - El mitjà del diner entre les constants del mercat capitalista

El rol dels canvistes i prestadors a la història · La forma de l'interès monetari transnacional

5.1.2 - L'ancoratge de l'interès transnacional als EE.UU.: la guerra civil i la independència nacional

Les eines democràtiques contra l'hegemonia dels grans banquers · L'oportunitat de la guerra civil en la integració dels EE.UU. a la xarxa bancària internacional

5.1.3 - La disjuntiva històrica i la major potència dels repertoris capitalistes

Els Greenbacks i la seva inconveniència per a l'acumulació capitalista · El final de les idees pastorals després de la guerra civil

5.2 - Tendències estructurals enfrontades: la nova escala de l'acumulació i el sorgiment del moviment obrer (p. 305)

5.2.1 - Consolidació de l'acumulació dels agents productius en un mercat enorme: els Robber Barons

Els recursos a disposició dels nous agents capitalistes · Les eines per al nou salt acumulador dels Robber Barons · El nou poder després de la guerra: les ambigüitats de la nova època · La tendència a l'engrandiment i el xoc entre grans capitalistes · El boom de postguerra i la progressió del poder dels capitalistes · La impunitat operativa dels grans capitalistes autocràtics · Un pas més enllà en el poder cap a l'hegemonia política i el final de l'era dels petits propietaris

5.2.2 - El sorgiment d'un moviment obrer autòcton als EE.UU.

Els particulars orígens de les organitzacions del treball · El treball en relació amb les reivindicacions democràtiques · Les primeres organitzacions obreres fins la guerra de 1812 · Ressorgiment de les organitzacions obreres amb les seves velles debilitats · La tendència de les institucions capitalistes a la destrucció de l'estatus dels treballadors · L'evolució dels programes obrers cap a les polítiques de classe · Les posicions obreres davant la guerra civil · Els nous reptes per al treball derivats de la guerra civil

5.3 - La consolidació del nou ordenament productiu i les seves conseqüències (p. 330)

5.3.1 - El poder dels Robber Barons i les corporacions per a controlar la producció

La "morganificació" de l'economia i els seus límits · L'aparició de les grans mobilitzacions obreres contra l'autoritat dels barons

5.3.2 - Les grans batalles del treball a la Gilded Age

Del vell paradigma de l'overproduction al nou de l'underconsumption · La confirmació de la necessitat d'instruments de lluita per al moviment obrer · El primer pic de conflictivitat i el sorgiment dels Knights of Labor · El sorgiment del moviment obrer conservador · L'arribada d'una violència pitjor que la d'Europa a la nació escollida

5.3.3 - La Progressive Era i la desactivació de la insurrecció del treball

La falta de consum com a problema social · Repensant les nocions sobre el valor social: producció, consum i llibertat · El treball davant dels reptes de la Progressive Era · El poder dels capitalistes per a neutralitzar els repertoris de contenda del treball

5.4 - La revolució conservadora a les institucions socials (p. 348)

5.4.1 - Reformulació dels pilars culturals de l'ètica productivista i la democràcia material

Les noves institucions de producció de coneixement i l'àmplia reconcepció del rol social del diner a la postguerra · Els reptes interpretatius de la Gilded Age per a desactivar la vella democràcia · La perspectiva del consum consubstancial a les propostes de la Progressive Age · La moderna ciència social estadounidenca com a valedora del consumisme

5.4.2 - La reconstrucció corporativa de l'estructura de propietat

L'acumulació de poder dels grans capitalistes i les seves conseqüències polítiques · La crisi per causa de la dinàmica expansiva dels grans capitalistes · L'Era Progressiva com a adaptació de la política al capitalisme corporatiu · La substitució del paradigma del mercat competitiu · El paradigma dels petits propietaris com a obstacle a l'ecologia normativa de les corporacions · La imposició del paradigma corporatiu per sobre de la tradició

5.4.3 - La necessària adaptació de l'Estat a l'hegemonia de les corporacions

Les combinacions com a instrument per a guanyar un control sobre la producció · El consens entre petits i grans capitalistes en contra del treball · La necessària mediació política per a satisfer les necessitats de les corporacions · L'equilibri normatiu desitjat per les corporacions per a blindar el seu control de la producció · La reforma financera com a element indispensable de l'hegemonia corporativa i l'ambigua figura presidencial · El nou punt de reunió del consens corporatiu a la política · El liberalisme emergent com a plataforma de la cabdal reforma financera · La reforma financera i la transfiguració dels instruments productius · La conspiració de Morgan per a la creació de la Reserva Federal · La refundació del deute nacional i l'ingrés a un gran esquema internacional de dependències capitalistes · La significació filosòfico-política de la Progressive Age: propietat i poder reformulats

5.5 - El tancament del model social (p. 386)

5.5.1 - La subjugació final del treball a la societat capitalista

L'ascens del radicalisme socialista i les contramesures del capital · La nova hegemonia dels capitalistes després de la Guerra Mundial · L'arribada del New Deal

5.5.2 - El final de les qüestions democràtiques de part del treball

El rol del consum a l'hora de desplaçar la Labor Question · La tendència sistèmica a la minimització de les inclinacions universalistes democràtiques · La fallida del socialisme i els nous models col·lectius dels capitalistes

5.6 – Conclusions (p. 395)

5.1 - Punt de partida: el paper de la guerra en un punt cabdal de la història

5.1.1 - El mitjà del diner entre les constants del mercat capitalista

El rol dels canvistes i prestadors a la història

Durant la història de la civilització occidental l'activitat de produir i mantenir un mitjà d'intercanvi com el diner ha resultat estratègica. A cada escenari el rol estratègic del que gaudien els canvistes i prestadors els dotava d'un poder diferencial; encara que mai tant com a l'escenari capitalista desenvolupat. A l'escenari de la Roma clàssica es va relacionar la revolució de Cèsar amb l'assoliment del control de l'emissió de diner, que restava en mans d'alguns oligarques republicans.³⁴¹ Amb l'escassetat de diner s'hauria afavorit una transferència de propietats cap als que el sustentaven en monopoli, o als agents pròxims a aquest entramat, conduint a la coneguda *pleonexia* romana. Amb la sortida de l'edat mitjana es va produir el descobriment de què es podia extreure un benefici de l'aprofitament dels cicles econòmics, amb el que les activitats dels que mantenien el mitjà d'intercanvi tornarien a guanyar en importància estratègica. Conscients d'aquesta situació, la classe dels canvistes mirava sempre de reafirmar el seu control sobre el monopoli del diner. I el context on van trobar un major respecte a la seva llibertat de propietaris, així com un ambient receptiu a les seves innovacions productives, va ser el d'Anglaterra.

Encara i així, el poder estratègic dels canvistes entrava en freqüents conflictes amb l'autoritat monàrquica. Al segle XI, el rei Henry I va idear un sistema de valor d'intercanvi basat en uns pals llargs on es feien unes marques per a computar la comptabilitat. El sistema del rei Henry I tenia l'avantatge que no depenia dels tractes amb els canvistes per a establir acords de finançament i per això el seu ús es va mantenir fins les campanyes en contra per part del Banc d'Anglaterra a finals del segle XVII. Al segle XVI, la reina Elisabeth també va recórrer a l'encunyació de diner governamental per tal d'evitar la dependència excessiva respecte els canvistes. Però Cromwell, per la seva banda, en atacar l'edifici institucional monàrquic va haver de buscar el finançament d'aquest estrat social i després va haver de fer-ne concessions legislatives en el moment d'afirmar la seva revolució. I els canvistes serien els estratègics finançadors, també, de la invasió i restauració orangista.

Amb tota aquesta inestabilitat i les múltiples guerres en què s'havia vist involucrada, la corona anglesa es va trobar arruïnada a finals del segle XVII. Moment en què es va concedir la formació del Bank of England, el 1694, com a recurs per al refinançament. Tot i l'aparença del seu nom, el banc era de control privat i orientat a la consecució de beneficis privats.³⁴² Més encara, els canvistes privilegiats van aconseguir el control monopolista de la creació de diner. En nom del govern anglès, els banquers tenien la prerrogativa de crear diner del no res.

Feia temps, els canvistes s'havien adonat que podien emetre préstecs en notes molt per sobre del valor mantingut en reserva, recollint així uns interessos multiplicats. Així es mobilitzava un valor molt superior al del valor de canvi amb base en el metall real que hi havia per a cobrir els préstecs. Amb la fundació del Banc d'Anglaterra seria aquesta

---

³⁴¹ Per a una interessant revisió del procés d'ascens al poder de la classe dels capitalistes a la república romana clàssica vegi's: Rosenberg (1926).

³⁴² Una perspectiva interessant sobre les forces socials implicades a la formació del Bank of England i sobre el seu model original, el Bank of Amsterdam, es pot trobar a l'article de Goodman, H., "The Formation of the Bank of England: A response to Changing Political and Economic Climate, 1694" (2009) a *Penn History Review*, Vol. 17, Iss. 1 [2009], Art. 2.

institució la que començaria a explotar més decididament aquest sistema conegut com de la “reserva fraccional”. Cal adonar-se de la significació d’aquest moment, en què les activitats experimentades pels propietaris durant les repressives edats mitjanes adquirien una gran confirmació institucional. Sens dubte, la pràctica innovadora del Banc d’Anglaterra va tenir un impacte brutal a la història. A través d’ell es podia esquivar la sanció de la moral cristiana contra la usura, que havia intentat mantenir el control sobre un tipus concret de moral egoista desconnectada del col·lectiu.

A més, els banquers anglesos aviat s’adonarien que el seu era un instrument únic per a enriquir-se. S’adonarien que hi havia un nou marge d’activitat econòmica a explotar, en percebre que quan s’emetien més diners la resta dels que hi havia en circulació perdien valor i que es podien fer beneficis gràcies, tan sols, a la capacitat de controlar els cicles d’expansió i de contracció del mitjà monetari. Donat que els banquers tenien la capacitat de crear diners del no res, els governants eren els primers que els en demanarien, i per a pagar-los aquest deute haurien d’instituir una taxació directa sobre la població.

Els anglesos es van veure en la necessitat de taxar les activitats de les colònies per a pagar el seu propi deute nacional; una necessitat que tenia molt a veure amb el deute nacional establert amb els banquers. Però a les colònies, com en tants altres aspectes, es va mostrar una resistència característica a l’aplicació del mitjà monetari dels capitalistes anglesos. Donat que el diner es trobava en mans dels canvistes anglesos, a les distants colònies es va començar a emetre el *Colonial Scrip*, una forma monetària alternativa, no basada en un metall preciós i sense un interès.³⁴³ Aquest era un diner basat únicament en la bona fe de la comunitat per a respectar-ne el valor i les relacions de deute i que per aquestes característiques no comportava un retorn automàtic d’una part del valor cap a la metròpoli. Aquesta va ser la principal raó per a l’establiment de la *Currency Act* el 1764, que prohibia el mitjà monetari colonial i abocava a fer servir l’or i la plata que controlava el Banc d’Anglaterra. Aquest acabaria sent, en paraules del propi Franklin, un dels detonants de l’esclat revolucionari.³⁴⁴

Un cop confirmada la independència de les colònies, la influència dels llaços amb Londres va seguir sentint-se a través de la xarxa de relacions dels federalistes. Robert Morris va ser el fundador del primer intent de banc emmirallat en el central d’Anglaterra. Aquest va ser el Banc of North America, fundat el 1781. Amb ell, Morris va començar a prestar-se diners a sí mateix i als seus amics. Per aquesta pràctica fraudulenta a partir de 1785 es va decidir no prorrogar-ne l’existència. El següent intent de Morris i el seu deixeble Hamilton, es presentaria enmig d’una campanya de publicitat i de pressió molt més ambiciosa. Es va engregar una campanya per a desprestigiar el *fiat money* colonial i per a afavorir el tipus de diner privat generat per Morris, Hamilton, Thomas Willing i els banquers europeus associats.³⁴⁵ I cal veure la manera en què això representava una dimensió del conflicte per la neutralització de la democràcia al país.

La forma de l’interès monetari transnacional

A finals del segle XVIII, Moses Amschel Bauer era un canvista i orfebre avantatjat a Frankfurt. El seu fill, Mayer Amschel Bauer, ja es va dedicar a fer préstecs a diferents

---

³⁴³ Un altre exemple del marge d’acció que concedia la distància amb el centre metropolità del poder.

³⁴⁴ L’opinió de Franklin era que les colònies podien haver suportat la taxa al te si no fos perquè els britànics els havien arrabassat la capacitat d’emetre el diner colonial propi, tal com es recull a l’obra de J. R. Elsom, *Lightning Over the Treasury Building* (1941).

³⁴⁵ Aquests esdeveniments es troben reflectits a l’obra canònica de Paul, R., *The Case for Gold* (2007), publicada pel Ludwig von Mises Institute d’Auburn, Alabama.

corts europees i va adoptar per a tot el seu llinatge l'apel·latiu amb què era designat el domicili familiar: "Rothschild". Els seus cinc fills van establir-se al negoci bancari a cinc ciutats europees diferents. Nathan, l'enviat a Londres, en el decurs de la seva vida va arribar a fer-se amb el control majoritari de l'accionariat del Banc d'Anglaterra. Abans d'això inclòs, al seu pare li seria atribuiria la famosa frase de "deixeu-me emetre i controlar el diner d'una nació i no m'importarà qui en faci les lleis".

Els Rothschild van progressar a la convulsa Europa d'inicis del XIX, curiosament també amb la intervenció indirecta de Thomas Jefferson. La compra de Louisiana va comportar el pagament d'una suma de 3 milions de lliures d'or per part dels EE.UU., que Napoleó Bonaparte va invertir immediatament en la construcció d'un exèrcit amb el qual aterroritzar les monarquies europees. Àustria, Prússia i Rússia van contreure deutes amb els banquers anglesos intentant aturar l'avenç de l'exèrcit francès. I Nathan Rothschild va fer-hi un negoci important amb això i després finançant la campanya de Wellington a Espanya, que va significar una victòria decisiva per al derrocament de l'Emperador Napoleó i per a enviar-lo a Elba.

Però en el moment del retorn de Napoleó seria quan Nathan Rothschild va fer el seu més gran negoci, apostant sobre el destí de la batalla de Waterloo. Nathan tenia el sistema de correus més ràpid del moment, cosa que li permetria conèixer el signe de la batalla abans que ningú. En saber de la victòria d'Anglaterra, va aparèixer al *stock exchange* amb aspecte abatut i venent els seus títols sobre el deute del govern, per tal que tothom el veiés i comencés a vendre també. Aquest era el moment que un dels seus agents va aprofitar per a comprar i fer-se amb el control del deute i el Banc d'Anglaterra.

Amb operacions com aquesta és com els Rothschild van fer-se una de les famílies més riques del món. Sens dubte, jugades d'aquesta natura ja parlen de la pèrdua d'una part important de les morals tradicionals, lligades a la nació, que haurien servit de refrenament en èpoques anteriors. Un bon exemple n'és la observació del propi Napoleó, que coneixent la situació comentaria que el diner i els financers no tenien "pàtria, patriotisme ni decència".³⁴⁶

5.1.2 - L'ancoratge de l'interès transnacional als EE.UU.: la guerra civil i la independència nacional

Les eines democràtiques contra l'hegemonia dels grans banquers

La forma que va prendre el primer Banc dels Estats Units s'ha d'atribuir a les idees i les maquinacions polítiques de la xarxa de gent pròxima a l'estrat dels banquers amb vincles internacionals. Simptomàticament, només un 20% de l'accionariat del BUS es mantindria en mans del govern, però aquestes accions no havien de servir per a exercir alguna funció pública de control, sinó per a crear els fons que després serien fets servir pels agents privats privilegiats, en el que era una inversió sense cap mena de risc. De fet, s'afirma que el pagament d'aquestes primeres accions del BUS ni tan sols va arribar a fer-se efectiu, simplement se'n van apropiari dels fons i van començar a cobrar els interessos.³⁴⁷ Tot en el nom del poble dels EE.UU. Jefferson se'n lamentaria prou de no haver sabut intervenir abans que aquesta relació entre les funcions públiques i els capitalistes s'hagués establert. A partir de llavors, el tipus de deute creat ja no podria ser abolit, com a mínim sense causar un daltabaix a l'economia del país.

³⁴⁶ Aquests esdeveniments apareixen ressenyats a l'obra de Chris Diamond *The History of Money* (2012).

³⁴⁷ La jugada està recollida a l'obra de Diamond (2012).

Però el banc no seria reinstituït al final de la seva acta de constitució perquè la seva existència causava massa intranquil·litat als moviments democràtics. És molt significatiu que les amenaces de guerra contra el nou país s'iniciessin just en el moment en què es va prendre aquesta decisió. Anglaterra va declarar la guerra el 1812 i va posar els tot just creats EE.UU. en una situació molt compromesa, en què la capital va arribar a ser cremada per tropes angleses. I segurament, l'exèrcit anglès no arribaria a esclafar els EE.UU. per la circumstància que a Europa Napoleó encara suposava una amenaça. El 1816, Napoleó va ser enviat al seu exili final a Santa Elena, però als EE.UU. ja s'havia compost una nova proposta i iniciativa per a retornar el banc a la vida (Wilentz, 2005). Si més no, el principal problema amb què es va trobar aquest projecte no seria altre que el moviment democràtic jacksonià.

Jackson va plantar el veto presidencial davant la marxa de retorn del banc, arribant fins al punt que cap dels implicats en aquest projecte havia pogut aventurar en nom de la democràcia. Jackson ho expressava així: “No són pas els nostres ciutadans els que han de rebre el favor del govern? Més de 8 milions d'accions d'aquest banc es troben en mans d'estrangers... És que no representa un perill per a la nostra llibertat i independència un banc la identitat del qual te tan poc a veure amb el nostre país? [...] Controlar el nostre diner, rebre els nostres fons públics i mantenir milers dels nostres ciutadans en dependència seria quelcom més terrible i perillós que el poder militar de l'enemic”.³⁴⁸

Però un cop plantat el veto Jackson encara va haver de suportar enormes campanyes publicitàries i de pressió i passar diverses votacions al Congrés. Però Jackson, en la seva figura institucional, va ser més fort que tot aquest “cinturó de transmissió” de l'interès capitalista que creixia en coordinació. Un cop reafirmada la seva mesura, Jackson va haver de despatxar dos secretaris del Tresor, fins que en va trobar un que es va mostrar disposat a fer-li cas i va retirar els fons del govern del banc. Als membres de la xarxa civil que pugnava soterradament per sabotejar les mesures del seu govern, Jackson els va dir que: “Sou una colla d'escurçons i de lladres! He pres la determinació de fer-vos fora i per l'Etern que us faré fora!”.³⁴⁹

Per altra banda, les maquinacions de gent com Nicholas Biddle, les actituds, com més enllà les amenaces i les accions en contra del govern, no van ser titllades d'antipatriòtiques i de traïdores. No serien vistes com una pràctica de conspiració contra el propi àmbit nacional, en un subjecte capaç d'afirmar que “res més que un patiment prou estès produirà un efecte al Congrés [...] La nostra única seguretat es seguir un pla constant de ferma restricció – i no tinc cap dubte de què aquest rumb portarà finalment cap a la restauració de la moneda i la reinstitució del banc”.³⁵⁰ Biddle només seria sancionat públicament a través de l'excepcionalitat del caràcter de la presidència de Jackson, que va engegar una acusació, així com una investigació pública sobre el paper conspiratiu jugat per la institució bancària. Jackson, més enllà, va eradicar el deute nacional i va encarar-se a la progressió de l'hegemonia normativa del capitalisme. Potser tot això resulti significatiu a l'hora d'explicar que ell fos el primer president dels EE.UU. que va patir un intent d'assassinat mentre era al càrrec.³⁵¹ Però aquest va fallar miraculosament. En canvi, seria

---

³⁴⁸ Extret del missatge de part del president Jackson al Senat sobre la qüestió del veto al Banc dels EE.UU., del 10 de juliol de 1832.

³⁴⁹ De les transcripcions originals de la reunió d'un comitè de ciutadans amb el president Jackson, al febrer de 1834, segons Stan V. Henkels a *Andrew Jackson and the Bank of the United States* (1928).

³⁵⁰ Referenciada a Mike Kirchubel, *Vile Acts of Evil. Volume 1 - Banking in America* (2009).

³⁵¹ No falten testimonis, en aquest cas, sobre la implicació d'agents dels grans banquers internacionals a l'hora de “posar les pistoles a les mans” d'un agressor que estava mig tronat.

Jackson el que mataria el banc i evitaria la consolidació d'un monopoli sobre el diner, una mesura la correcció de la qual duria 77 anys als partidaris dels interessos bancaris.

Però Jackson no va destruir els principals pilars del multifacètic poder que havien guanyat els propietaris, ja que entre d'altres els va deixar intacte el sistema fraccional de reserves bancàries, que era una de les seves grans innovacions. A més, la mesura de retirar els fons públics del gran banc per a posar-los en bancs estatals escollits tampoc resultaria massa peremptòria, ja que l'únic que es feia així era substituir un poder central per un sistema de múltiples centres del mateix tipus de poder corruptor – el qual en sí mateix tampoc deixava de ser una distorsió del camí que haurien planejat els grans banquers. En aquell moment, però, seria l'única opció que apareixeria a la ment del president.

Igualment imperfectes serien les mesures aplicades sobre la forma del diner, en què l'opció del *hard money* es va presentar com l'única aplicable per tal d'evitar el tipus de prestidigitacions amb el valor que practicaven els banquers. Però potser no s'observà degudament que els metalls de canvi – l'or i la plata – també es trobaven sota el control dels banquers internacionals. En els anys següents es van deixar sentir els efectes de la inestabilitat monetària, alhora que la institució de la Tresoreria Independent de Van Buren rebia constants atacs i sabotatges. Això fins que la perspectiva d'una guerra civil a punt d'esclatar va oferir una nova oportunitat per a controlar el destí de les institucions dels EE.UU.

L'oportunitat de la guerra civil en la integració dels EE.UU. a la xarxa bancària internacional

La mera elecció d'un perfil polític com el de Lincoln ja abocava a la guerra civil, per trastocar el tipus d'equilibri de poder al que estaven acostumades les elits sudistes. Però n'hi va haver d'altres causes intervenint, sumades a les endògenes determinants.

Entre les causes directes per a la guerra la qüestió de la institució de l'esclavatge sens dubte que era molt important, però no per al president. Per a Lincoln la prioritat estratègica era seguir apaivagant la qüestió de l'esclavatge per tal d'assegurar la unió entre tots els estats, que en constituïa la força nacional i l'únic baluard per a la seva independència. Per això va afirmar que ell no es sentia imbuït de cap dret especial per a revocar la institució de l'esclavatge allà on ja existia. En canvi, Lincoln pretenia protegir els poders productius combinats reunits a la Unió i per això va establir tarifes proteccionistes per a les manufactures del nord.³⁵² Una mesura que si més no va enfadar els exportadors anglesos, que van arribar a fregar el boicot contra el cotó sudista. Resulta difícil pensar que apretar al punt sensible de les relacions comercials no fos una pràctica plenament conscient per part dels anglesos, per a fer que el sud hagués de pagar més pels béns manufacturats i reduir els beneficis del seu cotó, abocant-los encara més a la guerra civil.

Els EE.UU. es trobaven en vies de constituir un mercat integrat enorme, amb quantitats gegantines de recursos i produint una enorme riquesa, que no era així explotada a plena potencia pels banquers internacionals avantatjats i sí per unes elits autòctones descoordinades del seu sistema, cosa que constituïa un mal exemple. Més enllà, els EE.UU. podien constituir-se en un nou i formidable poder independent a l'escena internacional. La guerra civil oferia una bona oportunitat per a interferir en això. Bismarck mateix arribaria a afirmar que els plans per particionar els EE.UU. es van veure activament afavorits pels interessos alineats amb els dels banquers internacionals, ja que

---

³⁵² En l'enorme mercat interior que generava la producció de materials primaris per part del sud, que s'enviaven al nord i aquests en retornaven objectes manufacturats. Aquesta era la força econòmica del país en la competència amb capitals estrangers.

per a ells representaria una amenaça si es mantenien units. De fet, des del mateix moment de la imposició de la Doctrina Monroe els EE.UU. s'havien constituït en els guardians dels canals de la colonització d'Amèrica del Sud i això, per sí mateix, seria tota una molèstia per a alguns.

Serien aquestes les raons combinades que van portar a Napoleó III al seu intent, pagat en part amb fons anglesos, d'envair Mèxic i mantenir els seus exèrcits a l'espera abans de recuperar l'antiga part francesa de la Unió. Mentrestant, tropes angleses d'uns 11.000 efectius s'apostaven pròximes a la frontera canadenca. Tot plegat, quan la conflagració entre els estats de la Unió ja havia començat.

En un any crucial per al destí de la Unió, com va ser el 1861, Lincoln i el secretari del Tresor Salmon Chase van haver de viatjar a New York per a reunir-se amb els representants de la banca i demanar-los un préstec indispensable per a finançar l'esforç bèl·lic en marxa. Els banquers van oferir el préstec a un interès del 24 al 36 % i resulta difícil pensar que darrera aquesta oferta no hi hagués una voluntat política de veure fracassar Lincoln. Aquest va dir que no al tracte i va començar a pensar en altres maneres de finançar-se.³⁵³

La solució, audaç i innovadora, la va aportar el coronel Dick Taylor, un amic personal de Lincoln, que va conduir-lo a instituir els *Greenbacks*, una moneda *fiat* de curs legal que el govern tenia l'atribució de crear pel primer article de la seva Constitució. La moneda, que sustentaria el deute del govern, es basaria únicament en la bona fe d'aquest govern per a retornar-la i per tenir aquesta finalitat no se la carregaria amb cap interès. Lincoln diria que aquesta constituiria la seva major oportunitat creativa: la de posar "el diner al servei de la humanitat" i no a l'inrevés. També ha de resultar significatiu que el prestigiós *Times* de Londres esclatés al mateix instant afirmant que calia eradicar aquell tipus d'experiments.³⁵⁴

Si més no, per a guanyar-se l'aquiescència de les classes banqueres autòctones cap als seus plans monetaris, Lincoln va haver de concedir una contrapartida en l'establiment de la *National Banking Act* el 1863. Aquesta oferia un estatus lliure d'impostos als bancs nacionals i també els deixava instituir una nova forma monetària en notes bancàries. Amb la mesura, a més, no caldria instituir més *Greenbacks*, els quals, per dir-ho així, no feien fer negoci a ningú. Amb tot plegat, el govern dels EE.UU. seguia atrapat en la mateixa trampa en els anys per venir: tot i mantenir un superàvit, no es trobarien en disposició d'abolir el deute nacional perquè això hauria significat eliminar dels circuits gairebé tot el volum de diner existent. El diner privat és la sang del capitalisme, sense ell no es pot produir el salt modernitzador. El diner privat és allò que permet instituir un deute de les

---

³⁵³ Aquests fets es poden trobar ressenyats a l'obra biogràfica de John Niven, *The Salmon P. Chase Papers* (1995). Un recurs interessant per recolzar els arguments fets servir aquí es pot trobar a la pàgina web <http://abrahamlincolnclassroom.org/> [últim accés 31/5/2015].

³⁵⁴ Al documental audiovisual dirigit per William T. Still i produït per Patrick S. J. Carmack, *The Money Masters* (1996), es parla d'una cita [de l'any 1862] que diu: "Si aquesta maligna política financera, que té el seu origen a la República Nord-americana, sobrevisqués, llavors aquell govern produiria el seu propi diner sense cost. Pagaria els seus propis deutes i existiria sense deute. Tindria tots els diners necessaris per a mantenir les seves xarxes comercials. Es tornaria pròsper i amb un poder sense precedent a la història dels governs civilitzats del món. Els cervells i la riquesa de tots els països marxaria cap a Amèrica del Nord. Aquell govern ha de ser destruït, o destruiria cada monarquia al globus".

Si més no, la cita no es troba a l'arxiu del *Times* per a referenciar-la. L'ús és del productor de la peça documental, qui afirma que se la pot trobar en documents de 1898, i atribueix la seva existència a una nota editorial censurada. Per altra banda, si la nota fos falsa això s'hauria d'explicar per l'efecte, improbable, d'una conspiració en contra del poder dels banquers, per a difamar-los.

comunitats cap als agents capitalistes i en la seva forma institucional determina que no hi ha modernitat sense aquest deute.

Per l'altra banda, en aquest convuls escenari de la guerra civil els EE.UU. van rebre una ajuda inesperada en el tsar Alexander II, qui voldria evitar que els banquers establissin un banc central i el seu poder a Rússia. El tsar va posicionar-se en contra de la intervenció externa a la guerra i va enviar la seva flota a San Francisco com a element de control.³⁵⁵ Així, el tsar va oposar-se a la partició dels EE.UU., a la seva integració a la xarxa de poder omnímode de la banca internacional i a una disminució dels pols de poder a l'escena internacional. Així va ser com finalment s'evitaria la intervenció i el nord va poder imposar-se militarment a les tropes del sud.

5.1.3 - La disjuntiva històrica i la major potència dels repertoris capitalistes

Els Greenbacks i la seva inconveniència per a l'acumulació capitalista

Lincoln va contradir les conveniències d'una forma de poder internacional i aquest cop el seu intent d'assassinat no va resultar fallit, com és famosa la història.³⁵⁶ I Chase, per la seva banda, es lamentaria públicament d'haver concedit la creació de la *National Banking Act* i d'haver deixat sobreviure així el sistema del deute. No resulta incoherent que els banquers internacionals volguessin implantar un sistema basat en l'or – or que ells controlaven – i no pas en *Greenbacks*. Això seria així no pas per un argument d'assegurar la solvència financera de les pròpies inversions, sinó per un argument de control monopolístic sobre un component estratègic del sistema productiu i per un poder social corresponent. Només uns anys després de l'assassinat de Lincoln, diversos servidors públics varen ser subornats per a pressionar per una llei per a la desmonetarització de la plata, donat que feia poc temps s'havien trobat uns jaciments de plata als estats de l'oest, n'hi havia molta i s'havia tornat difícil de controlar.

Tampoc costa d'imaginar el perill històric que va significar la concepció dels *Greenbacks* i l'amenaça multiplicada que hauria resultat de fer-ne una institució permanent. El resultat final de la guerra de secessió va resultar en un *second best* per als grans interessos financers, encara descoordinats en la interacció de diverses regions del planeta i encara amb un peu prou inestable als EE.UU. La guerra havia significat una oportunitat per a eliminar una erupcions de creativitat institucional que podia significar un avenç impensat de la democràcia. Els *Greenbacks*, d'haver estat consolidats com el diner bàsic de la societat, sens dubte haurien portat a la tendència cap a un model ben diferent dels intercanvis, afectant

---

³⁵⁵ El periodista Thurlow Weed va anotar aquest fet a les seves memòries. Weed, T. *Life of Thurlow Weed. Vol. II. Memoir of Thurlow Weed* (1883).

³⁵⁶ El 1934, un polític canadenc anomenat McGuire va afirmar a la Càmera dels Comuns que John Wilkes Booth no era altra cosa que un mercenari. I si d'altra banda resulta cert que això no podrà ser provat, el que sí que resulta prou notori és que Booth encarnava un perfil de reaccionari antidemòcrata força sinistre, en els trets de personalitat del futur KKK, i en una filiació organitzativa no sense connexions amb ell. John Wilkes Booth i la sinistra ordre dels Knights of the Golden Circle, mantenien viva aquella mirada a una aventura imperialista amb un peu al centre i al sud d'Amèrica, com Aaron Burr. Després de la guerra s'haurien mantingut com una organització secreta, latent, per a donar suport a una eventual segona insurrecció sudista. D'aquí passarien a anomenar-se Knights of the Kuklos – “cercle” en grec – i d'aquí al conegut Ku Klux Klan, que representa el segell més reaccionari, supremacista i filofeixista que s'ha destil·lat del particular caràcter de certes elits i estrats populars estatunidencs. I que obstinadament ha aconseguit sobreviure fins èpoques prou modernes – com per a deixar-los protagonitzar successos tan lamentables com els assassinats de Greensboro el 1979 –, gràcies precisament a les seves reconversions cap a formes populars de la seva ideologia.

directament sobre les esferes de la producció i en la seva interrelació tan propera amb la política.³⁵⁷ Però això és fer especulacions històriques.

Theodore R. Thoren i Richard F. Warner, a la seva obra *The Truth in Money Book* (1980), afirmaren què per a consolidar l'aprofitament d'aquest negoci en la tinença monopolística del control sobre el diner va caldre aprovar el 1866 la *Contraction Act*, per a reduir dràsticament el volum de *Greenbacks* en circulació. I a partir d'aquí va caldre que els grans interessos bancaris es poguessin situar a favor dels pànics financers que apareixerien de manera recurrent a finals del XIX i principis del XX, per tal d'afirmar finalment el seu projecte d'obtenir el control dels elements financers del país, a través del model del banc central i de la *Federal Reserve Act* el 1913.

El final de les idees pastorals després de la guerra civil

En aquest context mutat per l'acció privilegiada dels grans propietaris, les bases populars en procés de creixent proletarització haurien d'implicar molts recursos per a arribar a percebre què era el que s'havia perdut de la vella democràcia i els camins possibles per a reconquerir-la. En la deriva cap a la guerra, en realitat, havien crescut diversos models diferents del que es podria considerar la "democràcia", sorgida dels seus característics àmbits contextuals.

Al sud es promulgava una democràcia organicista tradicionalista, amb els homes blancs privilegiats i jerarquitzats pel seu grau de propietats i els negres i les dones fora de l'esfera política, vedats més aviat a arribar a inserir's-hi. Al sud n'hi havia que voldrien escapar a aquesta ordenació i, com als estats de l'oest, promulgarien el model de compacte social més igualitari, basat en la producció agrària i la repartició de les propietats. Però aquest model també portava annexionada una moral prou individualista, com per a arribar a ignorar l'efecte d'estrenyiment de l'espai públic que s'imposava amb la societat modernitzada. I, finalment, al nord més industrialitzat l'únic projecte de fer guanyar poder social a les masses – ja ineludiblement proletàries – passaria per adaptar les velles idees del progrés il·lustrat a una definició amb més components de control social conservador.

La guerra va comportar una validació per la via agonística del model productiu que s'expandia des del nord. Amb ella es va imposar la perspectiva d'institucionalitzar un mercat essencialment no intervingut pel govern per a assegurar la lliure competència de tots els ciutadans lliures. Aquest seria el context on es produiria la necessària i instrumental proclama de l'emancipació dels esclaus negres, en la introducció a la Constitució de la XIII i la XIV esmena, que després seria aprofitada de manera audaç per a reclamar drets inalienables a les corporacions. El model del nord necessitava imposar una sèrie de constriccions de la conducta social tradicional, les quals eren necessàries per a l'estable funcionament del mercat. En aquest context, la proclama de l'emancipació va presentar-se com una necessitat circumstancial: calia alliberar la *rabble* negra per a convidar-la a inserir-se en el mateix tipus de relacions socials que la creixent *rabble* blanca.

Apartats alguns impediments més per al creixement d'un enorme mercat homogeni i integrat entre sud i nord, els grans agents productius presents a l'escena, veient les possibilitats d'una ulterior acumulació, van començar a planejar i assajar mètodes per a una mobilització de recursos encara a una escala major de l'aprofitament. Cal notar que això no comportaria una nova escala de generació de servei públic i de satisfacció de les

---

³⁵⁷ Encara que l'argument per a impulsar-la n'era un de tècnic, també existia entre ell un argument polític dins els marges de concepció de les relacions propietàries angleses, per a neutralitzar el privilegi social a través del control sobre el mitjà estratègic del diner. És a dir, la mesura tenia un gran potencial de canvi sense presentar un argument de classe i d'aquí també que la classe contrària sí que li presentés un contrargument de classe.

necessitats de la ciutadania, sinó una nova escala d'exploració dels recursos de tota mena i una nova escala del seu benefici. La millora en el servei públic seria només un benefici col·lateral, circumstancialment guanyat.

Així, els grans capitalistes van arribar a ser els elements més hàbils per a liderar la marxa dels canvis, imposant les seves pràctiques i el seu criteri rector no democràtic des de l'esfera de la producció, per a incidir en la forma essencial del mode de producció de la societat moderna, arribant guanyar una influència determinant en la forma de l'espai públic resultant i de la societat. Això va reduir la democràcia a l'expressió d'unes pautes de consum més riques i diversificades, on ja no es comptaven els trets d'autonomia material i de consciència d'altres temps.

5.2 - Tendències estructurals enfrontades: la nova escala de l'acumulació i el sorgiment del moviment obrer

5.2.1 - Consolidació de l'acumulació dels agents productius en un mercat enorme: els *Robber Barons*

Els recursos a disposició dels nous agents capitalistes

A la dècada de 1840, als EE.UU. havia estat creixent una generació d'homes singulars, emprenedors i audaçs, que després de la guerra civil farien valer la seva iniciativa per a afirmar un nou ordre a la producció i també al conjunt de la societat. Aquests estaven moguts per la força d'estructures i condicions ja presents als temps de Jefferson, però llavors no s'haurien trobat l'arena del gegantí mercat com a terreny per a la seva expansió. Aquesta infraestructura en procés de creixement ja havia adquirit una entitat diferent a mitjans de segle, cosa que conduiria a canvis importants.

En aquest punt, però, encara existia una gran participació en la vida econòmica d'artesans, que treballaven per a seguir sustentant el seu mode de vida diferencial. La seva producció era baixa en volum i les institucions per a gestionar-ne les relacions laxes i encara imbuïdes de les interpretacions sorgides del primer estadi d'harmonia entre els rols productius. Anglaterra ja havia efectuat una "transició tranquil·la" cap a les condicions d'una producció manufacturera d'una nova escala, perquè els processos que conduïen a l'afirmació del capital industrial ja s'havien estat produïts des de temps enrere (Josephson, 1962: 4).³⁵⁸ Però als EE.UU. una afirmació anàloga es va haver de produir a través del "ferro i la sang".

Per la nova síntesi de personalitat que eren els agents del gran capital ja no existia un món que sustentés el mode de vida de l'artesà. El diner era l'únic mitjà vàlid en sí mateix. Era el mitjà per a la seva reproducció indefinida i autoreferent; el mitjà per a l'automillora entre la que es comptava l'aspecte de l'acumulació de poder social. Personalitats com John Jacob Astor van fer la primera fortuna a base de les activitats dels punts remots de comerç i estafant licor als nadius, el qual a ell li va servir per a iniciar-se en l'adquisició de terres i de títols del govern i del banc. Cornelius Vanderbilt es va especialitzar en línies de *ferry*, com a plataforma per a adquirir terres al semifeudal estat de New York, que tenia la particularitat que els ocupants havien de pagar tribut. Aquestes figures serveixen per a il·lustrar com la seva volada no provenia pas de proverbials i mitificades visions de

---

³⁵⁸ La prova és la invalidació de les *Corn Laws*, a la mateixa dècada dels 40, com a part d'un procés d'afirmació del poder dels terratinents que va acabar sent contrarestat pels agents del capital industrial.

negoci, sinó molt més de la falta d'escrúpols, de la capacitat d'organitzar una explotació salvatge, amb una competència criminal, de fonts enormes de recursos i de riquesa.

L'empenta d'aquests homes era associada al progrés perquè permetia la combinació de la potència capitalista de diversos particulars i la combinació d'aquesta riquesa equivalia a un major desenvolupament. Igualment, les seves activitats aviat es van veure connectades amb el terme de les *joint stock companies*. D'aquí l'ascens d'una institució com el *Stock Exchange*, com a infraestructura del nou mercat especialitzat en vendre parts d'aquests actius. De fet, l'apel·latiu d'*Empire State*, que començaria a relacionar-se amb la ciutat de New York, es deu a l'elecció informal d'aquesta ciutat com a seu física de la institució. New York era el nòdul on es consolidava l'àmbit de les activitats innovadores d'aquests homes portadors de desenvolupament i així també van començar a crear-se una nova consciència de grup o, si més no, d'excepcionalitat social. Daniel Drew va ser el gran mestre fundador de les fortunes fetes a base de l'intercanvi d'aquests productes del capital. D'ell es deia que se servia de tots els trucs baixos que fessin falta per a treure partit a una transacció i que "mai vacil·lava a l'hora de sacrificar un amic" (Josephson, 1962: 17). En l'espai de temps d'una generació aquestes figures van esdevenir models de lideratge social a la seva forma particular: egòlatres, intolerants amb l'educació i l'autorefnament.³⁵⁹ Amb aquestes capacitats ràpidament van començar a portar el postulat de la llibertat individual a punyents tensions. Per exemple, el resultat directe de la guerra amb Mèxic va ser un gran moviment de transferència de terres en activitats especuladores, que va comportar la creació de fortunes que després es van aplicar a la construcció de línies de ferrocarril. L'objectiu fundacional de les primeres companyies de ferrocarril era precisament el d'apropiar-se de les terres assignades pel govern per a la realització d'un actiu públic. Per a què aquest circuit institucional s'hagués pogut reproduir d'una manera efectiva havia fet falta l'època de transició que va significar el *laissez faire* de l'actitud de govern jeffersoniana, la qual va deixar un espai estratègic per a una promoció de tall experimentador (Josephson, 1962: 28). Això és el que va fer falta per a deixar créixer els capitalistes associats al model del govern que promovia un desenvolupament condicionat al benefici dels capitalistes. Després, l'enormitat de recursos que anaven quedant a l'abast, en una extensió geogràfica no penetrada de gaires institucions reguladores, va definir un projecte d'engrandiment ulterior.

Thorstein Veblen va afirmar que aquests grans capitalistes s'assemblaven als barons feudals en el fet que deuriem el seu poder acumulat a un procés d'apropiació prescriptiva i al dret de captura "per força i col·lusió" (Josephson, 1962: 29). També a través d'aquests models, els estatunidencs, que fins llavors s'havien estat caracteritzant per un desplegament de noves formes d'afirmació de l'igualitarisme i la democràcia, anaven adquirint una o altra forma d'integració en el mercat. I anaven adquirint trets de mentalitat de classe mitjana, quant a l'annexió entre la llibertat i el poder adquisitiu. El 1860 ja existia una primera xarxa ferroviària que donava vida al mercat nacional. Amb les seves parts més integrades, creixia el flux d'intercanvis i la prosperitat i hi havia bones perspectives per al *free labor*. Per això es va produir una confluència de les classes treballadores al moviment polític que postulava la desitjabilitat de la lliure circulació de capitals i del model del *free everything*.

Aviat va quedar constituïda una nova elit entre els posseïdors del gran capital, en homes com Gould, Fisk, Morgan, Armour, Carnegie, Hill, Rockefeller o Cooke. Aquests eren membres de l'ambient cultural *yankee* d'autonegació, no bevien mai, no es ficaven en

---

³⁵⁹ Eren l'oposat a la personalitat de Washington, Franklin o Paine.

baralles i no morien de maneres supèrflues. Tenien ànimes de comptable, una filosofia molt adaptable a l'aprofitament d'oportunitats i havien rebut educacions no gaire formals, adquirint una sapiència "de carrer", aplicable sobretot al tipus d'apostes de les activitats especulatives. I davant dels seus ulls s'obria tot un continent per explotar.

Aquests homes van ser els principals agents inversors a la guerra civil, així com els principals explotadors del negoci d'aportar els estris necessaris, el subministrament de la tropa, armes i munició, o de la pròpia logística. El fet de poder comptar amb un mercat nacional tancat a les ingerències, gràcies a les mesures proteccionistes que eren el segell del Partit Republicà, sens dubte va resultar un gran avantatge per a ells. També els van afavorir altres mesures del govern, com la *Tariff Act* de 1864, que representava una enorme font de subsidis. O la *Immigration Act*, que assegurava una font inesgotable de treball barat i manipulable. O la catorzena esmena a la Constitució, que havia estat pensada per a la protecció dels drets bàsics dels negres, però que gràcies a una interpretació de la seva forma es va poder fer servir com a protecció dels drets de propietat. Així, va servir per a establir l'atribució de drets propis de les persones a uns nous agents econòmics apersonals: les corporacions (Josephson, 1962: 52).³⁶⁰

Les eines per al nou salt acumulador dels Robber Barons

En aquest moment històric les corporacions van aconseguir retenir certs drets exclusius sobre l'explotació d'enormes fonts de recursos. Les corporacions, en la seva nova llibertat d'acció, eren fetes servir per a la tasca d'eliminar la competència dels grans capitalistes. Per a ells, el més racional era gaudir d'una hegemonia indisputada en el control de tots els elements productius, i així els diferents barons van anar construint els seus imperis en explotacions específiques, com l'acer, la carn, els petroli, etc.

Jay Cooke va generar la seva fortuna amb activitats de construcció de canals i petites línies de ferrocarrils, comprant terres barates i retirant-se amb els beneficis. Va ser ell el primer dels magnats industrials patriòtics estadunidencs que s'establien en una relació de finançament del govern.³⁶¹ Si més no, encara que l'hegemonia s'associava a l'excel·lent pràctica del negoci, arribar a l'estadi del monopoli podia significar tensar massa el principi de lliure competència que sustentava la massa de treballadors artesans. De manera que Cooke va haver d'actuar sense brandar aquest tipus de privilegi, però encara i així va obtenir una relació avantatjada amb el govern. Això li va permetre vendre un quart del total de bons de guerra emesos pel govern – un moviment de diner descomunal –, en un moment en què el deute nacional era vist com tota una benedicció.

Cooke va esdevenir conseller del govern en activitats comercials i en especial en el mercat de l'or. D'aquesta manera, sens dubte va poder gaudir d'una influència tangible en la forma final de les lleis bancàries i monetàries generades, així com en la represa dels pagaments en espècie de les obligacions del govern, o l'amortització dels *Greenbacks* en or

---

³⁶⁰ Aquest succés demostra la manera en què els homes poderosos sempre eren capaços de redirigir les mesures del govern, per a fer-les servir per al propi benefici, ja apuntessin aquestes a una atribució innòcua cap al seu tipus de poder, com en aquest cas. O ja una que s'hi trobés enfrontada, que també n'hi hauria, com en el cas de la *Sherman Act*. Aquests homes sempre disposaven dels millors recursos creatius de nous repertoris per a la promoció del seu interès. Es dedicaven al propi interès amb un tipus de poder i un capficament que feia que qualsevol que es dirigís, en algun grau, a l'esfera pública o a la cooperació es situés en una posició asimètrica, que sempre portaria les de perdre si hi entrava en col·lisió.

Més enllà, les corporacions significaven una abstracció, en termes d'agregació transpersonal de les formes de propietat i de les seves atribucions autoritàries, fent-les agregades però difoses.

³⁶¹ Encara que atribuir el seu objectiu al desinterès representaria, d'alguna manera, una contradicció, ja que el seu interès seria protegir allò que millor afavoria el propi benefici. Així, finançar el govern representaria acabar afavorint la pròpia ecologia del capitalisme, que afavoria les inversions particulars.

(Josephson, 1962: 58). Cooke va obtenir així una posició de domini al ram de les activitats bancàries. Amb actituds com la seva els diversos sectors del mercat integrat anaven esdevenint veritables nius d'especuladors i tot el model productiu començaria a generar dubtes.

Un succés il·lustratiu de les estratègies dels barons es va revelar a través de la fortuna feta per Peabody i Morgan en el pànic de 1857, comprant bons depreciables, mentre molta gent patia els rigors i la incertesa de l'atur. Per tal d'aclarir els fets, el 1863 es va obrir una investigació oficial, en el to reprovatori conegut i propi de la ètica mercantilista que negativitzava l'aprofitament d'una posició d'avantatge asimètric, o de privilegi. Així, es va arribar al punt de condemnar obertament la jugada de Peabody i Morgan, brandant els termes de “pillatge”, “fraud”, o “extorsió”, però sense arribar a organitzar cap mesura en contra dels beneficis extrets o bé de la posició privilegiada de l'infractor (Josephson, 1962: 61). Això requeria dins la protecció dels drets de propietat.

Significativament, el que passava als EE.UU. era que l'impuls acumulador de capitals, que havia portat tant progrés i la imatge d'una difusió de les oportunitats per a fer-se propietari, es superposava a l'impuls coextensiu per eliminar la competència i centralitzar el control de sectors productius sencers. Per part dels grans capitalistes, aquesta era una opció tan “racional” com la que els portava, en general, a la maximització de beneficis. D'altra banda, l'efecte de l'estrenyiment de les oportunitats per al *common man* es trobava específicament sancionat a la ètica de l'ideal competitiu dels petits capitalistes. Així es destapava una altra contradicció sistèmica que portaria cap a l'expressió del conflicte.

Un cop començada la guerra, Morgan es va trobar especialment motivat i irrefrenat per seguir fent negocis amb l'activitat que millor coneixia. Amb les primeres derrotes dels exèrcits de la Unió el preu de l'or va començar a pujar, de manera que Morgan en va comprar tantes reserves com va poder i les va treure del mercat, enviant-les a Londres. Així els preus van pujar dramàticament, fins al punt de generar un mercat negre. L'únic remei governamental que es va poder trobar a la situació de l'or va ser el nomenament del General Grant com a comandant en cap dels exèrcits de la Unió – el *pitbull*. Ell va fer sortir de l'estancament la contenda bèl·lica, manant les tropes a una sèrie d'atacs frontals que van dur al Nord a una victòria sobre el Sud per aclaparament. L'actitud de Grant contrastava enormement amb la de certs predecessors, com McClellan, que defugia constantment el combat, agreujant la situació escanyada del Nord. Potser l'actitud de McClellan s'entengui millor tenint en compte la seva posterior candidatura presidencial pels “Copperheads”, els demòcrates del nord que no volien extingir l'esclavatge. O per les intrigues que comportaven negocis avantatjats com el de Morgan.³⁶²

Aquests grans capitalistes podien brandar un desinterès, que en casos extrems com el de Morgan només emmascarava una actitud depredadora. Però la majoria, si actuaven només cuidant una mica més les aparences, podien passar per actors patriòtics, grans homes sense elecció en el seu judici avantatjat i dels que afegien valor a la *commonwealth*, com feien Drew o Vanderbilt. Sobretot aquest últim s'havia fet un especialista en invertir en valors industrials o en ferrocarrils, aplicar les seves tàctiques de revalorització de les propietats, a través d'unes lleugeres reformes, posar un nou nom a l'empresa i vendre-la. Uns moviments on l'aplicació de substancials “millores” – sent aquest un terme amb tanta

---

³⁶² A la guerra civil dels EE.UU. es trobaren els conceptes del capitalisme i de la “guerra total”, fase veritablement horripilant del desenvolupament militar, en què tota la producció i activitat social es troba dirigida a la guerra. Una fase en què s'aconsegueix que tingui sentit estratègic el bombardeig dels centres de producció i el terrorisme indiscriminat cap a la població amb finalitats adaptatives, de preparar l'ordre social per a la penetració del capitalisme.

transcendència – resultaria més que dubtosa. El resultat, normalment, implicava que el nou producte tingués un valor molt inflat i que els nous compradors trobessin que no podien fer funcionar l'empresa, moment en què els grans capitalistes estaven llestos per a tornar-la a comprar, traient un benefici net en el trànsit. Així, els capitalistes es generaven una aurèola mística, amb la qual feien pujar el valor de les coses només per la seva presència.

El repertori resultava infal·libre i resultaria innegable el fet que si era així no era per l'intel·lecte privilegiat dels capitalistes. Sinó per una combinació de privilegi tècnic i relacional, directament provinent de la posició asimètrica que els conferia el seu capital. Però Vanderbilt també era dels homes que brandava públicament una actitud de cert patriotisme i col·laborava amb el govern en el finançament de la guerra. Així, el compromís amb l'esperit emocional patriòtic representava tota una palangana on rentar-se els peus i contrarestar les rancúnies de la gent estafada, guanyant-se una medalla del Congrés i el respecte de molts més.

Gould i Fisk també van ser dels que es van situar a favor de la opinió pública i van actuar com a patriotes i com *insiders* del sistema bancari alhora. Això, per a rentar les seves imatges i treure, de pas, uns bons beneficis en l'activitat del finançament de la guerra.

En suma, va ser amb aquest tipus d'atribucions que els barons van aconseguir situar-se en una posició de privilegi similar a la dels seus homònims medievals, mantenint sota control nòduls estratègics per a les necessitats públiques, a través dels quals cobraven el seu peatge includible.

El nou poder després de la guerra: les ambigüitats de la nova època

Després d'Appomattox, de la rendició final del General Lee i dels exèrcits de la Confederació, tot el país havia de ser reconstruït. Però el nou poder que estava llest per a fer-ho era ben diferent al de temps pretèrits. També es trobava llest per a entrar en confluència tot el contingent de força de treball que anava tornant de la guerra. Noves regions d'explotació s'obrien pels territoris tot just explorats. I també als vells, fruit de noves prospeccions i de les noves capacitats tecnològiques: als camps de petroli de Pennsylvania, a les terres i mines de Califòrnia i Nevada, o tot al voltant del nexa de comunicacions de la vall del Mississipi. Tot un nou sistema de ferrocarrils s'hauria de construir entre 1865 i 1895. I molts estats, com en el cas d'Illinois, cedirien terres a les empreses constructores només per a assegurar-se de què les línies passarien a través del seu territori, per a assegurar-se la seva integració a la xarxa mercantil. Les empreses constructores, fundades originalment com a agents d'adquisició de terres, obtenien terres a canvi de la simple promesa de construir en un futur i després trobaven totes les facilitats per a socialitzar els costos d'aquesta, si es produïa (Josephson, 1962: 77).

El 1862 es va establir la *Pacific Road Bill*, en una intensa connivència entre legisladors i capitalistes, amb el qual els subsidis que aquesta establí van anar trobant el camí cap als grans capitalistes. Ja el 1866, el president Johnson alertava d'una "aristocràcia basada en 2,5 bilions de títols de valors" (Josephson, 1962: 80). El segell de la nova classe avantatjada seria el de l'*absentee ownership*, el dret divinitzat de control sobre les seves propietats i orientada a l'objectiu no de produir, sinó d'adquirir el control d'actius amb els que fer un benefici comercial. Així s'estructurava un model de conducta que evitava manifestament la noció de l'*improvement*, del servei públic, per ser un mètode ineficient de fer negoci. I Grant, fet un d'aquells presidents per aclamació emocional – que molts cops així són més fàcilment manipulables – només sabia que la gent demanava més ferrocarrils.

Aviat, pobles sencers a Califòrnia, com San Francisco, Sacramento o Stockton, havien de pugnar per assegurar-se el pas dels ferrocarrils, o algú altre o faria i deixaria de banda aquestes comunitats. De fet, encara que els ferrocarrils molts cops comportessin un xantatge sobre les arques públiques, les conseqüències de quedar fora de la xarxa eren quedar-se sense perspectives econòmiques; o sigui, el pitjor de tot en un context competitiu capitalista. Com en el cas de Paradise, un poble que no va posar les coses fàcils als constructors i així va quedar condemnat com a assentament. Simplement, el poder de les constructores sobre els pobles era de la vida o la mort de la comunitat. De manera que la vida, allà, havia de ser com ells diguessin. Així, els constructors podien construir ferrocarrils sense haver de posar un dòlar de les seves pròpies butxaques. I més encara, malversant fins tres quartes parts dels pressupostos pactats a l'inici, en una ineficiència calculada per al seu propi interès i per al detriment del públic. Amb tot, resultava més barat i lucratiu construir a expenses del govern que no pas adquirir i reformar una línia ja existent. El seu poder irresponsable sobre la producció i les comunitats queda clar amb exemples tan reveladors com el del cas del descobriment de l'aplicació l'acer bessemeritzat a les vies de ferrocarrils, molt més segur per a la circulació dels combois, però del que cap companyia volia assumir els costos d'implantar-lo (Josephson, 1962: 79). I així va haver accidents i morts pel mal manteniment de les vies i ningú va fer res per a canviar la situació.

Amb tot, el 1869 la línia transcontinental arribava a unir-se en els dos focus de construcció a Promontory Point, Utah, i l'esdeveniment ràpidament es va convertir en motiu d'orgull i joia a la cultura popular. La nació estava exultant per tan faraònica empresa recreada i l'acció dels grans capitalistes es representava com la clau de tot. Però aquest era un impuls conduït entre una "sublim inconsciència" quant als costos en diners i en patiment humà (Josephson, 1962: 91). Així, podria perpetuar-se la tàctica de construir per mitjà del govern, inflant els pressupostos al doble del que es projectava gastar i després gastar el triple d'això, en una relació amb les institucions que o bé era d'extorsió o bé de corrupta connivència. En aquests anys el valor del Credit Mobilier va pujar com l'escuma. Cooke perfeccionava el seu mecanisme organitzatiu integrant institucions de premsa senceres per a fer-li publicitat. I en aquests diaris, líders d'opinió com Horace Greeley llançaven exortacions a la població a marxar a l'oest, per a contribuir a la prossecució de la causa de la civilització.

La tendència a l'engrandiment i el xoc entre grans capitalistes

Tan sols havien passat uns pocs anys des del final de la guerra i el patró acumulador i estratègicament centralitzador ja havia portat al destacament de dues grans personalitats d'un poder gegantí a les activitats industrials. Del cercle intern d'empreses del ferrocarril establertes a Pennsylvania, Andrew Carnegie s'erigia com el gran dominador de la combinació entre els ferrocarrils i l'explotació del ferro, com més tard de l'acer. Carnegie tenia l'aparença d'un gran visionari del progrés humà i gràcies a ell la gent tenia acer i anava d'un lloc a l'altre en els ferrocarrils. Ell era un instrument del progrés i de l'evolució social, encara i amb les conseqüències desagradables, dels accidents, dels preus poc transparents i de l'eliminació de la competència.

Des de Cleveland, vencent el prejudici productiu d'aquella època cap al petroli, va sorgir la figura de John D. Rockefeller, qui va iniciar una estratègia de salvatgisme competitiu, sumat a una atenció fanàtica als múltiples detalls productius. Així es va capficar en innumerables conflictes comercials, on tota mesura imaginable per a guanyar li resultaria

vàlida.³⁶³ La seva via va consistir en establir el control sobre el petroli i sobre els ferrocarrils. En aquest punt, Josephson es planteja la ingènua i interessant pregunta de si no seria més “racional” la conducta d’ajuntar les refineries del petroli a les fonts d’extracció, per a minimitzar costos i impacte sobre l’entorn. Però aquesta no era la “racionalitat” dels grans capitalistes, per als qui el segon bé més preuat era obtenir el control de tots els elements productius, que els permetia dirigir-se al seu objectiu primari, d’extreure els beneficis més grans de qualsevol activitat econòmica. I d’aquesta manera, el cercle es reproduïa, gràcies al poder estratègic sobre la vida i la mort de qualsevol activitat productiva i sobre l’esfera pública (Josephson, 1962: 113). Per això una organització de la indústria espacialment ineficient podia resultar “racional” per a ells, mentre això impliqués el seu control sobre el procés productiu i sobre els beneficis extrets. D’aquí tota la importància estratègica dels ferrocarrils.

Mitjançant la conspiració recurrent – com en el cas de la South Improvement Company, a través de la qual guanyaria capacitat de dictaminar els beneficis obtinguts de tot el procés d’extracció i refinat del petroli –, Rockefeller va ser capaç d’arrambar sistemàticament qualsevol oposició al seu control, fins a poder formar la gegantina Standard Oil. En tots els seus moviments, els ferrocarrils eren el motor estratègic del progrés productiu, així com de l’apropiació que gent com ell explotava sistemàticament per a falsejar la promesa del progrés social, portant-la sempre cap a subòptims de serveis públics.

A més de les batalles socials causades pels processos d’acumulació d’aquests gegants – per si no fos prou per als maltractats petits productors i consumidors –, també resultaria impensable que en algun moment no arribessin a col·lisionar entre ells. A l’anomenada “Guerra d’Erie”, pel control de la línia de ferrocarrils entre New York i el llac Erie, es van trobar les faccions de Drew, Gould i Fisk d’una banda i la de Vanderbilt de l’altra, propietari de la New York Central. Des de la posició inicial, en què els quatre es trobaven associats, es va passar ràpidament a una conspiració dels tres primers per a diluir el valor de les accions de Vanderbilt i deixar-lo així sense capacitat de control sobre la companyia. A partir d’aquí les operacions van seguir sent tan audaces com traidoresques. Gould, el líder de la facció, va començar a atacar Vanderbilt en termes d’opinió pública, dient que Vanderbilt era un autòcrata que posseïa tot New York, cosa que els deixaria a ells com els amics de les masses. Més enllà, hi hauria guerres de bandes, de petits exèrcits privats, per a sabotejar o protegir les activitats d’uns i altres, amb greu afectació de la producció i de la vida pública.

Un cop desemascarades les faccions, la qüestió passava a ser quina d’elles subornava de manera més efectiva les autoritats i en això era difícil superar a Gould. Josephson diu que la guerra va deixar tota una sèrie de maniobres “pels anys del capitalisme”. I el més significatiu va ser que, un cop consumada la seva victòria, les accions de Gould van ser convertides en legals per l’absència de sanció per part de les comissions d’investigació dels successos, les grans “comèdies públiques” d’aquell temps (Josephson, 1962: 131).³⁶⁴ Un cop en la posició suprema de control, Gould va plantar una emboscada a Drew i va aconseguir arruïnar-lo. Llavors va ser quan van començar a anomenar-lo “Mefistòfeles”. En el mateix moment, un home es presentava al seu despatx amb una pistola, amenaçant-lo per haver-lo arruïnat i reclamant-li una indemnització. Llavors Gould va adonar-se que

---

³⁶³ Seva seria la frase famosíssima de què “la competència és pecat”.

³⁶⁴ Cosa que serveix per a exemplificar els termes del xantatge dels capitalistes sobre el compacte social, ja que els seus rols acabaven formant part consubstancial del sistema i així reprovar-los o deixar-los caure representaria atacar el propi sistema.

necessitava protecció personal, també com els arcans barons medievals (Josephson, 1962: 137).

Després d'això també es va donar una batalla entre la facció d'Erie i Morgan, lluitada amb bandes privades contra exèrcits dels *sheriffs*, amb suborns contra suborns, intrigues contra intrigues. Gould va acaparar el control del diner a New York i després va marxar a Washington per a pressionar per l'abaratiment dels *Greenbacks* i la consegüent inflació. Per part de la gent corrent, prendre una postura davant d'aquestes pugnes devia de resultar ben difícil. Les greus intoxicacions del que seria l'interès públic provocaven la fragmentació i l'enfrontament entre faccions populars, sense que en el fons hi hagués molt a guanyar per a elles.

Cases bancàries, com la de Cooke – ja que els banquers anglesos no havien aconseguit fer-se amb una posició de control abans o durant la guerra –, perseguien les deflacions i el pagament de les obligacions del govern en *hard money* o or. Però Gould va comprar milions en bons del govern i alhora va reinvertir en diner de valor inflat (Josephson, 1962: 143). Així el preu de l'or es va desplomar. El 1869 Gould havia pogut organitzar una contracció i una punyent escassetat de diner. Llavors el preu de l'or va començar a pujar i es va generar una febre per comprar-ne, fins provocar la intervenció del govern, que va enviar els preus avall altre cop. De sobte, tots els que n'havien comprat durant la corba ascendent es van trobar insolvents. Però Gould reemergia des de la seva posició segura i envigoritzada: ningú el podria culpar pels seus “capricis legals”,³⁶⁵ com ara controlar tot l'or per a generar moviments del mercat, que ell aprofitava de manera avantatjada.

El boom de postguerra i la progressió del poder dels capitalistes

El lapse de prosperitat experimentat a la sortida de la guerra va causar un gran impacte a la població. Per a la gent, semblava que la bonança hauria de durar per sempre i només això ja dona una idea de com d'acostumats devien d'estar a les sotragades del mercat, ja que aquesta idea de peremptorietat s'havia generat en menys d'una dècada, del 1865 al 1873. En aquest moment va esclatar una altra crisi. Aquesta va donar entrada a la “Gilded Age”, que va resultar una època ben ambigua. La prova és el propi apel·latiu que ha quedat per a la història, escollit per Mark Twain amb plena intenció irònica, per a referir-se a un fi recobriment lluent sota el que s'amagaven acusats problemes socials. Per a les masses socials, així, la època del 1870 al 1890 englobaria moments molt tràgics.

El primer signe d'aquestes contradiccions va aparèixer amb la crisi, la qual va engendrar formes de mobilitzacions obreres d'un caire ben diferent que es coneixia fins el moment. Però encara i així la marxa apropiadora i acumuladora dels grans capitalistes va seguir com si res. James Fisk va fer la seva fortuna invertint hàbilment en gra i en ferrocarrils. Fisk era considerat per tothom com “un home llest” i comptava amb una aurèola de progrés que feia que els diferents estats competissin activament per albergar els seus projectes empresarials. Encara que amb els favors ni tan sols poguessin obtenir la certesa que els projectes s'acabarien recreant veritablement.

Si més no, encara entre la època de prosperitat de després de la guerra van començar a donar-se successos inquietants, com els que es van conèixer com la “conspiració de l'or” de Gould, feta ja evident el 1870. En aquestes dates, el deute de New York s'havia estat doblant cada dos anys i això entre subvencions a empreses, per a practicar dilucions de capitals, i malversacions públiques de tipus fastuosos de la classe política. Així, les pràctiques d'enginyeria amb el valor de les empreses creaven una distorsió que ja intoxicava la pròpia

---

³⁶⁵ Capricis que manipulaven els elements essencials per a la subsistència dels desposseïts, implicant al seu xantatge una amenaça de termes vitals que també és consubstancial al sistema.

burocràcia estatal. En aquest moment, Gould va intervenir per a demanar cooperació als capitalistes nacionals enfront del *pack* anglès, una actitud que no tenia res de patriòtica i tot d'interessada. Però Gould, i d'altres com ell, podien permetre's el luxe d'apel·lar a aquests valors i seguir actuant de la manera més egoista possible, si al final eren ells qui s'enduien els milions (Josephson, 1962: 158).

Finalment, la línia del ferrocarril d'Erie va acabar enfonsant-se també. Milers d'inversors es van arruïnar, però Gould va tornar a sortir incòlume dels moviments. Això dona una idea del tipus de muntanya russa a què es veia exposat el curs de l'economia a través de l'enginyeria practicada sobre el valor de les empreses i dels corresponents sotrac a les comunitats. Però la realitat era que mentre els capitalistes grans s'aguantessin, mentre seguissin apareixent projectes per a la recreació de nous actius i mentre seguís existint l'esperit de l'*Empire-building*, seguirien havent valors alts al mercat (Josephson, 1962: 153). Així, la societat sencera començava a viure constantment entre aquesta projecció cap al futur.

A les regions del petroli de Pennsylvania, Rockefeller va conduir sofisticadíssimes campanyes d'expropiació i de reformulació d'empreses. Moviments que s'havien de dur a terme "a sang i ferro", primer contra els petits productors, però també contra els obrers agreujats, als esdeveniments coneguts com la "Oil War" de 1872. En aquesta ocasió la legislatura de Pennsylvania, donada la perllongada agitació, va actuar contra Rockefeller i va revocar la carta de la South Improvement Company, amb el qual també va quedar particionada la poderosa Anaconda Copper Mining Company. Els petits productors van quedar molt contents del moviment legislatiu, que donava vigor a les seves idees compartides sobre les virtuts del *laissez faire* i de la protecció de la competència. Però no podien imaginar-se que aquest tipus d'esforços tampoc servien per a contrarestar una deriva estructural que resultava molt més poderosa.

Més aviat, els capitalistes com Rockefeller van arribar a veure's per sobre de les reprovacions. Van arribar al punt de concebre's a sí mateixos encarnant els instruments d'un tipus de determinisme econòmic ineludible, en què la minúscula propietat dels molts hauria de ser combinada amb la dels pocs, de caràcter titànic. I, més enllà, el propi Rockefeller aprendria diverses lliçons dels esdeveniments de 1872.³⁶⁶ La formació de la Standard Oil representava aquest punt intermedi, en mutació, entre les formes del passat i les del futur, on es pretenia experimentar amb una forma més inviolable de cara a les ingerències externes al quadre directiu. I el que resulta més significatiu és que una part de les seves accions fossin distribuïdes a consciència entre els membres del Congrés (Josephson, 1962: 164).

L'actuació de Jay Cooke a les Black Hills, a South Dakota, també resultava representativa del tipus d'actitud que havia enardit de manera exagerada les prospeccions productives i que havia portat a generar projectes a mig termini com per a satisfer el doble de les necessitats existents (Josephson, 1962: 168). Projectes els quals van passar a valer res en intervenir algunes circumstàncies externes, com ara els efectes del *crash* de Viena – que arribaria a derivar en una crisi pròpia el 1873 –, que a més va coincidir amb el desvetllament dels molts fraus que havia estat cometent la línia de ferrocarril de la Union Pacific. En aquest moment la força inversora, sobretot d'aquells qui pel seu volum de

---

³⁶⁶ El que aprendrien tots els grans capitalistes com Rockefeller seria que el que no es podien permetre era primer, que la llibertat de les corporacions depengués de la capacitat de revocació dels estats, el que representava un nou pas cap a la dissolució del sentit de responsabilitat comunitària. I, segon, que calia posar en marxa un impuls de creació de nous repertoris d'experimentació organitzacional per a mantenir el control sobre uns actius productius, que en el cas concret de Rockefeller havien portat a la creació de la innovadora Standard Oil.

capital no podien causar una influència directa en el curs dels esdeveniments, s'havia enganxat en projectes a mig i llarg termini. Tothom tenia tots els actius congelats i res de diner llest per a invertir. Per això, el descobriment d'aquests punts febles va generar un “*saue qui peut* de rates” (Josephson, 1962: 170).

Les maniobres revelaven que el triomf empresarial, enmig de jugades traïdores o conspiradores com les que succeïen, no provenia pas de l'esforç constant i honrat, precisament, o bé d'algun mèrit reconegut socialment, sinó de la capacitat de ser el més manipulador o el millor evasor de les responsabilitats socials.³⁶⁷ Jay Gould també va escapar dels efectes catastròfics del pànic, un cop arribat aquest als EE.UU. Però a l'hivern del 1873 al 1874 hi havia contingents massius de gent a la pura misèria i les protestes rebien una repressió d'una escala ja molt semblant a la d'Europa.

La impunitat operativa dels grans capitalistes autocràtics

La crisi del 1873 també va resultar paradigmàtica pels efectes sobre el capital. Amb el diner a taxes d'interès d'entre el 12 i el 14% les fortunes s'estrenyien, amb les més petites caient per sota del llindar que els havia conferit una autonomia, mentre els senyors del diner es retiraven a les seves places fortes. I mentrestant es seguien produint les cruels transferències de patrimoni. Una altra lliçó important del moment: ningú ajudaria Cooke, que va ser el primer en empantanar-se. Així, la caiguda del gran magnat devia resultar fins commovedora per a cert públic. Arrel d'això, els barons van començar una tendència per combinar-se entre ells, per a perdre així la seva identitat entre el capital i concentrar-se menys en les competències i les traïcions intestines, per a poder dedicar-se millor a treure tot el suc als consumidors de manera coordinada. Gould, Vanderbilt, Rockefeller, Carnegie, tots es van llançar a una onada històrica de centralització del capital i del control productiu en què això redundava.

La tendència dels barons comportaria una radicalització dels efectes d'exposició a l'arbitrarietat a què ja s'havia vist sotmesa la massa obrera, o fins les cohorts de petits propietaris. Per als primers ja podria ser prou notable la correlació entre la major densitat geogràfica de la riquesa per persona i la misèria amb què havia de conviure la opulència. O que l'alternança de paus i guerres productives servia per a danyar fonamentalment els consumidors, amb tarifes que es feien del doble o del triple sobtadament, i que així els grans productors obtenien el poder, no ja d'afavorir o d'impedir la formació dels nous assentaments, sinó d'arruïnar ciutats senceres (Josephson, 1962: 190).³⁶⁸ I el pitjor era que no existia un concepte de policia social per a actuar com a contramesura i per a contenir aquest tipus de conflicte. Els barons en feien mofa sempre que podien dels intents de reprimir-los o controlar-los els impulsos apropiadors.

Un altre bon exemple de la conducció del desenvolupament que es feia als EE.UU. es troba a Califòrnia, on era un quartet de capitalistes qui controlava el territori. D'aquesta manera, un cop més eren els consumidors els que havien de suportar la ineficiència i les

---

³⁶⁷ Els factors explicatius d'aquest efecte d'estructuració de la irresponsabilitat social també s'estenien a la pròpia conceptualització del valor social i a la forma del diner, com hauria fet notar repetidament Marx als seus escrits. El diner donaria la impressió fictícia de poder gaudir, eventualment, de tots els bens a disposició als mercats. Però en esclatar una crisi ràpidament el diner perdria el seu revestiment d'utopisme, per, de cop, transfigurar-se en una forma més dura, reificada, i com un *gatekeeper* del consum. De cop el valor d'ús dels bens cauria en picat, per a tornar-se un contrasentit, amb el que les coses adquiririen el seu propi valor. Caldria afegir, en funció de necessitats objectives humanes. I de cop, els diners, que ningú o pocs tenen, es tornava l'únic mitjà reconegut per a l'intercanvi i tothom el necessitava (Josephson, 1962: 171). Aquesta és la “venjança del valor real”. És, d'alguna manera, allò del que els barons van aprendre a fer-se invulnerables.

³⁶⁸ En unes batalles competitives que ni tan sols importava quin dels contendents guanyés: el que ho fes passaria a cobrar-se les despeses de la batalla en les masses consumidores sense alternativa.

pràctiques comercials pròpies d'un poder autocràtic, de nou gràcies a l'avantatge estratègic que els conferia el control dels ferrocarrils. A l'època va fer-se el càlcul, prou il·lustratiu, de què resultava més barat enviar una caixa de claus per vaixell, a donar la volta al continent pel *Cape Horn* i la Terra del Foc, que no pas enviar-lo travessant els EE.UU. pels canals del sistema de ferrocarrils conegut com l'*octopus* (Josephson, 1962: 227).

Aquesta situació només seria sostenible comptant amb una connivència extrema amb els legisladors, per tal d'aconseguir estabilitzar una situació en què els grangers estaven exposats al cobrament d'una taxa privada de les seves collites, en la fórmula dels preus abusius del transport. A més, també fou en aquest escenari californià on començà a assajar-se la tàctica de posar un esforç en fer obscures i confuses les relacions entre unitats productives que pertanyessin a una mateixa corporació, per tal de contribuir a fer més difícil la identificació dels objectius de les protestes pels abusos. Això també dóna una idea del tipus d'impunitat de què els capitalistes se sentirien imbuïts.

A més, des d'aquesta base, serien els mateixos capitalistes californians els que després s'erigirien com a poders fàctics a l'hora d'administrar la ràpida implantació de la infraestructura mercantil a les regions interiors des de la costa del Pacífic, molt poc poblades i amb fonts de recursos gegantines. Així, els immigrants que arribaven a Minnesota haurien d'assumir els dissenys de James Hill. Henry Villard establiria el seu domini a Oregon, controlant els passos clau de muntanya i els dipòsits de carbó. Però, en arruïnar-se, el seu mini imperi passaria a mans de Hill, que va arribar a ser l'home més poderós de la regió, on podia imposar el seu "robatori legalitzat" i tenia la capacitat de definir el destí de grans conurbacions com Portland o la de Seattle i Tacoma.

Davant d'aquests interessos polítics gegantins i coordinats en la figura d'un sol capitalista, els governs estatals no podien estar per defensar els exposats pobladors. Es podien fer lleis, però algú com Hill podia desobeir-les i fins muntar un "cordó sanitari" sobre les regions que li posessin les coses difícils (Josephson, 1962: 252). Com van fer Iowa, Minnesota o Wisconsin, que van ser ràpidament obligats a fer marxa enrere en les seves tímides regulacions de la indústria i van haver de dirigir-se a campanyes paliatives – estratègies secundàries – pel *free silver* i per la condonació dels deutes de la població, de les que poc va arribar a concretar-se.

Un pas més enllà en el poder cap a l'hegemonia política i el final de l'era dels petits propietaris

Marx va comentar d'aquesta etapa històrica als EE.UU. que el mercat era "com una ciutat sense un plànol" i que "encara i així era l'únic espai on els capitalistes podien obtenir la seva recompensa" (Josephson, 1962: 192).³⁶⁹ Al "teatre de la història" que és la societat civil, als EE.UU. hi havia actors que mantenien un cert codi ètic autoformat i així s'arribaven a mantenir certes deferències i lleialtats informals. Però hi havia d'altres actors que no, com Jay Gould: "la xacra", el "pirata", "el" *Robber Baron*, el dimoni amb pell d'home, "Mefistòfeles". Ell era el tipus de personalitat que causava reverència i terror als EE.UU. i amb això també una dosi d'inexcusable i paradoxal respecte per part de la gent corrent.

Gould va fer fortuna construint un monopoli de les empreses de comunicacions amb telègraf, mitjançant tàctiques continuades de dilució de capitals a partir de 1881. Amb ell la pràctica de la manipulació va adquirir màxims històrics, arribant a servir-se de tots els trucs imaginables: conspiracions, xantatges, segrestos, etc. Així, els efectes de totes

---

³⁶⁹ Naturalment, aquesta observació hauria sorgit en un moment en què el capitalisme es trobés en un estat menys hegemònic que en l'actual: ara gairebé tot el món és una ciutat sense pla. No ho són exactament els països excomunistes, i sobretot la Xina, que obligaria a buscar una altra metàfora, cada un d'ells.

aquestes activitats productives adquirien una major escala de transgressió. A mida que els mercats i les forces de treball es revolucionaven a una escala mundial el capital fixat es destruïa sense un criteri públic, amb la simple voluntat de tornar-lo a crear. Als EE.UU., amb el liderat de personalitats com la de Gould, s'emprenia una política sistemàtica de malversació, com observaria Veblen. En ella el negoci dels grans capitalistes només podia recolzar-se en la discrepància entre “el valor real” de les coses i el valor mediat pels mercats.³⁷⁰ I amb Gould, també, s'arribava a la conclusió – de classe – de què era més convenient tractar els consumidors com una tipologia inferior d'humans.

La figura de Gould s'ha d'entendre com un producte genuí de la seva època i lloc de naixement. Només així s'explica el seu recurs per la tàctica de mantenir els estats de l'oest en un caos polític a través del poder brindat pel ferrocarril, de formar guerres destructives i un caos a la producció mitjançant les pràctiques reiterades d'apujar el valor de les empreses, llavors vendre-les, sabotejar-les i recomprar-les a baix preu. Exemples insignes en serien els casos de la línia Wabash, sobre la que es va practicar una malversació deliberada. O el de la Missouri Pacific, que pagava dividendes gràcies a estalviar-se les despeses del manteniment del trens. Així, el que resulta més singular d'aquestes personalitats històriques és el fet que fossin capaços de combinar la seva actitud depredadora amb les proclames de què eren ells qui havien creat el “Gran Oest” (Josephson, 1962: 202); Gould l'havia “desenvolupat”, no pas “saquejat”.

Gould, a més, era el més hàbil a l'hora de guanyar favors, en un context en què l'habitual seria que els polítics acceptessin suborns de dues parts enfrontades i no fessin res per cap d'elles. Ell dominava premsa, telègraf i ferrocarrils com el canal físic de la comunicació, així com de la inversió. I alhora, també dominava el teixit humà a les institucions, com els membres del Tribunal Suprem, al que feia impulsar processos judicials “en nom del poble”, per a poder operar els seus “miracles de l'expropiació” (Josephson, 1962: 210). L'únic problema li hauria sorgit del fet que els enemics van acabar aprenent de les seves tàctiques i així, combinats, aconseguïen derrotar-lo el 1884.

D'aquesta manera, en contra de l'actitud extremadament traïdoreca i irrefrenable que premiava el sistema i encarnada en Jay Gould, la tendència dels grans capitalistes va seguir afirmant-se cap a la combinació, en un cert llinar de cooperació – determinada per posicions asimètriques – que els permetia evitar les guerres destructives. Amb això es posà un punt final a l'època dels petits propietaris. No pas a un estadi en què aquests definissin l'hegemonia del model social, que era part més d'una mitificació, però sí a l'època en què la seva figura, la seva condició, podia seguir existint en un univers on també hi havia acumulacions de capital enormes. Així s'arribava al punt de la producció a gran escala, amb un predomini de les formacions dels *rings*, *pools* i *syndicates*. Carnegie llançava al mercat una producció d'acer colossal. I Rockefeller de petroli; el qual, a més, anava un pas més avançat que ningú en la centralització del control productiu, formant un monopoli on altres tenien un control més lax, consolidant la gegantina Standard Oil entre el 1875 i el 1878. Així, Rockefeller era capaç de començar a expropiar ja també als petits burgesos (Josephson, 1962: 274).

---

³⁷⁰ Res semblant al supòsit d'existència entre el que seria un “valor transparent” al mercat, fruit de la informació perfecta entre tots els agents, que postula la conceptualització liberalista; des del moment en què no podria existir cap “valor real” de les coses fora dels esquemes de les activitats humanes d'intercanvi. Per tal de combatre la ortodòxia conceptual d'avui dia caldria apuntar que tot valor d'un bé – fora dels valors sentimentals afectius – ha de ser un valor de mercat, ja que un bé no “mercantilitzat” no seria un bé en absolut, tal com estem acostumats a fer servir el terme. El que caldria distingir seria, llavors, els contextos del “mercat absolut” capitalista i els que no ho són, on poden influir esquemes de valor no pròpiament monetaritzat.

En aquest context va entrar en escena el repertori del trust. Aquesta formació podia englobar diverses companyies, que cedien el seu control a la figura d'uns *trustees* determinats, els quals passaven a ser els màxims apoderats per a determinar-ne el curs. Aviat, aquests apoderats van adquirir un marcat sentit de classe social diferencial. A més, la formació del trust donava peu a l'aparició de noves tàctiques per a amagar els beneficis de les companyies i mantenir-les així enmig del secretisme, a més de brindar també tot un ventall de nous repertoris de capitalització. Així, tot i descendir el volum de materials primaris emprats, els beneficis de les grans companyies combinades no baixaven (Josephson, 1962: 279). Això s'ha de comptar com una prova de què l'objectiu de les combinacions era el de la formació de monopolis o d'allò que més se li acostés, més que a cap criteri públic de "racionalització".

Veblen, com a observador avantatjat de l'època, va poder deduir que l'objectiu de tot el moviment de patrimoni i diners era l'autoreferent de reproduir-se, en un cicle inacabable, i no podia ser pas el d'acabar redundant en matèria de progrés tècnic o de servei a la comunitat, els quals sempre resultarien accidentals com a màxim (Josephson, 1962: 280).³⁷¹ Entremig, podria haver-hi onades d'indignació, però ningú que en tingués deixaria de posar els seus diners en mans de Rockefeller. I aquest era, precisament, part de l'encanteri que contribuïa a mantenir el poder i l'autoritat dels grans capitalistes.

Els trusts i altres formes de combinacions no podien considerar-se una cosa molt propera a la conspiració, sinó que, en plena lògica sistèmica, succeïen quan es produïa una situació d'accidental harmonia d'interessos i per tant no se'ls podia reprovar. I així, aquesta es constituïria en una de les tendències que portaria a una major tensió a l'escenari sortint d'aquell ideal fundacional.

L'altra, en franca interacció, seria la dels moviments populars obrers.

5.2.2 - El sorgiment d'un moviment obrer autòcton als EE.UU.

Els particulars orígens de les organitzacions del treball

Al segle XVIII, a l'època revolucionària fundacional, els estrats de treballadors de les ciutats van jugar un paper estratègic encara i la seva baixa proporció numèrica. El dels treballadors va ser el perfil més procliu a les mobilitzacions pels objectius polítics últims de la revolució. Tant era així que fins van generar un temor a la radicalització democràtica, rebent fins la desconfiança de Jefferson mateix, a més de l'odi manifest dels federalistes.

Però al primer estadi de la història, aquestes erupcions es desactivaven un cop complerts uns objectius immediats i no mantenien vistes a una organització permanent, perquè es considerava que el marc de relacions ja existents era prou harmònic. També harmòniques eren les relacions entre empleadors i força de treball, en bona mesura per les condicions d'afirmació dels drets polítics populars, a més de l'escassetat de mà d'obra, la gran demanda d'aquesta o la gran extensió de territoris. Aquestes eren condicions que conferien una gran capacitat de negociació al *free worker*, que tenia la llibertat d'escollir treball i el seu propi mode de vida. Així, els treballadors dels EE.UU. sempre posarien la ment en aquest record de l'escenari fundacional i tendrien a buscar solucions als seus problemes que retornessin al marc de referència de l'harmonia amb l'empleador. Entre l'un i l'altre, als diversos moviments obrers també els costaria molt desprendre's de la

---

³⁷¹ On es pot notar la corrupció de la noció il·lustrada de la incidència positiva i compartida sobre l'entorn a l'abast, que podia ser un objectiu concebible en l'escenari fundacional del EE.UU., però que s'anà desdibuixant dramàticament a cada nou pas de la seva història, de camí cap a la inversió definitiva d'aquests significats.

perspectiva pragmatista de què la llibertat competitiva, a través del voluntarisme individualista, seria la manera de fer millor la condició del treball.

Però el cert era que fins aquest escenari fundacional havia vist intents de generar una regulació del factor del treball; és a dir, situacions de gestió de problemàtiques. L'herència més disponible en aquest sentit era el *Tudor Code*, que establí que al treballador li corresponia el mínim salari, a més d'una cobertura respecte l'exposició i l'explotació, i determinava que el treball era obligatori per a tots aquells en condicions. Així, es comptava que un salari frugal i llargues hores de treball fomentaven l'esforç i evitaven la dissipació del treballador. Als EE.UU. aquest codi encaixava prou bé, donades les condicions excepcionals del treball, per a gestionar en certa manera la condició d'escassetat, com en el cas de l'establiment de lleis de salari màxim.³⁷² Per la capacitat individual de negociació dels treballadors, les organitzacions gremials no van prendre arrels als EE.UU.; alhora, les organitzacions de pressió estaven prohibides, però això no causava massa penúries (Rayback, 1967: 20). Els treballadors modestos trobaven maneres informals de participar a la vida pública en el context d'un estat no gaire estès i aquest petit rol ja els deixava satisfets.

Però aquests contingents de treballadors es van fer més actius encara durant la revolució, insistint en els termes d'una disputa política amb la corona britànica i fent passar els repropis mercaders pel procés trencador d'una revolució, de la que no n'estaven massa convençuts de les bondats. Així, el poder creixent dels treballadors representava tot un problema per als conservadors.

Al període de 1776 a 1784, amb la participació a la guerra, els treballadors van aprofitar per a fer ampliar els drets de participació a les eleccions a tot arreu, encara que els electors conservadors van ser capaços de retenir les seves posicions de control dins el sistema institucional. Entremig també es va aprofitar per a eliminar els lligams de servitud existents fins el moment.³⁷³ I fins es va trobar espai per a generar iniciatives de redreçament del problema de l'endeutament dels treballadors, fita per a la qual es va generar un Land Bank, que després seria eliminat per la legislatura i els grans mercaders (Rayback, 1967: 24).³⁷⁴ Però el marc de referència comú per a definir la llibertat, també la dels treballadors, era el d'un mercat sense restriccions i en això s'organitzava un consens en què els treballadors acceptaven alguns dels aspectes mecànics del mercat com a constitutius d'una comunitat que havia de tornar a ser harmoniosa. En aquest context tenia sentit la pràctica dels treballadors d'acceptar mantenir-se baixos els sous per tal de mantenir baixos també els preus dels béns (Rayback, 1967: 41).

Una de les raons per a la formació de *trade unions* permanents va ser la inflació incontrolada que va fer pujar un 30% els preus dels béns entre 1791 i 1800, el qual va fer que els episodis de protesta comencessin a fer-se freqüents. Per tant, eren condicions estructurals més àmplies que la capacitat de negociació dels treballadors les que generaven la situació i constatar això els posaria, a contracor, davant de la necessitat d'organitzar-se.

---

³⁷² Tot i així, s'estima que els sous que es rebien a les colònies devien ser fins de tres vegades els que guanyaven els treballadors europeus

³⁷³ Cosa que es va poder dur a terme amb facilitat perquè el *free worker* era una forma de la força de treball que també resultava convenient als empleadors, ja que era molt més mòbil i reemplaçable que no pas les servils (Foner, 1955: 24).

³⁷⁴ També havia estat l'agitació popular el que havia portat a un establiment en l'agenda política de l'assumpte de la llibertat de premsa el 1734 (Foner, 1955: 30).

El treball en relació amb les reivindicacions democràtiques

Un cop apaivagat el frenesí revolucionari, les altes esferes de la societat van centrar les seves preocupacions en les formes de tirania que es podien generar des de dins del sistema republicà – on es mantenia un ull de sospita sobre el *demos* – i per això no es van mostrar gens disposats a seguir obrint les portes a la participació. En aquest moviment de refrenament també va jugar el seu paper el perfil agrari conservador, que va ajudar a tirar enrere, entre d'altres, experiments radicals com la primera constitució redactada pels treballadors de l'estat de Pennsylvania.

La democràcia representaria un perill molt present a les ments dels conservadors, molt més que la *Stamp Act* sens dubte, i això i les condicions heretades va definir que la primera erupció del conflicte a partir del dilema productiu fos el del *common man* contra l'aristocràcia (Foner, 1972: 31). Això també es deixaria sentir durant la pròpia guerra, ja que eren els treballadors aquells més directament motivats per assolir un àmbit comunal i normatiu independent d'Anglaterra, on es podria seguir intensificant l'argument de la participació a la vida pública. Mentre que per als mercaders aquesta perspectiva resultaria dubtosa, comparada amb la del manteniment en la xarxa de contactes comercials amb la metròpoli i així per a ells l'objectiu de la guerra podia ser més relativitzable. De manera que si hi va haver una actitud “patriòtica” aquesta seria la dels treballadors i gent corrent i si n'hi havia una d'antipatriòtica, contenta amb la perspectiva de mantenir-se en un jou més comercialista i menys democràtic, aquesta era la dels mercaders.

De fet, enmig de la conflagració alguns mercaders ja mostrarien un esperit prou sospitós, afectant el proveïment, situant els preus al triple per a fer negoci i evitant prendre part en els combats. Encara que s'afectés l'empresa de la guerra, encara que aquesta s'arribés a perdre, ells en tindrien les butxaques plenes i perdre la independència restituiria l'ordre que ja havien conegut i els afavoria prou. En conjunt, els moviments derivats de la revolució serien aprofitats pels capitalistes, com en la transferència de terres derivada de la revolució que van ser preses en massa per especuladors. Així es va contribuir a un primer impuls de l'acumulació, que també donaria peu a la formació de les primeres indústries al país.³⁷⁵

En aquestes condicions, s'entén també que el caràcter popular fundacional es recolzés en la perspectiva local i agrícola, ja que era aquesta la manera més hàbil de retenir les atribucions d'autonomia, mentre que les ciutats representaven una disrupció de totes aquestes atribucions. Pel contrari, el camp resultava aïllador, establia una distància amb l'arbitrarietat dels empleadors. Així va començar a construir-se el mite al voltant de l'agrarisme, capturant amb tot també una part de realitat inexcusable, però que tenia cura de no esmentar gaire la duresa de la vida desconectada a la frontera, o del patriarcalisme tancat de les famílies. Si més no, la perdurabilitat d'aquests productes culturals sempre va significar una força gravitatòria tangible per a les cohorts de treballadors dels EE.UU., habilitant a la lluita en ocasions i dificultant l'adaptabilitat a nous recursos de contenda en altres (Dubofsky i Dulles, 1999: 2). La realitat era que la vida colonial donava per a un confort considerable, però no per a l'establiment ferm de drets polítics més enllà de la participació informal.³⁷⁶ No hi havia un estatus polític per als treballadors i els guanys

³⁷⁵ El Banc i el deute van ser formats en condicions de guerra, és a dir, en condicions de greu necessitat (Rayback, 1967: 51). Així es va poder posar en moviment una gran quantitat de capital fluid – en les condicions dictades pel gran capital participant – i això va ser una altra condició del *boom*, en què tecnologia i capital es combinarien en projectes creixents.

³⁷⁶ I com veiem, no gaire, tampoc, per a l'ideal de democràcia amb una potent dimensió col·lectiva, de la llibertat representada per la capacitat de fer allò que es vol dins un espai social col·lectiu col·laborador i així “col·lectivitzador” de les pròpies iniciatives.

materials eren de natura circumstancial, de manera que sota aquesta perspectiva al cap i a la fi la situació no era tan diferent a la d'Europa. I certament, hi havia problemes recurrents que ja havien començat a provocar l'aparició de moviments populars, molt abans de la revolució (Dubofsky i Dulles, 1999: 18).

Però, amb tot, la situació de base era una en què es podria pensar que el liberalisme econòmic es superposava naturalment a la democràcia política, sense adonar-se de les moltes coincidències efímeres que havien portat a aquesta imatge. Així aquesta seria la base per al mite de la “millora constant de la pròpia condició” que envaïa el record dels estadunidencs humils. Tots aquests van ser trets cabdals a l'hora de resseguir les evolucions dels moviments obrers fins l'arribada a l'escenari de la guerra civil.

Les primeres organitzacions obreres fins la guerra de 1812

L'economia dels EE.UU. va experimentar un creixement als anys entre 1795 i 1807. Eren bons temps mentre Europa estava en guerra, ja que els desavantatges comercials es veien contrarestats. Ja en aquest temps, el negoci es feia a través de les estratègiques activitats del transport, però llavors els beneficis es reinvertien en béns immobles, cosa que repercutia en una escassetat de capital llest per a invertir en empreses de manufactures, per a les que calia un llinar d'inversió massa alt. Si més no, la guerra de 1812 va imposar una situació de tancament, de monopoli sobre el mercat nacional, i va obligar a invertir-hi. Un cop passada la guerra els capitalistes europeus van tractar de destruir el potencial manufacturer incipient dels EE.UU. venent els seus productes per sota del cost de producció (Foner, 1972: 51). Però la demanda generada per una població que es doblava entre el 1820 i 1840 va resultar massa gran per als càlculs d'aquests intents i va arribar a absorbir les ofertes d'uns i altres. En aquest punt, tant Marx com Engels van assenyalar la condició de “gegant adormit” del país.

Aquesta era l'època en què els petits capitalistes podien mantenir la seva condició entre els grans capitals. Altra cosa seria – allò que deia el mite – que entre això també fossin capaços de millorar la seva condició, és a dir, d'enriquir-se i progressar a l'escala social, ja que des de feia temps els grans negocis els feien capitals més grans i molt més interconnectats. Sent el transport estratègic, a la ment dels especuladors va anar recreant-se un enorme teixit de xarxes de comunicació entre canals i ferrocarrils, un ventall de projectes que mai acabarien realitzats. L'existència de la indústria depenia d'aquesta capacitat de moure els bens que es produïen, però el capital disponible es trobava organitzat en una espècie de “base feudal”, amb capacitat de domini de la vida econòmica, política i cultural (Foner, 1972: 55). Amb l'aparició de les corporacions i en assumir aquestes projectes de major escala, ja es podia percebre la tendència cap al monopoli que es dibuixaria com l'horitzó més racional de negoci. Entre aquest poder es produïa l'onada de fraus i malversacions que va fer a Marx afirmar que la dels EE.UU. formava una aristocràcia de la natura més malvada.

Però encara i les crisis recurrents que ja anaven apareixent, la recepta per a reconduir la situació sempre era la de què s'havia arribat a una “sobreproducció” i ningú deia res de l'acumulació, de la malversació i l'ús irracional dels recursos nacionals. Des de l'escenari idealitzat, els treballadors haurien de fer un llarg aprenentatge, fins arribar a la conclusió que necessitaven organitzacions col·lectives perdurables per a poder aixecar demandes en contra dels abusos, ja que individualment es trobaven tremendament exposats als recursos de l'empleador, sortint del escenari de relacions harmòniques.

Amb l'aparició del “capitalista mercant”, que feia de manager de la producció i que tenia un capital propi i un crèdit ampli, el mestre d'un ofici va quedar relegat a la funció de

contractador de força de treball.³⁷⁷ Però cal dir que abans de l'entrada en escena d'aquestes figures les relacions de producció ja havien empitjorat des de l'escenari de l'harmonia. Si més no, a partir d'aquest punt ja es van acabar les societats benvolents d'ajuda paliativa entre els treballadors, per a formar les primeres associacions activistes de protesta – en el concepte de *trade unions* –, que també van impulsar els primers repertoris de vagues per les condicions laborals. Si més no, en aquest marc cultural tan característic, les primeres objeccions gairebé sempre es dirigien cap als aprenents més que cap als empleadors, amb els que encara existia una “solidaritat dels productors” (Foner, 1972: 74).³⁷⁸ Aquesta acceptació de la particular jerarquia productiva del país seria una de les característiques fundacionals que varen donar una fisonomia tan pròpia al moviment obrer dels EE.UU.³⁷⁹

L'època de Jefferson no va representar sinó una radicalització de les problemàtiques que ja s'intuïen a l'època precedent. Com explica Foner, els soldats revolucionaris tornaven a casa després de la contenda i la trobaven hipotecada, la família endeutada i el govern apropiat pels mercaders rics. Encara i tots els esforços a la revolució, la massa deutora es trobava sense drets. Així va acabar apareixent el moviment de les Societats Democràtiques Republicanes. Aquestes eren associacions que es dirigien a combatre el “nou capitalisme” que s'estava desenvolupant. Però la virulència de les seves protestes es veia mitigada pel fet que les diferents onades de prosperitat, així com els moviments de població cap a l'oest, contribuïen a mantenir la força de treball en nivells d'escassetat (Dubofsky i Dulles, 1999: 25). Però, amb tot, la lliçó inescapable era que les pujades ocasionals en els salaris no servien per a contrarestar les pujades en el preu de la vida.

Alhora, els empleadors feien els seus contramoviments, escampant l'asseveració que si Jefferson sortia escollit es perdrien llocs de treball. I quan se'n van adonar que espantar la gent no funcionava es van llançar cap a estratègies més expeditives de repressió. Per a ells, el precepte a retenir de la història era més aviat que la gent corrent no hauria de ficar-se en política (Foner, 1972: 91).

Durant els anys previs a la guerra de 1812, els federalistes van fer tot allò que van ser capaços d'imaginar per a forçar una mala preparació per a la contenda que ja s'albirava

---

³⁷⁷ El capitalista mercant, que descriu Rayback (1967), ja havia fet fortuna prèviament amb el negoci del transport marítim o amb l'especulació de terres; com a propietari d'una empresa manufacturera, no tenia interès en el propi lloc de treball, sinó en mercats i en costos. Seria el nou model de manager que triomfaria a partir de 1800, contra el que els altres no podien competir, ja que actuava amb força bruta a l'hora de tendir cap a un monopoli de les matèries primes i els bens “inacabats”. La seva figura contribuiria a crear la “jerarquia productiva” al voltant de la condició del control del capital més gran.

Un aspecte tècnic important d'aquesta figura és que en aquest tipus de formulació empresarial no permetia derivar l'ascens dels preus dels costos de producció cap als consumidors i els calia recórrer a estratègies de reducció d'aquests costos. Però un cop acabada la guerra, la producció a l'engròs va començar a substituir-se decididament per la producció per a una demanda especialitzada i així sí que es podien fer recaure les pujades dels costos als consumidors, a més de poder combinar l'estratègia de la reducció del cost del factor treball, amb el qual es va donar un primer pas cap a la destrucció de la importància productiva i el valor negociador de les habilitats productives especialitzades, així com també del nivell de vida conegut pels treballadors (Rayback, 1967: 58).

³⁷⁸ Cosa que no impediria que per part dels empleadors i dels managers s'organitzés un contramoviment per a castigar els actes dels treballadors des de les judicatures, per representar retallades arbitràries de la llibertat d'aquells propietaris. L'asseveració era que els treballadors tenien els seus drets, però que no podien deprivar els dels altres a través d'ells (Dubofsky i Dulles, 1999: 29). En canvi, es veu com l'arbitrarietat dels empleadors o els mercaders sempre s'havia de considerar en algun rerafons de positivitat, d'increment per al valor comunal.

³⁷⁹ Assumits aquells preceptes mecànics del mercat, els treballadors actuaven en consonància amb la seva capacitat de negociació, explotant en temps de bonança i autoinhibint-se durant els mals temps, en aquest patró individualista, voluntarista i pragmatista (Dubofsky i Dulles, 1999: 30). Amb això es tallaven d'arrel els impulsos radicals de construcció d'una organització i una consciència obrera autònoma.

(Foner, 1972: 93). Això representava una clara actitud de boicot cap al tipus de projecte que Jefferson mirava d'imprimir a les institucions i la volada que es donava als sectors populars. Durant la guerra, els organismes bancaris amb connexions amb els federalistes no deixaven diners al govern i fins conspiraven amb l'enemic per a derrocar qualsevol èmfasi democràtic. D'altra banda, varen ser els mers treballadors els que van tornar a mostrar una resposta patriòtica, organitzant la defensa de la ciutat de New York, que no va poder ser presa pels britànics. De nou, es torna a fer evident la manera en què "la independència de la Unió" – en una fórmula que després recolliria Lincoln – resultava important per a les aspiracions planerament democràtiques. Alhora que resultava un obstacle en potencia per a la integració en la xarxa transnacional de connexions entre capitalistes.

Ressorgiment de les organitzacions obreres amb les seves velles debilitats

Amb la depressió econòmica entre 1819 i 1822 les primeres organitzacions obreres van caure en el desús i això sol ja resulta prou revelador de la filosofia dels treballadors. I les que van sobreviure van ser víctimes dels processos judicials en contra.

Però un cop superada la crisi, amb un mercat més expandit, la recuperació de les organitzacions obreres es va estendre durant les dècades de 1820 i 1830, amb l'aparició de l'associació d'impressors a New Orleans el 1823, el moviment per la jornada de 10 hores dels *mechanics* de Philadelphia, o la vaga dels fusters de Boston el 1825.³⁸⁰ Aquest cop, les demandes ja s'orientaven de manera més decidida cap a l'objectiu de millorar els salaris.³⁸¹ En aquest temps ja hi havia veus, com la del reverend M. Ely, que afirmaven què els esclaus del sud acabaven sent millor tractats que els treballadors lliures (Foner, 1972: 100). Ely llançava la insidiosa pregunta de si era "abans la propietat o la vida humana", observant que l'exposició i la misèria no eren conseqüències precisament de la dissipació. D'aquests problemes irresolts provenia la *great mass of dissaffection* de l'època.

Les vagues dels treballadors reclamaven el dret de tot ciutadà a la pròpia millora, apreciint per primera vegada que el capital es comportava de forma antiamericana, sense adonar-se que un bon nivell de vida dels treballadors també acabaria beneficiant els propietaris i els empleadors. Però aquestes proclames no van fer cap efecte en els detentadors del poder. Per això els treballadors van recórrer a la incursió dins el camp de la política formal. Seth Luther atiaava aquest impuls amb un anàlisi de la vida a New England que resultava tota una burla dels ideals exposats a la Declaració d'Independència, mostrant-se profundament decebut amb les promeses de tots dos partits. De nou va succeir una onada de mobilitzacions, com la vaga general a Philadelphia per la jornada de 10 hores. Entre elles també emergien els primers intents d'establir organitzacions d'abast nacional. Els quals, però, van resultar fallits, ja que es va acabar trobant que aquestes organitzacions no es podien desenvolupar per davant del propi ritme de la indústria (Foner, 1972: 114).³⁸²

---

³⁸⁰ En aquesta segona onada també va incorporar-se el repertori d'establir organitzacions de premsa favorables als interessos dels treballadors.

³⁸¹ En aquest moment els estrats governants ja no podien oposar-se al dret mateix de protestar dels treballadors, sens dubte reconeixent un fons del problema que ja mutava decididament la seva pròpia imatge d'un escenari idíl·lic i harmònic i per això els processos judicials de resposta ja no es van dirigir tant contra la pròpia protesta, com contra els mètodes emprats. Això es devia a la constatació què aquell escenari de positiva competició no restringida no existia; potser no havia arribat a existir mai.

³⁸² On cal entendre que, per les particularitats del país, allà on el mercat no es trobés àmpliament consolidat i l'escala d'implantació de la indústria fos menor els pobladors trobarien més realitzable l'estratègia col·laboradora amb els amos o bé la de retirar-se a una vida grangera i autònoma. En això es pot trobar un límit estructural al tipus de solidaritat potencialment universalista de la condició obrera.

D'aquí la funció dels partits polítics, que havien de suplir les carències de les organitzacions obreres. Els partits obrers van promoure un programa per a l'abolició de l'empresonament per deute, per a pal·liar les condicions de misèria i per a reformular la tendència a què els polítics fossin reclutats d'una única classe social. Cal recordar que el 1829 hi havia 75.000 presos per haver caigut en deutes, la meitat d'ells per una suma menor als 20 dòlars. L'extensió de l'educació universal era la panacea que es plantejava per a aquests mals i que resultava compatible amb la mitologia cultural per l'objectiu de la pròpia millora individual. Des d'aquí, els partits mostraven una oberta oposició als monopolis i cap als bancs i les notes dels bancs. I finalment, també cap a l'ús força de treball convicte. En aquest programa va establir-se el New York Working Men's Party el 1829, o un altre a Philadelphia el mateix any, cosa que va causar terror i una gran agitació en els membres de l'aristocràcia.

Si més no, l'acció política dels partits es va veure escapçada pels conflictes amb la direcció, com el que va sorgir amb Skidmore i els seus grans plans de reformulació social.³⁸³ Els treballadors volien guanys immediats i no pas reformular gaire la seva idea de del país. Per això els primers partits de treballadors van desaparèixer molt ràpid, tot i que no van deixar de causar una impressió als grans partits, on fins i tot alguns van ser fonamentalment absorbits pel moviment jacksonià, el qual va anar assumint diverses de les seves demandes.

Entre tot, l'interès obrer organitzat en aquests primers moviments buscava establir els canals d'una col·laboració justa amb el sistema, d'una competència sana amb el capital per la definició de l'espai públic, però no mostrava una preocupació per la seva natura. Aquest qüestionament del capital sí que seria característic de fases més avançades de la seva història. En aquest sentit, el moviment obrer creixia al principi sense un caràcter marcat de classe, havent interioritzat el paper social del capital. Considerant que aquest havia de tenir un paper en el bé de tots, molts voldrien recrear només algunes reformes de l'estat de les coses i molts d'altres s'acontentarien només amb una petita millora del seu tall del pastís.

Alhora, resulta evident que els empleadors i els capitalistes no mantenien el mateix tipus de respecte pel rol social del treball i així s'establiria una asimetria cultural que costaria molt de diluir. Per la seva banda, els capitalistes podien crear el tipus de lleis que a la pràctica convertien l'empobriment en un crim (Dubofsky i Dulles, 1999: 46). Així s'establiria una assumpció cultural que prenia el no ser pobre com la prova de la validesa de poder coexistir i interaccionar amb el món civilitzat.

La tendència de les institucions capitalistes a la destrucció de l'estatus dels treballadors

Una realitat incontrovertible era que els treballadors guanyaven drets i reconeixement social de les seves activitats i encara i així el seu estatus social anava veient-se minvat per causa de l'esvaïment del tipus de base material que els concedia la preuada autonomia en els anys anteriors (Dubofsky i Dulles, 1999: 49). Alhora, el boom dels anys 30 va portar més onades especuladores i majors cotes de la inflació que ja s'havia estat experimentant. En aquest context, Foner descriu que els moviments obrer i jacksonià com a clarament diferenciables però en una marcada interacció, fins simbiòtica.³⁸⁴ De manera prou

---

³⁸³ Figura que podia ser considerada "massa comunista" pels propis treballadors (Dubofsky i Dulles, 1999: 41).

³⁸⁴ Un assumpte diferent seria si aquesta simbiosi, que va acabar amb l'absorció de bona part de l'organització política obrera dins el moviment formal i respectable del jacksonianisme, seria la millor opció estratègica per als objectius obrers a llarg termini, per a un moviment al que ja li costava prou guanyar una autonomia i una consciència de classe.

coherent, els treballadors es posaven a favor de Jackson en el tema del veto contra el banc, per haver atacat “el rei de tots els monopolis”. Però més enllà d’això també existien discrepàncies – fruit de què ni uns ni altres coneixien de manera certa quines opcions serien les millors per als treballadors, en el context donat de concessions al capital – i mai una noció compartida sobre els objectius immediats als que dirigir-se plegats.³⁸⁵ Així, el veto al banc va acabar traduint-se en el canvi d’un rei banc per una aristocràcia més multifacètica i incontrolada de bancs estatals.

A més, els efectes inflacionaris dels moviments del president – els efectes adversos que ja havia anunciat Biddle – es menjaven ràpidament tots els guanys en millores salarials dels anys precedents. Aquestes van ser, en conjunt, el tipus de desavinences que van donar victòries als whigs, els quals d’altra banda ja no podrien fer oïdes sordes com abans a les demandes dels obrers. Així es van produir el tipus d’escissions característiques d’un moviment que no podia tenir un únic corrent principal, com la de l’Equal Rights Party o la rebel·lió de Dorr. Aquests moviments ja imposaven visions més radicals, demanant la creació d’una banca realment pública que aturés la llibertat trobada pels especuladors i crítiques amb el mateix concepte de què el diner s’hagués de comprar a un preu, que després era retallat per un descompte, que anava a les butxaques del capitalista (Rayback, 1967: 76).

Però la crisi del 1837 va donar un cop molt sever a les organitzacions obreres. Milers de treballadors van caure a l’atur mentre continuava la contraofensiva dels empleadors, per sí mateixos i des dels tribunals, i així les retallades de sou van oscil·lar entre un 30 i un 50% als diferents oficis. Alhora, com a represàlia directa pels atacs contra el banc central, entre 1834 i el 36 els preus van incrementar-se fins un 66% (Dubofsky i Dulles, 1999: 50).³⁸⁶ En aquest moment, Skidmore va denunciar el poder ocult de les màquines i va proposar que aquestes fossin apropiades pels treballadors (Foner, 1972: 169). Així, creixia la insistència, per primera vegada, en què potser era el propi capitalisme la font de tots els mals. D’aquesta idea van sorgir moviments utopistes com el dels owenites, o el fourierisme, que pretenien assolir la recreació de comunitats harmòniques senceres. O també els moviments de creació de cooperatives de productors i de consumidors, a més dels coneguts moviments per la *land reform*. Si més no, tots aquests moviments eren participants de la controvertida teoria de què una societat cooperativa podia sorgir d’una mutació pacífica de les relacions capitalistes (Foner, 1972: 172).

Les cooperatives es van constituir en tendència entre les dècades dels 40 i els 50, obtenint fins certs finançaments per part de filantrops. El moviment de reforma de la terra també ofería una atractiva perspectiva d’aturar l’especulació; però només afectava a la terra i calia un preuat capital addicional per a aixecar una granja. Entre tant, els treballadors que s’organitzaven buscaven maneres de fer-se més “raonables” als ulls de tothom, interioritzant un argument burgès, mentre que alhora els empleadors administraven amb plena consciència les concessions que els permetien seguir retenint el control de la situació.

Amb la Tresoreria Independent de Van Buren i el programa del *hard money* es va reduir el volum de diners existents, però també es va contribuir a aportar una certa estabilitat a

---

³⁸⁵ Per exemple, la facció del Tammany Hall, el tradicional punt de reunió desesperat dels treballadors a New York, es posicionava en contra del banc central perquè mantenia interessos directes en els *pet bancs* estatals afavorits per la seva destrucció.

³⁸⁶ A partir de la *Specie Circular* del president, que va produir una contracció monetària indesitjada, i els moviments de Henry Clay posteriors, per a crear una contracció més intensa, que servís, en aquest cas, per a sabotejar els projectes a llarg termini del president (Rayback, 1967: 87).

l'economia. A més, també es va contribuir a restringir el poder dels bancs, en el seu privilegi de redirigir els beneficis pel control del diner cap a una sola classe social, una funció molt criticada pels agraristes i pels whigs, ara defensors de l'expressió de la democràcia a la institució plural del Congrés. Així, es van començar a produir vagues per l'abolició del paper-moneda, causa que es va publicitar sobretot a través del programa dels Locofocos (Rayback, 1967: 89). Ells trobaven que el programa monetari del president era molt imperfecte, però encara i així era quelcom aprofitable pels treballadors. Si més no, de manera coincident, aquests avenços també afavorien un major deslligament de la llibertat empresarial (Rayback, 1967: 91). Foren aquestes demandes les que van contribuir a acabar amb les llicències del govern – les cartes d'exploració – en forma de monopolis. Però encara i així els empleadors seguien promocionant ofensives judicials en contra de les organitzacions de treballadors, arribant al punt de formar associacions d'ajuda mútua entre els de la seva classe.

Com a recapitulació, cal comptar que degut a la relativa escassetat, encara, del treball a New England i Massachusetts – l'estat que més necessitava reformes i que major resistència a elles experimentava (Dubofsky i Dulles, 1999: 78) – en primera instància es va poder evitar un deslligament de la misèria tan gran com a Europa, però que després es convertiria ràpidament en pitjor que la d'Europa (Dubofsky i Dulles, 1999: 69). Llavors, a base del recurs de la immigració i la introducció de maquinària fàcilment es podien operar sobtades reduccions de salari. A partir d'aquest moment les associacions de treballadors van prendre la determinació, altre cop, de recrear la societat precedent perduda (Dubofsky i Dulles, 1999: 74). Mentre que els agraris, sense reeditar les idees de Skidmore i ara molt més moderats, es concentraven en les seves demandes per l'adjudicació de 160 acres a les famílies, com una via directa per als canvis i no cap a l'utopisme.

L'evolució dels programes obrers cap a les polítiques de classe

En aquests anys, la lliçó a aprendre per als treballadors seria que la lluita pel seu estatus exigiria accions dia a dia. Però entremig també creixia una nova filosofia, situada entre els ideòlegs del moviment per la jornada laboral de 10 hores, que establia que el que el treballador necessitava era temps lliure per a cultivar-se mentalment, per a assolir la seva pròpia il·lustració. Elihu Burritt deia que d'aquesta manera els obrers aviat serien la classe predominant de la societat – oblidant en l'equació el poder social que es derivava del capital – i oferia així una posició mental que encaixava amb l'incipient consumisme, com a horitzó antiradical de les aspiracions obreres.

D'altra banda, a la interpretació dels treballadors s'apreciava que donada la línia ascendent del cost de la vida calia insistir en l'estratègia de les vagues, les quals van revifar a partir de la dècada de 1840. Aquest moviment generaria una resposta en el nivell dels estats i en el més local, per a produir lleis establint la jornada màxima de 10 hores. Però ni aquestes ni les que es van produir a la dècada de 1850 van resultar efectives contra el poder dels empleadors, que o bé no les obeïen o ve adjuntaven a les lleis les clàusules d'excepcionalitat que els permetien esquivar-ne les implicacions. Si més no, en aquestes dècades sí que acabarien sedimentant-se algunes millores per a certs col·lectius, en forma de reduccions d'hores de treball, però resultaria evident també que això no s'havia guanyat per la bona disposició dels empleadors, sinó per la lluita obrera (Foner, 1972: 218).

Altres desenvolupaments de l'època van ser les demandes dels treballadors d'una *Homestead Act*, que atorgués terres a particulars per a establir-s-hi i viure de l'activitat agrària, amb la idea de crear així de nou una situació d'escassetat del treball. O també el descobriment als 50 d'or a Califòrnia, que va provocar un nou increment del cost de la

vida. Per altra banda, el procés de l'annexió de Texas va ajudar a canviar definitivament els sentiments dels treballadors cap a l'abolicionisme. Veient el detriment que podien experimentar per causa de l'extensió de l'esclavatge, les lluites obreres van rebre un nou impuls abans, durant i després de la guerra civil, amb el sentir del cada cop més pronunciat declivi dels salaris reals. També s'experimentaven els primers moviments organitzats de protesta dels aturats, amb el descobriment que els nous immigrants resultaven sempre un recurs a favor de l'empleador. Els immigrants eren un recurs per a la destrucció d'escals salarials i per a l'establiment d'un exèrcit de reserva per a fer més dòcils els treballadors nacionals, a més de per a destruir-los la solidaritat pel factor de l'etnicitat. De manera que a mitjans de la dècada de 1850 les protestes ja eren successos normals als centres industrials del país.

D'altra banda, la immigració també portaria treballadors germànics i entre ells molts de deportats per la participació en les revolucions europees del 48, els quals van portar amb ells les llavors del socialisme als EE.UU. Així apareixeria un impuls organitzatiu diferent, d'unir els treballadors qualificats amb els que no, per a donar així més força a les reivindicacions i donar llum a un nou model d'organitzacions en forma de federacions. Això abans que el pànic de 1857 destruís moltes de les organitzacions existents, així com els nous experiments. I abans que els esperits de contenda quedessin absorbits i mediatitzats per la qüestió de l'esclavatge. Amb la recessió del 1854 al 1855, i després amb el pànic del 1857, moltes organitzacions van descobrir que necessitaven més fons per tal de seguir funcionant i per això algunes van acabar invertint en ferrocarrils (Rayback, 1967: 105). Així també es va produir un intent de retorn a uns fonaments d'un unionisme més pur i que no es mesclés en assumptes polítics. Per tant, un unionisme menys qüestionador del capitalisme. Però va ser una revifalla que va ser destruïda per la nova escomesa des de les judicatures en resposta.

Pel que fa al sud, els moviments d'organització obrera pràcticament s'aturaven de cop a la línia Mason-Dixon. Per als treballadors blancs la perspectiva d'arribar a associar-se amb els negres s'aniria construint molt a poc a poc, no sent possible algun intent seriós fins la dècada de 1850 (Foner, 1972: 263). A aquestes alçades, però, les escales salarials del sud eren les més baixes del país i els treballadors a més podien ser reemplaçats per esclaus. Quedava clar així que la institució de l'esclavatge intervenia directament en la creació de pitjors condicions per al treball: d'atur i salaris baixos. A més, el sud era un lloc on encara pervivia l'estigmatització del treball manual.

Així s'arribaria finalment a l'apreciació de què l'esclavatge representava un perill per a les condicions generals, nacionals, del treball. Cosa que, entre tot, també representaria una ruptura a les files de l'aliança de la democràcia jacksoniana i el guany d'una possibilitat per a l'aristocràcia bancària per a accedir al govern de nou i impulsar les seves mesures, que era l'esperança dels whigs més conservadors. La lectura dels treballadors de New England, i de Marx, era que els moviments dels treballadors es tornaven inefectius mentre seguís existint l'esclavatge i aquesta també era una conclusió incontrovertible.

Per la seva banda, els antiabolicionistes feien burla de la hipocresia i les condicions dels "esclaus de salari" del nord i ja intentaven dirigir-se allà on més mal feia als treballadors del nord amb aquestes apreciacions. De l'altra banda, l'advocat George Henry Evans havia afirmat que l'annexió de Texas no responia més que a una baralla entre terratinents rics i manufacturadors rics per un privilegi exclusiu (Foner, 1972: 277). I davant d'això els conservadors del sud respondrien què enlloc de l'odi entre classes o grups socials era "millor esclavitzar-los a tots" i així tampoc els caldria preocupar-se d'una classe

esvalotadora de treballadors lliures. L'esclavatge, deien, era una condició natural de la humanitat, l'única via als EE.UU. per a aturar el comunisme.

Entre la divisió i la confusió a les files obreres es va produir l'emergència del nou Partit Republicà de Lincoln, que molts capitalistes veien com a massa radical i tot, ja que era on es situaven les millors esperances dels treballadors per a acabar obtenint una *Homestead Act*. Així, el Partit Demòcrata quedava per als defensors de l'esclavatge. Lincoln com a mínim afirmava que el treball constituïa un factor productiu superior al capital i amb el pànic de 1857 rescatà la connexió entre la protecció del *free labor* i la promesa de restabliment de la competició entre iguals – que també atreïa a sectors conservadors. Així, el Partit Republicà va significar el punt d'unió de forces polítiques molt diferents.

Les posicions obreres davant la guerra civil

Durant la guerra civil els treballadors van ser la principal força en contra de l'esclavatge. Eren treballadors la gran majoria de soldats que van lluitar per la Unió, mantenint un esperit incommovible per la seva causa. No pas com certs líders d'origen gentil com el Major General McClellan, qui no aconseguia decidir-se a fer entrar en batalla els exèrcits de la Unió i a més va avisar que no toleraria cap acte espontani d'alliberament d'esclaus (Foner, 1972: 316). Foren accions espontànies dels treballadors les que van demandar al president Lincoln que acabés amb la institució. I va ser aquesta pressió la que va portar a la Proclama de l'Emancipació el 1863 i al final de les esperances del Sud per una intervenció anglesa al conflicte. Una intervenció que no es va produir finalment per l'actitud reticent de Rússia a l'escena internacional (Foner, 1972: 313).

Els *Copperheads* eren els demòcrates del nord a favor del manteniment de l'esclavatge. Per a ells els Draft Riots a New York, les insurreccions pels reclutaments forçats, eren la prova evident que les classes treballadores no donaven suport a l'idealisme de la guerra. Però la realitat també podia ser fàcilment que la gent corrent no s'oposés al reclutament, sinó al seu caràcter de classe (Foner, 1972: 321). Els *Copperheads* pretenien desacreditar aquest argument de classe amb finalitats egoistes. I això mentre es produïen les pitjors activitats de corrupció a la guerra, per part d'aquells qui menys apel·latiu podien sentir en el seu idealisme emancipador. Així, van crear-se nous milionaris de l'activitat de proveir armes de baixíssima qualitat, venent sorra enlloc de sucre, o produint uniformes de guerra que es desintegraven en entrar en contacte amb la pluja (Foner, 1972: 325). Aquest elements del nord fins van arribar a fer negocis amb l'enemic, de manera que sembla aventurat penjar l'apel·latiu de la duplicitat sobre els treballadors i no sobre qui es beneficiava directament de la perllongació del conflicte.

El Congrés finalment va produir una *Homestead Act* el 1862, que va ser aprofitada especialment pels especuladors per a fer-se amb el control dels millors lots de terres, a través d'establir-hi pobladors comprats que després els cedien la propietat, en el que seria un altre dels seus pillatges dels recursos públics. I passaria una cosa semblant amb els *Greenbacks*, que en depreciar-se van ser acaparats pels especuladors per a construir grans fortunes (Foner, 1972: 326). El govern fins va crear una *Contract Labor Law*, que va ser aprofitada fonamentalment pels empleadors per a importar *strikebreakers*, treballadors emprats amb l'expressa finalitat de substituir els que feien vagues.

Per la seva banda, els treballadors mantenien un refrenament a cridar a la vaga mentre durés la guerra, però en veure que no per això es deturaven les pujades dels preus, van començar a demanar que si hi havia “preus de guerra, ells també demanarien sous de guerra” (Foner, 1972: 327). Però en el moment en què el govern va deixar clar que no impulsaria cap mesura, els empleadors van jugar el seu avantatge. Així, es van produir

vagues i el govern va dir que havia de reprimir-les perquè no podia permetre's veure la producció aturada.

Resulta prou evident que els empleadors mirarien d'aprofitar la tradicional confusió i dispersió dels treballadors pels seus objectius. Així, la National Labor Union va començar a insistir en un concepte que es faria famós, el de la necessitat d'un arbitratge del govern en els conflictes laborals, plantejant aquesta arena pública com una vàlvula d'escapament dels descontents. A més, la qüestió dels negres emancipats aviat es va constituir en un fre més a la fluida solidaritat entre els obrers. Així, les posicions es van polaritzar: els blancs van donar suport als demòcrates per la possibilitat que aquests fessin més *Greenbacks*,³⁸⁷ i els negres als republicans per les oportunitats que podrien tenir a partir de la perspectiva del *free labor*.

Els nous reptes per al treball derivats de la guerra civil

El període del 1861 al 1866 va generar un nou escenari per al treball, en què calia abordar l'adaptació a nous importants reptes: superar la depressió del 1862, els preus elevats, l'estat d'un capital més poderós que mai i el descens del valor dels salaris reals. Per això es va donar un impuls a la creació d'organitzacions que ara sí que podien ser d'àmbit nacional. El seu objectiu era la continuïtat entre els períodes de daltabaixos a l'economia.

Però els empleadors no van estar quiets mentre s'assajaven aquests nous mètodes organitzatius, sinó que van seguir amb el seu contraatac a base d'acusacions judicials, llistes negres, *lockouts*, etc. En això van trobar la col·laboració de sectors de la premsa, del govern dels estats i del govern federal. En aquest ambient, el 1864 la Chamber of Commerce of New York es va permetre llançar una campanya per la il·legalització de les vagues. La campanya va fallar, però això no aturaria la ofensiva. Ni tampoc l'impuls dels treballadors. Per la seva part, la resposta més dinàmica a aquesta situació va ser la de crear federacions d'organitzacions obreres que unissin els treballadors qualificats i els no qualificats, la qual va venir de les assemblees, no pas de la direcció de les organitzacions d'àmbit nacional.³⁸⁸

A la reunió de Baltimore de 1866, els treballadors van impulsar una petició al president Johnson per a què legislés a favor de la jornada laboral de 8 hores. Però el president no va fer res de res. El 1869, Grant pretenia forçar els capitalistes a parar alguna atenció a l'estat del treball i per a això va emetre una ordre de què no es fessin rebaixes de salaris amb les reduccions de les jornades laborals, allà on la llei obligava a això. El 1872, Grant va haver de llançar l'ordre altre vegada, perquè ningú li havia fet cap cas (Foner, 1972: 378). El 1868, diversos estats havien produït lleis per a establir jornades de 8 hores, però eren promeses vàcues ja que o no podrien fer-se complir o inclourien clàusules d'excepcionalitat que sempre aprofitaven els empleadors. Així es va tornar a produir una onada de vagues i fins algunes victòries importants, els guanys de les quals s'enduria per davant la crisi de 1873.

---

³⁸⁷ Recolzant-se en la perspectiva de l'empresari del ram de l'alimentació Kellogg, que deia que els banquers gaudien d'un poder monopolístic per a crear diner alhora que les escassetats agudes de diner. Per això proposava com a alternativa que el govern fes el seu propi diner, amb una garantia en la terra i amb un interès d'un 1%, amb el qual es produiria una barrera d'accés molt barata al capital i es podria posar fi al règim salarial. Però fins a l'interior de les propostes hi havia divisions, ja que els treballadors volien aquests *Greenbacks* redimibles en or, mentre que els agraris els voldrien redimibles en més *Greenbacks*, per a afavorir la interconvertibilitat i facilitar així la cooperació amb els petits capitalistes, per tal que aquests poguessin progressar i oferir més llocs de treball.

³⁸⁸ Però on, si més no, es deixava fora de consideració els treballadors no organitzats, amb el que es tornava a evitar un posicionament de representació universalista, de tots els treballadors, que representaria una espècie de frontera cultural per al moviment obrer als EE.UU..

Mentrestant, els moviments dels empleadors pretenien seguir atiant la desconfiança cap als negres, als que demonitzaven per fer demandes anàlogues a les dels blancs, per l'adjudicació d'un lot de terres i una mula. Però és que aquesta era, més o menys, la postura dels Republicans més radicals. Per això, molts llocs de treball s'estaven movent cap al sud i els Republicans van demanar, així, una campanya per millorar les condicions allà. Però els treballadors no se'n fiaven, suposaven que hauria de ser un moviment de diversió de l'atenció, per a crear major confusió encara i així les aliances plantejades amb contingents de negres es van fer molt inestables. Això va deixar una porta oberta als enemics del treball, que van poder derrocar les campanyes per l'establiment de governs més progressistes al sud.

En el mateix moment, la qualificació laboral retrocedia com a garantia d'un accés a la participació a l'esfera pública, o ja en qualsevol forma de negociació col·lectiva, i l'únic que es deixava en el seu lloc era un buit democràtic. Es constata així que les vagues no feien prou per la condició dels obrers i per això a partir de 1866 es va impulsar un nou moviment cooperativista. Les cooperatives aviat van aportar exemples de la manera en què es podia organitzar el treball, mantenint unes condicions per als obrers que no resultaven comparables amb les de qualsevol altre empresa convencional, amb el qual van aconseguir l'èxit com a mínim per un temps. Per als empleadors, aquests eren exemples d'experiments amb el comunisme. De cop, els banquers que havien proveït el capital a les cooperatives van començar a exigir un major interès i el moviment va anar degenerant fins a assemblar-se molt a qualsevol altre tipus de companyia capitalista competitiva, donada la seva incapacitat d'accedir a un capital fluid i barat.

Per això, per a molts líders – no pas tant per als treballadors – el que calia afegir a aquestes receptes de canvi era una reforma monetària ben feta, no com la dels *Greenbacks* anterior, que havia estat aprofitada pels especuladors per a canviar-los per or. Calia una reforma que reconduís els efectes del deute nacional, que donava més facilitats per a invertir en els propis bons del govern que no pas en empreses industrials. Per a aquests líders laborals l'enemic era una oligarquia financera.

En conjunt, el que cal recalcar altra vegada són els molts focus de confusió que atacaven les perspectives d'accions de reivindicació obrera, fent-la moltes vegades inconsistent, generant una mobilització política discontinua i fragmentaria, en què els líders es mostraven amb freqüència més preocupats de fer avançar les seves teories particulars. Així, la primera experiència per a crear un *lobby* laboral, el 1872, va acabar també entre la confusió i la incoherència.

En conjunt, en aquests anys es va produir una expansió industrial enorme, que va mobilitzar enormes contingents de treball, així com enormes quantitats de recursos naturals, creant una descomunal demanda per nous béns i un nou boom econòmic. Així, líders capitalistes sense escrúpols es van encarregar de llançar-se a mutar la fisonomia de l'espai públic heretat, per a deixar-lo irreconeixible i donar entrada a l'existència d'un nou escenari social. Mentre el llinar de capital per a crear una empresa s'havia mantingut baix, la teoria deia que les organitzacions laborals no eren necessàries. Però amb un llinar alt, l'individu quedava reduït a la insignificança.

Això i l'entrada de contingents de nous immigrants havia donat peu al sorgiment d'organitzacions obreres nacionals, plantejant-les com l'única manera de mirar d'igualar el poder combinat del capital. Aquestes es mostraven a favor dels *Greenbacks*, cosa que representava tot un canvi respecte a la tradició del *hard money*. Però és que així es mantenia obert l'horitzó de reunificar la condició del treballador i el capitalista. Els *Greenbacks* eren reivindicats pels agraris com una via per a transformar el deute públic i per a eliminar el

monopoli del diner. Així, la *Resumption Act* de 1878 va establir que no es retirarien més *Greenbacks* del mercat, però llavors el potencial de canvi d'aquests es trobava ja molt mitigat. Alhora el Greenback-Labor Party va promoure unes propostes d'una radicalitat molt esmorteïda i que ja no aportaven cap perspectiva realista de millora per als treballadors.

En resum, es pot dir que el treball va fallar a l'hora d'adaptar-se a les noves condicions en els 10 anys posteriors a la guerra, sense haver trobar una cohesió en el concepte o els objectius de les organitzacions obreres. Així es mantenia el liderat i la consciència de classe captius de les interpretacions i discursos d'homes propietaris "respectables" (Dubofsky i Dulles, 1999: 103).

5.3 - La consolidació del nou ordenament productiu i les seves conseqüències

5.3.1 - El poder dels *Robber Barons* i les corporacions per a controlar la producció

La "morganificació" de l'economia i els seus límits

El desenvolupament del poder social de líders despietats com els *Robber Barons* és la primera dimensió d'un seguit de processos que sotmetrien a una punyent tensió a les institucions dels EE.UU. O, de manera més àmplia, a la idea compartida sobre la natura del compacte social.

Un dels aspectes més importants d'aquesta subsegüent evolució de la disposició productiva i el poder social dels grans capitalistes serien els canvis que anirien apareixent al voltant de les pràctiques bancàries, en la seva tendència a la centralització. John Pierpont Morgan encarnaria la figura del més notori innovador. Ell abandonà decididament el rol d'intermediari passiu a les empreses en les que participava, exercint una gran influència a través de la seva condició estratègica de finançador (Josephson, 1962: 294). I donat el volum d'aquestes participacions, la seva voluntat tenia una incidència també en afers d'envergadura nacional i internacional. En el moment del restabliment de l'estabilitat de la moneda era quan ocorria la "morganització" de l'economia, mentre ell assumia controls managerials de diverses grans empreses. La seva característica agressivitat també tindria conseqüències sobre la forma dels projectes de desenvolupament de la nació, com en el cas de les regions del petroli a Pennsylvania, on es van arribar a construir dues línies de ferrocarril per a cobrir els transports d'una mateixa ruta. Aquest era el tipus de malbaratament i dilapidació de recursos que es duia a terme amb l'única finalitat d'eliminar la competència i guanyar un control total sobre les fonts de negoci.

El que va passar, per altra banda, va ser que amb aquest tipus d'episodis es va començar a afectar el valor mercantil de les empreses. Els problemes es veien tan evidents que fins el govern es va plantejar la creació d'un sistema de ferrocarrils i canals "del poble", públics. Però això no arribaria a realitzar-se mai, donada la molt consolidada comunitat d'interès que existia a la costa est, que s'hi situaria en contra. Si més no, els trusts del ferrocarril tenien tan mala imatge que el govern va establir la *Interstate Commerce Act* el 1887, per tal de mirar d'imposar un control sobre la situació (Josephson, 1962: 306). Però molts dels integrants de la comissió que en sorgiria es trobarien determinats a no ferir els ferrocarrils i molts altres tindrien tota la intenció de fer molt menys que allò que s'esperava d'ells.

Encara i amb això, seguia existint un estat d'intranquil·litat social que portava recurrentment a manifestacions de descontentament. De manera que la perspectiva d'una

escena de creixents aixecaments sumava urgència a la qüestió de la també creixent tendència a la col·lisió d'interessos entre empreses de mides gegantines. Tot plegat posava davant del repte de trobar alguna solució de caire cooperatiu, entre la classe de dirigents d'aquestes empreses. Aquí, Morgan actuaria com a mediador informal.

Si més no, des dels 20 anys previs a la guerra civil els capitans de la creixent indústria s'havien anat construint una estima social que, per dir-ho d'alguna manera, resultava en una correspondència de l'estructura social del capital i així provocava un respecte que viatjava d'avall en amunt. Els "barons" de la indústria eren presentats com l'agència més perfecta, destil·lada del caràcter històric dels EE.UU., per a actuar de líders de la producció (Josephson, 1962: 315).³⁸⁹ Al terç final del segle XIX, els barons ja anaven prenent el caire d'una nova noblesa. Però, comparats amb l'anglesa, ells eren presentats com una noblesa que expurgava les institucions socials supèrflues i que per tant portava el progrés també a la dimensió de les formacions socials. Se'ls suposava una influència sempre positiva – com a mínim "per defecte" – sobre l'esfera pública. D'aquí va sorgir l'actitud de tolerància, a tota la societat, cap al fet que anessin prenent control del govern, així com de les escoles, esglésies o diaris.

D'aquesta manera els *Robber Barons* aviat van erigir-se en el patró per a definir la societat "respectable" o "civilitzada". Veblen també notaria aquest enaltiment i la manera en què els barons s'havien constituït en els guardians de la integritat nacional, en la seva encarnació de les virtuts de conducta cristiana subtilment combinada amb els seus impulsos depredadors (Josephson, 1962: 319). Se'ls considerava els més adequats per a fundar tots els col·legis universitaris, als que van imprimir el segell del seu esperit conservador. Tant que fins quan un tal professor Bemis va criticar l'actitud dels ferrocarrils, en la gestió de la gran vaga contra Pullman, aquest va ser despatxat ràpidament per incompetència (Josephson, 1962: post 324). Aquestes noves bases del sistema universitari ràpidament es van posar a la tasca de mirar de descobrir els fonaments teòrics sociològics per tal de mitigar les crisis socials que poguessin dirigir-se contra l'estructura de propietats (Josephson, 1962: 325).

Amb el nou *Gold Rush* experimentat durant les dècades de 1880 i 1890 la riquesa acumulada per les grans famílies va alimentar la seva pròpia opulència. Seria la consolidació del nou perfil de líder social. A un fastuós ball, el 1883, es va establir la històrica pau i combinació entre les famílies Astor i Vanderbilt. Diu Josephson que en aquest tipus d'actes, festivals de plutòcrates, s'esgotava el concepte del "consum conspicu" per a incidir més aviat en el "malbaratament conspicu" i el poble en seguia els desenvolupaments amb encís, a través de la premsa groga de William Randolph Hearst. On abans calia una fortuna d'un milió per a assolir la condició de prominència aquesta fortuna s'havia tornat un no res i calien entre 50 i 100 milions per a ser part dels cercles més avantatjats (Josephson, 1962: 330). Les famílies pagaven genealogistes per a demostrar les connexions de llinatge amb vells reis anglesos, amb hugonots o amb les primeres famílies de Virgínia.

Però, encara i així, aquesta noblesa es trobava avorrida i desconcertada per aquesta mateixa situació, sentint que les seves vides no valien la pena ser viscudes, incapaces de

---

³⁸⁹ La tendència lògica, en la seva pròpia mentalitat, hauria de ser la de tendir cap al monopoli, ja que era la perspectiva per a assumir una major centralització i imposar així un més intens control sobre la gestió dels recursos. Aquesta era la via d'encomanar els recursos de la nació a les ments més virtuoses, s'havia arribat a suposar. I a més la tendència cap al monopoli era quelcom que trobava una ressonància en les disposicions estructurals existents, en les cartes governamentals autoritzant els monopolis, les quals, tot i el canvi d'actitud que es produiria cap a finals de segle, mai van ser del tot desfetes en el seu llegat històric.

trobar maneres de gaudir a través de les seves persones. I al final de les seves vides, els barons se'n adonaven que no havien tingut ni un instant de tranquil·litat i esbargiment.³⁹⁰

L'aparició de les grans mobilitzacions obreres contra l'autoritat dels barons

En aquestes dècades, cada grup productiu o monopoli tenia una representació directa a les institucions polítiques, assumint que aquesta era la millor manera de enriquir-se ells i el conjunt del país. En això clarament hi havia una paradoxa, definible en la relació conflictiva entre una “igualtat democràtica” d'atribucions universals i una “igualtat entre homes de negocis” que era el que esperava recrear-se a les cambres privades de l'edifici del Congrés.

Però el cert és que també existia una competència salvatge entre perspectives de negoci i això de manera més directa per quant ja s'havia creat tota una tècnica repertorial per a esquivar els eventuais obstacles de la responsabilitat social i la democràcia (Josephson, 1962: 348). Però, reconeixent-se en un compacte, els grans capitalistes eren capaços de posar-se d'acord en uns mínims: en fer un front comú per la inviolabilitat dels drets de propietat, en una moneda sòlida, en una marina forta, en apujar el nivell de vida i en unes taxes proteccionistes. Tot i que de cap manera formaven una aliança, la majoria d'aquests homes es van posar a favor de Grant pel fet que ell afavoria les condicions per al boom de l'economia dels nous estats de l'oest. Però més enllà de la figura del president el que es pretenia era formar relacions durables amb congressistes estratègics, ja que els suborns havien arribat a considerar-se incerts i barroers. D'aquesta progressiva amistat entre rols va anar formant-se una espècie de codi de conducta per als reformadors de l'època, entre el qual la norma de màxima observació seria la de que calia “respectar els barons” (Josephson, 1962: 355).

Però, tot i aquestes seguretats, a partir de la dècada de 1880 també va experimentar-se una onada de vagues d'una natura insòlita fins el moment. Aquesta portava una nova escala de la violència, amb els episodis de Homestead contra Carnegie, els episodis contra Pullman o els ja freqüents episodis d'agitació dels aturats. Alhora, el moviment del socialisme començava a reclutar adeptes i això també donava peu a un tipus d'alarma diferent als cercles de capitalistes. Als temps difícils, els empleadors declaraven que no eren responsables de la sort dels seus assalariats i així els treballadors sovint es trobaven que no tenien assegurat ni el menjar ni l'allotjament, cosa que ja suposava una inversió diametral respecte a l'autonomia material que era l'orgull del compacte fundador.

El 1885, els Knights of Labor van sostenir una campanya de vagues coordinades contra la línia de ferrocarril de Gould a Missouri i en això ja s'apreciava que l'enemic dels capitalistes havia arribat a cobrar una nova forma. En resposta, els empleadors van començar a gestionar les vagues per l'estratègia de deprivar-les, atacant precisament allò més exposat de la condició dels treballadors (Josephson, 1962: 367). Arribats a l'última dècada del segle, les terres lliures ja es podien considerar esgotades i, amb tot, creixia la radicalització del conflicte entorn del treball. Fins al punt que Frick, el temut reorganitzador d'empreses associat a Carnegie, va afirmar que la violència dels treballadors estatunidencs era pitjor que la dels propis anglesos. Així, Frick es va

---

³⁹⁰ Resulta pertinent el comentari del gran banquer James Stillman, que en arribar a la vellesa declarava que no havia estat capaç de descobrir les maneres de gaudir d'ell mateix (Josephson, 1962: 336). Amb això queda clar l'efecte descrit per Domènech (1989) sobre l'absència d'una noció de bé interior a les societats occidentals. Aquesta carència podria resultar fàcilment un dels trets que empenyien els impulsos apropiadors del capitalisme i la vehiculació d'un agonisme cap a l'àmbit exterior a la pròpia personalitat, però que, si més no, ni tan sols en els grans triomfadors d'aquesta gran competició deixaria una sensació de satisfacció interna.

mostrar fortament en contra dels privilegis a l'interès especial del treball, del que diria que constituïa la pitjor forma de despotisme. Va ser l'època en què es va generalitzar el recurs de cridar les tropes contra les vagues i d'establir arsenals al centre de les ciutats.

I més; des de la tragèdia de les vagues de Haymarket es va assolir un nou grau de determinació per suprimir les anomenades "conspiracions del treball". Amb això es van radicalitzar els repertoris de les llistes negres, *lockouts*, els juraments i el recurs dels detectius armats de l'agència Pinkerton per a atacar els treballadors. Això sumat a l'acostumada ofensiva judicial per a reprovar les conspiracions de restricció del comerç. Alhora, també van començar a ser freqüents els arrestos sense garanties. Fins i tot, com a intent de conciliació es va impulsar una nova taxa sobre els beneficis de les empreses que va acabar sent demarcada com inconstitucional, només per les demandes de Rockefeller, com a garantia de l'estabilitat del govern i de la defensa dels sagrats drets de propietat (Josephson, 1962: 367).³⁹¹ Llavors es va produir l'espectacular batalla de Homestead, a les factories d'acer de Carnegie, i l'intent d'assassinat de Frick, que acabaria apareixent com un home invencible per al públic no implicat.

El 1890, els grans trusts tenien prou motius de preocupació, per la possibilitat de veure els seus negocis interferits per les organitzacions del treball (Josephson, 1962: 372). Però el que també volien, entre tot i a qualsevol preu era evitar la intercessió d'un arbitratge per part del govern en els conflictes. De manera que, a partir del moment, la seva seria una estratègia de duplicitat. Una estratègia de donar la imatge que s'arribava a l'assumpció d'algun esforç per aportar alguna estabilitat a la violenta situació del país, mentre de portes endins es feien tots els esforços per inhabilitar els canvis i retenir el seu tipus de control sobre tots els factors de producció, el seu dret diví sobre el treball.

5.3.2 - Les grans batalles del treball a la Gilded Age

Del vell paradigma de l'overproduction al nou de l'underconsumption

El poder creixent dels barons va portar al moviment obrer al plantejament de noves preguntes i noves necessitats immediates. Una pregunta que ja resultava ineludible era al voltant de la igualtat: sobre si la definició coneguda de la democràcia podria sobreviure a l'època industrial. Encara no hi havia dubtes al voltant del destí de progrés social i millora general que es podria assolir a través de l'industrialisme. Però sí que n'hi havia sobre la manera concreta en què s'estava industrialitzant el país. Els diversos terrabastalls patits per l'economia entre 1873 i 1897 ensenyarien què el procés de proletarització ja no trobaria fre, que no es podria desfer i que, per tant, el treballador independent com a figura social i com a horitzó al que dirigir-se deixaria d'existir. Així es perdia la perspectiva del productor-ciudadà, en contacte amb els ideals republicans. I l'altre perspectiva que avançava com a alternativa era la d'una contracció de la democràcia, substituïda la participació a l'esfera pública a través d'un consumisme d'atribucions asèptiques i un benestar despolititzat.

La *Labor Question*, així presentada a partir de la dècada de 1870, va ser enfocada fonamentalment a partir del discurs productivista, que encara tendia a la condició del petit

---

³⁹¹ Resulta explicatiu el tipus de "llibertat natural" invocada pel propietari, al que no es podria deprivar de la seva autoritat. Així, diu Josephson, els obrers podien trobar-se afamats, però les seves necessitats grupals no resultarien pertinents per resultar detrimentals d'aquell dret primari. Tot plegat serveix per a demarcar el tipus d'autoritat social general que s'estava legitimant, en què les qüestions sobre els drets primaris de propietat haurien de ser dirimits per principis apersonals – se'n diria – com el dels "beneficis", mentre que la intercessió pel dret a la vida dels treballadors no es trobaria, ni tan sols, formulada en els termes adequats (Josephson, 1962: 367-368).

propietari com l'horitzó de millora més realitzable. En el seu context es donaven unes condicions de mercat simple, d'autoocupació i d'autosuficiència que feien coincidir la legitimitat social amb la propietat assolida, sense incórrer en cap pràctica que es definís com a apropiació del treball dels altres, en una posició ètica oposada a la de l'apostador o especulador (Currarino, 2011: 13).³⁹² Així, les tradicions dels moviments dels Knights of Labor, dels partidaris dels *Greenbacks* o d'aquells que estaven a favor d'eliminar els trusts, es situarien en aquesta perspectiva d'assolir una reconexió amb l'antiga tradició republicana.

Si més no, el que caracteritzava la nova època era la destrucció de les institucions socials en què la tradició s'havia recolzat per a existir. Ara que el treball assalariat era la forma de relació dominant no es podia sustentar ja la relació entre l'esforç i virtut interna i els èxits en el pla exterior, en termes materials i d'estatus (Currarino, 2011: 15). Ara els implicats i els acadèmics tenien una nova paraula per a definir les raons de les crisis: la del poc consum, o *underconsumption*, enlloc de la de sobreproducció.

D'altra banda, més aviat eren raons estructurals àmplies les que portaven a crisis profundes com la de 1873. En aquesta dècada s'havia generat un creixement sobtat del volum de bens produïts i això mitjançant l'augment de la inversió en actius fixes, més que no pas en materials o en sous, cosa que havia provocat una pujada considerable dels preus. Encara i això, entre les dècades de 1860 i 1890 es va arribar a superar la potencia industrial d'Europa, però això tampoc implicava l'obtenció de beneficis automàtics per al capital, ja que es requeria un gran volum d'inversió per a assolir el nou tipus de produccions de volum gegantí. Pels beneficis del capital es feien les fusions d'empreses i les retallades de sous i tot i això el creixement en aquests anys era menor que el de Suècia, cosa que demostraria la precària posició comparativa en què es trobaria el capital dels EE.UU. (Currarino, 2011: 17).³⁹³

Amb la fallida de Cooke es van posar de manifest aquestes debilitats, a partir d'una contracció constant que va arribar a infectar els centres bancaris. Un procés que, tot i que l'Estat va fer baixar els preus dels productes, els pobres ni tan sols podien aprofitar, havent reduït les seves activitats a transaccions de *hand to mouth*. La causa evident de tot es va identificar en la cobdícia i la mala gestió deliberada. Aquests eren els mateixos arguments per a fer als anglesos tancar el seu mercat a les accions d'empreses estadounidenques, per a evitar veure's infectats de la seva actitud especuladora, que ràpidament es tornava en estafa. Alhora, la renúncia al patró or durant la guerra havia generat un ambient especulatiu desenfrenat, que tendia a generar unes expectatives de negoci exagerades i que així va acabar donant forma a enormes deutes públics i privats, produint un acusat desequilibri en la inversió en activitats comercials, cap a indústries que eren artificialment estimulades. Així es va generar el problema – el problema evolutiu dels capitalistes – sobre el gran volum de producció.³⁹⁴

---

³⁹² I també oposada a tot un ventall de rols productius en desenvolupament basats en obtenir alts rendiments de la mínima implicació, amb el que es subvertiria l'ensenyament de Thoreau, de buscar el valor de la feina en l'esforç, però d'una manera que, al contrari d'Emerson, no portava precisament a una col·laboració ingènua amb el mercat, més aviat a apartar-se'n.

³⁹³ En principi, els EE.UU. no tenien una xarxa financera de cobertura com la transeuropea que havia estat mantenint el poder fàctic del Bank of England, per exemple, com a punt de reunió d'aristòcrates de la vella escola i banquers de la nova.

³⁹⁴ Cal notar que, en termes conscientment ingenus, aquestes condicions podrien definir-se com un estadi de potencial i feliç equilibri, en què totes les necessitats de la població podrien acabar satisfent-se, ja que es feia evident que existien les atribucions tècniques i organitzatives per a organitzar una gran producció de béns. El que no existia era una atribució per a repartir adequadament aquesta producció per a satisfer aquestes necessitats: això no crearia el tipus de riquesa que feia créixer al capital i als capitalistes enriquir-se. I, per sobre de tot, el

De cop, al 1873, ningú volia invertir en les línies de ferrocarril sense acabar, els pànics successius posaven a prova la fragilitat de les relacions veïnals i tot junt causava una angoixa psicològica provinent del descobriment de què l'ideal masculí del productor independent ja no era realitzable. En apreciar aquestes condicions, aviat van començar a sorgir demandes per uns ferrocarrils i telègrafs nacionalitzats i d'altres per l'adjudicació de terres públiques, com a únics repertoris de canvi que es varen trobar a disposició. En aquests temps també van aparèixer les primeres demandes d'una cosa semblant a una renda bàsica (Currarino, 2011: 23). Però totes les iniciatives es trobaven amb la dificultat d'haver de conviure amb la pròpia tradició de govern minso i "neutral", que es trobava habilitat a recrear el passat, però no a donar impulsos gaire intensos de canvis creatius.

Així s'assumiria que el mercat simple ja no existia, lògicament, per la inevitabilitat dels grans negocis. D'aquesta manera també s'assumia l'arribada a l'estadi de la sobreproducció com una condició a la que adaptar-se. En conseqüència, no existia realment la igualtat al mercat, a mida que eren les onades de demanda específica les que definien la superabundància d'oferta, entre els patrons anormals d'inversió i els mercats imaginaris en què funcionava i feia beneficis la conducta especuladora (Currarino, 2011: 26). En aquests moments la pregunta clau a fer-se seria sobre si era capaç el propi sistema d'obligar-se a restringir la producció i acontentar-se amb uns beneficis moderats. I la resposta seria que el capitalisme en cap cas estava preparat per a fer això: equivalia a suïcidar-se i cedir a l'impuls a d'altres regions capitalistes més innovadorament explotadores.

Així, l'atenció va començar a centrar-se en la nova perspectiva del consum insuficient. Amb ella, el codi ètic que promocionava l'autocontrol de cop es tornava improcedent, nociu i en termes macroeconòmics abocat a l'estancament. Naturalment, la perspectiva es va trobar enfrontada a l'instant a la ètica productivista, constituint-se en un atac directe contra els seus valors del treball i plantejant-li l'elecció entre la civilització i el confort o bé el passat.

Així les assumpcions socials imperants van començar a veure's invertides en la seva significació: l'individu resultava menys important, la producció era menys important que el propi consum i calia descartar els diversos paradigmes sobre l'escassetat. Eren les bases d'una nova democràcia que havia d'incloure els treballadors a través del consum de masses, en un escenari amb la terra exhaurida, on el ciutadà corrent no tenia possibilitat d'accés al gran capital i on el somni de la mobilitat social hauria de donar-se per acabat. I el repte consistia en la connexió entre els dos escenaris, en aconseguir un trànsit moderadament pacífic entre un i altre, ja que no devia de resultar fàcil reconèixer una democràcia en els vells estàndards al nou escenari industrial.

La confirmació de la necessitat d'instruments de lluita per al moviment obrer

A partir de la crisi de 1873 a les files del treball va aparèixer el desencís i la confusió, fruit de la pronunciada misèria i incertesa que s'arribaria a experimentar.³⁹⁵ I amb un posterior

---

que no hi havia era cap noció de què s'hagués de donar quelcom a algú que no s'ho havia "guanyat" d'alguna manera, per la simple condició d'existir com a ésser humà.

³⁹⁵ Eren temps en què els treballadors estatunidencs emigraven de tornada a Europa i a Amèrica del Sud, a la recerca d'oportunitats, i la urgència queda il·lustrada per un tràgic fet que relata Foner, quan un transport de treballadors emigrants va naufragar enfront de les costes del Brasil i en poques hores les oficines de l'empresa contractadora es van trobar repletes de gent que sol·licitava els llocs de treball dels ofegats (Foner, 1972: 444). Un altre succés revelador el constitueix el de les demandes per prestacions d'alleujament de la misèria a la ciutat de Chicago, a les que les autoritats respongueren posant la condició de què per a rebre ajuda caldria rebre també una vacuna, convençudes que així es dissuadiria a molts, i en canvi es van trobar amb uns centres de vacunació també desbordats i on va caldre acabar cridant la policia. Fins aquest punt arribaven els graus de la desesperació.

episodi de depressió a la dècada de 1880 ja es va donar el tret de sortida del moviment que es coneixeria com el *Great Upheaval* de les organitzacions obreres.

Però molt abans els carrers ja s'havien vist recorreguts per mobilitzacions més espontànies, per part de masses que ni tan sols estaven organitzades, com la de Tompkins Square, el 1874. Allà van aplegar-se els aturats i les seves famílies, sense saber que hores abans l'oficina de l'alcalde havia prohibit la reunió, espantada per les proporcions que podia adquirir. Així, els manifestants es van trobar amb unitats de la policia llestes per a dispersar-los de mala manera i sense contemplacions cap a les dones i nens que corrien espantats, en una desbandada cap a totes direccions. Molts van ser apallissats o van ser arrambats per la desbandada. La indignitat de les autoritats encara va ser major quan, des de la premsa afí – el *New York Times*, ni més ni menys – es va justificar l'actitud de la policia dient que tots els detinguts i represaliats eren comunistes estrangers. Amb successos d'aquesta envergadura alguns podrien tenir la impressió que el país s'encaminava cap a una insurrecció generalitzada. Però aquesta era la típica exageració de les classes conservadores, la qual només va servir per a fer més cruent l'enfrontament i també per a arrossegar a l'espant a les classes mitjanes i moderades. Amb tot es feia més efectiva encara la distancia entre els estrats populars i els grans *gentlemen*.

Les vagues, encara prou localitzades, seguien apareixent. Això sí, ja de manera més que esporàdica. Però els empleadors ja contraatacaven amb mètodes més expeditius i externs a tota mediació. Com a la vaga de Fall River el 1874, que es va vèncer mitjançant la tàctica de provocar els treballadors per a fer-los incórrer en accions de violència, per a aprofitar llavors per a esclafar el moviment sencer. En un ambient de retrocés generalitzat, els sous dels treballadors del tèxtil van arribar a reduir-se fins un 45%. Davant d'això els treballadors no tenien altra perspectiva que fer més vagues. Així, els diversos oficis de la regió del carbó a Pennsylvania van conduir, el 1875, la coneguda com la “Long Strike”. La qual va ser esclafada mitjançant l'argúcia – de la que es considera prou comprovada la orquestració dels Pinkertons – de la “conspiració dels Molly Maguires”, una suposada xarxa terrorista que era la responsable d'uns assassinats en el context de la contenda i que serviren per a desacreditar com a abocats a la criminalitat els esforços per la millora de la condició dels treballadors.

També llavors es van produir les grans vagues del ferrocarril de 1877, en què els treballadors encara van poder comptar amb les simpaties populars pel fet d'enfrontar-se als odiats trusts del transport que havien causat tants mals a les comunitats. L'onada de vagues i violència va causar fins a 10 milions de pèrdues en destrucció de propietats i, més encara, va servir per a eixamplar la solidaritat i la consciència de classe. Per als grans propietaris aquests serien motius per al terror i per a contrarestar l'envergadura dels moviments es començarien a preparar noves lleis contra la conspiració i es construïen nous arsenals a les ciutats industrials. El procés va veure esdeveniments veritablement heroics per part dels treballadors, quan, havent fraternitzat amb la milícia local, van arribar a encerclar les tropes federals i a fer-les fora de la plaça forta dels treballadors. Llavors, el president Hayes va reaccionar enviant més divisions de tropes federals. Si més no, a mida que la vaga s'estancava i la violència es feia persistent, els ciutadans respectables van anar trobant que se'ls plantejava, fet i fet, una elecció entre un estat de lleis civils o bé el caos social.

Entre la crisi també va ser aprovat l'ingrés al patró or i una taxa directa, contraria a la tradició d'haver de pagar per defecte, per a la viabilitat d'un govern que després només servia per a afavorir els negocis i la transferència de propietats cap al capital, i que per això va ser coneguda com el “Crim del 73”.

Els propis treballadors trobaven què la violència primitiva i erràtica tampoc servia per a arribar a concretar un objectiu consistent, per a això caldria una organització més sofisticada.³⁹⁶ Per la seva banda, la premsa declamava que estava succeint tota una revolució per part del treball, orquestrada pels comunistes amb vistes a generar una altra *Commune* contra les institucions existents. I a mida que s'anava estenent el missatge, els empleadors van trobar-se més habilitats a intensificar les seves tàctiques habituals, dels juraments, els treballadors emprats per a frustrar vagues i els processos judicials per conspiració. Així les vagues van arribar a ser derrotades. En aquest moment, sorgien predicadors protestants reaccionaris, com Lyman Beecher, que deien què “Déu volia que els grans homes fossin grans”, oferint així els efectes galvanitzadors de la religió al voltant de la posició conservadora de les classes alta i mitja-alta (Dubofsky i Dulles, 1999: 111).³⁹⁷ Altres líders d'opinió feien també crides a què la gent marxés cap a l'oest, obviant el fet que només el transport ja costava una suma considerable. És a dir, que amb tot els treballadors s'enfrontaven a un escenari molt advers en el que implantar les seves organitzacions més sofisticades.

Davant l'evidència, reforçada en el període del 1873 al 1878, de què les *trade unions* es trobaven incapacitades per a fer front al poder dels empleadors en les problemàtiques del treball, molts esforços es van girar cap als partits polítics, que d'altra banda, en aquell moment només van servir per a fer créixer la dispersió i la confusió dels obrers.³⁹⁸ A més, els partits, en atansar-se a l'esfera de la política formal, i sobretot en el moment de tenir alguna perspectiva de bons resultats electorals, es tornaven ells mateixos més “respectables” i menys radicals. Com en el cas del partit pels *Greenbacks*, que s'havia fet molt més moderat, centrant-se només en la part del seu programa dirigida a generar inflació, i que fins i tot feia ulls cecs a les qüestions socials més urgents, com el terrorisme del Ku Klux Klan al sud. De fet, en aquesta època molts dels partits que adquirien algun grau de respectabilitat procuraven incloure en els seus programes i manifestos alguna proclama anticomunista i això no podia ser per a altra cosa que per a contribuir a demostrar la seva acceptació de la base del sistema existent (Foner, 1972: 486).

El primer pic de conflictivitat i el sorgiment dels Knights of Labor

El 1886, els famosos esdeveniments dels tumults de Haymarket, a la ciutat de Chicago, van marcar un punt d'inflexió, en el context d'una mobilització de treballadors en certa manera sota el paraigua de grans organitzacions laborals, però amb la participació de perfils d'activisme de molt diversa natura. Els episodis de brutalitat policial van encendre els ànims de molts treballadors, en especial el d'alguns anarquistes inspirats per Thoreau. Després, en una nova reunió de protesta, una bomba va esclatar entre una columna d'agents de policia, matant-ne a sis a l'acte i desencadenant una batalla a trets entre uns i altres. Llavors, la propaganda va carregar contra els anarquistes i va arrossegar l'odi cap a tot el moviment obrer, posant-lo a la defensiva en els anys posteriors. La fúria de l'opinió pública es va dirigir de manera especial cap als anarquistes, tot i les febles proves de les acusacions que s'havien llançat en la seva contra. Fins organitzacions obreres com els

---

³⁹⁶ I, ahora, en l'estat en què es trobaven eren més vulnerables a les ingerències d'elements externs, com els demagogs d'intencions dubtoses que van procurar desviar l'animadversió dels treballadors cap al col·lectiu dels immigrants xinesos.

³⁹⁷ D'altres, brandaven la opinió, de què la millor manera de satisfer els interessos dels treballadors seria la de deixar la representació d'aquests interessos a les mans “d'homes cristians de propietat” (Rayback, 1967: 211).

³⁹⁸ Aquesta, la controvèrsia sobre el millor mètode estratègic per a portar a la millora del estatus del treball, entre la posició dels polítics i la dels sindicalistes es faria recurrent als EE.UU., portant més divisió a una arena ideològica ja fragmentada, incrementant encara més la confusió.

Knights of Labor van quedar determinades a bandejar-los. D'aquesta manera es va penjar una etiqueta de criminalitat i proscripció cap als obrers que costaria molt de treure, tot i que sis anys després dels judicis i execucions dels acusats de Haymarket, les sentències van ser anul·lades judicialment (Dubofsky i Dulles, 1999: 168).³⁹⁹

A mitjans de la dècada de 1880 l'organització dels Knights of Labor semblava encarnar el futur del moviment obrer, arribant a reunir prou forces per a plantejar algun desafiament als empleadors. Amb l'hegemonia dels nous rols productius, els vells manufacturadors no podien competir i el treball es trobava exposat als mètodes d'extreure beneficis del capital per la via de retallar salaris (Rayback, 1967: 159). L'organització s'havia fundat en el secretisme per necessitat, per a sobreviure en els 10 anys de violència que culminaven amb els successos de Haymarket. Per això un dels seus plantejaments fundacionals també fou el d'insistir en mètodes pacífics, rebutjant les vagues al principi i demostrant la seva falta de reconeixement d'una lluita de classes als EE.UU. (Dubofsky i Dulles, 1999: 117).

Els Knights of Labor pretenien incidir en la progressiva eliminació del règim salarial, però de manera pacífica, a través de cooperatives i d'altres iniciatives d'aquest tipus. La seva estructura era la d'una federació d'organitzacions més petites – emfatitzant la solidaritat –, però entre les que sí que es buscava un vector de creixent centralització. Resulta curiós observar com aquesta xarxa percebia una agressió per part de l'interès agregat dels més rics; per això l'organització buscava la solidaritat obrera, per a contrarestar aquesta capacitat del capital. Però encara i així els Knights no estaven disposats a comptar amb l'existència d'una lluita de classes, veient els conflictes com una situació excepcional en una espècie d'obstinada negociació que era resultat de la seva tradició cultural (Dubofsky i Dulles, 1999: 121).

Els Knights mostraven un ideari vagament humanitari, encara que es tornaven molt més ambigus en encarar qüestions polítiques concretes. Tot i així – o potser, precisament per això – a mitjans de la dècada ja reunien uns 2,5 milions de membres, un “fons de batalla” de 12 milions i es deia d'ells que tenien tanta influència que serien capaços de designar el següent president de la nació.⁴⁰⁰ Però des d'aquest punt, ans al contrari, començarien un declinar que era resultat de forces que escapaven completament al seu control.

El 1877, a la línia de Gould a Wabash, l'organització va rebre una dolorosa derrota, en què la direcció va ordenar resignar-se i tornar al treball. Aquest va ser un exemple del tipus de discrepàncies entre la direcció i els membres que demostra l'ambigüitat i les estratègies erràtiques de la primera. La postura de la direcció era la d'ordenar la retirada “per tal d'evitar més patiment a les files dels treballadors”, ells estaven pels plans adaptatius a llarg termini i deien que les vagues eren un estri fútil, mentre que els obrers volien fer alguna cosa de manera immediata (Foner, 1972: 508).

Així, entre intents d'afirmació i de mantenir els treballadors lluny de les vagues i també de les cooperatives, els empleadors van trobar en les constants discrepàncies un espai des del que atiar la desunió, mentre anaven aplicant alhora el seu tipus de repressió violenta a base dels exèrcits privats dels Pinkerton. Finalment, els successos de Haymarket van fer molt de mal a una organització que ja declinava. Sens dubte, la major derrota dels Knights

---

³⁹⁹ I d'aquestes ocasions en va haver diverses, en què els obrers eren jutjats apriorísticament pel sistema i se'ls penjava així un estigma que les posteriors correccions judicials ja no podrien esborrar del tot.

⁴⁰⁰ No es van realitzar les exagerades prospeccions d'aquest tipus que feien els conservadors, però sens dubte que els Knights van deixar una petja com a experiència organitzativa a l'hora d'assolir guanys puntuals per a certs rams i oficis. I també en petites victòries com la institució, el 1884, del *Bureau of Labor*, un centre d'estadístiques que – encara i semblar un organisme prou convencional – en aquell moment representava tota una font d'informacions sòlides per a fonamentar el programa educatiu del moviment obrer, bàsic per a mantenir viu el seu anhel de millora dels estatus individuals.

of Labor va ser la de l'intent d'ensenyar als assalariats que abans que membres d'una ètnia, comunitat religiosa o membres d'un partit polític, tots eren assalariats (Dubofsky i Dulles, 1999: 137).

Entre la mala opinió pública del moviment i la repressió, els treballadors van migrar cap a l'estratègia, d'establir partits independents, com el Progressive Democratic Union Labor Party, que integrava treballadors industrials i grangers. O el partit dels Populistes, la plataforma del qual va estar treballant per a assolir legislacions regulant el treball infantil, de les dones i a favor d'entitats d'arbitratge en el conflicte laboral. Unes legislacions que en sí no resultarien gens efectives, però que constituïrien la base per a les iniciatives de la futura època "progressiva". Aquests partits, però, van portar a una ulterior divisió que facilitaria encara més les victòries electorals de McKinley.

El sorgiment del moviment obrer conservador

La següent organització on es van situar les esperances de molts treballadors va ser l'American Federation of Labor, o AFL, la qual afirmava la voluntat d'assolir guanys immediats i també reformes més àmplies de la societat. Però prioritant el primer es va diluir totalment qualsevol possibilitat d'arribar al segon aspecte. Per això l'AFL va combatre constantment les adversitats, les depressions, els fracassos, els socialistes i també els Knights. L'AFL ràpidament es va dotar d'una direcció d'esperit conservador, amb Samuel Gompers al capdavant, i composta d'homes pràctics que reconeixien la utilitat de les vagues només quan venien recomanades per la direcció i que sobretot no tenien cap estima pels objectius utòpics. Des d'aquests guanys al dia a dia la reformulació final de la societat podria anar posposant-se; i, assumit això primer, s'acabaria posposant indefinidament.

Gompers tenia la idea segons la qual treballant exclusivament per a enfortir l'estatus dels treballadors més qualificats s'acabarien generant beneficis per a tot el col·lectiu, cosa que semblava més una adaptació d'alguna de les visions dels empleadors (Dubofsky i Dulles, 1999: 143). Això també va arribar a ser una font de suspicàcies de duplicitat, en una organització que volia definir-se com "l'aristocràcia del moviment obrer" i que s'encarnava en líders com Adolph Strasser, que havia afirmat que els anarquistes eren *tenement house scum*, "escòria de bloc de pisos". L'AFL, de fet, més que cap altre organització de l'època, semblava comptar amb l'assumpció de què l'accés a l'esfera pública s'havia d'assolir per alguna capacitat o servei de respectabilitat homologable a la societat. El criteri es formava en una analogia del rol estratègic dels grans capitals, en una definició competitiva i voluntarista del moviment obrer. D'aquesta manera sempre semblava barrada la possibilitat d'un plantejament universalista al voltant de la condició del treball. Sempre caldria oferir quelcom diferencial al compacte social, com en el cas dels *skills* o les qualificacions laborals, com un certificat de ser un ésser civilitzat i de no ser un agitador.⁴⁰¹

Però els principis de conduir-se de manera anàloga a una empresa competitiva van aportar un avantatge a l'AFL: la van fer tan eficient en el nivell organitzatiu que aviat es va constituir en el model a seguir per la resta. La tendència es va conèixer com el *new unionism*. Encara i així, en els seus postulats pragmàtics, l'organització es va mantenir fins a cert punt tolerant cap als radicals, als que va acceptar al seu sí fins la data del 1900 aproximadament, quan es van produir les primeres onades de rebuig al socialisme.

---

⁴⁰¹ En una tendència inexcusablement competitiva, en la que es recalcava la posició antiuniversalista que tendeix a arraconar de l'esfera pública aquell grup més exposat, el mínim comú denominador, que anys enrere eren els esclaus, però que ara eren els assalariats més exposats, per molt mite de l'automillora que tractés de recrear-se.

Gompers va imposar ràpidament una jerarquia organitzativa, que era correlativa de la del conjunt de la producció. Aquesta també es va instituir com una tendència comuna a la resta d'organitzacions d'aquell temps, tret dels socialistes.

Però, tot i aquesta recerca de la respectabilitat i també d'una acceptació manifesta del capital, els empleadors van seguir aplicant les seves tècniques repressives com sempre. L'objectiu de les organitzacions ni tan sols era igualar en força a l'interès del capital, sinó que pretenien assumir un paper subordinat, tot i que no existia res semblant a unes institucions de negociació col·lectiva en construcció ni un espai, en definitiva, de trobada entre els interessos del capital i dels treballadors. Ni amb la bona voluntat de l'AFL es van assolir concessions de part dels empleadors, que seguien sense voler distingir entre tipus de moviments: tots eren conspiradors.

L'arribada d'una violència pitjor que la d'Europa a la nació escollida

De manera que, entre tota la dispersió de seccions del moviment obrer, la dècada de 1890 – la de l'entrada a la modernitat – va comportar una nova fase de la guerra entre capital i treball. Una fase definida per una nova radicalitat provinent de la desesperació de contingents obrers que havien vist fallar estratègia rera estratègia per a guanyar un respecte per la seva condició. A més aquesta seria una època d'ulterior mecanització de la producció i de progressió de la tendència a la combinació dels capitals, la qual no s'aturaria mai, tot i que algunes corporacions es dissolguessin als voltants del 1904. La majoria d'elles van recomposar-se per a assistir a la següent onada de trustificació abans de la Primera Guerra Mundial. Així es va provocar una nova onada de grans vagues no coordinades amb les direccions conservadores de les organitzacions, amb el qual aquestes fàcilment es tornaven incontrolables.

La vaga de la localitat de Homestead el 1892, va implicar l'enfrontament de l'organització més gran llavors, l'AFL – encara que Gompers no va oferir cap assistència concreta –, amb la companyia de l'acer de Carnegie, una de les més grans del país i que comptava amb el temut Frick com a obstacle a qualsevol mediació col·laboradora. Aquest ràpidament es va dotar d'uns 300 Pinkertons per a aplicar al combat. I així el conflicte va deixar 9 morts. La vaga va acabar en desastre per als treballadors, per a tot un moviment de vagues associat i per a les seves organitzacions a la regió de Pittsburgh, que van ser destruïdes. Però, a més, el resultat va ser significatiu perquè els empleadors van implicar un concepte de reprovació legal nou, mediatitzant l'ús de la *Interstate Commerce Act* i la *Sherman Act* com a protecció de la propietat, aplicant el perseguit concepte de la combinació monopolística a les organitzacions dels treballadors, insistint en què aquestes buscaven un privilegi il·legítim a través de la seva combinació (Rayback, 1967: 205). Alhora, per primera vegada es feia servir el concepte de les expectatives de valors futurs al mercat com a drets de propietat en sí, els quals es veien vulnerats per les activitats del treball.

El 1894, a la gran vaga contra Pullman els ànims es dirigien, de manera difosa, contra el privilegi que permetia als grans capitalistes la llibertat d'organitzar “pobles model” sota una idea explotadora. En el cas concret de Pullman aquest poder permetia cobrar a les comunitats fins a tres vegades els preus de mercats dels béns bàsics de subsistència, en una tàctica a la frontera de la moral, identificada així fins per gent de classe alta. Com a anècdota, cal apuntar que George Pullman mateix va deixar escrit que a la seva mort l'havien d'enterrar sota diversos metres d'una capa de ciment armat, que seria posada allà per a evitar que els furibunds treballadors en desenterressin el cadàver amb intencions irreverents (Currarino, 2011: 119). Quan aparegueren els primers signes de la vaga contra

Pullman, la direcció no va mostrar cap intenció de buscar algun arbitratge, fent-se forts en el decàleg pactat per la General Managers Association. Així, la vaga va assumir el liderat de la radical American Railway Union, formada per Eugene Debs, que va fer els treballadors resistir en les protestes fins que la violència va anar estenent-se per Chicago. En aquest cas, i tractant-se dels ferrocarrils, els empleadors van observar que Debs podia guanyar una victòria transcendent (Dubofsky i Dulles, 1999: 161). Per això van pressionar el president Cleveland, que en un principi s'havia mostrat a favor de l'arbitratge, per a fer-lo exercir com un mer defensor de l'ordre. Els ferrocarrils representaven un recurs estratègic que es trobava amenaçat i per a defensar-lo es va cridar el fiscal general Olney, qui va llançar tota la força de la llei contra Debs.⁴⁰² Aquest va arribar a oferir cridar la retirada de les protestes si es respectaven els llocs de treball. Però els amos van dir que no. Debs va acabar a la presó i allà es va fer decididament un radical socialista, arribant a afirmar que el treball mai podria ser tractat amb justícia al capitalisme. Així, el govern va seguir aplicant la recepta de respondre als aixecament a base de tropes federals, mentre persistia l'ofensiva judicial combinada (Dubofsky i Dulles, 1999: 166).⁴⁰³ I sabent-ho, els empleadors van fer el que van poder per a atiar la violència als treballadors, per a tenir així un millor argument per a escombrar les organitzacions laborals. La vaga de Pullman va deixar uns 30 morts, tots ells treballadors.

Arribats a aquest punt, molts socialistes ja demanaven la nacionalització dels ferrocarrils i de diverses indústries clau de la producció. Encara que Gompers també va fer tot allò que va poder per a posar pals a les rodes de les seves organitzacions, que al cap i a la fi haurien constituït la competència de l'AFL. Amb tot, el Partit Populista va ser el punt de reunió més freqüentat per a molts socialistes a falta del liderat de Debs. Aquests varen denunciar la manera en què els EE.UU. estaven degenerant ràpidament cap a condicions similars a les europees i aquesta és una visió que s'ha de tenir en compte en tot el seu mèrit, com a part d'un llarg procés de desmitificació que arribava així a una fita important, encara que parcial. Gompers, en la seva actitud habitual, va jutjar des del principi el programa dels socialistes com un seguit d'iniciatives fútils i pròpies de les classes mitjanes.

Amb la dissensió i la divisió entre els obrers es va fer més fàcil la victòria electoral de McKinley. D'aquesta manera, els demòcrates van acabar apropiant-se dels programes d'aquests partits alternatius, folrant-los de respectabilitat i diluint-los la radicalitat. Per la seva banda, McKinley també ofería certs atractius pragmàtics als treballadors, com en el cas de les taxes proteccionistes i la confiabilitat en l'àmbit dels negocis per a recrear la plena ocupació i la prosperitat (Dubofsky i Dulles, 1999: 168). Però la depressió del 1893 es va endur pel davant tots els guanys que s'havien pogut anar acumulant. Més encara, es va demostrar que cap d'aquests guanys s'havia fet en una base de perdurabilitat i això va acabar desacreditant les organitzacions. La massa de treballadors aturats seguia desorganitzada i els empleadors sempre tenien una carta de triomf a la màniga, com en el cas dels immigrants fets servir per a destruir les vagues. La vaga contra Pullman havia demostrat que en última instància el govern sempre es posaria de banda dels capitalistes. Els guanys dels obrers resultaven efímers i, per postres, en temps de bonança econòmica la AFL feia gala del seu oportunisme i el 1896 fins cometia l'arrogància de mostrar-se en

---

⁴⁰² Olney va aplicar l'argument legal de què els ferrocarrils eren una "utilitat pública" i que per això mereixien un tractament especial (Rayback, 1967: 202). Així, reforçaria l'argument de què Cleveland havia d'enviar tropes també en aquesta ocasió. En canvi no estava tan predisposat a observar el mal que aquesta utilitat pública feia a moltes comunitats concretes, en un altre exemple de les paradoxes del capitalisme.

⁴⁰³ En els casos *In re Debs* i *In re Lennon* els jutges van establir una jurisprudència que, a la pràctica, eixamplava enormement les ofenses que es contemplaven possibles i sancionables contra la llibertat dels empleadors.

contra del concepte d'arbitratge, com el que mirava de fomentar la National Civic Association.

5.3.3 - La Progressive Era i la desactivació de la insurrecció del treball

La falta de consum com a problema social

El model cultural de l'artesà autosuficient es va començar a veure destruït de la imatge dels estatunidencs pel contacte amb un model diferent de relació amb el mercat i la comunitat, el dels immigrants xinesos. El qual, encara que es veïés tan distant culturalment dels anglosaxons i altres ètnies, es plantejava com un futur plausible per a tots els assalariats.

Sortint de la guerra, molts treballadors esperaven que les noves oportunitats productives serviren per a reactivar els canals de mobilitat social ascendent i, alhora, també el model de l'ètica artesana de la justa retribució social de l'esforç.⁴⁰⁴ Per als treballadors estatunidencs la conducta dels treballadors xinesos que s'havien establert al país a l'últim terç de segle, sobretot a les factories de Califòrnia i les construccions ferroviàries, comportava una greu disrupció. El treballador xinès, en aquesta catalització simbòlica, arribaria a activar en la seva contra un discurs de raça i gènere cap al conflicte, enlloc d'un cap a la integració i l'universalisme. Un discurs que després s'extrapolaria als problemes més amplis de la condició del treball.

Els xinesos estalviaven gairebé tot el valor dels seus sous. D'aquesta manera, es recolzaven en els aspectes virtuoses de la cultura productivista, però arribaven a exagerar-los fins un absurd que negava la possibilitat del consumisme, el qual acabava negant la validesa de tota la postura, en el que resulta una apreciació profundament intel·ligent de Currarino (2011). Alhora es posava en entredit el model del productor-ciudadà, ja que es feia evident que els xinesos no tenien una idea anàloga a la de la participació a l'esfera pública, s'inhibien ells mateixos aquesta possibilitat a través de una autonegació més general. En conjunt, els xinesos treballaven massa intensament pel tipus de recompensa que esperaven, per massa pocs diners i negant-se la pròpia voluntat i qualsevol plaer entre tant (Currarino, 2011: 38). Això era el que acabava reflectint el futur de tots els assalariats.

Partint de l'enaltit model de l'artesà autosuficient, que retenia tants aspectes del control sobre el procés productiu, el treballador assalariat només necessitava haver après la capacitat de seguir ordres i això els xinesos ho feien massa bé. En conjunt, els xinesos vivien en barris de barraques, tenien un aspecte afeminat, al treball eren mers autòmats, no donaven sensació de posseir una racionalitat pròpia i així oferien una imatge d'un nou tipus d'esclavatge i polarització social. Especialment provocadora resultava la feminització que s'observava als mascles xinesos, entesa com una doctrina de negació de l'ego que desincentivava el tipus d'impulsos afirmatius tan característics a la cultura occidental (Currarino, 2011: 47). Així, també gràcies a l'acció de demagogs, s'arribava a considerar tota la seva conducta i cultura com antinatural. Els xinesos, resultaven inhumans, sense mostrar cap tipus de virtut o capacitat d'autosuficiència, i no tenien cap idea d'objectius terrenals als que dirigir tant d'esforç al treball. Amb ells, en resum, s'esvaïa encara més l'ideal d'aprofitar les oportunitats per a l'automillora i per a convertir-se en propietari. L'acceptació d'uns salaris tan baixos destruïa el respecte cap a un mateix i la pròpia

---

⁴⁰⁴ Encara que, com hem vist, aquesta perspectiva tampoc tenia moltes possibilitats de realitzar-se, ja que seria el gran capital el que aniria omplint invariablement els buits productius deixats per la guerra, centralitzant cap a sí i acaparant totes les oportunitats per a l'autopromoció.

independència, portava la brutalitat a les relacions del nucli familiar i fins al que s'observava com una inversió dels rols de gènere. Era com posar el món potes enlaire. Però, més enllà, els xinesos mostraven unes necessitats o apetències que no s'incrementaven amb els salaris i així no arribaven a afegir valor al conjunt de la *commonwealth*. Representaven una forma de consumidors no col·laboradors, que no resultaven receptius als canals i xarxes de socialització del mercat intern i així plantejaven el que es percebia com un vector de civilització regressiva. Així, arribaven a negar el particular contracte social de la modernitat capitalista. En canvi, en la perspectiva cultural que havia estat prenent força als EE.UU., ser civilitzat implicava precisament tenir desigs i apetències més enllà de les necessitats de subsistència. El *male breadwinner* es plantejava com la millor síntesi per a representar aquest estadi de civilització (Currarino, 2011: 55). Així es va plantejar una dicotomia entre els models del *beef men*, com a oposat al *rice men*. Aquesta oposició, a més, destacava el nou estàndard cultural en què els patrons de consum potenciat es plantejaven com la compensació a la restricció de la capacitat d'incidència sobre l'esfera pública. Els xinesos oferien el pitjor exemple d'insuficiència de consum, tema que esdevindria la fixació d'una nova generació d'economistes i sociòlegs.

Repensant les nocions sobre el valor social: producció, consum i llibertat

En especial, va ser un grup d'economistes formats en el corrent teòric afí a l'escola històrica alemanya que van anar integrant-se a l'American Economic Association els que es van posar a la tasca d'abordar la *Labor Question* amb vistes a deshabilitar el seu component d'enfrontament de classes. Això els va exigir reformular el significat i els rols socials del règim salarial. A més de l'acceptació d'aquest ordenament i de la producció de gran escala, també calia assumir la major importància productiva del capital per sobre del treball, cosa que alhora obligava a desestimar la substantivitat de l'esfera política: el capitalisme era l'única constant històrica. Però a la teoria ricardiana el capital per a pagar els salaris provenia d'un fons constituït prèviament a l'obtenció de beneficis i per això el creixement del nombre de treballadors implicava la repartició d'una part més petita d'aquest fons fix. Alhora, als EE.UU. la situació d'atur i misèria que es vivia ja portava aquests arguments cap a conclusions molt inquietants en els treballadors.

Per altra banda, l'economista Francis Amasa Walker va afirmar que els salaris eren producte directe del treball, però la distribució provenia del tipus de relacions orgàniques entre els factors de producció, establint així les bases d'una relació no combativa entre les classes (Sklansky, 2002: 176). Així, l'única manera fer pujar els salaris seria incrementar la productivitat (on calia assumir que així també s'incrementarien els beneficis del capitalista).

Stuart Wood va proposar que la principal força motriu de l'economia era el consum, de manera que el valor del treball hauria de trobar-se en relació amb la utilitat que proporcionava, el qual seria determinat pels "gustos" socials (Currarino, 2011: 71). A més, les aportacions de Wood implicaven que els capitalistes tenien una capacitat limitada d'influir en aquestes qüestions, contribuint a la naturalització dels preceptes de la seva conducta. Amb Wood es donava un nou gir al pensament de Walker, concedint tàcitament que el treball era el factor de producció més baix i amb menys capacitats a la jerarquia: amb menys dret, fins i tot, a reclamar una part del producte generat. Això representava una ruptura més manifesta amb la tradició de pensament econòmic del segle XIX, proposant un nou i transcendent rol per als desigs i apetències fins de caràcter inconscient.

Aquestes posicions s'oposaven directament a les versions populars de les teories del valor, que encara comptaven que el preu dels respectius bens resumia d'alguna manera el volum de treball que s'havia implicat en la seva producció, cosa que representava una assumpció incòmoda per als capitalistes; i fins per a les pròpies organitzacions del treball. Per exemple, els Knights of Labor assumien que el capital robava els treballadors, però alhora la direcció dictaminava als seus membres que calia evitar les perspectives revolucionàries. Així, a la primera meitat de la dècada de 1880 fins a les pròpies files dels partidaris del treball es va deixar un marge per a la penetració de les teories marginalistes del valor. Segons elles, el valor residia a la utilitat social. Així podia descartar-se de l'equació el factor de la implicació del volum de treball emprat (Currarino, 2011: 75). D'aquesta manera, el valor d'un bé no es mesurava pel treball que se li havia implicat, sinó per tota la xarxa social en sentit ampli que havia estat present en el moment de recrear-lo. Un sabater no podia reclamar tot el valor de la utilitat d'una sabata, perquè al seu darrera hi havia una família. I aquesta metàfora organicista podia ampliar-se fins els mateixos confins de la societat, on segurament es diria que darrera el desenvolupament que ofería una demanda al sabater hi havia algun capitalista.⁴⁰⁵ Igualment, es postulava que les corporacions industrials implicaven l'existència d'una producció sofisticada i socialitzada, en una devoció comunal per la creació de riquesa.

Al seu torn, la utilitat venia determinada pel desig social, cosa que posava cap per avall des d'un altre front els supòsits dels treballadors: ara calia considerar que el factor del treball era el reclamador residual de la riquesa social i que a més havia de fer-ho a través de les seves possibilitats de consum. A partir del mateix, també va quedar definit el futur de dues tradicions acadèmiques. Una era la de l'institucionalisme i l'economia social, amb les seves concepcions del sacrifici i la idea segons la qual el valor depenia en gran mesura de les tradicions històriques resseguides. I l'altre era la dels neoliberals, amb les seves teories atomistes basades en la mesura dels serveis prestats a unitats egòlatres de consum. Però van ser els primers els que van adquirir una major presència en una primera instància, posant l'accent sobre una combinació de drets laborals i llibertats econòmiques, mentre que la nova dreta política passaria a integrar-se pels defensors dels "drets del mercat".

En aquest moment, el també economista Simon Nelson Patten aportava la teoria que calia trencar amb el model del prudent propietari autosuficient i oferir als treballadors la perspectiva d'un consum comunalitzat, amb celebracions, esports i *vaudevilles*; on el consumisme representava una força integradora (Sklansky, 2002: 182). Patten va ser un dels pensadors que van influir a l'AFL i les seves noves estratègies de cara al nou segle. Per a ells, un consum econòmic perifèric equivalia al vell concepte de *disenfranchisement*, de quedar bandejat de la participació a l'esfera pública (Currarino, 2011: 87). De manera que la via per a assolir la nova independència eren les reduccions d'hores de feina i el creixement dels salaris. Insuficient consum era equivalent a falta de llibertat. Igualment, el temps fora del lloc de treball conduïa a la creació de nous desigs, en una lògica que, es trobava, invertia completament els efectes de les lleis de Say.

Entre tot, el consum es destacava com la nova manera de participar a la vida pública, mentre que ara la ruïna i la conducta antieconòmica podia venir definida per un estalvi excessiu, cosa que invertia també completament el conjunt de la ètica protestant puritana. El consum també havia de ser la nova manera de vehicular l'ansietat per la pèrdua de la vigència dels valors del mascle treballador i cuidador de la família, ja que la nova

---

⁴⁰⁵ Resulta important, també, que aquestes consideracions es trobessin intersectades per les que defensaven els capitalistes als mateixos jutjats, de que el valor s'havia de considerar a més no en termes exclusivament presents sinó també en funció d'expectatives de futur (Currarino, 2011: 78).

independència es trobava desconnectada de la propietat o del control sobre els mitjans de producció. I posats, també, que d'aquesta manera es desviaven les possibilitats reals de la mobilitat social ascendent, encara que aquest seria un efecte que la cultura popular dels EE.UU. potser mai seria capaç de reconèixer.

A l'època, els mercaders anglesos encara representaven un compacte més poderós, de manera que els capitalistes estatunidencs, percebent la seva debilitat, van abocar-se cap a mercat intern. Així es va donar peu al creixement de les classes mitjanes, a una economia dirigida cap a elles i a un estadi de participació massiva del mercat. Alhora, líders laborals com George Gunton es sumaven al rebuig de les teories ricardianes, sobretot en la vessant que més podia portar al recolzament d'idees subversives, i afirmava que com més gran es feia l'escala de la producció d'un país més poder s'atorgava al poble, sense necessitat de concedir-li també el control dels mitjans de producció.⁴⁰⁶ La relació entre el treballador i el capitalista en realitat no implicava una dominació i la prova en serien els programes d'assegurances laborals promoguts per les pròpies empreses. D'aquesta manera, la nova democràcia es caracteritzava per la formació d'una "ciutadania econòmica", amb relacions entre classes dirigides al compromís de protegir la participació econòmica de cada una d'elles.

El treball davant dels reptes de la Progressive Era

El nou punt de confluència de les sacsejades esperances del treball va ser la posició dels "progressius". Encara que el que caldria plantejar-se realment d'aquest moviment seria en quina manera concreta estarien disposats a engegar polítiques per al treball.

El període de la *Progressive Era* comprèn l'inici de la presidència de Roosevelt el 1901 fins la Primera Guerra Mundial. Fonamentalment, aquest va encarnar un moviment de classes mitjanes-altes per la reformulació de les bases del compacte social, barrejat també amb la recerca d'un nou *telos* de tints romàntics per a aquest. El supòsit trencador era que per a aquest objectiu calia coordinar tant accions públiques com privades. Però, sent força heterogeni, el moviment va arribar a englobar reformadors que pretenien retallar la influència de les corporacions, o d'altres per reformular la relació d'aquestes amb la comunitat, de buscar un nou encaix en fórmules rudimentàries entre l'estatisme de benestar i el capitalisme de benestar, en una solució de compromís a mig camí entre les institucions que creixien a Europa i les del capitalisme conegut als EE.UU. Venent-se com una "edat de reformes", el moviment va organitzar un programa per a fomentar la responsabilitat corporativa, la regulació dels ferrocarrils, la reforma del sistema monetari i unes càrregues impositives més baixes. I, més enllà, també per a la protecció dels llocs de treball, les assegurances i els programes de reformes a les llars.

La *Progressive Era* va significar un intent de renovació de la fe en el capitalisme democràtic i aquest esperit va trobar un període dolç entre 1898 i 1904, recolzant-se en la determinació a trobar solucions consensuades als problemes de la societat. Però, encara i així, el 1901 la Standard Oil esclafava una vaga molt soferta pels treballadors. I es descobriria en anys posteriors que a l'època s'havia constituït una càmera secreta de directors del ram, que s'havien compromès entre ells a no deixar avançar ni un pam les

---

⁴⁰⁶ Gompers feia servir una paràbola molt clara, en què el treballador era representat com un burro al que es podia amarrar amb un tros més llarg de corda, concedint-li més àrea de gespa per a rumiar i a més reforçant la relació de mútua dependència amb l'empleador (Currarino, 2011: 110). Naturalment que el burro podria rosegar la corda i alliberar-se, però, alliberar-se per a què? Per a anar a on? I, sobretot, per a esperar què de la vida? D'aquesta manera es fa evident com en els esquemes de Gompers no cabia un concepte com el de dominació. En el seu lloc hi hauria una idea naturalitzada sobre les relacions socials capitalistes.

organitzacions del treball i a eradicar les ja existents (Dubofsky i Dulles, 1999: 180; Rayback, 1967: 214).⁴⁰⁷ Els guanys socials per al treball es van demostrar també infreqüents o bé equívocs i el constant exèrcit de reserva era renovat per la immigració i feia que la inseguretat mai s'acabés del tot.

La National Civic Federation havia aparegut el 1898 a Chicago, formada per homes de negocis que mantenien la premissa de què les organitzacions del treball no podien ser simplement bandejades, sinó que calia assumir-les. D'aquesta manera, s'acceptaven alguns principis de la negociació col·lectiva, alhora que l'organització s'oferia com a àrbitre dels conflictes laborals. Però, encara i aquest tipus de desenvolupaments, el 1902 Roosevelt va intentar mediar en una vaga dels miners del carbó i va arribar a exasperar-se tant per la posició immòbil i sense ganes de col·laborar de Morgan que, furios, va acabar enviant tropes federals per a prendre la companyia (Dubofsky i Dulles, 1999: 180). Sens dubte, els capitalistes veurien en aquests successos un punt de confrontació que calia evitar que es repetís en el futur.

En general, els capitalistes devien d'estar posant-se nerviosos pel creixement del poder combinat de les organitzacions del treball. O, més que per això sol, pel repte que semblaven estar interposant a les autoritats polítiques. El 1903 es va renovar el consens al voltant de la necessitat de bloquejar el creixement dels sindicats, es va tornar a recórrer als jutjats i es van desdir les intencions col·laboradores. Així es generalitzava una perspectiva com la de la National Association of Manufacturers, que afirmava que les institucions de govern estatounidenques no podrien seguir existint si el treball continuava la seva tendència. La Anti-Boycott Association denunciava reiteradament la interferència amb les expectatives de guanys futurs. Això resulta il·lustratiu de com les necessitats dels capitalistes per seguir acumulant i reproduir el seu estatus privilegiat eren ateses ràpidament en el cos de la jurisprudència, gràcies a sentències com la del 1906 al cas dels *Danbury Hatters*, que va definir el boicot realitzat per la AFL com a conspiració contra el comerç.⁴⁰⁸

Gompers va respondre que el públic no podia ser forçat a mantenir una posició de no boicot, com no se la podia forçar a comprar uns béns concrets i la resposta subsegüent de les autoritats va ser imposar-li una acusació de desacatament. La mesura va causar consternació a l'AFL, que s'havia cregut invulnerable per les seves predisposicions a la respectabilitat i a les concessions al capital i que ara es trobava davant d'una perillosa càrrega per part de la judicatura. Gompers sempre havia defensat una posició que brandava el voluntarisme, mostrava un gran rebuig a les regulacions socials per part de l'Estat i que mirava de fer de la seva una organització tancada i exclusiva. Les acusacions representaven tot un atac dirigit fins a la forma respectable en què havia mirat de conduir-se el nou sindicalisme (Dubofsky i Dulles, 1999: 187).

A l'oest, la situació es feia més inestable cada cop, des del moment que els barons havien estat exercint la seva autoritat autocràtica sobre comunitats senceres. Els successos de la que es recordaria com la *Ludlow Massacre* va implicar la Guardia Nacional de Colorado carregant contra un campament de treballadors, arribant a calar-hi foc, on quedarien atrapades dones i diversos nens. Després es va succeir un cruent intercanvi de trets. Amb

---

⁴⁰⁷ Això enmig de l'aparença pública d'acatar el liderat dels polítics per a un nou sistema d'arbitratge, que posés algun límit a l'arbitrarietat dels grans capitalistes en dictaminar condicions desagradables per a l'esfera pública.

⁴⁰⁸ El cas va resultar significatiu, també, perquè amb ell es dictaminava una sentència que tenia a individus per culpables de delictes atribuïts a organitzacions laborals (Rayback, 1967: 225); i això resulta curiós, quan també existia una tendència oposada a eximir els individus de la responsabilitat dels actes de societats anònimes de les que n'eren propietaris.

esdeveniments com aquest es va arribar a tocar la fibra de la opinió pública. Però, sense commoure's, Rockefeller es preguntava quina era la necessitat de posar idees rares al cap de treballadors que no havien manifestat prèviament cap queixa (Dubofsky i Dulles, 1999: 183).

El poder dels capitalistes per a neutralitzar els repertoris de contenda del treball

Vist en tota l'amplitud de les seves recreacions, el moviment progressiu podria ser considerat més aviat el vehicle d'una consideració fonamental per a la sostenibilitat del sistema social que aportà alguns beneficis indirectes als treballadors. Els quals, encara i sent així de circumstancials, tampoc convé menysprear donada la situació desesperada d'aquests. Però alhora també va haver un munt d'empreses legislatives reguladores que van quedar pel camí, bloquejades per instàncies judicials, com en les sentències famoses d'Adair, Adkins o la del cas Lochner. En tot el període es va seguir sostenint el marc de significats de la primacia de la llibertat de contracte i no seria fins l'arribada del New Deal que ja es veuria com inevitable reconèixer que aquesta suposada llibertat de contracte resultava una ficció (Dubofsky i Dulles, 1999: 189).

La prioritat dels cossos que definien les normes socials era la de protegir l'estat del capital nacional. Potser amb una urgència definida per la percepció de l'amenaça representada pels capitals estrangers. Resultat d'això, la legislació social estava quedant-se enrere, comparativament, dels experiments que ja es realitzaven a Europa amb les pensions i les assegurances laborals. No seria fins la presidència de Wilson, el 1913, que no es farien nous intents per formar un cos de legislació social, però de part d'un president que també va arribar a fer molt per a què les corporacions trobessin als EE.UU. un ambient segur per a les seves activitats.⁴⁰⁹ Així, el 1914, la *Clayton Act* va poder definir explícitament que el treball no era un bé més per a ser emprat sense miraments al procés productiu i que per això s'havia de prestar alguna consideració als treballadors. Joiós, Gompers arribaria a dir que s'establiria així una *Carta Magna* per als drets dels treballadors. Però el cert era que les seves provisions eren il·lusòries, en el sentit que no tenien cap efecte pràctic en les relacions existents.

La realitat, en contra d'optimismes com el de Gompers, seguia sent que en algunes indústries clau del país no hi havia organitzacions laborals perquè havien estat eliminades de manera inclement, com en el cas dels ferrocarrils. Tots els experiments d'organitzacions dels radicals van morir pel camí. En la contraofensiva dels empleadors, la US Steel va quedar lliure de sindicats el 1909 i amb més successos com aquests els treballadors quedarien prou desesperats. Així, aquesta desesperació en va moure alguns a participar en atemptats terroristes, com el que va atacar el *Los Angeles Times*. Amb esdeveniments tràgics com aquests, certs demagogs van poder prendre la palestra i realitzar més càrregues generalitzades contra el treball, afirmant la posició de control dels capitalistes (Rayback, 1967: 221). Aquests últims sempre tenien un repertori versàtil de tàctiques per a reconduir tota situació cap als seus interessos. O sigui que la realitat era que els capitalistes eren massa poderosos i aquesta era la simple causa per a explicar que els guanys del treball fossin tan minsos.

Més encara, per a les classes mitjanes les organitzacions del treball eren molt egoistes, de cara a un "bé general" cada cop més imbuït d'un rerafons naturalitzat de capitalisme. Així el govern podria seguir posicionant-se invariablement a favor dels negocis fins les últimes

---

⁴⁰⁹ Així, la *La Follette Act*, i la *Adamson Act*, establirien una regulació per a certs ambients laborals estratègics, oferint-los el tipus de concessió – que circumstancialment sempre podia ser violada – amb què començar a fomentar l'estabilitat laboral que perseguïen, els primers, els grans capitalistes.

conseqüències, com en el cas conegut com del *Buck's Stove*, en què es va tornar a dictaminar en contra de les accions de boicot de les organitzacions laborals. En sentències com aquesta es pot apreciar que hi havia un *common sense* – per fer servir el concepte de Paine – d'ordre tradicional i relacionat amb la cultura productivista, el qual interferia de manera diametral amb la nova forma de lògica argumental que s'erigia per a protegir el capitalisme, la qual podia portar a espirals d'una “racionalitat” alternativa com la que havia generat totes les malversacions i estafes del ferrocarril.

Entre els intents per reformular pacíficament les relacions problemàtiques de la societat, en les consideracions per la sostenibilitat sistèmica, la confusió havia pres les files dels treballadors i el capitalisme anava guanyant victòria rera victòria. Així van créixer a l'ens públic tot un seguit d'associacions de gestió dels preceptes requerits pels capitalistes per a funcionar adequadament – d'ordre, així, tècnic i naturalitzat – que mantenien un contacte molt escàs, si no inexistent, amb les instàncies de control en mans del poble.

5.4 - La revolució conservadora a les institucions socials

5.4.1 - Reformulació dels pilars culturals de l'ètica productivista i la democràcia material

Les noves institucions de producció de coneixement i l'àmplia reconcepció del rol social del diner a la postguerra

Després de la guerra, el moviment dels *Greenbacks* sostenia al seu darrera tot un seguit de preceptes en contacte amb el vell escenari de l'autonomia productivista. La seva era una crítica cap a tot el sistema bancari nacional, el qual, en la seva estructura piramidal, feia fluir el capital i les relacions capitalistes des de New York als territoris de l'interior, en el seu circuit d'expansió i reproducció. L'obra de Henry Carey argumentava que el mitjà estratègic del diner establí un preu d'accés als mitjans d'intercanvi i que així diferenciava els productors d'aquells qui podien dedicar-se més en exclusiva a les activitats de préstec. Carey establí que aquest preu d'accés hauria de ser determinat per llei i no pel mercat.

Elaboracions com la de Carey representaven un intent de resoldre els reptes del present, però amb el propi utilatge de la mateixa tradició de la que sortia el capitalisme. Per tant, posicions com la seva tendien a fer concessions a agències o instàncies socials que formaven part de la seva mateixa tradició. I, a la pràctica, aquesta era una de les raons per les quals els partits polítics anaven perdent radicalisme a mida que s'atansaven a les institucions, perquè mantenien el respecte cultural per classes no treballadores, o fins adquirien un interès personal propi en termes capitalistes. Com sigui, amb aquest tipus d'aportacions fàcilment es produiria la renúncia a qüestionar les bases del sistema i a centrar el conflicte en el “repartiment del pastís”, mentre perdia força la batalla per l'accés als recursos financers, que havia estat la fase que havia succeït a la ja enterrada batalla per l'accés a la propietat (Sklansky, 2002: 109). No sent revolucionari en excés, el moviment pels *Greenbacks* més aviat volia assolir els ingredients per a la refundació de la concòrdia entre classes.

Una altra dimensió d'aquesta pulsó reformuladora va ser la que es va viure a l'àmbit acadèmic, amb la formació el 1865 de l'American Social Science Association. Integrada per metges, predicadors i altres oficis respectables, a més dels acadèmics, l'ASSA es va comprometre amb l'estudi científic dels camins de reforma que es podien trobar com a solucions a les problemàtiques de la força de treball. Des d'aquest organisme es va

interpretar la dissolució de les relacions agràries tradicionals com un creixement de la interdependència, però mai en termes de subordinació, o en un discurs de denúncia de la situació de la classe desposseïda (Sklansky, 2002: 111).

El 1862 ja s'havia instituït un sistema de cases de caritat, una mesura pal·liativa dels efectes desagradables de la producció i en aquesta mateixa filosofia es situava l'ASSA, que declarava que les seves crítiques en cap cas eren símptoma de socialisme, sinó d'una actitud constructiva. D'aquesta manera, a la seva xarxa institucional van anar integrant-se els neorepublicans i els protoprogressius. A mitjans dels 70, amb la ràpida expansió, la competència salvatge, els preus desplomant-se i les bancarrotes, els EE.UU. experimentaven el pitjor tipus de misèria dels que s'havien vist en tota la seva història. I davant l'aparença d'un conflicte que es recrudia i que resultava intractable, l'ASSA es va anar situant poc a poc en contra de "les classes perilloses". Així, al sí de la comunitat acadèmica sorgien termes de debat com els de "pobresa" i "pauperisme" i pensadors i científics dedicaven bona part de la seva obra a disseccionar-los.

Henry George, un dels impulsors del rebuig a les teories de l'escassetat ricardiana, argumentava que el mercat resultava una institució d'importància cabdal per a la distribució dels béns socials. Però no a la manera de la teoria clàssica, amb l'argument de l'existència d'uns drets naturals i el contractualisme, sinó per una disposició psicologista (Sklansky, 2002: 114). George va quedar sorprès pel cas de Califòrnia, que havia experimentat un rapidíssim creixement, però que tot i així havia vist disparar-se el nombre de pobres. George jutjava la pobresa com a no natural i, comptant que a la seva època la terra encara era dels recursos més importants, l'explicació de l'existència de la pobresa havia de trobar-se en la renda, en la quantitat que els terratinents carregaven al preu per al seu accés, no pas a cap tret del règim salarial. Per a George, la norma invariable de la natura establia que el creixement de la riquesa depenia d'una progressiva col·laboració entre les parts productives. Per això, la llibertat es definia pel *free labor* i el *free trade*; i la caritat no acabava resultant altra cosa que un robatori al factor del treball. Així, el capital no seria altra cosa que riquesa perfeccionada per a l'ús de crear nova riquesa; riquesa en curs de ser intercanviada. Igualment, la realització d'una nova societat en una nova escala de producció demanava la cooperació en creixent sofisticació dels processos d'intercanvi.

George, si més no, representava una espècie d'autor de transició, amb un ull posat encara en certs atributs del passat agrari, i que així defensava com a pedra de toc de les seves propostes un procés d'apropiació de terres, el valor de les quals hauria de pujar gràcies al creixement de la cooperació i l'arribada a un estadi de superabundància.

William Graham Sumner va arribar a ser considerat un dels fundadors del conservadorisme modern. Sumner rebutjà la idea d'uns drets naturals i també de la llibertat tal com era entesa fins el moment. La seva era una versió organicista-historicista de la llibertat. Com a darwinista social convençut es declarava un "admirador de la pobresa", dels seus efectes de dissolució d'allò que resultava socialment inútil. També, com a crític de l'ordre de postguerra, observava el sistema de caritat com una nova font d'esclavatge i afirmava que calia desfer-lo, o bé l'Estat seguiria escanyant les classes mitjanes només per a assegurar la protecció del pobres i dels industrials. Tot plegat tirava per terra la promesa de neutralitat que havia de mantenir l'Estat, mentre que el concepte de "l'Estat del benestar" era l'amenaça de fer persistent aquesta situació. Sumner deia que el que s'havia oblidat era la salut del *common man*, entès aquest com al petit capitalista d'altres temps. Sumner també rebutjava qualsevol passatge ricardià que pogués portar a interpretar que el capitalista robava al treballador. Amb tot, les idees de la interdependència el portaven a considerar la llibertat des d'una òptica relativa i

condicional. La llibertat no consistia en la independència, sinó en un bon encaix orgànic a la societat.

Per Sumner, l'acumulació de capital – considerada un fenomen universal i transhistòric – era la principal raó per a l'aparició i persistència de la civilització; sense ella els humans seguirien sent bàrbars. A través de l'antropologia spenceriana, observava que el grup era la principal unitat a considerar a les societats, no pas l'individu. Tot plegat encaixava plenament en les corrents psicologistes que es fixaven principalment en els conceptes d'identitat cultural, etnicitat, diferenciació, integració, etc. Per a ells també, les combinacions corporatives significaven un nou pas en un procés macrosocial d'integració de les parts i de complexització. En el model de societat de mercat que es promocionava, la principal virtut del home corrent no eren pas les seves atribucions productives, en fer de força de treball, sinó la de ser un bon contenidor de les normes socials compartides (Sklansky, 2002: 133).

Les apreciacions de George i Sumner significaven un descartament de les demandes d'accés als recursos productius, per a adoptar les noves demandes d'un bon nivell de vida, imbuïdes d'una nova fe en les virtuts del capitalisme. Ambdues eren posicions que assumien l'arribada del *corporate order* i l'extensió del mercat de bens de consum. Des d'aquí va començar una reconstrucció en termes romàntics de la identitat social i de la societat mateixa.

Els reptes interpretatius de la Gilded Age per a desactivar la vella democràcia

A la Gilded Age es va assistir al trencament definitiu amb l'economia clàssica a través dels reptes plantejats per les problemàtiques al voltant del treball. En el seu lloc van començar a establir-se els conceptes de l'economia moderna. Als EE.UU. això es va traduir en una substitució progressiva – i encara tremendament disputada – de les qüestions sobre el poder social del treball a les problemàtiques sobre com fomentar la voluntat de poder individual, trànsit que es plantejava com la reconstrucció de la voluntat il·lustrada adaptada al nou escenari social.

El problema – a esquivar – consistia en què la societat de mercat destruïa les identitats socials, el seu propi sentit d'integritat. Davant del problema potencial, fins el moment s'havia comptat amb les tradicions interpretatives de l'empirisme, de Locke i Hobbes, i la del transcendentalisme kantià. Però als EE.UU. es va produir un trencament amb totes dues a través d'autors autòctons com James, Dewey o Hall. Entre ells creixia un nou respecte científic per la instància de l'inconscient, que també coincidia amb una nova acomodació de la fe religiosa i de la ciència (Sklansky, 2002: 140). No resulta gens sorprenent que des de moviments acadèmics sorgís l'argument de què les millors creences eren les més pràctiques i que en aquest sentit calia defensar la fe religiosa, per la seva instrumentalitat. James diria que el nou significat del autocontrol era l'elecció de creure en Déu. Dewey afirmaria que la democràcia de l'home corrent havia de dirigir-se a la identitat i no a l'interès material. I Hall va definir el progrés social com a procés de maduració mental més que no pas de lluita de classes. Entre les seves apreciacions es trobaven diversos pilars de la nova cultura moderna capitalista.

El moviment de les noves ciències socials havia d'emprendre una reconstrucció sobre les restes de l'ètica puritana o del classicisme econòmic que quedessin i en els innovadors termes psicologistes. La llibertat s'havia de redefinir com un assumpte d'hàbits i de fe, més que de propietat i de gestionar-la amb prudència, afirmació que es tornaria un dels legats programaris dels moviments progressius. Les accions i relacions socials havien de ser repensades en els termes de la seva significació mental. Les respostes a la

intranquil·litat interior calia buscar-les en el pragmatisme i potser en la crítica moderada de la New Left cap a les corporacions, combinada amb una defensa de l'ordenament social existent. El tipus d'igualitarisme que es defensava resultava compatible fins amb la institució d'un dictador benvolent o d'una tecnocràcia, com a mínim per a Hall (Sklansky, 2002: 142). En suma, segons aquesta perspectiva el nou espectre de relacions socials que s'albirava reconciliaria la posició de l'autonomia mental amb la de la dependència material. William James, influït per autors com Sweedenborg o Fourier, explorava una nova "psicologia de la llibertat" que era una exaltació de la pròpia expressivitat i no pas de l'interès. A més, això s'hauria de considerar com el primer pas cap a un estadi de companyonia generalitzada a la societat. El primer acte de la voluntat lliure consistia en creure en la voluntat lliure. Amb aportacions d'aquest caire s'arribava a una confluència més perfeccionada entre la identificació empírica de la pròpia identitat i els indicadors de la salut, la riquesa i l'estatus. Això en un escenari en què ja no es podia buscar l'autonomia a través de la propietat, en què les dinàmiques polítiques i econòmiques s'havien de reduir a fenòmens psicològics. Per això calia considerar la manera en què aquestes actuaven com a fundadores d'hàbits socials i d'un ordre persistent (Sklansky, 2002: 146).

La nova dimensió d'estudi privilegiada era la de la construcció passiva d'un *self* entre una sèrie de constituents de natural material. Així, la construcció del veritable poder social provindria no dels canals d'apropiació material, sinó de la capacitat de connexió d'estats mentals per a fomentar l'autoestima i la mútua comprensió entre classes, recalcant la mútua necessitat d'una respecte l'altre (Sklansky, 2002: 150).⁴¹⁰ En suma, la perspectiva de James no només comportava una justificació de l'ordenament corporatiu, sinó també una acomodació involuntària als reptes d'un lapse de la història caracteritzat pels processos de canvi als centres del poder.

John Dewey va focalitzar els seus estudis a la "psicologia de la democràcia" i va acabar encarnant una de les inspiracions de la psicologia funcionalista i la filosofia del pragmatisme a les universitats de Chicago o Columbia. En una relació ambivalent amb el capitalisme corporatiu, les seves disquisicions van portar fins un límit la ideologia republicana, amb el que es va acabar erosionant la base discursiva de la crítica clàssica a la plutocràcia i la proletarització. En la seva visió, la democràcia depenia menys de l'organització institucional del govern i la propietat que de la identificació psíquica de cada individu amb el seu entorn.⁴¹¹ Igualment, la comunitat es definiria en termes de l'esperit de solidaritat que hi hagués present, en un model d'interdependència deutor de Comte. D'aquesta manera, la principal relació social seria la d'un interès per obtenir atenció social, en termes psicològics (Sklansky, 2002: 156).

En la mateixa línia, per a Dewey l'apoteosi de la simpatia seria el sentiment de comunitat religiosa. Amb tot, la nova psicologia acabaria reemplaçant la idea mateixa d'un contracte social, negant l'existència dels interessos de classe. Així s'aportaria una nova concepció de la democràcia on la relació important seria la del treball amb el conjunt de la societat, no pas amb els empleadors. I on la participació dependria de trobar la funció adequada respecte el conjunt: aquest era el nou concepte de la llibertat. Al govern se li atribuiria una tasca d'identificació i realització de les masses, com una nova dimensió de la espiritualitat,

---

⁴¹⁰ Caldria destacar la genuïna ingenuïtat, de cara a les encarnacions del conflicte social, que hi ha necessàriament al darrera de perspectives com la de James. Més encara, és veritablement necessària una lectura profunda dels motius institucionals històrics dels EE.UU. per tal de no confondre-la amb algun tipus de cinisme.

⁴¹¹ On cal veure un exercici d'exploració alternativa a aquella garantia d'identificació amb la comunitat que venia vehiculada per la construcció històrica de la noció d'interès. En aquest cas, era més aviat una manera de circumval·lar el recorregut conceptual tradicional, per tal d'assegurar el nou ordenament social.

en el que ja constituïa una reformulació de llarg abast de les promeses democràtiques fundadores de la república (Sklansky, 2002: 162).

G. Stanley Hall va mirar de combinar parts del pensament marxista amb el neohegelianisme, per a discutir el concepte de la “psicologia del progrés”, que a més era el mecanisme de la lluita revolucionària que portaria el capitalisme cap a una democràcia social. El problema subjacent a tot plegat era la separació antinatural de l'intel·lecte i la dimensió intuïtiva de la voluntat de poder (Sklansky, 2002: 164). A la època de Hall, la industrialització i el treball assalariat havia comportat la generació de cohorts senceres de treballadors sense ment, amb l'ànima i el cos afeblits. Encara i així l'ordre corporatiu era observat com un desenvolupament natural de la societat i les problemàtiques del treball eren reduïbles a una qüestió d'educació. L'educació havia de desencadenar les necessitats inconscients, on es revelava una espècie de despotisme psicologista, postulant que la millor educació era aquella que feia els individus obedients i col·laboradors, com en el model del *gospel* cristià (Sklansky, 2002: 166).

La perspectiva del consum consubstancial a les propostes de la Progressive Age

La *Progressive Age* va suposar una ulterior hibridació entre la psicologia i la sociologia. Una mutació que servia als interessos dels reformistes per ajudar a comprendre la nova societat assimilada al mercat. En el nou estadi de naturalització del mercat es buscava posar sota control com a mínim la qüestió de la redistribució del producte nacional.

Com en la tradició romàntica germànica, l'objecte d'estudi de la nova sociologia era l'esperit comú a la societat o l'inconscient emersonià. Així es traçava una nova divisòria social entre els *insiders* i els *outsiders*, o els pitjor connectats a les xarxes de socialització. La nova economia social – en línia amb la nova cultura en procés de germinació – va ajudar a legitimar un esforç moderat per la redistribució, ja que això ja no amenaçaria amb afectar les relacions del mercat o les línies mestres de l'estructura de propietat (Sklansky, 2002: 176). L'assumpció era que una redistribució moderada podria traduir-se en una major utilitat marginal. Així, la nova sociologia quedava assimilada a una economia en perspectiva subjectiva. Els acadèmics estadunidencs, en especial els economistes, estaven duent a terme un impuls de trencament amb la tradició britànica, per a assumir part de la tradició de l'escola històrica germànica i aprendre'n alguna noció sobre el rol del “corporativisme d'Estat” per a fomentar l'harmonia entre classes. Així, també es produïa una reconceptualització de la societat de mercat com a cultura, més que com a contracte social, i la nova dinàmica bàsica de la societat era la de la lluita per la inclusió i l'afiançament de la pròpia identitat, més que no pas la vella independència i l'interès.

Davant la consumació de la naixent cultura del consumisme, els diversos teòrics van prendre posicions molt diverses i no sempre optimistes, però que gairebé mai passaven, en la crítica, d'una ambigüïtat que no es traduiria en cap desafiament sistemàtic a les corrents principals. Patten va ser un apologista de l'economia del plaer i del desig socialitzat. Veblen es va tornar més aviat en un crític del consum conspicu. Tots dos eren prou ambivalents cap a la societat de consum, posant un èmfasi més en la disputa pels recursos mentals que no pas pels materials i en la propietat dels mitjans per a assolir l'autoestima.

Veblen i Patten consideraven que el nivell de vida assolit depenia de la complexització dels esquemes normatius de la societat. I així Veblen va quedar sacsejat per les despeses de recursos fetes en nom del desenvolupament i va arribar a sospitar que els rics eren recompensats per la seva avarícia, no per la seva industriositat. Però en contra d'això va tornar a brandar una crítica agrarista mirant al passat. Patten, l'apologista de l'economia

hedonística, va fer la seva carrera treballant per a companyies alimentaries com Swift, Heinz, Nabisco o Kellogg i gens sorprenentment va trobar que una dieta variada era el secret de l'èxit civilitzatori (Sklansky, 2002: 181). De manera que el seu és un bon exemple del tipus de receptivitats intel·lectuals que animava el contacte dels acadèmics prominents amb l'àmbit de les corporacions. La seva motivació era demostrar com en les bases d'una societat de consum barat es podrien trobar els fonaments d'una nova harmonia entre classes.

Veblen deia que el valor de mercat dels béns no era quelcom natural sinó convencional. Per tant, descartava la concepció utilitària i proposava com a màxim objectiu social el de l'obtenció d'estatus. Tenint en compte la irresponsable competència entre les diverses companyies i la seva enorme avarícia, el valor del mercat dels seus productes s'hauria d'arribar a considerar fins com a inversament proporcional al servei que amb elles es prestava (Sklansky, 2002: 184).⁴¹² En conseqüència, la capitalització sobre la falta de servei social constituïa una sistematització del malbaratament de recursos.

Veblen tenia un sentit molt agut de la forma de les relacions de classe, però també les definia en termes psicològics i així podia concebre el comportament econòmic de la gent com irracional i antihedonístic. Fins els impulsos a favor del socialisme els jutjava com moguts fonamentalment per un sentiment d'enveja, considerant que el seu objectiu més preuat era la participació en els mitjans mentals de producció. Així, la lluita de classes es produïa en una dimensió de modes de pensament en competència i instints econòmics, en el que acabava sent poca cosa més que un exercici de naturalització i de respecte pels impulsos agressius de dominació.

En Veblen coexistia la crítica social amb l'exaltació d'un vitalisme i d'una espècie de casta d'aristocràcia, per la seva diferencial voluntat de poder. En realitat, aquesta era una posició ideològica de la que es podien trobar diversos exemples a les figures prominents del moment, en predicadors com Beecher, en alguns dels barons capitalistes o en el president Theodore Roosevelt mateix. Una jerarquització semblant feia servir Patten, que deia que la gent pobre, en tenir menors apetències més enllà de necessitats podia acceptar més fàcilment, amb menor sofriment, uns salaris comparativament més baixos. En aquests termes s'havia de fomentar la desitjada integració orgànica amb el conjunt, arribant a una espècie de formulació de "socialisme altruista", com alternativa al revolucionari, i així de significats totalment oposats (Sklansky, 2002: 189).

Per aquests autors calia rescatar un "alt sentit dels afers socials" propi de les classes nobles del passat. Alhora, hi havia tota una dimensió tècnica de la gestió de la modernitat que exigia el seu tractament per experts, amb el qual es definia a l'imaginari social un estretament considerable dels assumptes que admetien un debat polític, un cop identificada la lectura correcta de la producció més racional possible. El manteniment dins els esquemes d'aquesta modernitat en realitat deixava també un marge poc discutible de formacions socials possibles. Així, aquest representava un gran moviment d'estretament del marge de la imatgeria social, arrambant qualsevol reducte de respecte al sentit comú universalista que pogués quedar a les institucions o a la cultura i fins al record de les idees de Paine. La modernitat els substituïa a tots per l'asèptica tècnica capitalista.

---

⁴¹² Sostenir una posició com aquesta portaria a caure a una paradoxa. Però s'entén la intenció explicativa de Veblen quan es té en compte el tipus de monopolis que es formaven als EE.UU. Per exemple, les corporacions del ferrocarril no arribaven a fer exactament l'oposat del que s'esperaria, però sí que acabaven ocupant l'espai de qualsevol altre agència que mirés de recrear la mateixa infraestructura buscant a una solució de subòptim en quant a l'extracció de beneficis privats però a un òptim de millora quant a servei social. Era el poder social multifacètic dels capitalistes el que feia inescapable la possibilitat de caure en subòptims en quant al servei social; com dir que no hi havia alternativa a la seva hegemonia.

La moderna ciència social estadounidenca com a valedora del consumisme

Els nous conceptes centrals de les ciències socials als EE.UU. eren els de la “integració”, “solidaritat” o “assimilació”. Igual que al pensament francès a la tercera república, que amb els esclats revolucionaris del XIX havia arribat a la conclusió que la teoria republicana havia de ser descartada. Tocqueville, que va participar en la repressió d'aquests esclats, va dir que calia considerar anul·lat el contracte social (Sklansky, 2002: 191). Per a aquestes noves corrents de conservadors la base de l'assistència del govern als pobres havia de ser la moral cristiana i no pas els drets naturals. En una línia similar es va constituir el pensament de la nova dreta dels EE.UU., on els liberal-republicans havien portat amb dificultats el llegat democràtic de la revolució des de sempre.

Les noves propostes establien que la clau de l'ordenament social s'havia de trobar als lligams espirituals, a l'interès compartit de Durkheim. I en el cas dels EE.UU. aquest esperit havia d'orbitar al voltant de l'alliberament del desig. Sobre aquesta base, la sobirania consistiria en una assimilació psicològica, en una consciència universal de comunitat a través del consum de masses, més que no pas en l'adjudicació de drets polítics o econòmics. Així, la democràcia assimilativa es plantejava com una recreació utilitarista, en què l'objectiu era el manteniment de l'ordre i la salvaguarda del capitalisme, no la democràcia en sí mateixa.

Lester Ward va ser un dels autors que es va dedicar a tractar el tema de l'assimilació i la igualtat a través del prisma de la psicologia del desig i de l'economia social del consum. Així va omplir de contingut alguns dels buits conceptuals que existien als EE.UU. sobre la forma que havien de prendre les institucions per a assegurar algun benestar social. Ward va trobar que el poder d'emancipació de la gent quedava limitat pels mals sentiments. En això havia d'ajudar l'educació pública, a l'hora de dirigir la preparació dels joves cap a la cooperació i no pas cap a una competència engegada. El govern, per la seva banda, hauria d'actuar com una gran acadèmia de ciències socials, estudiant i fomentant aquestes bones disposicions d'ànim (Sklansky, 2002: 198).

Però, encara i així, Ward negava la possibilitat d'una autèntica lliure voluntat en la gent corrent.⁴¹³ Existia una jerarquia social de voluntats, sensibilitats i “alts judicis” polítics. El veritable poder a la societat era el mental, però no de l'intel·lecte, sinó quant a sentiment i desigs, amb el qual el que era “racional” s'havia de jutjar en cada ambient contextual particular. En aquest punt conflüïen també les teories marginalistes, per a aportar les maneres d'assolir una maximització social del plaer. Calia adquirir un control administratiu sobre els instints, els desigs i els hàbits per a assolir un ordre social més perdurable. Amb tot, visions com la de Ward contribuïen a descriure els moderns ciutadans estadounidencs com a consumidors passius, més que no pas com productors conscients i amb capacitat de pensament propi (Sklansky, 2002: 204). Per tot, s'insistia, calia deixar els grans assumptes de la societat a les mans dels experts.

Les corporacions, encara lligades a la idea que aquestes havien de proveir els serveis públics, havien estat apropiades per agents privats i havien reclamat els processos de combinació com un dret bàsic. A més, s'havia trobat que aquesta era la millor manera d'acaparar els subsidis per a realitzar projectes públics. Així, l'instrument va començar a créixer en valor productiu estratègic i es va crear un mercat per als seus valors. Aquestes evolucions van provocar diverses onades de combinacions massives, en què l'espectre dels negocis familiars d'altres èpoques havia quedat definitivament eradicat. Va ser la època sobre la que van reflexionar els dos Cooleys. Thomas Cooley sostenia un

---

⁴¹³ La gent corrent amb prou esforços podia pensar per sí mateixa, deia Ward, o sigui que els grans assumptes socials haurien de ser confiats a experts especialitzats.

conservadorisme de l'ordre corporatiu, més encaminat cap a les futures posicions dels neoclàssics. En canvi, Charles Cooley feia gala d'un liberalisme reformista i d'una visió comunitarista de la psique social. El primer es recolzava en la *common law* angloamericana, afirmant l'existència al seu sí d'una pulsio organicista. El segon destacava la democràcia de sentiment i l'expressivitat com a dimensions socials a explotar, partint d'una punyent crítica a la cultura dels valors pecuniaris.

L'obra de Thomas Cooley estava composta de diversos intents d'arribar a refutar *El Capital* de Marx. Alhora, en termes polítics hauria volgut rescatar una fórmula d'autoritat jacksoniana en contra del privilegi instituït, en combinació amb una teoria de la regulació de les corporacions que volia ser una alternativa al socialisme. Charles Cooley, per la seva banda, es fixà en com el poder dels ferrocarrils es traduïa a la pràctica en una capacitat de control sobre el mercat. Els transports resultaven cabdals per a la independència, en especial als EE.UU., ja que eren mitjans necessaris per a l'intercanvi, un mecanisme que, al seu torn, determinava la distribució. La seva solució contra els estats de monopoli en aquest sentit era la de liberalitzar la comunicació i l'intercanvi d'idees, en què l'Estat hauria d'actuar com un coordinador de l'harmonia d'interessos a la indústria. De nou en un fort prisma de psicologisme, Charles Cooley deia que les imaginacions de la gent eren fets sòlids i per tant les relacions s'havien de considerar establertes per aquest tipus de constructes, sent la societat la corrent comuna de consciència (Sklansky, 2002: 219). Davant la desigualtat al món material, la resposta era la de la pròpia expressivitat.

El cert seria que tots dos Cooleys veien l'ordre corporatiu amb uns ulls molt optimistes, com alliberador i humanitzador. En conjunt, entre aquests desenvolupaments a la teoria social va anar prenent forma la idea segons la qual l'ordre definitiu consistia en aquella societat que portava les regnes d'una revolució constant i els intents de descobrir-ne les lleis alimentarien els posteriors esforços de la sociologia i del moviment progressiu (Sklansky, 2002: 227). En aquest projecte de realització final de la il·lustració – com el posaven alguns – els atacs a l'ordre social i al sistema haurien de ser considerats contrarevolucionaris i els guardians de l'ordre no pas conservadors, sinó tot el contrari.

En totes aquestes descripcions hi havia biaixos considerables, com el que aportava el mite del progrés constant i la naturalització del capitalisme, en què la societat ideal es trobava ja incrustada a la societat del moment, en una espècie de platonisme de les relacions de mercat. Per a aquestes posicions, la mateixa existència del comunisme s'hauria d'atribuir a una falta de comprensió del capitalisme i la seva revolució. Així d'estretades podien haver-se tornat les mires d'alguns observadors, fascinats amb la singularitat de la seva pròpia societat i tradició.

Però els projectes d'aquests teòrics no s'aturaven a la seva pròpia nació, sinó que ja imaginaven futurs plans per a universalitzar les relacions de mercat, per a incrementar la riquesa acumulada globalment, encara que no per a practicar redistribucions d'aquesta i obviant qualsevol consideració de la dominació que es pogués generar entremig (Sklansky, 2002: 232). Havent descartat els conceptes forts d'altres èpoques, com el de propietat, independència i contracte social, quedava clar que la tasca cabdal que havia assumit la sociologia per a respondre als reptes del seu temps era la de desacreditar la perspectiva relacional i l'anàlisi de les classes socials.

5.4.2 - La reconstrucció corporativa de l'estructura de propietat

L'acumulació de poder dels grans capitalistes i les seves conseqüències polítiques

El pànic de 1893 va mostrar uns trets de diferenciació respecte dels precedents. En concret, la davallada de l'economia es va produir entre la deliberada mala gestió aplicada sota el règim generalitzat del *absentee ownership*, la qual dirigia els seus esforços de prestidigitació a donar tota l'aparença de què el valor de les companyies continuava sent molt alt (Josephson, 1962: 376). En els moments en què ja no es podia esquivar més l'evidència i succeïen les sobtades deflacions, els barons, amb la seva informació privilegiada, podien retirar-se a temps i enmig del secretisme, venent els seus títols mitjançant agents desconeguts. A més, podien aprofitar aquests lapses de "reestructuració" per a invertir a consciència en maquinària, per a contribuir també a foragitar els elements problemàtics del treball. Al final de les crisis, els grans barons reemergien incòlumes o més forts que abans i tot, amb part de la seva competència eliminada en el procés (Josephson, 1962: 379). Així, s'entén que els barons tenien tots els recursos al seu favor, tots els avantatges relacionals. I a més també tenien la taxa proteccionista del govern com a malla de protecció dels seus entramats de propietats industrials.

El 1890, si més no, la *Sherman Anti-Trust Act* s'havia establert precisament per a posar un fre a aquest tipus de conspiracions de les grans companyies per a defraudar amb el valor de les seves empreses i enriquir-se en les activitats de mediació. Però la presència d'aquesta disposició legal només va causar una momentània consternació en els grans propietaris. El 1894, amb la decisió en el cas de Knight, el govern deixava clar que no tenia cap intenció de dur a terme una persecució sistemàtica dels grans trusts, que no era aquesta la intenció de la Era Progressiva i així en endavant els potencials perniciosos de la *Interstate Commerce Act* i de la *Sherman Act* van quedar neutralitzats. Les decisions judicials d'aquest tipus van donar peu a una ràpida reacció, a una altra onada de formacions de trusts, on es va assistir a la constitució de grans gegants com la General Electric, al voltant del control sobre dues patents tecnològiques. Aquesta va ser també una època de jugades faltades de qualsevol escrúpol, en què s'aplicava la vella recepta de comprar empreses desateses i mal administrades, es donava l'aparença d'aplicar-les reformes, de crear una nova imatge i després es venien. Era la bogeria per crear i vendre noves peces de capital com a productes acabats (Josephson, 1962: 388).⁴¹⁴

Alhora, els grans barons es dedicaven a construir-se palaus i fer-se pintar retrats d'aspecte aristocràtic. Morgan constituïa el seu imperi en el diner, Carnegie en l'acer i Rockefeller en valors industrials i en activitats bancàries. La seva Standard Oil, explotant la coneguda estratègia del control dels ferrocarrils, s'expandia a Rússia i Xina i així la companyia adquiria un caràcter dual, combinant les activitats industrials amb la de constituir-se en una casa d'inversió per als banquers o propietaris "absents", connectant i engranat així els capitals d'ambdues dimensions. Aviat se'ls coneixeria com a "Standard Oil Gang" i amb ells el mercat arribava a un nou ordre de les coses, ja que amb els seus descomunals recursos podien apoderar-se de qualsevol empresa que volguessin. La seva capacitat, en suma, per a manipular els mercats i les institucions per tal d'enriquir-se també era enorme.

---

⁴¹⁴ Entre aquestes tàctiques destacava la pràctica de les recapitalitzacions, on hi ha l'exemple de la American Steel Hoop Company, que amb una inversió de 14 milions ràpidament va emetre títols de l'empresa per valor de 33 milions. O, per altra banda, l'American Steel and Wire, amb un capital de 80 milions, va ser valorada per Morgan en 40 milions.

L'organització al voltant de les activitats bancàries de Morgan era considerada la xarxa més compacta d'autoritat i influència sobre l'economia. La seva capacitat provenia de la quantitat d'or que tenia acumulada, que permetia controlar les expansions i contraccions de capital. O també podia assumir el control de les empreses guanyant una representació al cercle de directors, on tenia una influència suprema per a controlar la disponibilitat de diners. Amb la seva expansió incessant i el creixement del país, que semblava demanar una explotació creixent a cada nou pas, Morgan va establir una posició de control sobre les majors activitats econòmiques i des d'aquí van poder dedicar-se encara més lliurement a la reorganització d'empreses en bancarrota, usant la seva influència per a escalar els deutes a la baixa abans de contraure'n de nous.

Però va ser amb la posterior formació d'una gran empresa d'assegurances que els agents de Morgan van descobrir que podien fer-la servir per a comprar valors de les seves pròpies empreses, amb el que de ben segur pensarien què havien trobat la gallina dels ous d'or.⁴¹⁵ Amb tot, el grup de Morgan era capaç de controlar la ciutadania a través dels seus propis diners (Josephson, 1962: 409).

En conjunt, el poder de Morgan s'havia fet dinàmic i multiforme, comparat al dels terratinents i fins dels vells mercaders. Morgan tenia capacitat per a fer servir com volgués els diners i els estalvis dels altres. Així, sota McKinley el propi govern va arribar a fomentar el seu tipus de pràctiques financeres, promovent el procés de "morganificació" sense gaires contemplacions pels efectes que es poguessin causar al conjunt de la comunitat.

La crisi per causa de la dinàmica expansiva dels grans capitalistes

Però entre l'onada de prosperitat s'estava teixint una futura i profunda crisi, amb la guerra de l'acer i el conflicte comercial que va arrambar amb tots els valors inflats de les empreses connectades entre sí. Abans d'això, Morgan ja havia entrat amb col·lisió amb Rockefeller i Harriman pel control dels ferrocarrils. Però en el cas de la guerra de l'acer el conflicte va plantejar-se, a aquest torn, amb Carnegie i pel poder de tots dos va portar la confusió i la ruïna al camp dels ferrocarrils.

El tipus de batalles que es plantejaven en aquest estadi del desenvolupament del capital resultaven desastroses per a les parts més petites de les cadenes de producció i també costoses i desgastants per a les grans. Però els que queien eren els més petits capitalistes, eliminats en la competència i, per postres, el reflux d'ingressos cap al capital més gran feia que homes com Carnegie emergissin com els més rics del país. Ell, entre el caos, podia dedicar-se a prospeccions sobre la millor manera d'omplir els buits productius deixats per la crisi amb el seu nou trust de l'acer. A partir d'ell, podria seguir consolidant la seva posició a través de cobrar considerables càrregues fixes sobre les activitats de comunitats senceres.

Finalment, l'estadi últim de tota la transfiguració del panorama productiu del país es va consumir amb el reemplaçament dels tradicionals *industrial chieftains* pels banquers d'inversió. Amb ells s'arribava a l'estadi de la producció d'escala, en què tots els nous mitjans tècnics introduïts tampoc evitaven que els beneficis de la producció es redirigissin

---

⁴¹⁵ Les enormes empreses d'assegurances demanaven una inversió constant per a animar el seu creixement, però el truc era que els agents del propi Morgan podien comprar les seves accions en el seu rol de banquers d'inversió i així els dividendes sempre creixien. Si més no, això podia definir-se tant com "haver trobat la gallina dels ous d'or", o bé com "haver trobat l'accés a la gallina dels ous d'or d'algú altre". Ja que els diners havien de sortir d'alguna banda i és en aquest sentit que s'afirma que el control es mantenia a través del propi diner de la gent, el principal canal controlat sobre el que es conduïa aquest privilegi tècnic i pel que a més es cobrava un peatge a tot aquell qui quedava fora del seu control monopolístic.

cap a les butxaques dels grans capitalistes, enlloc de traduir-se en beneficis per a la comunitat. Tot el sistema “trustificat” de Carnegie es podia identificar globalment com a més ineficient només jutjant pels preus sempre creixents dels seus productes (Josephson, 1962: 430).

La crisi, però, es va produir amb la generació d'una gran bombolla per l'arribada de nous capitalistes al centre de reunió de New York, els quals van descarregar-hi les seves fortunes reunides comprant valors de les companyies d'aquest gran mercat. Els grans capitalistes autòctons es van llançar a un espiral de vendes, excepte alguns, sobretot de la cort de Carnegie, els quals van vendre els seus valors sobre *holdings* i es van retirar del moviment en marea. Aviat el cataclisme va ser tal que es va arribar a dir que havia acorralat el propi Morgan. Per a ell, la lliçó d'aquests processos seria que havia de posar els seus diners en una empresa tan gran que mai ningú pogués pensar en comprar-la.

Aquest era l'estat de la producció als EE.UU. en el moment en què l'anarquista Leon Czolgosz va assassinar d'un tret el president McKinley el 1901, que havia estat tan benigne amb el capital. Així arribà a la palestra a un nou president, Theodore Roosevelt, que es deia a sí mateix que era un reformador i es posava al capdavant de tot un moviment massiu de descontentament, que es trobava desesperat per la demanda d'una regulació governamental de l'estat de la producció. Josephson ho anomena “un cicló que ho va deixar tot igual que estava” i que si de cas va crear un sistema més sofisticat de promoció de les empreses a expenses públiques (Josephson, 1962: 447). Alhora, es procurava activament mantenir l'ordre social i en especial el tipus d'ordre social que les classes mitjanes i altes desitjaven conservar. Roosevelt es va guanyar una fama de flagel dels trusts a través d'engegar uns pocs processos d'aquest tipus. Així, aquesta fama seria en bona mesura immerescuda, ja que les seves mesures van acabar aportant poques mutacions pràctiques a la situació.

D'aquesta manera, els trusts podrien continuar fent operar la transferència de propietats cap a la seva pròpia centralització, fins arribar a formar ja una comunitat sòlida d'interès. Amb la seva sofisticació, aquestes unitats també van guanyar formes més subtils i emmascarades d'operar, amb el qual en segons quins sectors es va poder reinstaurar la jornada de 12 hores i un règim laboral, en general, en què els espies infiltrats entre els obrers eren d'allò més habituals. Els directors d'aquests trusts, invariablement apareixien com homes mesurats i virtuoses i això era així també en part per l'acció de tota una nova casta de consellers de relacions públiques.

El govern i polítics com Roosevelt sens dubte mantenien alguna intenció de reformular l'estat de les coses, per a aportar alguna estabilitat a l'eruptivitat social que s'experimentava en tants camps diferents. Però en les prerrogatives de mantenir la potencia productiva de les corporacions van deixar el poder de les primeres, històricament singular, bàsicament intocat i sense haver-li aplicat cap restricció a la pràctica. I això definiria els canvis successius per venir en els anys immediatament posteriors.

L'Era Progressiva com a adaptació de la política al capitalisme corporatiu

Els anys entre 1890 i 1916 són els que engloben l'Era Progressiva, comptant una primera fase de reformes introduïdes des dels estats i una segona amb programes generals de reforma per part del govern federal, iniciada de manera més patent per Theodore Roosevelt i mantinguda en certa manera per els presidents subsegüents.

En conjunt, però, va ser una època de reformes socials que anaven en paral·lel a un gran procés de reconstrucció corporativa, la qual afectà de manera molt particular les institucions, les relacions socials i els clivatsges polítics. El discurs general dels progressius

recalcava que calia limitar el poder de les corporacions per a retornar-lo al poble i fer adaptar la conducta de les corporacions a una més fluida convivència amb l'entorn. Entre aquests postulats també hi havia la intenció – menys declarada – d'acabar de legitimar el propi ordenament corporatiu. Així, l'Era Progressiva comprèn diverses onades de moviments de combinació a les corporacions, com la succeïda entre 1898 i 1904, així com debats i altres dilemes quant a les formacions socials, com ara la “batalla monetària” a les eleccions de 1896, entre McKinley i el partidari de la plata William Jennings Bryan.

Els moviments de les corporacions afectaven el conjunt de relacions complexes del capitalisme, pivotant sobre la institució bàsica de la propietat, que vehiculava tot el pes de la tradició històrica del país i de les seves classes avantatjades.⁴¹⁶ De manera que no es pot dir que aquesta reestructuració fos fruit de la voluntat d'un únic interès que es trobés en la capacitat de forçar la resta a acceptar la seva visió de les coses, sinó que cal observar l'existència de tot un moviment social capitalista integrat per polítics, juristes, els propis capitalistes i altres ciutadans compromesos amb la idea general de la reforma social. Llavors, dins el moviment cabien plantejament molt diversos. Per exemple la National Association of Manufacturers estava preocupada principalment per l'expansió del mercat internacional i havia perdut força el contacte amb les batalles contra les organitzacions obreres. Per a ells calia construir també un nou consens que contribuís a fer més eficient la producció per a projectar-la al mercat internacional.

El repte que es plantejava aquest moviment era el d'assolir una reforma del context trobat per a protegir fonamentalment els drets de propietat, en especial els més grans, considerats part indispensable de les promeses d'abundància. El principal obstacle a evitar per a aquesta fita era el del conflicte entre ideologies de les formes més dominants de propietat, la del propietari pel mercat competitiu – en la seva esmentada mitologia – i la del mercat administrat per les corporacions. Val a dir que entre les dos posicions tampoc existia un enfrontament en els termes antagònics. Això es demostraria en els successos per venir, que afectarien la recomposició de la forma de propietats d'uns volums gegants, procés que es duria a terme d'una manera prou pacífica. Entre els factors que expliquen aquesta situació també cal incloure el del debilitament dels sindicats a partir de la dècada de 1890 i que la guerra de Cuba i les Filipines va coincidir amb el moviment de combinacions entre 1898 i 1904, cosa que va estimular la demanda i l'economia (Sklar, 1997: 21).

Amb el debilitament del moviment populista, el dels progressius seria el nou marc ideològic de reunió per als reformistes, però també per als mateixos propietaris (Sklar, 1997: 22). Per tant, el projecte no era representant d'un interès estret i particularitzat, sinó un nou repertori organitzatiu del sistema, del qual el republicanisme de McKinley en representava una fase primerenca, com els “Gold Democrats” o com la Indianapolis Monetary Convention del 1897. El plantejament general era el d'assolir la inclusió sistèmica d'una major diversitat de perfils socials, en què el marc de referents era la coexistència amb les formes més grans de capital, en un ambient on haurien d'haver oportunitats per a l'avenç social basat en els mèrits dels petits propietaris, als que s'oferia protecció respecte els sindicats (Sklar, 1997: 23).

---

⁴¹⁶ En concret, com apunta Sklar, en la propietat – i per tant a l'estat de la seva estructura disposada sobre la societat – hi havia resumits els quatre pilars de les cultures hegemòniques als EE.UU.: la idea protestant de predestinació, i de què així els designis de Déu superen la capacitat agencial dels individus, la idea de què hi havia també uns moviments estructurals econòmics més enllà de l'agència humana, el govern de les lleis i, finalment, la idea de què les lleis de la natura implicaven un progrés evolutiu, com en una metàfora biològica (Sklar, 1997: 10).

Tot estava orientat a assolir una estabilitat econòmica que també hauria de comportar la pujada dels salaris dels treballadors. Però per a arribar a coordinar tots aquests perfils a l'interior del moviment calien diversos realineaments polítics de les classes socials implicades, en la connexió del gran capital de les ciutats amb el més petits de les terres de l'interior, i generar nous apel·latius cap a les classes mitjanes, concedint algunes oportunitats per a l'existència de patrimonis basats en l'estalvi familiar. Això crearia una uniformitat de consciències al voltant del respecte al capital, habilitant una nova escala de la producció nacional, amb els riscos socialitzats. Mentrestant, per al capital no situat en posicions de lideratge productiu hauria d'haver alguna oportunitat a la continuïtat dels seus patrimonis, amb el que aquests sectors socials podrien oferir un focus d'estabilitat, de col·laboració, en el període de trànsit en què s'anaven assumint els lligams amb les corporacions més grans, oferint un "pont entre el present i el passat" (Sklar, 1997: 28).⁴¹⁷ El realineament també s'hauria de produir en una dimensió identitària i cultural. Així apareixeria un nou sentit de dignitat de classe en el realineament entre els més alts cercles dels capitalistes de les més grans corporacions, en el qual es combinava amb un trànsit, des del paradigma del "emprenedor-deutor" fins el del "administrador-inversor", que estava a favor de certa capacitat de regulació del govern, del banc central, de les taxes baixes i de la projecció internacional. Per a ells, el govern també havia de ser gestionat en el mateixos preceptes que les pròpies corporacions, per a aportar una coordinació dels afers socials neutre i assolir l'eficiència social que portaria el progrés tecnoeconòmic, la cooperació entre classes i l'estabilitat social en general. Amb tot plegat també s'oferiria a la societat un nou model de líder, recolzat en el consens per sota d'ell, en el rebuig de la idea del vell mercat competitiu (Sklar, 1997: 32). I, alhora, s'oferiria un paradigma renovat de la supremacia de la societat civil per sobre de l'Estat, un realineament amb la posició de què un Estat amb massa funcions es tornava un perill al nou estadi del liberalisme corporatiu.⁴¹⁸ Llavors, la perspectiva imposava que el capitalisme de les grans corporacions era el millor camí per a la integració social.

La substitució del paradigma del mercat competitiu

La crisi dels 90 va portar la descomposició secular de les restes de les institucions del mercat competitiu – que s'ha establert que mai podia haver constituït una hegemonia – i el procés va arribar a un punt àlgid amb el pànic de 1893. Així es produïa la superació de les restes de vells mercats i la fonamental alteració de l'estructura de propietats arribava a la seva consolidació als voltants del 1900, quan tots dos processos tenien una ressonància en la política de partits, a l'ordenament legal, en el pensament social, en les polítiques públiques i en els marcs de les relacions internacionals (Sklar, 1997: 44).

La resposta al ràpid desenvolupament dels 80 i a la creixent i abrasiva competència entre empreses va ser la onada de reorganitzacions del 1898, que va involucrar una cinquena part del PIB. Alhora, es va procurar que la llei s'adaptés a aquestes tendències dibuixades al camp de l'organització empresarial, és a dir, per a ajudar a reduir els riscos i fer pujar el valor de corporacions, que ja es consideraven com a estris naturals del desenvolupament

---

⁴¹⁷ Entremig succeïrien també els lligams entre el capital financer i el de natura no financera.

⁴¹⁸ Encara que, entre aquest consens difós, també hi havia un marge per al personalisme, en especial a l'executiu, de manera que els tres presidents d'aquesta època encarnarien variants diferenciables: Roosevelt amb una certa tendència a l'estatisme, que encara i la seva moderació va causar prou problemes i desmais, Taft per una mínima regulació, des del centre dreta, i Wilson per una certa regulació, des d'un centre esquerra que resultaria una posició d'allò més equívoca, pel que fa als interessos dels treballadors.

social. Però encara i així seguia existint una certa disparitat d'opinions sobre el rol, absolut o no, d'aquestes corporacions a l'hora d'ordenar el mercat.

La reformulació de la llibertat per a fer-la compatible amb l'estadi de propietat corporativa exigia incloure a la cultura empresarial la dimensió del valor d'intercanvi de les coses, que implicava posar en joc un concepte expandit de propietat (Sklar, 1997: 49). Exigia assumir la dimensió del valor intangible no en present, del valor estratègic del poder adquisitiu i del dret a un retorn raonable per aquests atributs. Amb tot, això implicava un trànsit cap a la cultura del valor d'intercanvi d'absolutament qualsevol cosa, el qual, coincidentment, també era una bona ecologia per a l'avenç de les concepcions psicologistes esmentades abans.

La reorganització corporativa també exigia que els propietaris renunciessin al seu rol tradicional i a certes atribucions possessives de la seva autoritat i que es transformessin en accionistes quantificables, amb el que de fet s'intercanviaven atribucions d'autoritat per més vies que les conegudes de rebre un retorn pecuniari de les seves accions.⁴¹⁹ Les propietats es tornaven més líquides i rendibles, més mòbils i menys "patrimonials". El canvi hauria d'implicar que no hi hauria més Robber Barons,⁴²⁰ però tampoc petits propietaris de negocis familiars, ja que les seves propietats també entrarien a la corrent de la intercanviabilitat general, en la forma de valors sempre negociables. El canvi consistia a integrar més petits propietaris als canals d'un sistema on el control dels grans constituents de la producció es trobava més centralitzat. Així es formaria l'ambient legal per al sorgiment del gran mercat de valors d'ordre nacional.

Les exigències adaptatives dels grans volums de propietat requereien en un govern federal capaç de superposar-se als marcs legals dels estats, els quals s'associaven freqüentment amb la dispersió i esperit de descoordinació, en bona mesura per ser un *locus* més proper per a les expressions democràtiques dificultadores. En aquesta intenció es van dur a terme els intents reguladors de la *Interstate Commerce Act* de 1887 i la *Sherman Anti-Trust Act* de 1890, que significaven una ulterior assumpció de les corporacions com a agents naturals al mercat i implicaven que el vell mercat "competitiu" – per a referir-se a què estava "desregulat", en realitat – no oferia l'eficiència que es demanaria per a fer un nou salt productiu, provocant els malbarataments de la competició descarnada (Sklar, 1997: 51). En resposta es va generar una nova tendència als estats, especialment de l'est, per a produir lleis donant facilitats a la penetració de les corporacions. Com a Delaware, New York i New Jersey, que entre el 1886 i el 1898 van passar lleis autoritzant les corporacions a posseir terres i també altres corporacions. New Jersey, a més, va passar lleis per a eximir a les grans corporacions del pagament de taxes al seu territori.⁴²¹

En matèria de pensament social, també calia fer extensiu el marc de significats germinals sobre la insuficiència del consum per a ocupar el lloc del vell concepte de sobreproducció, que en les seva expressió política es traduïa en dues tendències diferenciades: la dels petits propietaris i la del capitalisme corporatiu. Totes dues – o cap d'elles – amb un component

---

⁴¹⁹ Ahora, aquí també rau l'explicació del sorgiment de la nova classe de managers executius de les corporacions, com una resposta a la necessitat dels grandíssims propietaris d'estendre les seves participacions a més empreses, com de situar-se més en un segon pla social. El sistema intercanviava així una distribució més estreta del control sobre els mitjans de producció per una difusió més ampliada dels beneficis derivats de la posició estratègica del capital.

⁴²⁰ I es trobaria, a més, que això també comportava que les disputes laborals tinguessin un menor personalisme en el seus objectius, que els fos més difícil fixar l'objectiu, ja que la forma de propietat que els resultaria problemàtica seria així més etèria i transpersonal i no es podria culpar ningú en concret de la mala situació, a la direcció en algunes ocasions, o bé al conjunt del sistema.

⁴²¹ Amb el que s'exemplifica de la manera més clara possible la impunitat amb què es consentia actuar a les corporacions en matèria de les responsabilitats generades per les seves pròpies accions.

de socialisme i amb un ventall de perfils que cobria des de la dreta fins l'esquerra. El que calia rebutjar, com a front comú en aquest cas, eren les visions dels conservadors i els populistes, en especial en les seves propostes monetàries perilloses, o bé estancadores o bé disruptores de l'estabilitat econòmica (Sklar, 1997: 55). I el que calia fer entendre alhora era que el moviment per la concentració de la producció era inevitable i que calia generar un marc legal en consonància, on de pas es poguessin recrear beneficis més grans sense tanta pugna competitiva i social. En això, els reformadors es trobaven davant de la necessitat de la creació d'una teoria de la relació negativa entre competitivitat i sobreproducció i entre sobreproducció i la reorganització corporativa.

Charles Conant, que seria un dels futurs assessors del president Wilson, pensava que les crisis resultaven terapèutiques per a l'economia i que, a més, sotmeses a polítiques de gestió contracíclics, fins podrien resultar beneficioses. Amb ell s'establí una alternativa a la via dels dictats estatistes que s'havia anat generant durant els anys de la llarga depressió i es definia la condició d'una nació viable recolzant-se en l'extensió de la inversió (Sklar, 1997: 67). Això també acabaria resultant en un impuls estructural cap a la globalització del capital.

Així, a través de Conant s'americanitzava la teoria de les utilitats marginals per a validar la possibilitat operativa de desconnectar els preus al mercat dels costos de producció (Sklar, 1997: 70). Els preus no es determinaven així pels costos de producció, sinó pel valor màxim que el mercat era capaç de suportar. En aquesta estratègia, a més, no s'imposaven sostres a la llibertat dels capitalistes en algun criteri de servei públic, sinó que era des de l'Estat que se'ls haurien d'establir plataformes de llançament, cosa que hauria de redundar circumstancialment en la satisfacció dels serveis públics. Les grans concentracions de capital i els trusts es veien com un desenvolupament natural de l'evolució econòmica. Igualment, el capital era un factor productiu més important que la resta, amb el qual calia buscar les maneres de generar pujades de salaris sense retallar beneficis i sense una redistribució. Així es faria anar de la mà l'imperialisme econòmic amb l'esperit de reformes.

En aquests termes s'hauria de produir la reconciliació del capital de gran escala amb la individualitat característicament estadounidense, amb un mercat de mitjancer que retornaria a cada factor de producció la seva veritable vàlua social (Sklar, 1997: 77). Conant es mostrava a favor del paradigma corporatiu, però també d'una taxa als beneficis de les corporacions i per això afirmava que el seu projecte es tornava una fórmula de socialisme.

El paradigma dels petits propietaris com a obstacle a l'ecologia normativa de les corporacions

El mercat constitueix un ambient de contractes entre parts i propietat, la confiança en el qual es fonamenta essencialment en el marc legal més recent que l'ordena (Sklar, 1997: 87). És, per tant, un reialme de lleis de classe i que implica la dominació de classe. Per això cal tenir en compte que un mercat neutre i apolític resulta una contradicció en els seus propis termes (Sklar, 1997: 88).

Entre 1890 i 1914 va aparèixer un conflicte a la jurisprudència del context legal dels EE.UU. El 1890, els jutges no havien produït un cos legal i una doctrina uniforme sobre la restricció del comerç i encara era una filosofia de petits productors la que impregnava les personalitats al Tribunal Suprem. Aquesta doctrina va rebre un reafirmació entre 1897 i 1911. I amb ella xocarien les necessitats de la reconstrucció corporativa.

Abans de la *Sherman Act*, la *Common Law* – el cos de lleis heretades dels anglesos – es trobava desafiada per diverses preguntes provinents de la realitat social en mutació. Una

primera era sobre si la llibertat de contracte habilitava a individus a restringir privadament la competició. I així sorgia una segona sobre si el Congrés, en canvi, tenia algun poder per a regular el mercat. El 1890, 21 estats del sud i l'oest havien produït lleis en contra de la restricció del comerç que significaven les incorporacions, de manera que les *pools*, les combinacions i les consolidacions es trobaven amenaçades de què en els seus moviments s'apreciés una restricció completa del comerç i fossin declarats invàlids. Però, alhora, en la mateixa jugada es prestava una legitimitat a les restriccions "raonables" d'aquest comerç (Sklar, 1997: 97)⁴²². La norma implícita era la de què calia atacar els monopolis i deixar que els casos intermedis fossin jutjats per la pròpia mecànica del mercat. En altre cas també podria arribar a vulnerar-se la pròpia llibertat de contracte, en els marges de la seva definició institucional, i es pot veure com això buscava constituir-se en una solució d'equilibri, respectant el passat però adaptant-se a un futur desafiant.

Però entre el 1888 i el 1902 van aparèixer casos dramàtics que portaven tot el debat a una nova urgència, havent introduït a l'agenda pública la *Trust Question*. En concret, la nova pregunta seria si la restricció de la competició sempre era no raonable. D'aquesta manera la *Common Law* representaria tota una hipostatització del dogma de la llibertat natural (Sklar, 1997: 100). Però la instància que es definia com l'interès públic semblava demanar quelcom diferent, principalment l'expansió de la producció i del comerç.⁴²³ La *Common Law* permetia una flexibilitat a les parts privades per a regular el mercat, però no estava preparada per a protegir el competidor més feble o menys eficient, no definia la grandesa del capital com il·legal per sí mateixa, ni tampoc les restriccions per a incrementar els beneficis. Així, d'ella en van sorgir les posicions a favor de la competició sense obstacles, com a oposades a les de la llibertat natural i la llibertat de contracte, a favor del dret a competir, no a favor de la obligació de competir.

Una convenció de la dècada de 1880 establia que la llibertat de contracte no implicava una competició totalment deslligada, però la *Sherman Act* s'havia superposat a la *Common Law* en dos aspectes importants: havia declarat il·legals els trusts i la restricció de comerç entre estats. La seva postura provenia d'una idea atomística del mercat competitiu en la perspectiva del petit productor, que buscava la possibilitat de competir i assolir una regulació de la producció que els legitimés i institucionalitzés, en contra dels moviments dels capitalistes metropolitans. De manera que les primeres disposicions de la *Sherman Act* es feien en una perspectiva anticorporativa prou virulenta, que d'haver-se mantingut hauria declarat il·legals els moviments de combinacions i hauria fet la competència lliure obligatòria. I el cert seria que ni el senador Sherman volia una cosa així (Sklar, 1997: 110). La seva idea era la de la reconciliació de les forces urbanes i provincials dins el Partit Republicà, aportant una llei uniforme que brindés una reorganització del mercat nacional. La construcció legal produïda als tribunals entre 1890 i 1907 seria resultat de la col·lisió de diverses forces socials en contenda. La *Interstate Commerce Act* i la *Sherman Act* no eren altra cosa que una legislació experimental de dubtosa constitucionalitat. Tant, que el jutge Clark en un dels processos dels que s'ocupava va arribar a descartar l'ús de la llei, establint que la formació de *pools* no tenia un efecte en el comerç interestatal i que la seva realitat es situava més enllà de l'abast de la *Sherman Act* (Sklar, 1997: 124). El jutge Rhiner va establir que el poble no tenia dret a una competició sense obstacles, sinó a una competició justa, una distinció que hauria de governar tota la jurisprudència entre 1897 i 1911 (Sklar, 1997:

---

⁴²² Amb què s'implicava la inevitabilitat de les combinacions de capital.

⁴²³ Com ja s'ha esmentat, el concepte de l'interès públic als EE.UU. es trobava penetrat de la naturalització i el respecte al capital, alhora que de la consideració popular de l'existència d'una jerarquia productiva, en la que al capital per importància se li havien de prestar algunes facilitats.

123). En el cas *US vs. Knight*, el Tribunal Suprem havia dictaminat que la mida d'una empresa no constituïa una violació automàtica de la llei. La seva decisió va servir per a mantenir sencer el trust del sucre, però també va reforçar el paper de la *Sherman Act* i el poder regulador del govern federal, establint que el comerç entre estats hauria de seguir sent lliure a no ser que el govern imposés algun límit. El *Coup de jure* de 1897, establiria que no s'havien de fer distincions entre les restriccions raonables i les que no, les dues haurien de ser considerades il·legals. Això atiaria les controvèrsies per un llarg període, fins que 14 anys més tard un jutge va mantenir una posició diametralment oposada (Sklar, 1997: 129).

La situació de divisió era un resultat de la relació detrimental entre la llibertat comercial i els drets la ciutadana, atribucions que es trobaven ambdues entre els valors fundacionals de la nació (Sklar, 1997: 133). El context habilitava per tant a la llibertat d'acumular un gran capital com un increment de l'eficiència productiva. Només un govern "neutre" hauria d'estar en disposició de regular el mercat o, d'altra manera, acabaria resultant detrimental per al progrés social. De manera que, amb el pas de la història, el que s'acabà postulant era un "sentit comú del mercat" – que seria una abstracció a partir de l'addició de voluntats privades egoistes –, que aportava un nou retorçament d'un raonament ja paradoxal. Així s'establiria que podia sorgir un "sentit comú" – una supravoluntat virtuosament orientada – de l'addició d'un conjunt de voluntats egoistes entre les que no s'estructurava cap forma de comunicació. Però en aquesta descoordinació i arbitrarietat, els jutges eren els intèrprets de la supravoluntat i acabaven actuant com a teòrics socials (Sklar, 1997: 141).

La imposició del paradigma corporatiu per sobre de la tradició

El 1909 amb el cas de la *Standard Oil*, el Tribunal Suprem es va veure obligat a rebutjar la *Common Law* com a ja no aplicable. Les corporacions s'havien fet part constitutiva del paisatge econòmic i la necessitat seguia sent d'una estabilització de l'escenari.

Amb la restauració de 1911 es va establir la no obligatorietat de la competició sense obstacles. I, alhora, que la restricció del comerç no era necessàriament il·legal, com es determinava en una diversitat de casos de combinacions gegantines que no havien actuat de manera punible, en el cas de la *American Tobacco* o el de la *Standard Sanitary Manufactures and Company*. O en el de *US vs. Winslow*, en què la combinació s'havia realitzat per a guanyar una major eficiència, mitjançant la unió d'unes parts que no es trobaven en competència i on es definia un nou marge de legitimitat per a l'engrandiment del capital (Sklar, 1997: 149-150).

El cas de *US vs. United States Steel* va dur deu anys de litigi i al final va representar un cop de gràcia contra les construccions legals alternatives a la construcció corporativa de la llei, en fer vàlida la decisió d'un tribunal menor en favor de la *US Steel*. L'argument era la major eficiència – estesa fins als termes socials globals – d'aquesta formació i que la seva dissolució resultaria contrària a l'interès general (Sklar, 1997: 151). L'assumpció de què la integració industrial equivalia al progrés es feia, així, llei.

També amb aquest nou marc naixia el concepte de les *trade associations*, creades pels empresaris per a pressionar al govern en favor del seu ram i per a promocionar-ne regulacions. Així s'anava conformant l'aplicació de la nova idea de la cooperació productiva, que implicava un intercanvi d'informació entre els productors per a establir els preus en coordinació, posats que l'enormitat del negoci ja no podia ser causa de problemàtiques. L'indicador de la unitat d'aquests desenvolupaments històrics és que a cap altre lloc del món s'havia generat una llei de càrtels tret dels EE.UU. (Sklar, 1997:

155). Aquesta s'ha de veure com el resultat de l'estratègia combinativa i dels moviments afirmatius dels nous ens per a legitimar-se i buscar un ambient segur socialment. Tots aquests representaven poders afirmats contra la figura social amb atribucions d'acció sobre l'entorn més residuals: el consumidor.

Amb tot, enmig del cos de la *Common Law*, entre 1880 i 1890 els capitalistes havien pogut fer servir el recurs de la trustificació fluidament. Amb les disposicions de la *Sherman Act*, sota la *Common Law*, no s'havia produït pas gaire la inhibició de les combinacions, ja fossin laxes o molt estretes, i això demostra que no eren les lleis les que habilitaven a la incorporació, sinó les decisions privades dels agents més poderosos del país. Les decisions polítiques executives normalment s'havien situat a favor de la seva conducta, com les de McKinley, que només va llançar alguns processos d'acusació ocasionals i selectius. Així, eren decisions dins el camp de la propietat i les relacions de mercat les que portaven a una centralització de l'autoritat, a una integració horitzontal i vertical i a l'adopció d'un control financer unitari (Sklar, 1997: 163). I també la prerrogativa de fer més mòbil el capital.

La major impersonalitat del mercat havia estat formant-se a partir dels seus propis constituents, que volien major llibertat per a no respectar els contractes, per a desfer-se dels arcons codis d'honor i per a fer, en general, que fos el poder del diner el que comptés més per a l'adquisició de poder i d'estatus. Així, el moviment pretenia formar un poder adquisitiu més estable i limitar la responsabilitat dels actes de les empreses. Però alhora entre tots els moviments també s'havia fet pujar el llindar del capital necessari per a entrar al mercat i s'havia conformat una estructura més atomitzada dels bancs. Entre tot això, l'oposició populista burgesa va seguir viva fins l'aprovació de la *Federal Reserve Act* el 1913.

Lavors, la significació de la *Rule of Reason* va ser la d'establir una alternativa liberal-corporativa com una estratègia lliure del temut estatisme. El Tribunal Suprem ja es trobava blindat a les incursions dels petits productors i, més enllà, el 1914, amb la formulació de la Federal Trade Commission s'arribaria a la culminació creativa de 15 anys de conflicte. Ara, la més alta disposició legal de cobertura per a les combinacions es constituïa en la base de la nova idea de la cooperació social.

El moviment per les corporacions havia aconseguit el que volia, que era la legitimització de les seves activitats i fer fora la *Trust Question* dels debats polítics, naturalitzant les corporacions per sobre del tradicional individualisme. Així les combinacions podrien seguir produint-se a través dels canals i pactes informals i d'aquesta manera seguirien sent parts privades les que es dedicarien a regular el mercat. Només que ara aquestes parts ja podien ser tan grans com volguessin. Les alternatives que havien estat descartades eren la de la competició obligatòria i la del estatisme.

Cal destacar el gran paper jugat per les necessitats del capitalisme de guanyar en estabilitat i predictabilitat a l'hora d'interpretar aquests processos. Alhora, també cal comptar la necessitat del capital de guanyar en flexibilitat, de canviar en funció d'altres necessitats dinàmiques addicionals que es poguessin plantejar. Aquí la judicatura va intervenir, al final, en un moviment de legitimació de l'autonomia del mercat respecte als partits polítics i a l'Estat, de la supremacia de la "societat" sobre l'Estat (Sklar, 1997: 174).

5.4.3 - La necessària adaptació de l'Estat a l'hegemonia de les corporacions

Les combinacions com a instrument per a guanyar un control sobre la producció

Gabriel Kolko (1977) manté la tesi que la Era Progressiva va ser una època d'objectius fonamentalment conservadors. Així, els canvis que es van produir durant el seu període no obeïrien a cap necessitat mecanicista, sinó als interessos conscients d'éssers humans

concrets. L'Era Progressiva formava un moviment conservador de les relacions socials necessàries per l'existència del capitalisme i per la preservació del tipus de poder existent; per a guanyar una protecció, també, respecte de la democràcia (Kolko, 1977: 3). Assumint que qualsevol regulació resultaria progressista,⁴²⁴ els Progressius engegarien un moviment per un “capitalisme polític”, per a la definició del qual encara faria falta la producció d'un consens. La realitat seria que el *laissez faire* mai havia existit en un Estat tradicionalment associat als grans agents del desenvolupament capitalista, però en la seva mitologia es plantejava que la combinació desregulada d'empreses havia de portar una racionalització (Kolko, 1977: 4). L'apèndix a tot plegat era una regulació federal receptiva a la comunitat dels negocis, que havia de sobrepassar l'autoritat dels estats i la seva receptivitat a les demandes democràtiques.

Els monopolis i els trusts havien de ser definits com un resultat inevitable del modern procés industrial, fins fer-ne una convenció consolidada, per sobre dels dubtes dels petits productors, dels propietaris republicans, que van jugar un paper ambigu davant dels canvis que es plantejaven. Per al nou estadi es volia recrear una producció de volums més grans, amb uns més barats costos del sistema de supervisió i també dels productes finals, cosa que s'hauria d'assolir mitjançant la cooperació i no pas la competència salvatge (Kolko, 1977: 14). Amb tot, es tractava de formar un nou equilibri en una actitud positiva cap a una mínima – però necessària – regulació per part del govern.

Assumint que els monopolis eren també progressius, calia considerar-los un preu necessari per a l'eficiència productiva. Però, tot i això, la realitat era que els monopolis complets eren una situació bastant excepcional, en canvi sí que existia un gran ventall d'estats intermedis. Concretament, la revolució a l'estructura de les empreses a partir de 1897 havia estat restringida a una minoria d'indústries predominants – per a les que s'havia generat l'esmentada reconstrucció legal. Però el 1900 el moviment havia entrat en declivi, alhora que es produïa el creixement d'un mercat de capitals per als valors industrials. Així, el sector del ferrocarril havia quedat sobreexpandit i inaprofitable. Els moviments de combinació s'havien dut a terme a través del conegut mètode de les dilucions de capital, que oferien un gran estímul per al promotor, ja que els apostadors brillants podien fer un gran negoci. Així, les noves corporacions es formaven, més que pels avantatges productius, per a dificultar l'entrada de noves empreses al sector. Amb tot, el factor de la sobrecapitalització, més que no pas un mètode d'atènyer l'eficiència, era un indicador de la voluntat d'assolir el control d'una empresa, o de fer beneficis per als especuladors (Kolko, 1977: 21).

Però la jugada no hauria comportat els efectes desitjats pels seus enginyers.⁴²⁵ Els alts dividendes de les dilucions de capital i la sobrecapitalització s'acabaven fent servir per a crear noves empreses en competència amb les velles. Així, les combinacions van aturar-se no pas perquè s'assolís algun punt àlgid de racionalitat en la producció, ni tan sols un respecte a la centralització del control de la producció, que sí que formava part de l'intent. El problema era que la sobrecapitalització s'havia tornat una activitat prou lucrativa en sí mateixa, oferint grans beneficis no de la venda dels dividendes o de la viabilitat de l'empresa, sinó de la pròpia activitat especuladora. El moviment de combinacions entre

---

⁴²⁴ On cal d'insistir que el terme es referiria a un progrés social en el sentit de millora general, s'hauria de dir, de millora de cada agent implicat a la producció en proporció al seu poder social i que per tant no implicava cap tipus de redistribució, sinó una millora per aquesta particular metàfora de l'evolució social.

⁴²⁵ I això ens parla del mite del mercat autoregulat ordenador. Als EE.UU. van adonar-se que amb la prerrogativa de la competitivitat s'estava donant un avantatge repertorial al capital europeu, que era posseït per una xarxa d'agents més coherent.

1897 i 1901 era el resultat del sorgiment del mercat de valors i pel factor estratègic – no directament productiu – d’eliminació de la competència. Després, el declinar de les combinacions es va deure a l’ensorrament de l’ambient d’estabilitat, beneficis i cooperació (Kolko, 1977: 24).

L’expansió econòmica havia portat a una concentració del capital del país però, després, moltes corporacions van trobar que l’estat de sobrecapitalització les feia inviables i van procurar descentralitzar-se (Kolko, 1977: 29). A l’explotació del ferro i de l’acer, les grans combinacions havien portat a la formació de la US Steel, però passada una dècada d’aquests moviments, el 1899, el mercat es mantenia competitiu en algun grau.⁴²⁶ En quedar destruïts també els acords informals, s’havia desencadenat el conflicte destructiu a gran escala entre Carnegie i Morgan. La US Steel havia arribat a combinar molts components empresarials, però no gaudia de l’ús exclusiu de cap patent, de manera que la única voluntat al darrera de les seves combinacions havia de ser la d’eliminar la competència. Des d’aquí, la companyia s’havia anat convertint en una societat de tinença de valors.

Per la seva banda, la Standard Oil s’havia especialitzat en extreure beneficis de les tarifes cobrades pel transport dels ferrocarrils. D’aquesta manera, la seva pròpia natura secretista i propera a les conspiracions n’havien fet un trust molt impopular. La *ICA* (1887) i la *Elkins Act* (1903) representaven esforços per a controlar l’arbitrarietat d’aquestes tarifes, però van aconseguir pocs resultats pràctics. Així, el declivi Standard Oil no va venir causat per les iniciatives legals en la seva contra o per l’ordre de dissolució, sinó per causa d’una direcció conservadora i sense cap iniciativa. Amb la revolució del petroli, a les dues primeres dècades del segle XX, la Standard Oil es mantenia al marge dels projectes innovadors, sense participar a les noves creacions al camp de l’automòbil i l’electricitat. A la indústria de l’automòbil, la General Motors representava més un exemple de la innovadora interacció entre la pròpia indústria i l’àmbit de les finances. En un temps on encara les companyies procuraven finançar-se a sí mateixes, la General Motors es dedicava a absorbir cada una d’aquestes que li semblava prometedora. Però, encara i així, la companyia podia resultar molt ineficient.

La formació de la International Harvester també responia a l’objectiu d’eliminar la competència, més que de cap altra cosa. Per l’altra banda, al camp de la mineria, s’havia comprovat com els intents de formar uns cercles mundials de productors havien fallat, i la indústria havia tornat així al patró d’inestabilitat i competència, demostrant la incapacitat de les organitzacions de controlar tots els factors de producció implicats. En la indústria càrnica, s’havia comprovat que després d’un període de combinacions i d’un retorn posterior de la competència els EE.UU. encara oferien un ventall tan divers d’oportunitats productives que el seu aprofitament no podia abordar-se sinó d’una manera descentralitzada.

El consens entre petits i grans capitalistes en contra del treball

Practicades les combinacions i comprovat que al nou segle el mercat es formava de grans corporacions hegemòniques, la substitució del mite del *laissez faire* pel mite de la

---

⁴²⁶ En aquest cas caldria de precisar que el tipus de “competició” de la que es parla d’ara en endavant ja només es podria referir a una competició en un ambient d’alts llindars de capital, és a dir, entre empreses gegants. I el que es mantindria inexistent seria la capacitat de competir dels petits productors, la presència dels quals en termes volumètrics del mercat seria residual. Encara i així resultaria important ajudar a mantenir aquesta minsa presència als petits productors, potser – a més de certs efectes dinamitzadors – per a ajudar a revitalitzar una mica tot el tipus de mitologies productivistes que s’estaven deixant enrere definitivament amb l’entrada a la modernitat.

intervenció “neutral i progressiva” del govern semblaria una necessitat prou imperiosa. Entre d’altres coses, aquest paradigma representava una resposta a la percepció de què les maneres d’exercir el poder social es trobaven en procés de mutació, de què amb els nous mètodes de mercat s’afectava a la distribució d’aquest poder i que caldria buscar una acomodació a la seva nova disposició (Kolko, 1977: 56).

A l’àmbit de les relacions governamentals, amb l’ordre corporatiu emergent també es van produir recomposicions. Mostrar-se com un partidari públic dels petits productors no voldria dir ja que s’intentés recrear el vell escenari en què aquests tenien una certa cota de participació. Alhora, els partidaris de les corporacions ja no s’havien d’oposar automàticament a les regulacions del govern. La *ICA* i la *Sherman Act* s’havien plantejat com a alternatives tant al mercat privat incontrolat com a l’estatisme, plantejant un corpus de lleis limitant certs aspectes de l’arbitrarietat propietària, però amb la finalitat última de protegir els drets de propietat i el creixement de “l’interès nacional”. En aquest moment havia sorgit la tendència d’oposar noves creacions institucionals, com el Bureau of Corporations, a l’ús de la *Common Law*, cosa que plantejava una sèrie d’instruments per a la discrecionalitat presidencial, el qual també significava un escenari incert per a molts grans capitalistes, com per als petits que encara existissin.

Cap banda en disputa volia ja una competició sense restriccions, però tampoc res semblant a una superposició d’una autoritat estatista, ni exercida des de l’executiu ni des del Congrés. El cert seria que la *Sherman Act* entrava en col·lisió amb els interessos prioritars de les grans corporacions. I a més, davant de la descoordinació, entre 1897 i 1911 va aparèixer una corrent de presidents que no estava d’acord amb la interpretació dels tribunals i que pretenien buscar solucions creatives per ells mateixos.

El nou ordre industrial necessitava guanyar una legitimitat social que encara no tenia i per això al principi es va sondejar la perspectiva d’un principi de publicitat, per a fer veure les corporacions a ulls del públic com entitats col·laboradores i no secretistes, o per a compensar aquest tret. El marc d’una competició obligatòria sense restriccions ja no funcionava bé per a les necessitats que tenien les grans companyies, ja que així encara es produïen destructives batalles entre les acumulacions més grans de capital. Però a l’hora de deixar enrere el vell marc legal del mercat competitiu, el Tribunal Suprem actuava com si el país anés a ensorrar-se de cop. Davant d’aquest desacord havia aparegut la tendència presidencialista, que es plantejava en els seus poders executius com un àrbitre de la situació, desenvolupant un rol social que ningú volia.⁴²⁷ De manera que, per a evitar el potencial creixement i consolidació d’aquesta opció moderadament estatista, moltes corporacions es van posicionar a favor dels “sistemes de llicències”, en què les corporacions haurien d’oferir al mercat els seus productes amb una autorització institucional. Alhora, es coordinava un moviment per la revisió de la *Sherman Act*.

Per la seva banda, la National Civil Federation es posicionava a favor de Roosevelt i del seu concepte d’arbitratge i contribuïa a formar una plataforma per a atacar el Tribunal Suprem i per la legitimació de les corporacions. Dins del moviment, les més grans desavinences venien dels petits productors, però el desafiament més present a tots plegats seria el de les organitzacions del treball. Al 1900 s’havia celebrat la National Anti-Trust Conference, que va reunir petits emprenedors, populistes, demòcrates i republicans de la plata, i fins alguns socialistes. Des d’ella es va demanar un ús més ortodox i agressiu de la

---

⁴²⁷ Més encara, que al país tenia unes implicacions molt negatives per a tota una sèrie d’estrats socials avantatjats, podent relacionar-se encara amb l’experiència jacksoniana, amb les derives democràtiques i amb unes atribucions completament contràries a l’opció tradicionalment preferencial al país, d’una “societat civil” d’homes de grans interessos que formessin una hegemonia directiva a les diferents esferes socials.

Sherman Act amb les corporacions i es va criticar el tipus de lligam que amb elles plantejava la NCF (Sklar, 1997: 208).

Així, contra els seus moviments, les plataformes com la NCF van passar a l'acció i van tractar de contrarestar aquests moviments judicials, amb el que van guanyar diverses atribucions, a través de sentències com en els casos *Loewe vs. Lawlor* – el cas dels *Danbury Hatters* –, o *Lochner vs. New York*. O en el cas *Adair vs. US*, en què la *Sherman Act* es tornava un arma molt perillosa contra els sindicats, en descobrir-ne l'aplicació com a eina legal contra les “combinacions del treball” (Sklar, 1997: 224). Aquest seria el punt de reunió del capital i fins per als petits productors, a qui els encisava la perspectiva de rebre una protecció d'aquest ordre contra el factor del treball. Així es formaria el consens capitalista, en la unanimitat per una *Sherman Act* que com a màxim resultava discrecional amb les corporacions, però que era automàtica en les atribucions en contra del treball.

Aquesta confluència va representar un dels fets clau per a reformular el consens d'equilibri entre petits i grans capitalistes. El procés també demostra com la sobreproducció de normes legals i la sobreinstitucionalització dels drets dels propietaris no eren altra cosa que una manera de construir canals de circumval·lació a aquelles altres institucions que vehiculaven la sobirania popular universal. Encara, els treballadors seguien sense tenir un canal efectiu d'incidència a l'esfera pública, més que en termes residuals, perquè el que s'institucionalitzava era una esfera i uns canals superiors, fonamentalment encarregats de la representació de les agències que eren els grans motors productius del país. Però aquestes també causaven una gran incidència al conjunt de l'espai social, sense que hi hagués cap control per part de la base popular. Per a treballar en aquesta via d'assolir una representació i una incidència a l'esfera dels “alts assumptes socials”, les organitzacions dels treballadors seguien insistint en aquella dimensió de la qualificació laboral distintiva, sense reconèixer encara que aquesta era una batalla perduda en molts sentits.

La necessària mediació política per a satisfer les necessitats de les corporacions

De nou pel que fa als problemes immediats de l'alta esfera productiva i política, cal fer esment dels esforços realitzats per Morgan per a introduir una estabilitat i control a les indústries clau del país, els quals si més no estarien encaminats al fracàs. Existien veus populars i acadèmiques, representants del darwinisme social de Spencer i Sumner, que defensaven fins les últimes conseqüències l'*statu quo* tradicional i el *laissez faire*. Veus que contribuïen a perpetuar la situació en la inestabilitat i el caos productiu entre les grans corporacions. Així, van ser els propis representants de les grans corporacions els que es van posar al capdavant de la recerca d'una solució de regulació federal, en contra dels potencials perills del populisme i els sindicats, per a atansar-se als propis objectius d'assolir una estabilitat. Per a ells, la millor manera d'eliminar les potencialitats perilloses d'un canvi seria anticipar-se i canalitzar aquest canvi cap a implicacions innòcues, entre les quals poguessin operar els objectius també conservadors de preservar la distribució del poder i de la capacitat decisòria.

L'herència de la legislació antitrust havia significat una sanció social cap a aquests. Però ja s'havia trobat que les seves disposicions resultaven vagues i interpretables i que la *Sherman Act* fins podia ser instrumentalitzada per a dirigir-la contra les organitzacions del treball (Kolko, 1977: 62). Però tot junt no satisfieia la idea d'estabilitat que perseguia el gran capital. Els presidents Cleveland i McKinley havien resultat força col·laboradors amb les corporacions, significant això que la *Sherman Act* amb prou feines seria emprada contra ells a la dècada de 1890. Però McKinley va ser assassinat i això va atorgar la presidència a

Roosevelt, amb el qual va esclatar la *Trust Question*. Però el canvi d'èmfasi de Roosevelt va ser dins els marges del conservadorisme: en sintonia amb les pors cap al socialisme, a favor del tipus d'organitzacions del treball conservadores, com l'AFL, i per una orientació cap al benestar social responsable de les corporacions, com la de la NCF.

La vocació de Roosevelt era la d'assolir un cert estadi de publicitat a les corporacions i en cap cas la d'organitzar un atac sistemàtic cap a la que era considerada una delicada estructura dels negocis i el progrés. Però, també per a preservar-la millor, es posicionava a favor d'una supremacia del govern federal, per un cert estatisme i pel *trustbusting*. Si més no, això ho feia de cara a la galeria, ja que en realitat procuraria no generar cap amenaça a les corporacions.⁴²⁸ Encara i així, les seves proclames van agafar per sorpresa a Wall Street, van causar revulsió i es van generar moviments d'oposició.

Però amb tot, Roosevelt tan sols va posar en marxa tres processos contra corporacions i va establir una comunicació col·laboradora amb la US Steel, en un intercanvi d'informació sobre l'empresa, en realitat a canvi d'immunitat. El seu principal objectiu era evitar que la política partidista derivés cap a un clivatge manifest entre rics i pobres (Kolko, 1977: 76). Així, les seves reformes eren un mitjà per a prevenir canvis més radicals, resistint en un conservadorisme i benèvol paternalisme. I és que Roosevelt, essencialment, pensava que l'ordenament i el poder existent es basaven en alguna cosa més que només el talent a l'hora de cooperar: eren "homes singulars" els que manaven a les corporacions i calia preservar-los. Roosevelt tenia nocions particulars sobre els trusts bons i els dolents i era aquest particularisme i arbitrarietat el que posava nerviosos a molts capitalistes. Però la realitat era que ell ni tan sols era capaç d'actuar en contra de les seves pròpies aliances. En les seves visions organicistes sobre la interdependència social, el fet que existís un repartiment desigual dels beneficis de la producció no havia d'ocultar que hi havia, de fet, un repartiment. Això portava al supòsit de què les corporacions eren d'allò més necessàries.

Va ser la segona legislatura de Roosevelt la que li portaria la fama de reformador i es pot constatar que els casos en els que va actuar eren en sí força particulars. En el cas del ram de les corporacions d'assegurances, el caos entre aquestes empreses havia portat a diverses guerres desestabilitzadores pels dividendes. Indiana i Michigan, competint per l'atracció del capital, van autoritzar cartes a corporacions de gestió força irregular, que manipulaven la seva supervisió a base de corrupteles i que així contribuïen a fer més gran l'anarquia en els negocis. El cas resulta un exemple de com els propis sectors empresarials buscaven solucions per mitjans polítics, miraven de fer que fos el govern federal qui organitzés un sistema de supervisió. Aquest hauria de servir per a reduir la virulència de la competició i per a fer que fos l'organisme públic el que prenguéss tots els costos del sistema de control, alhora que es feia uniforme el marc normatiu en què s'havia de desenvolupar la competència justa entre firmes (Kolko, 1977: 93). Entre 1905 i 1915, amb aquest tipus d'intercessions el nombre de companyies d'assegurances arribaria a doblar-se.

Un altre cas interessant és el de la regulació de la indústria càrnica i de l'empaquetat. La seva condició havia centrat l'atenció pública amb la novel·la d'Upton Sinclair, *The Jungle*, que la retratava en uns termes prou desencisadors. De manera que la intervenció del govern per a introduir reformes arribaria a veure's com el gran exemple del

---

⁴²⁸ Bona part de la legislació de Roosevelt, i la seva creació institucional, constituïa un reforç de l'estructura dels grans negocis, com en el cas del Bureau of Corporations, creat amb suports conservadors i per a recrear objectius conservadors. I dirigit també, explícitament, a no treballar amb radicals. Igual que en el cas del Department of Commerce, que servia per a enfortir els drets de propietat existents, i alhora per a promocionar la publicitat i la projecció internacional de les empreses (Kolko, 1977: 75).

progressivisme i del tipus de batalles en què el govern posava un trust de genolls per a l'interès públic. En realitat, aquest resulta un exemple del tipus de mitificacions que es practicaven a l'Era Progressiva. El veritable catalitzador de les reformes a la indústria càrnica van ser els mercats d'exportació i no pas cap forma d'esperit moralitzador de les activitats de les corporacions. Així, van ser els grans fabricants els primers en demanar un cos de regulacions, des del moment en què els mercats europeus van començar a restringir els productes dels EE.UU., perquè moltes vegades els arribaven enviaments de porcs malalts.

El Bureau of Animal Industry va néixer amb el principal objectiu de combatre les restriccions europees (Kolko, 1977: 100). A través d'ell els grans fabricants esperaven establir un marc de regulacions, però en cap cas volien assumir els costos del sistema de supervisió, volien què d'això se'n encarreguessin agències públiques. A més, els grans fabricants no volien que estant ells regulats i els petits productors sent massa petits per a ser objecte d'una supervisió anàloga s'obtingués un desavantatge comparatiu per la seva posició, fet pel qual van insistir en què fos l'ens públic qui fes front als costos de condicionament del ram. Al final va quedar establert que eren les grans empreses, dins del marc de regulació, les que tindrien accés al mercat internacional, mentre que la pitjor i menys supervisada carn quedaria per al mercat intern (Kolko, 1977: 103). En el teixit d'aquesta situació, es deixava de banda la perspectiva dels grangers i dels propis consumidors, cosa que també seria un patró recurrent en la gestió d'altres indústries.

L'equilibri normatiu desitjat per les corporacions per a blindar el seu control de la producció

Els grans productors afavorien les regulacions federals sempre que aquestes els acabessin deixant en una posició d'avantatge respecte als petits productors i en cap cas la seva intenció era la d'acabar protegint els consumidors dels EE.UU. Si això passava no era més que per una felicitat coincidència, que segurament també tindria una natura efímera. Això resulta tremendament revelador de l'estat de l'esfera pública al país. Per la seva banda, l'opinió general assumia que Sinclair i el govern havien fet rendir-se el trust; aquesta era la substància dels nous mites democràtics de l'Era Progressiva (Kolko, 1977: 107).

Sota el mandat de Roosevelt, l'esperit de col·laboració amb les grans empreses sorgia, més que d'altra cosa, de les amenaces que penjaven sobre el govern de veure desencadenada alguna crisi a Wall Street. Així, la US Steel declarava que no era pas la seva voluntat adquirir empreses que el mercat demarcava com a deficitàries i d'escàs valor, sinó que era un deure respecte a la comunitat; un servei públic, afirmaven. En la seva definició, resultava un deure públic l'exercici de mantenir una concentració de l'autoritat i una constant sobrecapitalització de la companyia. Però és que Roosevelt era absolutament incapaç de dubtar del fons de bona fe que hi havia en homes de la seva mateixa classe social, com Carnegie.

Això es va fer palès també en el procés contra la Standard Oil, conduïda pel fiscal general Moody, qui va manar al departament de justícia engegar una demanda de dissolució contra la companyia el 1907. Els fets van precipitar-se per una desafortunada falta de comunicació entre les parts i per un error d'arrogància de l'empresa, que va fer que el procés seguís en marxa i no quedés en un gest del govern de cara a la opinió pública, però buit d'implicacions pràctiques. Tot i així, la dissolució no va impedir que es mantingués la mateixa estructura de control propietari sobre les parts que van quedar, o que les parts seguissin exercint una posició de control sobre el mercat, i així no es va acabar produint cap dany als grans capitalistes.

Roosevelt deia que sota el mandat de la *Rule of Reason* els atacs cap a les corporacions provenien de demagogs i de visionaris que només buscaven excitar l'odi entre classes. Però per a Roosevelt cada home s'havia de jutjar en termes personals, no pas institucionals, i els caps de les corporacions li provocaven una gran simpatia (Kolko, 1977: 128). Així, per tal de distingir els trusts bons dels dolents, ell proposava un sistema d'incorporació federal i de llicències, el qual resultava prou atractiu per als grans capitalistes, per ser un fre cap a regulacions ulteriors i quelcom que fins el públic podia mirar-la amb bons ulls. Carnegie va certificar que el gran capital estava satisfet amb els esforços del president. Amb tot, es va acabar generant un moviment de consolidació del sistema, en què es concedia un gran paper a la NCF i ella mateixa es plantejava com un escut cap a més impulsos reguladors. L'esperança manifesta en homes com Morgan, era que un sistema com aquest ajudés a estabilitzar la situació i a protegir les corporacions respecte les accions de futurs presidents menys receptius que Roosevelt (Kolko, 1977: 132). Per als líders de la NCF tot junt preparava un escenari de col·laboració amb els sindicats més conservadors.

En el procés de revisió de la *Sherman Act* va ser creada la *Hepburn Bill*, que imposava que el treball quedava sense cobertures en el marc legal existent. I Roosevelt, tot i que pretenia presentar-se com l'amic paternal del treball, no va ser capaç de mitigar aquestes atribucions en contra. Més enllà, la provisió Stetson-Morawetz permetria les combinacions sense límits de les organitzacions, on Roosevelt més aviat preferia un sistema informal de pactes entre parts privades i el govern. Però va acabar assumint aquestes provisions perquè també apreciava positivament l'ús en contra de les insurreccions del treball del que aquesta legislació l'aprovisionava. Però, en conjunt, l'empenta de Roosevelt des de l'executiu, en el seu impuls de fomentar un marc de reformes en la seva perspectiva organicista, era rebutjada a mida que intentava implantar-se per un "cos polític que rebutjava el trasplantament estatista" (Sklar, 1997: 253). Així, al final, la seva coalició de govern es tornaria inestable i s'ensorraria.

En canvi, la introducció de la *Hepburn Bill* va donar vida a un debat més persistent. En sí, això va representar l'inici d'una nova ronda de negociacions que no acabarien fins 30 anys més tard, amb la institucionalització de la subordinació del treball en el sistema de representació de la negociació col·lectiva. En això, els petits productors van actuar com el factor dubtós, practicant un conservadorisme defensiu al que no li agradaven les corporacions, però que ja tampoc pretenia eliminar-les, ja que havia arribat a considerar-les part necessària de l'ambient econòmic. En canvi, el seu odi cap a les institucions del treball no tenia matisos.

Amb el respecte que es concedia a les grans corporacions, aquestes van poder anar introduint les seves mesures preferides per a la recreació d'un ordenament perdurable, en la legalització d'algunes restriccions raonables del comerç, de la regulació del comerç interestatal i per a l'establiment d'algunes agències de llicenciament per part del govern federal. Així s'assolia el reconeixement d'una fase legislativa acomodada al mercat controlat per les grans corporacions. Era un estadi de desenvolupament que, com apunta Sklar, implicava ja que qui controlava el mercat controlava la societat (Sklar, 1997: 284). Si més no, a l'agenda del gran capital encara quedarien alguns ajustaments a practicar sobre tot l'ordenament.

La reforma financera com a element indispensable de l'hegemonia corporativa i l'ambigua figura presidencial

Entre els assumptes pendents per als grans capitalistes s'havia de comptar dels primers el de la reforma del sistema financer, els intents per a la qual havien fallat entre el 1890 i el 1908. El principal agent per buscar aquestes reformes era Morgan, qui s'havia destacat per ser el més important dels promotors financers, l'agent que podia mantenir sota control qualsevol empresa mitjançant una participació mínima de les seves accions. I resulta important apuntar que a la seva mort, el 1913, es descobriria que el seu patrimoni era molt menys fabulós del que s'hauria imaginat i que la majoria del seu poder provenia del fet que era ell qui exercia de principal apoderat del capital europeu als EE.UU. Es descobria, llavors, que Morgan era un agent dels Rothschild (Kolko, 1977: 142).

Havia estat ell qui, tan sols amb la seva reputació, havia pogut intercedir per a salvar el sistema bancari a New York a la crisi del 1893 i també el conjunt de l'ordenament financer de la nació sencera. En la seva omnipotència, els bancs de New York havien pogut gestionar les crisis fins la de 1893, però amb la de 1907 tots ells es van trobar incapaços d'afrontar el repte. En aquesta època els banquers de New York estaven capficats a fer negocis de manera irresponsable, sense miraments cap a la comunitat i barallant-se per atènyer posicions de monopoli en el sector financer (Kolko, 1977: 144). Alhora, Morgan era un element clau de tota l'estructura financera, igual que a l'hora d'explicar tot el moviment de combinacions per a establir el control de rams sencers de la indústria.

Però la situació resultava més complexa que la simple vehiculació de l'interès d'assolir un control de les principals indústries del país per part de Morgan. Des d'anys enrere, els bancs petits tenien un avantatge en la legislació que els exigia uns menors requeriments de capital en reserva per a operar, cosa que havia estat portant a un decreixement de la centralitat financera de New York, en favor d'altres nuclis com Chicago o Saint Louis. La difusió del poder financer que això comportava representava un mal de cap per a Morgan. Entre 1899 i 1904, el procés de combinacions i la generació de fons que s'havia redirigit cap a la creació de més empreses també havia comportat un decreixement del poder d'influència de les institucions financeres, donat que la comunitat bancària havia mantingut una actitud força conservadora. Calia un moviment de reforma de les institucions bancàries i la primera plataforma en va ser el *Baltimore Plan*, que proposava la instauració d'una nova moneda, sustentada pels fons dels propis bancs que la creessin (Kolko, 1977: 147). Els Republicans en aquell moment no van parar molta atenció al pla, però el moviment de reforma no va aturar-se per això i va seguir fent pressió per una major flexibilitat de la moneda, alhora que per una major centralització i control federal.

Però amb el retorn d'un període de certa prosperitat sostinguda, les propostes de la reforma es van mantenir desateses, fins el 1907. Roosevelt es trobava confús i ignorant en assumptes bancaris i en aquest buit l'únic que el preocupava era el manteniment de la unitat en el compacte social. Morgan va visitar-lo enmig de la potent contracció del diner, i li va recomanar fer mutar les condicions de rigidesa i difusió existents, canviar-les per unes de major elasticitat de la moneda, que pogués ser controlada així pels banquers. A més, també rebria la proposta de crear un banc de llarg abast, com el que s'havia instituït als principats germànics unificats.

Però Roosevelt tenia reticències a acabar apareixent com l'amic dels bancs i no va fer cas a la proposta. Si més no, l'escassetat del diner continuava i els bancs feien campanyes per a carregar la culpa als moviments antitrust. Així, a mida que la capacitat de controlar les crisis es dispersava més enllà de New York, superar-les ja no podia consistir en extreure

50 milions d'un mercat sanejat europeu per a introduir-los al mercat nacional. Les cases bancàries van començar a suspendre els pagaments i a cinc estats se'n van haver de tancar diverses. Llavors la Tresoreria va injectar 50 milions a baix interès i alhora va permetre els bancs generar nova moneda basant-se en les seves reserves en or (Kolko, 1977: 156). Però aquesta no seria l'única mesura, ja que Morgan també va intercedir, en la seva imatge de patriota, per a injectar un volum de diners també molt necessari. Així, la crisi es va poder anar superant, però l'assumpte de la reforma bancària, a les ments de molts dels interessats, ja no podria seguir dilatant-se.

Taft, el president entre 1909 i 1913, rebria un llegat ambigu de part de Roosevelt. En realitat ho era tot el moviment progressiu, el qual representava més un programa per al manteniment del *statu quo*, per a aportar una regulació raonable a l'estat de la indústria i per a evitar les insurreccions de la *mob rule*. Però, enlloc d'això, es percebia que més aviat s'havia arribat a crear un poder polític arbitrari a l'interior del capitalisme. I això, tot i la figura gens radical de Roosevelt, que es manifestava en contra dels "homes petits" i el seu govern, que tenia un fort apel·latiu pel nacionalisme neohamiltonià i que veia la democràcia com a excessivament sofisticada per a les masses i brandava propostes regressives en aquest sentit.

El liderat polític de Taft també va ser prou particular i inconsistent, donat que no sabia administrar els canals polítics i estava mogut per un odi manifest per la figura de Morgan. Taft havia de demostrar al públic que tenia algun desig de trobar un nou equilibri en l'assumpte de les regulacions del trusts (Kolko, 1977: 166). Però interiorment tampoc volia tocar massa aquelles corporacions que eren les que movien l'economia del país. El Tribunal Suprem també havia arribat a conciliar una postura similar a la del president, de manera que en la decisió de la Standard Oil es va fer complir l'ordre de dissolució, però no es va atacar la capacitat de monopoli que seguien mantenint les seves diferents peces, de manera que aquestes van poder mantenir una marxa cap a la pràctica reunificació, consumada 15 anys més tard. En el cas del procés contra l'American Tobacco es va determinar que la companyia quedaria dividida en tres parts, dues d'elles van retenir tot el deute i la tercera va rebre una gran inversió (Kolko, 1977: 169). I en el cas de la US Steel, portat per Philander Knox, aquest només va estar demanant informació a la companyia amb l'objectiu d'avergonyar Taft, en el context d'una disputa personal partidista.

Amb tot, el 1912 l'equilibri de la posició antitrust de Taft estava molt desacreditat. Els seus moviments havien estat igual de moderats i ambigus que els de Roosevelt, però el món dels negocis no estava pas content amb la incertesa que comportaven les persecucions de criteris inconsistents.

La postura general de molts homes polítics consistia en què calia col·laborar amb els arranjaments trobats per a la supervisió dels negocis, per a evitar tant el control més dur per part del govern com la perspectiva del socialisme. Tot per a evitar alhora les costoses institucions d'un control governamental més sofisticat i la intercessió de polítics populistes oportunistes. El nou consens establia que calia protegir els negocis de l'ànim mutable del públic i alhora reemplaçar el miratge de la competició sense obstacles per un marc de cooperació racional, en la naturalització de les corporacions i en una solució de capitalisme estabilitzat políticament.⁴²⁹

---

⁴²⁹ Això exigia blindar ulteriorment el compacte desenvolupador, en l'entesa entre capital industrial i financer, contra les ingerències de la democràcia.

El nou punt de reunió del consens corporatiu a la política

Havent fallat tant Roosevelt com Taft a l'hora d'aportar un ambient normatiu estable per a les corporacions s'havia deixat als republicans i als nous membres del Partit Progressiu davant del dilema de com poder arribar a mostrar-se radicals en l'esperit de reforma, alhora que es mantenien fonamentalment conservadors de l'ordenament establert. Això formava una divisió que concediria la victòria al demòcrata Wilson el 1913.

Taft havia ajudat a consolidar una alternativa a l'economia controlada per l'Estat que reconciliava la perspectiva de la regulació del govern amb el mercat lliure, en el nou sentit de l'administració corporativa en què parts privades tenien una autoritat reconeguda per a regular el mercat (Sklar, 1997: 305). La nova Trade Commission, oferia un sistema de control continu, no de processos esporàdics i incerts i el sistema de registres i llicències governamentals conformava una espècie de garantia per al poble. De manera que en la tasca de regular el mercat – ja que es trobava finalment que independent no podia ser – també hauria d'estar intervinguda per experts que establissin una comunicació amb les parts privades. Aquests conformaven unes definicions molt vagues sobre el que constituïen els mètodes injustos de negoci, de sobrecapitalització o d'organització financera. En tot això, el punt de reunió dels interessos més constituïts era el de la por a fer tornar l'economia una “utilitat pública” (Sklar, 1997: 322).⁴³⁰ Per això també Taft havia tractat de promocionar la comunicació i coordinació entre els interessos dels grans i els petits capitalistes, en contra de les pulsions del treball (Sklar, 1997: 346).

Les diferències entre Roosevelt i Taft eren més d'estil que no pas de substància política. Per al primer, l'apel·latiu organícista brindava una manera de limitar la destructiva competència, veient en el *partnership* entre el govern i les corporacions una vàlvula d'escapament dels grans conflictes laborals, amb un debat polític blindat a l'abast del poble. Roosevelt mirava de formar un capitalisme del “servei públic” que havia de resultar una alternativa per al socialisme. D'altra banda, els grans capitalistes preferien un sistema de pactes més informals sense la ingerència del govern i Taft opinava que la posició de Roosevelt resultava extremista. Representava un abandonament del principi del govern limitat i Taft era més que cap altra cosa un jurista que necessitava moure's entre una congruència legalista. Però els grans capitalistes van fugir de les seves posicions perquè retenia la negativitzada arbitriarietat executiva. Així, Taft va acabar constituint un pont fins la presidència de Wilson, que insistiria en facilitar la vida a les corporacions i oferiria el veritable punt de consens al gran capital en quant al nou estadi de regulacions al que dirigir-se.

En aquell moment, els populistes encara reclamaven mesures com l'expropiació de les corporacions i era Wilson qui oferia la millor perspectiva de seguretat i fins de favor a grans entramats com el de Carnegie, que necessitaven encara algunes ajudes per a assolir una condició propera al monopoli (Kolko, 1977: 204). Wilson era un calvinista, partidari del *laissez faire* i del liberalisme, d'un reconegut conservadorisme polític, contrari a l'actitud de contenda del treball i profundament paternalista amb ell. Wilson es manifestaria contrari als processos contra els trusts, però a favor d'una certa regulació, que era una postura coincident amb la de les grans corporacions. Pensava que aquestes corporacions resultaven indispensables per a l'objectiu de l'eficiència productiva i social, en consonància

---

⁴³⁰ En el que, s'entén, representaria la radicalització de la democràcia per a forçar a la producció a satisfer les necessitats de la població i no a fer negoci amb la seva manipulació. D'altra banda, en aquesta línia interpretativa, amb el que no hi havia conflicte era amb la confusió entre la consideració d'una gran corporació com una utilitat pública i la seva orientació cap a un interès general, que no seria altra cosa que la sublimació dels grans interessos a l'espectre del país.

amb la seva afinitat a les teories de la gestió científica i del taylorisme. Així, considerava que la negociació col·lectiva i les organitzacions del treball eren innecessàries en un estadi madurat de l'ordenament corporatiu. Les gran empreses havien deixat feia temps d'implicar activitats explotadores i l'únic objectiu legítim era el de l'eficiència. Però, en una duplicitat orientada a guanyar el favor del poble, Wilson podria manifestar-se a favor de les grans empreses i alhora en contra dels trusts, ja que mai va definir què constituïa un trust que fos diferent d'una "gran empresa".

La postura de Wilson era per mantenir els mínims controls per a oferir les màximes oportunitats a qualsevol, però no estava molt clara la manera en què això es realitzaria. La "nova llibertat" que ell ofería començava en un buit de paradigmes reguladors, que hauria de anar sent omplert per persones properes al president i que en coneixien les principals debilitats. Les directrius que Wilson brandava personalment consistien en un apel·latiu organicista – molt propi als grans homes del sud – per un compacte homogeni a la societat, en uns termes bismarckians i que alhora el van fer a acabar defensant les funcions de l'Estat corporatiu de Mussolini. Finalment, Wilson mostrava les seves simpaties per un moviment sindical prou conservador com per a exercir de mesura de prevenció cap a organitzacions més radicals (Kolko, 1977: 215).

El liberalisme emergent com a plataforma de la cabdal reforma financera

El 1912, la demandada reforma bancària semblava un assumpte estancat. Però amb l'arribada de Wilson i la seva major receptivitat cap als negocis la situació podia canviar radicalment. A més, Wilson no en sabia res d'assumptes bancaris i no es trobava barrat a la influència de Morgan com Taft. Eren les circumstàncies ideals per a tornar a engegar els plans de reforma. El *Plan D* va ser la primera fase del procés que va conduir fins la *Federal Reserve Act*, que va reinstaurar una agència central de supervisió i control del sistema financer. També resulta simptomàtic que no s'anomenes "banc" a aquesta agència, perquè en totes les seves atribucions era un banc com se'ls havia estat definint, però el terme encarnava tot un tabú per als estrats populars des del temps de Jackson (Kolko, 1977: 226).

Els banquers haurien d'intervenir al nou banc central per a ajudar a assolir una elasticitat i una cooperació en la gestió de les reserves de diner. La següent fase del procés, amb la presentació del *Glass Plan*, va suposar alguna discrepància, en l'assumpte del grau de politització del quadre de directors, de la centralització o de la retirada dels poders dels centres bancaris alternatius a New York. Però, en qualsevol cas, el que s'estava planejant altra vegada era deixar que fossin els banquers privats els que actuessin de directors d'un estri que tenia uns efectes importantíssims per al conjunt de la societat (Kolko, 1977: 231). Per la seva banda, el president insistia en la necessitat de crear més oportunitats i fins va començar a proclamar que la mesura era una nova "victòria de tot el poble". Davant d'això, els grans banquers es feien els desmenjats, en el que constituïa una postura prou astuta de cara a la opinió pública. En realitat, tot el procés havia estat liderat pels propis banquers buscant una racionalització del seu sector d'activitats. Però a última hora feien veure que la mesura estava conduïda contra ells. I el fet és que la forma final de la llei produïda potser contenia alguna victòria parcial per als centres bancaris del sud i l'oest, però en cap cas constituïa una victòria "del poble" per sobre dels interessos del sector financer. Tot plegat revela el matís en què la presidència de Wilson considerava els homes de negocis, que en la seva ment apareixien com patriòtics i incorruptibles (Kolko, 1977:

249).⁴³¹ Així, els banquers podien maldar per a situar-se en els rols polítics clau de la nació i New York podia començar a discutir l'hegemonia de Londres com a principal finançador de les guerres europees.

Però la *New Freedom* de Wilson també es trobava plena d'incongruències. El sistema parainstitucional de contactes de la NCF havia fallat des del moment en què s'havia fet evident que necessitava d'un president fort i col·laborador amb els negocis per a funcionar, per a fer col·laboradora també a la societat civil. El president també havia afirmat que la seva intenció era la de regular el treball sense un esperit de fer-ne polítiques de classe, amb el qual el capital es va poder sentir molt content (Kolko, 1977: 264). Però, encara i el seu liberalisme, Wilson no va ser capaç de donar la volta a la tendència a la concentració i així l'oligopoli va arribar a definir la nova evolució d'unes unitats de capital que ja controlaven bancs, ferrocarrils i indústries específiques. D'aquesta manera, una pregunta pertinent seria la de si amb Wilson aquells trets que feien caòtica l'economia s'havien eliminat o bé s'havien institucionalitzat entre l'esperit de la col·laboració de tints organicistes (Kolko, 1977: 269).

Wilson va mantenir-se de paraula a favor dels petits productors fins a l'arribada de la Guerra Mundial i a partir de llavors va poder assumir, lògicament, que el mercat intern ja no resultava suficient per al desenvolupament de l'economia del seu propi país. Per a ell, la llei havia de definir les normes del joc, però potser ni s'adonava de què la llei estava precisada en uns termes prou vagues, molts cops, per a adaptar-se als requeriments de les noves situacions. Així també va donar suport a les comissions reguladores formades d'experts, les visions dels quals eren coextensives de les dels grans capitalistes de cada ram. Però és que ell mateix tenia una visió força mimètica amb la d'aquests capitalistes.

Wilson apel·lava a “necessitats evolutives” i a condicionants “naturals” externs a l'agència humana i creia que les lleis no podien canviar positivament un context (Sklar, 1997: 400). Així, el president brinda un exemple perfecte de com el nou organicisme i el nou liberalisme de les corporacions naturalitzades portaven dins un esperit contrademocràtic que resultava tota una derrota del sentit comú il·lustrat. Wilson contemplava que hi havia forces més grans i més altes que les plantejades a la Il·lustració. Veient ja la moderada participació de l'Estat en assumptes de producció com un desenvolupament natural, en realitat es situaria d'una forma molt més directa en una òrbita més semblant a la de Hamilton que cap predecessor. Per a Wilson, la llibertat era ja una cosa necessàriament diferent a ser deixat en pau i a la possibilitat de viure sense amo. Els trusts no eren naturals, però les grans corporacions sí i els preceptes d'un compacte social orgànic i eficient dictaven què no s'havien de satisfer tots els interessos de la societat, sinó els millors. A ells se'ls havia d'imposar menys controls i deixar-los exercir un major poder coordinat.⁴³² Les forces irresistibles de la història no podien pas resultar immorals i el nou rol del president havia de ser actuar com a nexa de comunicació entre el poble i els grans interessos.⁴³³

El període entre 1913 i 1916 va constituir la primera fase d'un liberalisme emergent, que comportava dos canvis fonamentals respecte les polítiques anteriors: l'eliminació de la

---

⁴³¹ I que reproduïa així un vell prejudici, de què els grans homes de la societat podien manipular les lleis i fins fer trampa alguna vegada, però que fins això seria, en el seu alt judici, pel bé de tots.

⁴³² Amb el que, potser no se'n adonava prou, es capgirava completament la idea de la democràcia, per a fer-la coincidir forçadament amb un estat de tecnocràcia capitalista.

⁴³³ De nou, una reformulació que oculta – encara que no gaire – la reformulació de la democràcia substantiva cap a una subordinació als grans interessos capitalistes. De fet, uns canvis conceptuals d'aquesta envergadura no podrien brandar-se amb tanta audàcia si no es trobessin habilitats per un ventall de processos de lenta mutació, activats dècades enrere.

taxa proteccionista i la reimplantació del sistema bancari central. Representava així el triomf poc matisat de l'emergent ordenament corporatiu. La *Federal Reserve Act*, el 1913, va prendre forma com un instrument per a estabilitzar els mercats, per a facilitar les incorporacions, alhora que per a proveir de crèdit les petites empreses i per a canalitzar el superàvit cap al condicionament dels mercats internacionals.⁴³⁴ Així, amb Wilson l'ordenament corporatiu es veia institucionalitzat en nom de l'interès públic, mentre les demandes del treball es veien derrotades pel mateix argument. En el seu determinisme i el seu individualisme, Wilson va oferir un equilibri entre totes les sotragades d'un tipus de conservadors i altres i entremig de les insurreccions del treball, a favor de les que eren les forces més poderoses de la societat.

La reforma financera i la transfiguració dels instruments productius

El període de temps que conclou amb la presidència de Wilson i la formació de la Reserva Federal va comportar més mutacions institucionals. I entre elles va haver alguna que va passar soterrada per a l'opinió pública i fins per a una part important de congressistes, però que representaria la pedra de toc que tancava tot l'impuls de combinació i interpenetració de les formes de capital, el qual erigia l'interès financer com la cúpula indiscutida de la piràmide productiva.

Després de la guerra, la plata havia esdevingut molt abundant als EE.UU., amb el descobriment de noves mines a Nevada. De manera que aquest era un metall i una reserva de valor difícil de controlar. El Bank of England era el principal interessat en fer que la plata no fos vàlida per a aquests efectes als EE.UU. i per això es va dedicar a subornar congressistes per a fer desmonetaritzar-la, en contra dels programes polítics de gent com William Jennings Bryan, als que també van procurar mantenir fora de la presidència. Després de la guerra i del que serien uns inquietants exabruptes de part de Lincoln, els banquers – amb el liderat informal d'algú tan poderós com Morgan – van quedar determinats a fer restablir els estris d'un banc central i d'un patró monetari basat en l'or.

La manera de dur a terme aquest projecte no podia resultar molt diferent a la de Biddle, en la seva defensa del segon BUS, de causar penúries i una astringència tan gran de diner que el govern no tingués altre recurs que recolzar-se en el propis banquers per a aconseguir capital fluid. En un país amb un pes tan gran de la institució de l'opinió pública, calia fer que la població patís aquests mals efectes, per tal que quedessin anul·lades les seves pulsions democràtiques i haguessin de deixar fer els banquers. Per a això operà l'astringència de diner. D'aquesta manera, el que el 1866 era un volum de gairebé 2.000 milions de dòlars i una mitjana de 50 dòlars per càpita entre tota la població, el 1867 ja s'havia reduït als 1300 milions de dòlars i uns 44 dòlars per càpita. El 1876 el volum de diner en circulació als EE.UU. ja era de 600 milions de dòlars i uns 14 per càpita. I arribats al 1886 la xifra era ja de 400 milions i uns 6,6 dòlars per cada ciutadà, d'un país en què la població havia experimentat un gran creixement.⁴³⁵

Tot plegat constituïa una pèrdua de poder adquisitiu d'un 660% en només 20 anys. Entre les moltes crisis del període de postguerra els banquers van poder seguir manipulant les variables que hi havia a la seva mà, cridant al pagament dels deutes per a no renovar de nou els préstecs. Així, les crisis van seguir servint per a fomentar la transferència de propietats cap als bancs. Aquests encara representaven un interès força plural i així descoordinat i no tendint cap a un mateix objectiu. Però a partir d'aquest moment es

---

⁴³⁴ Amb el que s'estava animant l'impuls d'imperialisme de penetració capitalista conduït pels EE.UU. durant tota la segona meitat del segle XX.

⁴³⁵ Les dades les aportaven Thoren i Warner a l'obra *The Thruth in Money Book* (1980).

trobarien en procés de construir una xarxa de coordinació del seu fons d'interessos comuns.⁴³⁶ En aquell moment, la major necessitat dels grans banquers privats era consumir la destrucció dels perillous *Greenbacks*.

Alhora, els diaris de New York es permetien afirmar que el capital es trobava plenament coordinat finalment. Però la realitat no era ben bé aquesta la dècada de 1880. I, a la de 1890, es va detonar la controvèrsia sorgida de la *Sherman Act*,⁴³⁷ una de les disposicions de la qual va ser realitzar una petita partida de dòlars de plata, però no pas amb la taxa d'interès mínima que tenien els *Greenbacks*. En aquell moment, el capital – mogut pel sector financer – es trobava en disposició d'iniciar un procés de combinació i centralització del control sobre els recursos productius de la nació. Llavors va començar la llarga pulsó per a institucionalitzar el nou ordre divisat per alguns banquers clau del sistema, el de la gran combinació oligopòlica. El perill en aquesta fase van ser les institucions ancorades al passat mític dels petits propietaris, o aquelles poc col·laboradores, com seria la presidència de Garfield al 1881. Però Garfield va morir, víctima d'un intent d'assassinat i després dels metges que van intentar curar-lo. El 1894, practicada la retirada de diners en circulació, l'American Bankers Association recomanava als seus constituents no renovar pas els préstecs que quedessin vigents,⁴³⁸ prendre possessió de les propietats avaladores en els casos que no poguessin ser tornats immediatament i així operar una transferència que faria que tots els grangers que resistissin en les seves propietats s'haguessin de convertir en *tenants* arrendataris com els havia passat als grangers anglesos uns segles abans.⁴³⁹ En aquell moment el programa per la plata de Bryan tindria més sentit que mai.⁴⁴⁰ Però la divisió creada i el suport rebut per

---

⁴³⁶ Cosa que vol dir, en bona mesura, de lligar-se en termes de relacions propietàries, o associant-se en molt diverses fórmules, i no només a un camp de solidaritat valorativa.

⁴³⁷ Que cal que observem en relació a la diversitat d'ideologies "propietàries" sorgides del camp cultural dels EE.UU. i així en bona mesura també amb la característica de la falta de la xarxa governativa derivada del feudalisme, que a Europa podria actuar com a xarxa informal de seguretat de l'ordenament a favor de les classes ennoblides. Aquest factor unificador, aristocràtic, als EE.UU. l'haurien d'anar imposant els grans interessos financers.

⁴³⁸ La cita atribuïda a James Buel es basaria en una carta privada de la ABA als seus membres, que els advertiria que: "És recomanable fer tot el que puguem per a sostenir els diaris i els setmanals, en especial en la d'agricultura i la premsa religiosa, per a què s'oposin a l'assumpte de la generació de *Greenbacks* [...] Rebutjant la llei per a crear notes bancàries, o per a restaurar la seva circulació, llavors la prioritat del govern tornarà a ser la de distribuir diners entre la gent, cosa que afectaria seriosament la nostra capacitat per a obtenir beneficis com a banquers i prestamistes. Parleu amb els vostres congressistes per tal de què es comprometin a cedir-nos el control sobre la legislació". Contra la veracitat d'aquesta cita sens dubte que podrien erigir-se molts dubtes, si no fos per una altra nota interna de la ABA, de 1891, que va quedar reflectida a les actes de les sessions del Congrés, i que és prou reveladora: "Al primer de setembre de 1894 no renovarem els préstecs sota cap concepte. El primer de setembre demanarem els nostres diners. Tancarem empreses i ens farem amb el seu control. Podem prendre el control de dos terços de les granges a l'oest del Mississipi i milers també a l'est del Mississipi al preu que nosaltres dictem... Llavors els grangers es tornaran *tenants* com a Anglaterra". La nota hauria quedat així reflectida a les actes del Congrés del 29 d'abril de 1913 (<http://www.xat.org/xat/usury.html> [últim accés 31/5/2015]).

⁴³⁹ La tàctica ja era perfeccionada en la pràctica de deixar passar els *booms*, esperar a les crisis i anar recollint les propietats d'aquells qui s'haguessin enganxat els dits amb deutes d'un valor mínuscul.

⁴⁴⁰ William Jennings Bryan es va fer famós amb una intensa peça d'oratória, a la convenció del partit demòcrata a Chicago, en què denunciava la desmonetarització de la plata com el Crim del 1873 i declamava que "contestarem a la seva demanda per un patró or dient-los: vosaltres no aixafareu els caps dels treballadors amb aquesta corona espinosa, no crucificareu la humanitat amb una creu d'or". Però McKinley estava a favor d'aquest patró or i davant de les proclames de Bryan va tornar a brandar un eslògan que ja resultava recurrent a la història, present als temps de Jefferson i de Jackson, de què si guanyava ell es destruirien els llocs de treball. Tot i això, McKinley guanyaria les eleccions per tan sols un petit marge.

McKinley per part del gran capital van fer-lo a ell el candidat victoriós a la ronda d'eleccions.⁴⁴¹

Segons algunes veus, Morgan mateix hauria planejat el pànic de 1907, com a part de la mateixa estratègia de Biddle per fer veure el públic estadunidenc que només un nou banc central faria eliminar la inestabilitat i afavoriria la inversió estrangera. En la llarga història de la seva carrera com a promotor, Morgan havia finançat grans industrials com Harriman, Carnegie o el mateix Rockefeller. I havia aconsellat de prop Roosevelt en els seus moviments per a fer reformes innòcues, mentre es permetia avançar els plans de combinacions i oligopolització. El 1907, amb molts bancs dels EE.UU. havent quedat al descobert en les seves inversions, es formava una situació delicada. Llavors Morgan va intercedir, amb la connivència de Roosevelt, per a crear 200 milions de dòlars, sense base, que no eren altra cosa que diner privadament creat per la que era considerada una figura omnipotent en aquesta dimensió.⁴⁴² D'aquesta manera, 1908 començarien a millorar els efectes de la crisi i Morgan apareixeria davant del públic com tot un heroi, un patriota, a més d'un servidor públic pel futur candidat Woodrow Wilson.

Amb el moviment, Morgan havia aconseguit donar un pas més en la reconcentració del poder bancari i s'havia situat en una imatge d'aparent desinterès a l'hora de demanar la reforma bancària. Però el congressista Lindbergh va veure en el moviment poca cosa més que una gran estafa, arribant a afirmar que, "aquells que no siguin favorables al trust monetari podran ser escanyats fora dels negocis, mentre el poble resulta acorralat per a acceptar aquelles reformes al sistema monetari i bancari que el trust monetari vulgui introduir".⁴⁴³

La conspiració de Morgan per a la creació de la Reserva Federal

Roosevelt va col·laborar amb les pressions de Morgan formant la National Monetary Commission, en el marc de la qual el 1910 es va produir la secreta reunió de Jekyll Island. Aquesta reunió es va fer de manera encoberta, sabent que si en transcendien detalls el públic podria acusar als assistents de conspiradors i el Congrés no podria autoritzar els seus plans. Es van reunir el senador Nelson Aldrich amb Paul Warburg i Jacob Schiff com a representants del capital europeu i Morgan, Rockefeller i el propi Aldrich com a representants del capital estadunidenc.⁴⁴⁴ El principal tema de les converses seria com posar de nou sota el seu control la situació productiva del país, en què les corporacions havien adquirit tals dimensions que havien arribat a finançar-se a sí mateixes i s'estaven fent independents dels bancs. En aquest sentit, la nova llei que volien generar els més grans capitalistes tenia per objectiu prendre el control no només dels fons disponibles als bancs estatals, sinó de tots els fons de la nació, posant de pas tots els bancs sota el seu control piramidal.

Però un problema primerenc era el de la imatge de la nova institució bancària que es dissenyava, a la que es va donar el nom de la Reserva Federal precisament per a donar la

---

⁴⁴¹ Bryan, fidel al Partit Demòcrata, més tard donaria suport a la candidatura de Wilson, però acabaria desencantat amb la seva administració i retiraria aquest suport definitivament amb l'enfonsament del Lusitania, que ell mateix va veure com una maniobra per a ficar els EE.UU. a la guerra mundial.

⁴⁴² La dada es pot trobar a Frydman, C., Hilt, E. i Zhou, L. "The Panic of 1907: JP Morgan, Trust Companies, and the Impact of the Financial Crisis" (2012).

⁴⁴³ Lindbergh ho declarava així al seu llibre *Banking and Currency and the Money Trust* (1913). Sens dubte en ell es troba un testimoni històric valuós, per revelar el tipus d'horror causat pel tancament del compacte capitalista per sobre dels poders democràtics.

⁴⁴⁴ Aquesta reunió es ben coneguda actualment. Se'n pot trobar un relat a la pàgina web de *Bloomberg Business*: <http://www.bloomberg.com/news/articles/2012-02-15/the-secret-meeting-that-launched-the-federal-reserve-echoes> [últim accés 31/5/2015].

falsa impressió de què no es tractava d'un banc. D'altra banda, la principal funció de la Reserva Federal era la pròpia d'un banc central com els que hi havia en altres països. Representava un instrument que s'havia situat a la cúpula dels canals de finançament de la producció de la societat, mitjançant la creació de bons.

Els bons es creaven com un promesa de pagament i un cop expirava el seu període pagaven uns interessos i els bons es destruïen. El procés s'utilitzava per a la creació d'un mitjà d'intercanvi per a les transaccions de la societat. El govern generava uns bons per llei, com a part de les seves atribucions modernes. Després, la Reserva Federal comprava aquests bons i amb ells creava per sí mateixa uns fons que en un següent pas servien de base a les reserves dels bancs i que, mitjançant el principi de la reserva fraccional, podien fer servir com l'aval per a prestar deu vegades aquesta quantitat. En tots aquests passos es carregava una taxa d'interès en concepte de l'ús del diner, que definia els beneficis extrets per la cúpula financera de qualsevol activitat productiva. L'economia sencera depenia d'aquest mecanisme, ja que quan la Reserva Federal comprava bons el que feia era introduir un volum de diner deu cops superior a l'economia. Al contrari, si la Reserva venia els bons el que feia era retirar deu cops el valor dels bons de diner de l'economia.

Així es definia la capacitat centralitzada de la Reserva Federal per a controlar els temps de l'economia, mitjançant l'expansió o la contracció del diner i la taxa d'interès. De manera que l'operació de Jekyll Island resultava beneficiosa per als banquers per moltes raons. Principalment era una manera d'obviar el transcendent debat social sobre la forma dels instruments financers i bancaris, que en aquest període havia portat a diversos moviments pels canvis monetaris que haurien pogut generar una dispersió del control d'aquest mitjà. Millor dit, la conspiració de Jekyll Island circumval·lava a través d'una comissió d'experts el debat social al voltant d'una qüestió crucial. Aquests varen imposar una solució que segur que els afavoriria a ells, que els donaria una posició peremptòria de control i blindaria uns organismes públics mediatitzats per als beneficis privats i als que no es deixava marge d'ingerència per part dels controls populars. Resulta difícil no veure en això una institucionalització de mecanismes contrademocràtics per part dels poders fàctics socials.

A més, el nou pla establiria que el govern no generaria més *Greenbacks*, amb el qual es barrava específicament aquesta estratègia alternativa que tenia precisament el tipus d'implicacions coincidentment democràtiques de dispersar la riquesa i així també el poder social. Ara eren exclusivament els banquers els que s'apropriaven del dret de generar diners. Alhora, s'imposava una estructura piramidal del finançament i de l'autoritat productiva, institucionalitzant també aquesta jerarquia i plantejant un lligam dels interessos particulars de cada classe, des del patronatge dels més grans propietaris fins al servilisme dels treballadors, per uns objectius comuns.

El pla de Jekyll Island establí l'objectiu de la institucionalització d'un banc privat independent, com a part dels estris públics de què s'havia dotat la nació per a servir a l'interès públic – i convé tenir present tot el compendi d'assumpcions sobre la vehiculació del valor, la cooperació, i la riquesa “compartida” de la *commonwealth* que s'implicaven per a arribar a aquesta particular institucionalització. Amb això, era la jerarquia financera la que sortia reforçada en el seu poder de dictar la forma de la producció i la societat. Però culturalment vehiculat podia aparèixer que era tota la *commonwealth* la que sortia beneficiada.

En la tradició de lligams, tant polítics com econòmics, els banquers no varen trobar dificultat per a subornar els congressistes necessaris per a fer que el quadre de directors de la Reserva Federal estigués integrat pels grans banquers. Però a la primera proposta,

anomenada *Aldrich Bill*, els republicans declinarien donar-li suport per les reticències de Roosevelt i així els banquers van córrer a donar suport a la candidatura de Wilson. Sota el seu mandat es va presentar la proposta del *Glass-Owen Bill*, que era idèntica en essència a la anterior, però en aquest cas la seva presentació als canals del Congrés es conduiria d'una altra manera. Amb tota la controvèrsia generada, la proposta es va introduir al Senat el 22 de desembre del 1913, un cop s'havia assegurat a la majoria d'integrants de la cambra que no es tractarien més assumptes fins després de les vacances del Nadal i així havien anat marxant gairebé tots cap a casa. Així, el petit nombre de senadors que s'havien quedat van poder aprovar la proposta sense controvèrsia.⁴⁴⁵

El congressista Lindbergh tampoc es va contenir en aquest cas d'advertir que “aquesta llei estableix el monopoli més gran sobre la Terra. Quan el president signi el seu decret el govern invisible del trust monetari esdevindrà legalitzat. El poble potser no ho percebrà al primer moment, però el dia de la recapitulació no podrà ser evitat per sempre. Amb aquesta llei preparada pels banquers s'està perpetrant el pitjor crim legislatiu de tota una era”.⁴⁴⁶

També el fiscal d'Ohio Alfred Crozier havia declarat que el pla “garantia tot allò pel que Wall Street i els grans bancs portaven 25 anys lluitant, per un control privat de la moneda enlloc d'un de públic”. I afegia que, com en el pla Aldrich, “les mesures robaven al govern i al poble qualsevol control efectiu sobre el diner creat públicament i concedien als bancs una perillosa atribució de crear diners entre la seva abundància o escassetat”. Louis McFadden, banquer ell mateix i membre del congrés, anys després va denunciar també la duplicitat de Wilson a l'hora de fer de paraigua de tot aquest procés de consolidació. Wilson havia afirmat que mai permetria l'existència d'un banc central als EE.UU. i tant bon punt com va poder i sent convenientment aconsellat va donar vida a la Reserva Federal, de la qual diria McFadden que encara que la gent no se'n adonés creava un superestat paral·lel, controlat per banquers internacionals i industrials que actuarien plegats per a dictaminar sobre el món sencer.⁴⁴⁷

La refundació del deute nacional i l'ingrés a un gran esquema internacional de dependències capitalistes

Però encara calia realitzar un pas més per a assegurar el mecanisme financer ideat pels grans banquers i era el d'obtenir una garantia de la viabilitat del govern dels EE.UU., que era el que assegurava els seus beneficis a llarg termini. El més important era que els banquers ara tenien la capacitat d'estimular l'economia – per tal de mantenir la seva progressió dels beneficis – d'una manera pràcticament il·limitada, introduint cada cop més diners a l'economia, els quals tenien l'efecte correlatiu de crear un deute nacional cada cop més gran i il·limitat. Però l'objectiu no era el pagament final d'aquest deute. El deute no podria ser pagat mai, perquè fer-ho hauria representat eliminar tots els diners de l'economia i provocar una involució sobtada de proporcions catastròfiques. L'objectiu era pagar l'interès cada cop major que generaria aquest deute i que constituiria el principal benefici dels banquers. Per a aconseguir això calia dotar l'Estat d'un altre dels elements que havia resultat més controvertit durant tota la seva història: una taxa directa sobre els ingressos. Ja els anys 1895 i 1909 uns plans similars havien acabat designats com inconstitucionals, però el 1913 el senador Aldrich sí que es va trobar l'oportunitat per a

---

⁴⁴⁵ Així ho afirma Eustace Mullins a *The Secrets of the Federal Reserve* (2009).

⁴⁴⁶ La cita està recollida a l'obra de Daniel H. Marchi, *Past, Future, Power Belongs to the Reserved Power Clause* (2013).

⁴⁴⁷ La cita de McFadden es troba als arxius del Congrés, del 6 d'octubre de 1932, pg. 12595-12603.

generar aquesta llei, que hauria de ser formulada en una esmena a la Constitució, la setzena.

En el moment de l'esclat de la Primera Guerra Mundial, els bancs centrals i els mercats de l'or d'altres països ja es trobaven sota el control d'una xarxa de banquers, com la que el 1913 s'estenia sobre les institucions públiques dels EE.UU. Des de la victòria a la batalla de Waterloo, Anglaterra havia estat 56 anys o bé en processos declarats de guerra o bé preparant-se per a ella i tota la convulsió causada a Europa havia estat finançada per la xarxa de banquers, en l'activitat més lucrativa que mai podien haver imaginat, la de finançar guerres que ho arrasaven tot i ho deixaven tot per reconstruir. Els EE.UU., en canvi, en la seva particular postura històrica, eren molt renuents a inserir-se als canals d'aquesta escala de conflagració mundial que va esclatar el 1914. Per això no sembla tan aventurat pensar que l'incident del Lusitania, que en va precipitar la participació, fos part d'un *casus belli* orquestrat per aquells més interessats. Bryan va pensar que havia estat així i per això va abandonar el Partit Demòcrata.

Més enllà, amb la progressió del creixement de la producció, en temps de la presidència de Coolidge es podria pensar que l'economia nacional dels EE.UU. s'estava tornant independent, donats els beneficis estratègics aportats per la Primera Guerra Mundial. O bé que no es trobava prou sota el control de la xarxa financera ja transnacionalment coordinada. Va ser l'època del gran creixement dels "feliços 20". A la que s'arribaria a un final quan la Reserva Federal va començar a retirar en massa les grans sumes del diner que havia habilitat a l'economia. Era un moment en què els grans banquers ja s'havien retirat de la avantguarda del moviment inversor i l'acció de la Reserva Federal representava una maniobra dissenyada per a provocar la transferència de propietats cap a la cúspide de la piràmide financera.⁴⁴⁸ La Reserva Federal va mantenir aquesta contracció fins 1933. I aquesta seria la principal causa detonant de la Gran Depressió, un efecte fins admès per l'economista Milton Friedman.⁴⁴⁹

A partir de 1929 el president Hoover va dedicar grans quantitats de fons públics al rescat dels bancs. Els diners perduts al *crash* no havien desaparegut pas, sinó que s'havien transferit a aquelles posicions avantatjades que s'havien retirat del mercat just abans que la Reserva Federal comencés la contracció del diner. Des de llavors el capital actiu als EE.UU. havia estat mantenint el seu creixement de manera anàrquica, per exemple a base del finançament del sorgiment de la figura política d'Adolf Hitler a Europa.⁴⁵⁰ Però en

---

⁴⁴⁸ John Hylan, l'alcalde de New York, denunciaria el 26 de març de 1922 al *New York Times* que "l'amenaça real cap a la nostra república és el govern invisible que estira els seus tentacles com un pop gegant i que estén la seva llefiscosa llargada sobre l'estat i la nació. Ell pren en els seus llargs tentacles els nostres funcionaris de l'executiu, els cossos legislatius, les escoles, els tribunals, els diaris i cada agència creada per a la protecció pública [...] Per a no caure en generalitzacions deixeu-me dir que al capdavant d'aquest pop hi ha la Standard Oil de Rockefeller i un petit grup de poderoses cases bancàries als que generalment ens referim com els banquers internacionals, que virtualment mediatitzen el govern dels EE.UU. per als seus propis fins egoistes".

⁴⁴⁹ La cita de Friedman establiria que la Reserva Federal clarament va causar la Gran Depressió per contraure el volum del diner en un terç entre 1929 i 1933, com comenta el propi Friedman a *Two Lucky People* (1998), encara que més aviat s'estaria implicant la incompetència de les autoritats a l'hora de gestionar les necessitats sistèmiques de la producció i no pas una maniobra interessada dels agents més poderosos d'aquest.

⁴⁵⁰ En un moment en què la població experimentava una misèria encara més recordada que la de la llarga depressió de finals del segle passat, McFadden (president del *Banking and Currency Committee* el 1931) saltava a la palestra política per a denunciar la manera en què el capital estadunidenc s'havia estat dedicant a finançar l'alemanya nazi: "Després de la primera guerra mundial Alemanya va caure a les mans dels banquers alemanys internacionals. Aquests la van comprar i ara en posseeixen tots els seus actius, van comprar les seves indústries, mantenen hipoteques sobre les terres i controlen la producció i les seves utilitats públiques [...] Els banquers alemanys internacionals han finançat l'actual govern i també cada dòlar emprat en les campanyes per a fer que Hitler representés una amenaça per al govern de Brüning [...] Quan Brüning no va ser capaç d'obeir les ordres

arribar a la presidència Franklin Roosevelt (1933), aquest ràpidament va anunciar noves mesures per a reforçar el control de la Reserva Federal sobre la moneda. Roosevelt podia declarar al públic que el control dels grans banquers sobre els rols estratègics del país s'havia ja esvaït, havent estat moralment rebutjades per l'opinió pública.⁴⁵¹ Però alhora declarava que tots els bancs del país havien de tancar – en una mesura coneguda com la *bank holiday* – i n'organitzava una subasta pública que podien aprofitar els grans capitalistes.

Més enllà, a l'empara de la presidència de Roosevelt es va declarar il·legal la tinença de qualsevol quantitat d'or de manera privada – exceptuant les monedes de col·lecció –, amb el que de fet es va organitzar una confiscació a gran escala de tot l'or en mans de ciutadans particulars dels EE.UU.⁴⁵² Les penes per desobeir l'ordre eren prou dissuasòries. Però obeint-la la gent estava venent el que molts cops eren els estalvis de tota una vida a un preu dictat per les autoritats. La mesura es va fer tan impopular que cap congressista ni càrrec polític volia reclamar-ne l'autoria. Roosevelt i el secretari del Tresor arribarien a dir que ni tan sols s'havien llegit el cos del text i van escudar-se en què aquest responia a les demandes dels experts per a gestionar la crisi. Segons ells calia concentrar la riquesa del país per tal de donar-li un nou poder de desenvolupament. Per a donar una major concreció a aquesta idea es va fundar el gran dipòsit de la Reserva Federal a Fort Knox. El 1935, un cop tot l'or havia estat confiscat, el seu preu va pujar fins gairebé el doble del que s'havia estat pagant als ciutadans,⁴⁵³ però designant que només els estrangers podien acollir-se a aquest nou preu a l'hora de vendre or. Tot l'or que havia estat retirat dels EE.UU. abans del *crash* per a resguardar-lo a les seguretats de Londres ara podia retornar als mercats dels EE.UU. fent que es dobles les fortunes implicades en el moviment.

Amb l'esclat de la Segona Guerra Mundial, el deute nacional dels EE.UU., de França i Canada i el de Japó es van incrementar enormement. D'aquesta manera, la institucionalització d'una forma de diner posseït privadament i el deute nacional van arribar a representar el principal canal d'administració de tota l'economia. Amb ells, els capitalistes aconseguien institucionalitzar el seu control sobre la forma de la producció i de la societat.

La significació filosòfico-política de la Progressive Age: propietat i poder reformulats

Sklar defineix el període entre el 1890 i el 1916 com una etapa clau de l'evolució del capitalisme, perquè en ella s'assajaria l'ús de nous components i funcions cabdals de la modernitat; en què la nova estratègia de producció formava la substància d'aquesta modernitat (Sklar, 1997: 432). El debat sobre els trusts havia estat l'expressió del conflicte que va donar pas a una aliança dels productors més petits amb la classe managerial del capitalisme (Sklar, 1997: 433). I, alhora, va donar lloc a un procés de respectives acomodacions entre la petita burgesia i el gran capital, en uns moviments adaptatius que

---

dels banquers, Hitler va ser portat a la primera fila per tal d'espantar els alemanys i acoquinar-los cap a la submissió [...] Des de la direcció de la Reserva Federal [...] més de 30.000 milions de diner americà van ser injectats a Alemanya". Això ho afirmà McFadden al Congrés el 1931.

⁴⁵¹ Roosevelt va afirmar el següent: "Les pràctiques dels canvistes inescrupulosos han estat incriminades al tribunal de l'opinió pública, rebutjades pels cors i ments dels homes [...] Ara, els canvistes han fugit dels seus alts seients al temple de la nostra civilització". Aquestes paraules eren part del discurs inaugural de la presidència de Roosevelt, el 1933 (<http://www.bartleby.com/124/pres49.html> [últim accés 31/5/2015]).

⁴⁵² Mesura resumida a l'Ordre Executiva 6102 de 1933.

⁴⁵³ La dada de la pujada del preu de l'or es pot trobar a http://www.nma.org/pdf/gold/his_gold_prices.pdf [últim accés 31/5/2015].

no concedirien també un rol al treball fins la dècada de 1940 o 1950, sent aquest subordinat. El sorgiment del capitalisme corporatiu es corresponia amb les noves perspectives de la cooperació racional entre les parts de la societat cap al mateix objectiu del desenvolupament capitalista, com a via de transcendir el vell model autonomista. Alhora s'establí una tendència a l'egoisme i a l'adscripció a grups identitaris en termes contractualistes que portaria a una perpètua disrupció de la formació d'una consciència de classe obrera, la qual s'hauria d'oposar al tipus de cooperació dictada des del capital.

Així, s'organitzava també una acomodació definitiva – en certa manera buscada des dels temps de Hamilton – al sistema representatiu i les seves potencialitats democràtiques. Igual que a les pulsions sobtades de descontent dels sindicats, que van sorgir com un recurs paralegal a la tradició individualista i voluntarista, la desesperació del qual només revela la fallida històrica del principi substancial democràtic del sufragi universal. Finalment, la reestructuració corporativa també va significar una acomodació final a la institució dels sindicats conservadors, com a succedani de la representació republicana per un interès repartit igualitàriament a la societat.

En suma, també en aquesta etapa s'havien posat en funcionament noves institucions que portaven les decisions dels alts assumptes de la societat fora de les arenes electorals, a través de comissions i despatxos constituïts per experts tècnics. Tot això es presentava com una validació parademocràtica d'una estructura de propietat i del poder social reformulades. En això també cal comptar la limitació del poder executiu – un assumpte pendent històric –, que va operar gràcies al reforçament d'una judicatura “independent”, però sintonitzada als interessos del gran capital. La resta de rols que omplien les esletxes d'aquest compacte els formava una casta de perfils burocràtics, organitzacionals i professionals de classe mitja, compromesos també activament amb la tasca de contenir qualsevol pas que es volgués arribar a donar en la direcció del socialisme.

Kolko també defineix el conjunt de l'Era Progressiva com una resposta conservadora als problemes industrials, en què els grans capitalistes van contribuir poderosament a definir els límits de la intervenció estatal (Kolko, 1977: 280). Així, la dels progressius hauria estat fonamentalment la victòria de la voluntat dels grans negocis d'organitzar una reformulació de les principals estructures de propietat i de les normes del mercat, en una nova solució política per a assegurar la sostenibilitat del capitalisme en què els grans detentadors del poder van aconseguir mantenir-se a les seves posicions. En l'àmbit de l'ordre social més ampli, les reorganitzacions també es van fer amb vistes a redirigir el potencial de greus insurreccions del treball cap a un àmbit institucionalitzat de la subordinació (Kolko, 1977: 285).

En conjunt, l'època deixa clares les funcions canviants que va haver d'exercir l'Estat en l'objectiu de la preservació del capitalisme, on es projectaven fonamentalment les pors a la democràcia. Resulta un fet significatiu que aquesta defensa es portés a terme no només a través dels moviments dels grans capitalistes, sinó de tot un seguit de perfils socials activament preocupats per defensar el sistema de les seves inestabilitats, com era el cas de tants acadèmics, economistes i sociòlegs. Un altre fet significatiu que recalca Kolko és que, efectivament, totes les reformulacions havien acabat servint per a protegir els capitalistes els uns dels altres i a tots ells del factor del treball (Kolko, 1977: 206).

Veblen va recalcar també el rol de les noves institucions en la preservació de les velles relacions de propietat, davant del repte plantejat per unes condicions canviants (Kolko, 1977: 300). El Congrés actuava com tot un *soviet* dels delegats de les grans explotacions i mitjançant l'*absentee ownership and credit* es cedien totes les responsabilitats managerials a una nova casta burocràtica. Tots ells havien trobat ja un canal instituït per a subvertir la

democràcia, exercint el control sobre el poble mitjançant les ficcions de la democràcia formal i els grans processos d'expropiació. Llavors, l'Estat havia jugat un paper molt important en l'assoliment d'aquesta fórmula permanent per a seguir desenvolupant el capitalisme i mantenir unes relacions socials jeràrquiques. L'Estat havia aportat una xarxa política de seguretat per als negocis, en què les funcions burocràtiques equivalien a funcions de control i dominació de classe, el qual hauria de tenir conseqüències d'abast històric (Kolko, 1977: 304). I, com altres vegades, la solució va provenir d'intercessions a l'esfera política.

Entre aquests moviments també va practicar-se un gran procés d'allunyament del *common sense*, de la *doxa* i de qualsevol facultat universalment distribuïda que no fos una tècnica diferencial imbricada amb el propi interès. Amb això el que s'havia institucionalitzat era el poder tecnocràtic de tota una casta de buròcrates i capitalistes per a reproduir el capitalisme i el seu propi interès, per als quals desenvolupar el sistema resultava coincident amb el seu enriquiment i el creixement del seu poder i influència. Així la societat es naturalitzava en un final de la història capitalista.

Va ser entre aquests requeriments entre els que es van dissoldre els vells somnis democràtics accidentalment fomentats a les colònies angleses i als EE.UU. d'Amèrica.

5.5 - El tancament del model social

5.5.1 - La subjugació final del treball a la societat capitalista

L'ascens del radicalisme socialista i les contramesures del capital

Abans de la Guerra Mundial s'havia donat un període de desencís per al treball, el qual va portar les organitzacions a una certa desesperació, contemplant el poder dels empleadors a l'hora de manipular les condicions de la societat alhora que els avenços organitzatius dels col·laboradors com l'AFL. Aquestes condicions van conduir a un esclat de les mobilitzacions per part de l'esquerra del moviment obrer. La seva premissa seria la no acceptació – com feia precisament l'AFL – d'un sistema que només els atorgava guanys ocasionals.

Les majors fonts del descontentament es situaven als sectors més perifèrics del contacte amb les institucions formals. El seu cap de llança eren els “wobblies”, terme amb què es designava els membres del sindicat socialista de la International Workers of the World.⁴⁵⁴ A ells no els feia falta cap teoria sobre l'explotació capitalista per a fer de plataforma de llançament cap a la mobilització, perquè la pròpia experiència directa de les batalles passades amb els empleadors els resultava prou reveladora de la realitat del conflicte de classe (Dubofsky i Dulles, 1999: 197). Per a ells no hi havia res de compartit en els trets del treballador i de l'empleador com per a poder reivindicar uns objectius comuns. Alhora, es denunciava que l'AFL no pretenia altra cosa que crear una “aristocràcia dels més qualificats” (Rayback, 1967: 237). En aquests postulats, des de 1905 els wobblies es

---

⁴⁵⁴ En realitat, la presència de grups en línia amb el moviment socialista als EE.UU. tenia una tradició des d'abans i tot de la formulació del marxisme (Rayback, 1967: 149). Però aquests sempre havien quedat a l'esquerra “no respectable” d'organitzacions com els Knights of Labor i per suposat de l'AFL. D'altra banda, des del començament els socialistes es van trobar amb el repte d'assolir una organització autònoma amb tots els problemes que experimentava el treball i després per la divisió, que havia estat trasplantada des d'Europa, entre les posicions marxistes i les lassalleanes.

van llançar a una onada de vagues i accions de protesta amb un renovat posicionament combatiu que devia d'agafar per sorpresa molts conservadors.

Si més no, aviat va aparèixer una controvèrsia a l'interior de la cúpula directiva d'aquesta organització obrera, entre les postures de Debs i de De Leon, la qual va resultar molt perniciososa. Gompers, per la seva banda, va dir que tots dos eren uns reaccionaris. Les disputes fins van provocar una escissió a les files de la IWW.⁴⁵⁵ Però, més enllà, les principals dificultats van provenir dels empleadors, que no només s'oposaven a les seves accions a la manera tradicional, sinó que a més van fer servir tot recurs a l'abast per tal d'eliminar ulteriorment l'organització.

A la vaga del tèxtil de 1912 de Lawrence, Massachusetts, la IWW va coordinar una acció amb treballadors d'origen molt divers, amb dones i treballadors no qualificats, fet pel qual se la va intentar boicotejar per part d'organitzacions conservadores. La vaga, d'una gran resistència tot i les condicions dures de l'hivern, va denunciar les condicions infrahumanes del treball per causa del *wool trust* i d'aquesta manera va acabar atraient-se la simpatia de l'opinió pública. Així es van desencadenar els fets que van portar a la mort d'una dona que observava les reunions – fruit d'un tret que devia de venir de la policia – i es van engegar acusacions cap a membres de l'organització. Però la vaga va resistir i així es va descobrir també que els empleadors havien engegat un pla per a fer esclatar diverses bombes amb què acusar els vaguistes (Dubofsky i Dulles, 1999: 203). Encara i així, les tropes de la milícia van intervenir i van arribar a arrestar 296 membres de la IWW. Però, amb tot, l'opinió pública va forçar els empleadors a efectuar algunes concessions als treballadors i així la vaga va aconseguir algun èxit, al final.

Però els guanys dels treballadors de Lawrence es van esvaïr en uns pocs anys. Igual que la seva xarxa associativa, amb la completa reforma de la geografia urbana de Lawrence a base de la introducció de treballadors de nacionalitats d'una docilitat comprovada (Dubofsky i Dulles, 1999: 204). Més enllà, es va posar en marxa una reacció social a gran escala entre els empleadors, el govern i l'AFL. Exagerant la presència al moviment obrer dels anarquistes i la seva tàctica de les accions directes, es va engegar un pla de reforma de les comunitats conflictives, que va arrasar els escassos focus de construcció veïnal comunal autòctons a la particular geografia urbana dels EE.UU.

El 1914, la vaga a la indústria del carbó de Rockefeller a Colorado arribaria a ser coneguda com la *Ludlow Massacre*. En ella, els guardes de la companyia van obrir foc d'ametralladora contra els vaguistes i es va procedir a incendiar el campament dels treballadors, entre el foc i el fum del qual va quedar atrapat un grup de dues dones i diversos nens, que van morir ofegats. Però l'horror d'aquests esdeveniments faria més pel rebuig de la violència a la que portava el conflicte del treball, que no pas per una censura immediata i duradora cap al rol dels empleadors.

De manera important, la davallada de la IWW es va veure precipitada per la Guerra Mundial i la posició crítica amb aquesta de l'organització, arribant a rebutjar-ne la participació. Així se'ls podria acusar fàcilment d'antipatriotes, de no col·laboradors amb els grans objectius comuns de la nació, i també es podria afirmar que les vagues estaven sabotejant indústries vitals de la producció. Amb tot això es va facilitar una reacció pública de condemna convenientment focalitzada en els treballadors i líders d'origen germànic. Acte seguit, el govern va engegar una campanya d'acusacions en contra dels

---

⁴⁵⁵ En la contraposició de postures, elements de l'esquerra van acabar afirmant que els grangers eren també "propietaris", en un matis pejoratiu, cosa que s'hauria de prendre com un pas més cap a l'uropeització de les condicions socials als EE.UU. (Rayback, 1967: 239). Pel mateix, es va produir un trencament amb les posicions per la monetarització de la plata, les quals es trobava que no oferien res als treballadors.

membres de la IWW.⁴⁵⁶ Alhora, els conservadors locals van posar en marxa bandes de vigilants en contra dels socialistes i el públic en general es va deixar portar pel frenesí paranoic de la guerra. Amb una reacció d'aquesta escala, l'organització estava acabada a mitjans de la dècada de 1920 (Rayback, 1967).

Amb l'entrada a la guerra, el conjunt del moviment socialista va ser reprimat. Gompers, en canvi, es mostrava exuberantment patriòtic, cosa que reforçava la posició de rebuig als radicals, en un moment en què es signaven juraments de no realitzar vagues per part d'alguns col·lectius. Amb tot, el president Wilson semblava mostrar algunes simpaties pel treball en produir la *Clayton Act*. Però la pau industrial no seria pas assolida amb tanta facilitat. En el moment en què els preus van pujar les vagues van tornar a aparèixer ràpidament: fins 4.450 n'hi va haver el 1917, amb un milió de treballadors implicats (Dubofsky i Dulles, 1999: 212). O sigui que el 1918 les vagues ja tornaven a representar una amenaça a la producció. Així, el president va intercedir formant la National Labor Board, que posava en marxa alguns trets de coordinació entre interessos precursors del futur New Deal (Dubofsky i Dulles, 1999: 213). Amb ella es va recrear un pacte pel que s'establí que no es produïrien més vagues ni més *lockouts* i a canvi la majoria de les demandes que havien estat brandant les organitzacions del treball serien concedides. Entre tot, l'AFL s'havia mostrat fins més col·laboradora que el capital mateix, cosa que revela l'asimetria recurrent en les posicions de negociació entre els rols productius. El fet que el govern es pogués permetre dictaminar aquesta situació sense més oposicions demostra el marge de control que els quedava als capitalistes.

La nova hegemonia dels capitalistes després de la Guerra Mundial

Amb l'entrada a la Guerra Mundial, amb la pujada dels salaris, el volum de membres a les organitzacions obreres més alt que mai i el govern prenent el control temporal d'algunes línies de ferrocarril, es coordinava un gran moviment patriòtic als EE.UU. Alhora, començava una gran migració de treballadors negres cap al nord (Dubofsky i Dulles, 1999: 214).

Però el final de la guerra també va demostrar l'excepcionalitat de la situació anterior. En desaparèixer les atribucions d'una presidència forta i amb el retorn de la llibertat d'acció dels empleadors aquests es van trobar en disposició de concedir millores salarials a la força de treball, però el que no volien era deixar-se imposar cap principi d'una negociació col·lectiva permanent i regulada.

Per això el conflicte del treball es va tornar a recruar a una escala encara més gran. Llavors, Rockefeller reiteraria la seva posició autocràtica, declarant que no estava disposat a fer cap concessió als obrers. En el mateix moment, els treballadors van paraitzar Seattle en una vaga general i com a resposta se'ls va penjar l'apel·latiu del comunisme i es va sostenir l'afirmació de què amb aquests esdeveniments començava “una revolució

---

⁴⁵⁶ En gran part, la reprovació organitzada pel govern contra la IWW va ser un preludi o un assaig de la reacció a “l'amenaça roja” que es va iniciar tan sols dos anys després, el 1919. En aquest primer episodi, en què fins es van arribar a organitzar deportacions – com la de la *Red Ark* el 1919 – i una escalada de les ràtzies contra els aplecs del Partit Comunista, el govern es va recolzar en l'*Espionage Act* de 1917 i en la *Sedition Act* de 1918, que estaven fonamentalment dissenyades per a habilitar la repressió de tot allò que dificultés la venda de bons de guerra (Rayback, 1967: 280-288). Era, llavors, la primera vegada que es posava en marxa una reacció de patriotisme com a lubricant del desenvolupament nacional a través dels canals de la guerra.

interna”. Una crida que no era ni molt menys excepcional, ja que se’n havien produït d’anàlogues en totes les grans vagues, sent sempre exagerades.⁴⁵⁷

Gompers, el patriota i anticomunista, va facilitar encara més als empleadors la generació d’una connexió conceptual entre les vagues i el bolxevisme. I, amb tot, l’onada de vagues de 1919 va ser suprimida un cop més per la força, amb la simpatia popular esvaïda de sobte. El futur president Calvin Coolidge es va fer una figura pública fent una proclama en contra del treball i fins l’amicable Wilson deia que les vagues eren “moralment errònies” i que ningú tenia el dret de generar el caos a la societat pel propi interès. O sigui que, amb tota l’opinió pública en contra, corporacions com la US Steel eren tan grans i d’un poder tan consolidat que podien retornar a la jornada de 12 hores, a una actitud de paternalisme sense supervisions i a la supressió dels sindicats. El 1922 es va produir la sentència reprovatòria contra les vagues més extensa de les conegudes fins el moment, en què es prohibia fins l’ajuda desinteressada als obrers. Tot junt va arribar a generar un vehement debat sobre l’abast i l’aplicabilitat de la llibertat d’expressió a un país amb el capitalisme tan naturalitzat, en què qüestionar alguns dels seus preceptes es demarcava com “contrarevolucionari”. Tot el moviment del treball es trobava en retirada i desmoralitzat.

Entre 1922 i 1929, amb l’expansió de la producció, la creixent capacitat adquisitiva nacional i els governs favorables als negocis, es va començar a explotar la perspectiva de què s’havia arribat a un estadi de capitalisme amb consciència, del qual la presidència de Herbert Hoover representaria “el triomf sobre la propietat”. Tot es sustentava en el creixement del consum de masses, que s’havia estat madurant com a tendència en les dècades precedents. Així també es va començar a afirmar que els treballadors estatunidencs s’estaven convertint en classes mitjanes, una posició que ja en el seu principi entrava en conflicte amb la realitat (Dubofsky i Dulles, 1999: 228). D’aquesta manera començava a organitzar-se una autoimatge de la societat com una comunitat sense classes i amb un *telos* capitalista.

Amb el treball ja abundant, al país s’havia acabat el flux migratori i així s’havia reconcentrat una corrent de cultura hegemònica, al voltant del racisme i el sexisme. Alhora, també s’experimentava una contraposició entre la mentalitat de classe mitjana, amb expectatives creixents i una posició de control sobre la forma de la comunitat, i la dels treballadors, amb expectatives estàtiques i defensives i sense poder sobre la comunitat. Però a aquestes alçades també existia tot un discurs per a corroborar que la realitat d’aquesta divisió i contraposició responia únicament a estats psicològics. D’altra banda, l’atur ni molt menys havia desaparegut: hi havia dos milions d’aturats el 1928, en el pic de la prosperitat.

Després de la petita depressió entre 1920 i el 1921, la indústria va quedar determinada a no deixar avançar les organitzacions del treball ni un pas. Com Rockefeller, al cap i a la fi; mantenint-se al paradigma de la *open shop* i negant la validesa de la negociació col·lectiva.⁴⁵⁸ Així es va poder produir el rocambolesc efecte històric de què en molts casos fossin gànsgters els que prenién el control d’organitzacions del treball, posats que els empleadors no feien distinció entre uns i altres líders sindicals; per a ells els líders honestos del treball

---

⁴⁵⁷ En realitat, la voluntat declarada de la IWW ni tan sols contemplava dirigir-se a la revolució i sí, més aviat, a una organització plural dels treballadors, a revelar la situació de control dels grans negocis cap al govern i la brutalitat i les condicions de misèria en què es mantenia el treball.

⁴⁵⁸ Sostenint l’opinió de què el treball si no era “roig” era “rosa” i per tant “antiamericà”. Les purgues no havien afectat les organitzacions conservadores, però encara i així els empleadors les deixaven de banda als seus plans, que conduïen cap a un *American plan* format tot d’*open shops*. Per començar, els jutjats van deixar sense efectes la legislació progressiva sobre el treball dels nens i les dones i la mínima seguretat que s’havia plantejat.

també eren criminals. Els jutjats també van seguir donant vida a les legislacions contra el treball amb contades excepcions, invalidant legislacions sobre el salari mínim i obrint via a les filosofies tayloristes.

Però el treball també va resultar perjudicat per la legislació assimilativa del capitalisme de benestar que s'assajava a la societat, l'objectiu primari del qual era assolir una major productivitat a través d'una cooperació més directa amb els empleadors. Això va donar pas a la tendència a formar sindicats de la companyia, que proporcionaven només guanys ocasionals als treballadors qualificats. En conjunt s'arribava a tal estat de la subordinació que les vagues van baixar sobtadament, de mitjanes propers a les 3.000 l'any, fins mitjanes d'unes 800.

L'arribada del New Deal

Abans de 1929 gairebé ningú dubtaria de la bona fe dels empleadors. Els treballadors havien d'escollir entre uns marges de posicions conservadores i adaptar-se d'alguna manera al conjunt d'un ordenament sistemàtic d'igual caràcter. Hoover deia que el govern no hi era per a pal·liar la pobresa, mentre l'economia s'enfonsava i dos milions de persones s'havien quedat tirades a la carretera. Cal notar, a més, que a Europa l'expressió acostuma a ser "tirat al carrer" i que és als EE.UU. on pren sentit l'expressió "tirat a la carretera", ja que allà ni tan sols existeix un espai públic amb reminiscències de comunitarismes passats en el que pidolar.

Però la radicalitat a la protesta del període va provenir més d'intel·lectuals que no pas de treballadors. Aquests últims es mostraven pacients i esperançats fins l'aparició de la *Norris-La Guardia Act* i la figura de Franklin Roosevelt.

Però el cert seria que al programa de Roosevelt tampoc hi havia res massa específic dirigit a desfer la situació de subordinació sistemàtica del treball. La National Recovery Administration, la *Wagner Act* i la *Fair Labor Standards Act* no es van definir en el primer terme de la seva acció de govern i es podria pensar que més aviat representaven una contraprestació per totes les concessions que el president havia hagut de fer al gran capital. De manera que era en aquest marc de subordinació on s'imposava el judici que només un treball organitzat podia establir una negociació amb el capital organitzat. La NRA estava dissenyada per a protegir els grans negocis de la mútua competència i de la sobreproducció i per a atorgar algun benefici fixat als treballadors d'aquests estalvis. Però la mesura seria descartada pel Tribunal Suprem per inconstitucional i així les seves peces van haver de recomposar-se a la *Wagner Act* i la *FLSA*. Mentrestant s'anava produint un nou impuls organitzatiu entre els treballadors, però els fonaments del qual es demostraven molt febles i així va sucumbir a les tàctiques sofisticades dels empleadors. Aquests practicaven estratègies com la *Mohawk Valley Formula*, consistent a fustigar els treballadors combatius en totes les dimensions de la seva vida comunitària, de manera aclaparadora.

Llavors, el nou ordenament del New Deal, amb mesures com la formació de la National Labor Relations Board i el desmantellament de fins 2.000 sindicats de les companyies, va fer efectiu i ineludible el dret a l'organització obrera autònoma. Però això passava en un univers on els marges d'aquesta autonomia ja havien estat constrenyits per altres vies (Rayback, 1967). La legislació pel salari mínim, l'acceptació de la idea de l'estimulació de la demanda, la provisió de la seguretat social o l'assumpció de què l'atur era predictable constituïen part d'unes mesures – o d'una filosofia – a favor d'un treball que ja havia pogut ser desradicalitzat. En suma, la legislació a favor del treball del New Deal s'ha de considerar en el seu objectiu primari: el de contribuir a l'estabilització de l'economia i el capitalisme. Sota el New Deal encara es van veure nous episodis de sublevació del treball,

tot i que en el mateix tipus de fonaments insegurs de les anteriors. Però les mobilitzacions van arribar a formar les vagues més voluminoses de tota la història. Si més no, el conflicte es mantenia ja sota el tipus de control propi de la modernitat capitalista. Alhora, les provisions que provenien de la NRA es demostraven inefectives i si es trobava que els sous pujaven era perquè els empleadors ho consideraven oportú, no perquè se'ls forçés a fer-ho. La indústria no reconeixia cap obligació de retribuir el treball, si ho feia era perquè jutjava que li convenia en un sentit egoista. I la negociació col·lectiva – la particular construcció del capitalisme liberal i no corporativista dels EE.UU – s'erigia en realitat sobre uns pilars movedissos, com el reflex d'una llarga afirmació històrica d'un equilibri asimètric de forces a favor del capital.

5.5.2 - El final de les qüestions democràtiques de part del treball

El rol del consum a l'hora de desplaçar la Labor Question

Els resultats d'aquests processos necessàriament van causar un impacte en la forma global del compacte social al que s'estava definint. L'oposició a la generació d'una construcció autònoma obrera va deixar tot l'espai per a què avancesin les nocions sobre el nou gènere d'interdependència productiva i de democràcia condicionades al capitalisme. Així es deia adéu definitivament a les filosofies productivistes i s'apartava conceptualment el propi productor – el treballador – de les virtuts de la producció mateixa. Amb això es conduïen les preguntes suscitées pel món del treball lluny del debat sobre la forma de la producció i de la propietat. L'únic que havia d'importar al treballador era el volum quantificable d'experiències de consum. La preocupació màxima esdevenia la de gaudir els fruits assignats pel tipus de treball realitzat, no pas controlar la forma en què aquests eren distribuïts (Currarino, 2011: 116).

Des de les desfetes a les vagues de la dècada de 1890, es va anar consumant la derrota del productivisme, reemplaçat per la nova interdependència que naturalitzava la figura del capitalista i les corporacions. Tot i això, entre 1873 i 1896 es va experimentar un creixement productiu lent, amb preus a la baixa, la pujada dels costos del capital fix i uns sous comparativament alts per als gustos dels empleadors. D'aquí provenia la voluntat de promoure un procés de millora per la via de la “racionalització”, que no seria altra cosa que la reorganització per vies polítiques d'algunes de les principals constants socials. La solució global va ser la nova república de consumidors (Currarino, 2011: 126).

L'objectiu comú del consum es va plantejar com el ciment mateix de les relacions contractuals de la nova comunitat, el seu mateix sòl normatiu. En aquest marc es van generar argumentacions com la de què sense temps lliure per a pensar el ciutadà fins podria arribar a votar en contra del seu interès – com si això mateix no passés per falta de sustentament material. Però, en qualsevol cas, amb tot es va arribar a destacar un nou valor emancipador del temps lliure i el consum, on el treball ja no constituïa una base per a la virtut, ni per a fer de marc al sorgiment de controvèrsies. Eren les actituds primordialment capitalistes, fins dels treballadors, les que predominaven en una *commonwealth* cooperativa (Currarino, 2011: 127). Aquesta era la font d'una nova democràcia: de la interdependència que primava les necessitats del capital i del consum com a única participació quotidiana a l'esfera pública.

Totes les dimensions del repte confluen al problema evolutiu d'un capital que portava 60 anys d'acumulació ininterrompuda des de la dècada de 1840 i que va comportar una gran sofisticació dels béns de capital, creant uns més avançats mitjans de producció. Amb la inversió en el sector de béns de capital també feia falta menys treball per a assolir la

reproducció del propi capital, de manera que la nova democràcia també es va fer possible per aquestes capacitats productives que omplien les butxaques del capitalista, permetien la reproducció de la força de treball i encara li deixaven espai per a integrar-se a l'economia per la via del consum, amb el que es comercialitzava tota la part restant de la seva activitat quotidiana. Era el que es deia una solució rodona per a una part majoritària dels interessos conservadors.

Aquest va ser el moment de presentar “la vida plena consumista” com una condició per a la democràcia.⁴⁵⁹ La promesa clàssica de la democràcia era la de ser lliure de l'esfera material per tal de no condicionar l'esfera del judici polític autònom, el qual era el ciment social de les projeccions republicanes democràtiques. En canvi, a la societat modernitzada la dependència en l'obtenció del sustentament s'erigia en el patró relacional fonamental. Alhora, les noves qüestions legítimes sobre la distribució es proposaven explícitament evitar qualsevol aproximació interpretativa relacional, abordant les qüestions pràctiques a la perifèria conceptual de la vella qüestió laboral, però ja no pas al seu nucli.

El trànsit a la nova democràcia va comportar una interessant contraposició de personalitats. D'una banda hi havia els que posseïen una capacitat desenvolupada per a la llibertat d'elecció, en termes d'identitat definida a través del consum, i per a un judici privat i de tendències atomistes que resultava útil al capitalisme. I de l'altra banda hi havia el *loner* inadaptat – el solitari individualitzat – que representava una resistència en el passat. Igualment, els nous ciutadans no haurien de trobar-se gaire preocupats per qui controlava les propietats. En canvi, la llibertat d'elecció atomista portava a un nou pas cap a la idealització històrica del propietari individual, en una nova síntesi especialment preparada per a rebutjar les organitzacions del treball. Va ser per això que, als períodes previs, davant de visions estatistes d'estabilització de la societat la millor contramesura, per a les perspectives col·lectivistes, seria la pròpia assumpció de què llibertat d'elecció individual equivalia a democràcia.

Amb la *Labor Question* restringida a la perspectiva del gaudiment del consum, ja no seria pertinent seguir observant la relació entre propietat i independència política com a definitiva. Hi havia altres paraules més importants, altres criteris socials superiors, com els de l'accés, l'oportunitat i la inclusió als canals de provisió del consum. L'Era Progressiva havia de representar el primer pas cap a aquest estat de coses, en una negociació amb les posicions més darwinistes per a assolir una estabilitat sistèmica (Currarino, 2011). La caiguda de la IWW i el rebuig públic que va arribar a provocar aquesta organització s'ha de prendre com el símptoma evident de la consolidació d'aquest nou consens fonamentalment conservador. Les demandes dels treballadors ja no apuntaven a l'obtenció més drets polítics com al vell escenari, posats que ara les principals restriccions a la millora en termes de consum provenien de forces econòmiques, no pas legals ni normatives. Així es va produir la desconexió final del treball com un ambient on s'expressaven les qualitats morals individuals i un pas de distanciament definitiu dels universos polítics de Jefferson i Jackson.

De manera inescapable, el treball era allò que expressava inextricablement la participació popular en la creació de la civilització. Per això el treball s'havia fet servir per a vehicular les velles demandes per la recreació d'una democràcia substantiva, o com a mínim havia mantingut amb vida la vella tensió que podia portar encetar de nou el clivatge fundacional del compacte social. Com en el cas dels wobblies, la perspectiva obrera podia portar a la contraposició entre una democràcia substantiva i l'aristocràcia del capital. Però d'aquesta

---

⁴⁵⁹ No una democràcia que troba un valor en la autonomia per a satisfer la subsistència; sinó en l'oposat, en el valor de ser dependent d'unes necessitats creatives en progressió creixent.

manera, per rebre el pes de les contradiccions sistèmiques, a l'interior del moviment obrer van haver de coexistir apel·latius conflictius entre sí, entre la construcció d'un estatus per la via dels drets de propietaris o per la via de la reclamació d'uns drets universals pel fet d'existir. Va ser per aquesta competència que l'afirmació dels drets universals i d'una democràcia més radical va experimentar tantes dificultats als EE.UU.

La tendència sistèmica a la minimització de les inclinacions universalistes democràtiques

Als EE.UU. els camins de canvi intermedis proposats a les iniciatives dels *Greenbacks*, de la *Land Reform*, de les cooperatives i tants d'altres, els quals pretenien retenir en algun grau la idea de fugir del règim salarial fins la utopia d'eliminar-lo per deserció i que pretenien atansar-se a una reedició de l'harmonia igualitarista entre capitalistes, sempre van comportar una inexcusable controvèrsia amb les posicions obreres "pures" o "completament desposseïdes".⁴⁶⁰ El que va costar anar extraient de la cultura dels EE.UU. era, precisament, que hi havia un camí cap a l'universalisme en l'accident històric de la confluència entre els drets naturals i la consideració cap a alguna fórmula d'assemblearisme polític que caracteritzava el compacte fundacional.

Però els capitalistes, ells sí amb un interès i un projecte ben madurat, van fer allò que va caldre en cada cas per a contribuir a bloquejar tant com van poder les oportunitats històriques que va tenir el treball, merament, per a generar-se una primerenca solidaritat amb la resta de parts de la societat.

El bloqueig a la posició de l'universalisme democràtic vehiculat a través del treball té a veure en bona part amb allò que feia que els EE.UU. fossin el país més reaccionari de l'òrbita occidental, on la democràcia havia significat una major amenaça des dels propis fonaments de la tradició i envers aquests mateixos. Els EE.UU. era el país on la democràcia s'havia desenvolupat més i on s'hi havien erigit, llavors, unes defenses més creatives.

El moviment obrer sempre va comptar amb una dificultat adaptativa dels seus significats culturals i dels repertoris existents per a causar un impacte significatiu a la societat. Això va deixar un marge a l'experimentació dels grans propietaris, que van organitzar un nou poder formidable, el qual al final podia permetre's arranjar una participació de les masses en el sistema que servís a la pròpia reproducció de l'ordenament jeràrquic.

Tampoc s'ha d'oblidar la contribució a aquest bloqueig de part del capital internacional, per al qual la llibertat de viure sense amo de les colònies resultava molt problemàtica, donat que s'interposava als plans d'implantar un nou ordenament mundial amb l'entrada a la modernitat.

La fallida del socialisme i els nous models socials dels capitalistes

El nou impuls sindicalista després de la guerra civil va trobar-se capficat en la recerca dels termes d'una nova solidaritat, entre importants discrepàncies al propi interior. A més, des

---

⁴⁶⁰ Cal notar que això, escapant a la posició universalista, pretenia construir un equilibri harmònic social i igualitari a través de la interiorització del marc normatiu dels propietaris. En ell es plantejava un escenari on tothom mirava per un mateix i desconfiava de tothom, existint la possibilitat que els bàrbars o els gorrers acabessin explotant els industrials. Així, caldria brindar la prova de la pròpia habilitat social bàsica, d'imposar-se en una competició d'administració del propi capital per a fonamentar un estatus de ciutadania plena. Amb tot, es postulava que d'aquesta competició incomunicada, en què cadascú persegueix conspirativament el seu propi interès, hauria de sorgir una comunitat equilibrada i harmònica. Això és part de la vella i la nova mitologia liberalista, que sembla engegada a l'experiència històrica que mostra que en aquests equilibris sempre hi ha d'haver algú explotat i que per tant els seus plantejaments de solidaritat humanista tenen un fre estructural inherent: mai es pot arribar a la comunitat global harmònica. Sempre ha d'haver-hi un grup de *disenfranchised*.

de la dècada de 1880 la revolució al govern de les ciutats va fer més fàcil la cooptació dels líders obrers, el qual va provocar una major corrupció dels líders del treball i una major divisió en aquest grup (Davis, 1999: 33). Mentrestant, al sud s'arribava a una espècie de reedició d'un antic règim mai viscut, amb les lleis de Jim Crow i la demagògia *redneck*, cosa que neutralitzava tota opció efectiva a la solidaritat entre els treballadors. Amb una desmobilització d'aquesta escala, la base del unionisme de Lincoln va quedar deformat fins a representar una afirmació del darwinisme i del racisme científic (Davis, 1999: 40).

A partir de 1914 la fallida del socialisme va obrir les portes al projecte del fordisme. En aquest model els treballadors estrangers eren segregats, imposant decididament una jerarquia ètnica a l'àmbit laboral (Davis, 1999: 42). Així només es deixava espai de mobilitat ascendent, o fins a la supervivència, a les estratègies alternatives de base ètnica, amb el que es va donar lloc a l'aparició del fenomen de les màfies. I això es sumava al fet que la majoria de pobles es desplegaven sense xarxes de solidaritat comunal, moguts pels preceptes productius dictats per les necessitats del capitalista. Els empleadors fins van tenir temps de llançar-se contra la construcció de sindicats conservadors com l'AFL, de representació basada en la qualificació, que era l'únic recurs generat pels treballadors en el respecte al propi prisma del capitalisme de les grans corporacions.

Finalment, amb la propaganda cada cop més instituïda pels valors de les classes mitjanes, amb els sabotatges de l'AFL cap a construccions alternatives i la destrucció del moviment socialista, es va arribar a la desactivació final de l'esperit de solidaritat obrera amb els treballadors no qualificats; així es va destruir una primera llançadora cap a l'universalisme, que als EE.UU. s'havia generat només en un estadi embrionari. Alhora, fenòmens com el del KKK prenién forma i els immigrants iniciaven una retirada defensiva cap a les seves comunitats segregades.

La derrota final del treball i la democràcia va ser consumada als inicis de la dècada de 1920, un període en què les corporacions portaven anys experimentant amb tota llibertat contra les restes de control en el procés de producció per part del treballador (Davis, 1999: 51). Aquests era el moment en què els EE.UU. es posaven una generació per davant d'Europa quant a fragmentació i subordinació del treball qualificat, la qual es sumava a un endarreriment quant a elements de mediació col·lectiva. Així quedava definit un escenari normatiu i institucional on el treball no gaudia de cap prerrogativa ni dret automàtic. En canvi, els capitalistes gaudien de totes les facilitats.

Després d'això ja només quedava l'anquilosament dels impulsos sindicalistes dins del motlle de la burocràcia estatal. Els sindicats van seguir posant en marxa grans campanyes, però les quals tenien una base de suport de fonaments fràgils i de motivació desesperada, com el període de grans mobilitzacions entre 1937 i 1941. El 1933 només s'alçaven unes poques veus de protesta, que denunciaven, això sí, el despotisme d'un sistema industrial que era l'enveja dels feixistes europeus (Davis, 1999: 55). El New Deal, i les seves victòries per *landslides* – per fer servir el terme famós de Roosevelt – van comportar una polarització dels treballadors entre demòcrates i republicans, cosa que no representava altra cosa que la confirmació de l'hegemonia capitalista. Ja no hi hauria cap altre moviment alternatiu poderós per la formació d'un tercer partit o un projecte que es sortís de l'ortodòxia política. L'onada de vagues de 1837 veuria l'ascens de líders laborals conservadors com Jimmy Hoffa, on els socialistes radicals s'havien esvaït. Ja s'havia acabat per sempre la solidaritat.

Al voltant de la Segona Guerra Mundial el treball havia estat reduït a un rol de comparsa en l'entramat de la negociació col·lectiva, mentre milers de milions de dòlars en subsidis s'atorgaven a coneguts violadors de la *Wagner Act*. En el mateix moment, el complex

militar-industrial entrava a formar part del cos del nou contracte social modern. Així, el bon funcionament de la producció militar va arribar a ser indispensable per al manteniment de les estructures de negociació col·lectiva i l'estatus dels treballadors (Davis, 1999: 118). El 1946, Henry Ford declarava que la guerra de classes podia donar-se per acabada, assumint que els capitalistes havien guanyat i que les organitzacions obreres conservadores eren un mal necessari. Alhora, es desencadenava el discurs dels anys de la guerra freda, de Galbraith, Hofstadter i Bell, mentre les corporacions destruïen regularment sindicats i el salari arribava a socialitzar-se amb la cobertura de les institucions de l'Estat.

En tot aquest període les relacions socials no havien estat temperades per cap paternalisme durador o per l'Estat. Els moviments de reforma s'havien vist bloquejats pel poder del capitalisme, pels petits burgesos, per l'AFL i fins per les divisions ètniques. De manera que tampoc existien els fonaments sòlids per a l'aparició d'una figura conservadora de l'envergadura de Bismarck o Disraeli (Davis, 1999: 106). En canvi, l'experimentació dels capitalistes s'havia vist lliure d'impediments i així aquests havien arribat a trobar els mateixos límits del taylorisme, quant a descomposició de les funcions productives i així d'eliminació al procés productiu de la qualificació necessària als obrers, abans i tot de què el cos de la doctrina del *management* científic arribés al país (Davis, 1999: 107). Aquest era el tipus de llibertat experimentadora que havia fet tornar una llei antitrust com la *Sherman Act* en una llei amb uns usos legals *anti-labor*.⁴⁶¹

En aquest punt, la indústria dels EE.UU. ja encarnava tot un entramat de relacions autoritàries que implicaven el terrorisme diari amb efectes organitzatius, com a les fàbriques de Ford. Alhora, havia operat l'aplanament cultural de tot allò que s'oposés al supòsit de la superioritat de la figura del venedor per sobre de la de l'honrat i esforçat treballador, que havia estat el model d'altres temps.

Els episodis subsegüents d'aquesta història ja només servien per a reforçar la línia d'associació entre l'Estat i els grans productors, amb el nou actor del complex militar, i en un sistema de negociació col·lectiva que anava sedimentant guanys molt petits per als treballadors. Amb tot, també es facilitava l'acceptació dels "fets econòmics naturals" i de la nova fase política d'atomització del consentiment (Davis, 1999: 112).

5.6 - Conclusions

Als EE.UU. va poder formar-se un capital d'unes dimensions enormes, cosa que es traduïa en un enorme poder polític a la societat, el qual donava lloc a una gran capacitat de reformular institucions i relacions socials. Així, amb el sorgiment dels grans capitalistes i el seu poder gegantí necessàriament s'arribaria a una col·lisió amb la perspectiva dels petits propietaris, encara resistents a les nocions de lliure competició per a omplir de significats el seu propi ideal democràtic.

Aquestes perquisicions i intents de recreació institucional es podrien anomenar "el dilema propietari". Així es caracteritza aquella línia d'interpretacions i creacions institucionals que seguia considerant els propietaris el nòdul fonamental del sistema polític, on calia resoldre la fórmula d'una cohabitació entre els petits i els grans propietaris. Aquest va ser el dilema

---

⁴⁶¹ Afirma Dubofsky que el 1890 ni tan sols una majoria al Congrés volia afirmar els usos contra el treball de la *Sherman Act*, però no haurien tingut "coratge" per a bloquejar aquest moviment (Dubofsky, 1999: 25). Cal entendre que els congressistes eren receptius – a contracor de la seva pròpia moralitat – a l'entramat d'interessos més forts que hi havia al darrera de les seves figures parlamentàries.

que va permetre l'ocultació i el menyspreu de la línia de teorització i construcció institucional de la democràcia popular universalista i la naturalització del model social del capitalisme.

Formant la producció una àrea on s'havia naturalitzat el capitalisme i blindada a la ingerència democràtica, cada cop més parts de la vida social van anar privatitzant-se i regimentant-se per l'autoritat exclusivista dels propietaris. Això va provocar que l'espai més important per a definir la forma global de la societat fos el sector privatitzat i no pas un espai públic empetit i menyspreat. Per això a la definició de la modernització del país s'assumia la necessitat d'un favor al gran capital, que així es definia com l'agència essencial per a la producció i l'estabilitat general de la societat. Amb tot, es va poder construir un nou marc legal productiu, contemplant l'existència legítima de grans corporacions, de la propietat mòbil – que vehiculava el nou poder d'apropiació del capital – i de l'estructura financera nacional centralitzada. Aquests són els elements que encarnaven el formidable poder polític dels capitalistes a la societat, els que van haver d'afirmar-se en un llarg procés essencialment conflictiu.

Alhora, el moviment obrer, reconceptualitzat a partir del contacte amb el procés de proletarització imparable, va ser deixat de banda en el debat social. Ja en les categories tradicionals el treball era representat com la força productiva més rasa, fins al punt que l'ideal era defugir-la per a assolir la categoria de propietari. De sobte, els treballadors es van trobar que la condició de propietari quedava fora del seu l'abast, que el seu estatus no comportava cap privilegi i que necessitaven construir-se a corre-cuita instruments per a l'activisme. Però, des d'aquí, els treballadors també van experimentar moltes dificultats en reivindicar la seva condició, en un context on el nòdul fonamental del sistema polític eren els propietaris i no pas els ciutadans. Aquests també eren trets de la tradició que van condicionar de manera important el conflicte polític i els processos que va portar a la naturalització del capitalisme.

Els treballadors van poder comprovar que amb la implantació dels elements institucionals capitalistes havien obtingut uns beneficis econòmics residuals a canvi de veure buidada per dins la seva estructura de drets polítics heretats, els quals passaven a veure's condicionats pel criteri dels empleadors. Aquest va ser un procés que finalitzà amb el New Deal de Roosevelt, en què s'oferia una estructura de cobertures a la força de treball, un cop ja s'havia assegurat la legitimitat del capitalisme corporatiu i calia una integració estable de la força de treball al sistema per a posar en marxa una gran producció de guerra.

Finalment, els grans capitalistes van esdevenir els agents fonamentals per a decidir sobre les normes socials, les lleis i la mateixa forma de les institucions. Aquest seria l'element indispensable per a la seva hegemonia i la reproducció d'aquesta, una dinàmica de decisió política que portava a una anul·lació de l'ideal democràtic.

Amb les grans mutacions que varen donar entrada a la modernitat també es va reforçar el cànon cultural a les relacions que afectaven els estrats populars, imposant un marc de competitivitat anticooperadora i de guerra social. A més, això generava una tendència a la destrucció constant de tot element de solidaritat entre els obrers, una anul·lació de les seves capacitats de constituir-se en classe-per-a-sí i una inhabilitació a la recreació d'instruments per a una lluita política efectiva. Sota la nova jerarquia, el ciutadà autònom que havia estat la base de l'escenari igualitari quedava totalment menyspreat. El seu rol vigilant de l'entorn quedava neutralitzat a un context on es donava prioritat a la voluntat de les grans corporacions. Així, la seva capacitat de judici moral es tornava irrellevant, sense una capacitat d'impacte significatiu a l'entorn.

El gran poder assolit pels capitalistes tenia unes implicacions directes sobre la forma de la societat i la democràcia moderna. El que determina la intensitat de la modernització a un país és el favor i les facilitats que es presenten al repertori de privatització i expropiació per a generar un gran capital. Aquesta és la promesa plantejada per la modernitat segrestada per les definicions del capitalisme, on l'horitzó de la Il·lustració, de la societat autoconscient i de valors humanistes, queda desautoritzat pel requisit previ de facilitar l'acumulació dels capitalistes.

VI - LA GRAN TRANSFORMACIÓ EN CONTRA DE LA DEMOCRÀCIA POPULAR

Síntesi del capítol

Aquest treball arrencava de l'apreciació de J.M. Blum de què als Estats Units d'Amèrica va produir-se una de les inversions més curioses de la història del pensament polític: "l'home va passar a ser l'home econòmic, la democràcia es va identificar amb el capitalisme, la llibertat, amb la propietat i el seu ús, la igualtat amb l'oportunitat de lucrar-se, i el progrés, amb la transformació econòmica i l'acumulació de capital" (Dahl, 2002: 67). Aquest trànsit es va produir a partir de les institucions de propietat.

El resultat de l'experiència històrica dels EE.UU. ha brindat el principal model de democràcia al context occidental, i fins més enllà. Però s'ha pogut observar amb cert detall que el que va caracteritzar el procés d'assimilació entre capitalisme i democràcia va ser el conflicte i la limitació dialèctica del primer cap a la segona.

Un aspecte important de la inhabilitació de la democràcia popular a la modernitat té a veure amb l'ascens del projecte del liberalisme. La idea de l'autoregulació del mercat es planteja com un intent de transcendència de la dinàmica política tradicional. En altres paraules, el projecte del liberalisme representava un posicionament polític encarat a l'objectiu de solucionar el particular maldecap que significava l'horitzó democràtic. Així, la imposició del *telos* liberal al context occidental modernitzat representa un sofisticat repertori de neutralització de les perspectives del govern popular.

La croada liberal va aparèixer als segles XIX i XX amb un necessari caràcter transnacional. El moviment liberal va prendre rellevància a partir de l'elaboració teòrica amb seu a Europa en interacció amb l'experiència pràctica dels EE.UU., com una justificació política de l'ascens dels grans cúmuls de capital. A més, la croada liberal plantejava a les elits capitalistes nacionals la necessitat d'una coordinació al nivell internacional. En això destaca el paper dels EE.UU., que ja no representarien la més gran anomalia quant a experimentació amb les institucions de propietat i l'escenari més incert per al capitalisme, sinó la societat amb la producció més ultradinàmica per fer de punta de llança a la promoció del capitalisme transnacional *à la* liberal.

Aquests episodis històrics permeten comprovar que el gran repte per a la formació d'un equilibri estructural i un ordre dins la societat modernitzada és l'oposició entre la democràcia popular i el capitalisme. Democràcia i capitalisme encarnen esquemes d'institucions i relacions socials que resulten incompatibles entre sí. Per això, la presentació d'una imbricació entre els dos representa una expressió de la persistència de la particular tensió dialèctica característica de la tradició institucional d'occident. En aquest sentit, l'estudi històric dels EE.UU. és primordial per entendre els repertoris implicats per a formar una modernitat blindada a la democràcia popular radical. A partir de la història dels EE.UU. es genera una experiència de creació institucional i una legitimitat per als capitalistes; un poder a la societat que necessàriament ocupa l'espai de la democràcia i la redueix a la intranscendència. El camí que portà a aquesta situació passa històricament per unes particulars institucions de propietat, a les quals va prendre lloc la tensió dialèctica en què s'habilitava alhora l'autonomia popular com a precondition de la democràcia i també l'autonomia propietària com a precondition del capitalisme.

Índex del capítol

6.1 - L'impacte de la “gran transformació” a la modernitat capitalista (p. 400)

6.1.1 - El llarg camí històric fins a l'eclosió del projecte liberal

La tangent històrica democràtica i el projecte del liberalisme · Les arrels profundes del dilema polític en la fundació de la modernitat · La recepció dels dilemes profunds de la branca civilitzadora occidental als EE.UU. · El telos liberal i el punt feble del socialisme estadunidenc · L'Estat i el telos liberal · La inversió de significats democràtics

6.1.2 - L'ingrés al sistema de relacions internacionals liberals i la incoació cap a la “gran transformació”

Les exigències de la nova època i el naixement de la croada liberal · La coordinació transnacional del projecte liberal i el paper del diner · El projecte del liberalisme i les alternatives al mercat autoregulat · El signe del llarg trànsit dels EE.UU. des de la democràcia fins el capitalisme · El capitalisme com a nova transcendència de la dialèctica constitutiva de la societat

6.2 - La transcendència del cas històric dels EE.UU. per al model de modernitat occidental (p. 419)

6.2.1 - El repte històric plantejat per la societat dels EE.UU.

Desfent l'ortodòxia interpretativa al voltant de la naturalització del capitalisme · La transcendència de la cabdal contradicció sistèmica: el xoc entre propietat i democràcia · La necessària autoritat abstracta i contrademocràtica dels propietaris

6.2.2 - Les particulars solucions de la modernitat estadunidenca

La dilució del projecte democràtic i l'erigiment del poder capitalista: dues cares de la mateixa moneda · Els repertoris institucionalitzats d'evitació de la democràcia · La societat de mercat com a gran solució a l'amenaça de la democràcia

6.2.3 - L'impacte constitutiu de la gran transformació

El significat transhistòric de la neutralització de la democràcia als EE.UU. · El paradís fundacional perdut i les rèmores instal·lades a la cultura · El nou poder capitalista desfermat a la civilització

6.2.4 - El paper dialèctic de la propietat

La propietat com a “finestra històrica” per a la realització de la democràcia · Les condicions de realització de la democràcia

6.3 – Conclusions (p. 437)

6.1 - L'impacte de la “gran transformació” a la modernitat capitalista

6.1.1 - El llarg camí històric fins a l'eclosió del projecte liberal.

La tangent històrica democràtica i el projecte del liberalisme

El llarg argument històric d'aquest estudi té per objectiu explicar la inversió dels significats democràtics que pren lloc al trànsit a la modernitat occidental.

Al pensament polític i al camp de l'experimentació institucional a occident existeixen una sèrie de trets que varen fer possible, a l'escenari clàssic, l'obertura d'un horitzó per a l'autopropietat ciutadana que ja no es podria esborrar de la memòria (Wood, 2011). De fet, aquest ideal arribaria a reeditar-se als EE.UU. per la via del desenvolupament dels drets i les institucions de cobertura de la propietat privada, erigida com a protecció respecte l'autoritat arbitrària dels monarques i els senyors feudals. Però en aquest cas l'ideal de l'autopropietat⁴⁶² va experimentar una reedició parcial, ja que no va arribar a recrear la profunditat substantiva de l'escenari de l'Atenes clàssica i tindria així uns efectes més limitats. A més, en el cas dels EE.UU., l'autopropietat ciutadana es va formar per una sèrie d'accidents històrics i ràpidament va ser qüestionada i atacada com un perill per a la realització de la modernització productiva (Palmer, 1965). En realitat, les pors cap a la democràcia popular van motivar tota una reacció a les elits per a reafirmar els drets de propietat. Per això els repertoris i institucions que es van generar als EE.UU. van comportar una protecció més sofisticada de l'autoritat exclusiva dels propietaris i una reafirmació de la seva hegemonia política a la societat.

Aquestes varen ser les principals constants que van definir la refundació del cànon del pensament polític occidental a la modernitat, en una radicalització dels drets dels propietaris que representa la base per al sorgiment del projecte polític del liberalisme.⁴⁶³ En això, cal veure els desenvolupaments de la democràcia i les institucions de propietat de la modernitat com a unitats interactives i de components dialèctics.

Les arrels profundes del dilema polític en la fundació de la modernitat

Va ser en el context de les idees gregues clàssiques, i concretament a la *polis* d'Atenes, on va obrir-se l'horitzó de la realització de l'autopropietat i l'autogovern. Allà es va donar lloc a la transgressora idea segons la qual tots els ciutadans de la *polis* posseïen inherentment les capacitats mentals necessàries per a participar al govern col·lectiu (Rosenberg, 2006). Aquests eren els fonaments del que es designa com la “tangent històrica democràtica”, en què la política es troba capacitada per a debatre sobre tota institució social al seu voltant amb l'objectiu de fer més lliure la ciutadania. Sota la tangent democràtica, el govern ha de

---

⁴⁶² Parlem d'aquest ideal pensant en els constituents que permetien recrear les cotes d'autonomia material, i des d'elles les de consciència, les quals es consideraven essencials per a sustentar el rol polític diferencial del ciutadà autònom a la tradició republicana.

⁴⁶³ En aquest punt haurem de fer un aclariment terminològic. Parlant de “capitalisme” generalment es fa referència a l'àmbit productiu; en dir “liberalisme” es farà més fàcilment referència al projecte polític ordenador que imposa l'autoregulació dels mercats com a principal criteri. I és aquest postulat el que produeix la confluència dels dos termes. Abans de la meitat del segle XIX aproximadament el del capitalisme seria un impuls reordenador de la producció i de la societat essencialment experimental, però a partir de llavors el capitalisme que maldà per a fer-se hegemònic i el que es va arribar a conèixer, com a projecte o vector inacabat, és el “capitalisme *à la liberal*”. No pot existir un “capitalisme natural” en termes d'ordenació social; de fet, els únics que han defensat aquesta abstracció són precisament els defensors del projecte del liberalisme. Per això es parla del “projecte del capitalisme” com el dels defensors d'aquest capitalisme pur, tecnocràtic i deshumanitzat, el que s'acabaria definint a partir de 1830 com el del liberalisme.

ser capaç de qüestionar la pròpia tradició i obrir-se a una dinàmica constant cap a l'autoperfecció normativa.

Posteriorment, a Roma es van recollir alguns dels desenvolupaments ideològics i institucionals grecs, però afirmant un èmfasi indiscutible en l'autoritat social d'aquells ciutadans que fossin propietaris, a més de de sí mateixos, de tot un seguit d'elements productius (Rosenberg, 2006). Així, a Roma es va afirmar un ordre de propietaris, superposant-lo a l'associació de ciutadans, el qual va acabar desembocant en la constitució d'un aparell imperial organitzat en una gradació jeràrquica a partir del volum familiar de les propietats. Amb l'estructura de l'imperi va quedar definit l'esquelet dels futurs esquemes d'organització feudal d'Europa occidental.

La piràmide propietària dels romans, que entronitzava els senyors feudals, va contribuir a anar definint els nous nòduls de l'esquema paternal monàrquic en què el rei, com a senyor feudal màxim, s'erigia com a responsable de tots els seus súbdits. Aquest era un model que va anar definint una tendència cap a la centralització en unitats nacionals, per generar una autoritat capaç de neutralitzar els moviments populars que reivindicaven algun projecte de democràcia directa (Federici, 2004: 54). El model monàrquic nacional pot ser definit com la gran branca dels desenvolupaments institucionals europeus continentals. En la tendència institucional cap a l'absolutisme monàrquic, l'exemple més nítid i explicatiu és el de França, on l'Estat va arribar a dotar-se d'un aparell d'autoritat homogènia més sofisticat.

La gran desviació respecte a aquesta branca principal dels desenvolupaments socials regionals va aparèixer a Anglaterra (Wood, 1995). Allà es va implicar el debat sobre el iusnaturalisme com una reivindicació d'uns drets d'ús exclusius sobre les propietats terrenals que no havien de ser interferits per altres consideracions sobre la font de l'autoritat social.⁴⁶⁴ Així es va definir un pas més enllà la noció de la llibertat en base a la propietat, per tal de començar a circumval·lar la dels monarques i aristòcrates. A Anglaterra van confluïr el debat sobre el iusnaturalisme i un àmbit de relacions polítiques on el monarca era més dependent del *partnership* amb l'aristocràcia propietària, per a recalcar un marge d'atribucions d'autoritat per als segons. Per tant, el que va resultar diferencial a aquest context va ser l'assimilació d'unes atribucions d'autoritat autònomes per la condició de propietari. Això va donar peu a un principi ordenador diferent de la societat, el qual va acabar servint per a superar l'estadi de civilització medieval i la seva tensió característica.

Des de les arcanes pressions i desenvolupaments del iusnaturalisme, al context feudal també va anar aflorant el supòsit de què totes les persones havien de ser dipositàries d'uns drets per aquesta simple condició. Això va alimentar els esclats de revoltes socials, que a les alçades del segle XV havien arribat a crear un clima d'incertesa a les classes dirigents.⁴⁶⁵ La dinàmica del conflicte amenaçava amb fer-se recurrent en la divisòria que enfrontava els estrats populars amb els aristòcrates, identificant-los amb la font de l'explotació social.

---

⁴⁶⁴ El debat sobre el iusnaturalisme, com es dicia al punt 2.1.2 d'aquesta tesi, resultava un reflex de la tensió dialèctica característica de l'escenari occidental. Mitjançant la idea dels drets naturals es podia arribar a la consideració que hi havia un dret a l'existència de tots els humans, però també es podia pensar que, existint uns drets inalienables a totes les persones, la ordenació d'aquests en aplecs socials exigia un principi autoritari. Així, s'explicava la necessitat d'un Estat i un monarca a la societat. Així, els propietaris anglesos van implicar la idea d'uns drets inalienables per arrencar una porció de poder al monarca, per la via de reafirmar els seus drets exclusius sobre les propietats.

⁴⁶⁵ Un exemple va ser la insurrecció de Thomas Muntzer, en el context en què la pesta havia produït un sobtat increment relatiu del poder dels treballadors i els camperols s'aixecaven reclamant la recreació de l'Estat íntegre per a la realització del dret natural absolut (Domènech, 2002: 72).

Les dinàmiques de canvi que van confluïr a Anglaterra sens dubte representaven una resposta mediada als problemes que mostrava el model feudal monàrquic. A Anglaterra, l'afirmació d'un nou ordre relacional es va realitzar a partir del poder individual exclusiu dels propietaris. El trànsit va representar el desplegament d'un conflicte amb l'esquema d'autoritat monàrquic. Però l'oposició entre propietaris i aristocràcia monàrquica representava una competència de models d'ordenació social que tenien en comú el requeriment de neutralitzar les aspiracions del poble ras a la democràcia (Federici, 2004; Morgan, 2006). Això demostrava la presència d'un vector de conflicte persistent a l'escenari occidental com a motor dialèctic dels canvis.

La recepció dels dilemes profunds de la branca civilitzadora occidental als EE.UU.

Als EE.UU. van ser trasplantades les innovacions institucionals angleses i també els seus elements dialèctics. Els EE.UU. formaven un país de nova planta en què, per les característiques inexcusables a la població, el camí de les institucions comunalistes s'identificava amb les imposicions monàrquiques i retrògrades. Així, el context americà havia de ser allà on per la pròpia herència s'afirmaria amb major fluïdesa el nou poder dels propietaris.

Però aquesta herència va anar a trasplantar-se a un context que relacionalment era molt diferent al d'Anglaterra. Als EE.UU. els estrats dels petits propietaris van trobar-se a les mans un poder social, en termes relacionals, que quedava magnificat en un context sense la xarxa d'autoritat feudal. Així, el poble prenia un control inesperat sobre la política i l'espai públic. Alhora, aquest poder bloquejava la possibilitat d'estructurar una classe avantatjada, amb una autoritat reconeguda i que així imprimís un caràcter directiu a l'ordenament social en la imatge del vell continent. Aquesta va ser la capacitat que el poble dels EE.UU. va trobar-se a les mans per una sèrie d'accidents i que va portar a identificar altre cop el seu sistema polític com una "democràcia" (Palmer, 1965, 1989).

L'entrada en escena de la democràcia a Amèrica s'explica per l'error de càlcul relacional dels promotors de l'autoritat colonial. D'aquest error fundacional en va sorgir la divergència que encarnava al gran poder social en mans de la majoria de la població. El poble dels EE.UU. va trobar en les atribucions exclusives dels propietaris allò que feia falta per procurar-se els materials bàsics per a la subsistència i per a la independència de judici polític. A més, va trobar-se que les grans quantitats de terres permetien distribuir-les de manera igualitària, amb el que s'estabilitzava un escenari en què el poder social tendia a repartir-se. Això és el que va definir una necessitat urgent per un contraprojecte a les classes dirigents. En aquest procés es van anar definint els repertoris institucionals d'integració de les masses treballadores a un sistema jeràrquic, les quals precisament s'havien fet reticents a acceptar el tipus d'autoritat imposada per una classe aristocràtica com era la dels nous capitalistes (Federici, 2004). Aquest va ser el gran repte per certes elits dels EE.UU.

El telos liberal i el punt feble del socialisme estadunidenc

El dilema civilitzador que s'expressava als EE.UU. a través de la tradició dels propietaris es concretava en si aquest país hauria d'albergar un model de societat semblant a Anglaterra o bé si l'equilibri relacional entre els petits propietaris conduiria a reedicions més intenses de l'ideal democràtic. Aquest seria un dilema que també s'acabaria resolent per les grans atribucions de poder dels propietaris, en confluència amb les debilitats que experimentava el socialisme o una perspectiva democràtica universalista. Aquestes dues circumstàncies van donar forma poderosament a la societat moderna sorgida als EE.UU,

fent fútil per desposseïció la figura del petit propietari connectat a les atribucions democràtiques. Amb això, la reivindicació de la democràcia als EE.UU. acabaria trobant-se amb la necessitat d'assimilar-se a una posició universalista com la d'Europa, en què els drets democràtics es reivindicaven a partir de la desposseïció de partida i del treball.

Però la perspectiva de la reivindicació de drets a partir del treball també va experimentar moltes dificultats al context que s'havia fundat sobre els drets dels propietaris. En això, cal tenir en compte el pòsit de teleologia classista que imposa el cànon i que es consuma en el moviment liberal. Els EE.UU. es concebien com la societat en perpetu estat d'autoreforma i sofisticació, fins arribats a la institucionalització de l'equilibri asimètric del New Deal. D'altra banda, com recalca Mike Davis, a la seva obra *Prisoners of the American Dream* (1999), el que això oculta no és altra cosa que la unidireccionalitat de la lluita de classes i la reproducció d'una pauta de dominació unilateral. Sota aquest prisma, l'autor es pregunta el perquè de la debilitat del socialisme als EE.UU. i, més enllà, també del treball i de la democràcia.

Per començar, al cas dels EE.UU. cal comptar l'existència d'un estrat social mobilitzat pel pensament capitalista hegemònic, però alhora actuant com certa frontissa de contacte amb el món del treball. Un element de contacte que des del principi va complicar la construcció d'un univers simbòlic del treball que fos autònom del món dels propietaris, que sempre feia tendir cap a aquest univers, dificultant la solidaritat obrera. Això va fer que no resultés fàcil la lectura dels alineaments de classe, en un país que va veure la formació del primer partit obrer de la història i que tot i això va experimentar tanta discontinuïtat en la mobilització per una institucionalització alternativa (Davis, 1999: 3).

Des de la guerra civil, l'hegemonia capitalista va mantenir un poder més cohesionat que a cap altre lloc i això entre uns nivells d'insurrecció obrera molt considerables. Però l'esperit de contestació estava conduït per versions immadures de la consciència obrera. Sense feudalisme, en l'hegemonia del pensament lockeà interpretat en clau liberal i amb la vàlvula d'escapament de les contradiccions de classe que representava la frontera, la societat va poder existir primer en un consens sobre la seva finalitat ulterior. Després va produir-se una consolidació de la consideració asimètrica de la importància social del capital i del treball, que també va comportar l'estructuració de diferents nivells de consciència de classe i cohesió interna als respectius grups socials. Això, sumat als efectes acumulatius de les derrotes del moviment obrer en els intents de corregir aquesta descompensació, va produir uns efectes de retirada de la construcció obrera autònoma, cosa que va desarmar les següents generacions del moviment (Davis, 1999: 7). Així, des de les dificultats per a assolir una autonomia organitzativa o cultural va aparèixer fàcilment la fragmentació, la desorganització i finalment la despolitització. De manera que l'únic que va quedar a disposició va ser el camí hegemònic de la revolució burgesa permanent.

Els miratges que patia la condició obrera i tota la confusió sobre ells i sobre els objectius de la mobilització s'han de relacionar amb les paradoxes de la democràcia fundacional. A les colònies s'havien trasplantat els fragments de les relacions de producció més innovadores del moment, en el mercantilisme, el puritanisme i el lockeanisme (Davis, 1999: 11). Alhora, les colònies van esdevenir el territori on la sobirania popular representava el marc de referència existent, el marc de significats que no es podien mitigar. Per als capitalistes, l'objectiu primerenc de la independència els va exigir col·laborar i enfortir el component democràtic. Per això l'alliberament burgès va haver de comptar amb la mobilització de les masses contra l'aristocràcia, però tenint cura de no arribar a consumir i institucionalitzar una democràcia popular més radical, tot i que calgués assumir institucions que resultarien inevitables, com el sufragi. Però allà on a

Europa es posarien en marxa algunes derives cap a les posicions jacobines, als EE.UU. només existia el corrent únic de la revolució democràtica burgesa.

El mateix procés de revolució als EE.UU. englobava la promoció nacional del capitalisme, que era l'objectiu primari de les classes detentadores del poder. Però l'escenari americà imposava certs factors desconeguts a la tradició europea. Per exemple, el poder popular s'erigia sobre l'absència d'una xarxa d'autoritat com la dels antics règims europeus, però això mateix va portar a què els artesans no es fessin autònoms políticament. Alhora, també es va fer més difícil que entre les elits patriòtiques es poguessin identificar els trets d'una nova aristocràcia en formació. Això va fer que en el moment clau de la revolució es mantingués momentàniament desactivat el clivatge original entre la propietat i la democràcia. Per tot, el moviment obrer també va acabar retenint una certa factura conservadora, en què la llibertat original es consideraria un regal de la tradició, de part de Locke i de Déu mateix (Davis, 1999: 13).

Entre els obstacles culturals al radicalisme democràtic cal comptar diversos mites. Un és el del mite del petit propietari, en què es barrejaven les categories conceptuals dels treballadors i els capitalistes, tots definits com a "productors". Un altre seria el de l'Estat, agent del desenvolupament capitalista, com a font de reforma i de la revolució perpètua. I un altre més provindria de la condició primerenca d'assoliment del sufragi universal. Tots junts van fer créixer la idea de l'excepcionalitat nacional dels EE.UU. Així, els ciutadans del compacte fundador devien tenir una impressió de què tots ells tenien un interès concret – *vested interest* – en l'existència del nou sistema polític (Davis, 1999: 14). On a Europa l'Estat ja es veia com a part constitutiva de les fonts de dominació, als EE.UU. s'incidia en l'acceptació de les crisis cícliques o en la creixent proletarització per línies ètniques i religioses. Va caldre esperar a l'època industrial per a sentir les primeres crides a l'universalisme obrer, quan ja quedava prou clar i patent el conflicte entre l'ètica dels *Equal Rights* i la concentració del poder econòmic. Llavors, va caldre un llarg període de temps per a comprovar amb quina intensitat la provisió original de sufragi estava resultant contrarestada per la dificultat estructural que trobaven les organitzacions obreres.

En els impediments detallats, el 1857 va succeir l'oportunitat no aprofitada d'unir les reivindicacions contra les dues formes d'esclavatge: la de *chattel* i la de salari. D'aquesta manera mai va ser construïda l'ala laboralista del partit de Lincoln, ni una tradició pròpia d'activisme democràtic revolucionari (Davis, 1999: 19-20). Així, els primers compassos de la industrialització van generar una divisió i fragmentació, enlloc d'exercir de força d'unió. Aquí haurien actuat tres forces centrípetes. Una seria la de la frontera urbana-industrial, en què les ciutats construïdes d'un dia per l'altre naixien sense xarxes comunitàries heretades.⁴⁶⁶ Una segona força de dispersió de la solidaritat obrera la formaria el nativisme. Des del moment en què la secularització no va ser un requeriment als EE.UU. per a assolir el liberalisme polític, la religió protestant es va poder fer constitutiva del nacionalisme. Per altra banda, per als catòlics quedava la perspectiva de l'aculturació cap a un capitalisme liberal, cap a l'òrbita del Partit Demòcrata i el *laissez faire*. El nou republicanisme es faria nativista i protestant i fins els treballadors republicans van protagonitzar més d'un moviment de recentralització cap al liderat dels seus propis amos i explotadors protestants, cap a l'idealitzat capitalisme emprenedor. Així, la ideologia del *free labor* sempre es va trobar contraposada als drets col·lectius, recolzant-se en el dret individual a escapar del règim del salari per la via de la mobilitat social ascendent

---

⁴⁶⁶ Fent que el model més estès de ciutat estadounidense fos el de Fall River, una ciutat definida per les funcions productives capitalistes, per sobre del de Lawrence, que encara mantenia una xarxa veïnal tradicional.

(Dubofsky, 1994: 4-5). Finalment, el racisme, com a tercera força centrípeta, va contribuir a definir els termes d'una "americanització" defensiva.

L'Estat i el telos liberal

L'Estat, lluny dels mites, va jugar un paper clau a l'hora de realitzar els moviments polítics d'afirmació del que s'acabaria definint com el projecte liberal. Els mites que intenten postular que l'Estat juga un paper neutre normalment ni se n'adonen de què aquest és un concepte en el buit; no pot existir un Estat "apolític".

Una de les funcions cabdals de l'Estat va ser la d'aconseguir neutralitzar a cada moment les potencialitats de radicalització democràtica. Això també englobava fer que el treball es trobés despolititzat, o fer-lo assumir la naturalitat del capitalisme. En certs moments, l'Estat també va mostrar l'actitud de no intervenir i deixar que el més fort experimentés amb plena llibertat amb el més feble. Això implica un reconeixement i un pronunciament a la lluita de classes. El rol polític de l'Estat també es demostra per l'acció de la judicatura, que sempre va fer allò just i suficient per a posar pals a les rodes al creixement de les organitzacions obreres, però que legitimava les transgressions dels propietaris. En el conflicte, la visió dels jutges invariablement estipulava que el poder privat coincidia amb l'interès general, mentre que el poder combinat dels treballadors constituïa una o altra forma de xantatge sobre la societat. De manera que eren jutges no escollits els que en molts casos determinaven la forma de les polítiques públiques.

A partir de la guerra civil, en els moments en què l'Estat va desviar-se de la seva suposada neutralitat, com en el cas de Theodore Roosevelt, l'únic que s'acabava concedint al treball era la seva inserció en algun esquema organicista, de termes més simbòlics que altra cosa, com en els feixismes europeus. Per a Roosevelt el propi Estat neutral resultava progressiu. L'Estat, en canvi, sí que va mantenir una postura manifestament activa en el moment del descobriment del paradigma de la guerra total moderna. La seva aplicació com a motor del desenvolupament va imposar la necessitat d'assolir un tipus de compromís diferent dels treballadors, més durable i patriòtic: més confiable per estar més disposat a acceptar uns beneficis residuals i per renunciar a la seva veu dins de la indústria (Dubofsky, 1994: 64).

El volum de membres dels sindicats va créixer fins els 5 milions el 1920. Però després de la vaga general de Seattle, en què s'havien trencat els llaços de la solidaritat obrera, i tota l'onada de repressió que es va llançar, els EE.UU. es demostraven altra vegada com l'escenari més reaccionari dels occidentals, amb un Estat "neutral" que es dedicava obertament a la destrucció d'organitzacions obreres. Per això, la forma de negociació col·lectiva que va sorgir al context va ser tremendament moderada, per no dir conservadora i esbiaixada cap a la naturalització del rol dels capitalistes. Però és que aquesta era l'única esperança que devia quedar a les ments dels propis treballadors.

El que també cal destacar és la paradoxa que existia a l'interior de la ideologia del *free labor*, d'integrar un respecte pel treball alhora que un respecte indissociable pel paper social del capital. Així, molts cops en sintonia amb la pròpia ideologia de la que també participaven els treballadors, el Tribunal Suprem va poder actuar com un guardià contra els avenços de les organitzacions del treball. El Tribunal Suprem va prendre decisions tan significatives en aquest sentit com aquelles que prohibien les organitzacions amb l'argument del bé dels propis treballadors, per a protegir-los dels seus propis excessos, de la vulneració de l'equilibri respectable decantat de la banda del capital.

Les institucions de l'Estat sempre van exercir com una força destructora de les organitzacions obreres per habilitar l'acció del capital i així es va arribar a transfigurar

radicalment l'escenari original de la societat. L'organització obrera sempre va representar un problema per al capitalisme. D'altra banda, amb l'entrada a la producció moderna es va produir un canvi de paradigma. Havent estat neutralitzades les reivindicacions obreres que tenien l'objectiu de reeditar algun tret de l'escenari igualitari original, el sistema va poder obrir-se a la integració d'organitzacions que ja no questionaven el nucli relacional del capitalisme o la preeminència directiva de les grans corporacions. Això demostra que l'encoratjament que es va fer a la dècada de 1930 de les organitzacions obreres responia al repte de fomentar la cooperació per tal d'habilitar una gran producció de guerra. Així, Franklin Roosevelt podia pronunciar la frase, en el seu missatge anual al Congrés, de què "ha arribat el temps de l'acció pel govern nacional. En pocs dies us enviaré unes recomanacions concretes [...] [que] cobriran els assumptes amplis de les assegurances contra l'atur i les pensions, els beneficis per als nens, de formació, per als impedits, per a les cures de maternitat i per a altres aspectes de la dependència i la malaltia, per als que començarem a posar un remei". Alhora, Roosevelt afirmava que havia arribat el temps d'alliberar la indústria dels banquers d'inversió, de controlar els preus i la producció per a l'interès nacional i per a fer créixer el poder adquisitiu de les masses (Dubofsky, 1994: 105).

De manera que la posició de Roosevelt només tindria sentit en un univers simbòlic i institucional en què s'hagués assumit un gran descrèdit de la democràcia en la seva vella definició. Al final, l'estructura de negociació col·lectiva que va imperar entre 1930 i 1960 va ser celebrada com la realització més efectiva possible de la democràcia industrial. Però la solució històrica que aquesta va aportar era la de fer de les qüestions aixecades pel treball un moviment canalitzat cap a l'autodisciplina i cap a un model de democràcia desvirtuat.

La deriva cap al conservadorisme explícitament antidemocràtic arribaria a ser ja molt palesa al final del primer terç del segle XX. Amb l'experiència de totes les insurreccions obreres des de la guerra civil, aquest conservadorisme va tenir també alguns components de la cultura de classe mitja, des del moment en què els predicadors evangelistes van perdre l'interès de les reformes pal·liatives i així es van anar acostant primer a la caritat i després al darwinisme. La prova d'aquest desequilibri seria, també, la palesa debilitat de les forces obreres, que va fer que les relacions "corporativistes" amb un Estat del tipus europeu no poguessin arrelar mai (Lichtenstein i Harris, 1996: 17).

El trànsit de l'aspiració a formes embrionàries de propietat col·lectiva, com en el cas del moviment cooperativista, cap a l'aspiració de la negociació col·lectiva, que implicava un sentit molt més estret, va arribar a definir la forma final de la democràcia en els termes d'allò que s'havia perdut. La negociació col·lectiva, s'emprava així com a manera de desplaçar el *locus* de les decisions transcendents lluny de qualsevol forma d'assemblea dels treballadors (Lichtenstein i Harris, 1996: 31). Llavors, la idea de la democràcia industrial hauria sorgit com un producte de les visions organicistes per a assolir una solució efectivament oposada al socialisme. Però, enlloc d'això, l'AFL va defensar fins el final que la negociació col·lectiva equivalia al millor exemple de participació il·lustrada, en què el treballador obtenia una adequada representació sobre l'espai públic.

El consens per la neutralitat de l'Estat reflectia precisament l'hegemonia i la ubiqüitat de la jerarquia social propietària, fins arribant a naturalitzar-la també. En suma, cal observar la manera en què la democràcia industrial va significar el gest de consumació de la derrota de les organitzacions del treball a favor de les classes propietàries. Alhora, aquesta també deixa veure la complicada posició de la reivindicació de drets universalistes a una societat fundada sobre les constants antidemocràtiques del cànon.

Encara i així, en els temps de la segona guerra mundial encara es van veure les vagues més voluminoses de la història dels EE.UU., però sense cap perspectiva d'assoliments perdurables. L'única pau possible era en els termes dels empleadors.

La inversió de significats democràtics

La definició operativa de la democràcia havia canviat molt en els anys transcorreguts des de la revolució. Però només el mer record del poder popular que s'havia viscut anys enrere feia posar histèrics els empleadors, perquè cada vegada que els obrers reivindicaven algun grau de control del procés del treball es deia que la societat sencera s'enfonsaria. Més encara, qualsevol obstacle a la consolidació del marc normatiu capitalista s'equiparava a una espècie de sabotatge a la civilització. Per tot això, cal certificar l'existència d'un llarg moviment de descrèdit de la democràcia popular autonomista de l'escenari original.

Un dels exemples de l'estat madurat del projecte antidemocràtic és el que discuteix Sven Beckert (2002) sobre un moviment per a contrarestar les institucions representatives a New York. L'abril de 1877, amb la primera onada de la pobresa deslligada al país, es va produir una reunió de grans contribuents de la ciutat de New York, la qual va donar a llum una proposta d'esmenes a la constitució estatal en termes obertament antidemocràtics, en contra del sufragi universal dels homes i proposant que el dret electiu quedés restringit als propietaris. Ja adverteix Beckert que aquest tipus de posicions no eren ni molt menys infreqüents a la *Gilded Age*. L'esperit comú a totes elles era el de voler desfer-se dels molestos controls democràtics de la gent corrent, els mateixos que feien inviable un govern eficient per a l'ecologia dels negocis (Beckert, 2002: 117). Així, el que discuteix Beckert seria un cas representatiu d'una tendència més àmplia, de retirada de les simbologies democràtiques a partir de la dècada de 1870. Això, alhora, formava part de la tendència experimentada durant tota la història del país, en què la democràcia hauria de ser contínuament renegociada amb les elits capitalistes (Beckert, 2002: 122).

L'elit de l'*Empire State* formava un grup conscient de la seva diferència i mostrava una unitat d'acció també característica. La retirada dels significats democràtics va començar amb mobilitzacions de les elits que veien la república a punt de ser desfondada pel barbarisme. Però a aquestes elits no els va caldre un atac contra la dimensió institucional del sistema, que ja es trobava sota la seva hegemonia, sinó contra la dimensió participativa de la gent corrent. Per a tots aquests homes triomfadors, orgullosos i segurs de sí mateixos, la democràcia es veuria com un anacronisme ridícul.

La batalla antidemocràtica de les elits va començar per un intent d'eliminar el dret dels pobres de votar a les eleccions municipals. Les ciutats formaven la dimensió més propera, més local, de la geografia política i per tant eren vistes, amb raó, com una arena per a les freqüents insurreccions democràtiques, les quals podien arribar a recórrer a l'acció directa. Per a fer front a això es va organitzar el moviment de la reforma de les administracions de les ciutats a partir de 1880. Alhora, sota la regimentació del mercat capitalista les ciutats representaven els centres neuràlgics de la interconnectivitat, encarnaven els propis mercats com a concreció institucional i així l'emplaçament més valuós de la geografia capitalista. Per això, per als plans de les elits fins dos terços dels pobladors, aquells que no contribuïen o contribuïen de manera residual, haurien de perdre el dret a vot, perquè caldria entendre que el seu interès sobre la ciutat no era prou gran i no contribuïa prou al valor comunitari. De manera que els assumptes públics de New York haurien de ser determinats pels grans homes dinamitzadors, en el que resultava una reconcepció revolucionària per a evitar fins i tot el tipus de joc electoral que s'havia establert i que ja s'havia vist que tampoc desallotjava les elits dels llocs de control dels afers socials.

La voluntat d'eliminar el sufragi provenia directament de l'estat d'insurrecció popular contra els efectes perversos del capitalisme i va arrencar en el moment exacte en què començà a perdre vigència el mite de què la natura única de les institucions estadounidenques portaria a una evitació permanent de la part més crua del conflicte. La reacció va durar fins el moment de la consolidació de la modernitat, en què aquest mite podia ser reviscolat. Però en el seu primer impuls el moviment de les elits pretenia reduir el paper de l'Estat, rebaixar les taxes i reduir la democràcia. I, més en concret, pretenia fer treure de les mans del poble l'atribució per a decidir en assumptes de reformes monetàries. Potser el sufragi no cauria en aquesta escomesa, però algunes parts del seu programa sí que van acabar fetes realitat. Amb tot, les elits feien un moviment de prendre distància amb les posicions universalistes de la Il·lustració, de l'Estat com a guardià d'un ordre compartit i del *free labor* (Beckert, 2002: 133). A partir de llavors es trobarien més a prop dels drets de propietat, de la jerarquia i de la superioritat racial.

Per formar aquesta tendència cal comptar l'existència d'un ventall de diversos processos actius. Entre ells hi hauria la reorganització ideològica i cultural, la proletarització, la polarització social, el conflicte al lloc de treball i la crisi. La nova constitució de New York havia de respondre a tots ells establint una comunitat política sense partits, on els homes intel·ligents i milionaris tinguessin un poder fulminant de veto. El *New York Times* va sumar-se al moviment afirmant que la gent tenia dret a un bon govern, no a una participació en ell (Beckert, 2002: 137).

Per tal de limitar el poder de les masses calia que els grans propietaris de la ciutat formessin una comunitat política, un govern dirigit als negocis i conduït pels homes de negocis, on l'espai públic prenia el nou significat que li atorgava la jerarquització valorativa del capital. S'afirmava que en contra d'aquest govern virtuós el sufragi universal només conduïa cap al comunisme, les confiscacions i la bancarrota. Per tant, calia reivindicar el principi de *no representation without taxation*, que representava una inversió dels termes de la revolució, en un eslògan tan curiós com revelador.

L'altre cas que resulta revelador de la història negra del país de la democràcia parla de la pròpia ambivalència valorativa de la burgesia, que no es trobava confortable entre els significats democràtics des dels mateixos temps de la revolució. Els fets no deixaran de constituir una anècdota, però que parla d'un fenomen prou singular. El 1934 es va produir un intent fallit de cop d'estat contra Franklin Roosevelt, el qual va ser planificat per certs líders empresarials que pretenien oferir una alternativa a "l'odi entre classes que s'atiava des de la Casa Blanca" (Bakan, 2009). Aquests empresaris també miraven amb bons ulls els assoliments quant a ordre social dels feixismes europeus. La simple insinuació de Roosevelt d'organitzar una certa dosis de protecció de l'individu contra els efectes perversos de la llibertat corporativa va portar a la reacció visceral d'eliminar d'una vegada per totes la democràcia, una iniciativa que va ser defensada com si fos un pla viable de negocis.

Però el pla se'n va anar en orris per la poca eficiència dels seus conductors. Els emissaris de la conspiradora American Liberty League van acordar que el que havia de ser l'artífex del seu cop militar era el famós General Smedley Butler. Cosa que constituïa un error de cap a cap, ja que el vell general es trobava profundament fastiguejat per totes les guerres en què ja havia participat i on havia vist morir soldats pels beneficis de les grans corporacions.

Amb tot, el que cal retenir és la no ocasionalitat del qüestionament que rebia la democràcia, al país que deia tenir-ne els fonaments més sòlids de tots, al país de la revolució burgesa no qüestionada i permanent. En aquell moment, la famosa revista

Fortune enaltia les virtuts del feixisme (Bakan, 2009: 101). Alhora les corporacions assumien el control dels sindicats, com Hitler i Mussolini, els grans industrials com Prescott Bush feien negocis amb l'Alemanya nazi, però al final resultava que era Franklin Roosevelt el que rebia acusacions de traïr la nació.

En aquests exemples trobem el reflex de la reflexió de Blum de què “la democràcia es va identificar amb el capitalisme, la llibertat, amb la propietat i el seu ús, la igualtat amb l'oportunitat de lucrar-se, i el progrés, amb la transformació econòmica i l'acumulació de capital” (Dahl, 2002: 67). Els exemples deixen veure com la democràcia assimilada al capitalisme representava una opció política per una societat jeràrquica i amb una direcció fonamentalment oligàrquica i autoritària. La vella democràcia popular autonomista representava l'antitesi d'aquest requisit.

Així es pot veure com l'àmbit de la democràcia, que havia significat el repartiment del poder per a formar un equilibri polític igualitari, va acabar assimilat al judici de què l'únic àmbit de la llibertat era a la dimensió privada, a la capacitat d'apropiar i monopolitzar per al propi ús porcions dels espais comuns a la societat. La radicalització dels drets individuals dels propietaris és el que va servir, precisament, per a neutralitzar la possibilitat que aquests mateixos drets portessin a la institucionalització de l'equilibri igualitari.

Tot junt ha de servir de primer indicador de síntesi sobre el llarg trànsit de la democràcia, des de les seves atribucions autonomistes, fins a generar-se unes defenses actives que serien les més sofisticades de la història.

6.1.2 - L'ingrés al sistema de relacions internacionals liberals i la incoació cap a la “gran transformació”

Les exigències de la nova època i el naixement de la croada liberal

L'obra de Karl Polanyi, *La gran transformació* (1989), resulta cabdal per a la comprensió del fonamental projecte de coordinació capitalista en el pla internacional. Polanyi comença fixant-se en el llarg període sense grans conflagracions que va donar-se a occident entre 1815 i 1914. Aquest període va ser resultat d'un cert equilibri entre les grans potències. El 1815 es va produir l'entrada a l'època en què el comerç pacífic es dibuixava com un objectiu d'interès universal. No ho era pas la “llibertat”, caldria notar, sinó la pau que habilitaria aquest comerç. Així, la llibertat que finalment va ser recreada es trobava constrenyida per aquest requisit canònic de definir-se en el prisma d'una casta propietària. Així es va produir la pugna entre “un càrtel de sobirans contra els bàrbars patriotes” (Polanyi, 1989: 31).

El factor anònim per a teixir els rudiments de l'entesa entre els comerciants va ser l'*haute finance* dels Rothschild i aquest nivell d'ineludible cooperació entre grans capitalistes (Polanyi, 1989: 38). El sistema del concert europeu es va erigir sobre les sobiranes nacionals, protegides pel mecanisme de la guerra. El patró or – al que els EE.UU. es sumarien amb els fets del “Crim del 73” – esdevenia el mitjà comú per a les relacions, el qual també va donar pas a l'època del proteccionisme i el colonialisme. Aquest rol de coordinació de l'or, de transmissió de l'autoritat del capital, els sistemes democràtics van trigar més a veure'l i per això van deixar de reaccionar en contra (Polanyi, 1989: 51). El sistema internacional de crèdit resultava elàstic i transmetia les tensions internacionalment. Així, la moneda esdevenia l'eix de les polítiques nacionals i el patró or anava consolidant-se com el dogma de fe que servia per a tancar files al voltant del compacte i del model social: els propietaris tenien un valor segur per a fer valer les relacions contractuals i els socialistes l'apreciaven perquè consideraven que en l'or també s'hi resumia el valor del

treball. De manera que les constants del sistema van arribar a naturalitzar-se i aquest seria un pas cabdal en el trànsit que aconseguiria fer prioritaris els requeriments productius capitalistes a la societat.

El concepte de la “gran transformació” destaca la transcendència dels canvis fonamentals a les institucions socials tradicionals. En aquest gran trànsit els economistes actuaven pressuposant canvis encara inexistents, en una clara opció de dimensions polítiques (Polanyi, 1989: 76). Això destaca també l'esperit de transgressió respecte tota època passada amb la que el capitalisme va aconseguir assimilar-se a la modernitat, a plantejar-se com l'única opció viable davant del barbarisme. Però en èpoques passades els Tudor i els Stuart havien dictat lleis contra les *enclosures*, fent servir el principi de què era il·legítim lucrar-se de la terra que representava un sustentament bàsic per a la gent. El trànsit d'incloure la terra i el treball com a mecanismes de mercat va representar posar aquests elements bàsics per a la reproducció material sota una nova forma d'autoritat.

A Speenhamland el reforçament dels codis Tudor havia provocat el bloqueig de la formació d'un mercat de treball i la baixada dels salaris. Les interpretacions que intentaven intercedir entre l'autoritat del mercat arrelaven a l'apel·latiu moral de posar davant de tot el dret a viure de la gent, el qual representava un problema d'ordre tècnic per al mercat, que per a imposar-se com a sistema precisament necessitava evitar la vigència pràctica d'aquesta norma. Polanyi fa notar com una estratègia com la de Speenhamland el 1795 representava ancorar-se a l'estatisme, per a no deixar funcionar els mecanismes de provisió del mercat a plena potència i per a acabar “morint de fred”. Aquest era el segle de la confusió i les dificultats interpretatives als obrers, en què una mesura com la de llei de les 10 hores de feina promoguda per Disraeli era celebrada fins per Marx, quan havia estat obra de “reaccionaris il·lustrats” (Polanyi, 1989: 271).

Però, un punt més enllà, en trencar-se la resistència en el passat es va desfermar la proletarització i les classes dirigents van renunciar a la responsabilitat social. Llavors seria el moment de l'esperit naturalitzador, que als EE.UU. ja existia, barrejat amb el de la democràcia. Llavors els quàquers, en la seva vis humanista, es mostrarien a favor d'implantar borses de treball i d'ampliar el mercat per a integrar els desclassats. Era un moment de tal trasbals i d'absència d'alternatives organitzatives que pensadors tan diferents com Owen i Bentham van arribar a proposar solucions molt similars entre sí. Amb el tipus de dilema irresoluble que formaven els estralls de la implantació del mercat, Malthus i Ricardo també van ser arrossegats a l'enfocament naturalitzador, lluny de l'humanista de Smith, el qual va acabar instrumentalitzat i buidat de continguts morals (Domènech, 2010). Les llavors de l'economia liberal sorgien d'aquest ambient, entre components paternalistes i mercantilistes i entre un paral·lelisme amb el funcionament de la natura, que matava al dèbil contínuament. Malthus i Ricardo van contribuir a establir el supòsit que per a escapar de la dependència de la natura els humans havien d'assumir el seu propi nivell de gana, per a recrear aquella nova frontera de confort general (Polanyi, 1989: 298).

Llavors va succeir-se un doble moviment: per a causar l'expansió del mercat autoregulat i alhora per la canalització d'aquest procés, per a portar-lo a evitar els efectes autodestructius. D'aquí va sorgir l'oposició entre liberals i proteccionistes; els quals s'oposaven, tos dos, a la democràcia. Així, arribats a la dècada de 1830, el liberalisme va entrar en escena “en actitud de croada”, amb els seus postulats utòpics derivats dels dogmes del *laissez faire* (Polanyi, 1989: 321). Aquests consistien a propugnar una tríada institucional, formada pel mercat de treball, el patró or i el lliure canvi internacional. Els tres components havien de combinar-se, ja que en cas de fallar-ne un es deshabilitava la

resta. Era quan funcionaven tots plegats que el sistema aconseguia generar la incoació a treballar o morir de fam. Però la conducta de classe no s'esgota a la dimensió econòmica i va caldre una aliança més àmplia per a fer valer aquest projecte ordenador des del començament; per a fer valer, en contra del sentit comú, el principi de què l'egoisme resultava legítim i benefactor. Aquest va ser un procés que va haver de ser implantant a sang tant a l'Índia colonial com als EE.UU.

L'època entre 1834 i 1914 va ser la dels perills per a la tríada d'elements essencials per al sistema liberal, sotmesa a les ingerències de proteccionistes com Lincoln, que procuraven per sobre de tot promoure la formació d'un capital nacional. Però entre els perills el projecte liberal va anar fent avenços. Aquesta va ser també l'època de la destrucció de totes les relacions socials de l'àmbit no contractual, amb el que de fet s'impedia l'organització espontània de les masses democràtiques. La classe obrera, perduda la seva resistència comunal feudal, acabaria desconeguda per a sí mateixa, inhabilitat tot el seu potencial associatiu i recreatiu lliure en posar-se en una situació de necessitar protecció ja des del principi. Diu Polanyi que l'exemple del conflicte cartista a Anglaterra indica que allà, el 1840, la democràcia era encara desconeguda, cosa que serveix per a deduir que el que es mirava d'assegurar primer de tot era el capitalisme liberal (Polanyi, 1989: 280). Així, a Anglaterra, recolzant-se a l'autoritat d'una classe dirigent més coherent, es va passar de l'antic règim a la protecció social més rapidament.

Amb tot, en aquesta època la divisió internacional del treball resultava un horitzó progressista i els agricultors actuaven com a element conservador i reaccionari, sent instrumentalitzats contra els tumults socials d'arrel urbana i contra les derives cap al bolxevisme.

La coordinació transnacional del projecte liberal i el paper del diner

La ciutat de Ginebra va constituir-se com el focus principal de difusió de les idees liberals, des d'on arribarien a Wilson i al seu impuls per a formar la Societat de Nacions (Polanyi, 1989: 434). Així es formava també l'esperit d'un nou concert, del que la Primera Guerra Mundial va desvetllar-ne els punts febles. En tot aquest període de maduració del projecte liberal, d'expansió de la producció i el comerç, no s'havia produït un augment corresponent de la massa monetària. Resulta difícil pensar que això no fos una jugada interessada dels grans banquers, que eren capaços de manipular qualsevol constant del mercat per a afavorir la seva acumulació de capital.

El diner era l'element tècnic amb què operava la transferència de propietats, de manera que el dilema es va establir al voltant del seu propòsit social. La moneda fiduciària dels governs, amb els seus usos comunitaris i polítics, normalment estava representada en el paper moneda, el qual amb aquests requisits no podria operar com una mercaderia en sí mateixa. Així, la moneda fiduciària no resultava versàtil per a inscriure's als canals internacionals de canvi. Però, d'altra banda, resultava indispensable per a intervenir a l'economia i al comerç interior. Igualment, resultaria impensable renunciar-hi i l'exemple estadunidenc mostra els recurrents problemes al voltant d'això. Però per als enginyers del nou ordre internacional calia prioritzar el comerç i un control coordinat de l'economia mundial a través de la moneda mercaderia. Així, els bancs centrals s'haurien interposat com a controls de les monedes fiduciàries, per tal d'ajudar a les empreses a assolir el llindar de l'exportació.

Però l'efecte interactiu dels bancs centrals va ser el de crear desorganització i onades enormes d'atur, que representaven l'altra cara d'un procés d'acumulació de gran envergadura que es tornava depredador fins al punt d'erosionar elements bàsics del propi

sistema, com la força de treball. Les empreses productores es trobaven exposades per la volatilitat de la moneda mercaderia en el seu funcionament normal. Això representava el mecanisme bàsic pel que s'interposava un relativisme normatiu a les comunitats, degut a les imposicions de la nova autoritat mercantil abstracta, que era capaç de trastocar les constants de l'ecologia humana en un no res. Els seus canals de funcionament imposaven la constricció informativa característica dels mercats, que era precisament allà on arrencava la creació de valor, en un aprofitament de la desgràcia aliena, o en una relació en termes de xantatge vital. D'aquesta manera, el vell principi de la *oikonomia* grega acabava girat cap per avall; l'economia ja no era una ciència per a alliberar de les necessitats materials, sinó per a generar cada cop més necessitats i organitzar una autoritat i un ordre social a partir d'elles.

Les mesures proteccionistes – que sí que miraven per l'ecologia del sistema – es van interposar a la llei del mercat per a reduir l'automatisme transmissor de les fluctuacions del valor contingut a les comunitats, reduint-lo a un simulacre (Polanyi, 1989: 314). Però és que, per a l'objectiu d'assolir un mercat autoregulat, nacional o transnacional, si de cas els que sobraven eren els bancs centrals.

Amb tot, l'assumpte de la moneda es demostra indissociable del dilema sobre la forma política de les noves societats modernes. Aquest va ser el que van encarar més despulat els EE.UU. A Europa aquest instrument es fusionava amb instàncies d'autoritat en continuïtat amb l'edat mitjana, però als EE.UU. aquests mecanismes podien ser qüestionats pels seus efectes de distorsionar l'escenari original. Des del moment en què un Estat cobra impostos no pot evitar ser un agent polític en sí mateix. Aquesta era una idea que es podia tenir molt clara als EE.UU. revolucionaris, una que resultava molesta per al nou poder que reclamaven els capitalistes i que va costar molt subvertir. En el nou context internacional una nació es mesurava per la principal constant que era la moneda. Una nació era tant com el seu poder de compra. Aquí és on es deixa veure com les comunitats varen haver d'experimentar una mutació cabdal en apartar-se de l'autoreferència i del cert humanisme de les relacions properes, en haver d'identificar-se al valor capitalitzat resumit a les seves monedes.

En conseqüència, ha d'existir una contradicció essencial entre les prerrogatives d'ingrés al sistema internacional de canvi i l'atenció per la pròpia economia domèstica. El corol·lari d'aquests dogmes monetaris internacionalistes seria l'ascens dels nous nacionalismes. Aquests es formaven de la impressió que el patró or no servia les respectives nacions perquè les sotmetia a canvis bruscos per a salvar l'estabilitat dels intercanvis; servia a la prerrogativa de lubricar la transferència de la riquesa planetària cap als grans capitalistes.

Entre 1879 i 1929 les nacions es van veure sotmeses a un poder capaç de dislocar-ho tot per a mantenir una producció que necessitava afavorir els capitalistes i on l'autoregulació dels mercats, d'altra banda, es posava per primer cop en dubte, observant-ne els efectes perniciosos i relativistes sobre la terra i el treball. Els EE.UU., portaven llavors un segle seguit fent valer el criteri de l'absència de regulacions, amb l'afortunat tret de trobar-se en disposició d'enormes extensions de terres, amb una certa circulació fluida del treball. Mentre el diner es trobés disponible, es podria dir que es recreava una cosa així com un paradís del paradigma del *laissez faire*.⁴⁶⁷ Alhora, els mateixos factors donaven lloc a la gran difusió del poder social.

Però aquest escenari resultava circumstancial i ja en sí mateix sotmès a unes tendències de canvi. Els EE.UU. es van constituir en una societat de mercat legalment fundada des de

---

⁴⁶⁷ Del que, si més no, no se'n pot dir ni "protoliberalisme", ja que l'apel·latiu polític en aquella societat postcolonial hi era més que present a la majoria de la població i a les convencions hegemòniques.

l'inici, de manera que la figura dels electors quedava asimètricament relacionada amb la dels propietaris. L'entrada al patró or, amb el "Crim del 73", representava una ingerència externa significativa en un context molt sensible i això dóna una idea de la gran adaptació que va haver de passar el país, després d'haver-se rebel·lat, ni un segle enrere, contra això mateix. Lincoln havia intentat construir un capital nacional amb què defensar-se contra el poder del capital transnacional, en una estratègia en certes analogies amb la de Bismarck, que per a això mateix va organitzar una aliança entre grangers i industrials (Polanyi, 1989: 326).

Però, encara i així, la posició dels proteccionistes seguia posant en tensió les contradiccions de la societat de mercat. Els EE.UU., també des de molt al començament, havien representat un camp de proves per als sistemes d'extracció de la riquesa i l'acumulació. Mai havia imperat realment un caos igualitari com el que necessita preconitzar el liberalisme; només existia la perspectiva del poder imperial quant a la dimensió internacional i el poder de classe a la domèstica.

Durant un temps les mesures proteccionistes van servir per a brindar una estabilitat a les monedes a l'exterior. Així, els EE.UU. i Alemanya van esdevenir ultracol·lectivistes, amb trusts realment gegantins i aranzels molt alts. Igualment, en aquests contextos el diner barat, com els *Greenbacks*, no feia altra cosa que encarnar un obstacle al trànsit al capitalisme, el qual deixava el context entre dos móns, com en el cas d'Speenhamland. Així, en aquest lapse també s'havia naturalitzat un canvi de paradigma polític, en què es passava a exigir garanties contra la ingerència dels poderosos a la propietat i es demandava protegir la propietat industrial respecte la democràcia.

El projecte del liberalisme i les alternatives al mercat autoregulat

Entre 1870 i 1890 també van aparèixer les legislacions per a preservar la salut pública, que eren un desenvolupament característic d'un context tan abrasiu amb les comunitats, però que van ser identificades com les constants d'una gran conspiració contra el liberalisme. I entre 1920 i 1930 – el període que coincideix amb els plans finals per a la implantació de la Reserva Federal als EE.UU. – a Europa va practicar-se la gran neteja de governs d'esquerres. D'altra banda, l'objectiu d'aquests governs no podia anar més enllà de mantenir el valor elevat dels sous, alhora que la taxa d'intercanvi favorable que sustentava la seva posició de privilegi en el sistema internacional. En contra d'ells, per a salvar les monedes, van intervenir un nou tipus d'homes d'Estat, els quals van aplicar la fórmula de reduir els serveis socials, desmuntar els sindicats i reduir el valor dels sous. Un cop assolit això, llavors van poder permetre's abandonar el patró or i tot, encara que representés una incongruència cara els seus propis discursos i teories. Això, quan l'ordre social ja es trobava assegurat i quan la població obrera ja s'havia fet dòcil a través de la naturalització del sistema.

D'aquesta manera, els EE.UU., entre mesures proteccionistes i semiautàrquiques, van trobar l'únic marge d'autonomia nacional que resultaria diferencial i així van poder generar-se unes unitats de capital gegantines, que serien l'instrument de la seva pròpia posició imperial posterior. Amb tot, també cal tenir present que el paper del sindicalisme va ser indispensable per tal de salvar l'ecologia humana de la comunitat. Però gràcies a la combinació dels esforços d'uns i altres, el dels EE.UU. era el millor context on fer rendir el capital internacional.

Després de 1929, en l'*impasse* dels plans liberals generats per Ginebra que bandejava l'alternativa dels governs inflacionistes de l'esquerra, van aparèixer els experiments per a blindar l'economia lliure: a través d'un govern fort que posés un ordre per sí mateix a la

dimensió social, com en el cas dels nazis a Alemanya. D'altra banda, aquests van acabar proposant una transcendència dels plans d'ordre econòmic mundial i del mercat autoregulat. En aquest moment quedaria clar que el gran projecte liberal no es trobava madurat. Encara i morts els governs lliures, els mercats no es recuperaven. Els dèficits s'amuntegaven i el sistema de relacions internacionals es ressentia, fins que se'n va anar en orris i es va desencadenar la Segona Guerra Mundial.⁴⁶⁸

Segons Polanyi, la Gran Bretanya, els EE.UU. i França només haurien evitat el perill del feixisme al seu interior pel fet d'haver abandonat el 1935 el patró or (Polanyi, 1989: 367). El feixisme representava una resposta directa a les erosions causades per l'*impasse* liberal que arrasava l'espectre de relacions democràtiques, com els teixits i el pensament republicà i conservador que li feien de llançadora. Al feixisme la clau era cooptar els capitalistes importants per a l'objectiu del nou projecte transcendent. L'error dels enginyers del nou ordre econòmic liberal va ser arribar a tolerar aquesta sortida a canvi d'eliminar les insurreccions democràtiques, ja que des d'ella es va procedir a negar el sistema de dependències internacionals per una nova concepció organicista i racista de la societat. Convé recordar la lliçó de Polanyi de què no va ser el propi impuls feixista el que crearia el monstre, sinó el tipus de relativisme i de buit de poder moral que li va fer de primera plataforma (Polanyi, 1989: 375).

La reflexió final de tot l'argument de Polanyi estableix que no es pot recrear la llibertat, ni una modernitat il·lustrada, en una societat que intenta negar-se a sí mateixa i traslladar al mercat totes les qüestions rellevants que sorgeixen de l'ambient social. Així es forma el relativisme moral que fa que la societat esdevingui invisible i que no pugui incidir una acció moral racional correctora. Amb tot, el camp parainstitucional per a la democràcia queda també extingit.

D'aquesta situació sorgeix també el model de personalitat resistent en certes atribucions democràtiques defensives, el qual va ser assajat de manera privilegiada als EE.UU. Aquest model estableix que el màxim ideal el representa l'individu orientat al privatisme, l'home que s'aprovisiona a sí mateix, que no deu res a ningú i que així no participa del mal del poder. Però així també es renúncia a enfrontar's-hi en termes morals. Aquest model de ciutadà representa un altre aspecte de les renúncies democràtiques i polítiques, perquè prefereix declarar la seva desconexió de cara a la responsabilitat sobre els assumptes que passen al món. Nega la realitat circumdant per a poder conciliar el seu ideal de llibertat privatista i asocial. Les conseqüències més directes d'això serien la radicalització del relativisme moral i normatiu promogut pel mercat. Amb tot, també es produiria una greu rebaixa de les representacions socials sobre la pròpia condició humana, que es definiria com a no legitimada a concebre de transcendir les constants atomistes del mercat.

L'estat de guerra social i l'esquema de relacions capitalistes formen part del repertori que va ser assajat històricament per a recrear el salt respecte la dependència de la natura. De manera que aquest era un repertori que arribaria a ser naturalitzat fins per alguns socialistes. Però amb ell també s'arribaria a una paradoxa, amb l'entrada a "l'Edat d'or" del capitalisme. Amb el creixement de la provisió material al centre del sistema transnacional, les masses socials van poder començar a donar per descomptada aquesta dimensió de la provisió per a la subsistència i es va poder començar a apreciar uns valors ètics més sofisticats. Però això només serviria per a acabar descobrint que el que

---

⁴⁶⁸ Un escenari al que els socialistes arribarien especialment mal proveïts per a carregar contra el repertori industrial privatista que resultava bàsic per a la subsistència en el sistema. L'absència d'un repertori alternatiu llest en aquest moment hauria resultat clau, ja que hauria deixat les esquerres en un carreró sense sortida d'amplies conseqüències històriques, havent d'acceptar la naturalització del capital.

habilitava el sorgiment dels nous valors humanistes era precisament aquest poder antiètic i autoritari dels capitalistes. Sens dubte aquest acabaria representant un *rude awakening* que es pot relacionar amb les punyents reivindicacions brandades durant el Maig el 68. Aquesta data marcaria l'inici del redescobriment de la cara tèrbola del propi sistema i de la hipòstasi a què l'argumentari liberal havia arribat a sotmetre a la raó il·lustrada, aconseguint inhabilitar-la (Polanyi, 1989: 237).

El signe del llarg trànsit dels EE.UU. des de la democràcia fins el capitalisme

Un dels trets més característics del context dels EE.UU. eren les atribucions coincidentment democràtiques de l'escenari fundacional, que van representar els majors obstacles a la implantació del capitalisme. A Anglaterra es van poder practicar les expropiacions amb el poble inhabilitat a la participació política. Per tant, va resultar característic del seu camí cap a la modernitat el fet d'haver practicat aquestes operacions en un moment en què el poble ni comprenia ni podia inserir-se de cap manera a aquest debat.

En canvi, als EE.UU. les mesures per a dotar l'ens públic de les noves atribucions financeres es van plantejar en un moment en què el poder participatiu del poble era comparativament alt. Així, va caldre aplicar un patró de negociació molt diferent, el qual va determinar el signe de la particular entrada dels EE.UU. a la modernitat. El banc central va ser una institució disputada fins les primeres dècades del XX. El procés d'expropiació conduït segles enrere a Anglaterra va haver d'operar als EE.UU. entre les greus resistències de qui veia el seu poder social decreïxer dramàticament. Així es va portar al poble treballador a una condició de desposseïció progressiva, un procés que va haver d'experimentar enormes resistències.

A partir d'aquí, la situació del poble podria remuntar a base de capacitats de consum, que també mitigarien la mala condició dels obrers, dotant-los d'una provisió material semblant a aquella que tenien abans de la irrupció del mercat, però que resultava radicalment diferent en el fet que ja no es relacionava amb uns drets polítics actius. Més encara, ja no guardava cap connexió amb el significats de la democràcia popular. Els nous drets materials – definidors de l'edat d'or del capitalisme occidental – no podrien tenir un efecte polític semblant a l'antic per l'aparició de grans cúmuls de capital amb una via privilegiada d'accés a l'Estat i a l'espai públic, els quals tenien un tipus de poder que no era parangonable.

Als EE.UU. la dificultat característica per a la consolidació del capitalisme no provindria només dels dilemes entre classes propietàries – que també van resultar definidors – sinó de la tríada més efectiva entre grans propietaris-governants, petits propietaris i desposseïts amb ínfules de participar també a les grans decisions. Per als últims, les atribucions democràtiques trobades resultarien en una millor plataforma de contenda que la que podien trobar els treballadors europeus, però això també va arribar a significar un *handicap* posteriorment. Els treballadors estadounidencs podien reclamar una reforma en base a un respecte a la pròpia tradició cultural i institucional que també habilitava al capitalisme, mentre que això a Europa no resultava possible i abocava els treballadors a definir una consciència de classe pròpia. Els sectors populars als EE.UU. podien situar-se en una posició de contenda mirant cap al passat, mentre que a Europa no els quedaria més alternativa que mirar cap al futur, per lleig i incert que aparegués.

Sigui com sigui, el que resulta característic del context dels EE.UU. és que des de la pròpia tradició es podien trobar els elements per a organitzar una crítica democràtica als instruments innovadors del capitalisme. Aquest va ser el gran condicionant en el camí a la

modernitat. Aquest tret va dotar als sectors populars d'una força però també els va imposar una debilitat, en la forma de la dificultat inescapable per a sortir-se de l'esquema normatiu dels propietaris i organitzar una transcendència d'aquest. Però, en qualsevol cas, també es va forçar les elits a un esforç constant per a neutralitzar les aspiracions democràtiques sempre presents.

Tot junt va definir que el camí de la modernitat als EE.UU. coincidís amb un procés essencial de refrenar els ímpetus del poble, mentre que a Europa, en els mateixos anys se'n podia produir un d'atracció – després de 1848 i deixant de banda els socialistes. Això es feia possible un cop es trobaven constituïts tots els instruments de dominació del nou ordenament, mentre els pobres es trobaven desproveïts de qualsevol capacitat de participació en la definició del seu sí i de les seves comunitats.⁴⁶⁹

El més característic problema trobat als EE.UU. va ser la democràcia present i potencial, contra la que va caldre organitzar contramesures en el llarg termini. Els sectors populars sempre van tenir a disposició els recursos per a adquirir l'estatus autònom i per això va caldre un esforç diferent per a diluir les vies efectives per a adquirir terres i les representacions i imatgeria democràtica alhora. Però el fet és que, en aquest contacte dialèctic, als EE.UU. va arribar a establir-se model de modernitat amb la democràcia molt més inhabilitada.

En una fase ja prou desenvolupada del capital, els petits propietaris seguien plantejant-se com l'únic element de control dels grans cúmuls de capital. Això reflexa la pervivència del marc normatiu dels propietaris, que era el que permetia que es plantegés l'existència d'un sistema democràtic a partir del control dels petits sobre els grans propietaris. Però aquesta capacitat no era més que un miratge que tractava d'ocultar l'aguda transfiguració de l'escenari igualitari original. El marc dels propietaris era un terreny hàbil on els grans propietaris podien blindar la seva autoritat i això evidència la manera en què aquests van poder inhabilitar a la pràctica la democràcia. Així, la democràcia mai es va poder posar en una línia segura per a l'autoreproducció, ja que la prioritat era la propietat. En canvi, la pervivència del prejudici en contra dels pobres representa un exemple dels recursos que es van implicar per a acabar negant la universalitat del sentit comú i la capacitat d'autogovern, per als que hi havia proves empíriques a l'escenari fundacional. En el trànsit a la modernitat, es va anar establint el supòsit que a la societat naturalment existia una desigual distribució de capacitats públiques i que aquestes coincidien amb una distribució desigual de propietats, el qual anava en contra del projecte de la Il·lustració. D'aquesta manera es va aconseguir reforçar el principi jeràrquic de la societat, allà on l'escenari fundacional igualitari podia arribar a insinuar una transcendència de la condició de propietari i considerar iguals també els desposseïts.

La gran transformació dels EE.UU. deixa veure la manera en què la línia de desenvolupament institucional dels propietaris va acabar significat la prioritat a la dialèctica de canvi de la societat. Però també permet veure la manera en què aquesta línia va coincidir per accident amb els desenvolupaments democràtics i el que resulta més interessant és la interacció entre aquests dos paradigmes. L'anàlisi històrica serveix per a veure que la línia institucional de la propietat, i el capitalisme al que habilita, és netament diferent de la línia institucional de la democràcia (Wood, 1995). Sens dubte, aquest representa un criteri interpretatiu molt valuós.

Des del marc propietari i el capitalisme s'ha assolit un determinat repartiment dels beneficis de la producció social que ha comportat una millora de l'existència de la majoria

---

⁴⁶⁹ En aquesta època, per la seva condició d'alienació els treballadors europeus sí que es trobaven en disposició de començar a construir-se un tradició cultural pròpia, precisament allò que fallava als EE.UU.

de la població al centre del sistema internacional, el qual no s'ha de menysprear. D'altra banda, això ha comportat el peatge d'emmotllar la població a les exigències normatives plantejades per a la continua reintegració als mercats i, alhora, ha exigint concedir als capitalistes l'apropiació d'enormes volums de recursos. És això mateix el que estreny necessàriament els marges de la democràcia.

Al final, els ciutadans comuns només poden ser posseïdors d'un capital minúscul per a incidir sobre l'esfera pública i l'escala dels grans capitals és enorme. L'exacerbació d'aquesta situació defineix força acuradament molts dels principals problemes pels que passen les societats occidentals a l'actualitat, on sobreviu la contraposició entre la lògica rapinyant del capitalisme i la de la lògica del sentit comú democràtic, que pot ser l'únic agent capaç de ser sensible a l'existència d'uns límits d'explotació sistèmica.⁴⁷⁰ Però a la modernitat aquesta és una instància que no té poder per a avisar efectivament al sistema d'això.

Per a explicar la natura de la situació paradoxal a l'interior de la modernitat cal comptar amb un escenari on s'ha obert la porta conceptual a la participació política de gent desposseïda. Alhora cal que entre aquesta construcció hagi subsistit – de manera semioculta o mediada per complexos significants culturals – una consideració fonamental de desconfiança cap a aquesta mateixa possibilitat. Aquests són els elements implicats en la dialèctica que ha portat a establir un o altre tipus d'aristocràcia directiva a les societats occidentals, erigint alhora elements institucionals i culturals promovent la imatge d'una condició humana essencialment rebaixada i que necessita ser encaminada per a evitar els instints vulgars. Així, sempre s'esperaria que en un ambient cooperatiu serien els baixos, ganduls, els dolents o bé els més estúpids – segons l'època – els que es farien amb el control de la comunitat.

Aquesta tendència interpretativa resumida al cànon és la característica d'un context que necessita neutralitzar recurrentment la possibilitat de la democràcia i que sofistica les institucions de propietat per a aquesta finalitat.

Així s'entén l'esforç constant que va haver de ser efectuat per a assegurar un descrèdit de la democràcia al context històric on aquesta es troba habilitada. Igualment, també s'entén la manera en què la democràcia segueix representat la principal instància problemàtica a la modernitat.

El capitalisme com a nova transcendència de la dialèctica constitutiva de la societat

El terme de la “gran transformació” resulta adequadament comprensiu de l'envergadura dels canvis que va experimentar la societat tradicional. Terminis igualment amplis suscita el concepte de la modernitat, com a gran experiència de les societats occidentals per a desfer-se de la dependència directa de la natura. Sovint, aquest alliberament humà es representa amb l'aparició d'uns innovadors repertoris tecnològics i s'oblida així que també han d'entrar en joc repertoris organitzatius, definidors dels marcs d'interrelacions entre els individus. A la formació del projecte de la modernitat a occident va confluïr el capitalisme i uns anhels de progrés genuïnament humanista. Amb això va prendre forma una subsegüent promesa de progrés civilitzatori, per superar la tensió social i les misèries de l'època feudal i arribar així a una nova fluida coordinació d'esforços reproductius. En aquesta promesa, la institució de la propietat privada va jugar un paper cabdal, com a factor vehiculador de l'acció racional encaminada al progrés. El marc de relacions propietàries era d'on havia de sorgir la definició de la forma del compacte i d'una

---

⁴⁷⁰ Per a interessants reflexions sobre el poder del capitalisme contemporani vegi's: Harvey (2003, 2005), Varoufakis (2012) i Bakan (2009).

complexització dels repertoris d'organització social. Per tant, no s'ha d'oblidar en cap moment que la modernitat es troba lligada al projecte compartit d'aconseguir una millora de la condició humana universal.

Assolir aquest grau de desenvolupament formava part de les honestes aspiracions de Paine i de Franklin; aconseguir recrear un sistema relacional neutre oposat al feudalisme personalista i que mecànicament anés responent als objectius de redistribució de les oportunitats vitals i a la integració social.⁴⁷¹ Entre ells sorgien les crides a mobilitzar un sentit comú universal, com a part del bagatge que fa tendir a la sociabilitat i al civilisme, per assolir aquest estadi desitjable i representable per una mera inferència lògica. Al projecte polític de Paine existia l'explícita voluntat de fer que les institucions de la societat es dirigissin a l'objectiu de fer més realitzats individualment i més lliures – més autònoms – el nombre màxim de ciutadans de la societat. Les propostes de Paine conduïen a fer que la societat servís al dret a l'existència i, tot junt, representava una transcendència dels vells models socials en la línia del projecte de la Il·lustració.

Paine serveix per a exemplificar un impuls a la transcendència democràtica a partir dels elements de la tradició occidental. Però a aquesta tradició també es troben els elements per a la seva negació. Aquests han estat representats històricament pel cànon que imposa un prisma institucional aristocràtic. Aquesta és la institució recurrent que ha resumit el dogma de la baixesa dels pobres i la por experimentada cap a “l'altre” retallador de llibertats privades.

La presència d'aquest prejudici com a principi ordenador de les estructures relacionals és indispensable en l'explicació de l'entrada a la modernitat i de la seva forma final. Aquest va ser el principi que es va activar per a interposar contramesures a la part transcendent del projecte de la Il·lustració, el qual va resultar fonamental en el cas dels EE.UU. Una realitat que cal recordar és que els repertoris mobilitzats durant la formació de la modernitat no mantenien la democràcia com el primer dels objectius, no es dirigien a la primordial consecució d'una deontologia democràtica. La dialèctica conflictiva que va definir la forma de la modernitat partia precisament de la necessitat de les elits d'evitar els desenvolupaments democràtics. La projecció de la modernitat en sí mateixa posava davant d'un dilema organitzatiu en la transcendència de la vella societat i és important notar que en ella la democràcia no podia ser obviada. Per això, definir camins que explícitament evitessin el control democràtic va resultar una part consubstancial del trànsit a la modernitat.

El concepte de la modernitat remet a l'aspiració d'un successiu pas de viure entre cert autodomini i certa seguretat en l'entorn natural. Però aquesta aspiració resulta conflictiva en traduir-se en termes col·lectius. Tradicionalment els repertoris organitzatius han deixat realitzar aquest ideal a uns i no a altres a la societat. Fruit d'aquesta desconfiança tradicional, dels productors cap a les elits i de què a les elits se'ls arrabassés aquesta capacitat d'autodomini, el repertori de cooperació s'ha demarcat com el principal repte reproductiu de la societat. Per això resulta inevitable jutjar el projecte emancipador de la Il·lustració com a un salt de sofisticació en aquest repertori de cooperació. En canvi, el capitalisme representa una progressió parcial del repertori perquè habilita a un salt quant a la producció, però no quant a la cooperació que habilita a l'autodomini i que naturalment hauria de provocar un repartiment dels recursos socials.

---

⁴⁷¹ Operant un reacompassament constant de la diferència generativa, individual, al bé comú, col·lectiu. “Integració social” també representaria un terme nou i rellevant a mida que apareixia el capitalisme, que no integrava a tothom al principi, ni tampoc després.

El projecte de la Il·lustració representava un salt de paradigma quant a la consideració de la pròpia humanitat, en un prisma de civilisme i cooperació que reintegra la col·lectivitat en una noció eixamplada de la política. En canvi, el capitalisme va ser una solució de transcendència del feudalisme que va aconseguir reproduir la línia institucional del cànon, del dogma aristocràtic que implica una rebaixa de la condició humana, assumint que els propis marges del cànon són el millor repertori organitzatiu al que es pot aspirar.

Al capitalisme s'estructura un principi ordenador de les relacions i una interiorització de la guerra social que resulta necessàriament oposada al sentit comú reivindicat al context de l'Atenes clàssica. Així, a la modernitat es genera un criteri meritocràtic d'ordenació en base a la propietat i a l'acumulació, on es segueix reproduint la necessitat de l'acció immoral per a assegurar la pervivència de l'ordenament social.⁴⁷² En altres paraules, el criteri que determina la prominència social no pot ser cap codi moral compartit, sinó la capacitat d'esquivar aquest codi. Així s'estableix una relació anticooperadora amb l'entorn, on el que determina l'èxit individual és la capacitat d'aprofitar de manera egoista qualsevol recurs i es fonamenta un estat de guerra social antiètic. Aquests són els influxos que determinen que al capitalisme l'espai públic adquireixi un caràcter totalment oposat a aquell que es suposaria que hauria de tenir segons els projecte de la Il·lustració, en què aquest espai hauria de servir per a cribar les disposicions cooperadores d'aquelles egoistes, pel bé comú. A la modernitat capitalista l'espai públic esdevé l'arena de la guerra social necessària.

La transcendència històrica de la gran transformació prové de la solució aportada al repte d'aplar els desenvolupaments per a l'empoderament popular. El cas dels EE.UU. demostra la manera en què la perspectiva de la democràcia va ser una força dialèctica indispensable que va moure les elits a organitzar repertoris de control de la producció com a salvaguarda de la seva autoritat general sobre el conjunt de la societat. Aquest va ser el principal repte per a les elits en la transcendència cap a la forma de la societat moderna.

6.2 - La transcendència del cas històric dels EE.UU. per al model de modernitat occidental

6.2.1 - El repte històric plantejat per la societat dels EE.UU.

Desfent l'ortodòxia interpretativa al voltant de la naturalització del capitalisme

Al cas dels EE.UU. el tret definitori és la presència del conflicte d'interessos, ja sigui manifest o latent. No ho és tant l'esperit de concòrdia al voltant de certes atribucions del capital, que també s'ha comprovat que va tenir una presència inexcusable. Però les coincidències interpretatives van representar una mediació cultural a una oposició d'interessos ineludible. La necessària presència del conflicte a la interpretació del cas històric dels EE.UU. es fa més palesa en moments d'intensitat creativa, com ara en la revolució, en què l'acció estratègica en una lectura eficient del conflicte social seria cabdal per tal d'afirmar els interessos d'un grup avantatjat. Això va ser el que va definir el signe del procés segons Beard (1965, 2004).

---

⁴⁷² Es pot copsar, a més, que aquest és un dilema reproduït durant bona part de la història d'occident. De fet, el monjo franciscà Scotus va arribar a plantejar-se, al segle XIII, la necessitat de renunciar al domini per a recrear l'ordre social moral. Contra postures com aquesta les elits van arribar a assumir que el poder immoral era legítim per tal d'evitar aquest radicalisme.

A tots els períodes estudiats, que arriben fins el primer quart del segle XX, el projecte de la societat regida per la mecànica d'un mercat autoregulat va ser contestada de manera recurrent, fins que en van poder ser neutralitzats els adversaris.

En aquest punt resultarà útil fer un comentari de l'obra de Tocqueville, *La Democràcia a Amèrica* (2009), que resulta un exemple molt clar de les visions liberals que han anat construïnt-se en impulsos d'hegemonia i reduccionisme interpretatiu. L'obra de Tocqueville ha rebut tanta atenció social precisament perquè respon exactament als preceptes de l'ortodòxia interpretativa d'aquest projecte liberal i resulta una bona eina propagandística. Així, Tocqueville representa un exponent de la naturalització del dogma aristocràtic de què sempre cal que la societat s'estructuri en dues classes diferenciades.

Tocqueville comença la seva revisió monumental de la vida política dels estatunidencs afirmant que l'espai que ell va conèixer, a les primeres dècades del XIX, representava una "àgora de fet", com la d'Atenes. Així, suposava que a l'espai públic dels EE.UU. es donava una trobada d'iniciatives privades i públiques virtualment sense dominació. D'altra banda, aquí s'ha mostrat que això era un miratge fruit de les circumstàncies. Ja des del començament, l'obertura a la participació política es trobava disputada, mentre que el contrari era precisament allò que definia l'espai polític atenenc. Encara i les circumstàncies excepcionals, la propietat seguia sent el criteri d'estratificació fonamental, cosa que naturalment es reflectia a l'espai polític, on els rics mantenien una hegemonia directiva. Però Tocqueville afirma que als EE.UU. existia una societat sense classes i on els grans propietaris eren arrossegats cap avall a l'escala social (Tocqueville, 2009: 73).

En aquest autor s'aprecia una paradoxa que podria ser reflex de la contradicció més amplia de caràcter sistèmic. Tocqueville es troba forçat a reconèixer algun valor positiu a l'obertura de la societat política dels EE.UU., però també n'aprecia imperfeccions que segons ell corrompien l'ideal democràtic. La contradicció s'expressa en què l'autor acaba culpant la pròpia democràcia popular del fet que no es pugui realitzar el seu ideal.

Tocqueville presenta un argument que s'emmotlla perfectament en la idea formalista segons la qual el simple procés democràtic causa l'efecte deontològic de la democràcia, la seva substantivitat. L'autor francès afirmava que només l'elecció democràtica dels càrrecs ja eliminava la possibilitat de què s'establissin aristocràcies polítiques i per tant una dominació arbitrària. Tocqueville també exaltava el valor nacionalista del context dels EE.UU., alhora que celebrava la posada en marxa d'un govern federal per poder inhabilitar les demandes democràtiques dels estats (Tocqueville, 2009: 192). Amb això queda clar que l'exaltació de Tocqueville era per les capacitats d'un determinat sector aristocràtic de la societat, menyspreant la presència i l'aportació dels sectors populars, en un argument ple d'una lògica de classe.

Alhora, Tocqueville apreciava la compulsió del context internacional hostil, identificant que en ell la democràcia resultava una debilitat, ja que la força anava sempre abans que la raó (Tocqueville, 2009: 311). Això representa un exemple interessant del tipus de reducció del projecte de la Il·lustració que es practicà amb el liberalisme. Tocqueville ja resulta un precursor del relativisme normatiu propi de la comunitat de mercat global, assumint que tots els valors socials han de ser mutables per tal d'assegurar la supervivència nacional. Això pot ser revelador d'un altre aspecte de la paradoxa dels arguments liberals, que necessiten seguir reproduint la necessitat d'un poder immoral per a sobreviure en un entorn necessàriament definit com hostil.

Tocqueville valorava en essència el fet que a la societat es pogués construir un ordre estable i un poder directiu determinat per la intel·ligència, de la que concebia desproveïts els integrants de les classes populars. En això, l'autor s'erigia com un dels defensors del

cànon, en demostrar que l'arrel del problema es trobava en la distinció transecular entre els virtuoses i els pobres. Tocqueville arribava a afirmar que el poble era tan estúpid com per a escollir Jackson, sense saber el que li convenia. Alhora, Jackson era de prou baixa extracció com per a no saber tampoc el que es feia com a president. Però la veritat era que els electors sabien exactament el que feien, en els seus marges legítims, en escollir Jackson; i Jackson sabia exactament a qui dedicava les seves accions en acabar amb el segon BUS.⁴⁷³ Tocqueville negava la capacitat d'autogovern del poble per una falta intrínseca de condicions, amb el que es mantenia en el prejudici i tautologia inextingible contra la democràcia.⁴⁷⁴

Amb tot, Tocqueville va arribar a l'acostumada posició d'assumir la necessitat d'un govern fort, per a neutralitzar precisament el dret a la resistència democràtica. Tocqueville acabà la seva revisió entre un present dubte, concedint que la llibertat engendra més béns que no pas els que destrueix, però alhora que les lleis dels pobres són cares i parasiten la fortuna dels rics; o també que les lleis democràtiques són essencialment defectuoses i intempestives.

En resum, Tocqueville realitza la circumval·lació argumental habitual en els liberals per tal d'esquivar les implicacions democràtiques de la Il·lustració. Per a ell la prioritat és l'ordre aristocràtic a la societat i per això el primer repte adaptatiu és el de la implantació del mercat regulador. Alhora, identificant el perill del poder popular, Tocqueville feia seu el repte de la necessitat de neutralitzar-lo inhabilitant l'acció directa de les masses a les institucions. Així, justificava l'acció d'un poder polític coactiu, per tal d'assegurar l'espai de relacions propietàries "amoral".

Amb tot, Tocqueville arriba a revelar diverses de les posicions reduccionistes característicament liberals. Per una banda, reconeix que la democràcia en el model estadunidenc és necessària perquè representa l'espai per a les relacions lliures al marc dels propietaris. Però també va advertir que el govern mixt en realitat resultava una quimera, com la independència política, la qual no podia escapar a la forma d'una aristocràcia directiva ni al relativisme normatiu. Amb això, Tocqueville de fet estaria reconeixent la negació de la democràcia. Això exposa un dels punts febles de la ideologia liberal, presa de la seva pròpia duplicitat i relativisme. La ideologia liberal es troba sotmesa al relativisme normatiu al que porten els seus propis postulats, cosa que representa un flanc sempre descobert. Això és precisament el que hauria portat a la seva descomposició dels seu primer sistema de coordinació internacional i a l'aparició dels feixismes europeus al segle XX (Polanyi, 1989).

Finalment, Tocqueville acaba resultant revelador perquè es veu obligat a assumir de manera més directa que ningú que als EE.UU. el banc central representa l'únic lligam de la Unió. Desencantat pel moviment jacksonià, Tocqueville arriba a preguntar-se per què la gent seguia valorant més la igualtat que la "llibertat". Però ell, com a liberal, era incapaç

---

⁴⁷³ Al capítol quart d'aquesta tesi s'ha presentat l'assumpte de la problemàtica plantejada pel BUS (al punt 4.3) i també l'argument en clau democràtica del president Jackson per destruir-lo (al punt 4.4). El banc central representava introduir una distorsió a l'escenari agrari fundacional, per la via de privilegiar l'interès capitalista a la societat. El banc central, com d'altres institucions com ara el diner, eren el mitjà a través del qual es generava un privilegi a l'interès capitalista i la reproducció d'un estatus diferencial, destructor del camp fèrtil per a la democràcia.

⁴⁷⁴ Aquest prejudici resulta més repugnant pel fet que no se sustenta en res, simplement en la condició de partida de què el poble és baix i vil, i que no se'l ha de deixar autogovernar-se. Tocqueville arriba a afirmar que als EE.UU. no pot operar una cosa semblant a una agregació de la *doxa* perquè en el seu ambient s'imposen els xarlatans, o sigui, per les imperfeccions de l'espai públic, cosa que entranya una tautologia; de fet, si no hi ha prou democràcia, no es poden explicar les fallides de la democràcia per la seva presència, sinó precisament per les seves carències.

d'apreciar com en etapes passades aquella igualtat era el que fonamentava precisament una llibertat diferent a la que ell proposava.

La negació de la perspectiva de conflicte jacksoniana representava un gest polític de classe, però la ceguesa interpretativa de posicions com la de Tocqueville ja representa, més enllà, part d'un moviment cultural ulterior que en sí mateix contribueix a erosionar la capacitat de formació d'una consciència de classe contrahegemònica i un moviment polític prodemocràtic.

La transcendència de la cabdal contradicció sistèmica: el xoc entre propietat i democràcia

El repertori organitzatiu integrat al projecte del liberalisme va sorgir de la característica experimentació anglesa amb el marc de sentit i d'institucions dels propietaris. A Anglaterra, això el va fer coincident amb el llenguatge d'una major democratització del poder polític i social que es mantenia en mans del monarca. I als EE.UU. va tenir uns efectes encara més immediats i efectius.

Amb l'experimentació amb les institucions de propietat es desfermaven dues tendències. Una consistia en l'aparició dels efectes circumstancialment democratitzants que va tenir l'afirmació dels propietaris per sobre del codi jeràrquic feudal, però que així trobada – i en especial al cas dels EE.UU. – podia radicalitzar-se i seguir fent extensius més drets polítics. Amenaçava amb fer créixer els drets polítics fins trencar la malla de subjecció del marc simbòlic i l'estructura de propietats, portant al sistema a la transcendència dialèctica cap a l'universalisme democràtic.

L'altre tendència cabdal que sorgia del mateix substrat històric portava a una afirmació dels drets dels propietaris fins a erigir-los com el mateix *telos* de la societat. Per als propietaris era primordial la implantació dels mecanismes reguladors del mercat, a través dels quals serien capaços de controlar la producció i la vida pública d'un context donat. Amb això s'imposava una dinàmica de dominació a través de l'activitat productiva, necessària per a fer que els “baixos” s'emmotllessin a la conducta exigida per a la integració al mercat. Entre aquest projecte també va resultar clau la instrumentalització de l'Estat i la seva naturalització com a agent defensor de l'ecologia del mercat. Així, l'Estat va passar a ser un agent decididament promotor de les definicions i els codis normatius dels capitalistes, obviant la representació de les alternatives, que haurien d'anar centrant-se en els repertoris d'acció política extrainstitucionals.

Amb la trobada conflictiva d'aquestes dues tendències, el procés en què prengué forma la modernitat estadounidenca es podria titllar de “bipolar” – i no resulta gratuïta la connotació cap al camp dels desordres mentals. El capitalisme imposa un tren de noves necessitats de consum les quals no són part d'una elecció totalment desvinculada de la resta de la societat, sinó que defineixen el que és la “normal integració” als canals sistèmics compartits. Així el capitalisme es menja l'espai per a l'existència d'alternatives quant a mode de vida global. La revolució del mercat als EE.UU. va imposar uns marges de conducta i de participació a l'esfera pública restringits fins els límits de la llibertat dels propietaris exclusius. Al seu marc de relacions no es concep una mitja integració, la qual no resulta útil al sistema. Així, el capitalisme imposa una dependència respecte el mercat que és incompatible amb qualsevol estat d'autonomia; de l'autonomia el capitalisme no n'extreu ni beneficis materials ni la incoació a l'aquiescència normativa de l'estatu quo.

Per això resultava tan útil l'exemple dels treballadors xinesos que mostrava Currarino (2011). Els xinesos arribaven a fer qüestionar tota la validesa del “contracte social” capitalista, en què els desposseïts només trobarien l'horitzó de realitzar-se a través del consum. En certa manera, el seu encarnava un exemple micro del problema macro que

representava el fet que les corporacions estadounidenques arribessin a finançar-se a sí mateixes. L'autonomia financera de les corporacions feia que la seva activitat no comportés automàticament ni un retorn econòmic als més grans capitalistes ni una incoació a ser sensibles al consens liberal.

Amb tot això, es demostra que els components del mercat integrat s'imposen per a establir una mecànica estructural que ha de beneficiar els grans propietaris no només de manera material, sinó també en la promoció del marc normatiu favorable a aquests mateixos. Aquest era un mecanisme de classe que va ser naturalitzat com a necessari per a la producció moderna i que d'aquesta manera deixava de banda de la deliberació política tota una esfera de la societat. Els mecanismes del mercat haurien de servir per a generar un salt productiu que a més eliminaria la possibilitat de la marxa enrera; igual que pel fet de la revolució poblacional ja no valdria altra cosa que una producció d'escala, en cert grau de la cooperació. Però, justament aquesta dimensió de la cooperació era el que al context occidental resultava sensible al vell clivatge constitutiu entre aristocràcies i els comuns; és a dir, feia manifest el xoc de tendències i amenaçava sempre amb despertar el conflicte prodemocràtic.

La riquesa difosa entre la població, la mateixa essència de l'autonomia democràtica als EE.UU., també constituïa una espècie de "mitja tinta" per al projecte capitalista de mercat autoregulat. A les classes capitalistes competitives no els interessava tant que molts propietaris petits mediatitzessin una part considerable dels recursos del país per a dedicar-lo en gran mesura a funcions de subsistència familiar. Això posaria la riquesa del país al servei de l'existència universal. Al projecte liberal li interessava que uns pocs agents acaparessin la major part de la riquesa per a dedicar-la als esforços de creixement capitalista, reproduir així el seu poder i habilitar un capital suficientment fort per a dominar el d'altres regions del planeta. El contrari faria debilitar la força d'aquest capital i fins faria legítim que un altre aparegués per a dominar-lo. Aquest és un supòsit sobre el que s'estableix encara el modern sistema de relacions internacionals.

Per tot això, es pot establir que la societat dels EE.UU. va fundar-se sobre la trobada de dues forces o dos vectors de canvi social essencialment conflictius entre sí. Això va determinar la forma de les institucions socials resultants del conflicte, en què s'afirmava el capitalisme i la democràcia no era negada, però sí restringida a les manifestacions indirectes i a no incidir en la forma de la producció.

L'exemple de les cooperatives resulta clar a l'hora d'il·lustrar aquesta contradicció. En la iniciativa de les cooperatives en mobilitzaven les forces essencials implicades en la contradicció entre atribucions democràtiques i propietàries. Així, mitjançant les atribucions d'autonomia dels propietaris es pretenia posar la producció al servei de la reedició de l'autonomia política dels cooperativistes. No pretenien dominar-se entre sí, sinó cooperar per a donar-se un poder autonomista cabdal. I l'experiment de les cooperatives precisament va fallar perquè no va poder deixar de sentir l'influx mecànic de les relacions capitalistes, una dependència respecte el capital financer no cooperatiu (Foner, 1955: 460). Les cooperatives no eren capaces de crear un "capital lliure cooperatiu" en un ambient hostil, com a plataforma de canvis ulteriors. Així, havent d'assumir algun criteri competitiu, a l'interior de les cooperatives va aparèixer una tensió entre la direcció i els treballadors que resultava comuna a la resta d'empreses.

La necessària autoritat abstracta i contrademocràtica dels propietaris

La imposició de la pulsio cap al capitalisme per sobre de la democràcia va haver de ser imposada per jugades polítiques estratègiques que demarquen l'existència d'un projecte

coherent al seu darrera. Va ser a través del recurs de les conspiracions de càmera que es va haver de solucionar el dilema social sobre si la propietat havia de servir com una finalitat en sí mateixa o bé havia de servir al dret a l'existència.

Les intermediacions tècniques que s'interposaven al procés polític, com ara els elements reguladors del mercat i la capacitat de manipulació dels mecanismes de valorització de les propietats, definien un canal pel qual els grans propietaris anaven alimentant la reproducció i acumulació del seu poder. Però, durant bona part de la història estudiada, aquests capitalistes en procés d'acumulació van ser vulnerables als atacs democràtics. Per això, més enllà de cops d'efecte puntuals, el seu projecte va necessitar un recolzament constant i estable. Per tot això cal tenir present el paper de l'Estat instrumentalitzat per la classe capitalista en favor dels seus objectius programàtics. Cal recalcar el paper inexcusable de les institucions de l'Estat com a element executor i legitimador alhora del projecte polític per a l'afirmació d'un interès de classe en termes perdurables, en la línia del que es proposa a l'obra de Wood (1995).

L'Estat – encara i amb la seva dimensió conflictiva i no del tot coherent – va ser un instrument fonamental per a què els ja privilegiats socialment poguessin reafirmar el seu accés diferencial sobre l'espai públic, per a controlar la manera en què es duia a terme el trànsit a la modernitat. L'Estat va resultar clau per a la tasca concreta d'anar legitimant l'acció transgressora dels capitalistes i anar deslegitimant les més incipients aspiracions de radicalització democràtica, establint així una jerarquització de les voluntats socials en correspondència amb els interessos de classe dels capitalistes. Alhora, l'Estat també era fonamental per a aconseguir que els grans propietaris poguessin fer que les seves propietats seguissin sent sempre les més valuoses, o que sempre poguessin migrar la forma de les seves propietats a aquella forma més valoritzada en el moment, acaparant sempre les millors terres, migrant de la terra a la propietat industrial o d'aquesta al capital financer. És a dir, l'Estat va ser un instrument clau per a la continuïtat de l'elit directiva.

En suma, a les institucions públiques que van anar construint-se per a la promoció del desenvolupament capitalista va erigir-se una arena de debat que seria el més pròxim a una supraconsciència sistèmica. Era aquest debat polític institucional, intensament relacionat amb l'esfera de la alta societat civil dels grans propietaris, el que va erigir-se com a entitat política parademocràtica. D'aquesta manera, era un circuit de propietaris i de servidors dels propietaris els que es posaven d'acord sobre els grans assumptes socials, mentre el debat popular passava per les institucions sense ser capaç ni d'atansar-lo. Tot junt representaria una derivació de l'autèntic debat democràtic que el reduiria a aspectes formals i intranscendents per al capital.

El fet que en el moment revolucionari als EE.UU. les classes populars poguessin identificar en el seu context el més propici d'entre els d'occident va ser quelcom que ràpidament es va tornar un desavantatge. Així es va provocar que no s'apreciés la necessitat de reafirmar les condicions polítiques trobades, acontentant-se amb la seva circumstancialitat. Això provocaria que no es construís un univers de símbols propi, autònom de les classes conservadores, i que molts cops es caigués en concessions cap a les elits que mantenien interessos oposats. En suma, la falta d'una consciència de classe alineada a favor de la democràcia i no tocada per algun element de les prioritats propietàries va resultar clau per a l'asimetria que es va donar entre els projectes polítics confrontats.

L'aparició d'una consciència de classe en línia amb la democràcia als EE.UU. sens dubte hauria representat tota una divergència històrica. Més per totes les intermediacions que la dificultaven. Amb l'entrada a la modernitat, mitjançant el repte conscient d'eliminar la

consciència obrera autònoma, als EE.UU. va instal·lar-se la més intensa naturalització del capitalisme. Això, un cop practicat el seu aplanament cultural i relacional, posa en marxa una tendència sempre contínua a l'erosió de les reedicions incipients de la consciència autònoma dels productors. Abocades a l'atomització, les classes treballadores es veuen abocades a l'explotació i a la disgregació de les seves relacions comunals de reciprocitat i cooperació. Als EE.UU. això semblaria una confirmació de la crida al privatisme aïllacionista, intensificant encara més la crida a una sociabilitat sense solidaritats polítiques imposada pel sistema. Però la situació no és més que un reflex de la incapacitat de generar un "capital lliure" que serveixi de plataforma en termes pràctics a la cooperació.

En canvi, els rics i poderosos tindrien tot el marc de components normatius per a ser naturalment proclius a la formació de xarxes de cooperació, amb un criteri de solidaritat definit en oposició als desposseïts. Per a les classes populars, el projecte de la reafirmació democràtica a la societat en procés de modernitzar-se hauria d'encarnar necessàriament una activitat creativa incerta, de la que no es podrien anticipar els resultats, de manera que s'hauria de fer "a fons perdut". En canvi, els grans propietaris podien defensar creativament els seus propis projectes com a part consubstancial de la resta de les seves activitats, amb mires de guanys més concrets i a un menor cost particular comparatiu. Això representa una prova més de què les dues tendències de canvi que es van trobar als EE.UU. no podien coexistir i que necessàriament una hauria d'imposar-se sobre l'altra per a mutar-la essencialment. Però més enllà, tot això demostra que la destrucció de la democràcia és quelcom que l'espai capitalista realitza contínuament.

6.2.2 - Les particulars solucions de la modernitat estadounidense

La dilució del projecte democràtic i l'erigiment del poder capitalista: dues cares de la mateixa moneda

Cal observar la dilució de l'horitzó de realització de la democràcia als EE.UU. com un procés que encara determina enormement la forma final de l'espai públic i la societat dels EE.UU. A més, aquesta societat representa un model de modernització on la democràcia es troba mecànicament neutralitzada.

Un exemple dels mecanismes antidemocràtics institucionalitzats el constitueix l'estreyniment de l'espectre d'ideologia política de la ciutadania. Havent perdut l'horitzó autonomista i barrat el comunisme, l'únic radicalisme present al país seria el de l'ultraprivatisme aïllacionista, efectuant un retorn al passat perdut de la finca familiar i totalment descoordinat de qualsevol solidaritat política. Amb això es pot entendre l'aparició de perfils ideològics de definicions democràtiques retrògrades, patriarcals, supremacistes i essencialment desconfiades cap als iguals i cap als buròcrates de Washington (Davis, 1999). Aquesta posició defineix un marge molt estret per a l'expressió a l'espai públic i alhora parla de la tràgica putrefacció dels ideals democràtics de l'escenari fundacional.

El cas d'aquest tipus de posició defensiva contra la modernitat també resulta molt revelador, precisament pel contrast que representa envers el potencial democràtic contingut a les projeccions de Paine o Jefferson. O, com dir, pel contrast amb els projectes alliberadors de la Il·lustració. La posició defensiva i privatista representa una renúncia a l'espectre col·lectiu de la democràcia, retirant-se a l'autoritat exclusiva del món subcivil patriarcal, perdent la consciència del valor de l'espai públic i fins desertant de qualsevol cooperació i de la política com a via per a canviar les coses.

Però la història mateixa ensenya que l'espai públic i la projecció col·lectiva de la democràcia resulten indispensables per a la generació de projectes de recreació col·lectiva

autènticament lliures i no determinats per cap gran agent autoritari. En canvi, quan aquest espai públic es deixa desatès sempre resulta apropiat per algun d'aquests agents poderosos, que el privatitzen i n'eliminen el potencial democràtic. I aquesta representa precisament la trampa de la democràcia ultraliberal sorgida característicament al context dels EE.UU. Encara que aquesta es presenta com la fusió inexcusable de llibertat propietària i la democràtica, en realitat no planteja elements de defensa contra l'acció dels repertoris sofisticats de gestió de les propietats, com les grans corporacions. En realitat, a la perspectiva liberal es posa el dret propietari per sobre de tot i es postula que l'acció d'aquests propietaris té el dret inalienable d'imposar-se naturalment sobre altres propietaris i altres formes de propietat, sigui quina sigui la consideració. Per això els objectius democràtics només poden ser residuals.

L'altre error dels demòcrates ultraliberals i anarcoides – en un sentit tan particular – és la seva identificació del màxim enemic en la dinàmica d'obertura de llibertats de conducta i consciència que causa el mercat, en anar obrint la possibilitat d'una llibertat identitària. Aquesta és una dinàmica en sí no enterament intencional i que d'altra banda obre la porta al reconeixement de drets socials que no resulten gens menyspreables, en ser mobilitzats contra les restes de les estructures de dominació arcanes. Però és precisament contra això contra el que es rebel·len els membres dels reductes ultraliberals, en la seva mirada al passat. Aquesta mirada hipostatitzada representa una síntesi que recull concretament tot el tipus de prejudicis contra el sentit comú cosmopolita i contra les llibertats d'una producció institucional i teòrica diferent a la seva branca propietària.

Tot això serveix per a il·lustrar que, fruit de la seva història, els EE.UU. són un context de profundes contradiccions democràtiques, on el que cal destacar com a explicació és la naturalització de les institucions capitalistes inherentment antidemocràtiques.

Els repertoris institucionalitzats d'evitació de la democràcia

Durant aquest estudi s'ha anat anotant la incidència d'una sèrie d'institucions que es demostraven com orientades a generar mediacions innovadores a la principal dialèctica conflictiva de la societat, fonamentalment a desactivar els efectes pràctics del poder popular democràtic com allò que impedia directament la formació d'una autoritat propietària capitalista estable. Per això, resulta important presentar els principals desenvolupaments moderns en aquest sentit que s'aporten a través de l'experiència històrica dels EE.UU.

En l'afirmació del projecte d'autoregulació mercantil que acabaria identificant-se amb el del liberalisme caldria assumir el repte paral·lel de fer recaure sobre els individus l'amenaça d'acabar morint de fam si no s'adaptaven als requeriments normatius del mercat. Això interposaria la incoació abstracte a acatar l'autoritat dels mercats, tal com s'havia produït a Anglaterra. Però per a contrarestar aquest projecte als EE.UU. hi havia molts recursos impensats. Els trets del continent americà van provocar que el context social es constituís en una diversitat religiosa, ètnica i en una difusió de la riquesa. Aquest poder popular trobat portaria a afirmar la pràctica de l'assemblearisme, a fer servir una moneda d'usos públics i a recrear un Land Bank per a blindar les atribucions autonomistes a la població. Aquestes eren institucions que van haver de ser eliminades com a primer pas de correcció de la tendència i cap a l'aplicació del projecte protoliberal. Per a això es va crear el moviment desautoritzador de les derives democràtiques que va consumir-se amb la Constitució, es va crear el Bank of America i després un Bank of the United States més perdurable i es va instituir el deute públic a favor dels grans tenedors privats. En un context encara prou precari per als membres del projecte federalista, la *Bill*

of Rights es va interposar com una correcció de l'èmfasi comercialista de les noves mesures, però sense tocar-les en essència.

El següent pas afirmatiu per als protoliberalers va ser la implantació del mercat, per al qual es va haver d'instrumentalitzar de manera més decidida les institucions de l'Estat (Sellers, 1991). Això va anar implicant la mercantilització de cada cop més parts de la producció i d'esferes de la vida social, erosionant les relacions comunitàries i integrant les activitats socials bàsiques en un circuit d'extracció de plusvàlua que alimentava el creixent poder social dels grans propietaris, posseïdors dels propis elements en què s'erigia el mercat. Contra l'aplicació del mercat els sectors populars només podrien recórrer a l'acció política extrainstitucional, fins a consolidar-se al voltant dels partits polítics de Jefferson i després de Jackson.

Amb això cal considerar que el context institucional encara era prou inestable per a aplicar el projecte en construcció del liberalisme. La prova seria l'eliminació del BUS en temps de Madison, amb l'argument del demèrit causat a la democràcia, el qual va portar a la guerra amb Gran Bretanya. Després es va donar una confirmació encara més dramàtica, quan Jackson va eliminar d'un cop d'executiu el segon BUS, que els grans conspiradors com Biddle havien cregut ja prou invulnerable, amb prou recursos per a fer un xantatge essencial sobre la societat.

Enmig de la revolució del mercat també va anar prenent forma la sofisticació dels repertoris de l'ús de la propietat accionarial, el qual també habilitava un canal de coordinació i cooperació entre propietaris per a fer valer un poder més gran. El moviment no es podia correspondre amb una contrafirmació dels petits propietaris o de l'associacionisme obrer, fet que va deixar el camp lliure per a la consolidació d'aquesta estratègia. Així, va aparèixer el recurs per la fórmula organitzativa de les corporacions com a entitats que permetien coordinar el poder dels propietaris, fer créixer la capacitat apropiadora i de privatització de l'espai públic i guanyar un poder diferencial sobre la resta d'agents polítics individuals. Amb tot, als EE.UU. aquestes noves corporacions van guanyar una ascendència sobre la forma de la producció i sobre la vida de les comunitats, explotant tot espai hàbil que es van trobar. Per això mateix també acabarien copant l'espai on podrien haver sorgit experiments per altres formes d'organització de la propietat, com ara les cooperatives, les quals es van trobar uns recursos a disposició molt residuals.

Havent fallat tres vegades els intents per a recrear un banc central, el projecte per a fer que els EE.UU. fossin sensibles als requeriments de la xarxa de grans capitalistes internacionals hauria de passar per un altre camí i en això tingué una gran importància l'adopció del patró or el 1873. El patró monetari de l'or va representar una altra afirmació dels privilegiats tècnicament pels estris del mercat i va constituir l'establiment del "cinturó de transmissió internacional" de l'autoritat dels mercats internacionals, en un focus de dominació irradiat des del Banc d'Anglaterra. Així, tota la producció de la societat passava per l'ús del seu diner i es trobava intervinguda pel canal d'exacció dels grans capitalistes i per la seva capacitat de manipular els constituents de l'economia de mercat. Aquesta aplicació institucional també va exigir desprestigiar i neutralitzar els repertoris alternatius dels *Greenbacks*, de la monetarització de la plata i també va significar el cop de gràcia al cooperativisme i un atac més cap al sindicalisme obrer.

Finalment, la Reserva Federal va representar el quart i final intent de formar un banc privat amb atribucions de controlar tota l'economia nacional, amb capacitat de manipular el valor del diner. Amb ella es va produir també un pas necessari per a la ulterior

integració als engranatges del capital internacional, amb el que va acabar-se definitivament la independència productiva i política del país.⁴⁷⁵

Després d'assegurades aquestes constants, que permetien els grans capitalistes fer-se rics amb l'aprofitament dels cicles de creixement i crisi, l'edifici social va dotar-se de tots els components demandats per la classe capitalista i pels ideòlegs del liberalisme, fins arribant a ser inconsistents amb els propis postulats liberals. Llavors, consumada l'hegemonia liberal relativista, per a les classes treballadores del país ja només quedaria la perspectiva de la cultura del consum, de l'egoisme atomista, del New Deal, el fordisme, els *mass media*, etc. Aquests encarnen els conceptes polítics útils a la modernitat, restringida al joc polític entre el liberalisme ortodox i la socialdemocràcia.

Amb això quedaria establert el marc de la modernitat estadounidenca: amb el *Free everything* i amb la jerarquia d'elements productius. Així es formava un compacte per a servir el capitalisme primàriament i protegir la força de treball secundàriament. En ell els progressos per a la majoria sempre han d'avançar al preu de concedir més beneficis i més poder als capitalistes. Però, a més, la creació del tipus de riquesa moderna i privada, que es suposa que afegix valor a la comunitat, sempre ha de comportar una deprivació correlativa. Això representa el nucli de les contradiccions de la modernitat, en què fer més rica a la comunitat implica fer-la més privadament administrada, menys comuna i menys pública.

La societat de mercat com a gran solució a l'amenaça de la democràcia

El patró del conflicte desenvolupat als EE.UU. es pot definir com més "pur" en les categories capitalistes que es desprenen del marc propietari. Des del començament, allà es va assumir que havia d'haver-hi algun paper social legítim del capital. A Europa, els intents d'implantació del mercat i de l'autoritat del capital es van produir entre importants estructures i institucions del vell esquema d'autoritat feudal, portant a projeccions diferents dels moviments polítics populars.

Però els EE.UU. es trobaven més concretament abocats a enfrontar-se a la característica tensió sorgida del mode de producció capitalista, on més gent podria enriquir-se, però on per definició no podia haver xarxes de cobertura comunitària davant situacions d'incertesa. Per això els EE.UU. van assajar abans que Europa una sèrie de solucions que després s'implantarien a Europa mateixa en certs aspectes adaptats. Els EE.UU. van assajar una solució d'equilibri global capitalista en termes socials, però que sorgia des del seu qüestionament intestí i a partir de les pròpies categories conceptuals del capitalisme. Així, el model estadounidenc es va constituir en uns marges que impedièn la transcendència des de les seves pròpies constants, bloquejant precisament el camí pràctic de la difusió de la propietat i també de corrents ideològics emancipadors com el de Paine.

Amb això, el mercat es va erigir en una instància intermediadora cabdal per a gestionar les contradiccions sistèmiques instal·lades a la modernitat occidental. En sí, el mercat representa una eina indispensable per a produir una canalització dels instints egoistes

---

⁴⁷⁵ La revisió d'institucions interposades a l'expressió de la voluntat democràtica als EE.UU. resulta il·lustrativa de la mediació que hauria de realitzar qualsevol context per a adaptar-se al capitalisme. Pensant en Europa, aquest procés resulta més difícil de copsar, potser perquè el moviment cabdal d'evitació de la democràcia és va recolzar en elements menys purament capitalistes, elements que comprenien institucions encara amb un peu al vell ordre de la societat, el qual demostra l'objectiu primari de la subjecció de les masses a l'hora d'implementar la fonamental transformació de la societat. Per disposar d'aquestes mediacions institucionals que vehiculaven una autoritat encara a l'antic règim, Europa va poder inhabilitar l'esperit insurrecte de les masses desposseïdes i posar en marxa abans que als EE.UU. les grans estructures de cobertura social de la població productora i inserida als canals mercantils.

immediats, en la màxima expressió de la renúncia a la Il·lustració i a la seva essència superadora. El mercat és una agregació de tot el que fa la gent sense un sentit de responsabilitat social, per immediatesa, i en sí representa un ventall d'accions escapçades en la seva humanitat sensible a l'entorn.

En aquests termes humanistes, no pot ser que el mercat es plantegi com el millor repertori d'agregació de la conducta humana. Però ho és per al projecte liberal, ja que a través d'ell aconseguix desactivar el repte d'assolir una societat il·lustrada i igualitària, generant un subòptim quant a la provisió de serveis públics, però generant una incoació a la cooperació amb l'autoritat de classe. Però per a sustentar la idea que aquest és l'únic horitzó viable fa falta haver assumit la premissa de que l'ésser humà és connaturalment vil com per a fallar sistemàticament en assolir un objectiu més alt.

Considerant la civilització en certa manera unidimensional, com a complexització dels repertoris organitzatius humans, tampoc pot ser que el substitut del judici col·lectiu democràtic sigui quelcom tan caòtic com una addició d'interessos egoistes i curts de mires. El mercat autoregulat només representa una eterna *fuite en avant* relativista i antil·lustrada respecte als problemes constitutius de les societats humanes, que a occident s'expressaven en la presència de l'horitzó democràtic.

D'aquesta manera, el producte final de la “recepta de la modernitat capitalista” resulta quelcom intransigent amb tot particularisme, sobretot amb tot aquell particularisme que es pogués traduir en la tinença no capitalitzada d'alguna riquesa social potencialment apropiable i mercantilitzable al mode capitalista. És a dir, representa un model que anul·la les experiències de tinença compartida i no exclusivista, que resultarien oposades al model de propietari individualitzat i autoritari.

A Europa, només per encarnar un major arrelament d'aquell tipus de particularismes – de restes de certs valors socials i formes d'autoritat tradicional –, el procés hauria de ser necessàriament diferent.

6.2.3 - L'impacte constitutiu de la gran transformació

El significat transhistòric de la neutralització de la democràcia als EE.UU.

El significat profund de la gran transformació també cal buscar-lo a la seva dimensió de repte transnacional.

En els temps de Jackson, els grans propietaris i productors ja duïen un temps erosionant la idea de la comunitat fundacional amb la simple expressió dels seus impulsos apropiadors, en què es cobraven els deutes establerts amb les parts més febles, quedant-se amb les seves propietats i generant un amplíssim moviment de transferència. Però això seria exactament el que havien estat fent tradicionalment, com a expressió de les seves preuades llibertats de propietaris i de canalització de les capacitats cap a l'automillora. Seria el mateix que es diria des de la banda expropiada, que ells havien estat fent exactament allò que havien fet sempre, que era el context el que havia canviat al seu voltant, sense preguntar a ningú, i que per això ells havien de renunciar al seu legítim horitzó de vida, també part de l'essència fundacional. En això consistiria, també exactament, la problemàtica democràtica fundacional.⁴⁷⁶

O sigui que el que cal plantejar amb la profunditat de judici necessària és que, a la llum d'aquest clivatge, els EE.UU. podien haver arribat a representar la més gran distorsió per

---

⁴⁷⁶ D'altra banda, la democràcia representava una cosa tan prima en termes d'experiències durables que malauradament se l'ha pogut manipular amb massa facilitat.

al gran projecte del liberalisme que començava a orquestrar-se transnacionalment, no pas el principal exponent que sí que va encarnar. Els EE.UU. van esdevenir finalment la terra de la naturalització del capitalisme. El compacte fundador havia pres forma en una definició diversa, paradòxica, que va mantenir-se disputada fins el segle XX, moment en què la prioritat per la forma capitalista va vèncer definitivament a la prioritat per una eventual radicalització democràtica.⁴⁷⁷ Amb tot, es fa força difícil pensar que la dels EE.UU. fos una experiència, com declama la ortodòxia, de conciliació entre el capitalisme i la democràcia, sinó que la segona va haver de quedar transfigurada fins la reducció als canals formalistes i de l'individualisme atomista, cosa que a més representaria la principal aportació del país als repertoris globals sobre la integració sistèmica de masses no homogènies.

Per tant, es pot considerar també que la societat i el poble dels EE.UU. van arribar a ser les víctimes més preuades del futur sistema de coordinació transnacional en els esquemes del capitalisme. Va ser l'objectiu més urgent i més perillós per a aquells que en tot moment van mirar de mantenir l'ordenació jeràrquica de la societat; la seva victòria més estratègica. En el moment de la fundació de les societats modernes, no hi havia cap altre lloc on s'estigués tan a prop d'assajar solucions que es podrien jutjar com de radical innovació per a la institucionalització de l'autopropietat i la democràcia substantiva. Per tant, ha de ser evident que hi ha una certa línia de continuïtat en les projeccions polítiques i els interessos de classe que porta cap a la consolidació del projecte polític del liberalisme com a antídote contra la democràcia.

El repte experimentat a Europa va ser el d'annexionar la nova forma de relació salarial amb l'expressió d'uns drets de participació política i un sistema al que es pogués anomenar "democràcia". A Europa, el salari des del principi es podia observar com una forma d'explotació i aquesta s'havia imposat més ràpidament, sense deixar a espai a una transició com la dels EE.UU. i als seus miratges. En canvi, el repte als EE.UU. era el de desfer-se d'una primera definició de la democràcia per a assumir-ne una altra en termes vagament semblants, la qual pel contrast s'hauria d'afirmar més intensament, per a compensar la distància. A Europa hi havia presents forces megalítiques en continuïtat amb l'autoritat feudal, les quals podien arribar a coordinar-se per a formar un esperit conservador, en un consens sobre els grans assumptes socials, i practicar solucions paternalistes com les de Bismarck o Disraeli per tal d'evitar la insurrecció de les masses al context industrial. Però els EE.UU. representaven el camp d'experimentació del capitalisme, sense xarxa tradicional de seguretat, en contacte directe amb la democràcia, i això en definia en bona part el perill de divergència.

Així, als EE.UU. va haver d'assajar-se un patró de conflicte que resultaria determinant pel seu impacte a la modernitat: el conflicte entre el gran capital innovador, el petit capital conservador i els desposseïts. La primera oposició, entre petits i grans propietaris, que es podria anomenar "subclivatge sobre la forma del capital", va ser el desenvolupament social que va servir per a fer un *bypass* al clivatge fundacional entre el *common man* i l'aristocràcia. Igualment, va ser el que va servir per a generar un nou marc de significats compartit – per imposició, per derrota a la lluita de classes – al que calia que s'adscriuïssin tots els ciutadans de la república dels EE.UU. Un cop lliurada la batalla, i posats que el capitalisme i les aristocràcies seguien existint, caldria considerar els uns i altres connaturals a l'ordenament i fins com a allò millor que podia donar la democràcia.

---

⁴⁷⁷ Amb un clar recurs cap al subterfugi en diversos moments clau, com s'ha pogut apreciar.

L'únic dilema per al que va quedar espai als EE.UU. era entre un petit capital estancat als valors conservadors i un gran capital associat a l'acumulació, a la millora i al progrés. Però aquest era un progrés restringit al consumisme passiu i quant a drets civils formals. Com més es faciliten les tendències naturals del capitalisme, més radical és la seva erosió de tot mapa relacional alternatiu, més plusvàlua s'extreu i més es minimitza el pes polític d'aquests mapes relacionals alternatius, amb el que es practica la individualització atomista i tot ésser humà pot ser així "lliure" de tota constricció social, a la manera dels negres, els homosexuals, o fins les dones. No s'ha d'oblidar la llarga lluita per evitar una dominació automàtica en aquests perfils i el valor del reconeixement dels seus drets. Però tampoc es pot oblidar que el capitalisme no causa aquests drets per un impuls de deontologia humanista, el qual resultaria quimèric. Més aviat, el que es persegueix a una societat capitalista és un model de ciutadà només sensible a les relacions capitalistes i a no gaire més forma de solidaritat. És així un model atomista en què es nega la possibilitat d'accedir a l'espai públic en una actitud transformadora; l'espai públic, en realitat, no existeix o és un terreny terriblement depreciat. Això resulta tremendament característic del model d'individu empresari dels EE.UU., molts cops supremacista, oposat visceralment a les corporacions i al govern i sense cap actitud constructiva per a la millora col·lectiva en l'antic esperit de la Il·lustració.

El paradís fundacional perdut i les rèmores instal·lades a la cultura

Del cas dels nadius americans desplaçats per la civilització blanca als EE.UU. es pot fer una observació interessant al voltant dels grans canvis viscuts a aquesta societat. Des que les comunitats autònomes dels nadius van ser escombrades, aquests pobladors van quedar integrats a la nova societat en un rol que sempre causaria incomoditat als uns i als altres.

Per començar els nadius representaven una cultura que s'observava com espiritualment superior i això en un país amb una marcadíssima dimensió religiosa. A més, aquest efecte quedava destacat amb els impulsos cap a la guerra social a què abocava el mercat en detriment de les relacions comunals. Després d'haver destruït les comunitats natives els estadunidencs es van llançar a un moviment cultural per reverenciar-les, cosa que evidència un interessant sentiment de culpa. Els nadius representaven la imatge de la comunitat harmoniosa amb sí mateixa – en una idealització organicista – i sobretot amb un entorn natural tan vast i imponent com el del continent nord-americà. Els estadunidencs rememoraven el seu propi paradís perdut en el tractament dels nadius, ja que ells, en la seva il·lustrada tradició anglesa, van arribar a transfigurar-lo dolorosament en unes poques generacions, en termes tant naturals com humans. Aquests són uns efectes que es poden relacionar amb el particular sentiment de dissonància cultural per l'esclavització del *yeomen* i amb la tendència defensiva dels nostàlgics del privatisme i l'aïllament d'una societat menys complexa i menys oberta, com Timothy McVeigh.⁴⁷⁸

Aquest tret de malestar cultural també resulta representatiu de les contradiccions de tota la modernitat. Si no hagués estat pels EE.UU. segurament hagués estat molt difícil que s'hagués arribat a anomenar "democràcia" als experiments sorgits d'Europa. O sigui que amb la seva experiència tota la brutal transfiguració del entorn ecològic i humà que es va practicar es carregaria a les esquenes del poble ras; es vendria com l'única manera practicable de fer millor la condició del poble des de la sortida del feudalisme. D'aquesta manera, la perspectiva de la democràcia formal i el consumisme va arribar a encarnar

---

⁴⁷⁸ A part d'aquest cas perturbador de les milícies, altres exemples més positius de la pulsio per la fugida cap al paradís original perdut es poden trobar en el transcendentalisme retirat de Thoreau i en la mirada nostàlgica d'intel·lectuals i artistes com Nathaniel Hawthorne.

quelcom paradòxic: era l'únic repertori d'organització social per a millorar la dotació material del poble, però alhora es percebia que causava uns efectes molt abrasius sobre les comunitats morals i sobre l'entorn ecològic.

El cas dels estats del sud dels EE.UU. i el seu model racista característic serveix per a posar de relleu les dificultats de l'aplicació del capitalisme com a expressió de la tradició propietària exclusivista. A través de la figura del propietari s'imposa una capacitat conqueridora, com a salvaguarda última de l'individu, que no és negociable. Per això la radicalització de les atribucions d'autoritat exclusiva sobre la natura, com a motor de les evolucions d'occident, sempre ha aportat un marc on la cooperació és conflictiva, és complicada perquè sempre hi ha espai per a la malfiança a l'altre. Igualment, en el nucli de relacions capitalistes necessàries, sempre s'ha de reservar un grup social on fer recaure la dominació i l'explotació. Al capitalisme sempre ha de pagar algú pel benestar. Per això els estats del sud sempre va ser problemàtic un sistema on els blancs poguessin recaure en la més baixa categoria social. I per això també feien mofa del *free work*, una categoria on es podia amagar l'existència d'un *lumpenproletariat*.

La reverència als nadius americans expulsats de les seves terres servia per a posar de relleu un malestar que era fruit de les pròpies relacions entre blancs. Per a les masses estadounidenques el paradís perdut era el propi espai públic originari. La unicitat d'aquest espai queda expressada en el fet que va arribar a representar una finestra a la definició d'unes condicions per a la realització de la democràcia. Encara i la seves imperfeccions de cara al propi ideal democràtic, encara i el seu equilibri precari i circumstancial, les possibilitats per a la realització individual i la trobada col·lectiva que va comportar l'espai públic original va ser quelcom tan excepcional que va quedar gravat a les institucions molt de temps.

El nou poder capitalista desfermat a la civilització

En termes transnacionals, els EE.UU. van arribar a ser el premi més gran per als partidaris de la xarxa en expansió del marc capitalista i de l'ordenament liberal. Si allà es domava la democràcia, els agents productius transnacionals podrien participar d'una economia i font de riqueses descomunal. Alhora, allà es va oferir una solució estable per a la participació política de les masses. De manera que des dels EE.UU. es va formar una recepta per a un nou poder i un nou ordre que es projectaria sobre tot el planeta.

El capitalisme i el liberalisme van formar la gran solució històrica al sobrepassament – i al cert caos social – generat sobre les institucions i l'autoritat feudal, a la pèrdua de vigència de les seves relacions polítiques. Van aportar una solució en una persistència a la tradició d'igualtat natural, però amb la pervivència de la desigualtat político-econòmica necessària per a l'afirmació dels propietaris, on la definició d'una democràcia formal basada en el consentiment encaixaria prou bé.⁴⁷⁹

Cal destacar un cop més que no hi ha res de natural en aquests repertoris i aquesta manera d'organitzar la societat. El capitalisme és tan natural com ho pugui ser la història de

---

⁴⁷⁹ En aquest punt també resulta tremendament útil l'explicació de Polanyi del feixisme i el comunisme construït a la URSS, com a experiències de reaccions contra el desordre social provocat per l'erosió normativa per part dels mercats, és a dir, per causa del liberalisme (Polanyi, 1989). El feixisme representava un moviment inherentment regressiu, que buscava el repertori òptim d'organització social en el passat, per tal de bloquejar les convulsions del món social i habilitar alhora l'aventurerisme aristocràtic dels capitalistes. El comunisme, tal com se'l va conèixer a la URSS, en canvi, seguia pretenent encarnar la voluntat del poble en el seu aparell de govern, a la *duma* i al soviets suprem, en una abstracció directiva i parademocràtica particular, a través del dirigisme o el privilegi directiu atorgat a les avantguardes revolucionàries a partir del pensament de Lenin i d'una doctrina corrompuda després per Stalin.

decisiones polítiques, cops de poder i d'altres jugades interessades que hi ha al darrera. No resulta de sentit comú pensar que el tipus de desenvolupament experimentat als EE.UU. hagi de ser la manera més racional d'aprofitar els recursos amb algun criteri d'utilitat social. El desenvolupament imposat allà pel capitalisme es va recolzar en l'acaparament estratègic de fonts de recursos enormes, en "salts cecs" quant a explotació que no estan guiats per cap ens d'intel·ligència col·lectiva organitzada i dels que no es poden calcular mai les conseqüències a mitjà i llarg termini. El factor indispensable per a explicar que això s'hagi naturalitzat com un òptim quan a civilització només pot ser un interès polític de classe.

6.2.4 - El paper dialèctic de la propietat

La propietat com a "finestra històrica" per a la realització de la democràcia

Gran part dels cabdals processos de canvi estudiats pivoten sobre l'essencial institució de la propietat. En especial al context històric d'occident, aquesta representa un nòdul clau en la definició de les institucions polítiques.

La forma històrica de la democràcia moderna també s'ha anat construint en una interacció i una dialèctica constant amb les institucions de propietat. Aquestes varen resultar cabdals per a l'obertura d'unes condicions de realització per a l'autopropietat i per a fonamentar així l'equilibri relacional igualitari. Alhora, aquestes mateixes institucions de propietat resultarien claus per a la destrucció d'aquest horitzó democràtic.

A la gran transformació dels EE.UU., els drets de propietat en connexió amb l'autonomia van precipitar el trencament amb la burocràcia monàrquica dels britànics i van obrir una via alternativa per a l'acumulació de poder social per la sola condició de propietari. Des d'aquí, aquesta nova disposició del poder va estendre's pels estats colonials, sense una xarxa d'autoritat aristocràtica com l'anglesa, cosa que va permetre perpetuar una situació de gran difusió del poder propietari i així del poder social. Amb això, el projecte polític lligat a aquesta situació igualitària va seguir el seu propi camí de radicalització, arribant a plantejar la possibilitat de crear un poder popular realment transformador. Per això, les pròpies classes avantatjades que havien afirmat el seu poder propietari respecte a la corona van trobar-se en la necessitat de sofisticar els instruments de control social per tal d'evitar la possibilitat d'obrir un vial històric cap al radicalisme.

La institució de la propietat era on s'expressava el clivatge polític sobre la oposició entre aristocràcia i democràcia.

El camí propietari cap a la generació de les condicions de la democràcia consistia en fer-se amb el control d'aquells elements materials bàsics per a la subsistència i així no haver de dependre de ningú per a proveir-los i per a formar-se les pròpies impressions i judicis polítics. Per altra banda, ja en origen els repertoris polítics ideats per a deslegitimar el poder dels reis tampoc tenien per objectiu arribar a promoure la idea que tothom podia fer-se propietari. Ni molt menys es pretenia promoure l'autogovern dels que havien estat pobres tradicionalment. D'aquesta manera, els pobres tindrien una capacitat d'influir no només en les seves pròpies vides sinó en un espai públic i normatiu comuns. Aquesta representava la realització més perillosa que s'obrí a través de les institucions de propietat privada i exclusiva.

La reacció d'oposició a aquest efecte francament inesperat per a les elits seria la d'una por que resulta prou reveladora. Edmund Burke o Alexis de Tocqueville són exemples destacats d'aquesta reacció. Burke encarnava el perfil d'intel·lectual i activista polític que en la vella època hagués defensat el poder dels reis i en la nova el dels mercaders, només

per encarnar aquesta atribució de la virtut aristocràtica manada a dirigir el destí dels de baixa extracció, tal com s'establí als prejudicis del cànon transhistòric. Per a Burke, resultaria legítim que les aristocràcies socialment legitimades miressin pel seu interès; el "bé comú" hauria de ser una conseqüència no buscada d'això. Tom Paine, en canvi, establí l'argument contrari, que tothom podia arribar a realitzar les seves capacitats a la nova comunitat harmoniosa per a aportar-hi quelcom. Paine afirmava que per fi estaven a disposició els ingredients materials i organitzatius per a la situació d'una comunitat cívica harmoniosa. A la visió de Paine, precisament allò que constituïa un fre a aquest trànsit eren els prejudicis gairebé supersticiosos dels poderosos com Burke.

Això revela la importància de les institucions de propietat a l'hora d'obrir aquest projecte polític. La democràcia radical, en essència, representa la veritable oposició al govern de les aristocràcies. La democràcia és el contrari a la hipostatització de qualsevol instància social que serveixi a l'establiment de projectes perdurables de dominació de classe.

Però, d'altra banda, la democràcia és quelcom molt prim i molt preciós en el conjunt del ventall de conductes organitzatives humanes. I l'experiència històrica que en tenim és quelcom primíssim, que ben fàcilment podria haver quedat ocult i aclaparat, entre totes les experiències de coordinació de l'acció social que pretenen negar-la. Per això, fàcilment la democràcia podria haver quedat corrompuda i impostada per l'acció d'un grup d'interès suficientment coherent.

Resulta innegable que als EE.UU. la situació política de partida resultava més democràtica que qualsevol punt de la seva història posterior. Igualment, és inescapable l'argument que les democràcies modernes emmirallades al model estadunidenc es troben escapçades respecte a la situació original de les colònies. Però també, al segle XVIII, la capacitat de coordinació de projectes socials col·lectius es trobava en un estadi de baix desenvolupament en comparació amb el que s'arribaria a recrear sota el capitalisme de les corporacions. Precisament va ser la democràcia el que va haver de ser sacrificat per a assegurar el salt productiu i de coordinació dels esforços humans a partir de la figura autoritària del capitalista. La democràcia representa la lliure aportació de les capacitats individuals al col·lectiu i no hi ha espai per a això al capitalisme.

Les estructures modernes depenen enormement del seu moment de formació, d'aquelles convencions que es van establir com a solució dels reptes d'un moment donat, en aquell equilibri de forces social viable i perdurable. I el que va ser el repte característic de l'entrada a la modernitat als EE.UU. va ser la necessitat d'empetir la democràcia.

Les condicions de realització de la democràcia

Cal advertir que, havent-se centrat aquest estudi en la primera part de la història dels EE.UU. i havent deixat de banda la part dels dos últims terços del segle XX, es podria caure en el perill d'extrapolar les conseqüències del primer període de manera espúria. D'altra banda, l'argument que es planteja és que aquesta primera part de la història resulta constitutiva de les institucions i estructures perdurables que se'n generen i que, per tant, resulta legítim inferir unes inclinacions estructurals que permeten relacionar els trets definits en aquest estudi amb la forma moderna dels EE.UU., del seu model de modernitat i de les problemàtiques característiques associades. Alhora, també resulta legítim jutjar que aquest lapse històric va tenir una gran rellevància a l'hora de definir el "cànon de la modernitat" en coherència amb les fórmules precedents.

Dilucidar quins són els constituents que permeten la formació d'una veritable democràcia substantiva, és un assumpte de plena vigència a l'actualitat.⁴⁸⁰ Alhora, l'estudi de les condicions en què històricament ha pres forma la democràcia ha de resultar molt revelador. Als EE.UU. va donar-se un dels casos més rellevants per a entendre que efectivament hi ha una sèrie d'elements bàsics per a animar el sorgiment de la democràcia. Aquests constituents poden aparèixer en formes variables, però sempre han d'incidir en uns nòduls clau de la societat per tal d'afectar els patrons d'estructuració relacional, condicions en què s'habilita la recurrència i perdurabilitat de la democràcia.

Per una banda, és clar que una dimensió de les condicions de realització de la democràcia fa referència a la inalienabilitat d'un paquet de materials bàsics per a la subsistència i la reproducció. Però, de l'altra banda, també cal comptar amb la necessitat d'un paquet bàsic i inalienable d'efectes immaterials per tal d'assegurar la dignitat dels individus o grups socials. A més d'això, també es postula que l'espai públic encarna una tercera dimensió necessària de la democràcia. L'espai públic és on es poden trobar i coordinar les accions lliures dels individus, per a generar projectes col·lectius que representarien l'estadi de desenvolupament de la democràcia del que realment no se'n troben exemples a la història. Més específicament, entre la segona i la tercera condició s'ubica un altre engranatge important. És el que fa referència a l'estabilitat normativa de l'espai públic, que permet una adequada interiorització del camp institucional i de les relacions polítiques. Aquesta seria una condició indispensable per tal que el poble pogués arribar a un aclariment respecte l'entorn, ja que en tota etapa prèvia, fins a la plataforma cap a la democràcia, la informació es trobaria desigualment distribuïda. Aquesta és una de les condicions manifestament absents a la modernitat. Suplint aquesta absència es permetria formar una important autoconsciència democràtica, del poble coneixent acuradament els elements socials disposats per a causar la difusió del poder social i la pròpia democràcia.

Finalment, aquesta també és una condició que revela la natura interactiva dels elements fonamentals per a la democràcia. En canvi, descoordinar-los equival a deshabilitar l'impacte de les accions ètiques sobre l'espai públic i negar així un aliment essencial per a la reproducció i radicalització ulterior del sistema democràtic.

Pel contrari, a la modernitat ha anat operant una tendència a l'ocultació d'aquests constituents bàsics de la democràcia, produint una reducció de les formes de coneixement social al seu voltant. Això s'ha de prendre per un fenomen social en sí, que té relació amb un de més ampli de permanent desactivació de la democràcia substantiva a la modernitat capitalista. A la modernitat les dues primeres condicions de realització resulten ficcions, ja que no es troben assegurades per cap disposició deontològica, decididament encaminada a la democràcia. En realitat, són disposicions condicionals a la integració de la població als canals del mercat i als seus requeriments normatius. Però és a la tercera dimensió on realment queda en evidència la fallida democràtica a la modernitat, ja que aquesta no ha servit per a organitzar un flux de trobada entre ciutadans lliures per a què es recreïn els projectes col·lectius lliures. Pel contrari, aquest espai ja es trobava ocupat per definició pels repertoris cooperatius entre els més grans propietaris. A la base de la població se li imposa una guerra social que nega precisament les capacitats de recreació de projectes col·lectius veritablement lliures. Aquesta és una condició sobre la que s'estableix tot

---

⁴⁸⁰ Com apunta Cohen (2001), l'absència de repertori de participació política en clau democràtica representa el principal repte per a la supervivència del projecte socialista a la modernitat. Dahl (2002) també reivindica la creació de repertoris democràtics de gestió de la producció. Aquestes visions, a més, posen de relleu la manera en que la progressió democràtica exigeix un contacte, una participació, a l'esfera de la producció i a les institucions de propietat.

L'edifici de la modernitat, com dir que representa aquella àrea inabastable per a la democràcia.

Però és que als EE.UU. el moviment de radicalització de l'exclusivitat propietària es va definir en l'explícit objectiu de neutralitzar la democràcia fundacional. Al final es demostra que l'un i l'altre eren dues cares de la mateixa moneda. Amb la democràcia pel mig mai es podria dur a terme el salt productiu organitzat per les atribucions d'autoritat potencial dels propietaris. Igualment, l'afirmació del capitalisme i l'ordre de l'autoritat dels propietaris estructurats piramidalment, en funció dels seus rols estratègics, exigia unes condicions justament contràries a les de la democràcia substantiva. Llavors, cal entendre que la dinàmica indissociable al capitalisme implica un impuls constant a la privatització dels béns i valors socials de tota mena, mentre siguin "valors" monetitzables. Això provoca una radicalització de l'autoritat i de la capacitat d'impacte a l'espai públic dels agents situats als rols estratègics de la producció, cosa que esgota un camp d'acció indispensable per a la veritable democràcia.

Amb Polanyi, cal destacar que per a parlar de la democràcia en seu moderna abans cal conèixer-la. Principalment, cal plantejar-se que el de la democràcia és un debat consubstancial de la mateixa formació de la modernitat, ni que sigui perquè cada societat va haver de trobar formes de blindar-se explícitament contra les seves promeses, a l'hora de fer el salt productiu en els repertoris capitalistes.

Cal conceptualitzar adequadament la democràcia en el passat, ja que és la única referència institucional a l'hora de projectar la democràcia en el present i en el futur, per a saber quin hauria de ser el seu objectiu modern. Això és totalment pertinent si en la modernitat encara hi queda alguna part del projecte de formar una organització social no jerarquitzada, lluny de cap tipus de pretesa "substància de la història" i també de jerarquies meritocràtiques en base al criteri de qui és més capaç d'acumular patrimoni. El debat sobre la democràcia és pertinent si, pel contrari, a la modernitat encara existeix la promesa de mobilitzar la capacitat de sentit comú que hi ha en tots, de lliure coordinació de les expectatives individuals en el projecte col·lectiu d'assolir un nou tipus de progrés, més formidable que cap dels coneguts a la història.

Si el projecte de la Il·lustració encara ha de recrear-se a la modernitat, de la història cal extreure l'ensenyament que la condició indispensable és la combinació d'un seguit de factors complexos. La realització d'una democràcia substantiva a partir dels escenaris moderns haurà de recolzar-se en el gran desenvolupament institucional sobre les formes de propietat creat als contextos occidentals capitalistes, per a generar-ne de noves que donin la volta a les potentíssimes atribucions d'autoritat exclusiva dels propietaris.

Per això mateix, els elements institucionals relacionats amb la propietat mereixen una atenció especial, per encarnar elements indispensables en la dialèctica de transcendència del capitalisme. En concret, fa falta un esforç enorme de conceptualització alternativa, que reculli indicadors al voltant de la cara negativa dels nostres repertoris de creació de riquesa, que necessàriament creen misèria i dominació a algun altre lloc. Cal fer visible de nou la relació entre el capital i les atribucions polítiques per a desfer l'entramat que intenta ocultar aquesta relació.

Amb el desenvolupament de l'edat d'or del capitalisme s'han donat avenços de drets polítics importants que no s'han de menysprear. Però tampoc s'ha de menysprear el fet que en els moments de crisi la prioritat del sistema no és el dret a l'existència universal i al creixement interior dels individus (Federici, 2004).

Al contrari, la modernitat s'ha construït en la prioritat de la inviolabilitat de la propietat privada i exclusiva, necessàriament abocada a l'apropiació i dominació dels espais comuns

de cohabitació i que coincideix amb l'estructuració d'una societat piramidal. Aquest mateix requisit, com la seva naturalització, és precisament el que evita l'estructuració del sentit comú universalment compartit en una nova forma de producció i de generació del coneixement social, com a primera plataforma per a un poder de recreació normativa democràtic i radicalment innovador. De manera que queda clar que fer sorgir la democràcia de la modernitat representa una tasca formidable, ja que la pròpia modernitat ha estat vacunada contra aquesta possibilitat.

D'altra banda, per la història que s'ha estudiat també es pot afirmar que aquest dilema sobre la democràcia rau als propis fonaments de la modernitat i que, per tant, la seva tensió conflictiva resulta irreductible. Sempre seguirà existint una possibilitat de tornar a encendre'n les projeccions i per tornar a obrir la finestra de la tangent històrica democràtica.

6.3 - Conclusions

El procés d'implantació del capitalisme d'arrel anglosaxona, i la naturalització d'una experiència històrica tan particular que presenta el projecte liberal del mercat autoregulat, representa una successiva evolució dels grans repertoris d'evitació de la democràcia (particularment de la democràcia popular) i de persistència d'una estructuració aristocràtica de la societat. Les projeccions i els intents de recreació d'institucions del govern del *demos* ha mogut històricament a les elits a buscar noves vies per a la subsistència del *statu quo* aristocràtic. Així, les projeccions d'un i altre projecte han conformat una oposició dialèctica que històricament s'ha plasmat a la disputa sobre les institucions de propietat: aquestes havien de servir per a fonamentar l'autonomia i l'estatus polític del *demos* o bé havien de servir per a establir un principi jeràrquic oposat a això primer.

Les institucions del mercat autoregulat que es plantegen al projecte liberal representen una complexa mediació a les aspiracions democràtiques. A la concepció del liberalisme clàssic, la propietat, exclusiva i excloent, es presenta com una àrea de fruïció privada, regida pel principi contractual, i que es combina amb un àrea pública essencialment igualitària. Però, postulant que no hi ha una relació d'incidència des de l'àrea privada cap a la pública, en realitat el que es defineix és un sector subcivíl, apolític (Simon, 1991: 6). Precisament, és a aquest sector on es conformen les determinants relacions de dominació a partir del procés productiu. Així va ser com als EE.UU. progressivament es va anar desvetllant un problema polític essencial a la forma de la producció.

Amb el projecte liberal es naturalitza una formulació de la propietat, associada al capitalisme anglosaxó, que és quelcom molt estret i específic a la història, i que acaba passant com l'únic camí per a la complexització dels repertoris de col·laboració humana. Alternatives a aquesta formulació, han estat la propietat d'Estat a l'ideari socialista, o també l'aparell regulador del "liberalisme de benestar". Una altra és la formulació social-republicana de la propietat, on s'incorporen constriccions tant a l'acumulació com a l'alienació, factors que condicionen l'explotació irrefrenada de les relacions humanes i obliguen a l'establiment de relacions en una consideració del llarg termini i a la responsabilitat social (Simon, 1991: 7).

Als EE.UU., la perspectiva disponible per a la rebel·lió democràtica era la tradició social-republicana que passava per les reflexions de Locke. D'altra banda, la confiança de les classes populars en aquest rerafons normatiu de l'escenari fundacional va acabar

representant un desavantatge, a mida que la pròpia tradició cultural republicana anava sent mutada per a ser encaixable a la perspectiva liberal i a la seva realitat relacional. Per aquesta circumstància la història de les mobilitzacions i organitzacions obreres es va caracteritzar pel projecte de “recivilitzar” les relacions productives, en contra de la falta de responsabilitat social dels grans agents productius i per la revitalització incipient d’institucions de propietat en unes criteris de restricció de l’acumulació i l’alienació. Així, els moviments obrers haurien trobat a disposició una inclinació reformista, fins l’arribada al moment de la imposició per força de la definició radicalment exclusiva de la propietat i en una falta total de responsabilitat social, amb el predomini dels repertoris de les corporacions (Simon, 1991: 13-14). Aquesta va ser la dinàmica que va portar a perdre la lluita de classes als obrers.

Amb Simon, cal considerar que el model de modernitat dels EE.UU. és aquell en que s’han erigit repertoris contra la ingerència a les propietats privades i al control excloent dels propietaris, els quals resulten cabdals per al manteniment del *statu quo* (Simon, 1991: 21). Alhora, la contramesura al principi del poder dels capitalistes ha de passar per una reformulació de les institucions de propietat, com en la línia social-republicana, en que aquestes representen el nòdul clau per a fonamentar un sentit inclusiu de responsabilitat social des de les relacions productives. Aquest seria el punt d’inici d’un procés per donar lloc a les condicions de realització d’aquesta propietat social inclusiva, del creixement de la política i d’un debat moralitzador extensiu per a contrarestar els repertoris i relacions capitalistes naturalitzades i sobredesenvolupades.

VII – A MODE DE CONCLUSIÓ. PROPIETAT I DEMOCRÀCIA: EL SIGNE DE LA MODERNITAT CAPITALISTA

1. La relació entre propietat i democràcia resulta clau en la definició de l'escenari polític occidental. Les institucions de propietat són nòduls essencialment polítics a la societat i per tant són essencials en la recreació de les condicions necessàries per a la democràcia. Com també són essencials en l'evitació històrica de la democràcia a través de l'estructuració d'una societat jeràrquica. Així, en aquests termes s'estableix l'existència d'una dialèctica d'oposició que ha estat el motor històric dels grans canvis del context occidental.

A l'entrada a la modernitat, la formulació de la propietat exclusiva i exclouent lligada al capitalisme d'arrel anglosaxona ha resultat cabdal (Mundó, 2015b: 4). A través d'aquesta formulació s'ha donat a lloc a institucions amb un impacte cabdal i determinant per al model de modernitat. Així, es va conformar un model de societat amb una àrea privada sobredimensionada i inexpugnable i on el capitalisme establia un sistema en què la democràcia substantiva queda inhabilitada a partir de les relacions de producció.

Per tot, cal concloure que la revitalització de la democràcia passa per una incidència en aquest nòdul clau de la propietat, amb la recreació d'institucions concretes que permetin el repartiment del poder social entre el *demos* i un nou marc de relacions socials.

2. A l'Atenes de la democràcia radical clàssica es va generar un model polític no igualat (potser només episòdicament igualat durant un breu període de la Revolució francesa) quant a integració dels ciutadans a la comunitat política; quant a una dimensió de drets i una altra de participació que, juntes, generaven un estatus polític realment únic, habilitat a una aportació lliure a la col·lectivitat per part dels ciutadans pobres. D'altra banda, aquesta construcció també tenia una sèrie de limitacions estructurals. L'anàlisi d'aquest cas històric representa un primer pas quant a conceptualització i teorització de la democràcia. Amb ell es pot definir l'elaboració teòrica política i institucional generada a Atenes com un moment clau per a la conformació del context occidental. Des de llavors, la democràcia popular va representar el principal problema per a les elits i el principal motor dialèctic dels canvis.

3. La Roma clàssica va imposar un model de relacions polítiques elitista i oligàrquic que acabaria representant el patró homogeni per a tot el seu àmbit de conquestes. En aquesta estructuració va resultar clau el principi d'ordenació asimètrica derivada del volum de propietats dels ciutadans. A través dels desenvolupaments institucionals romans es va poder neutralitzar el tipus de debats i problemes que es posaven de relleu a la política atenenca. Així, el que es va produir a través d'aquestes institucions i estructura social va ser una involució de l'esfera de la política, per un moviment d'expansió de l'esfera privada. Tot això no impedeix que puguem valorar el paper fonamental que han jugat el meravellós edifici institucional del dret públic i el dret privat romà en la limitació del poder despòtic dels governants. Amb l'estructura romana es va reafirmar un patró de

dominació que acabaria descartant l'ús de l'esclavatge, donada la destrucció dels drets de la població rassa fins l'estatus de la servitud feudal.

El *dominium* romà, l'autoritat a partir de la propietat privada (contemporàniament falsejada a partir d'una interpretació de la propietat romana com a exclusiva i exclouent, lluny de la idea històrica, clarament present al dret romà, de propietat subjecta a múltiples limitacions), va servir per a l'estructuració posterior d'una xarxa de relacions feudals, amb la qual es va donar lloc a un tipus d'explotació característica i també a un tipus de resistència característica per part de la població, que podia arribar al punt de reclamar alguna forma de democràcia radical.

4. Amb les condicions del context feudal anglès es va poder produir una ulterior radicalització de l'atribució d'autoritat exclusiva dels propietaris, particularment de determinades tipificacions de la propietat de la terra, però no de tots aspectes de les interaccions socials de l'època. Els petits propietaris anglesos, per la via d'atribuir-se el control del procés de la producció del camp, van acabar donant a lloc a un nou esquema de relacions polítiques i un nou principi per a l'acumulació del poder. Així, el naixement del capitalisme va estar precedit per una pugna entre grans terratinents i petits propietaris sobre la manera en què s'organitzava la producció i en què s'explotava els *yeomen*, els *tenants*, els assalariats, etc. Els petits propietaris van dur a terme un llarg procés d'expropiació de tota riquesa social que restés per a usos comunals i amb això van acabar generant una classe desposseïda que no tenia capacitat de resistir-se a una relació laboral més explotadora. O sigui, que el poder dels nous capitalistes va determinar-se pel contrast amb aquest grup de desposseïts. La solució dels petits propietaris va ajudar a transcendir l'ordre feudal, va representar una solució al repte interposat per aquest, per evitar l'estatisme i la resistència popular en forma d'insurreccions prodemocràtiques. La nova producció a través del mercat nacional integrat va permetre realitzar un salt modernitzador que feia inevitable el tipus de cooperació en el treball dominada pel capitalista. Alhora, en aquest període prengué forma institucional la idea d'una propietat exclusiva, que cristal·litzà políticament en formes anti-plebees.

5. Però les institucions de propietat angleses van portar a una nova problemàtica a les colònies d'Amèrica del Nord. Allà, l'autoritat concebuda amb components d'exclusivitat dels propietaris servia per a reeditar l'ideal democràtic en els seus aspectes de promoció de la independència material, com a element ineludible per a què la ciutadania pogués assolir la independència de judici polític. Així, a Amèrica del Nord les institucions de propietat angleses no portaven a una acumulació com la del vell continent, sinó a un equilibri igualitari en què la majoria de la població podia resistir-se a l'explotació per part del rol asimètric del capitalista. Així, la població tenia els mitjans per a resistir-se a la cooperació en un esquema de dominació, que era característica al procés de modernització capitalista anglesa. L'igualitarisme democràtic trobat entre els pobladors de les colònies era el que impedia la progressió de les dinàmiques acumuladores del capitalisme. Aquesta coincidència no buscada per les autoritats colonials és el que va permetre reintroduir el terme "democràcia" al context occidental. Però, després, la democràcia va haver de passar per un procés de reformulació i adaptació, que facilités una integració de les masses al mercat de treball capitalista i fes inevitable la cooperació en un sistema productiu autoritari. Així es va produir l'associació conflictiva entre capitalisme i la democràcia als EE.UU.

6. A Europa, el capitalisme va ser afirmat per les institucions del vell ordre precapitalista en trànsit d'adaptació. Però els Estats Units d'Amèrica del Nord eren una societat fundada en les institucions de propietat angleses i sense xarxa feudal. Així, era a partir de les noves institucions que es podia generar una divergència quant a organització social, no pas a partir d'una resistència en el passat, i per això aquesta podria ser més original, desconeguda i perillosa per a les elits. Als EE.UU. la dialèctica per l'oposició entre democràcia popular i capitalisme va ser més intensa i va caldre un llarg procés d'afirmació política per a imposar el segon per sobre de la primera. Per aquesta llarga afirmació, el capitalisme va acabar naturalitzat als EE.UU., però això va haver de donar-se a través d'intenses batalles. Els elements institucionals fonamentals per al capitalisme van haver de ser implantats entre intensos moviments d'oposició: és el cas el mercat nacional integrat dels béns de reproducció, el banc central, la moneda mercaderia, el procés d'expropiació de la terra o el paradigma de l'Estat com a instrument per a assegurar les condicions favorables al capitalisme.

La naturalització dels elements clau del capitalisme va portar a constituir una societat moderna on el *telos* social és la llibertat i l'autoritat formalment exclusiva dels propietaris. Això és el més fonamental a l'hora d'explicar la inversió dels significats democràtics produïda als EE.UU. Així, la democràcia passava a assimilar-se a la privatització, a l'antipolítica, a una llibertat anticooperadora i retirada al privatisme, al dret a no tenir en compte la resta de la societat i a la negació d'una capacitat de recreació en la dimensió col·lectiva i social de la vida.

7. La inhabilitació de la democràcia a la modernitat occidental es produeix a partir de l'estructuració de les institucions de propietat necessàries per al capitalisme. A partir de la mercantilització de tots els recursos de la societat, els elements clau per a la reproducció dinàmica del poder autoritari del capitalisme són els elements financers: el diner i el banc central. El diner és la "sang del sistema capitalista", és el mitjà que vehicula el valor del treball i de tota transacció social cap als agents tècnicament privilegiats per causa de la monopolització d'aquest mitjà monetari. Això estableix l'existència d'un grup estratègic que acapara un poder sobre tota la producció i la vida social. A més, a través dels patrons d'intercanvi internacional i la divisió internacional del treball, el grup dels monopolitzadors del diner pot constituir-se en un agent de dominació transnacional, a través del sistema de deutes nacionals. El banc central amb accionistes privats imposa una finalitat capitalista a la producció nacional i determina que tota l'activitat queda estructurada en un esquema piramidal. Des del moment en què s'institueix el seu poder diferencial, el banc central representa el centre de finançament de tota la producció. Així, el banc central és un instrument polític fonamental per a afavorir l'expropiació i l'acumulació de propietats, per a imposar un peatge dels capitalistes sobre tota la producció i reproduir així el seu estatus asimètric. Tota la producció nacional ha de servir a la maximització dels beneficis dels tenedors del deute establert pel banc, cosa que constantment realimenta el deute, l'expropiació i l'ulterior acumulació de propietat i poder capitalista.

8. A les institucions de propietat dels EE.UU. va prendre lloc una llarga batalla entre la democràcia i el capitalisme. Per això resulta tan revelador l'estudi del moviment obrer d'aquest context. Als EE.UU., el moviment obrer va necessitar un llarg procés d'adaptació per a arribar a assumir una posició d'universalisme, moment en el que va ser aixafat per l'autoritat pública de l'Estat i per la privada dels empleadors com la major amenaça contra

l'àmbit institucional capitalista. Fora de l'escenari fundacional, en què la propietat representava la base per a l'equilibri igualitari, la cultura de col·laboració amb el capital per part dels treballadors representava una pèrdua constant de poder de negociació i provocava una depressió del seu estatus. La negociació amb el capital es produïa a partir de la posició asimètrica a la divisió del treball, amb el qual es generava una competència a la baixa entre els treballadors i una tendència als empleadors a la tecnificació i a recórrer a treballadors de baixa qualificació. Sens dubte els repertoris organitzatius del capital i el seu suport normatiu eren més sofisticats. Així, la fallida del moviment obrer als EE.UU. es va produir per no disposar d'un repertori de provisió de drets irreductibles de tall universalista, per a tota la força de treball, el qual caldria coordinar amb repertoris de propietat innovadors que servissin per a habilitar la lliure cooperació. Sense això, a la societat només quedava una hegemonia del *telos* liberal que imposà una jerarquització dels rols productius i un menyspreu sistèmic del rol del treball.

La posició universalista del treball als EE.UU. experimentà les mateixes dificultats que es troba aquesta perspectiva de provisió de drets irreductibles a la societat moderna, on sempre cal derivar una explotació i dominació cap a algun lloc, per tal que un grup privilegiat assoleixi unes llibertats formals. Alhora, el capitalisme fa que l'universalisme sigui l'única perspectiva per reconduir la dinàmica competitiva que anima el relativisme i la guerra social.

Com a contrapunt, el *New Deal* i tota la reconstitucionalització normativa que va comportar, en especial en el camp de la legislació laboral, significaren una nova fase, que ja queda fora de l'àmbit temporal d'anàlisi històrica del present treball.

9. Amb la important aportació quant a desenvolupaments institucionals dels EE.UU., a tot el context occidental es va dur a terme un procés de naturalització de les constants del capitalisme i del "darwinisme de mercat". Amb això, el rol de participació política de les masses va quedar restringit a la conducta del consum, ja que els grans assumptes de la societat havien de ser determinats pels capitalistes. Aquest va acabar esdevenint el model de modernitat que va permetre superar la disjuntiva històrica en què es plantejava una oposició entre un model de cooperació lliure i igualitari, contingut al projecte de la democràcia popular, i un model en sintonia amb els supòsits elitistes i jeràrquics del cànon aristocràtic. El model de modernitat capitalista va aportar una solució de transcendència per a superar la que era la tensió dialèctica constitutiva de l'escenari occidental. D'aquesta manera, es suposa que el creixement productiu és allò que permet derivar qualsevol dilema social rellevant; es proposa que a través de la dinàmica de competició social es porta a la societat a una autoperfecció organitzativa en uns criteris que es presenten com "objectius", per contrast amb la idea tradicional de la política. Així, a la modernitat occidental es postula que un cúmul d'accions egoistes en competència generen l'òptim màxim de coordinació d'iniciatives i quant a generació de servei públic, afirmació per la qual no es troben proves històriques, més aviat se'n troben del contrari. Al sistema de relacions socials de la modernitat capitalista s'hi produeix una competència d'instints egoistes i irresponsables, on els propietaris gaudeixen de la llibertat per actuar amb plena arbitrarietat. Això és el que acaba substituint el projecte emancipador de la Il·lustració.

10. L'afirmació i radicalització dels drets dels propietaris en el context dels Estats Units de Nord-Amèrica, que rauen a la base institucional de la modernitat capitalista, representa una negació necessària de diversos elements cabdals per a la democràcia substantiva o popular. La democràcia substantiva necessàriament suposa el govern del *demos*; implica

que l'activitat social ha d'estar dedicada a dotar de les capacitats i poders a la massa social, per tal de maximitzar la seva realització personal i la seva aportació lliure al col·lectiu, entre una confluència de sensibilitats i valors que porta a l'estructuració d'un *output* social ètic, moralitzador de la pròpia societat.

Això és el que comporta que la democràcia formal (de trets oligàrquics *de facto*) que coexisteix amb el capitalisme s'hagi d'erigir en una inversió dels significats de la democràcia substantiva. La modernitat capitalista necessita promoure un relativisme normatiu, que és aquell terreny on poden fer un benefici els capitalistes. Des d'aquest relativisme i el poder arbitrari dels propietaris, l'espai hàbil per al sorgiment de relacions productives cooperatives i relacions polítiques no dominadores queda neutralitzat. Això passa per causa de les dinàmiques d'expropiació, de desposseïció, de privatització, d'esclavització i d'incivilització que són consubstancials al funcionament del capitalisme, processos que són mitigables, com a màxim, i de manera circumstancial i mai peremptòria. El capitalisme no pot renunciar a un nucli de relacions autoritàries que sempre acaben resultant preeminents respecte altres principis i valors implicats a la societat moderna. Així, la dominació acaba resultant determinant. D'aquesta manera, l'espai públic de les societats modernes occidentals resulta viciat per la dinàmica de guerra social imposada pels capitalistes. Igualment, l'economia, sense contacte amb cap valor comunitari i dedicada a la reproducció de l'estatus diferencial de la classe capitalista, representa tota una inversió de la definició que la presentava com la sistematització de l'estalvi d'esforços per a assolir la reproducció de la societat.

11. L'estudi dels llargs processos de canvi institucional a occident fins el primer terç del segle XX, que porten a la constitució del capitalisme i a la negació de la democràcia popular, genera la conclusió que hi ha una tensió característica o una contradicció sistèmica entre el que és necessari per a l'afirmació del capitalisme i el que és necessari per a la democràcia substantiva. L'oposició entre uns impulsos i els altres és el que ha anat definint les grans evolucions sistèmiques al context occidental i, per tant, aquesta és una dinàmica que es pot suposar de forma versemblant que ha seguit present a les societats d'aquest àmbit. És per això que es pot afirmar que els desenvolupaments històrics fins el primer terç del segle XX tenen un impacte definitori a la base institucional de la modernitat, i també a les institucions capitalistes específiques que s'estableixen a la seva base, i que han d'aportar un valor de reflexió als problemes característics d'aquest context a la contemporaneïtat.

12. Si es vol reeditar el projecte de la democràcia substantiva a la modernitat madurada cal concloure que un primer pas és el de conèixer-la. Per això resulta tan important la reflexió al voltant dels desenvolupaments clàssics sobre aquesta i també les perquisicions i debats polítics característics dels segles XVII, XVIII i XIX, que han ocupat la major part d'aquest estudi. Comprendre històrico-normativament la democràcia implica primer de tot tenir clares les seves implicacions quant a drets (en particular, drets d'existència polítics) fonamentats en bases materials que es tradueixen en el rol social activista i moralitzador de la ciutadania extensiva. Per això, cal reivindicar una noció de propietat com la inalienabilitat de tot allò necessari per a la realització de les condicions democràtiques i per a una llibertat en un criteri social responsable (Mundó, 2015a: 111-112). Alhora, cal entendre la manera en què les institucions del capitalisme històricament sorgit als contextos occidentals representen precisament la negació d'aquest horitzó democràtic i la imposició d'un ordre jeràrquic a la societat. I, més enllà, conèixer la

democràcia també implica considerar-la en tota la seva complexitat, en una dimensió d'interacció amb tota la resta d'instàncies socials. Per això, la reflexió sobre la democràcia ha de posar de relleu que la relació amb les institucions de propietat resulta definitiva.

Finalment, en aquest treball s'ha intentat articular un fil conductor per a mostrar que democràcia i propietat són dos conceptes essencialment històrics, amb desenvolupaments particulars ben diversos i canviants però inherentment conflictius. Ni la democràcia, ni la propietat, ni el propi capitalisme són la mera concreció dels models teòrics estàndard que s'acostumen a utilitzar en les ciències econòmiques, socials i polítiques sinó, ben al contrari, fets històrics complexos i diversos, en canvi permanent. Aquí, s'ha tractat d'aportar algun element de debat i teorització a aquest camp d'estudi, a través d'un context tan fonamental com el dels Estats Units d'Amèrica del Nord.

Bibliografia

- Aguilar, S., (2001a) “Movimientos sociales y cambio social: ¿una lógica o varias lógicas de la acción colectiva?” a *Revista Internacional de Sociología*, número 30. Setembre-desembre de 2001.
- Aguilar, S., (2001b) *Ordre i desordre: manual d'estructura i canvi de les societats*. Barcelona, Hacer.
- Aguilar, S., (2009) “La teoria de clivajes y el conflicto social moderno”. Congreso de Ciencia Política UPV, desembre de 2009, UPV, disponible a: <http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/11012/1/Clivatges%20publ.%20digital%20UB.pdf> [últim accés: 4/5/2015]
- Bakan, J., (2009) *Capitalismo caníbal. La corporación: La búsqueda patológica de lucro y poder*. Barcelona, Robin Book.
- Baron, R., i Byrne, D., (2002/1998) *Psicología Social*. Madrid. Prentice Hall.
- Beard, C., (1965/1915) *Economic Origins of Jeffersonian Democracy*. New York, The Free Press.
- Beard, C., (2004/1913) *An Economic Interpretation of the Constitution of the United States*. Mineola, Dover Publications.
- Beard, C., i Beard M., (1964/1921) *Historia de los Estados Unidos*. Buenos Aires, Tipográfica Editora Argentina.
- Beckert, S., (2002) “Democracy and Its Discontents: Contesting Suffrage Rights in Gilded Age New York” a *The Past and Present Society*, volum 174 (1), pp. 116 – 157.
- Belissa, M., i Bosc, Y., (2013) *Robespierre. La fabrication d'un mythe*, Paris, Ellipses.
- Berman, M., (1988) *Todo lo sólido se desvanece en el aire : la experiencia de la modernidad*. Madrid, Siglo XXI.
- Bosc, Y., (2014) “Thomas Paine, le républicanisme, le droit à l'existence et la critique du libéralisme économique” a *Révolution Française.net*, Juliol de 2014, disponible a: <http://revolution-francaise.net/2014/07/10/583-thomas-paine-republicanisme-droit-existence-critique-du-liberalisme-economique> [últim accés: 5/5/2015]
- Bowles, S., i Gintis, H., (1987) *Democracy and Capitalism. Property, Community, an the Other Contradictions of Modern Social Thought*. London, Routledge & Kegan Paul.

- Bowman, S., (1996) *The Modern Corporation and American Political Thought*. Pennsylvania State University Press.
- Bretones, M. T., (2001) *Sociedades Avanzadas*. Barcelona. Hacer.
- Calvert, P., (1990) *Revolution and Counter-Revolution*. Buckingham, Open University Press.
- Casassas, D., (2010) *La ciudad en llamas. La vigencia del republicanismo comercial de Adam Smith*. Barcelona, Montesinos.
- Castoriadis, C., (1996) “La democracia como procedimiento y como régimen” a *Jueces para la Democracia*, número 26, Juliol de 1996.
- Cohen, G. A., (2001) “¿Por qué no el socialismo?” a: Gargarella, R. i Ovejero, F. (comps.), *Razones para el socialismo*. Barcelona, Paidós.
- Corrigan, P., i Sayer, D., (1985) *The Great Arch: English State Formation as Cultural Revolution*. Oxford, UK; New York, US. Blackwell.
- Coss P. R., (2003) *The Origins of English Gentry*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Currarino, R., (2011) *The Labor Question in America. Economic Democracy in the Gilded Age*. Chicago, University of Illinois Press.
- Dahl, R., (1992/1989) *La democracia y sus críticos*. Barcelona, Paidós.
- Dahl, R., (2002/1998) *La democracia económica*. Barcelona, Hacer.
- Dahl, R., (2003) *¿Es democrática la Constitución de Estados Unidos?* Buenos Aires, Fondo de Cultura Económica.
- Davis, M., (1999/1986) *Prisoners of the American Dream. Politics and Economy in the History of the U.S. Working Class*. New York, Verso.
- De Ste. Croix, G. E. M., (1983/1981) *The Class Struggle in the Ancient Greek World*. Old Woking, Duckworth.
- Domènech, A., (1989) *De la ética a la política. De la razón erótica a la razón inerte*. Barcelona, Crítica.
- Domènech, A., (2002) “Cristianismo y libertad republicana. Un poco de historia sacra y un poco de historia profana” a: Hernández, A. (comp.), *Republicanism contemporáneo: Igualdad, democracia deliberativa y ciudadanía*. Bogotá, Siglo del Hombre Editores.
- Domènech, A., (2003) “Democracia, virtud y propiedad” a: Arteta, A. et al. (eds.), *Teoría política*. Madrid, Alianza editorial.
- Domènech, A., (2004) *El eclipse de la fraternidad. Una revisión republicana de la tradición socialista*. Barcelona, Crítica.

- Domènech, A., (2010) “Economía política y tradición histórica republicana: el caso de Adam Smith” próleg a CASASSAS, D., *La ciudad en llamas. La vigencia del republicanismo comercial de Adam Smith*. Barcelona, Montesinos.
- Domènech, A., (2012) “Dominación, derecho, propiedad y economía política popular (un ejercicio de historia de los conceptos)”, a Roux, R., (comp.), *Miradas sobre la historia. Historiadores, narradores y troveros*, Mexico DF, Editorial Era, pp. 61-88.
- Drucker, P., (1998/1993) *La sociedad poscapitalista*. Barcelona, Apóstrofe.
- Dubofsky, M., (1994) *The State and Labor in Modern America*. Chapel Hill, North Carolina Press.
- Dubofsky, M., i Dulles, F. R., (1999/1984) *Labor in America. A History*. Wheeling, Harlan Davidson.
- Egnal, M., i Ernst J. A., (1972) “An Economic Interpretation of the American Revolution” a *The William and Mary Quarterly*, tercera sèrie, volum 29, número 1. Gener de 1972, pp. 3-32.
- Federici, S., (2004) *Calibán y la bruja. Mujeres, cuerpo y acumulación originaria*. Madrid, Traficantes de sueños.
- Fernández Buey, F., (2001) *Leyendo a Gramsci*. Barcelona, El Viejo Topo.
- Foner, E., (2005/1976) *Tom Paine and Revolutionary America*. New York, Oxford University Press.
- Foner, P. S., (1972/1947) *History of the Labor Movement in the United States. Volume One: From the Colonial Times to the Founding of the American Federation of Labor*. New York, International Publishers.
- Galeano, E., (2003/1971) *Las venas abiertas de América Latina*. Madrid, Siglo XXI.
- Godàs, X., (1998) *Postmodernismo: la imagen radical de la desactivación política*. Barcelona, El Roure.
- Gómez-Iglesias, A., (1995) “De la *locatio conductio* al contrato de trabajo” a Civitas: Revista española de derecho del trabajo, número 70. 1995, pp. 181-186.
- Greenberg, D. F., (1993) *Crime and Capitalism. Readings in Marxist Criminology*. Philadelphia, Temple University Press.
- Habermas, J., (1988) *Ensayos políticos*. Barcelona, Península.
- Habermas, J., (1989/1985) *El discurso filosófico de la modernidad*. Madrid, Taurus.
- Habermas, J., (2002/1981) *Teoría de la acción comunicativa*. Madrid, Taurus.

- Harvey, D., (2003) *El nuevo imperialismo*. Madrid, Akal.
- Harvey, D., (2005) *A Brief History of Neoliberalism*. New York, Oxford University Press.
- Hill, C., (1991/1972) *The World Turned Upside Down. Radical Ideas During the English Revolution*. London, Penguin Books.
- Hill, C., (2002) *The Century of Revolution, 1603-1714*. London, Rutledge (ed. Or. 1961).
- Hine, R., i Faragher, J.M., (2007) *Frontiers. A Short History of the American West*. New Haven, Yale University Press.
- Hobsbawm, E., (1971) *En torno a los orígenes de la revolución industrial*. Madrid, Siglo XXI Editores.
- Hobsbawm, E., (1995) *Historia del siglo XX*. Barcelona, Crítica.
- Hobsbawm, E., (1997/1962) *La Era de la revolución, 1789 – 1848*. Barcelona, Crítica.
- Hobsbawm, E., (1998a/1987) *La Era del imperio, 1875 – 1914*. Barcelona, Crítica.
- Hobsbawm, E., (1998b/1975) *La Era del capital, 1848 – 1875*. Barcelona, Crítica.
- Hobsbawm, E., (2010/1959) *Rebeldes primitivos. Estudio sobre las formas arcaicas de los movimientos sociales en los siglos XIX y XX*. Barcelona, Crítica.
- Josephson, M., (1962/1934) *The Robber Barons*. Orlando, Harvest Books.
- Kaldor, M., (2003) *Global Civil Society. An Answer to War*. Cambridge, Cambridge Polity Press.
- Keane, J., (1992) *Democracia y Sociedad Civil*. Madrid, Alianza.
- Keane, J., (2003) *Global Civil Society?* Cambridge, Cambridge University Press.
- Kolko, G., (1977/1963) *The Triumph of Conservatism. A Reinterpretation of American History, 1900-1916*. New York, The Free Press.
- Kolko, G., (1994) *Century of War: Politics, Conflicts and Society since 1914*. New York, The New Press.
- Labica, G., (2005) *Robespierre. Una política de la filosofía*. Barcelona, El viejo topo.
- Lichtenstein, N., i Harris, H. J., (1996/1993) *Industrial Democracy in America. The Ambiguous Promise*. New York, Woodrow Wilson Central Series i Cambridge University Press.
- Livingston, J., (1997) *Pragmatism and the Political Economy of Cultural Revolution, 1850-1940*. The University of North Carolina Press.
- MacGilvray, E., (2011) *The Invention of Market Freedom*. Cambridge, Cambridge University Press.

- Marx, K., (1978/1857) *Líneas fundamentales de la crítica de la economía política (Grundrisse)*. Edició OME. Barcelona, Editorial Crítica.
- Marx, K., (2003/1885) *El capital*. Barcelona, RBA. Llibre 1, volum 2.
- Mayer, A. J., (1971) *Dynamics of Counterrevolution in Europe*. New York, Harper & Row.
- McAdam, D., Tarrow, S., i Tilly, C., (2005/2001) *Dinámica de la contienda política*. Barcelona, Hacer.
- Moncada, A., (1995) *España americanizada*. Madrid, Temas de hoy.
- Moore, B., (1966) *The Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of The Modern World*. Boston, Beacon Press.
- Morgan. E. S., (2006/1988) *La invención del pueblo. El surgimiento de la soberanía popular en Inglaterra y Estados Unidos*. Buenos Aires, Siglo XXI Editores.
- Mundó, J., (2015a) "Political freedom in Locke's republicanism" a Bosc. Y. et al., (dirs.) *Cultures des républicanismes*, París, Éditions Kimé, pp. 103-116.
- Mundó, J., (2015b, en premsa) "Propiedad, apropiación y desposesión. Repensar la libertad en la tradición republicana", a Gutiérrez, R. et al. (eds.), *Derechos, democracia y pueblos. Debates desde el republicanismo democrático y el pluralismo jurídico*, Mexico: Instituto de Investigaciones Jurídicas, UNAM.
- Mundó, J. (2015c) "Chernilo's Natural Law Foundations of Social Theory. A Quest for Universalism", a *History of the Human Sciences*, doi: 10.1177/0952695115592540.
- Neveu, E., (2002) *Sociología de los movimientos sociales*. Barcelona, Hacer.
- Palmer, R. R., (1965/1959) *The Age of Democratic Revolution. The Challenge*. Princeton, Princeton University Press.
- Palmer, R. R., (1989/1964) *The Age of Democratic Revolution. The Struggle*. Princeton, Princeton University Press.
- Pangle, T., (1988) *The Spirit of Modern Republicanism*. Chicago, The University of Chicago Press.
- Peña, J., (2003) "La ciudadanía" a ARTETA, A. et al. (eds.), *Teoría política*. Madrid, Alianza Editorial.
- Peña, J., (2003) "La sociedad civil" a ARTETA, A. et al. (eds.), *Teoría política*. Madrid, Alianza Editorial.
- Pettit, P., (1997) *Republicanism. Una teoría sobre la libertad y el gobierno*. Trad. A. Domènech, Barcelona, Paidós.

- Pisarello, G., (2011) *Un largo Termidor. Historia y crítica del constitucionalismo antidemocrático*. Madrid, Trotta.
- Polanyi, K., (1989/1944) *La gran transformación. Crítica del liberalismo económico*. Madrid, La Piqueta.
- Rayback, J. G., (1967/1959) *A History of American Labor*. New York, The Macmillan Company.
- Richard, C. J., (1994) *The Founders and the Classics; Greece, Rome and the American Enlightenment*. Cambridge, Harvard University Press.
- Romero, P., (2002) “El radicalismo en la constitución inglesa: Crisis constitucional y crisis de conciencia en el siglo del absolutismo” a *Historia constitucional* (revista electrónica), número 3. Juny de 2002.
- Rosenberg, A., (1926/1921) *Historia de la república romana*. Madrid, Revista de Occidente.
- Rosenberg, A., (1966/1938) *Democracia y socialismo. Aporte a la Historia Política de los últimos 150 años (1789-1937)*. Buenos Aires, Editorial Claridad.
- Rosenberg, A., (2006/1921) *Democracia y lucha de clases en la antigüedad*. Barcelona, El Viejo Topo.
- Sellers, C., (1991) *The Market Revolution. Jacksonian America, 1815-1846*. New York, Oxford University Press.
- Sennett, R., (2000/1998) *La corrosión del carácter*. Barcelona, Anagrama.
- Simon, W. H., (1991) “Social-Republican Property” a *UCLA Law Review*, 38 *UCLA L. Rev.* 1335, Agost de 1991.
- Sklansky, J., (2002) *The Soul's Economy. Market Society and Selfhood in American Thought, 1820-1920*. Chapel Hill, North Carolina University Press.
- Sklar, M. J., (1997/1988) *The Corporate Reconstruction of American Capitalism, 1890 – 1916*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Skocpol, T., (1986/1979) *Los Estados y las revoluciones*. México, Fondo de Cultura Económica.
- Thompson, E. P., (1989/1963) *La formación de la clase obrera en Inglaterra*. Barcelona, Crítica.
- Tilly, C., (1991/1984) *Grandes estructuras, procesos amplios, comparaciones enormes*. Madrid, Alianza.
- Tocqueville, A., (2009/1835) *La democracia en América*. laeditorialvirtual.com.ar.

- Traugott, M. et al., (2003) *Protesta social: repertorios y ciclos de la acción colectiva*. Barcelona, Hacer.
- Tuck, R., (1979) *Natural Rights Theories. Their Origin and Development*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Tully, J., (1980) *A Discourse on Property. John Locke and his adversaries*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Varoufakis, Y., (2012) *El Minotauro global. Estados Unidos, Europa y el futuro de la economía mundial*. Madrid, Capitán Swing.
- Verdú, V., (1998/1996) *El planeta americano*. Barcelona, Anagrama.
- Villaverde Rico, M. J., (2008) *La ilusión republicana. Ideales y mitos*. Madrid, Tecnos.
- Weber, M., (1964/1921) *Economía y sociedad*. México, Fondo de cultura económica.
- Weber, M., (1998/1903) *La ética protestante y el espíritu del capitalismo*. Barcelona, Península.
- Wilentz, S., (2005) *The Rise of American Democracy. Jefferson to Lincoln*. New York, W. W. Norton & Company.
- Williamson, C., (1968) *American Suffrage. From Property to Democracy 1760 – 1860*. Princeton, Princeton University Press.
- Winkler, A., (2001) “A Revolution Too Soon: Woman Suffragists and the *Living Constitution*” a *N.Y.U Law Review*, volum 75, número 5. Novembre de 2001.
- Wood, E. M., (1995) *Democracy Against Capitalism*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Wood, E. M., (2002) *The Origin of Capitalism, a longer view*. London, Verso.
- Wood, E. M., (2011/2008) *De ciudadanos a señores feudales*. Madrid, Paidós.
- Wood, E. M., (2012) *Liberty & Property*. London, Verso.
- Zinn, H., (2005/1980) *La otra historia de los Estados Unidos*. Hondarribia, Las otras voces.
- Zunz, O., (1990) *Making America Corporate, 1870-1920*. Chicago, The University of Chicago Press